శ్రీమత్

ఆంధ్రమహాభారతము

ఆదిపర్వము

(నన్నయ కవి ప్రణీతము)

పరిష్కర్త
కవిసమ్రాట్ శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

ప్రచురణ
ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ
కళాభవనం - హైదరాబాదు-4

ప్రథమ ముద్రణ
సాధారణ 1970
ప్రతులు 5000

వెల రూ. 4
(నాలుగు రూపాయలు)

ముద్రణ
దక్షిణ భారత ప్రెస్
ఖైరతాబాద్, హైదరాబాద్–4

తొలి పలుకు

ఆంధ్రప్రదేశ్ మాజీ మంత్రివర్యులు శ్రీ యం. ఆర్. అప్పారావుగారు చేసిన సూచన ననుసరించి ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ తెలుగు భాషలోని ప్రాచీన సాహిత్యము అందరికి అందుబాటులో నుండునట్లుగా ముద్రించి ప్రకటింపవలె నని నిశ్చయించినది. తెలుగుభాషలోని పూర్వగ్రంథసముదాయము యీనాడు పాఠకునకు సక్రమముగా సరసమైన ధరకు లభ్యమగుటలేదు. ఈలోటును తీర్చి ప్రాచీనగ్రంథ సంచయమును విడివిడిగా ప్రకటించుటకు సాహిత్య అకాడమీ ఒక ప్రణాళిక సిద్ధము చేసినది. ఈ ప్రణాళిక ప్రకారము యీ కార్యక్రమము మూడు తరగతులుగా విభజించనైనది. మొదటిది ప్రాచీన ప్రబంధాల ప్రకటన; రెండవది మహాభారతము ప్రచురణ; మూడవది హరివంశము, భాస్కరరామాయణము, బసవపురాణము, భోజరాజీయములను సంగ్రహించి ప్రకటించుట. పై ప్రణాళిక ప్రకారము ప్రచురింపబడు ప్రతి గ్రంథములో గ్రంథకర్తనుగూర్చి, గ్రంథ ప్రాశస్త్యమునుగూర్చి వివరించు సుమారు 40 పేజీల పీఠికను చేర్చవలెనని నిశ్చయించనైనది.

ఈ కార్యక్రమములో ప్రాచీన ప్రబంధాల ప్రకటనము పూర్తియైనది. సంక్షిప్తగ్రంథ ప్రచురణ కార్యక్రమములో బసవపురాణ, భాస్కరరామాయణ, హరివంశ, భోజరాజీయములు ప్రచురింపబడినవి. ప్రస్తుతము ఆంధ్రమహాభారత ప్రకటనము చేపట్టనైనది. ప్రసిద్ధులైన విద్వాంసులచే భారత సంపుటముల పరిష్కారము నిర్వహింపబడుచున్నది.

ఆంధ్ర మహాభారత సంపుటములలో మొదటిదైన ఆదిపర్వమును పరిష్కరించి, పీఠిక వెలయించి మాకందజేసిన కవిసమ్రాట్, కళాప్రపూర్ణ, పద్మభూషణ శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారికి అకాడమీ పక్షాన కృతజ్ఞతలు.

పైన పేర్కొనబడిన గ్రంథసంపుటాల వ్రాతప్రతులను సిద్ధము చేసి ముద్రించుటకు అవసరమైన డబ్బును పూర్తిగా అకాడమీకి యిచ్చుటకు కేంద్ర రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు, వాగ్దానము గావించి అందులో చాలమట్టుకు డబ్బును విడుదలకూడ చేసినవి. అందుకు అకాడమీ పక్షాన కేంద్రరాష్ట్ర ప్రభుత్వాలకు ధన్యవాదాలు. సాధ్యమైనంత త్వరలో మహాభారత సంపుటముల నన్నింటిని సిద్ధము చేసి, ఆంధ్ర పాఠకలోకానికి అందజేయుట జరుగగలదని విశ్వసించుచున్నాను.

హైదరాబాదు
25-9-1970

దేవులపల్లి రామానుజరావు
కార్యదర్శి

1

పద్యవిద్య

తరలము,

హరిహరాజగజాననార్క షడాస్యమాతృసరస్వతీ
గిరిసుతాదిక దేవతాతతికిన్ నమస్కృతి సేసి దు
ర్భరతపోవిభవాధికున్ గురుపద్యవిద్యకు నాద్యు నం
బురుహగర్భనిభున్ ప్రచేతసుపుత్త్రి భక్తిఁ దలంచుచున్.

నన్నయ్యగారు తనభారతముమొదట నిద్దరుకవులనే స్తుతించినారు. మొదటికవి వాల్మీకి, రెండవకవి వ్యాసుఁడు. మూడవకవి నెన్నుకొనలేదు.

ఈ వాల్మీకి స్తోత్రము చిత్రముగా నున్నది. ఆయనకు మూడువిశేషణములు వేసెను. (1) దుర్భరతపోవిభవాధికుఁడు. (2) అంబురుహగర్భనిభుఁడు. (3) గురుపద్యవిద్యకు నాద్యుఁడు. ఆయన ప్రచేతసుని కుమారుఁడు గనుక ప్రచేతసుపుత్రుఁ డనెను.

కవులనుఁ జెప్పుటలో కల్పనాచతురుఁ డని, శిల్పాభిరాముఁ డని బహుగుణసముద్రుఁ డని, యేమోయేమో యెన్ని చెప్పరాదు. అందులో వాల్మీకిని గురించి చెప్పరాని గుణము లుండునా? సర్వకవితాజగత్తు వాల్మీకినుండి కదా సముద్భవించినది. అట్టి వాల్మీకిని గురించి కవిగా నన్నయ్యగారు చెప్పిన దొక్కటే మాట. "గురు పద్యవిద్యకు నాద్యుఁ"డని- వాల్మీకికి పూర్వము సంస్కృతములో కవిత్వము లేదని ప్రతీతి. అచ్చట మన పరిశోధనలు పనికిరావు. దాని వెనుక బోలెడంత కథ యున్నది.

హఠాత్తుగా వాల్మీకి నోటివెంట ఛందోమయ మైన పద్యము వచ్చినది. బ్రహ్మ సాక్షాత్కరించినాఁడు. రామాయణమును వ్రాయుమన్నాఁడు. అట్టికథ నన్నయ్యగారి వెనుక లేదు. శాసనము లున్నవి. శాసనములలోని పద్యము లున్నవి. పై పెచ్చు నన్నెచోడుఁడుకూడ నన్నయ్యగారికి పూర్వుఁ డన్న వాదన యున్నది, మరియు కథ లున్నవి; అధర్వణుఁడు భారతము వ్రాసెనని, దానిని

నన్నయ్య యీర్ష్యతో నాశనము చేయించెనని. వాల్మీకి యదృష్టవంతుఁడు గనుక నొకటి, యాయన యాంధ్రదేశములో పుట్టలేదు. రెండు, తత్పూర్వ మింగ్లీషువాఁడు రాజ్యము చేయలేదు. ఎవని యుపజ్ఞచేత మన మనస్సులు మారి పోయి సంప్రదాయమునందు విశ్వాసము పోగొట్టుకొని పరిశోధనబుద్ధితో యథే చ్ఛావాదములు చేయుచున్నామో ఆ యింగ్లీషువాఁడు.

నన్నయ్య వాల్మీకికి కవితావిషయికమైన విశేషణ మొక్కదానినే వేసెను. అది– "గురుపద్య విద్యకు నాద్యుఁడు"—అన్నది. ఈ విశేషణము తనకుఁ గూడ చెందవలయు నని నన్నయ్యగారి యూహ కావచ్చును. కావచ్చు ననుటకు చాల సావకాశ మున్నది. ఇప్పటి యాధునికులు పరిశోధకులు. శాసనములలోని పద్యములు చూపించి మరి యితరకారణములు చూపించి నన్నయ్యగారు తెలు గులో పద్యరచనకాద్యుఁడు కాఁడు అని నిరూపింపవచ్చును. ప్రయత్నము చేయ వచ్చును, ఆ లెక్కన చూచినచో వాల్మీకిమహర్షియు సంస్కృతములో పద్య రచన కాద్యుఁడు కాకపోవచ్చును. అనుష్టుప్పు ఛందస్సు. అది వేదమునందం తయు నిండియున్నది. మరి వాల్మీకి తక్కిన వృత్తములు వ్రాసినాడేమో ! అను ష్టుప్పును నిర్మించలేదుకదా ! కనుక సంస్కృతమునందు వాల్మీకి ఛందోనిర్మాత కాడు. ప్రథమపద్యనిర్మాత కాడు.

మరియు నిచట పద్యవిద్య యని యున్నది గాని పద్యరచన యని లేదు, పద్యరచన వేఱు, పద్యవిద్య వేఱు.

విద్య యనగా జ్ఞానము. అనేకవిద్య లున్నవి. చతుర్విద్యలు, చతుర్దశ విద్యలు, అష్టాదశవిద్యలు— విద్య యన్న శబ్దము క్రింద నిఘంటుకారుఁడైన ఆప్టే (Apte) కొంత వ్రాసెను. శ్రీ బహూరి సీతారామాచార్యులవారు దానిని యథాతథముగా తన శబ్దరత్నాకరమునం దెక్కించుకొన్నట్లున్నది. తరువాత నిడదవోలువారు కూడ దానిని మార్చలేదు. అష్టాదశవిద్య లనగా నేవి యేవియో చెప్పబడలేదు. నేను వెనుక నెప్పుడో యెక్కడో చదివితిని. ఇప్పు డాగ్రంథ ములు లభ్యమానము లగుట లేదు, ఆ విద్యలో కవిత్వ మొకటి.

కవిత్వము విద్యలలోని కెందుకు వచ్చును, గణయతిప్రాసలు కూర్చినంత మాత్రమున కవిత్వము కాదుకదా ! గణయతిప్రాసలు లేకుండగనే కవిత్వ మగు

చున్నప్పుడు గణయతిప్రాస లున్నచో నెందుకు గాదు అన్న ప్రశ్న యుదయింప వచ్చును, పోనిండు,

విద్య యనగా నేమి? మనము మన యూహతో పరిశీలింతము. లోకము నందు వాడు విద్యావంతుడు అని యనుట కలదు. అన్నప్పటి మానవుల యుద్దేశ్యమేమి? నేర్పుకలవా డని, వివేకముకలవా డని, ఒకానొకశక్తి కల వాడని, ఆ శక్తి సర్వసామాన్యమైనది కాదని, అది భగవద్దత్తమని. ఇట్టి భావ ముల నుక్తములుగా నామాటయనెడి వారి భావనిష్ఠములై యుండుచున్నవి. కనుక విద్య యనగా నొక నేర్పు, ఒక భగవత్ప్రసాదితమైన శక్తి, ఒక వివేకము. నేరు పనగా నితరుల కలభ్యమైన విషయములను సంయోగపరచుటలో వివేకము భాసించునట్లు చేసెడి క్రియాదీప్తి.

చౌర్యముకూడ విద్య. దానినికూడ విద్యగా లెక్కపెట్టిన మన పూర్వులు మన తెలుగుప్రజలు రేచుక్క పగటిచుక్క కథలను వ్రాసిరి, విద్య యని నంతనే యది యొకవిలక్షణమైన వివేకముతో కూడిన కార్యము.

కవిత్వము విద్య. వట్టి గణయతిప్రాసముల కూర్పు కాదు, దాని వెనుక నింకేదియో యున్నది. దానిని తరువాతివారు శిల్ప మన్నారు, ఇంకను దానిలో నున్న యనేక గుణములను దీసికొని యాలంకారికులు పెద్దపెద్ద గ్రంథములను వ్రాసినారు. రీతి, వృత్తి, శైలి, పాకము, రసము, ధ్వని, యలంకారములు, గుణములు, దోషములు— ఈ కవిత్వమును గురించి పెద్ద రగడ పెరిగినది, ఇది యంతయు విద్య, పద్యవిద్య యన్న మాటయొక్క యర్థము కాలముమీద పెరిగిపోయినది. ఆధునికుల లెక్క ప్రకారము నన్నయ్యగారు వేయియేండ్ల క్రిందటివాడు. సంస్కృతములోని యాలంకారికుల కాలముకూడ మిక్కిలి కట్టి నచో నన్నయ్యగారి కాలముకంటె రెండు మూడేండ్ల పూర్వము కావచ్చును. సంస్కృతములో నెక్కువ యలంకారగ్రంథములు కాశ్మీరదేశమునందు పుట్టి నవి. పుట్టిన వెంటనే సర్వ భారతదేశమునందు పర్యటించిన వని చెప్పుటకు వీలు లేదు, ఆనందవర్ధనుడు ధ్వని సూత్రములను వ్రాసెను. దానిమీద నభినవగుప్త పాదుని లోచనవ్యాఖ్య పుట్టుటకు రెండువందల యేండ్లైన పట్టి యుండవచ్చును, ఎందుకనగా నభినవగుప్తుడు ధ్వని సూత్రములు తమ యింటి పరంపరగా వచ్చు చున్న వని తాము చదువుచుంటి మని తా నప్పటికి వ్యాఖ్య వ్రాసితి నని చెప్పి కొన్నాడు కనుక.

పరిస్థితు లిట్లున్నవి కనుక నన్నయ్యగారు పద్యవిద్య యన్నప్పుడు సర్వాలంకారగ్రంథములు తెలిసికొనియే యిట్లు వ్రాసె ననుటకు వీలుండదు, ఆయన పద్యములను విద్యగా చూచినాడు.

“పరమవివేక సౌరభ విభాసిత సద్గుణపుంజ వారిజో, త్కర రుచిరమ్ములై సకలగమ్యసుతీర్థములై మహామనో, హరసుచరిత్రపావనపయఃపరిపూర్ణములైన సత్సభాం, తర సరసీవనంబుల ముదం బలరన్ గొనియాడి వేడుకన్——”

ఈ పద్యము ప్రమాణముగా నానాడు తెలుగు దేశములో కావ్యగుణ నిర్ణయముచేయు పరిషత్తు లుండెడి వని తెలియుచున్నది, అలంకార గ్రంథములు వానినిబట్టి కావ్యగుణము నిర్ణయించుట మొదలైన లక్షణములు నాటి కాంధ్ర దేశమున లేదనుట కీ పద్యమువలన నూహించవచ్చునేమో !

మరియు నన్నయ్యగారు తాను వ్రాసిన రెండున్నర పర్వములలో తాను విభాగించిన ప్రతి యాశ్వాసాంతమునందును తన కావ్యము రమణీయముగా నున్నదని చెప్పుచు వచ్చెను, ఈ రమణీయశబ్ద మెచ్చటినుండి వచ్చినది? ఆంధ్రదేశస్థ కావ్యపారిషదులనుండి వచ్చి యుండవచ్చును, వారు కావ్యమును విని రమణీయముగా నున్నదని యనుచుండెడివారు కాబోలును. కావ్యమునందలి మేలిమి రమణీయశబ్దవాచ్య మనుట ఆంధ్ర సాహిత్యవేత్తృపరిషత్తులయొక్క అభిప్రాయ మనుటకు వేఱొక సాక్ష్యమున్నది. ఆ సాక్ష్యము జగన్నాథ పండితులవారి సాక్ష్యము. “రమణీయార్థ ప్రతిపాదక శబ్దః కావ్యమ్” అని ఆయన సూత్రించినారు. ఈ మాట పూర్వము నేనొక సభలో చెప్పగా నొకపెద్దతర్కపండితులు కొంచెము కోపగించికొన్నారు, ఎందుకనగా జగన్నాథపండితుఁడు నన్నయ్యగారి తరువాతివాఁడు, నేనేమో జగన్నాథ పండితుని తక్కువ జేయుచున్నానని.

ఒక్కటి మాత్రము మనము నమ్మవచ్చును. పూర్వాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తులు కావ్యము రమణీయముగా నున్న దనుట వారి ప్రశంసామార్గ మని.

ఇప్పుడు కావ్యము పద్యవిద్య నాశ్రయించి యున్నదన్న విషయము నిశ్చయించవచ్చును. విద్య యనగా దానిని వెలయించిన వాని యొక్క యఖండ మైన ప్రతిభ ననుసరించి యుండునది యనియు నట్టి ప్రతిభాద్యోతకమైనదియే విద్య యనియు. అది విద్య యనిపించు కొనుటకు విద్య యగుటకు నా విద్య వెనుక

నొక నేర్పు వివేకము భగవద్దత్తమైన ప్రతిభయు నుండవలయుననియు నిశ్చయముగా చెప్పవచ్చును.

అయినచో నిట్టి పద్యవిద్యకు నన్నయ్యగారి ప్రకారము సంస్కృతములో వాల్మీకి యాద్యుడు సర్వాలంకార శాస్త్రములును వాల్మీకి రచన నుండియే పుట్టినవి కదా! అట్లే నన్నయ్యగారు తెలుఁగులో తాను పద్యవిద్య కాద్యుఁడ నని యను కొన్నట్లు తోచుచున్నది. సంస్కృతములో వాల్మీకికంటె పూర్వమే వేదము నం దనుష్టుప్పున్నట్లుగా నొక్క యనుష్టుప్పే కాదు గాయత్రి మొదలైన ఛందస్సు లున్నట్లుగా తెలుగులో గూడ నన్నయ్యగారికంటె పూర్వమే పద్యరచన యున్నది. కాని యీ పద్యవిద్యను ఆంధ్రభాషలో సృష్టించినవాడు నన్నయ్యగా రని చెప్పవలయును.

కాని నన్నయ్యగారు భారతమును తెలుగు చేసినవాడు. వాల్మీకి కథను కల్పించినవాడు, అన్నచో నదియు నిజము కాదేమో! మన సంప్రదాయము ప్రకారము వాల్మీకి రామకథను కల్పించలేదు. భవిష్యత్తులో నది యట్లు జరుగుట నిర్ణీతమై యున్నదని తాను మహర్షి గనుక తపోదృష్టితో చూచి చూచి నది వ్రాసెను. చూచినది వ్రాయుటలో కల్పన యేమి యున్నది?

నన్నయ్యగారు కూడ తాను వ్యాసుని భారతమును యథాతథముగా తెలుగు చేయలేదు. అనేకములు వదలి పెట్టెను, కొన్నిటిని గ్రహించెను. కొన్నిటిని కల్పించెను. కొన్నిటి నితర పురాణములనుండి సంగ్రహించెను. ఇది వేఱే విషయము. మహా విషయము. ఆధునికుల దృష్టి కందుచున్నట్లు లేదు.

ఇది పద్యవిద్య, ఈ విద్య బహువిధములు. ఇందులో ప్రధానమైనది పద్యము. విద్య యనగా విద్య యెంత మేరయుండునో యున్నంతమేర ప్రతిభ యనుస్యూతమై యుండును. ఈ విద్యకు మొట్టమొదటిది పద్యము. నన్నయ్యగారు తెలుగులో పద్యము వ్రాయుట యెట్లో యెట్లు వ్రాసినచో నది పద్యమగునో చేసి చూపించినవాడు. ఆయన యాంధ్రభాషలో అంబురుహగర్భనిభుండు, అనగా బ్రహ్మతో సమానమైనవాడు, బ్రహ్మ సృష్టి చేయును. సృష్టి యనగా జీవులు, వారి యాయుర్దాయములు, వారి రూపు రేఖలు వారి కర్మలు—ఒక్కటి యేమి సర్వమును నతని సృష్టియే. అంతయు కల్పించినను వెనుక నొకటి యున్నది. ఒక జీవు డున్నాడు. వాని జీవసంపుటి యున్నది. దాని ననుసరించి

దాని చుట్టును నిర్మించిన యీ శరీరము. ఆ జీవసంపుటిలోని కర్మయొక్క సూక్ష్మములైన లేశలేశములు— ఒకటి యాయుస్సుగా, ఒకటి యాకారముగా. ఒకటి వాని యదృష్టముగా, భిన్నభిన్నములుగా సృష్టించుచున్నాడు. నన్నయ్య గారు చేసినది కూడ నిట్టిదే.

ఉదంకుడు పౌష్యుని శపించినాడు. పౌష్యుఁడు మరల శపించినాడు. శాప మును మరలించుటకు పౌష్యుడు తాను సమర్థుడను కాదన్నాడు. ఇది యందర కును వచ్చిన పద్యమే.

నిండుమనంబు నవ్యనవనీత సమానము పల్కు దారుణా
ఖండలశస్త్రతుల్యము జగన్నుత విప్రులయందు నిక్క మీ
రెండును రాజులందు విపరీతము గావున విప్రు డోపు నో
పం డతిశాంతుఁడయ్యు నరపాలుఁడు శాపము గ్రమ్మరింపఁగన్.

దీని మూల మిది.

నవనీతం హృదయం బ్రాహ్మణస్య
వాచి క్షురో నిహిత స్తీక్ష్ణధారః
తదుభయ మేత ద్విపరీతం క్షత్రియస్య
వాఙ్నవనీతం హృదయం తీక్ష్ణధార మితి.

ఈ పద్యమున కుత్పలమాల వ్రాయవలయు నని యె ట్లూహ కలిగినది, మూలములో లేని నిండుమనమ్ము నెచ్చటినుండి తెచ్చినాడు. మూ ల ము లో బ్రాహ్మణశబ్ద ముండగా తాను విప్రశబ్ద మెందుకు వాడినాడు ? మూలమునందు హృదయ మన్న శబ్దమున్నది. తాను వాడిన శబ్దము మనమ్ము. హృదయము నకు తెలుగు. 'నిండుమనము' అన్న మాటయా ? ఇది విచారించదగినది. మనస్సు సంకల్ప వికల్పాత్మకమైనది, హృదయమునుండి పుట్టుచున్నది. మనస్సుయొక్క పరమార్థము హృదయము. ఇది వేదాంతములలో చెప్పబడిన విషయము.

వాక్కునందు బ్రాహ్మణునకు తీక్ష్ణధారమైన క్షురము — కత్తి యున్నది. ఇది మూలము. తెలుగు నేత యెట్టిది. పల్కు దారుణాఖండలవజ్రతుల్యము. శస్త్రతుల్య మని కూడ పాఠ మున్నది. మూలమునందు హృదయము ప్రథమా

విభక్తియందు జెప్పబడినది. వాక్కు సప్తమియందు చెప్పబడినది. తెలుగు సేతలో రెండును ప్రథమావిభక్తిలోననే యున్నవి. ఆఖండలశస్త్రతుల్యము. ఇంద్రునియొక్క యాయుధము వజ్రమనుకొందము. ఈ వజ్రాయుధము దధీచి వెన్నెముక. ఒక మొద్దు కట్టెవంటిది. వెనుకనున్న నవనీతము మెత్తనివానిలో మెత్తనిది. అందులో నవ్య యన్న శబ్దము నన్నయ్యగారు కలిపినారు. నిన్న మొన్నటి వెన్న కొంత బిగియును. అందులోని మజ్జిగ సంపూర్ణముగా నోడి పోవును. వెన్న యెంత మెత్తనిదో బొమికి యంత గట్టిది. కుక్కలకు గూడ కొఱుకరానిది.

ఆ రెండును క్షత్రియునకు విపరీతమని మూలములో నున్నది. తెలుగులో క్షత్రియ శబ్దము లేదు. 'రాజులందు' అని యింకొక శబ్దము ప్రయోగించినాడు. మూలములోని నాల్గవచరణము వాక్కు నవనీతము హృదయము తీక్ష్ణధార మని విపరీతముగా మరల చెప్పబడినది. నన్నయ్యగారు విపరీతమన్నాడు. అర్థమై పోయినది. మరల చెప్పుటెందులకు? అవి తలక్రిందులు చేసి చెప్పవలయునా? కావ్యశోభ తగ్గిపోదా? చెప్పలేదు.

చెప్పక యిందొక యర్థమును జెప్పినాడు. శాపమును గ్రమ్మరింపగా విప్రు డోపును. నరపాలు డోపడు.

క్షత్రియశబ్దమును దీసిపారవేసి యచ్చట రాజశబ్దమును ఇచ్చట నరపాల శబ్దమును వాడినాడు. ఈ రెండు నేకార్థకములా? "వారు రాజులు" కులవాచకముగా వాడుట కలదు. కాని ప్రధానముగా నేల నేలువానినే రాజని యందురు. నరపాలు డని వాడినాడు. ఇచ్చట విపరీతము.

నరపాలు డనగా నరులను పాలించువాడు. అధికారము కలవాడు. న్యాయాన్యాయములు పరిశీలించువాడు. రాజనీతిని పాలించువాడు. అతడు నిజము చెప్పడు. దాచియే చెప్పును. పైకి చాల శాంతముగా నుండును. లోపల గోతులు తీయుచుండును. ఎవడో ఏదో పనిమీద వచ్చును. వానిపని తాను చేయడు. చేసెడి సంకల్పము లేదు. వానిమీద నీ యధికారికి కోపమున్నది. పై కాసంగతి చెప్పడు. నీ కాపని తప్పక చేసి పెట్టుదునని చెప్పును. ఇందుచేత నరపాల శబ్దము వాడబడినది. రాజులు అన్న శబ్ద మిందుకనియే వాడబడినది.

మూలములోని క్షత్రియ శబ్దమున కీశక్తి లేదు. వ్యుత్పత్తిచేత నసలు లేదు.

విప్ర శబ్ద మున్నది. వేదపాఠంతు విప్రాణాం అని యందురు. విప్రు డెప్పుడును వేదమును పఠించుచుండును. వేదము కఠినమైనది. వాని వాక్కు కఠినముగా నుండును.

ఈ పద్యమును 'నిండుమనంబు' అన్న శబ్దముతో మొదలు పెట్టుటయే బ్రహ్మసృష్టి కారంభము. చివరకు 'ఓపం డతిశాంతు డయ్యు' అని ప్రాస స్థానమునందు 'ఉ'కారమునకు సంధి నిత్యముతో పద్యము నడపుట విద్యలో నొక భాగము.

పద్యము రచించుటలో నందులో తెలుగు పద్యము రచించుటలో ప్రాస స్థానములు యతిస్థానము అదుకుటలో వందలాది యందము లుత్పన్నములగు చుండును. అట్టివాని కనేకములకు నన్నయ్యగారు బీజములు వేసి పోయినాడు. బ్రహ్మసృష్టి యనగా నిది.

పద్యరచనలోని మెలకువ విద్య. శబ్దమును సప్రయోజకముగా వాడుట విద్య. ధారాశుద్ధిగా నోటికి వచ్చినట్లు వ్రాసికొని పోవుట విద్యకాదు. అది వట్టి పద్యరచన కావచ్చును.

మరియును ఈ పద్యమునం దనుస్వార పూర్వక డకారము ప్రాస చేయ బడినది. ఆ ప్రాసవలన నాల్గు చరణములయం దిది యుండుటవలన నుచ్చ రించునపుడు ఒక విలక్షణమైన సవ్వడి వచ్చును. ఆ సవ్వడియం దొక గుణ ముండును. ఆ గుణము ననుసరించి తక్కిన పద్యము నంతయు జేయుట మాధు ర్యమో సౌకుమార్యమో ఓజస్సో ప్రౌఢియో మరి యేగుణమో ! ఎట్లుద్భవిల్లును? ఆ గుణము పుట్టెడి అనేకాక్షర సంయోజనములను కవి అనుస్యూతిగా పద్యము నందంతయు నింపించి యల్లినచో నా పద్యమునం దాగుణ ముద్భవిల్లును. దానికి కవి బ్రహ్మ కావలయును. ప్రతిభావంతుడు కావలెను. ప్రత్యక్షరజనిత మైన అక్షరసంయోజన జనితమైన యొకశక్తియందు కవియొక్క జీవుడు మేల్కొని యుండవలయును.

ఇది రెండు రకములు. ఇట్టి ప్రతిభావంతులు ఇట్టి దేవదత్త శక్తి కల వారు; పలుమంది కవులు పూర్వ ముదయించగా వారి కావ్యములు చదివి యా

గుణములు పరిచితములై తరువాతి తరువాతి కవులు తమ జీవలక్షణమునకు సన్నిహితముగా నున్న యొక గుణమును తమ కావ్యములందు వెలయించికొన వచ్చును. దానికి గూడ కొంత దేవతాప్రసన్నత యుండవలయును. కొంత పూర్వజన్మసంస్కార ముండవలయును. ఇది రెండవది.

మొదటి దేమనగా నన్నయ్యవంటి ప్రథమకవి అక్షరములను శబ్దములను వాని శక్తులను తాను సహజముగా భావించియో పరమేశ్వర ప్రేరితమైన వాక్కు కలిగియో యొక మహారచన చేయుట దానియం దొక విస్పష్టమైన కవితాగుణము బ్రహ్మాండముగ భాసించి యొడ్డు లొరసికొని ప్రవహించుట.

గురుపద్యవిద్య కాద్యత్వ లక్షణములలో నిది యొకటి.

నన్నయ్యగారి యొక బ్రహ్మాండమైన శక్తి యాంధ్రపద్యరచనానిర్మాణమున విచిత్రముగా నుండును. పాఠకుడుగాని భావుకుడుగాని సమృద్ధిగా కన్పించుచున్న వస్తుసామగ్రియందు తన యనుభవమును దాను జూచుకొనునుగాని దాని మూలతత్త్వమును జూడడు. దాని ప్రథమసృష్టిరహస్యమును జూడడు, ఇది చాల విచిత్రమైన వ్యవహారము, మనము భోజనము చేయుచున్నాము. అనేకములైన భోగము లనుభవించుచున్నాము, విత్తనములు చల్లుదురు. నారు లేచును. ఊడ్తురు. మొక్క మొలుచును, కలుపు తీయుదురు, నీరు పెట్టుదురు, కంకులు వదలును. కోయుదురు. కుప్ప వేయుదురు. విత్తనములు పరంపరయా వచ్చును. తొలివిత్తనములసంగతి యేమి? దాని సంగతి నెవరు నూహించరు. ఒక దేశమునందు సమృద్ధిగా వరి పండుచున్నది. ఎవడో యెచ్చటినుండియో కొన్ని వందల యేండ్లక్రింద యెంతో కష్టపడి తొలివిత్తనములు సాధించి తెచ్చెను. ఈ పంట యంతయు వాని చలువ. ఈ రహస్యము తెలిసినచో గాని నన్నయ్యగారి తొలిపద్యరచనలోని గొప్పతనము తెలియదు, కష్టము తెలియదు. బ్రహ్మలక్షణము తెలియదు.

మరి యిది చూడుఁడు:

నన్నయ్యగారి భారతములో ఉదంకుడు చేసిన నాగస్తోత్ర మున్నది. అవి ప్రసిద్ధములైన పద్యములు, దానికి మూలములు చూడుఁడు:

> యే ఐరావత రాజానః సర్పాసమితి శోభనాః
> క్షరంత ఇవ జీమూతాః సవిద్యుత్పవనేరితాః॥

సురూపా బహురూపా శ్చ తథా కల్మాషకుండలాః ।
ఆదిత్యవన్నాకపృష్ఠే రేజురై రావతోద్భవాః ॥
బహూని నాగవేశ్మాని గంగాయా స్తీర ఉత్తరే ।
తత్రస్థానపి సస్తౌమి మహతః పన్నగా నహం ॥
ఇచ్ఛేత్ కోఽర్కాంశు సేనాయాం చర్తు మైరావతం వినా ।
శతాన్యశీతి రష్టౌ చ సహస్రాణి చ వింశతిః ॥
సర్పాణాం ప్రగ్రహాయాంతి ధృతరాష్ట్రో యదైజతి ।
యే చైన ముపసర్పంతి యే చ దూరపథం గతాః ।
అహ మైరావతజ్యేష్ఠ భ్రాతృభ్యోఽకరవం నమః ॥
యస్యవాసుకి కురుక్షేత్రే ఖాండవే చాఽ భవత్ పురా ।
తం నాగరాజ మ స్తోషం కుండలార్థాయ తక్షకం ॥
తక్షక శ్చాశ్వసేన శ్చ నిత్యం సహచరా ఉభౌ ।
కురుక్షేత్రం చ వసతాం నదీ మిక్షుమతీ మను ॥
జఘన్యజ స్తక్షక శ్చ శ్రుతసే నీతి యశ్శ్రుతః ।
అవసద్యో మహాద్యుమ్ని ప్రార్థయ న్నాగముఖ్యతాం।
కరవాణి సదా చాహం నమ స్తస్మై మహాత్మనే॥

ఇది సంస్కృతభారతమునందు ఉదంకుడు చేసిన నాగస్తోత్రము. దీనిని నన్నయ్యగారు పద్యములలోనికి దింపిరి.

నన్నయ్యగారు వ్రాసినవి నాల్గు పద్యములు.

బహువనపాదపాబ్ధికులపర్వతపూర్ణ సరస్సరస్వతీ
సహిత మహామహీభర మజస్రసహస్రఫణాళి దాల్చు దు
స్సహతరమూ ర్తికిన్ జలధిశాయికి పాయక శయ్య యైన య
య్యహిపతి దుష్కృతాంతకుఁ డనంతుఁడు మాకు ప్రసన్నుఁడయ్యెడున్.

అరిది తపోవిభూతి నమరారుల బాధలు వొందకుండగా
నురగుల నెల్లఁగాచిన మహోరగనాయకుఁ డా నమత్సురా
సురమకుటాగ్రరత్నరుచిశోభితపాదున కద్రినందనే
శ్వరునకు భూషణం బయిన వాసుకి మాకు ప్రసన్నుఁ డయ్యెడున్.

దేవమనుష్యలోకములఁ ద్రిమ్మరుచున్ విపులప్రతాపసం
భావితశక్తిశౌర్యులు నపారవిషోత్కటకోపవిస్ఫుర
త్పావకతాపితాఖిల విపక్షులు నైన మహానుభావులై
రావతకోటి ఘోరఫణిరాజులు మాకు ప్రసన్నులయ్యెడున్.

గోత్రమహామహీధర నికుంజములన్ విపినంబులం గురు
క్షేత్రమునం బ్రకామగతి ఖేలన నొప్పి సహాశ్వసేనుఁడై
ధాత్రిఁ బరిభ్రమించు బలదర్పపరాక్రమదక్షుఁ డీక్షణ
శ్రోత్రవిభుండు తక్షకుఁడు శూరుఁడు మాకు ప్రసన్నుఁడయ్యెడున్.

మూలమును తెలుగును కలిపి చూచినచో నెక్కువ పొంతన కనిపించదు. ఆయన త్రోవ యాయనది. ఈయన త్రోవ యీయనది. మూలమునందలి కొన్ని పునరుక్తులు తెలుగులో లేవు. తెలుగునందలి చిక్కనిరచన సంస్కృతములో లేనేలేదు. సంస్కృతమున రామాయణ భారతము లున్నవి. తరువాత కావ్యములు వచ్చినవి. నాటకములు వచ్చినవి. మూడింటియందలి రచనయు మూడు విధములు.

సంస్కృతమున వాల్మీకి రామాయణమును చదివి పలుమంది సులభముగా నున్న దందురు. తెలుగులో కూడ నట్లే రచన యుండవలయు నందురు. కిరాతార్జునీయము, మాఘము, రఘువంశము, కుమారసంభవము, నైషధము మొదలైన కావ్యములయందలి శైలికిని వాల్మీకిరామాయణముయొక్క శైలికిని సంబంధమున్నదా ? తరువాత నాటకములలోని శ్లోకముల శైలికిని ఆ కావ్యముల శైలికిని సంబంధమున్నదా ? తరువాత కవులు వచ్చిరి.

చంపూరామాయణ మున్నది. అలంకార గ్రంథములయం దుదాహృతములైన బహు శ్లోకము లున్నవి. ఈ తరువాతి తరువాతి శ్లోకము లెంత చిక్కగా నుండునో యెంత బిగిసి యుండునో! వాల్మీకి రామాయణము వ్యాస భారతము లందు నెక్కువ యనుష్టుప్పులు, కొన్నియార్యలు; తరువాతి తరువాతి కావ్యములందు భిన్నవృత్తములు; వాని పద్ధతి వేరు, వాని కూర్పు వేఱు. వాని బిగింపు వేఱు, వానిలోని పలుకుబడి వేఱు.

పురాణశైలి వేఱు. చాటువులశైలి వేఱు. నాటకములయందలిశైలి వేఱు. తరువాత వచ్చిన ప్రౌఢకవు లెవనికివాడు నిర్మించుకొనిన శైలులు వేఱు. కూర్పు

నిర్మించుటకు వీలున్నది, ఈ ప్రక్కన నది యున్నది. అని స్థలము చూపించి తొలుత నొక మహాసౌధమును నిర్మించి మార్గదర్శకుడైన వానిపేర మహానగరము చెల్లును.

ఈ యాంధ్ర సారస్వత మహానగర నిర్మాత నన్నయ్యా, ఈ నాగ స్తవము చూడుడు. ఆ పద్యము లెట్లు వ్రాసెను. అట్లు వ్రాయవలయు నని యాయనకు బుద్ధియెట్లు పుట్టెను.

మూలములో ననంతుని ప్రసక్తి లేదు. ఇచ్చట మొదటి పద్యములో ననంతుడున్నాడు, ఇచ్చటి విశేషణములు వేఱు. ఇచటికూర్పు వేఱు.

మూలములో "అద్రినందనేశ్వరునకు భూషణం బయిన వాసుకి'' లేదు. ఈ సమాసపుకూర్పు లేదు. ఈ మాధుర్యము లేదు. ఈ చిక్కదనము లేదు. పద్యరచనాశేఖరాయమాన మైన యీ శక్తి లేదు.

మరియు "మాకు ప్రసన్ను డయ్యెడున్'' అన్న మకుటము నన్నయ్యగారు కల్పించినదే! ఇది వేదములలోనుండి తెచ్చికొనిన యొక చిన్న కాంతి.

సారస్వతబ్రహ్మ యనగా నిది.

సృష్టియందు చతుర్ముఖు డైన బ్రహ్మ సరస్వతిని సృష్టించెను. ఆయన యుండునది సత్యలోకము, కైలాసమును శివుడు వేఱ యున్నారు, వైకుంఠమును నారాయణుడును వేఱ యున్నారు, ఇంద్రుడును స్వర్గమును వేఱ యున్నారు. వాసుకియు తక్షకుడు పాతాళమును వేఱ యున్నవి. అవి యన్నియు భోగస్థానములు, అనుభవస్థానములు. కొన్ని యానందనికేతనములు.

సత్యలోకము వేఱు. సత్యలోకమునం దేమున్నది? బ్రహ్మ యున్నాడు, సరస్వతి యున్నది, ఆయన వాహనమైన హంస యున్నది. ఈమె వాహనమైన నెమిలి యున్నది. మహర్షు లున్నారు. వారి తపస్సు లున్నవి, ఆ సత్యలోకములను మిక్కిలిగా వర్ణించిన పురాణములు లేవు. అది బ్రహ్మదేవుని మొదటి సృష్టి కాబోలు! సరస్వతి మాత్ర మున్నది, అచట వెన్నెల లున్న వని చెప్పుటకును వీలులేదు,

సత్యలోక మనగా నేమి?

సత్య మన్న శబ్దము బహుధా వినిపించుచుండును. లోకములో నన్సృతము కానిది సత్యము. ధర్మమునకు మించిన సత్య మొక డున్నది. ఆ సత్యముయొక్క

స్వరూపము వాజసనేయమందు చెప్పబడినది. సర్వసృష్టియు నున్నది. ఇది నడచుచున్నది. ఇది యంతయు పూర్వనిబద్ధమైన వ్యవహారము. అనంత జీవుల కర్మ సమాహారభూతమై కాలముచేత విస్తృత మగుచు విస్తృతము కానిస్థితి గుటిక వలె బీజమువలె సర్వసంక్షిప్తి కలిగి యుండునది సత్యము. సర్వధర్మము లందులో నున్నవి. సర్వసృష్టి యందులో నిమిడియున్నవి. విస్తృతమై ప్రపంచ మగుచున్నది. వివృతమై ధర్మ మగుచున్నది. దానిపేరు సత్యము.

సత్యలోక మనగా నది యేమో!

నన్నయ్యగారి రచన యాసత్యలోకము వంటిది. అం దన్నియు నిమిడి యున్నవి. ఒక్కొక్కటి విడివిడిగా ప్రపంచితమై క్రొత్త వస్తువువలె కన్పించును. ఇంద్రు డింద్రునివలె కన్పించును. అతడు ముల్లోకములకు రాజు. శివుడు శివునివలె కన్పించును. అతడు బ్రహ్మకంటె గొప్పవాడు. అతనిని సృష్టిచేసినది బ్రహ్మ.

ఎచ్చటనో చదివితిని బ్రహ్మ రాగా శివుడు లేచి నిలుచుండి మర్యాద చేసెను.

అట్టిమర్యాదనే తిక్కన్న నన్నయ్యగారి ముందు నెరపెను. 'ఆంధ్రకవిత్వ విశారదుండు విద్యాదయితుండు' అని. ఆంధ్ర కవిత్వమునకు సంబంధించిన వఱకు నన్నయ్య విద్యాదయితుడు_ సరస్వతీపతి_బ్రహ్మ.

ఇది నన్నయ్యగారి పద్యరచనా రహస్యము. తిక్కన్నరచన వేఱు. శ్రీనాథునిరచన వేఱు. పోతన్నరచన వేఱు. పెద్దనాదుల రచనలు వేఱు. వారు నిర్మించిన కావ్యలోకములువేఱు. అచటి భోగశక్తులు వేఱు. అచటి సుఖములు వేఱు. వానివైశాల్యములు వేఱు. వాని సృష్టికర్త నన్నయ్య.

ఇదియొక విద్యకదా! ఈవిద్య యిట్లుండవలె నని నిర్ణయించిన వాడు నన్నయ్య. సర్వాంధ్ర కవులు వేయియేండ్లు నన్నయ్యగారి ననుసరించిరి. చెప్పబడి నదికదా! మహాగ్రంథములు నిర్మించిరి. ఆంధ్రభాష కొక సారస్వత మున్నదని నిరూపించిరి. ఆసేతుశీతాచలమునందున్న పలుభాషలలో నేభాషకు నప్పుడప్పుడు కొమ్మలు మొలచినను నాకొమ్మలు బారుగుచెట్టుకొమ్మలతో చేసిన పని నిరూపించగలిగిన మహాసారస్వత నిర్మాణమునకు నన్నయ్యగారు పునాదులు వేసెను.

ఇవన్నియు నాయనపద్యరచనలోని రహస్యములు. ఒక తిక్కన్న గాని ఒక్క శ్రీనాథుడు కాని ఒక పెద్దన్న గాని ఒక నాచన సోమన్న గాని తాము నిర్మించిన మహాకావ్యములు తామే బ్రహ్మల మన్నట్లు తన్మహాశక్తులచేత భ్రాంతులైన జనముల కనిపించినను వానిపునాదు లన్నియు నన్నయ్యగారిలో నున్నవి.

ఈయాంధ్రసారస్వతమున తిక్కన్నగా రొకడు మహానుభావుడై యున్నాడు. ఆయన పద్యరచన యొకటి తదుపజ్ఞకమా? యన్నట్లుండును, కాని యది నిజము కాదు. తిక్కన్నగారి రచనకు మూలములైన పద్యములు నన్నయ్యలో ననేకము లున్నవి.

వెనుక నెప్పుడో నొకయాకాశవాణి ప్రసంగమునందు వాని నెత్తి చూపించితిని. తిక్కన్నయే కవి మరొకడు కా డనుకొనుచున్న తెలుగుదేశమునందు ప్రసిద్ధుడైన యొకవిమర్శకుడు నివ్వెఱపోయెను. సరిగా తిక్కన్నగారి పద్యములవంటి పద్యములే యేరినారే! యనినాడు. నిజమే! నన్నయ్య కవిత్వము బీజములవంటిది. పండించినచో పదిపుట్లు పండును. బీజములు రెండు తూములే!

నముచి యను దనుజుఁ డుగ్రత
పము సేయుచున్నవాని బలమథనుఁ డధ
ర్మమున వధియించి రిపుప
క్షము నెమ్మెయినయిన చెఱుపఁ గావలె నిలన్.

కొద్దిలో నీపద్యము తిక్కనగారిమహాకవితావృక్షబీజము.
ఇట్టి వెన్నియో కలవు.

ఇది యిట్లుంచి యొక మహావిషయ మున్నది. నన్నయ్య సంస్కృత భారతమును తెలుగుచేయుచున్నాడు. ఒక సాహిత్యవాదము కలదు. ఆనాడు కర్ణాట భాషయు తెలుగు భాషయు నించుమించుగా నొక్కటియే యని. అది హొసగన్నడము. ఇది తెలుగన్నడము నని. తెలుగన్నడము తెలుగైన దనిరి. కావచ్చును.

మన తెలుగులో నన్నయ్యగారి భారతము పుట్టకమున్నే కన్నడములో కావ్యము లున్నవని. అంతేకాదు. కన్నడములో నున్న యొకకవికావ్యము ననుసరించి నన్నయ్య వ్రాసె నని. అదియు కావచ్చును. అవియన్నియు మన కెందులకు?

ఇచట నొక మహావిషయ మున్నది. వెనుక గొప్ప సంస్కృత సారస్వత మున్నది. ఇచ్చట నొక దేశభాషా సారస్వతము సృష్టించబడుచున్నది. ఎట్లు సృష్టింపవలయును? సంస్కృతములో అనుష్టుప్పులు ఆర్యలు శిఖరిణీమందాక్రాంతా స్రగ్విణీ మాలినీ ప్రముఖ బహువృత్తమయమైన మహాసారస్వతము కలదు. సంస్కృతములో శార్దూలవృత్తము కూడ నెక్కువగా వాడబడియున్నది. మత్తేభవృత్తము సంస్కృతభాషలో నెక్కువగా వాడబడియున్నట్లు లేదు. ఉత్పలమాల చంపకమాలలు సంస్కృతములో వాడబడనే లేదు. ఉత్పల చంపకమాలలును శార్దూలమత్తేభములును విస్తారముగా తీసికొని సారస్వతమును సృష్టించవలయును. సంస్కృతమున నార్యావృత్త మెటువంటిదో తెలుగులో కంద పద్య మటువంటిది. అచట నార్యావృత్తములో నెన్ని భేదములు కలవు. తెలుగులో కందపద్యములో నన్ని భేదములు కలవు. అన్నిటిని త్యజించి ప్రసిద్ధమైన యీ కందపద్యమునే తీసికొనవలయును. సీసపద్యమును రెండువిధములైన గీతపద్యములను దీసికొనవలయును. ఇవి ప్రధానమైన యాంధ్రసారస్వతసృష్టికి స్వీకరింప దగిన వృత్తములు. ఈనిర్ణయమును చేసిన దెవరు? నన్నయ్యగారు.

ఎందుకు చేసినారు? ఇది చేయుట సామాన్యమా? సామాన్యము కాదు. ఏల యనగా? దీనికి బ్రహ్మ కున్న వివేకము కావలయును. ఛందశ్శాస్త్ర మున్నది. బహువృత్తము లున్నవి. ఒక్కొక్కవృత్త మొక్కొక్కనడక నడచును. ఈ వృత్త మిట్లు నడచునని చెప్పుటకు వీలులేదు. నడచినచో నేమి?వృత్త మెందులకు? భావమును చెప్పుటకు. భావమును నిబంధించుటకు. ఆభావమునకు నీవృత్తమునకు నేమి సంబంధము?

భావ మనగా నేమి? ఊహ వచ్చును. అది వాగ్వృత్తి నవలంబించును. అవలంబించినప్పుడు భిన్నశబ్దాకారమును పొందును. ఆశబ్దము లోకవాక్యముగా నేర్పడును. ఆశబ్దములయందు గాని యీవాక్యములందు గాని యేమున్నది? సూక్ష్మముగా జూచినచో నాయూహలో నేమున్నదో వీనిలో నదే యున్నది. ఆయూహలో నేమి యున్నది? ప్రపంచకముయొక్క నడక యున్నది. ఇంద్రియానుగతమైనదియు ఇంద్రియాతీతమైనదియు నైన లోకము అనగా లోకములయొక్క సమాహారభూతమైన లక్షణము ఖండశః ఆయూహలో నున్నది. అట్టియనేకములైన యూహలలో తల్లక్షణము విస్తారముగా నుండును. కాని అస లది యేమి! ఏమి వస్తువు? అది యింతకుముందు చెప్పిన సత్యముయొక్క ప్రతిచ్ఛాయ.

మమ్మటుడు తన కావ్యాదియందు "నియతికృతనియమరహితాం" అని వ్రాసినాడు. నియతి యనగా సృష్టి. ఇది గట్లు త్రెంచుకొని పోవునది కాదు. సర్వము హద్దులలో తిరుగునది. కర్ణాటక సంగీతమునందు దక్షిణదేశమున మహా మార్దంగికు లున్నారు. వారివిద్య యాశ్చర్యజనకము. పాశ్చాత్యులు నివ్వెఱపోదురు. అది యొక తాళము. అది యొకలయ. ఒక పరిధిలో గిరగిర తిరుగుచుండును. దాని పెంపకమునకు హద్దు లేదు. లయ యనగా నట్టిది. లయ యనగా నది. దానిలో నది తిరుగుచుండును. దానికి హద్దు లున్నవి. అది హద్దులను దాటిపోదు. దానికి ప్రసిద్ధములైన మార్గము లున్నవి. గాడు లున్నవి. అందులోననే తిరుగును. మానవు డూహించును. ఏమి యూహించును? ఐహికాముష్మికములను దాటి యూహించునా? దృశ్యమానమగుచున్న ఊహ్యమానములగుచున్న విషయములను దాటి యూహించునా? ఇది యొక పెద్దలయ. దానిని పెంచినచో సృష్టి యైనది. కుదించికొన్నచో సత్య మగుచున్నది. ఇది యొక పెద్దరహస్యము,

కనుక మనయూహకు మనమాటకు నిత్యసంబంధము. ఇది యొకలయ. ఆయూహ సృష్టిలోని యొకగీత. మద్దెలమీద వేసిన యొకదెబ్బ. అట్టిది వాక్యము.

ఆలయలో నేమున్నది? భావ మున్నది, అది వాగ్రూపముగా వచ్చినప్పుడే యున్నది. దానిలో నదియే భావ మున్నది.

ఇప్పుడు ఛందశ్శాస్త్రము వచ్చినది, ఇది విద్య. మనుష్యనిర్మితమైన దన వచ్చును. లేదా మనుష్యునియొక్క వివేకముచేత వివరించబడి శాస్త్రముగా జేయబడినది అనేకఛందస్సులు కలవు. అనేక భావములు కలవు. అనేక వాక్యములు కలవు. అన్నిభావములయందు అన్నివాక్యములయందు వానివానికి తగిన లయ యున్నది. ఛందశ్శాస్త్ర మెందు కేర్పడిన దనగా ఈఛందోవికారమునందు ఈ వృత్తమునం దొక లయ యున్నది. ఆవాక్యమునందు ఆభావములం దొకలయ యున్నది. అచ్చట నున్న లయకు ననుగుణమైనలయ ఏఛందస్సునందున్నది? ఏలయయం దున్నది కనుగొని మహర్షికల్పుడైన కవి నిర్ణయించును. మహర్షికల్పుడైన భావుకుడు గ్రహించును.

"నానృషిః కురుతే కావ్యమ్'' అన్న వాక్యములోని ప్రధానార్థ మిచ్చట నున్నది. నాల్గుమాటలు కూర్చిన ప్రతికోణంగికవియు ఋషి కాడు.

ఈ మహార్థ మెప్పుడు తెలియును? నీవు ఋషివి కావలయును. నీవు తపశ్శాలివి కావలెను, స్వాధికల్పకమైన యొకలక్షణము పొందగలస్థితి నీయం దుండవలయును. భగవంతుడు నీకేదో చెప్పుచున్నట్లు నీవు భావించెడిశక్తి నీకుండవలయును. ఇంక నెన్నియో లక్షణములు కావలయును. అప్పుడు కవివి. తక్కినప్పుడు కవిత్వము నీకొకవృత్తి, అది నీకొక యుద్యోగసాధనము. అది నీదురహంకార ప్రావిర్భావమునకు నొక వెసులుబాటైన లక్షణము, నీవు వందలాది పుస్తకములు వ్రాయవచ్చును. వేలు సంపాదింపవచ్చును. రాజ్యములు తల్లక్రిందులు చేయవచ్చును. లక్షలాదిబహుమానములు పొందవచ్చును. దానికి సంబంధము లేదు.

ఇట్లుండగా నీరీతిగా నూహయందు భావమునందు తదనుబంధివాక్యమునందు కల లయను గుర్తుపట్టి దానిలక్షణము కల ఛందస్సును వృత్తమును గుర్తుపట్టి వ్రాయుటపేరు విద్య.

గురుపద్యవిద్యకు నాద్యు డని వాల్మీకిని నన్నయ్య యన్నప్పుడుగాని అది తనకుకూడ ననువర్తింపవలయునని నన్నయ్యగా రనుకొనియుండవచ్చు నని మన మనుకొన్నప్పుడుగాని యర్థ మిది. అప్పు డది పద్యవిద్య యగును. విద్య యనగా నేమి? చదువు జ్ఞానముకదా! ఇది జ్ఞానము.

ఇది యిట్లుండగా నొకభాష యున్నది. కోట్లాది జనులచేత వాడబడుచున్నది. ప్రవాహముగా నున్నది. పరంపరగా వచ్చుచున్నది. దానికి నీవు తొట్టతొలుత లక్షణము వ్రాసి దానిలో కావ్యము వ్రాయుచున్నావు. ఇందాక రెండు మహావిషయములు చెప్పబడినవి. ఒకటి భావమునందలిలయ. వాక్యమునందలి లయ. రెండవది ఛందోవిషయికమైనలయ. వృత్తగతమైనలయ. ఇవి యట్లుండగా మూడవవిషయము వచ్చినది. అది ఱెక్కలు చాచికొన్న గరుడివలె వేలాది ప్రజలచేత వాడబడుచు విస్తారమైన రూపమును పొందియున్నభాష. అట్టిభాషయందు పరమేశ్వర సంకల్పితమై బహుజన వాఙ్నిర్ణీతమై యొకశక్తి యున్నది. ఆశక్తి యిదివఱకే వివృతమై యున్నది. లయప్రస్తారమును పొందియున్నది. ఇప్పు డేమి చేయవలయును? ఇక్కడ ఛందస్సున్నది. అక్కడ నభిన్నములైన భావభాషల యొక్క లయ యున్నది. ఇక్కడ నొకమహాభాష విస్తరించియున్నది. అక్కడ నొక మహాసారస్వత మున్నది. ఈనాల్గుమహావిషయములనడుమ విస్త

రించియున్న ఈమహాభాషా స్వరూపమునకు కొన్ని వృత్తములను నిర్ణయించు కొనవలయును.

ఒకభావము దానికి తగిన శబ్దసముదాయము. దానికి తగిన వృత్తము నెన్నుకొనుట. ఇది స్వల్పపని. ఇదికాదు. విస్తరించియున్న భాష యున్నది. అందులో నొకకావ్యమును వ్రాయవలయును. ఆచిన్నపనికిని దీనికిని సంబంధము లేదు. ఒకమహాకావ్యము వ్రాయుటలో ననేకభావములు వచ్చును. కొన్ని విలక్షణములైన భావములు వచ్చును. ఆచిన్నపని అట్టివిలక్షణములైన భావములు వచ్చినప్పుడు చేయవలసినపని. ఇది వేఱే పెద్దపని. ఒకవ్యక్తియొక్క జీవితములోని గమనిక వేఱు ఒక సంఘముయొక్కగమనిక వేఱు. ఒకజాతియొక్కగమనిక వేఱు. ఒక సంఘమో! ఒకరాజ్యమో! ఒకజాతియో! నడుపబడవలె ననగా నొక మహామంత్రి కావలయును. మహర్షికల్పుడైన మహామేధావి కావలయును. అధికారధూర్వహులైన సంఘ దుర్జనులు పనికిరారు. వారిచేత జాతి చెడును. సంఘము చెడును. అట్లే నన్నయ్యగారియెదుట సాక్షాత్కరించిన సమస్య చాల గొప్పది. వట్టిపద్యరచనామాత్రపరిజ్ఞానవంతుడైన కవిమాత్రము నన్నయ్యగారు కాడు. ఆయన మహర్షి. అందుచేత నన్నయ్యగారు భాషాస్వరూపమును భాషాస్వభావమును భాషాశక్తిని భాషాస్వత్వమును పరిశీలించి నిర్ణయించి యీ యాంధ్రభాషాసారస్వతమునకు నీవృత్తములు ప్రధానముగా నుండవలయు నని నిర్ణయించెను. భాషాసంపూర్ణస్వరూపము ఛందస్సంపూర్ణస్వరూపము నెఱిగి యున్నవాడు గాని దీనిని నిర్ణయించలేడు. ఎంత లయ యున్నను సామాన్య భాగము సామాన్యముగనే యుండును. సమానముగనే యుండును. ఒక తాళమును తీసికొని మహామార్దంగికు డూహించుచుండును. ఒక స్వరమును దీసికొని మహాగాయకుడు పెంచుచుండును. ఒకరాగమును ప్రస్తరించుచుండును. విశేషములను ప్రదర్శించుచుండును. మరల సామాన్యమైనదానివద్దకు వచ్చుచుండును. పల్లవి యున్నది. కీర్తన యున్నది, పల్లవి కీర్తనకు ప్రధాన స్థానము. అది ధ్రువము. అట్లొక మహాభాషలో ధ్రువలక్షణము కలిగినలయ యొక టుండును. ఆ లయ ప్రధానముగా నేవృత్తముల నాశ్రయించి యుండును? ఇది ప్రశ్న.

ఆంధ్రభాషలో మొట్టమొదట మహాకావ్యనిర్మాణ మహాకార్యవ్యగ్రుడైన నన్నయ్యగారి మొదటినిర్ణయ మిక్కడ కావలసి వచ్చెను.

మహర్షికల్పుఁడైన నన్నయ్య యీ నిర్ణయమును చేసెను. ఉత్పలమాల, చంపకమాల, శార్దూల మత్తేభములు, కందపద్యము, సీసము, గీతపద్యము వీనిని సర్వాంధ్రమహాకావ్యప్రధానశరీరభూత మైన ఛందస్సులుగా నిర్ణయించెను. వానికి కావ్యాకృతి నిచ్చెను. తరువాత మేరుశిఖరములవంటి కవులు రావచ్చును. గంగానదులవంటి కవులు రావచ్చును. మార్గ మిదియే. ఇది నన్నయ్యగారి గొప్పదనము.

బ్రహ్మ యనగా నిది. సత్యలోకమున కధిపతి యైన బ్రహ్మ. తొలి సృష్టి చేసిన బ్రహ్మ కాదు. తొలి సృష్టినిబట్టి మలిసృష్టిని చేయవచ్చును. తొల్లిటి సృష్టిని జేసిన బ్రహ్మ సృష్ట్యాశక్తిమంతుడు. తరువాతి బ్రహ్మ తన పనిని తానే యనుకరించుచున్నవాడు; అనుసరించుచున్నవాడు. అక్కడివా డొక్కడే యైనను నిక్కడివారు భిన్నులు. "అంబురుహగర్భనిభుడు."

ఈ రీతిగా నొక భాషలో మహాసారస్వత నిర్మాణము మూడు మహా విషయములమీద నాధారపడి యుండును. అదికాక అక్షరశక్తి, వాక్య నిర్మాణశక్తి, మూడవది భాషాశక్తి.

అక్షరశక్తి వృత్తిరీతిశయ్యాపాకశబ్దగుణాదులను సంతరించుటకు తెలిసికో దగినది. వాక్యనిర్మాణశక్తి కాక్వాక్షిప్తము, వాక్పటుత్వము, కొన్ని భావములు సమర్థముగా శక్తిమంతములుగా చెప్పుటకు నుపయోగపడును. మూడవది భాషాశక్తి. భాషయందు నానుడులు, మాటపాటులు, సామెతలు సమృద్ధిగా నున్న భాషయైనచో కవి వానిని సంతరించుకొనక తప్పదు. వాని యర్థములు వాని పాటులు చెడకుండ చూచుకొనుట, భాషాశక్తిని నిలబెట్టుట. అటువంటి సమయములలో నవి యన్నియు కొన్ని గణములుగా వాని యంతట నవియే విభక్తములై యుండును. లేదా కొన్ని గణములకు లొంగి యుండును.

ఇదివఱకే కొన్ని గణములకు లొంగియుండె ననగా నవి సర్వవృత్తములకు పనికిరా వని యర్థము. ఆ గణములు తమలో వరుసగా నున్న వృత్తములకే పనికి వచ్చును.

ఇట్టి స్థితిలో ఆదిలో లయ యని యేది చెప్పఁబడినదో ఆ లయ కవి యొక్క యుపజ్ఞను దాటి భాషాగతమైన యొకయుపజ్ఞకు లోబడి యున్న

దని యర్థము. అప్పుడు కవి యీ రెంటిని సర్దుకొనవలయును. భాషయొక్క మర్యాద నుల్లంఘించరాదు. భావముయొక్క లయను చెడగొట్ట గూడదు. అప్పుడు వృత్తము నెన్నుకొనుట కొంత క్లేశమగును, ఆ మాటలపాటు కొన్ని వృత్తముల కనుకూలించును. ఆ వృత్తములలో నేది యనుకూలించునో దాని నెన్నుకొనవలసి యుండును.

ఇది యంతయు కవియొక్క యుపజ్ఞమీద నాధారపడి యుండును.

ఒక్క మన తెలుగుభాషలో వేలమంది కవు లున్నారు కదా! ఇంత మందిలో వేయియేండ్లమీద ప్రసిద్ధులైన కవులసంఖ్య చాల తక్కువ కదా! ఇది యెందుచేత నన్న ప్రశ్న నూత్నకవులకును, భావుకులకును, పాఠకులకును, నుండవలయును. ఏవో పద్యము లున్నవి, కావ్యము లున్నవి, అచ్చు వేసికొను చున్నాము, సారస్వతముగా వెలయించు కొనుచున్నాము–మొదలైన తృప్తి పరి శీలితమైన తృప్తికాదు. పరిశీలనము కావలెను. జాగ్రత్త కావలెను.

నన్నయ్యగారు తాను కావ్య నిర్మాణము చేసినప్పుడు జాగ్రత్తగా నీమహా విషయములన్నియు నాలోచించియే చేసెను. అందుకనియే యాయన కావ్యము మకుటాయమానముగా నున్నది. ఆయన ననుసరించిన వారిలో కనీసము పది మంది యైనను మకుటాయమానము లైన గ్రంథములను రచియించ గలవారైనారు.

సంస్కృతభాషలో చంపువులు వేలు. కావ్యములు వేలు. కావ్యము లనగా నచ్చముగా పద్య కావ్యములు. వాల్మీకి రామాయణము సంపూర్ణముగా పద్యమయము. వ్యాస భారతములో తొట్టదొలుత కొన్ని వచనములు కలవు. స్థితి యిట్లుండగా నన్నయ్యగారు ఆంధ్ర సారస్వతమున "హరిః ఓం" అని మొదలు పెట్టుచు పద్యగద్యమయమైన కావ్యమునే ప్రారంభించెను. దీని రహస్య మేమి? తరువాత తరువాత నాంధ్ర సారస్వతమున నిర్వచన కావ్యములు బయలు దేఱి నవి. తిక్కన్నగారే మొదట నిట్టిది యొకటి వ్రాసెను.

లోకములో పాఠకులలో ననేకము లైన యభిమానము లుండును. ఒక మహాకవి యొక గ్రంథమును వ్రాసినచో నా మహాకవి యందలి యభిమానము చేత జను లాగ్రంథమును గూడ జదువుచుందురు. సూక్ష్మపరిశీలన జనమునకు తక్కువ. తిక్కన్నగారు వ్రాసిన "నిర్వచనోత్తర రామాయణము"నకు కంకంటి

పాపరాజుయొక్క "ఉత్తర రామాయణము"న కున్న ప్రశస్తి లేదు. ఒక గ్రంథముయొక్క ప్రశస్తి బహువిషయములమీద నాధారపడి యుండును.

ఇంతకుముందు చెప్పబడిన మహా విషములయొక్క సంపుటి భావితమై పాఠకునియొక్క మనసులో జితించి యొక యనుభూతి సహజప్రాదుర్భూతమై కలిగించెడి యానందము వేఱు. మానవస్వభావము పలుకుబడి, కవియొక్క చిన్నచిన్నశక్తులు వీని సమాహారముచేత కావ్యైకదేశములందు గలిగెడి యానందము వేఱు. ఒకదానిని జూచి మరియొకటి యని భ్రమ పొందగూడదు.

ఒకమహావిషయనిర్ధారణమునందు కాలఖండములయందున్న భావుకుల కంటె నఖండకాలమునందున్న భావుకులబుద్ధి ప్రమాణము. అనఁగా కొన్ని వందలయేండ్లమీద నొక కావ్యము గడించుకొన్న ప్రశస్తి చిరమైన ప్రశస్తి యని యర్థము.

ఇప్పుడు గద్యమును పద్యమును రెండున్నవి. ఇవి రెండును కలిపిన కావ్యము చంపువు. నాటకములలో నివి కలిసి యుండును. నాటకములలో నెందుకు కలిసి యుండును?

పాశ్చాత్యదేశములలోని నాటకములు రెండు విధములుగా నున్నవి. కొన్ని సంపూర్ణముగా పద్యనాటకములు. కొన్ని సంపూర్ణముగా గద్యనాటకములు. సంస్కృతనాటకములు గద్యపద్యోభయమిశ్రితములు.

ఉన్నవానిని ఉన్నట్లుగా విచారించుట వేఱు. అట్లెందు కున్నవని విచారించుట వేఱు. అట్లెందు కున్నవని విచారించుట తత్త్వవిచారణ.

సంస్కృత నాటకములలో నది గద్యపద్యోభయ మిశ్రితముగా నుండుట విచారించినచో స్థూలముగా కనబడుచున్న కారణ మొకటి. సామాన్యములైన భావములు గద్యముల్లో చెప్పబడి ఉదాత్తములైన భావములు పద్యములలో చెప్పబడినట్లు కన్పించును. ఆ యుదాత్తములైన భావములు చెప్పుటలో కూడ రచనలో కొంత పాటవము నెఱపుటకు ప్రయత్నము చేసినట్లు కన్పించును. భావితమైన యౌదాత్యమును రచనాశక్తిచేత శబ్దశక్తిచేత మరియు నధికముగా భాసింపజేయుటకు చేసిన ప్రయత్నము సువ్యక్తమగును.

ఏ భాషలో నైనను సామాన్యములైన భావములు ఉదాత్తములైన భావములు తప్పకుండ నుండును గదా! అ య్యాదికవులు వానిని విడమరచి కావ్య పాఠకులకు నేర్పరించి పెట్టవలయును. ఆ ప్రయత్నమును నన్నయ్యగారు తొలు తనే చేసి పెట్టెను. సంస్కృత సాహిత్యమున నాటకదశ వచ్చువఱకు నిట్టి ప్రయత్నము జరిగినట్లు లేదు. ఆంధ్రసాహిత్యములో నన్నయ్యగారు దీనిని మొట్టమొదటనే చేసి పెట్టిరి.

ఇట్లు చేయుట సారస్వతమునకు కొంత నష్టము కలిగిన దని చెప్పవచ్చును. తెలుగులో నిది స్వతంత్రముగా నాటకములు బయలుదేఱుటకు తొందఱగా తెలియని యడ్డంకియై యుండెను. కవుల కీవిభాగము చేసెడి నేర్పు కావ్య రచన యందే వెలయించుకొనుటకు వీలైనది.

నాటకమున కుండవలసిన లక్షణము లనేకములలో నిది యొకటి. ఐనను దానిమటుకు నది కొంత యడ్డంకి యైన దనియే చెప్పవలయును.

ఇది యిట్లుండగా నొకజాతి బ్రతుకుచున్న దనగా నా జాతియొక్క జీవనములో సామాన్యవిషయములు విశేషవిషయములు భిన్నభిన్నములుగా నుండెడి బ్రదుకు బ్రదికెడి లక్షణముగల జాతి యైనచో— స్థూలముగా నాధునికబుద్ధితో నిట్లుండును: గద్యపు బ్రదుకు పద్యపు బ్రతుకు— అని యున్నచో నా రెండు బ్రదుకులు తెలుగుజాతి విడివిడిగా బ్రతుక కలదని యర్థము. ఆ బ్రతుకులు రెండును విస్పష్టముగా విభాగించవచ్చు నని యర్థము.

ఎంత విభాగింపవచ్చు ననగా నాంధ్రభాషలో తొట్టతొలుత కావ్యనిర్మాణము చేయవలెనన్న బ్రహ్మ దీనిని పెడద్రోయలేక పోయినాడు. అందుచేత నాయన గద్యపద్యాత్మకమైన కావ్యనిర్మాణమునే ప్రారంభించుచు చేసినాడు.

ఇది భాషాగత శక్తి. నన్నయ్యగారు గుర్తుపట్టినా దనుట మాత్రమే; బ్రహ్మ గనుక జూచినాడు.

ఇంతకంటె నొక మహా విషయ మున్నది. ఆంధ్రభాష అనాదినుండియు తత్సమ తద్భవ దేశ్యశబ్ద బాహుళ్యమైన భాష. ఒక దానికి రూప మేర్పడిన తరువాతగాని జనులకు వెట్టు లెక్కవు. ఆ స్తి యున్నచో వారసులు నన్నదమ్ములు

జ్ఞాతులు భిన్నపరిస్థితులయందు పంపకముల గూర్చి యభియోగములు, విరోధములు, కొట్లాటలు తెచ్చికొందురు. ఆ కుటుంబమున తగినంత యాస్తిని ప్రోవు చేసిపెట్టిన మూలపురుషు డున్నాడు. అతడు వీరందరు కొట్లాడుకొన దగినంత యాస్తిని సమకూర్చి పోయినాడు. లోకమునం దీ స్థితి యున్నది.

మరియు నెంతో యాస్తి యున్నది. దానములు చేయుటలు, దైవములకు వ్రాసి యిచ్చుటలు నెక్కువగా నాస్తి యున్నప్పటి మాటలు. అట్లే భాషావిషయమున కూడను. ఒక మహాకావ్యనిర్మాణము జరిగిన తరువాత భాషలో ననంతము లైన శబ్దములకు స్థితి యేర్పడిన తరువాత వాక్యవిన్యాసము వాక్యాన్వయము వ్యాకరణము నన్నియు నేర్పడిన తరువాత భాషావిభాగము కొఱకు జనులు పోరాడవచ్చును. తగాదాలు పడవచ్చును.

ఒక శైవమత మున్నది. మేము తెలుగు మాటలే వాడుదుము. అది యొక పెద్ద ఉద్యమము. దానియందు కావ్యములు పుట్టవచ్చును. అచ్చతెనుగు కావ్యములు నిర్వచనకావ్యములు, ద్విపదకావ్యములు, ఎన్నియైన రావచ్చును. తొలుత నన్నయ్య వ్యాకరణము వ్రాసి కావ్యమును వ్రాసి యాంధ్రభాషలో నున్న సర్వశక్తులు నిర్ణయించి పెట్టినాడుకదా! అవి యన్నియు తరువాత నాడెడు నాటలు.

మరి నన్నయ్యగారు ఆంధ్రభాషాస్వరూపమును నిర్ణయించి పోయెను. ఆంధ్రభాషాస్వరూప మనుటకంటె ఆంధ్రకావ్యభాషాస్వరూప మనుట మంచిది.

అది యెట్టిది? సంస్కృత భాషా మిశ్రిత మైనది. కావ్య మనుటతోడనే కావ్యభాష యనుటతోడనే సంస్కృతమును వదలిపెట్టి తెలుగునకు ప్రాణము లేదు. ప్రాణము లేదనగా కావ్యమునకు వలసిన శక్తి లేదు అని యర్థము.

ఇది భారతదేశము. అనేకభాషలలో నాంధ్రభాష యొకటి. సర్వభారతదేశమునకు వెనుక నొకమహాభాష యున్నది. అది సంస్కృతభాష. మేరుపర్వతసమాన మైనది. అం దీజ్ఞాన మున్న దీ జ్ఞానము లేదని లేదు. వేదములు ఉపనిషత్తులు శాస్త్రములు ఇతిహాసములు కావ్యములు నాటకములు చెప్పుటకు వీలు లేనంత మహాభాండార మున్నది. భారతదేశమందలి ఏ భాషయు,

ఏ జాతియు, దానిని వదలిపెట్టి వేఱ బ్రదుకు బ్రదుకలేవు. సంస్కృతమును వదలిపెట్టి భారతదేశమున నేభాష యేమి చేయగలదు ?

ప్రస్తుతము నన్నయ్యగారు తెలుగులో కావ్యనిర్మాణము చేసినారు. వెనుక నా మహాపర్వతమును జూచుకొనియే చేసినారు. జీవితసర్వమహాశాఖలలో నామహాపర్వతముయొక్క ఛాయలు పడునవియును, ఒక్క కావ్యముమీద పడనవియునా ?

కావ్యనిర్మాణమునం దాఛాయలు మాకు వలదు అన్నచో కావ్యమునకే నష్టము. ఇందు కనేకములైన హేతువులు కలవు

ఒకటి, భారతము సంస్కృతములో నున్న దానిని తెలుగులోనికి దింపుచున్నాడు గాని స్వతంత్రముగా వ్రాయుటలేదే !

అది యట్లుంచి నన్నయ్యగారు తెలుగులో పు రా ణ ము ను వ్రాసినను వ్రాయుచున్నను కావ్యపద్ధతిగా వ్రాసినాడు; నాటకపద్ధతిగా వ్రాసినాడు. అనగా నొక భాషా సారస్వతము చిన్నచిన్నగా అల్పాల్పముగా కొన్ని వందల యేండ్లు బ్రతికిన తరువాత తా నెత్తవలసిన మహాకావ్యరూపమును తొట్టతొలుత తానే సంతరించి పెట్టినా డని యర్థము. ఇది నన్నయ్యగారు చేసిపెట్టినపని.

ఆంధ్ర సారస్వత కాలమున నాంధ్రశారదకు నన్నయ్యగారు కొన్ని వందల యేండ్లు కలసి వచ్చునట్లు చేసినా డని యర్థము.

మరియొకభాషలో నైనచో చిన్నిచిన్నిగ్రంథములు కొన్ని వచనగ్రంథములు కావ్య మనిపించుటకు వీలులేని కొన్ని పద్య గ్రంథములు. శారదాదేవి బహుప్రయాసపడి కొన్ని వందలయేండ్ల మీద నొకమహాకవి జన్మించి యతఁడు మొదట కావ్య మనిపించుకొన దగిన దానిని వ్రాయును. అప్పటినుండి యాభాషకు కావ్యశారదారూప మేర్పడును.

నన్నయ్యగారు మొదలుపెట్టుచునే యాంధ్రశారద కీరూపమును నిర్ణయించిపెట్టెను. నన్నయ్యగా రాంధ్రసారస్వతమున కామెప్రయాణములో కొన్ని వందలయేండ్లు కలసివచ్చెడునట్లు చేసెను. ఇది యాశ్చర్యము. ఎవ్వరు నూహించుటలేదు. ఇది యెట్లు చేసెను? బ్రహ్మ గనుక చేసెను. అంబురుహగర్భనిభుడు గనుక చేసెను.

కావ్యమర్మవిదుడు గనుక చేసెను. కావ్యమునకు వృత్తిరీతిపాకరసభావ గుణవ్యంగ్యములు ఆయువుపట్టు లని తెలిసినవాడు గనుక జేసెను.

సంస్కృతమును ప్రధానముగా దీసికొనెను. సంస్కృతశబ్దమిశ్రితమైన భాష యాంధ్రభాషగా స్వీకరించెను. వట్టి సంస్కృతమిశ్రితభాష కాదు.

తిజంతమును కారకమును వదలిపెట్టినచో సంస్కృతవ్యాకరణమంతయు సంస్కృతశబ్దప్రపంచకమంతయు తనవెనుక నున్న యాంధ్రభాషను స్వీకరించి దానియందు కావ్యమును నిర్మించెను.

అచ్చముగా వట్టి దేశ్యమైనభాష తీసికొన్నచో నీవ్యవహారము పొసగదు.

కావ్యగుణము లున్నవి. సౌకుమార్యము మాధుర్యము, ప్రౌఢి, ఓజస్సు మొదలైనవి. వట్టిదేశ్యపదముల సమకూర్చుటతో సౌకుమార్య గుణము రావచ్చును. కొన్నికల్పపు తెలుంగుమాటలు చేర్చి యొకవిధమైన మాధుర్యగుణమునుగూడ సంతరించవచ్చును. శబ్దగత మైన ప్రౌఢి తెలుగుమాటలతో కావ్యమునందు సమకూర్చుట సాధ్యముకాదు. వాక్యవిన్యాస వైఖరిచేత నర్థమునందు ప్రౌఢి సంపాదించవచ్చును. శబ్దగతమైన ప్రౌఢి పొసగదు. తెలుగులో నొత్తక్షరములు లేవు. జడ్డక్కరములు తక్కువ. కాల్వ, కిన్క, ఇట్టి తెలుగు వ్యాకరణముచేత వచ్చిన శబ్దములు ప్రౌఢిని సమృద్ధిగా పండించలేవు.

మరియు తెలుగుబాస అజంతశబ్ద బహుళమైనభాష. వాగంతహల్లులలోనికి హల్లులు దూరవు. అచ్చు లెక్కువ. క్లిష్టోచ్చారణము కలిగిన శబ్దముల సంఖ్య చాలతక్కువ.

ఇది కాక ధ్వనిప్రపంచకమునందు ననేకములైన యొడుపులు కలవు. కొన్ని అసంలక్ష్యక్రమవ్యంగ్యములు శబ్దము నాశ్రయించియే పుట్టించుటకు వీలగును. అంతశక్తి దేశ్యశబ్దములకు లేదు.

మరియొకటి యేమనగా దేశ్యశబ్దములు దేశజన్యములు. కొన్నివేల యేండ్లక్రింద సంస్కృత ప్రాకృత భాషలయొక్క బహువికారములచేత నీశబ్దము లుత్పన్నములై యుండవచ్చును. దానిప్రకృతులే తెలియవు. అందుచేత వాని వ్యుత్పత్తులు తెలియవు.

కావ్యరచనయందు కొన్నిచోట్ల వ్యుత్పత్త్యర్థముతో గూడిన శబ్దమును ప్రయోగించుటచేత శోభవచ్చును. రూఢ్యర్థమునందు కవి ప్రయోగించును. యోగార్థముచేత నొకధ్వని పుట్టును. భావమునం దొక చమత్కారము జనించును.

కావ్యప్రపంచమున నిట్టి వనంతములైన రామణీయకము లుండును.

ఇట్టివి మరియు నింక నెట్టివి? అనేకములు తెలుగుకావ్యమునందు పొసగించుకొనవలయునన్నచో నన్నయ్యభట్టు తీర్చిన నిర్ణయించిన యాంధ్రభాషయే శరణ్యము.

ఈ చెప్పబోవుదానిని విస్తరించి చెప్పుట కిది యదను గాదు గాని యొక మాటను చెప్పెదను. సంస్కృతకావ్యము సంస్కృతభాషయందు కావ్యమునం దెన్నిసౌందర్యములు నెన్నిరామణీయకములు, శాబ్దికములైనవి యార్థికములైనవి చేయుటకు వీలున్న దని యాలంకారికులు చెప్పిరో వాని నన్నింటిని తెలుగు కావ్యములందు జేయుటకు వీలైన భాషను నన్నయ్యగారు నిర్ణయించిరి. కావ్యము వ్రాసి చూపించిరి. ఎల్ల లేర్పరచిరి.

ఈవిషయమును విస్తరించి చెప్పినచో కావ్యరచనాశిల్పదృష్టిచేత సర్వభారతమునందు నాంధ్రభాషతో నాంధ్రకావ్యభాషతో పోలెడిది ఇంకొక భాష లేదు. ఉండుటకు వీలులేదు.

ఇది నన్నయ్యగారు మనకు చేసిపెట్టిన మహోపకారము.

పద్యవిద్య యనగా నన్నయ్యగారు దీనిని సర్వమును భావించిరి.

అంబురుహగర్భనిభు డాయన యొక్కడే! విద్యాదయితుడు!!

విషయసూచిక

ఆదిపర్వము

ప్రథమాశ్వాసము

విషయము — పుట

ద్వితీయాశ్వాసము

తృతీయాశ్వాసము

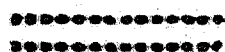
చతుర్థాశ్వాసము

పంచమాశ్వాసము

షష్ఠాశ్వాసము

సప్తమాశ్వాసము

అష్టమాశ్వాసము

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము

ఆదిపర్వము—ప్రథమాశ్వాసము

శ్రీవాణీగిరిజా శ్చిరాయ దధతో వక్షోముఖాఙ్గేషు యే
లోకానాం స్థితి మావహ న్త్యవిహతాం స్త్రీపుంసయోగోద్భవాం
తే వేదత్రయమూ ర్తయ స్త్రిపురుషా స్సంపూజితా వ స్సురై
ర్భూయాసుః పురుషో త్తమామ్బుజభవ శ్రీకన్ధరా శ్శ్రేయసే. 1

—:అవతారిక:—

వ. అని సకలభువనరక్షణ ప్రభువులై యాద్యులైన హరిహరహిరణ్యగర్భ పద్మోమావాణీపతుల స్తుతియించి తత్ప్రసాదసమాసాదిత నిత్యప్రవర్ధమాన మహామహీరాజ్యవిభవుండును నిజభుజవిక్రమవిజితారాతిరాజనివహుండును నిఖిలజగజ్జేగీయమాననానాగుణరత్నరత్నాకరుండును నై పరగుచున్న రాజరాజనరేంద్రుండు. 2

ఉ. రాజకులైకభూషణుఁడు రాజమనోహరుఁ డన్యరాజతే
జోజయశాలిశౌర్యుఁడు విశుద్ధయశశ్శరదిందుచంద్రికా
రాజితసర్వలోకుఁ డపరాజితభూరిభుజాకృపాణధా
రాజలశాంతశాత్రవపరాగుఁడు రాజమహేంద్రుఁ డున్నతిన్. 3

క. విమలాదిత్యతనూజుఁడు
విమలవిహారుఁడు గుమారవిద్యాధరుఁ డు
త్తమచాళుక్యుఁడు వివిధా
గమవిజితశ్రముఁడు తుహినకరుఁ డురుకాంతిన్. 4

చ. ఘనదురితానుబంధకలికాలజదోషతుషారసంహతిం
దన యుదయప్రభావమున దవ్వుగఁ జోపి జగజ్జనానురం
జన మగు రాజ్యసంతతవసంతనితాంతవిభూతి నెంతయుం
దనరుఁ జళుక్యమన్మథుఁడు ధర్మనిబద్ధదయార్ద్రబుద్ధి యై. 5

ఉ. ఆశ్రితపోషణంబున ననంతవిలాసమునన్ మనీషివి
ద్యాశ్రమతత్త్వవిత్త్వమున దానగుణాభిరతిన్ సమస్తవ
ర్ణాశ్రమధర్మరక్షణమహామహిమన్ మహి నొప్పు సర్వలో
కాశ్రయుఁ డాదిరాజనిభుఁ డత్యకలంకచరిత్రసంపదన్. 6

సీ. నిజమహీమండలప్రజఁ బ్రీతిఁ బెంచుచుఁ
బరమండలంబుల ధరణిపతుల
నదిమి కప్పంబుల ముదముతోఁ గొనుచును
బలిమి నీయని భూమివలయపతుల
నుక్కడఁగించుచు దిక్కులఁ దనయాజ్ఞ
వెలుఁగించుచును విప్రకులము నెల్లఁ
బ్రోచుచు శరణన్నఁ గాచుచు భీతుల
నగ్రజన్ములకు ననుగ్రహమునఁ

ఆ. జారుతరమహాగ్రహారంబు లిచ్చుచు
దేవభోగముల మహావిభూతిఁ
దనరఁ జేయు చిట్లు మనుమార్గుఁ డగు
విష్ణువర్ధనుండు వంశవర్ధనుండు. 7

వ. అఖిలజలధివేలావలయితవసుమతీవనితావిభూషణంబైన వేంగీదేశంబునకు నాయకరత్నంబునుంబోని రాజమహేంద్రపురంబునందు మహేంద్రమహిమతోఁ బరమానందంబున ననవరతమహామహీరాజ్యసుఖంబు లనుభవించుచు సకలభువనలక్ష్మీవిలాసనివాసంబయిన రమ్యహర్మ్యతలంబున మంత్రి పురోహిత సేనాపతి దండనాయక దౌవారిక మహాప్రధాన సామంత విలాసినీ పరివృతుఁడయి యపారశబ్దశాస్త్రపారగులైన వైయాకరణులును భారత రామాయణానేకపురాణప్రవీణులైన పౌరాణికులును మృదుమధురరసభావ భాసురనవార్థవచనరచనావిశారదులయిన మహాకవులును వివిధతర్కవిగాహితసమస్తశాస్త్రసాగరగరీయఃప్రతిభులైన తార్కికులును నాదిగాఁ గలుగు విద్వజ్జనంబులు పరివేష్టించి కొలుచుచుండ విద్యావిలాసగోష్ఠీసుఖోపవిష్టుండయి యిష్టకథావినోదంబుల నుండి యొక్కనాఁడు. 8

సీ. తన కులబ్రాహ్మణు ననురక్తు నవిరత
జపహోమతత్పరు విపులశబ్ద
శాసను సంహితాభ్యాసు బ్రహ్మాండాది
నానాపురాణవిజ్ఞాననిరతుఁ
బాత్రు నాపస్తంబసూత్రు ముద్గలగోత్ర
జాతు సద్వినుతావదాతచరితు
లోకజ్ఞు నుభయభాషాకావ్యరచనాభి
శోభితు సత్ప్రతిభాభియోగ్యు

ఆ. నిత్యసత్యవచను మత్యమరాధిపా
చార్యు సుజను నన్నపార్యుఁ జూచి
పరమధర్మవిదుఁడు వరచళుక్యాన్వయా
భరణుఁ డిట్టు లనియెఁ గరుణతోడ. 9

చ. విమలమతిం బురాణములు వింటి ననేకము లర్థధర్మశా
స్త్రములతెఱం గెఱింగితి నుదాత్తరసాన్వితకావ్యనాటక
క్రమములు పెక్కు సూచితి జగత్పరిపూజ్యమునైన యీశ్వరా
గమములయందు నిల్పితిఁ బ్రకాశముగా హృదయంబు భక్తితోన్. 10

వ. అయినను నాకు ననవరతంబును శ్రీమహాభారతంబునందుల యభిప్రాయంబు
పెద్దయై యుండు. 11

మ. ఇవి యేనున్ సతతంబు నాయెడఁ గరం బిష్టంబులై యుండుఁ బా
యవు భూదేవకులాభితర్పణమహీయఃప్రీతియున్ భారత
శ్రవణాసక్తియుఁ బార్వతీపతిపదాబ్జధ్యానపూజామహో
త్సవమున్ సంతతదానశీలతయు శశ్వత్సాధుసాంగత్యమున్. 12

వ. మఱి యదియునుంగాక. 13

చ. హిమకరుఁ దొట్టి పూరుభరతేశకురుప్రభుపాండుభూపతుల్
క్రమమున వంశకర్త లనఁగా మహి నొప్పిన యస్మదీయవం
శమునఁ బ్రసిద్ధులై విమలసద్గుణశోభితులైన పాండవో
త్తముల చరిత్ర నాకు సతతంబు వినంగ నభీష్ట మెంతయున్. 14

చ. అమలసువర్ణశృంగఖురమై కపిలంబగు గోశతంబు ను
త్తమబహువేదవిప్రులకు దానము సేసిన తత్ఫలంబు త
ధ్యమ సమకూరు భారతకథాశ్రవణాభిరతిన్ మదీయచి
త్తము ననిశంబు భారతకథాశ్రవణప్రవణంబ కావునన్.

క. జనసుతకృష్ణద్వైపా
యన మునివృషభాభిహిత మహాభారతబ
ద్ధనిరూపితార్థ మేర్పడఁ
దెనుఁగున రచియింపు మధికధీయుక్తిమెయిన్.

క. బహుభాషల బహువిధముల
బహుజనములవలన వినుచు భారతబద్ధ
స్పృహులగు వారికి నెప్పుడు
బహుయాగంబులఫలంబు పరమార్థ మిలన్.

వ. అని యానతిచ్చిన విని యక్కవివరుం డిట్లనియె.

చ. అమలినతారకాసముదయంబుల నెన్నను సర్వవేదశా
స్త్రముల యశేషపారము ముదంబునఁ బొందను బుద్ధిబాహువి
క్రమమున దుర్గమార్థ జలగౌరవభారతభారతీసము
ద్రముఁ దఱియంగ నీఁదను విధాతృనకైనను నేరఁ బోలునే.

వ. అయినను దేవా నీయనుమతంబున విద్వజ్జనంబుల యనుగ్రహంబునం
నానేర్చువిధంబున నిక్కావ్యంబు రచియించెద నని.

తరలము. హరిహరాజగజాననార్కషడాస్యమాతృసరస్వతీ
గిరిసుతాదిక దేవతాతతికిన్ నమస్కృతి సేసి దు
ర్భరతపోవిభవాధికున్ గురుఁ బద్యవిద్యకునాద్యు నం
బురుహగర్భనిభుం బ్రచేతసుపుత్త్రి భక్తిఁ దలంచుచున్.

ఉ. భారతభారతీశుభగభస్తిచయంబులఁజేసి ఘోరసం
సారవికారసంతమసజాలవిజృంభము వాపి సూరిచే
తోరుచిరాబ్జబోధనరతుండగు దివ్యుఁ బరాశరాత్మజాం
భోరుహమిత్రుఁ గొల్చి మునిపూజితు భూరియశోవిరాజితున్.

వ. మఱియును.

చ. పరమవివేకసౌరభవిభాసితసద్గుణపుంజవారిజో
త్కరరుచిరంబులై సకలగమ్యసుతీర్థములై మహామనో
హరసుచరిత్రపావనపయఃపరిపూర్ణములైన సత్సభాం
తరసరసీవనంబుల ముదం బొనరం గొనియాడి వేడుకన్. 24

ఉ. పాయక పాకశాసనికి భారతఘోరరణంబునందు నా
రాయణునట్లు తానును ధరామరవంశవిభూషణుండు నా
రాయణభట్టు వాఙ్మయధురంధరుఁడుం దనకిష్టుఁడున్ సహా
ధ్యాయుఁడు నైనవాఁ డభిమతంబుగఁ దోడయి నిర్వహింపఁగన్. 25

ఉ. సారమతిం గవీంద్రులు ప్రసన్నకథాకవితార్థయుక్తి లో
నారసి మేలు నా నితరు లక్షరరమ్యత నాదరింప నా
నారుచిరార్థసూక్తినిధి నన్నయభట్టు తెనుంగునన్ మహా
భారతసంహితారచనబంధురుఁ డయ్యె జగద్ధితంబుగన్. 26

—: భా ర త క థా ప్ర స్తా వ న :—

సం. 1—1—8

వ. తత్కథాప్రారంభం బెట్టి దనిన. 27

సీ. నైమిశారణ్యపుణ్యక్షేత్రమునఁ గుల
పతి శౌనకుండను పరమమౌని
బ్రహ్మర్షి గణసముపాసితుండై సర్వ
లోకహితార్థంబు లోకనుతుఁడు
ద్వాదశవార్షికోత్తమసత్రయాగంబు
మొగిఁ జేయుచున్న నమ్మునులకడకు
వచ్చి తా నుగ్రశ్రవసుఁడను సూతుఁడు
రౌమహర్షణి సుపౌరాణికుండు

ఆ. పరమభక్తితోడఁ బ్రణమిల్లి యున్న
నక్కథకువలన మునినికాయ మెల్ల
వివిధపుణ్యకథలు విను వేడ్క నతనిఁ
బూజించి రపరిమితవిశేషవిధుల. 28

వ. అక్కథకుండు వెండియు నమ్ముని సంఘంబునకు నమస్కారంబు చేసి యే
ననేక పురాణపుణ్యకథాకథనదక్షుండ వ్యాసశిష్యుండనైన రోమహర్షణునకుఁ
బుత్త్రుండ నావలన నెక్కథ విన వలతు రనిన నమ్మును లతని కిట్లనిరి: 29

క. ఏయది హృద్య మపూర్వం
బేయది యెద్దాని వినిన నెఱుక సమగ్రం
బై యుండు నఘనిబర్హణ
మేయది యక్కథయ వినఁగ నిష్టము మాకున్, 30

వ. అనిన నుగ్రశ్రవసుం డట్లేని మీకు నభిమతంబైన పుణ్యకథఁ జెప్పెద
దత్తావధానులరై వినుం డని శౌనకాదిమహామునుల కిట్లని చెప్పం దొడంగె.
కృష్ణద్వైపాయనుండను బ్రహ్మర్షి తొల్లి వేదంబు లేకీభూతంబులై యేర్పడ
కున్న ఋగ్యజుస్సామాథర్వణంబులుగా విభాగించి తనశిష్యులయిన పైల
వైశంపాయనసుమంతుజైమినులం బంచి క్రమంబునఁ జతుర్వేదసూత్రం
బులఁ జేయించి వేదవ్యాసుండై నిజతపోమహత్త్వంబునం జేసి బ్రహ్మచేత
ననుజ్ఞాతుండై యష్టాదశపురాణంబులును నీతిధర్మశాస్త్రార్థతత్త్వంబులును
జతుర్వేదవేదాంతాభిప్రాయంబులును జతుర్వర్గవర్గానుబంధబంధురకథేతి
హాసంబులును జతుర్యుగ మహర్షి రాజవంశచరితంబులును జతుర్వర్ణాశ్రమ
ధర్మక్రమంబులును జతుర్ముఖప్రముఖనిఖిలసురమునిగణపూజితుండైన
శ్రీకృష్ణుని మాహాత్మ్యంబును బాండవాదిభారతవీరులమహాగుణంబును దన
విమలజ్ఞానమయంబైన వాగ్దర్పణంబునం దేర్పడి వెలుంగుచుండ, 31

సీ. ధర్మతత్త్వజ్ఞులు ధర్మశాస్త్రం బని
యధ్యాత్మవిదులు వేదాంత మనియు
నీతివిచక్షణుల్ నీతిశాస్త్రం బని
కవివృషభులు మహాకావ్య మనియు
లాక్షణికులు సర్వలక్ష్యసంగ్రహ మని
యైతిహాసికు లితిహాస మనియుఁ
బరమపౌరాణికుల్ బహుపురాణసముచ్చ
యం బని మహిఁ గొనియాడుచుండ

ఆ. వివిధవేదత త్త్వవేది వేదవ్యాసుఁ
డాదిముని పరాశరాత్మజుండు
విష్ణుసన్నిభుండు విశ్వజనీనమై
పరగుచుండఁ జేసె భారతంబు. 32

—: పర్వానుక్రమణిక :—

సం. 1—2—34

వ. అదియునుం బౌష్యంబు పౌలోమం బాస్తీకం బాదివంశావతారంబు సంభవపర్వంబు జతుగృహదాహంబు హైడింబంబు బకవధ చైత్రరథంబు ద్రౌపదీస్వయంవరంబు వైవాహికంబు విదురాగమనంబు రాజ్యార్ధలాభం బర్జునతీర్థయాత్ర సుభద్రాకల్యాణంబు హరణహారిక ఖాండవదహనంబు మయదర్శనంబు సభాపర్వంబు మంత్రపర్వంబు జరాసంధవధ దిగ్విజయంబు రాజసూయం బర్ఘ్యాభిహరణంబు శిశుపాలవధ ద్యూతం బనుద్యూతం బారణ్యంబు కిమ్మీరవధ కైరాతం బింద్రలోకాభిగమనము ధర్మజతీర్థయాత్ర జటాసురవధ యక్షయుద్ధం బాజగరంబు మార్కండేయోపాఖ్యానంబు సత్యాద్రౌపదీ సంవాదంబు ఘోషయాత్ర ప్రాయోపవేశంబు వ్రీహిద్రోణకాఖ్యానంబు ద్రౌపదీహరణంబు కుండలాహరణం బారణేయంబు వైరాటంబు కీచకవధ గోగ్రహణం బభిమన్యువివాహం బుద్యోగంబు సంజయయానంబు ధృతరాష్ట్ర ప్రజాగరణంబు సానత్సుజాతంబు యానసంధి భగవద్యానంబు సేనానిర్యాత్ర యులూకదూతాభిగమనంబు సమరథాతిరథసంఖ్యానంబు కర్ణభీష్మవివాదం బంబోపాఖ్యానంబు జంబూఖండ వినిర్మాణంబు భూమిపర్వంబు భీష్మాభిషేకంబు భగవద్గీత భీష్మవధ ద్రోణాభిషేకంబు సంశప్తకవధ యభిమన్యువధ ప్రతిజ్ఞాపర్వంబు జయద్రథవధ ఘటోత్కచవధ ద్రోణవధ నారాయణాస్త్ర ప్రయోగంబు కర్ణపర్వంబు శల్యపర్వంబు హ్రదప్రవేశంబు గదాయుద్ధంబు సారస్వతంబు సౌప్తికపర్వం బైషీకంబు జలప్రదానంబు స్త్రీపర్వంబు శ్రాద్ధపర్వంబు రాజ్యాభిషేకంబు చార్వాకనిగ్రహంబు గృహప్రవిభాగంబు శాంతిపర్వంబు రాజధర్మానుకీర్తనం బాపద్ధర్మంబు మోక్షధర్మం బానుశాసనికంబు భీష్మస్వర్గారోహణం బాశ్వమేధికం బనుగీత యాశ్రమవాసంబు పుత్త్రసందర్శనంబు నారదాగమనంబు మౌస

లంబు మహాప్రస్థానికంబు స్వర్గారోహణంబు హరివంశంబు, భవిష్యత్పర్వంబు ననుశతపర్వంబులు గలిగి. 33

సీ. ఆయురర్థులకు దీర్ఘాయురవాప్తియు
నర్థార్థులకు విపులార్థములును
ధర్మార్థులకు నిత్యధర్మసంప్రాప్తియు
వినయార్థులకు మహావినయమతియుఁ
బుత్త్రార్థులకు బహుపుత్త్రసమృద్ధియు
సంపదర్థుల కిష్టసంపదలును
గావించు చెప్పెడు భావించి వినుచుండు
వారికి నిమ్మహాభారతంబు 34

ఆ. భక్తియుక్తులైన భాగవతులకు
శ్రీవల్లభుండు భక్తవత్సలుండు
భవభయంబులెల్లఁ బాచియిష్టార్థసం
సిద్ధిఁగరుణతోడఁ జేయునట్లు.

—: పర్వసంగ్రహము :—

సం. 1—2—71

వ. మఱియుఁ బౌష్యోదంకమాహాత్మ్యంబును భృగువంశకీర్తనంబును నాగగరుడసంభవంబును సముద్రమథనంబు నుచ్చైశ్శ్రవోజన్మంబును సౌపర్ణోపాఖ్యానంబును నాస్తీకచరితంబును జనమేజయసర్పయాగంబును శ్రీమహాభారతకథాశ్రవణప్రవృత్తియు వ్యాసజన్మంబును దేవదైత్యదానవముని యక్షపక్షిగంధర్వాది నానావిధభూతసంభవంబును దదంశావతారంబును రాజవంశానుకీర్తనంబును యయాతిచరితంబును భారతవంశానుకీర్తనంబును గంగాశంతనుసమాగమంబును వసూత్పత్తియు స్వర్గగమనంబును దదంశసంఘాతంబున గాంగేయజన్మంబును దద్రాజ్యనివర్తనంబును బ్రహ్మచర్యప్రతిజ్ఞాపరిపాలనంబును సత్యవతీవివాహంబును జిత్రాంగద విచిత్రవీర్యజన్మంబును జిత్రాంగద రాజ్యాభిషేకంబును జిత్రాంగద మరణానంతరంబున భీష్ముండు విచిత్రవీర్యుం గౌరవరాజ్యంబున నభిషిక్తుం జేయుటయు వాని పరోక్షంబునఁ గృష్ణద్వైపాయనమునివలన ధృతరాష్ట్ర పాండురాజుల

జన్మంబు నాణిమాండవ్యోపాఖ్యానంబును ధర్ముండు మాండవ్య శాపంబున శూద్రయోనియందు విదురుండై పుట్టుటయును ధృతరాష్ట్రపాండురాజుల వివాహంబును బాండవధార్తరాష్ట్రసంభవంబును బాండునిర్యాణంబును గృపద్రోణజన్మకథనంబును గుమారాస్త్రవిద్యాగ్రహణంబును గుమారాస్త్రసందర్శనంబును గర్ణార్జునుల పరస్పర క్రోధంబును ద్రుపదగ్రహణమోక్షణంబును యుధిష్ఠిరయౌవరాజ్యాభిషిక్తుం జేయుటయు దుర్యోధను దుర్మంత్రంబును వారణావతయాత్రయు జతుగృహదాహంబును విదురోపదిష్టద్వారంబునఁ బాండవాపక్రమణంబును హిడింబాదర్శనంబును హిడింబువధయును ఘటోత్కచసంభవంబును బాండవుల కేకచక్రపురంబున విప్రగృహంబున నజ్ఞాతచర్యయు బకవధయు ధృష్టద్యుమ్న ద్రౌపదీజన్మకథనంబును గృష్ణద్వైపాయన సందర్శనంబును గంగాతీరంబున నంగారపర్ణు నర్జునుండు జయించుటయుఁ దాపత్యవసిష్ఠౌర్వోపాఖ్యానంబును బాండవులు పాంచాలదేశంబునకుం జనుటయు ద్రౌపదీస్వయంవరంబును బంచేంద్రోపాఖ్యానంబును ద్రౌపదీవివాహంబును విదురాగమనంబును గృష్ణసందర్శనంబును రాజ్యార్ధలాభంబును ఖాండవప్రస్థనివాసంబును సుందోపసుందోపాఖ్యానంబును నారదువచనంబున ద్రౌపదియందు సమయక్రియయును నులూపీసమాగమంబును జిత్రాంగదయందు బభ్రువాహను జన్మంబును ద్వారకా గమనంబును వాసుదేవానుమతంబున నర్జునుఁడు సుభద్ర వివాహం బగుటయు సుభద్రాహరణంబును హరణహారికయు నభిమన్యుసంభవంబును గాండీవ దేవదత్త దివ్యరథాశ్వలాభంబును ఖాండవదహనంబు నగ్నిభయంబువలన మయ భుజంగమోక్షణంబును మందపాలోపాఖ్యానంబును ననువృత్తాంతంబుల నొప్పి తొమ్మిదివేలుందొమ్మన్నూటయెనుబదినాలుగు శ్లోకంబులు గలిగి. 35

క. మదిఁ బౌష్యపర్వ మాదిగఁ
బదునెనిమిది పర్వములను బర్వి మనఃప్రీ
తిద మగుచు నాదిపర్వం
బది వినఁగా నొప్పు భారతాఖ్యం బగుచున్. 36

వ. మఱియు ధర్మరాజునకు సభాప్రాప్తియుఁ గింకరదర్శనంబును నారదువలన లోకపాల సభాశ్రవణంబును రాజసూయ మహాధ్వరారంభంబును జరాసంధ వధయును గిరివ్రజనిరుద్ధులైన రాజులఁ గృష్ణుండు విడిపించుటయును

దిగ్విజయంబును రాజసూయంబు నర్ఘ్యాభిహరణంబును శిశుపాలవధయును రాజసూయవిభూతికి దుఃఖితుండై సభాస్ఖలితుండై యున్న దుర్యోధనుంజూచి ద్రౌపదీభీమసేనులు నగుటయును దత్కారణంబున జూదం బాడుటయు నందు శకునికైతవంబున ధర్మరాజపరాజయంబును ద్యూతదుఃఖార్ణవమగ్నులైన పాండవులం బాంచాలి యుద్ధరించుటయును బునర్ద్యూతపరాజితులై పాండవులు వనవాసగతు లగుటయునను వృత్తాంతంబుల నొప్పి నాలుగువేలుఁ మున్నూటపదునొకండు శ్లోకంబులు గలిగి. 37

క. పర్వి సభాప్రభృతిగ నవ
పర్వములను విస్తరిల్లి పండితచేతో
నిర్వృతిఁ జేయుచు రెండవ
పర్వమునా రమ్యమగు సభాపర్వ మిలన్. 38

వ. మఱియు మహారణ్యంబునందుఁ గిమ్మీరవధయును గృష్ణపాంచాలాగమనంబును సౌభకాఖ్యానంబును యుధిష్ఠిరభీమసేనసంవాదంబును గురూపదేశంబున నర్జునుండు దివ్యాస్త్రంబులు వడయఁ దపశ్చరణంబు సేయుటయు నీశ్వరుతోడి యుద్ధంబును లోకపాలసందర్శనంబును దివ్యాస్త్రలాభంబును స్వర్గగమనంబును నిట బృహదశ్వుండను మహామునిం గాంచుటయు యుధిష్ఠిరాదుల పరిదేవనంబును నలోపాఖ్యానంబును దమయంతీపతివ్రతాస్తుతియు యుధిష్ఠిరాదులకు నర్జునకుశలవార్త రోమశుండు సెప్పుటయును ధర్మజు తీర్థాభిగమనంబును జటాసురవధయును బాంచాలీనియుక్తుండై భీముండు సౌగంధికపుష్పాహరణార్థంబు గంధమాదనంబునందలి కొలనికిఁ జని యందు మణిమంతుఁడు మొదలుగాఁగల యక్షరాక్షసులం జంపుటయు నాజగరంబు నగస్త్యోపాఖ్యానంబును వాతాపిభక్షణంబు నపత్యార్థం బగస్త్యమహాముని లోపాముద్ర నభిగమించుటయు శ్యేనకపోతంబులైన యింద్రాగ్నులు శిబిమాంసంబు గొనుటయు ఋష్యశృంగు చరితంబును బరశురామ చరితంబును గార్తవీర్యవధయును మాంధాతృజన్మంబును సౌకన్యాఖ్యానంబును భార్గవుండయిన చ్యవనుండు శర్యాతి యజ్ఞంబున నాశ్వినుల సోమపీథులం జేసి వారిచేత జవ్వనంబు వడయుటయు జంతూపాఖ్యానంబును యజ్ఞపుత్త్రుండైన సోమకుండు బహుపుత్త్రార్థంబు యజ్ఞంబుసేసి పుత్త్రశతంబును బడయుటయు వంద్యష్టావక్రుల వివాదంబును సముద్రంబును జయించి తిత్తిరియను మహర్షి తన తండ్రిం బడయుటయు దివ్యాస్త్రంబులు వడసి యర్జునుండు హిరణ్యపురనివా

సులయిన పౌలోమకాలకేయనివాతకవచాదులం జంపుటయు గంధమాదనం
బున కందఱుం గూడవచ్చుటయు మార్కండేయబహువిధోపాఖ్యానంబును
గృష్ణసందర్శనంబును సత్యాద్రౌపదీసంవాదంబును ఘోషయాత్రయుఁ జిత్ర
సేనాది గంధర్వులఁ బెక్కండ్ర జయించి దుర్యోధనుని విడిపించుటయు
దుర్యోధనుని ప్రాయోపవేశంబును వ్రీహిద్రోణకాఖ్యానంబును గలియుగ
ధర్మంబును వామ్యాశ్వహరణంబును నింద్రద్యుమ్నోపాఖ్యానంబును సరస్వతీ
గీతయు ధుంధుమారుచరితంబును జయద్రథుఁ డాశ్రమాంతరంబున ద్రౌపది
నపహరించుటయు భీముండు వానిం బరిభవించుటయు నుద్దాలకోపాఖ్యానం
బును వైన్యోపాఖ్యానంబును శ్రీరామాయణకథయును సావిత్ర్యుపాఖ్యానం
బును బాండవులు క్రమ్మఱ ద్వైతవనంబునకు వచ్చుటయుఁ గర్ణుకవచకుండ
లంబు లింద్రుండు గొనుటయు నారణేయోపాఖ్యానంబును యముండు ధర్మజు
ననుశాసించుటయు యమువలన వరంబులు వడసి పాండవులు పశ్చిమదిక్కు
నకుం జనుటయు ననువృత్తాంతంబుల నొప్పి పదుమూఁడువేలు నాఱునూట
యఱువదినాలుగు శ్లోకంబులు గలిగి. 39

క. ఆరణ్యపర్వ మనఁగా
నారణ్య ప్రముఖ షోడశాంతఃపర్వా
ధారమయి సకలసూరిస
భారమ్యంబగు తృతీయ పర్వము వెలయున్. 40

వ. మఱియు విరాటనగరంబునకుం జనుచుండి తత్సమీపశమీవృక్షంబునఁ బాండ
వులు తమ యాయుధంబులు నిక్షేపించి తమ్మెవ్వరు నెఱుంగకుండ విరాటుం
గొలిచి యునికియు నందు భీముండు సింహబలుం దొట్టి సకల కీచకుల వధిం
చుటయు గోగ్రహణంబునఁ గురుబలంబుల నెల్ల నొక్కరుండ జయించి
ధనంజయుండు గోగణంబులఁ గ్రమ్మఱించుటయు విరాటరాజపుత్త్రియైన
యుత్తర నభిమన్యుండు వివాహం బగుటయు నను వృత్తాంతంబుల నొప్పి
మూఁడు వేలు నేనూఱు శ్లోకంబులు గలిగి. 41

క. పర్వుచు వైరాటాదిక
పర్వచతుష్టయమునను సభారంజనమై
సర్వమనోజ్ఞము నాలుగు
పర్వమునాఁ దగి విరాటపర్వము వెలయున్. 42

వ. మఱియు భారతరణోద్యోగులైన పాండవు లుపప్లావ్యంబున విడియుటయు నర్జునదుర్యోధనులు ద్వారకానగరంబునకుం జని శ్రీకృష్ణునిం గని సహాయ త్వంబునకుం బ్రార్థించుటయు నారాయణుండు వారి నాశ్వాసించి నారాయణ గోపాలబలంబుల నిరూపించి వారలం గోరికొం డనుటయు నారాయణుని నొక్కని నర్జునుండు గోరికొనుటయు ధృతరాష్ట్రుండు పనుప నుపశమనార్థం బుపప్లావ్యంబున సంజయుండు పాండవుల కడకుం బోవుటయు వాసుదేవ సహితులైన పాండవుల రణప్రారంభంబు విని ధృతరాష్ట్రుండు నిద్రాహారం బులు విడిచి చింతాక్రాంతుం డగుటయు హితవచనుండైన విదురు పల్కులు వినమియు ధృతరాష్ట్రునకు మనస్తాపోపశమనంబుగా సనత్సుజాతుం డధ్యాత్మ కథలు సెప్పుటయు వాసుదేవార్జునుల యత్యంతసాంగత్యం బెఱింగి వచ్చి సంజయుండు సకల రాజసమక్షంబున విస్తరించుటయు సర్వభూతహితుండైన శ్రీకృష్ణుండు పాండవ ధార్తరాష్ట్రులకు సంధి గావింపం దలంచి హస్తిపురం బునకుం జని యందుఁ గర్ణాది దుష్టశిక్షితుండైన ధుర్యోధను దుర్మంత్రం బెఱింగి విశ్వరూపంబుఁ జూపుటయుఁ గృష్ణుండు కర్ణునిం దన రథం బెక్కిం చుకొని యుపాయంబున ననునయించి యొడంబఱుప నేరక కర్ణుచేతం బ్రత్యాఖ్యాతుండయి క్రమ్మఱి వచ్చుటయు బలాతిబలసంఖ్యానంబు నెల్లి యుద్ధంబు సేయవలయునని కురుపతి పనుప నులూకుండను దూత పాండవుల పాలికి వచ్చి పరుసంబులు పలుకుటయు సమరథాతిరథసంఖ్యానంబు నర్ధరథు లలోనం గలయం దన్నెన్నిన నలిగి కర్ణుండు భీష్మ పదిదినంబులు సమర పరాఙ్ముఖుం డగుటయు రామభీష్మలయుద్ధకీర్తనంబు నంబోపాఖ్యానంబును సంక్రందనోపాఖ్యానంబును శ్వేతాభిషేకంబు ననువృత్తాంతంబుల నొప్పి యాఱువేలుం దొమ్మన్నూట తొంబది యెనిమిది శ్లోకంబులు గలిగి. 43

క. విదితంబై యుద్యోగము
మొదలుగఁ బదు నొకఁడు పర్వముల నెంతయు నొ
ప్పదమై యేనగు పర్వం
బిదినా నుద్యోగపర్వ మిమ్మగు నభలన్. 44

వ. మఱియు జంబూఖండవినిర్మాణంబు సంజయుండు ధృతరాష్ట్రునకుం జెప్పు టయు భూవిస్తారంబును భీష్మాభిషేకంబును బాండవమధ్యమవిషాదంబును వాసుదేవుండు మోక్షదర్శనహేతువులం జెప్పి యర్జును మోహభ్రాంతిఁ

జెఱుచుటయు శిఖండిం బురస్కరించుకొని యర్జునుండు భీష్ముని వధియించు టయు నను వృత్తాంతంబుల నొప్పి యైదువేలు నెనమన్నూట యెనుబది నాలుగు శ్లోకంబులు గలిగి. 45

క. జంబూఖండవినిర్మా
ణం బాదిగ హృదయ రోచనములగు నేన్ప
ర్వంబులను భీష్మ పర్వము
పంబి వినం బొలుచు షష్ఠపర్వం బగుచున్. 46

వ. మఱియు ద్రోణాభిషేకంబును సంశప్తకు లర్జునుం బాపికొనిపోయి యేకతంబు యుద్ధంబు సేయుటయు నర్జునుచేత సుప్రతీకగజంబు తోడన భగదత్తు చావును ద్రోణ కర్ణాదులు పెక్కండ్రు గూడుకొని యధర్మయుద్ధంబున నభి మన్యుం జంపుటయు నర్జునుప్రతిజ్ఞయు నభిమన్యువధకుం గ్రుద్ధుండై యర్జునుం డేడక్షౌహిణుల బలంబుల నొక్కరుండ చంపి సైంధవుం దును ముటయును దొమ్మిది కోట్లు సంశప్తకుల నర్జునుండు నిశ్శేషంబు సేయు టయు నలంబస శ్రుతాయు జలసంధ సోమదత్త భూరిశ్రవో బాహ్లిక విరాట ద్రుపద ఘటోత్కచ ధార్తరాష్ట్రి నారాయణ గోపాలాది వధయును ద్రోణ వధయు నశ్వత్థామ నారాయణాగ్నేయాస్త్రకీర్తనంబును గృష్ణార్జునుల మాహాత్మ్యంబును ననువృత్తాంతంబుల నొప్పి పదివేలుం దొమ్మన్నూట పందొమ్మిది శ్లోకంబులు గలిగి. 47

క. విన నేడగు పర్వము మే
లనఁగా ద్రోణాభిషేక మాదిగఁ గల య
య్యెనిమిది పర్వములను న
త్యనుపమమై ద్రోణపర్వ మమరున్ సభలన్. 48

వ. మఱియుఁ గర్ణాభిషేకంబును గర్ణునకు రథంబు గడప శల్యుం బూన్చుటయుఁ ద్రిపురదహనోపాఖ్యానంబును కర్ణశల్యుల పరస్పర వివాదంబును హంస కాకీయోపాఖ్యానంబును యుధిష్ఠిరార్జునుల పరస్పర క్రోధవచనంబులు నర్జు నానునయంబును వృషసేనువధయును దుశ్శాసనుం జంపి భీముండు తద్వక్షో రక్తం బాస్వాదించుటయు విప్రశాపనిమిత్తంబునఁ గర్ణురథచక్రంబు భూమియందుఁ గ్రుంగుటయు నాగాస్త్రభయంబున నర్జునురథంబు శ్రీకృష్ణుండు

భూమియందుఁ జొనుపుటయు నింద్రాదిత్యుల పరస్పర సంవాదంబును గర్ణు
వధయును నను వృత్తాంతంబుల నొప్పి నాలుగు వేలుం దొమ్మన్నూఱు
శ్లోకంబులు గలిగి. 49

క. అనుపమబలు లగు కర్ణా
ర్జునవీరుల శౌర్యమహిమ శోభిల్లంగా
నెనిమిది యగు పర్వం బిది
యనఁ బరగుం గర్ణపర్వ మతిహృద్యంబై. 50

వ. మఱియు భారతవీరు లెల్లఁ బరలోకగతులైన శల్యుండు రణభారంబు పూను
టయుఁ గురుకుమారవధయును ధర్మజురోషంబున శల్యు మరణంబును గురు
ముఖ్యులవధయును సహదేవునిచేత సపుత్త్రకుండైన శకునిచావును
సంజయగ్రహణమోక్షణంబును హ్రదప్రవేశంబును భీమదుర్యోధనుల గదా
యుద్ధంబును సరస్వత్యాదిపుణ్యతీర్థకీర్తనంబు నను వృత్తాంతంబుల నొప్పి
మూఁడువేలు నిన్నూట యిరువది శ్లోకంబులు గలిగి. 51

ఆ. సభల విస్తరిల్లి శల్యాదికములైన
నాల్గుపర్వముల వినంగఁ జాలి
నవమపర్వ మనఁగ నవ్యార్థరమణీయ
మగుచు శల్యపర్వ మతిశయిల్లు. 52

వ. మఱియు భీముగదాభిఘాతంబున దుర్యోధనుండు తొడలు విఱిగిపడిన బాండ
వులు రణం బుపసంహరించి చనిన నాఁటి రాత్రి కృపకృతవర్మాశ్వత్థామలు
పాండవశిబిరంబుపయిం జనుటయు నం దశ్వత్థామ కోపోద్దీపితుండై తన ప్రతి
జ్ఞదీఱ ధృష్టద్యుమ్నపురోగములైన సర్వపాంచాలురను బ్రతివింధ్యాది
ద్రౌపదేయులను బాండవామాత్యులను సుఖసుప్తులయినవారి వధించుటయు
నందు శ్రీకృష్ణప్రసాదంబునఁ బాండవులేవురు సాత్యకియుం దప్పుటయుఁ
బుత్త్రభ్రాతృవధదుఃఖితయై పాంచాలి యనశనంబు సంకల్పించుకొనుటయు
దద్వచనంబున భీముం డశ్వత్థామ పిఱుందం జనుటయు భీమసేనభయార్తుం
డయి యశ్వత్థామ యపాండవం బయ్యెడ మని శరమోక్షణంబు సేయుటయు
నట్లు గాకుండెడమని శ్రీకృష్ణుండు దానిం బరిహరించుటయు దానిం దునియ
నర్జునుండు తన దివ్యబాణంబున నేయుటయు వ్యాసాశ్వత్థామల యన్యోన్య

పంబులు నశ్వత్థామ శిరోరత్నంబుఁ బాండవులు గొనుటయు నను వృత్తాం
ంబుల నొప్పి రెండు వేలు నెనమన్నూట డెబ్బది శ్లోకంబులు గలిగి. 53

సతసౌప్తికాది పర్వ
త్రితయంబునఁదనరి వసుమతీసురవరస
మ్మతమై సౌప్తికపర్వము
ప్రతిభ వినం బొలుచు దశమపర్వం బగుచున్. 54

మఱియు వీరపత్నీవిలాపంబును గాంధారీధృతరాష్ట్రుల కోపప్రసాదంబులును ధర్మజుండు రణనిహతులైన పితృపితామహభ్రాతృపుత్త్రభృత్యామాత్య మాతులాచార్య మిత్త్రాదులం బరీక్షించి యథావిధి సంస్కరింపం దగువారలం బంచుటయు భారతవీరుల కుదకదానంబు సేయుటయుఁ దత్సమయంబునఁ గుంతీదేవి పాండవులకుఁ గర్ణుండు గూఢోత్పన్నుండని యెఱింగించుటయు ధర్మజువిలాపంబును ధర్మజురాజ్యాభిషేకంబును చార్వాకనిగ్రహంబును గృహప్రవిభాగంబును నను వృత్తాంతంబుల నొప్పి వేయునేడునూటడెబ్బదియైదు శ్లోకంబులు గలిగి. 55

పర్వము స్త్రీపర్వాదిక
పర్వంబుల నేనిటం గ్రమపాయుతమై స్త్రీ
పర్వంబు పదునొకండగు
పర్వము నావెలయు సుకవిపండితసభలన్. 56

మఱియు బంధువర్గంబునెల్ల వధియించి పరమనిర్వేదనపరుండై కృష్ణవచనంబుల శాంతుండైయున్న ధర్మజునకు శరతల్పగతుండైన భీష్ముండు ధర్మవిదులయిన రాజులకెల్ల హితంబుగా రాజధర్మంబులు నాపద్ధర్మంబులు నేవాని నెఱింగిన సర్వజ్ఞానసంపన్నులగుదు రట్టి మోక్షధర్మంబులుఁ జెప్పుటయునను వృత్తాంతంబుల నొప్పి పదునాలుగు వేల నేనూట యిరువదియైదు శ్లోకంబులు గలిగి. 57

సకలహితంబై శాంత్యా
దికపర్వచతుష్కమున విదితమై సమబు
ద్ధికిఁ బంద్రెం డగు పర్వం
బ కడున్ మేలనఁగ శాంతిపర్వము వెలయున్.

వ. మఱియుఁ బితామహుండగు గాంగేయువలన సర్వధర్మనిశ్చయంబును దాన విధులును నాచారవిధులును ధర్మరా జెఱుంగుటయుఁ బుత్త్రానుశాసనంబును భీష్మస్వర్గారోహణంబు నను వృత్తాంతంబుల నొప్పి పండ్రెండువేల శ్లోకం బులు గలిగి. 59

క. ఒనరుఁ ద్రయోదశపర్వం
బనఁగా ననుశాసనాద్యమగు పర్వయుగం
బున మేలై విబుధశ్రే
ణినుతంబై యానుశాసనికపర్వ మిలన్. 60

వ. మఱియు నశ్వమేధారంభంబును సంవర్తమరుత్తీయోపాఖ్యానంబును స్వర్ణ కోశసంప్రాప్తియు నుత్తరగర్భంబున నశ్వత్థామాస్త్రదగ్ధుండై శ్రీకృష్ణుచేత సంజీవితుండయిన పరీక్షితుని జన్మంబు నర్జును నశ్వానుసరణంబు నెడనెడ రాజులతోడి యుద్ధంబును జిత్రాంగదపుత్త్రుండైన బభ్రువాహనుం డాహవం బున నర్జునుం బరిభవించుటయు నశ్వమేధ మహాయజ్ఞంబునందు నకులో పాఖ్యానంబును ననుగీతయు బ్రాహ్మణగీతయు గురుశిష్యసంవాదంబును నను వృత్తాంతంబుల నొప్పి నాల్గువేలు నన్నూట యిరువది శ్లోకంబులు గలిగి. 61

తే. అభిమతంబగు నశ్వమేధాదికద్వి
పర్వయుతమై చతుర్దశపర్వ మనఁగ
నాశ్వమేధికపర్వ మత్యంత నిబిడ
వస్తువిస్తారమై బుధవరుల సభల. 62

వ. మఱియు ధృతరాష్ట్రుండును గాంధారియు రాజ్యంబు విడిచి విదుర సంజయ సహితంబుగా నాశ్రమవాసంబునకుఁ జనుటయు సకల రాజ్యభారధౌరేయులైన కొడుకుల విడిచి కుంతీదేవి గురుశుశ్రూషాపరయయి వారి పిఱుందనఁ బోవు టయు సమరనిహతులైన పుత్త్రపౌత్త్రుల నెల్ల ధృతరాష్ట్రుండు వ్యాసవర ప్రసాదంబునఁ గాంచి విగతశోకుండయి గాంధారీ కుంతీ విదుర సంజ యులతోఁ బరమసిద్ధికిం జనుటయుఁ బాండవులు నారదువలన నిఖిలయాదవ వ్యసనం బెఱుంగుటయు నను వృత్తాంతంబుల నొప్పి వేయునూటయాఱు శ్లోకంబులు గలిగి. 63

క. అమితార్థయుక్తితో నా
శ్రమవాసాది త్రిపర్వసహితం బయి యా
శ్రమవాసపర్వ మత్యు
త్తమ కథలను వెలయుఁ బంచదశపర్వంబై. 64

వ. మఱియు యాదవులెల్ల మదిరాపానపరవశు లయి శాపనిమిత్తంబున సముద్ర తీరంబునఁ దమలోఁ బోరి పొడిచికొని పరలోకగతు లగుటయు దాని నెఱింగి రామకృష్ణాదియాదవ విరహితంబయిన ద్వారవతి కర్జునుం డరిగి విషణ్ణచిత్తుం డయి వసుదేవాది యాదవులనెల్ల సంస్కరించి యాదవకళత్రంబుల నెల్లఁ దోడ్కొని వచ్చుచో గాండీవదివ్యబాణంబులశక్తి దఱిఁగిన వనచరభయం బువలనఁ దత్కళత్రంబుల రక్షింప నోపమియు నర్జునుండు ధర్మరాజుకడకు వచ్చి వ్యాసవాక్యప్రబోధితుండై సన్న్యసించుటయు నను వృత్తాంతంబుల నొప్పి మున్నూఱు శ్లోకంబులు గలిగి పదియాఱవ పర్వంబై మౌసలపర్వం బునాఁ బరఁగె మఱియుఁ బరీక్షిద్రాజ్యాభిషేకంబును రాజ్యపరిత్యాగము సేసి పాండవు లేవురు ద్రౌపదీసహితులై పరమసిద్ధికిం జనుటయు నను వృత్తాంతం బుల నొప్పి నూటయిరువది శ్లోకంబులు గలిగి పదియేడవ పర్వంబై మహా ప్రస్థానికంబునాఁ బరఁగె. మఱియుఁ గర్ణ నరకప్రాప్తియుఁ దన్మోక్షణంబును స్వర్గంబున భారతవీరుల సంగమంబును గర్మపరిపాకోపభోగంబు నను వృత్తాం తంబుల నొప్పి యిన్నూఱు శ్లోకంబులు గలిగి పదునెనిమిదవ పర్వంబై స్వర్గారోహణంబునాఁ బరఁగె ని ట్లష్టాదశపర్వంబులు గలిగి. 65

—:భారతసంహితానిర్మాణప్రశంస:—

సం. 1—1—63

మ. అమితాఖ్యానక శాఖలం బొలిచి వేదార్థామలచ్ఛాయమై
సుమహద్వర్గ చతుష్కపుష్పవితతిన్ శోభిల్లి కృష్ణార్జునో
త్తమనానాగుణకీర్తనార్థఫలమై ద్వైపాయనోద్యానజా
తమహాభారతపారిజాత మమరున్ ధాత్రీసురప్రార్థ్యమై. 66

వ. ఇట్టి మహాభారతంబు ననేకవిధ పదార్థ ప్రపంచ సంచితంబు నుపపర్వ మహా పర్వోపశోభితంబు నుపద్వీపమహాద్వీప సంభృతం బయిన భువనం బజుండు

నిర్మించినట్లు కృష్ణద్వైపాయనుండు నిఖిలలోకహితార్థంబు దత్తావధానుండై సంవత్సరత్రయంబు నిర్మించి దాని దేవలోకంబునందు వక్కాణింపం నారదుం బనిచెఁ బితృలోకంబున వక్కాణింప నసితుండైన దేవలుం బనిచె గరుడ గంధర్వ యక్షరాక్షస లోకంబులందు వక్కాణింప శుకుం బనిచె నాగలోకంబు నందు వక్కాణింప సుమంతుం బనిచె. మనుష్యలోకంబున జనమేజయునకు వక్కాణింప వైశంపాయనునిం బనిచె నేనా వైశంపాయనమహామునివలన విని వచ్చితిఁ దొల్లి కృతత్రేతావసాన సమయంబుల దేవాసుర రామరావణ యుద్ధంబులునుం బోలె ద్వాపరాంతంబునం బాండవధార్తరాష్ట్రులకు మహా ఘోరయుద్ధం బయ్యె నందు. 67

తరలము. పదిదినంబులు భీష్ముఁ డాహవభారకుండు గురుండు వం
చదివసంబులు గర్ణుఁడున్ దివసద్వయంబు దినార్ధమం
దుదితతేజుఁడు శల్యుఁ డత్యధికోగ్ర వీరగదారణం
బది దినార్ధము గాఁగ నిట్లు మహాభయంకరవృత్తితోన్. 68

శా. ఏడక్షౌహిణు లెన్నఁ బాండవబలం బేకాదశాక్షౌహిణుల్
రూఢిం గౌరవసైన్య మీ యుభయమున్ రోషాహతాన్యోన్యమై
యీడంబోవక వీఁకమైఁ బొడువఁగా నేపారు ఘోరాజి న
ల్లాడెన్ ధాత్రి శమంతపంచకమునం దష్టాదశాహంబులున్. 69

వ. ఇట్టి మహాభారతంబు కృష్ణద్వైపాయనమహాముని విరచితంబై ప్రవర్తిల్లు చుండు. 70

సీ. ఇమ్మహాభారతం బిమ్ములఁ బాయక
విహితావధానులై వినుచునుండు
వారికి విపులధర్మారంభసంసిద్ధి
యగుఁ బరమార్థంబ యత్రమమున
వేదముల్ నాలుగు నాదిపురాణముల్
పదునెనిమిదియుఁ దత్ప్రమితధర్మ
శాస్త్రంబులును మోక్షశాస్త్ర తత్త్వంబులు
నెఱిఁగిన ఫల మగు నెల్లప్రొద్దు

ఆ. దానములను బహువిధక్రతుహుతజప
బ్రహ్మచర్యములను బడయఁబడిన
పుణ్యఫలముఁ బడయఁబోలు నశేషపా
పక్షయంబు నగు శుభంబుఁ బెరుఁగు. 71

ఉ. సాత్యవతేయవిష్ణుపదసంభవమై విబుధేశ్వరాబ్ధిసం
గత్యుపశోభితం బయి జగద్విదితం బగు భారతీయ భా
రత్యమరాపగౌఘము నిరంతరసంతతపుణ్యసంప దు
న్నత్యభివృద్ధి సేయు వినినం గొనియాడిన నెల్లవారికిన్. 72

వ. అనిన విని శౌనకాది మహామునులు శ్రీమహాభారతకథాశ్రవణకుతూహల
పరులయి యక్కథకున కిట్లనిరి. 73

—:శమంతపంచకాక్షౌహిణీ సంఖ్యాకథనము:—

సం. 1—2—1

మ. అనఘా మున్ను శమంతపంచకము నయ్యక్షౌహిణీసంఖ్యయున్
వినఁగా మా కెఱిఁగించి భారతకథావిర్భూతికిం గారణం
బును దద్భారతవిస్తరోక్తివిభవంబుం బాండవాడంబరం
బును భీష్మాదికురుప్రవీరచరితంబుం జెప్పు ముద్యన్మతిన్. 74

క. అనిన విని రోమహర్షణ
తనయుం డమ్మునుల కతిముదంబున వినయా
వనతుఁ డయి గురులఁ దన హృ
ద్వనజంబున నిలిపి కొలిచి వాగ్గణపతులన్. 75

ఉ. ఇంబుగ సర్వలోకజను లెవ్వనియేని ముఖామృతాంశుబిం
బంబున నుద్భవం బయిన భారతవాగమృతంబు కర్ణరం
ధ్రం బను నంజలిం దవిలి త్రావుదు రట్టి మునీంద్రలోక వం
ద్యుం బరముం బరాశరసుతుం బ్రణమిల్లి కరంబు భక్తితోన్. 76

వ. అమ్మును లడిగిన కథ యథాక్రమంబున సవిస్తరంబుగాఁ జెప్పందొడంగె. 7

శా. త్రేతాద్వాపరసంధి నుద్ధతమదాంధీభూతవిద్వేషి జీ
మూతోగ్రశ్వసనుండు రాముఁ డలుకన్ ముయ్యేడుమాఱుల్ రణ
ప్రీతిన్ వైరిధరాతలేశ్వరులఁ జంపెం బల్వురన్ దీర్ఘని
ర్ఘాతక్రూరకుఠారలూననిఖిలక్షత్త్రోరుకాంతారుఁడై. 78

వ. అప్పరశురాముండు నిజనిశితకుఠారధారావిదళిత సకలక్షత్త్రరుధిరాపూర్ణం
బులుగా నేనుమడుంగులు గావించి తద్రుధిరజలంబులఁ బితృతర్పణంబు సేసి
తత్పితృగణప్రార్థన నుపశమితక్రోధుం డయ్యె దానన చేసి తత్సమీప ప్రదే
శంబు శమంతపంచకంబునాఁ బరగె మఱియక్షౌహిణీ సంఖ్య వినుండు. 79

సీ. వరరథ మొక్కండు వారణ మొక్కండు
తురగముల్ మూఁడు కాల్వురను నేవు
రను సంఖ్యగలయది యగుఁ బత్తి యది
త్రిగుణం బైన సేనాముఖంబు దీని
త్రిగుణంబు గుల్మంబు దీని ముమ్మడుఁగగు
గణము తద్గణము త్రిగుణితమైన
వాహినియగు దాని వడి మూఁట గుణియింపఁ
బృతననాఁ బరగుఁ దత్పృతన మూఁట 80

ఆ. గుణితమైనఁ జము వగున్ మఱి దాని ము
మ్మడుఁ గనీకినీసమాఖ్య నొనరు
నదియుఁ బదిమడుంగు లైన నక్షౌహిణి
యొ నిరంతర ప్రమాను సంఖ్య.

వ. ఇరువదియొక్కవేయు నెనమన్నూట డెబ్బది రథంబులు నన్ని యేనుంగులు
నఱువదేనువేలు నాఱునూటపది గుఱ్ఱంబులు లక్షయుం దొమ్మిదివేలున్
మున్నూటయేఁబండ్రు వీరభటులును గలయది యొక్క యక్షౌహిణి యయ్యె
నట్టి యక్షౌహిణులు పదునెనిమిదింట సన్నద్ధులై కురుపాండవులు యుద్ధంబు
సేయుటం జేసి యా శమంతపంచకంబు కురుక్షేత్రంబునాఁ బరగె నట్టి కురు
క్షేత్రంబు నందు. 81

చ. ప్రతిహతశత్రువిక్రముఁడు పాండవవంశవివర్ధనుండు సు
వ్రతుఁడు పరీక్షిదాత్మజుఁ డవద్యవిదూరుఁ డుదారకీర్తి ని
ర్జితవివిధాధ్వరుండు జనమేజయుఁ డన్ జనపాలుఁ డుత్తమ
స్తుతమతి దీర్ఘసత్త్రి మఱితుం దొనరించె శుభాభికాంక్షియై. 82

—:సరమ వృత్తాంతము—జనమేజయుని పురోహిత వరణము:—

సం. 1—3—1

వ. ఆప్రదేశంబునకు సరమయను దేవశుని కొడుకు సారమేయుండను కుర్కుర కుమారుండు క్రీడార్థంబు వచ్చి క్రుమ్మరుచున్న నలిగి జనమేజయు తమ్ములు శ్రుతసేనుండును నుగ్రసేనుండును ననువార లాసారమేయు నడిచిన నది యఱచుచుం బఱతెంచి తనతల్లికిం జెప్పిన నాసరమయు నతికోపాన్వితయై జనమేజయునొద్దకు వచ్చి యిట్లనియె. 83

క. క్షితినాథ కడు నకరుణా
న్వితులై నీతమ్ము లతివివేకవిదూరుల్
మతి దలఁపక నాపుత్త్రికు
నతిబాలకు ననపరాధు నడిచిరి పెలుచన్. 84

క. తగు నిది తగ దని యెదలో
వగవక సాధులకుఁ బేదవారల కెగ్గుల్
మొగిఁ జేయు దుర్వినీతుల
కగు ననిమిత్తాగమంబు లయిన భయంబుల్. 85

వ. అని సరమ యదృశ్యయైన నతివిస్మితుండై జనమేజయుండు కొన్నిదినంబులకు దీర్ఘసత్త్రంబు సమాప్తంబు సేసి హస్తిపురంబునకుం జని యందు సుఖంబుండి యొక్కనాఁడు దేవశునివచన ప్రతికారార్థంబు శాంతిక పౌష్టిక క్రియలు నిర్వర్తింప ననురూప పురోహితు నన్వేషించుచు ననేక మునిగణాశ్రమంబులకుం జని యొక్క మునిపల్లెం గని యందు శ్రుతశ్రవసుండను మహామునిం గని నమస్కరించి యిట్లనియె. 86

క. కరుణించి యిందు నాకుం
బురోహితుఁడు గాఁగ మీసుపుత్త్రిఁ బవిత్రుం
బరమతపోనైష్ఠికు భా
సురయమనియమాభిరాము సోమశ్రవసున్. 87

వ. అని యడిగి వాని యనుమతంబున సోమశ్రవసుం దనకుం బురోహితుం గావించుకొని వాని నభీష్టసత్కారంబుల సంతుష్టునిం జేసి తదుపదేశంబున. 88

ఉ. ఆయతకీర్తితో వివిధయాగములన్ సురధారుణీసురా
మ్నాయము నాహితాహుతి సమంచితదక్షిణ లిచ్చి తన్పుచుం
జేయుచునుండె రాజ్యము విశిష్టజనస్తుత వర్ధమానల
క్ష్మీయుతుఁ డుత్తముండు జనమేజయుఁ డాదినరేంద్రమార్గుఁడై. 89

వ. ఇట్లనవరత శాంతికపౌష్టికక్రియలు నిర్వర్తించుచు గురుదేవ మహీదేవ
తర్పణాభిరతుండై యుండునంత. 90

—:ఉదంకుండు పౌష్యమహాదేవి కుండలంబులం దేఁబోవుట:—

సం. 1—3—86

క. పంకజభవసన్నిభుఁ డఘ
పంకక్షాళనమహాతపస్సలిలుఁ డనా
తంకమతి పైలశిష్యుఁ డు
దంకుండను మునివరుండు దద్దయు భక్తిన్. 91

క. గురుకులమునందు గురులకుఁ
బరిచర్య లొనర్చి తా నపరిమితనిష్ఠా
పరుఁడై జ్ఞానము వడసెను
గురుదయ నణిమాదికాష్టగుణములతోడన్. 92

వ. అయ్యుదంకుండు గురుహితకార్యధురంధరుం డయి గురుపత్నీనియోగంబునం
బౌష్యుండనురాజు దేవికుండలంబులం బ్రతిగ్రహించి తేరంబూని వనంబులో
నొక్కరుండ చనువాఁ డెదుర నొక్క మహోక్షంబు నెక్కి చనుదెంచు వాని
నొక్క దివ్యపురుషుం గని వాని పన్నిన వృషభగోమయ భక్షణంబు సేసి
యమ్మహాత్ము ననుగ్రహంబు వడసి యతిత్వరితగతిం జని పౌష్యమహారాజుం
గాంచి దీవించి గృహీతసత్కారుండై యిట్లనియె. 93

తే. ఏను గుర్వర్థ మర్థినై మానవేశ
కడఁగి వచ్చితి నిపుడు నీకడకు వేడ్క
దండితారాతి నీదేవికుండలమ్ము
లిమ్ము నాపూన్కి యిది సఫలమ్ము గాఁగ. 94

వ. అనినం బౌష్యుం డిట్టి మహాత్మున కీఁగాంచితిఁ గృతార్థుండ నైతినని సంత
సిల్లి యుదంకున కిట్లనియె నయ్యా మదీయధర్మపత్ని యక్కుండలంబులు

దొడిగి యున్నయది మద్వచనంబున వాని నిప్పించుకొ మ్మనిన నుదంకుం డంతఃపురమునకుఁ జని పౌష్యమహాదేవిం గానక క్రమ్మఱి పౌష్య పాలికి వచ్చి నీదేవి నందులం గాన నీవ యక్కుండలంబులు దెప్పించి యిమ్మనినఁ బౌష్యుం డిట్లనియె. 95

భూవినుత నిన్ను ద్రిభువన
పావను నశుచి వని యెట్లు పలుకఁగ నగు న
ద్దేవి పవిత్రపతివ్రత
గావున నశుచులకుఁ గానఁగా దనవద్యా! 96

అనిన విని యుదంకుం డప్పుడు దలంచి యావృషభగోమయ భక్షణానంతరంబున నాచమింపమినైన నాయశుచిభావంబునఁ గాకేమి యప్పరమ పతివ్రత మదీయదృష్టిగోచర గాకున్న దయ్యె నని పూర్వాభిముఖుండయి శుద్ధోదకంబులం బ్రక్షాళితపాణిపాదవదనుండయి యాచమించి పౌష్యానుమతంబున నద్దేవియొద్దకుం జనిన నదియును నమ్మహామునికి నమస్కరించి కుండలమ్ము లిచ్చి యిట్లనియె. 97

క. తక్షకుఁ డీకుండలము ల
పేక్షించుచు నుండువాఁ డభేద్యుఁడు మాయా
దక్షుండు వానివలన సు
రక్షితముగఁ జేసి చనుము రవినిభతేజా! 98

వ. అనిన నుదంకుం డట్ల చేయుదునని యద్దేవి వీడ్కొని పౌష్యపాలికిం బోయిన నతం డయ్యా! నీ వతిథివి మాయింటఁ గృతభోజనుండవై పొమ్మని క్షణియించిన నొడంబడి యుదంకుండు గుడుచుచో నన్నంబు కేశదుష్టంబైన రోసి కరం బలిగి యిట్లపరీక్షితంబైన యశుద్ధాన్నంబు పెట్టినవాఁడ వంధుండ వగు మని శాపం బిచ్చిన నల్గి యల్పదోషంబున నాకు శాపం బిచ్చిన వాఁడవు నీ వనపత్యుండ వగు మని ప్రతిశాపం బిచ్చిన నుదంకుండు నే ననపత్యుండఁ గా నోప దీనిఁ గ్రమ్మఱింపు మనినఁ బౌష్యుండి ట్లనియె. 99

ఉ. నిండుమనంబు నవ్యనవనీతసమానము పల్కు దారుణా
ఖండలశస్త్రతుల్యము జగన్నుత విప్రులయందు నిక్క మీ
రెండును రాజులందు విపరీతము గావున విప్రుఁ డోపు నో
పం డతిశాంతుఁ డయ్యు నరపాలుఁడు శాపము గ్రమ్మఱింపఁగన్. 100

—:తక్షకుండు కుండలంబు లపహరించుట:—

సం. 1—3—136

వ. కావున నా కశక్యంబు నీయిచ్చిన శాపంబు గ్రమ్మఱింపు మనిన నుదంకుం డట్లేని నీకు నల్పకాలంబున శాపమోక్షం బగు నని పౌష్యునకు ననుగ్రహించి మగుడి నేఁడ వోయి గురుపత్నికిఁ గుండలంబు లీఁగంటినని సంతోషించి చనువాఁ డెదుర నొక్క జలాశయంబు గని శుచిప్రదేశంబునఁ దనచేతి కుండలంబులు పెట్టి యాచమించుచున్నంతఁ దనతోడన వచ్చి తక్షకుండు నగ్నవేషధరుండై యక్కుండలంబులు గొని పాఱిన నుదంకుండును వాని పిఱుందన పాఱి పట్టికొనుడు. 101

క. విడిచి దిగంబరవేషము
విడువక మణికుండలములు విషధరపతి యే
ర్పడ నిజరూపముతో న
ప్పుడ యహిలోకమున కరిగె భూవివరమునన్. 102

వ. ఉదంకుండును వానితోడన తగిలి యవ్వివరంబున నురగలోకంబున కరిగి నాగపతుల నెల్ల నిట్లని స్తుతియించె. 103

చ. బహువనపాదపాబ్ధికులపర్వతపూర్ణసరస్వతీ
సహితమహామహీభర మజస్రసహస్రఫణాళిఁ దాల్చి దు
స్సహతరమూర్తికిన్ జలధిశాయికిఁ బాయక శయ్య యైన య
య్యహిపతి దుష్కృతాంతకుఁడనంతుడు మాకుఁ బ్రసన్నుఁ డయ్యెడున్. 104

చ. అరిది తపోవిభూతి నమరారుల బాధలు వొందకుండఁగా
నురగుల నెల్లఁ గాచిన మహోరగనాయకుఁ డానమత్సురా
సురమకుటాగ్రరత్నరుచిశోభితపాదున కద్రినందనే
శ్వరునకు భూషణం బయిన వాసుకి మాకుఁ బ్రసన్నుఁ డయ్యెడున్. 105

ఉ. దేవమనుష్యలోకములఁ ద్రిమ్మరుచున్ విపులప్రతాపసం
భావితశక్తిశౌర్యులు నపారవిషోత్కటకోపవిస్ఫుర
త్పావకతాపితాఖిలవిపక్షులు నైన మహానుభావు లై
రావతకోటిఘోరఫణిరాజులు మాకుఁ బ్రసన్ను లయ్యెడున్. 106

ఉ. గోత్రమహామహీధరనికుంజములన్ విపినంబులం గురు
క్షేత్రమునం బ్రకామగతిఖేలన నొప్పి సహాశ్వసేనుఁడై
ధాత్రిఁ బరిభ్రమించు బలదర్పపరాక్రమదక్షుఁ డీక్షణ
శ్రోత్రవిభుండు తక్షకుఁడు శూరుఁడు మాకుఁ బ్రసన్నుఁ డయ్యెడున్. 107

వ. అని యి ట్లురగపతుల నెల్ల స్తుతియించి యందు సితాసితతంతుసంతాన పటంబు ననువయించుచున్నవారి నిద్దఱ స్త్రీలను ద్వాదశారచక్రంబుం బరి వర్తించుచున్నవారి నార్వురఁ గుమారుల నతిప్రమాణతురంగంబు నెక్కిన వాని మహాతేజస్వి నొక్క దివ్యపురుషుం గని విపులార్థవంతంబులైన మంత్రంబుల నతిభక్తియుక్తుండై స్తుతియించినం బ్రసన్నుండై యద్దివ్యపురుషుం డయ్యుదంకున కిట్లనియె. 108

క. మితవచన నీ యథార్థ
స్తుతుల కతిప్రీతమానసుఁడ నైతి ననిం
దితచరిత నీకు నభివాం
ఛిత మెయ్యది దానిఁ జెపుమ చేయుదు ననినన్. 109

వ. ఉదంకుండు గరంబు సంతసిల్లి యిన్నాగకులం బెల్ల నాకు వశం బగునట్టులుగ ననుగ్రహింపు మనిన నప్పురుషుం డట్లేని నీయశ్వకర్ణరంధ్రాధ్మానంబు సేయు మనిన నట్లె యని తద్వచనానురూపంబు సేయుడుఁ దత్క్షణంబ. 110

శా. పాతాళైకనికేతనాంతరమునం బర్వెం దదశ్వాఖిల
స్రోతోమార్గవినిర్గతోగ్రదహనార్చుల్ పన్నగవ్రాతముల్
భీతిల్లెన్ భుజగాధినాథుమనమున్ భేదిల్లెఁ గల్పాంతసం
జాతప్రోద్ధతబాడబానలశిఖాశంకాధికాతంకమై. 111

—:తక్షకుండు కుండలంబులం దెచ్చి యుదంకున కిచ్చుట:—

సం. 1—3—158

క. శంకరనిభుఁడగు విప్రు భ
యంకరకోపాగ్ని యెక్కొ యనుచును జాతా
తంకుఁడయి కుండలంబు లు
దంకునకును దెచ్చి యిచ్చెఁ దక్షకుఁ డంతన్. 112

వ. ఇట్లు నాగలోకంబున కెల్ల మహాక్షోభంబు గావించి తక్షకుచేతఁ గుండలం
బులు గొని యుదంకుఁ డాత్మగతంబున. 113

సీ. కుండలమ్ములు వేగ కొనిరమ్ము నాలవ
నాఁటికి నని పూని నన్నుఁ బనిచె
గురుపత్ని నేఁడ యక్కుండలంబులు దొడ్గు
దివస మీదివస మతిక్రమింప
కుండంగఁ బోక యెట్లొడఁగూడు నిన్నాగ
భవన మెప్పాట వెల్వడఁగఁబోలు
నేఁడు పోవనినాఁడు నిష్ఫలం బిమ్మహా
యత్న మంతయు నని యధికచింతఁ 114

ఆ. దవిలియున్న నయ్యుదంకు నభిప్రాయ
మెఱిఁగి దివ్యపురుషుఁ డిట్టు లనియె
నీహయంబు నెక్కి యేఁగుమ యిది వడి
గలదు మనముకంటె గాడ్పుకంటె.

వ, అనవుడు నద్దివ్యపురుషు వచనంబున నత్తురంగంబు నెక్కి తత్క్షణంబ
యయ్యుదంకుండు గురుగృహంబునకు వచ్చె నిట గురుపత్నియు శుచి
స్నాతయై నూతనపరిధానశోభితయై యక్కుండలంబులు దొడువ నవసరం
బైనఁ దదాగమనంబు గోరుచున్నయది యప్పు డయ్యుదంకుం గని తద్దయు
సంతసిల్లి తదానీతరత్నకుండలభూషితయై బ్రాహ్మణులం బూజించి నిజసంక
ల్పితమహోత్సవం బొనరించె నట్లు గురుకార్యంబు నిర్వర్తించి యున్న
యుదంకుం జూచి గురుం డిట్లనియె. 115

క. ఈయున్న పౌష్య పాలికిఁ
బోయి కడుం బెద్దదవ్వు వోయినయట్లు
త్యాయతవిమలతపోమహి
మా యిన్నిదినంబు లేల మసలితి చెపుమా. 116

వ. అనిన నుదంకుం డిట్లనియె నయ్యా మీయానతిచ్చినట్లు మసలవలవదు తక్ష
కుండను దుష్టోరగంబు సేసిన విఘ్నంబున నింత మసల వలసె మిమ్ము
వీడ్కొని చనువాఁడ నెదుర నొక్కమహోక్షంబు నెక్కి చనుదెంచు వాని

నొక్కదివ్య పురుషుం గని వాని పన్నిన వృషభ గోమయ భక్షణంబు సేసి చని పౌష్యమహాదేవికుండలంబులు ప్రతిగ్రహించి వచ్చుచోఁ దక్షకుచేత నపహృతకుండలుండనై వాని పిఱుందన పాతాళలోకంబునకు బోయి నాగ పతులనెల్ల స్తుతియించి యందు సితాసితతంతుసంతానపటంబు ననువయిం చుచున్నవారి నిద్దఱుస్త్రీలను ద్వాదశారచక్రంబుఁ బరివర్తించుచున్నవారి నార్వురఁ గుమారుల నతిప్రమాణతురగారూఢుండైన యొక్కదివ్యపురుషుం గని తత్ప్రసాదంబునఁ గుండలంబులు వడసి తదాదేశంబున నత్తురంగంబు నెక్కి వచ్చితి నిది యంతయు నేమి నాకెఱింగింపుఁ డనిన గురుం డిట్లనియె. 117

సీ. అప్పురుషుం డింద్రుఁ డయ్యుక్ష మైరావ
 తంబు గోమయ మమృతంబు నాగ
భువనంబు లోఁగన్నపొలఁతు లిద్దఱు ధాత
 యును విధాతయు వారియనువయించు
సితకృష్ణతంతురాజితతంత్ర మది యహో
 రాత్రంబు ద్వాదశారములు గలుగు
చక్రంబు మాసాత్మసంవత్సరంబు కు
 మారు లయ్యార్వురు మహితఋతువు 118

ఆ. లత్తురంగ మగ్ని యప్పురుషుండు ప
ర్జన్యుఁ డింద్రసఖుఁడు సన్మునీంద్ర
యాది నింద్రుఁ గాంచి యమృతాశి వగుట నీ
కభిమతార్థసిద్ధి యయ్యె నయ్య.

క. క్షర మిష్టము సేసితి మా
కరిసూదన దీన నీకు నగు సత్ఫలముల్
గురుకార్యనిరతులగు స
త్పురుషుల కగు టరుదె యధికపుణ్యఫలంబుల్. 119

వ. నీవలనం బరమసంప్రీతహృదయుండ నయితి నీవును గుర్వర్థంబునందు ఋణ విముక్తుండ వయితివి నిజేచ్ఛ నుండు మనినఁ దదనుజ్ఞ వడసి యుదంకుం డనేకకాలంబు దపంబు సేసె నట్టి యుదంకుండు తక్షకు చేసిన యపకారంబు

నకుం బ్రతీకారంబు సేయం జింతించి యొక్కనాఁడు జనమేజయమహీపాలు పాలికిం బోయి యిట్లనియె. 120

—:ఉదంకుండు జనమేజయునకు సర్పయాగబుద్ధి గలిగించుట:—

సం. 1—3—177

చ. మితహితసత్యవాక్య జనమేజయ భూజనవంద్య యేను సు
స్థితి గురుదేవకార్యములు సేయఁగఁబూను చెఱింగి వంచనో
న్నతమతియై యకారణమ నా కపకారము సేసెఁ దక్షకుం
డతి కుటిలస్వభావుఁడు పరాత్మవిశేషవివేకశూన్యుఁడై. 121

వ. అదియునుం గాక. 122

చ. అనవరతార్థదానయజనాభిరతున్ భరతాన్వయాభివ
ర్ధను సకలప్రజాహితవిధాను ధనంజయసన్నిభున్ భవ
జ్జనకుఁ బరీక్షితున్ భుజగజాల్మఁ డసహ్యవిషోగ్రధూమకే
తనహతిఁ జేసి చేసె నతిదాంతుఁ గృతాంతనికేతనాతిథిన్. 123

ఉ. కాదన కిట్టిపాటియపకారముఁ దక్షకుఁ డేకవిప్ర సం
బోధనఁ జేసి చేసె నృపపుంగవ నీవు ననేకభూసురా
పాదితసర్పయాగమున భస్మము సేయుము తక్షకాదికా
కోదరసంహతిన్ హుతవహోగ్రసమగ్రశిఖాచయంబులన్. 124

ఉ. ప్రల్లదుఁడైన యొక్క కులపాంసను చేసినదానఁ దత్కులం
బెల్లను దూషితం బగుట యేమి యపూర్వము గావునన్ మహీ
వల్లభ తక్షకాధము నెపంబున సర్పము లెల్ల నగ్నిలోఁ
ద్రెళ్ళఁగ సర్పయాగ మతిధీయుత చేయుము విప్రసమ్మతిన్. 125

వ. అని యిట్లయ్యుదంకుండు జనమేజయునకు సర్పయాగంబునందు బుద్ధి పుట్టించె ననిన విని శౌనకాదిమహామును లక్కథకున కిట్లనిరి. 126

చ. అమితజగద్భయంకరవిషాగ్నియు నప్రతిహన్యమానవీ
ర్యముఁ గలయట్టి సర్పముల కాజనమేజయు చేయు సర్పయా
గమున నుదగ్రపావకశిఖాతతులం దొరుఁగంగఁ గారణం
బమలచరిత్ర యేమి చెపుమయ్య వినం గడువేడ్క యయ్యెడున్. 127

—:భృగువంశ కీర్తనము—భృగు వగ్నికి శాప మొసంగుట:—

సం. 1—5—3

వ. అని యడిగిన వారికి నక్కథకుం డిట్లని చెప్పెఁ దొల్లి సర్పకులజననియైన కద్రువశాపంబు కారణంబునంజేసి జనమేజయు సర్పయాగంబున సర్వభక్షకుం డైన యగ్నియందు సర్పంబులకెల్ల నకాండప్రళయంబైన దాని భృగువంశ జుండైన రురుండు గావించు సర్పఘాతంబు సహస్రపాదుం డుడిగించినట్లు జరత్కారుసుతుండైన యాస్తీకుం డుడిగించె దీని నవిస్తరంబుగాఁ జెప్పెద వినుండని భృగువంశ కీర్తనంబు నాస్తీకుచరితంబును జెప్పందొడంగె. 128

సీ. భృగుఁడను విప్రుండు మగువఁ బులోమ యన్
దాని గర్భిణిఁ దన ధర్మపత్ని
నగ్నిహోత్రమునకు నగ్నులు విహరింపు
మని పంచి యభిషేచనార్థ మరుగ
నంత బులోముఁడన్ వింతరక్కసుఁ డగ్ని
హోత్రగృహంబున కొయ్య వచ్చి
యత్తన్విఁ జూచి యున్మత్తుఁడై యెవ్వరి
సతి యిది సెప్పుమా జాతవేద

ఆ. యనఁగ నగ్నిదేవుఁ డనృతంబునకు విప్ర
శాపమునకు వెఱచి శాపభయము
దీర్చుకొనఁగఁ బోలుఁ దీర్పరా దనృతాభి
భాషణమున నైన పాపభయము. 129

వ. అని విచారించి యప్పరమపతివ్రత భృగుపత్ని యని కలరూపుఁ జెప్పిన నప్పులోముండు నిది నాకుఁ దొల్లి వరియింపంబడిన భార్య పదంపడి భృగుండు పెండ్లియయ్యె నని వరాహరూపంబున నాసాధ్వి నతిసాధ్వసచిత్త నెత్తికొని పర్వంబర్వం తద్గర్భంబున నున్న యర్భకుండు గరం బలిగి కుక్షిచ్యుతుండై చ్యవనుండు నాఁ బరగె నమ్మునికుమారుని. 130

—:చ్యవనునివలనఁ బులోముఁ డనురాక్షసుండు చచ్చుట:—

క. సముదితసూర్యసహస్రో
పమదుస్సహతేజు జగదుపప్లవసమయా
సమదీప్తి తీవ్రపావక
సముఁ జూచుచు నసుర భస్మసాత్కృతుఁ డయ్యెన్. 131

వ. పులోమయు నక్కొడుకు భృగుకులవర్ధను నెత్తికొని నిజాశ్రమంబునకు వచ్చె నంతకు ముందఱ నారక్కసునకు వెఱచి యక్కోమలి యేడ్చుచుం బోయినఁ దద్బాష్పధారాప్రవాహంబు మహానదియై తదాశ్రమసమీపంబునం బాఱిన దానికి వధూసర యను నామంబు లోకపితామహుండు సేసె నంతఁ గృతస్నానుండై భృగుండు సనుదెంచి బాలార్కుండునుంబోని బాలకు నెత్తికొనియున్న నిజపత్నిం జూచి యసుర సేసిన యపకారంబున కలిగి యయ్యసుర నిన్నెట్లెఱింగె నెవ్వరు సెప్పి రనినఁ బులోమ యిట్లనియె. 132

క. ఈయగ్నిదేవుఁ డసురకు
నోయన చెప్పుటయు విని మహోగ్రాకృతితో
నాయసుర నన్ను సూకర
మై యప్పుడ యెత్తికొని రయంబునఁ జనుచోన్. 133

క. కుక్షిచ్యుతుఁడై సుతుఁ డా
రాక్షసు భస్మంబు సేసి రాజితశక్తిన్
రక్షించె నన్ను ననవుడు
నక్షణమ మునీంద్రుఁ డగ్ని కతిరోషమునన్. 134

వ. నీవతిక్రూరుండవు సర్వభక్షకుండవు గమ్మని శాపం బిచ్చిన నగ్నిదేవుం డిట్లనియె. 135

క. తనయెఱిఁగిన యర్థం బొరుఁ
డనఘా యిది యెట్లు సెప్పుమని యడిగినఁ జె
ప్పనివాఁడును సత్యము సె
ప్పనివాఁడును ఘోరనరకపంకమునఁ బడున్. 136

వ. కావున నే నసత్యంబునకు వెఱచి యక్కోమలి భృగుపత్ని యని కలరూపుఁ

జెప్పితి నఖిలజగత్కర్మసాక్షి నై యుండి యసత్యం బెట్లు పలుకనేర్తు నది నిమిత్తంబుగా నీవు నాకు శాపం బిచ్చిన నే నలిగి నీకుఁ బ్రతిశాపం బీనోపని వాఁడను గాను వినుము. 137

చ. అడిచినఁ దిట్టి నన్ మఱి మహాపరుషంబులు పల్కి యల్కతోఁ
బొడిచిన నుత్తమద్విజులు పూజ్యులు వారల కెగ్గు సేసినం
జెడు నిహముం బరంబు నిది సిద్ధము గావు నెఱింగి భక్తి నె
ప్పుడు ధరణీసురోత్తములఁ బూజలఁ దన్పుదు నల్గ నోడుదున్. 138

వ. నీవు బ్రాహ్మణుండవు నీ వెద్ది సేసిన నీక చను లోకహితుండ నయిన నాకు శాపం బిచ్చి లోకంబుల కెల్లఁ జెట్ట సేసితి వదెట్లనిన వేదోక్తంబు లయిన నిత్య నైమిత్తిక బలివిధానంబులందు మహాద్విజులచేత నాయందు వేల్వంబడిన హవ్యకవ్యంబులు నా ముఖంబునన దేవపితృగణంబు లుపయోగింతు రట్టి యేను సర్వభక్షకుండ నైనఁ యశుచి నైనఁ గ్రియానివృత్తి యగుఁ గ్రియానివృత్తి యైన లోకయాత్ర లేకుండు నని యగ్నిభట్టారకుండు నిఖిలలోక వ్యాప్తం బైన తన తేజోమూర్తి నుపసంహరించిన. 139

సీ. త్రేతాగ్ను లెల్లను దేజరిల్లమిఁ జేసి
క్రతుకృత్యములు వినిర్గతము లయ్యె
నగ్నిహోత్రములందు నౌపాసనాది సా
యంప్రాతరాహుతు లంత నుడిగె
దేవతార్చనలందు దీపధూపాది స
ద్విధులు వర్తిల్లక విరతిఁ బొందెఁ
బితృకార్యములఁ బితృపిండయజ్ఞక్రియ
లడఁగె విచ్ఛిన్నంబులై ధరిత్రి 140

ఆ. నంత జనులు సంభ్రమాక్రాంతులై మహా
మునుల కడకుఁ జనిరి మునులు నమర
వరుల కడకుఁ జనిరి వారును వారును
బ్రహ్మకడకుఁ జనిరి భయము వొంది.

వ. బ్రహ్మయు భృగుశాపనిమిత్తంబున నగ్నిభట్టారకు నుపసంహారంబును సకల లోకవ్యవహారవిచ్ఛేదంబును నెఱింగి యగ్నిదేవు రావించి యిట్లనియె. 141

చ. ప్రకటితభూతసంతతికి భర్తవు నీవ చరాచరప్రవృ
త్తికి మఱి హేతుభూతుఁడవు దేవముఖుండవు నీవ లోకపా
వకుఁడవు నీవ యిట్టి యనవద్యగుణుండవు నీకు విశ్వధా
రకభువనప్రవర్తనపరాఙ్ముఖభావముఁ బొందఁ బాడియే. 142

వ. అమ్మహామునివచనం బమోఘంబు గావున నీవు సర్వభక్షకుండ వయ్యును శుచులయం దెల్ల నత్యంతశుచివై పాత్రులయం దెల్లఁ బరమపాత్రుండవై పూజ్యులయం దెల్ల నగ్రపూజ్యుండవై వేదచోదితవిధానంబులయందు విప్రసహాయుడవై భువనంబుల నడపుమని విశ్వగురుండు వైశ్వానరుం బ్రార్థించి నియోగించి భృగువచనంబు ప్రతిష్ఠాపించె నట్టి భృగునకుఁ బుత్త్రిండై పుట్టి పరగిన. 143

క. చ్యవనునకు సుకన్యకు ను
ద్భవ మయ్యె ఘనుండు ప్రమతి ప్రమతికి నమృతో
ద్భవ యగుఘృతాచికిని భా
ర్గవముఖ్యుఁడు రురుఁడు పుట్టెఁ గాంతియుతుండై. 144

—: ప్రమద్వర సర్పదష్టయై చచ్చి మరల బ్రతుకుట :—

సం. 1—8—1

వ. అట్టి రురుండను మునివరుండు విశ్వావసుండను గంధర్వరాజునకు మేనకకుం బుట్టినదాని స్థూలకేశుండను మునివరు నాశ్రమంబునఁ బెరుఁగుచున్నదాని రూపలావణ్యగుణంబులఁ బ్రమదాజనంబుల యందెల్ల నుత్కృష్ట యగుటం జేసి ప్రమద్వర యన నొప్పుచున్న కన్యక నతిస్నేహంబున వివాహంబుగా నిశ్చయించి యున్నంత. 145

తే. కన్నియలతోడ నాడుచు నున్నదానిఁ
బాదమర్దితమై యొక్క పన్నగంబు
గఱచెఁ గన్నియ లందఱు వెఱచి పఱచి
యఱచుచుండఁ బ్రమద్వర యవనిఁ ద్రెళ్ళె. 146

వ. దాని నెఱింగి కరుణాకలితహృదయులై గౌతమ కణ్వకుత్స కౌశిక శంఖమేఖల భరద్వాజ వాలఖిల్యోద్దాలక శ్వేతకేతు మైత్రేయ ప్రముఖులు ప్రమ

తియు రురుండును స్థూలకేశాశ్రమంబునకు వచ్చి విషవ్యపగతప్రాణ యై పడియున్న యక్కన్యం జూచి దుఃఖితులై యుండ నచ్చోట నుండనోపక రురుండు శోకవ్యాకులహృదయుండై యేకతంబ వనంబునకుం జని. 147

చ. అలయక యేన దేవయజనాధ్యయనవ్రతపుణ్యకర్మముల్
సలుపుదునేని యేన గురుసద్ద్విజభక్తుఁడ నేని యేన య
త్యలఘుతపస్వినేని దివిజాధిపభూసురులార మన్మనో
నిలయకు నీప్రమద్వరకు నిర్విషమయ్యెడు నేఁడు మీదయన్. 148

చ. అపరిమితాజ్ఞఁ జేసియు మహాపురుషుల్ విషతత్త్వసంహితా
నిపుణులు మంత్రతంత్రములు నేర్చి విధించియు దీనికిన్ విష
వ్యపగతమైన జీవ మిది వచ్చు నుపాయము సేయరొక్కొ నా
తపముఫలంబు నధ్యయనదానఫలంబులు నిత్తు వారికిన్. 149

వ. అని దీనవదనుండై యాక్రోశించువానికి నాకాశంబున నుండి యొక్క దేవ దూత యిట్లనియె నయ్యా! కాలవశంబయిన నెవ్వరికిం దీర్చఁ దరంబుగా దొక్క యుపాయంబు గలదు చేయనోపుదేనిఁ జెప్పెద వినుము నీ యాయు ష్యంబునం దర్ధం బిక్కన్య కిమ్మనిన రురుం డట్ల చేయుదు నని తన యాయుష్యంబునం దర్ధం బక్కన్యక కిచ్చిన నక్కోమలి దొల్లింటికంటె నధికశృంగార సమన్వితయై విషనిర్ముక్త యయ్యె నట్లు దేవదూత ధర్మరా జానుమతంబునఁ దన చెప్పిన యుపాయంబునం బ్రమద్వరను బంచత్వంబు వలనం బాపె రురుండును దాని వివాహంబై యిష్టోపభోగంబుల ననుభ వించుచు నుండె. 150

క. తన సతి కపకారము సే
సిన పాముల కలిగి బాధ సేయుదు నని చి
క్కనిదండము గొని పాములఁ
గనినప్పుడ యడువఁదొడఁగె గహనములోనన్. 151

చ. తిరుగుచుఁ బుట్టలం బొదలఁ గ్రిమ్మరు పాముల రోసిరోసి ని
ష్ఠురతరదీర్ఘ దండమున డొల్లఁగ వ్రేయుచు వచ్చివచ్చి య
య్యురవున డుండుభంబను నహిం గని వ్రేయఁగ దండ మెత్తుడున్
హరిహరియంచు డుండుభమహాహి భయంపడి పల్కె భార్గవున్. 152

మత్తకోకిలము. ఏమి కారణమయ్య పాముల కింత యల్గితి వీవు తే
జోమయుండవు బ్రాహ్మణుండవు సువ్రతుండవు నావుడుం
బాము లెగ్గొనరించె మత్ప్రియభామ కేను రురుండ ను
ద్దామసత్త్వుఁడ నిన్ను నిప్పుడ దండతాడితుఁ జేసెదన్. 153

వ. అని రురుం డలిగి కృతాంతకరదండంబుబోని తన దండం బెత్తికొనుడుఁ దత్క్షణంబ డుండుభంబు మునియై యెదుర నిలిచినం జూచి రురుం డిట్లనియె. 154

క. ఉరగమవై యుండి మునీ
శ్వరవేషము దాల్చి యున్నవడు వెంతయు న
చ్చెరు విది యెట్టులు నావుడు
రురునకు నిట్లనియె మునివరుం డనురక్తిన్. 155

—:సహస్రపాదుని వృత్తాంతము:—

సం. 1—10—6

వ. ఏను సహస్రపాదుండను మునిముఖ్యుండ నాసహాధ్యాయుండు ఖగముండను మునిముఖ్యుం డగ్నిహోత్ర గృహంబున నున్న నే నపహాసార్థంబు తృణమ యసర్పం బమ్మునిపై వైచిన నతం డులికిపడి నా కలిగి నీవు నిర్వీర్యంబైన యురగంబ వగుమని శాపం బిచ్చిన నేనును మేలంబు సేసిన నింత యలుగనేల క్షమియింపు మనినం బ్రసన్నుండై ఖగముండు నా వచనం బమోఘంబు గావునఁ గొండొక కాలంబు డుండుభంబవై యుండి భార్గవ కులవర్ధనుండైన రురుం గనిన యప్పుడు శాపవిముక్తుండ వగుదు వనెనని సహస్రపాదుండు రురునకుఁ దన వృత్తాంతం బంతయుం జెప్పి వెండియు నిట్లనియె. 156

ఉ. భూనుతకీర్తి బ్రాహ్మణుఁడు పుట్టుడుఁ దోడన పుట్టు నుత్తమ
జ్ఞానము సర్వభూతహిత సంహితబుద్ధియుఁ జిత్తశాంతియున్
మానమదప్రహాణము సమత్వము సంతతవేదవిద్యను
ష్ఠానము సత్యవాక్యము దృఢవ్రతముం గరుణాపరత్వమున్. 157

వ. అయ్యా నీవు బ్రాహ్మణుండవు భృగువంశసముత్పన్నుండవు సర్వగుణ సంపన్నుండ విది యేమి దొడంగి తిట్టి దారుణక్రియారంభంబు క్షత్రియులకుం గాక బ్రాహ్మణులకుం జనునే బ్రాహ్మణు లహింసాపరు లొరులు సేయు హింసలు వారించు పరమకారుణ్యపుణ్యమూర్తులు జనమేజయుండను జనపతి చేయు సర్పయాగంబునందుఁ గద్రూశాపంబున నయ్యెడు సర్పకుల ప్రళయంబును భవత్పుత్రు శిష్యుండయిన యాస్తీకుండను బ్రాహ్మణుండ కాఁడె యుడిగించె నని చెప్పి సహస్రపాదుండు రురునకు సర్పఘాతంబునం దుపశమనబుద్ధి పుట్టించె ననిన విని శౌనకాదిమహామును లక్కథకున కిట్లనిరి. 158

ఆ. ఒరుల వలనఁ బుట్టు నోటమియును నెగ్గుఁ
బొరయకుండ నరసి పుత్త్రవరులఁ
దగిలి కాచునట్టి తల్లి సర్పములకు
నేల యలిగి శాప మిచ్చె నయ్య. 159

వ. అని సౌపర్ణాఖ్యాన శ్రవణకుతూహలపరులై యడిగిన. 160

ఉ. రాజకులాగ్రగణ్య మృగరాజపరాక్రమ రాజరాజ వి
భ్రాజితశుభ్రకీర్తిపరిపాండురసర్వదిగంతరాళ ఘో
రాజిముఖోపలబ్ధవిజయప్రమదాశ్రితబాహుదండ ని
స్తేజితవైరివీర కులదీప మృడప్రియ విష్ణువర్ధనా. 161

క. ఆదిక్షత్రచరిత్ర ధ
రాదేవాశీఃపరంపరావర్ధితని
త్యోదయ సత్యోదిత విమ
లాదిత్యతనూజ విక్రమాదిత్యనిభా. 162

తోటకము. నిరవద్యనరేశ్వర నిత్యనిరం, తరధర్మమతీ గుణధామ జగ
త్పరిపూరిత కీర్తివిభాసి విభా, కరతేజ నృపోత్తమ కాంతినిధీ. 163

గద్యము

ఇది సకలసుకవిజనవినుత నన్నయభట్ట ప్రణీతంబైన శ్రీ మహా భార
తంబునం దాది పర్వంబున ననుక్రమణికయును బౌష్యోదంక
మాహాత్మ్యంబును భృగువంశకీర్తనంబు నన్నది
ప్రథమాశ్వాసము.

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము

ఆదిపర్వము—ద్వితీయాశ్వాసము

శ్రీవనితావల్లభ వేం
గివిషయాధీశ కావ్యగీతప్రియ నా
నావనినాథ కిరీటత
టీవిలసద్రత్నసంఘటితపదకమలా. 1

—:కద్రూవినతలు పుత్త్రులం గోరి పడయుట:—

వం. 1—14—5

వ. ఆక్కథకుండు శౌనకాది మహామునులకుం జెప్పె నాదియుగంబునం గశ్యప ప్రజాపతి భార్యలైన కద్రువయు వినతయు ననువారలు పుత్త్రార్థినులై యనేకసహస్ర వర్షంబులు కశ్యపు నారాధించినం గశ్యపుండును బ్రసన్నుండై మీ కోరిన వరంబు లిచ్చెద వేఁడుం డనిన. 2

తరలము. అనలతేజులు దీర్ఘదేహులునైన యట్టి తనూజులన్
వినుతసత్త్వులఁ గోరెఁ గద్రువ వేవురం గడువేడ్కతో
వినత గోరె సుపుత్త్రులన్ భుజవీర్యవంతుల వారి కం
టెను బలాధికులైనవారిఁ గడింది వీరుల నిద్దఱన్. 3

వ. కశ్యప ప్రజాపతి తొల్లి పెద్దకాలంబు తపంబు సేసి పుత్త్రకామేష్టిఁ జేసెఁ గావునఁ గద్రువకు వేవురు కొడుకులను వినతకు నిద్దఱు కొడుకులను వారి కోరిన యట్ల యిచ్చి గర్భంబు లిమ్మగా రక్షింపం బనిచిన నయ్యిద్దఱును దద్దయు సంతసిల్లి యున్నంత గర్భంబులు గొండొక కాలంబునకు నండంబులైన నయ్యండంబులు ఘృతకుండంబులం బెట్టి రక్షించుచున్నంత నేనూఱేండ్లకుఁ గద్రూగర్భాండంబులు తరతరంబ యవిసిన నందు శేష వాసుక్యైరావత తక్షక కర్కోటక ధనంజయ కాళియ మణినాగాపూరణ పింజర కైలా

పుత్త్ర వామన నీలానీల కల్మాష శబలార్య కోగ్రక కలశపోతక సురాముఖ దధిముఖ విమలపిండ కాప్త కరోటక శంఖ వాలి శిఖ నిష్ఠానక హేమగుహ నహుష పింగళ బాహ్యకర్ణ హస్తిపద ముద్గరపిండక కంబ లాశ్వతర కాళీయక వృత్త సంవర్తక పద్మ శంఖముఖ కూష్మాండక క్షేమక పిండారక కరవీర పుష్పదంష్ట్ర బిల్వక బిల్వపాండర మూషకాద శంఖశిరఃపూర్ణభద్ర హరిద్ర కాపరాజిత జ్యోతిక శ్రీవహ కౌరవ్య ధృతరాష్ట్ర శంఖ పిండ వీర్యవ ద్విరజస్సుబాహు శాలిపిండ హస్తిపిండ పిఠరక సుముఖ కౌణపాశన కుఠర కుంజర ప్రభాకర కుముద కుముదాక్ష తిత్తిరి హలిక కర్దమ బహుమూలక కర్క రాకర్కర కుండోదర మహోదరు లాదిగాఁగల వేవురు నాగముఖ్యులు పుట్టిన. 4

—:అనూరుఁడు జనించి వినతకు శాప మిచ్చుట:—

సం. 1–14–14

క. తన గర్భాండంబుల రెం
టను బ్రియనందనులు వెలువడమి నతిలజ్జా
వనత యయి వినత పుత్త్రా
ర్థిని యొక యండంబు విగతధృతి నవియించెన్. 5

క. దాన నపరార్ధకాయ వి
హీనుఁడు పూర్వార్ధతనుసహితుఁ డరుణుఁ డనం
గా నుదయించె సుతుండు మ
హానీతియుతుండు తల్లి కప్రియ మెసఁగన్. 6

వ. ఇట్లు వికలాంగుండై పుట్టిన యనూరుండు వినతకు నలిగి నన్ను సంపూర్ణశరీరుం గానీక యండం బవియించిన యవినీతవు కావున నీవు నీ సవతికి దాసివై యేనూఱేం డ్లుండుమని శాపం బిచ్చి యింక నీ రెండవ యండంబు తనకుఁదాన యవియునంతకు నుండ నిమ్మిందుఁ బుట్టెడు పుత్త్రుండు మహాబలపరాక్రమ సంపన్నుండు నీదాసీత్వంబు వాపు నని చెప్పి సూర్యరథసూతుండయి యరిగె వినతయు నయ్యండం బతిప్రయత్నంబున రక్షించుకొని యుండె నంత. 7

—:దేవాసురు లమృతమును బడయఁ గోరి సముద్రమును మథించుట:—

సం. 1—15—5

క. అమరాసుర వీరులు ము
న్నమలపయోరాశిఁ ద్రచ్చి యమృతము వడయన్
సమకట్టి సురేంద్రపురో
గములై హరిహరహిరణ్యగర్భులతోడన్. 8

ఉ. మేరుమహామహీధరము మీఁదికి నందఱుఁ బోయి యేక్రియన్
వారిధిఁ ద్రచ్చువారము ధ్రువంబుగ దానికిఁ గవ్వ మెద్ది యా
ధారము దాని కెద్ది యని తద్దయు వెన్బడి యున్న నచ్యుతాం
భోరుహగర్భు లిద్దఱును బూనిరి సర్వము నిర్వహింపఁగన్. 9

చ. అరుదుగ సర్వశైలముల యంత తనర్పును నార్జవంబు సు
స్థిరతయు నోషధీరసవిశేషతయుం గల దుత్తమంబు మం
థరకుధరంబు గవ్వ మగు దానికి నంచును నిశ్చయించి య
య్యిరువురుఁ బంపఁగాఁ బెఱికి యెత్తె ననంతుఁడు తద్గిరీంద్రమున్. 10

వ. ఇట్లు పదునొకండు వేల యోజనంబుల తనర్పును నంతియు పాఁతునుం గల మంథరనగం బనంతుం డనంత శక్తిం బెఱికి యెత్తిన నందఱును నప్పర్వతంబు దెచ్చి సముద్రంబులో వైచి దానిక్రింద నాధారంబుగాఁ గూర్మరాజు నియమించి యోక్త్రంబుగా వాసుకి నమర్చి. 11

శా. క్షోణీచక్రభరంబు గ్రక్కదల దిక్కూల్ మ్రోయఁగా నార్చి య
క్షీణోత్సాహసమేతులై రయమునన్ గీర్వాణులుం బూర్వగీ
ర్వాణవ్రాతము నబ్ధిఁ ద్రచ్చునెడఁ దద్వ్యాకృష్టనాగానన
శ్రేణీప్రోత్థవిషాగ్నిధూమవితతుల్ సేసెం బయోదావలిన్, 12

క. ఉరగపతి తలలవల నురు
తరజవమున నసురు లూఁది తత్పుచ్ఛము ని
ర్జరవరు లూఁది మహామ
త్సరమున వడిఁ ద్రచ్చి త్రచ్చి జవమఱియున్నన్. 13

క. నారాయణుండు వారిక
వారిత జవసత్త్వములు ధ్రువంబుగ నిచ్చెన్
వారును దొల్లిటికంటెన
పారప్రారంభులై రపరిమితశక్తిన్. 14

చ. ఉడుగక యొండొరుం జలధి యొక్క బలంబున దేవదానవుల్
వడిగొని వార్ధి నిట్లు దరువం దరువన్ విష ముద్భవిల్లి నల్
గడలను విస్ఫులింగములు గప్పఁగఁ బర్విన దానిఁ జెచ్చెరన్
మృడుఁడు గడంగి పట్టుకొని మ్రింగి గళంబున నిల్పెఁ బొల్పుగన్. 15

వ. మఱియు జ్యేష్ఠయుఁ జంద్రుండును శ్రీయును నుచ్చైశ్శ్రవంబును గౌస్తుభంబును నైరావణగజంబును నమృతపూర్ణశ్వేతకమండలుధరుం డైన ధన్వంతరియు నాదిగా ననేకంబు లుద్భవిల్లిన నందుఁ ద్రిభువనవంద్య యయిన శ్రీదేవియు నిజప్రభాపటలపర్యుదస్తపరిభాకరగభస్తివిస్తరంబయిన కౌస్తుభంబును నారాయణువక్షస్స్థలంబున విలసిల్లె. నుచ్చైశ్శ్రవంబను యుగ్యంబు నైరావణ గజంబును సురరాజయోగ్యంబు లయ్యె నంత నయ్యమృతంబు నసురులు చేకొనిన, 16

క. నారాయణుండు కృత్రిమ
నారీరూపమునఁ దన్మనంబుల కతిమో
హారంభకారుఁడై యమ
రారులచేఁ గ్రమ్మఱంగ నమృతము గొనియెన్. 17

వ. ఇట్లుపాయంబున నసురుల వంచించి యమృతంబుగొని విష్ణుదేవుండు దేవతల కిచ్చిన నయ్యమృతంబు దేవత లుపయోగించుచో దేవరూపంబు దాల్చి రాహువు వేల్పులబంతి నయ్యమృతం బుపయోగించుచున్నఁ దత్సమీపంబున నున్న చంద్రాదిత్యులు వాని నెఱింగి నారాయణునకుం జెప్పిన నయ్యమృతంబు వాని కంఠబిలంబు సొరక ముందఱ, 18

క. అమరారి మర్దనుఁడు
చక్రము గ్రక్కున నేయ రాహుకంఠము దెగి దే
హము ధరణిఁ బడియెఁ దన్ముఖ
మమృత స్పర్శమున నక్షయంబై నిలిచెన్. 19

వ, నాఁటంగోలె రాహువునకుం జంద్రాదిత్యులతోడి విరోధంబు శాశ్వతంబయి
ప్రవర్తిల్లుచుండె, 20

—:దేవ దానవుల యుద్ధము:—

సం, 1—11—10

సీ, అంత దేవాహితు లమృతంబు గానక
యెంతయు నలిగి బలీంద్రుఁ గూడి
మంతనం బుండి యమర్త్యులతోడి పొ
త్తింతియ చాలు నింకేల యనుచు
సంతనకట్టి యుత్సాహ సమేతులై
యంతంబు లేని రథాశ్వములను
దంతుల నమితపదాతుల నొడఁ గూర్చి
యంతకాకారులై యార్చి యమర

ఆ, వరులఁ దాఁకి యేసి చురుతరశరపక్ష
జాతవాతరయవిధూత మగుచుఁ
జెదర జలదపంక్తి బెదర వజ్రాయుధు
హృదయ ముదిలకొనఁగఁ ద్రిదశగణము, 21

మహాస్రగ్ధర.
అమరేంద్రారాతు లిట్లాహవముఖమున నేయంగఁ దత్తీక్ష్ణబాణౌ
ఘము ఘోరంబై సురానీకము పయిఁ బెలుచం గప్పినం జూచి దైత్యో
త్తములం గోదండ చక్రోద్యతభుజులు మహాదారుణుల్ వీరలక్ష్మీ
రమణుల్ దుర్వారవాత్యారయమున నరనారాయణుల్ దాఁకి రల్కన్, 22

మ, నరచాపప్రవిముక్తదారుణబృహన్నారాచధారల్ భయం
కరదైతేయనికాయకాయములపైఁ గప్పెన్ దిశల్ నిండ బం
ధురధాత్రీధరతుంగ శృంగతటసందోహంబుపైఁ గప్పు దు
ర్ధరధారాధరముక్తసంతతపయోధారావళిం బోలుచున్, 23

మ. పతదుర్వీధరధాతునిర్ఝరజలాభంబై మహాదేహని
ర్గతసాంద్రారుణపూర మొక్కమొగి నొల్కం ద్రెస్సి నారాయణో
న్నతదోర్దండ విముక్త చక్రనిహతిన్ నాకద్విషన్మస్తక
ప్రతతుల్ ఘోరరణంబునం బడియె భూభాగంబు గంపింపఁగన్. 24

వ. ఇట్లు సముద్రతీరంబున నమరాసురులకు నతిఘోరయుద్ధం బయ్యె నందు నరనారాయణు లపారపరాక్రములై యసురవీరులఁ బెక్కండ్ర జంపిన నుక్కడంగి దెసచెడి యసురులు సముద్రంబు సొచ్చిన నమరులు సమరలబ్ధ విజయులై యమరపతి నమృతరక్షణార్థంబు ప్రార్థించి యథాస్థానంబున మంథరనగంబుఁ బ్రతిష్ఠాపించి తమతమ నివాసంబులకుం జని సుఖంబుండి రంత. 25

—:కద్రూవినత లుచ్చైశ్శ్రవమును జూచి పందెములు సఱచుట:—

సం, 1–18–1

క. అమృతముతో నుద్భవమై
యమరేశ్వరయోగ్యమైన హయరత్నము త
ద్విమలోదధి తీరంబునఁ
గొమరుఁగ నేకతమ యిచ్చఁ గ్రుమ్మరుచున్నన్. 26

వ. కద్రువయు వినతయు వినోదార్థంబు విహరించువారు కరిమకరనికరాఘాతజాతవాతోద్ధూతతుంగతరంగాగ్రసముచ్ఛలజ్జలకణాసారచ్ఛటాచ్ఛాదిత గగనతలంబై నదాని నుద్యానవనంబునుంబోలె బహువిద్రుమల తాలంకృతంబై నదాని నాటకప్రయోగంబునుంబోలె ఘనరసపాత్రశోభిత రంగరమ్యంబై నదాని దివంబునుం బోలె నహిమకరభరితంబై న దాని మఱియు. 27

చ. అలఘుఫణీంద్రలోకకుహరాంతరదీప్తమణిస్ఫురత్ప్రభా
వలి గలదాని శశ్వదుదవాసమహావ్రతశీతపీడితా
చలమునిసౌఖ్యహేతువిలసద్బడబాగ్ని శిఖాచయంబులన్
వెలుఁగెడుదానిఁ గాంచి రరవిందనిభానన లమ్మహోదధిన్. 28

మ. వివిధోత్తుంగతరంగఘట్టితచలద్వేలావనైలావలీ
లవలీలుంగలవంగసంగతలతాలాస్యంబు లీక్షించుచున్
ధవళాక్షుల్ సని కాంచి రంత నెదురం దత్తీరదేశంబునం
దవదాతాంబుజఫేనపుంజనిభు నయ్యశ్వోత్తమున్ దవ్వులన్. 29

వ. కని కద్రువ వినతం జూచి చూడవె యల్ల యతిధవళంబైన యశ్వంబునందు సంపూర్ణచంద్రునందు నల్లయుంబోలె వాలప్రదేశంబునందు నల్లయై యున్నది యనిన విని వినత నగి నీ వేకన్నులం జూచితె యక్కడిది నల్ల యీయశ్వరాజుమూర్తి మహాపురుషకీర్తియుంబోలె నతినిర్మలంబై యొప్పుచున్నయది యనిన విని నవ్వి వినతకుఁ గద్రువ యిట్లనియె. 30

తే. అమ్మహాశ్వంబుధవళదేహంబునందు
నల్ల గలిగిన నీ విప్డు నాకు దాసి
వగుము మఱి యందు నల్ల లేదయ్యెనేని
నీకు నే దాసి నగుదుఁ బన్నిదము సఱుము. 31

వ. అని యిట్లిద్దఱు నొండొరులకు దాసీత్వంబు పణంబుగా నొడివి పన్నిదంబు సఱచిన వినత యయ్యశ్వంబు డాసి చూతము రమ్మనినఁ గద్రువయు నిప్పుడు ప్రొద్దులేదు తేపకడయ చూత మని యిద్దఱు మగుడి వచ్చి తమ నివాసంబుల కుం బోయియున్నయప్పుడు. 32

సీ. కద్రువ కొడుకులకడ కేఁగి యేను
మిమ్మందఱ వేఁడెద నన్నలార
నా పంపు సేయుండు నన్ను రక్షింపుఁడు
కామచారులకు దుష్కరము గలదె
యుల్ల తెల్లనితురగోత్తమువాలంబు
నల్ల సేసితి రేని నాకు దాసి
యగు మన వినత మీ రట్లు సేయనినాఁడు
దానికి మఱి యేను దాసి నగుదు

ఆ. జంటపన్నిదంబు సఱచితి మిట్లుగాఁ
ననినఁ బాము లెల్లననయ మిదియుఁ
దల్లి పనిచె నని యధర్మువు సేయంగ
నగునె యెఱుక గలరె మగువ లెందు. 33

వ. అని యందఱుఁ దమలో విచారించి యధర్మారంభంబునకు సుముఖులు
గాకయున్నఁ గద్రువ కోపోద్దీపితముఖియై. 34

క. అనుపమముగ జనమేజయుఁ
డను జనపతి సేయుసర్పయాగ నిమిత్తం
బునఁ బాములు పంచత్వము
పనియెడు మని యురగములకు శాపం బిచ్చెన్. 35

వ. అందు శాపానుభవభీతచిత్తుండై కర్కోటకుం డనువాఁడు తల్లి పంచిన
రూపంబున నుచ్చైశ్శ్రవంబువాలంబు నీలంబుగాఁ బట్టి వ్రేలుచున్న మఱు
నాఁడు తేపకడయ కద్రువయు వినతయుం జని యత్తురంగంబుఁ జూచి
వినత యోటువడి కద్రువకు దాసియై నోసిపనులు సేయుచున్నంతఁ బంచశత
వర్షంబులు నిండి రెండవయండం బవిసిన నందు. 36

–:వినతకు గరుడుండు జనియించుట:–

సం. 1–20–4

ఉ. ఆతతపక్షమారుతరయప్రవికంపిత ఘూర్ణితాచల
వ్రాతమహార్ణవుండు బలవన్నిజదేహసముజ్జ్వలప్రభా
ధూతపతంగతేజుఁ డుదితుం డయి తార్క్ష్యుఁడు తల్లికిన్ మనః
ప్రీతి యొనర్చుచున్ నెగసె భీమజవంబున నభ్రవీథికిన్. 37

క. దారుణకల్పాంత మరు
త్ప్రేరిత హవ్యవహశిఖలపెల్లిది యని బృం
దారకమునిబృందస్తుతి
బోరనఁ దా నగ్నిసూక్తములతో నెస గెన్. 38

వ. అంత. 39

క. హరికులిశక్షతి యెఱుఁగని
గురుతరపక్షములతోడి కులగిరివోలెన్
గరుడండు గగనగతి నురు
తరజవమున నరుగుదెంచి తల్లికి మ్రొక్కెన్. 40

వ. ఇట్లు నిజజననికి మ్రొక్కి కద్రువ పాలికిం బోయి. 41

చ. తడయక మ్రొక్కి యున్న వినతాసుతు నప్పుడు సూచి యాత్మలో
నిడుగడఁ జేయుచుం గడు సహింపక కద్రువ వానిఁ బిల్చి నా
కొడుకుల నెల్ల నెత్తికొని క్రుమ్మరుచుండుమ యేమి పంచినన్
మడవక చేయు మీ వని సమర్పణ సేసెఁ బ్రభుత్వ మేర్పడన్. 42

వ. గరుడండును గద్రువ పంచినపను లెల్లను వినత యనుమతంబున నతివినయ
పరుండై చేయుచు, 43

క. ఆపన్నగముఖ్యులఁ దన
వీపునఁ బెట్టికొని పఱచి విపినములు మహా
ద్వీపములు గిరులు నఖిలది
శాపతిపురములును జూపె జన వారలకున్. 44

వ. ఒక్కనాఁడు సప్తమారుతజవంబున సప్తాశ్వమండలంబుదాఁక నెగసిన నమ్మా
ర్తాండు చండకిరణంబులవేఁడిమి దాఁకి మాఁడి గరుడని వీపునున్న యుర
గులు దొరఁగి నేలంబడి మూర్ఛవోయినం జూచి కద్రువ గడునలిగి గరుడ
నిం బదరి యతిభక్తి నింద్రు నారాధించి, 45

చ. నరసురసిద్ధకింపురుషనాగనభశ్చరముఖ్యు లెల్ల నీ
కరుణయ వేచి మంద్రు త్రిజగంబులు నీ కులిశాభిరక్షణ
స్ఫురణను చేసి సుస్థిరతఁ బొందుఁ బురందర సర్వలోకసుం
దర శరణంబు నాకగుము దానవసూదన పాకశాసనా, 46

వ. అని స్తుతియించి పర్జన్య ప్రసాదంబున మహావృష్టి గొడుకుల పయిం గురి
యించి యయ్యురగుల విగతపరితాపులం జేసి కద్రువ గర్వంబున నుఱక
గరుడని వినతనుం బనులు గొనుచున్నంత నొక్కనాఁడు గరుడండు తల్లి
కిట్లనియె. 47

ఉ. ఆయతపక్షతుండహతి నక్కులశైలము లెల్ల నుగ్గుగాఁ
జేయు మహాబలంబును బ్రసిద్ధియునుం గల నాకు నీ పనిం
బాయక వీపునం దవడుఁ బాముల మోవను వారికిం బనుల్
సేయను నేమి కారణము సెప్పుము దీనిఁ బయోరుహాననా. 48

వ. అని యడిగిన వినత తనకుం గద్రువతోడి పన్నిదంబున నైన దాసీత్వంబును దత్కారణంబైన యనూరుశాపంబును గొడుకున కేర్పడం జెప్పి యిట్లనియె. 49

క. నీకతమున నా దాస్యము
ప్రాకటముగఁ బాయు ననిన పలు కెడలోనం
జేకొని యూఱడి నిర్గత
శోకస్థితి నున్న దానఁ జూవె ఖగేంద్రా, 50

వ. కొడుకులు సమర్థులైనం దల్లిదండ్రుల యిడుమలు వాయుట యెందునుం గలయది గావున నీయట్టి సత్పుత్త్రుం బడసియు దాసి నై యుండుదాననే యనిన విని వైనతేయుండు తద్దయు దుఃఖితుండై యొక్కనాఁడు కాద్రవేయుల కిట్లనియె. 51

క. మా యీదాస్యము వాయు ను
పాయము సేయుండు నన్నుఁ బనుపుం డిష్టం
జేయది దానిన తెత్తు న
జేయుఁడనై యమరవరులచేఁ గొనియైనన్. 52

వ. అనిన నయ్యురగులు గరుడని కిట్లనిరి. 53

చ. అమితపరాక్రమంబును రయంబును లావును గల్గు ఖేచరో
త్తముఁడవు పూని నీదయిన దాస్యముఁ బాచికొనంగ నీకుఁ జి
త్తము గలదేని భూరిభుజదర్పము శక్తియు నేర్పడంగ మా
కమృతము దెచ్చి యి మ్మనిన నవ్విహగేంద్రుఁడు సంతసంబునన్. 54

వ. అట్ల చేయుదు నమృతంబు దెచ్చి మీ కిచ్చి యేనునుం దల్లియు దాస్యంబువలన విముక్తుల మగువార మని నొడివి తద్వృత్తాంతం బంతయుం దల్లికిం జెప్పి యమృతహరణార్థం బరిగెద నని మ్రొక్కిన వినత సంతసిల్లి కొడుకుం గౌఁగిలించుకొని, 55

-:గరుత్మంతుం డమృతంబుఁ దెచ్చుటకుఁ దల్లి యనుమతిఁ గొనుట:-

సం. 1—24—1

చ. అనిలుఁడు పక్షయుగ్మ మమృతాంశుఁడు వీపనలుండు మస్తకం
బినుఁడు సమస్తదేహమును నెప్పుడుఁ గాచుచు నీ కభీష్టముల్
ఘనముగఁ జేయుచుండెడు జగన్నుత యున్నతియున్ జయంబుఁ జే
కొను మని యిచ్చె దీవనలు గోరి ఖగేంద్రునకున్ ముదంబునన్. 56

వ, గరుడండును దల్లిదీవనలు గైకొని గమనోన్ముఖుండై యమృతంబు దెచ్చు
నప్పుడు లావు గలుగవలయు నా కాహారం బుపదేశింపు మనిన వినత
యిట్లనియె. 57

క, విషనిధికుక్షి నసంఖ్యము
నిషాదగణ ముండి ధారుణీప్రజకుఁ గడున్
విషమమును జేయు దాని
నిమిషమున భక్షించి చను మమిత్రవిఘాతీ. 58

వ. భక్షణవిషయంబున బ్రాహ్మణునిం బరిహరించునది యనిన గరుడండు నాకు
బ్రాహ్మణు నెఱుంగు తెఱం గెఱింగింపు మనిన వినత యిట్లనియె. 59

క. రయమున మ్రింగుడు గాలము
క్రియ నెవ్వఁడు కంఠబిలము క్రిందికిఁ జనక
గ్నియపోలె నేర్చుచుండును
భయరహితా వాని నెఱుఁగు బ్రాహ్మణుఁ గాఁగన్. 60

తే. కోపితుండైన విప్రుండు ఘోరశస్త్ర
మగు మహావిషమగు నగ్ని యగు నతండ
యర్చితుండైన జనులకు నభిమతార్థ
సిద్ధికరుఁ డగు గురు డగుఁ జేయుఁ బ్రీతి. 61

వ. అని బ్రాహ్మణస్వరూపంబుఁ జెప్పిన నెఱింగి వినతకు మ్రొక్కి వీడ్కొని
గరుడం డతిత్వరితగతిం బఱచి సముద్రోదరంబున నున్న నిషాదుల ననేక
శతసహస్రసంఖ్యలవారిని బాతాళవివరంబునుం బోని తనకంఠబిలంబుఁ

దెఱచి యందఱ నొక్కపెట్ట మ్రింగిన నం దొక్కవిప్రుం డుండి కుత్తుకకు
డిగక నిప్పునుంబోలె నేర్చుచున్న నెఱింగి నాకంఠబిలంబున విప్రుం డున్న
వాఁడేని వెలువడి వచ్చునది యనిన గరుడని కవ్విప్రుం డిట్లనియె. 62

ఉ. విప్రుఁడ నున్నవాఁడ నపవిత్రనిషాది మదీయభార్య కీ
ర్తిప్రియ దీనిఁ బెట్టి చనుదెంచుట ధర్మువె నాకు నావుడున్
విప్రులఁ బొందియున్న యపవిత్రులుఁ బూజ్యులుగారె కావునన్
విప్రకులుండ వెల్వడుము వేగమ నీవును నీనిషాదియున్. 63

వ. అనిన నాగరుడనియనుగ్రహంబున బ్రాహ్మణుండు నిషాదీసహితుండై
వెలువడి వచ్చి గరుడని దీవించి యథేచ్ఛం జనియె గరుడండును గగన
పథంబునం బఱచి కశ్యపుం గని నమస్కరించి యస్మజ్జననీదాస్యనిరా
సార్థం బురగుల కమృతంబుఁ దేర నరిగెద నిషాదఖాదనంబున నాఁకలి
వోవకున్నయది నా కాహారంబుఁ బ్రసాదింపు మనినఁ గొడుకు కడంకకు
మెచ్చి కశ్యపప్రజాపతి యిట్లనియె. 64

—:గజకచ్ఛపముల వృత్తాంతము:—

సం. 1—25—10

క. అనలనిభుండు విభావసుఁ
డనువిప్రుఁడు నియమవంతుఁ డర్థాధ్యుం డై
తనరి సుఖ మున్న నాతని
యనుజన్ముఁడు సుప్రతీకుఁ డనువాఁ డతనిన్. 65

క. మన పితృవర్గము వడసిన ధన
ము విభాగించి యిమ్ము ధర్మస్థితి నా
కని యడుగం బోయిన నయ్య
నుజునకు విభావసుం డహంకారమునన్. 66

క. తా నలిగి యిచ్చె శాపం
బేనుఁగవై యుండు మని సహింపక వాఁడున్
మానుగఁ గూర్మమ వగు మని
వానికిఁ బ్రతిశాప మిచ్చె వసులోభమునన్, 67

వ. ఇట్లన్నయుందమ్మిండును నన్యోన్య శాపంబులం జేసి యోజనత్రయో
త్సేధంబు గలిగి దశయోజనవృత్తం బైన కూర్మంబును షడ్యోజనోత్సే
ధంబు గలిగి ద్వాదశయోజనవిస్తృతం బైన గజంబును నై సరోవరవిపి
నంబుల నుండి యర్థనిమిత్తం బైన పూర్వవైరంబునఁ దమలో నిత్యంబు
నొండొండితోడం బెనంగి పోరుచుండునవి నీ కాహారంబును మ్మరుగుము
కార్యసిద్ధి యయ్యెడు మనిన గరుడండును మనోవేగంబునం బఱచి యా
రెంటినిం గాంచి. 68

క. చఱచి యొకచేతఁ గూర్మముఁ
బెఱచేత గజంబుఁ బట్టి పెనఁచి ఖగేంద్రుం
డిఱికికొని గగనవీథిం
బఱచె వియచ్చరవిమానపంక్తులు దూలన్. 69

క. కనకవ్రతతీవితతులఁ
బెనఁగిన సురభూరుహములఁ బెద్దయు బెడఁగై
తనరిన యలంబతీర్థం
బున కరిగె నగంబు లొక్కుమొగి గ్రక్కదలన్. 70

వ. అందు రోహిణం బను పాదపోత్తమంబు గరుడనిం గని సంభావించి శత
యోజనాయతం బైన మదీయశాఖపై నుండి యిగ్గజకచ్ఛపంబుల భక్షించి
పొమ్మనిన గరుడండు నట్ల చేయుదు నని యమ్మహాశాఖపై నూఁద సమ
కట్టి యందు. 71

క. పాదంబులు పెట్టుడుఁ ద
త్పాదపఘనశాఖ విఱిఁగి బల్లన నుచ్చె
ర్నాదమున దిక్కు లద్రువఁగ
భేదిల్లె విహంగతతులు భీతిం బఱవన్. 72

వ. అమ్మహాశాఖ నవలంబించి తలక్రిందై యాదిత్యకిరణంబులు తమ కాహా
రంబుగాఁ దపంబు సేయుచున్న వాలఖిల్యమహామునిగణంబులం జూచి
యిది భూమిపయిం బడిన నిమ్మునులకు బాధ యగు నని దానిం గఱచికొని
గజకచ్ఛపంబులం గరంబుల నిఱికికొని గరుడండు గగనంబునం బఱచి

తనకు నూఁద నిమ్నగుప్రదేశం బెందునుం గానక గంధమాదనంబునకుం
జని యందుఁ దపంబు సేయుచున్న కశ్యపులం గనుంగొని మ్రొక్కిన. 73

చ. కనకమహీధరప్రతిమకాయు మహాజవనిర్జితప్రభం
జను నవిచింత్యభూరిబలసత్త్వసమన్వితు దీప్తహవ్యవా
హనసము వైనతేయునిఁ దదాస్యగతద్రుమశాఖ నున్న య
త్యనఘుల వాలఖిల్యులను నమ్మునినాథుఁడు జూచి నెమ్మితోన్. 74

వ. ఇగ్గరుడండు భువనహితమహారంభుండు మీకు బాధ యగు నని యిత్తరు
శాఖ విడువ నేరకున్నవాఁడు వీనిం గరుణించి మీ రొండుకడ కరుగుం
డనిన వాలఖిల్యులు కశ్యపుప్రార్థనం జేసి దాని విడిచి హిమవంతంబున
కుం జనిరి గరుడండును ముఖనిక్షిప్తశాఖాస్ఖలితవచనుం డగుచుఁ దండ్రి
కిట్లనియె. 75

క. ధరణీసురవిరహిత మగు
నరణ్యదేశంబు నాకు నానతియిం డీ
త్తరుశాఖ విడువలయును
గరము నిరోధ మిది యనినఁ గశ్యపుఁ డనియెన్. 76

క. హిమశైలకందరాభా
గము కడ నిష్పురుషనగము గల దచ్చో నీ
ద్రుమశాఖ విడుపు మది దా
నమానుష మగమ్య మీశ్వరాదులకైనన్. 77

వ. అది యిచ్చటికి లక్షయోజనంబులు గల దరుగు మనిన గరుడండును మనో
వేగంబునం బఱచి యా నిష్పురుషనగంబునం దత్తరుశాఖ విడిచి హిమ
వంతంబు మీఁదికిం బోయి గజకచ్ఛపంబుల భక్షించి మహాసత్త్వసంపన్నుండై
నాకలోకంబున కెగయ సమకట్టి పక్షవిక్షేపంబుఁ జేసిన. 78

-:గరుడం డమృతహరణార్థం బెగయుట-వాలఖిల్యుల వృత్తాంతము:-

సం. 1-26-37 1-27-4

క. ఘనపక్షానిలచలితా
వనిరుహములవలనఁ దొరఁగ వరపుష్పచయం
బనిమిషజయార్థ మరిగెడు
వినతాసుతుమీఁదఁ బుష్పవృష్టియ పోలెన్. 79

వ. ఇట్లమృతహరణార్థంబు గరుడండు గగనంబున కెగసిన నట దేవలోకంబు
నందు. 80

మాలిని. సురపతిసభఁ జూడంజూడ నంగారవృష్టుల్
గురిసెఁ గులిశధారల్ గుంఠితం బయ్యె దిక్కుం
జరమదము లడంగెన్ సర్వదికాల్పకాంతః
కరణములు భయోద్వేగంబునన్ సంచలించెన్. 81

వ. ఇట్టి మహోత్పాతంబులు పుట్టిన సురపతి బృహస్పతిం జూచి యిది యేమి
నిమిత్తం బని యడిగిన దాని నెఱింగి బృహస్పతి సురపతి కిట్లనియె. 82

సీ. బ్రహ్మణ్యుఁ డగు కశ్యపబ్రహ్మవరమున
వినతకుఁ బుట్టిన యనఘమూర్తి
వాలఖిల్యులదయ వరపక్షికులమున
కింద్రుడై పరగిన రుంద్రతేజుఁ
డుదధిలో నున్న యత్యుగ్రనిషాదుల
నారంగ మ్రింగిన ఘోరవీరుఁ
డిభకచ్ఛపముల రోహిణ శాఖతో నెత్తి
కొని దివిఁ బఱచిన యనిలవేగి

తే. వీఁగి తనతల్లి దాస్యంబు నీఁగఁబూని
తడయ కమృతంబు గొనిపోవఁ గడఁగి వచ్చెఁ
గామరూపసంపన్నుండు గామగమనుఁ
డతఁడు వీకు నసాధ్యుండు శతముఖుండ. 83

వ. అగ్గరుడనిమాహాత్మ్యంబు నీవు నెఱుంగుదు వది యెట్లనినఁ దొల్లి కశ్యప
ప్రజాపతి పుత్త్రార్థియై భవత్ప్రభృతులైన దేవగణంబులను వాలఖిల్య
ప్రముఖులైన మహామునిగణంబులను దనకు సహాయులనుగాఁ బడసి
పుత్త్రికామేష్టి సేయునాఁడు నీవు నీబలంబునకుం దగిన యిధ్మభారంబు
మోచికొని యశ్రమంబున వచ్చువాఁడవై యల్పకుశపలాశేధ్మభారంబులు
మోచికొని వడవడ వడంకుచు వచ్చువారి నల్పసత్త్వుల నంగుష్ఠప్రమాణ
దేహుల ననవరతోపవాసకృశీభూతశరీరుల వాలఖిల్యమహామునులం జూచి
నగిన నమ్మునులు సిగ్గువడి కడు నలిగి. 84

క. రణవిజయుఁ డనలతేజుం
డణిమాదిగుణాఢ్యుఁ డుదితుఁ డయ్యెడు వీరా
గ్రణి శతమఖుకంటెను శత
గుణవీర్యుం డైన పుత్త్రకుం డజితుండై. 85

వ. వాఁడు రెండవయింద్రుం డయ్యెడు మని మహావీర్యవంతంబులైన మంత్రంబుల వేల్చుచున్నంత నంతయు నెఱింగి నీవు కశ్యపు పాలికిం బోయి నాకుం గరుణింపుమని ప్రార్థించినఁ గశ్యపప్రజాపతి యమ్మునుల కిట్లనియె. 86

ఉ. ఉండు నితండు పద్మజునియోగమునం ద్రిజగంబులందు నిం
ద్రుం డయి భూతరాశిఁ దనదోర్బలశక్తిఁ గడంగి కాచుచున్
రెండగు నింద్రుఁడైన విపరీత మగున్ భువనప్రవృత్తి మీ
రొండువిధంబు సేయు టిది యుక్తమె బ్రహ్మనియుక్తి యుండఁగన్. 87

వ. మీవచనం బమోఘంబు గావున నింక నాకు నుద్భవిల్లెడు పుత్త్రుండు పక్షికులంబున కెల్ల నింద్రుం డయ్యెడు మని కశ్యపుండు వారల నొడంబఱిచి నీయింద్రత్వం బేకాధిష్ఠితంబు సేసె నట్టి కశ్యపప్రజాపతియజ్ఞమహిమను వాలఖిల్యుల తపోమహిమను వినతకుం బుట్టి విహగేంద్రుం డైన యాగరుడం డిప్పు డమృతహరణార్థం బరుగుదెంచుటం జేసి స్వర్గలోకంబున మహోత్పాతంబులు పుట్టె నని సురపతికి బృహస్పతి చెప్పిన నింద్రుం డమృత రక్షకుల నెల్ల రావించి మీర లతి ప్రయత్నంబున నమృతంబు రక్షించుకొని యుండుం డని పంచిన వల్లె యని. 88

క. వారలు బహుప్రకారా
కారులు వీరులు నిశాతఖడ్గాదిమహా
దారుణశస్త్రధరులు
కృష్ణారుణసితపీతఘనతరాంగత్రాణుల్. 89

క. సమకట్టి యొక్కమొగిన
ప్రమాదులై నిలిచి రేయుఁబవలును రక్షా
క్షములై యమృతము చుట్టును
సమేఘబలు లుండి రంత నతిరభసమునన్. 90

మ. వితతోల్కాశనిపుంజ మొక్కొ యనఁగా విస్వీథి విక్షిప్త ప
క్షతివాతాహతిఁ దూలి తూలశకలాకారంబులై పాఱెద
త్ప్రతతుల్ సాల్పడి నల్గడం జెదరఁగాఁ బాఱెన్ మనోవేగుఁడై
పతగేంద్రుం డమృతాంతికంబునకుఁ దత్పాలుర్ భయం బందఁగన్. 91

వ. అంత. 92

—:గరుడఁ డమృతరక్షలతో యుద్ధము సేయుట:—

సం. 1—28—1

క. కల్పాంతానలకీలా
కల్పాయతపక్షుఁ బక్షిగణవిభు శౌర్యా
కల్పుఁ గని యమృతరక్షు ల
నల్పక్రోధు లయి తాఁకి రార్చి కడంకన్. 93

క. తడఁబడ నేసియు వైచియుఁ
బొడిచియు వివిధాస్త్రశస్త్రముల నుద్ధతులై
కడుకొని యుద్ధము సేసిరి
కడిమిమెయిన్ విబుధవరులు గరుడనితోడన్. 94

వ. గరుడండును నిజపక్షవిక్షిప్తరజోవృష్టి నమరవరుల దృష్టిపథంబుఁ గప్పి స్వర్గలోకంబు నిరాలోకంబుగాఁ జేసిన నమరేంద్రుపనుపునం బవనుం డా రజోవృష్టి చెదర వీచె నంత. 95

మాలిని. పరశు కులిశ కుంత ప్రాస బాణాసనోద్య
త్పరిఘ కణప చక్ర ప్రస్ఫురద్బాహుసేనా
పరివృతుఁ డయి తాఁకెన్ భౌమనుండ న్మహోక్కిం
కరుఁడు సమరకేళీగర్వితున్ వైనతేయున్. 96

క. బలవత్ఖగేంద్రకోపా
నలభస్మీభూతుఁడై క్షణంబున వాఁడున్
బల మఱి క్రాఁగె నుదగ్ర
జ్వలనజ్వాలావలీఢశలభమపోలెన్. 97

సీ. పక్షతుండాగ్రనఖక్షతదేహు లై
ఘోరన నవరక్తధార లొలుక
విహగేంద్రునకు నోడి నిహతులై సురవరుల్
సురరాజుమఱువు సొచ్చిరి కలంగి
సాధ్యు లనాయాససాధ్యులై పాఱిరి
పూర్వాభిముఖు లయి గర్వ ముడిఁగి
వసువులు రుద్రులు వసుహీన విప్రుల
క్రియ దక్షిణాశ్రితు లయిరి భీతి

ఆ. వంది యపరదిక్కుఁ బొంది రాదిత్యు లా
శ్వినులు నుత్తరమున కొనరఁ బఱచి
రనల వరుణ పవన ధనద యమాసురుల్
వీఁక దఱఁగి కాందిశీకు లయిరి. 98

క. తలరఁగ రేణుక్రథన
ప్రలిహ ప్రరుజాశ్వకృంత పదనఖులను ర
క్షులఁ గులిశనిశాతనఖా
వలిఁ బక్షీంద్రుండు వ్రచ్చి వందఱలాడెన్. 99

వ. ఇట్లు నిర్జరవరుల నెల్ల నిర్జించి యూర్జితుండై గరుడం డమృతస్థానంబున కరిగి దానిం బరివేష్టించి ఘోరసమీరప్రేరితంబై దుర్వారశిఖాజిహ్వాల నంబరంబు నాస్వాదించుచున్న యనలంబుం గని తత్క్షణంబ సకలనదీజలంబు లెల్లఁ బుక్కిలించుకొని వచ్చి యయ్యనలంబు నాఱంజల్లి తీక్ష్ణధారంబై దేవనిర్మితంబై పరిభ్రమించుచున్న యంత్రచక్రంబు నారాంతరంబున సంక్షిప్తదేహుండై చొచ్చి యచ్చక్రంబుక్రింద. 100

ఉ. ఘోరవికారసన్నిహితకోపముఖంబులు దీప్తవిద్యుదు
ల్కారుణదారుణాక్షములు నై నిజదృష్టివిషాగ్ని నన్యులం
జేరఁగ నీక యేర్చుచుఁ బ్రసిద్ధముగా నమృతంబు చుట్టు ర
క్షారతి నున్న యుగ్రభుజగంబుల రెంటిని గాంచి చెచ్చెరన్. 101

వ. అయ్యురగంబులం దన పక్షరజోవృష్టి నంధంబులఁ జేసి వాని శిరంబులు ద్రొక్కి పరాక్రమం బెసంగ నమృతంబు గొని గరుడండు గగనంబున

కెగసిన. 102

క. కలహమున నిట్లు సురవీ
రులఁ బల్వుర నోర్చి యొక్కరుఁడ యమృతముఁ దె
క్కలి కొని యాస్వాదింపక
యలోలుఁ డగు వానిఁ జూచి హరి యిట్లనియెన్. 103

క. నీవిజయోత్సాహమునకు
లావునకు జవంబునకు నలౌల్యమునకు స
ద్భావమునకు మెచ్చి వరం
బీవచ్చితి వేఁడు మెద్ది యిష్టము నీకున్. 104

*-:శ్రీమన్నారాయణుఁడు గరుడునకుఁ బ్రసన్నుఁ డగుట;
ఇంద్రుఁడు వానితో స్నేహించుట:-*

సం. 1-29-12

వ. అని ప్రసన్నుండై యానతిచ్చిన యాదిదేవుండగు శ్రీమన్నారాయణునకు సమస్కరించి గరుడం డిట్లనియె. 105

సీ. అమృతాశనంబు చేయకయును దేవ నా
కజరామరత్వంబు నందుటయును
నఖిలలోకంబుల కగ్రణివైన నీ
యగ్రంబునందు ని న్నధికభక్తిఁ
గొలుచుచు మనికియుఁ గోరితిఁ గరుణతో
దయచేయు ముద్ధతదైత్యభేది
యనవుడు వానికి నభిమతంబులు ప్రీతుఁ
డై యిచ్చి హరి యిట్లు లనియె నాకు
ఆ. ననఘ వాహనంబ వై మహాధ్వజమవై
యుండు మనినఁ బక్షియును బ్రసాద
మనుచు మ్రొక్కి పఱచె నంత నాతనిమీఁద
వజ్ర మెత్తి వైచె వాసవుండు. 106

వ. అదియును నంబరంబున నగ్నికణంబులు చెదరం బఱతెంచి పక్షిరాజు పక్షం
బులు దాఁక వచ్చినం జూచి గరుడండు నగి నీచేయు వేదన నన్నుం దాఁక
నోపదు నీవు మహామునిసంభవంబ వగుటను దేవేంద్రునాయుధంబ వగు
టను నిన్ను నవమానింప గాదు గావున మదీయైకపర్ణశకలచ్ఛేదంబు
సేయుము నాయందు నీశక్తి యింతియ యనిన సకలభూతసంఘం బెల్ల
నాతని పర్ణంబులసుస్థిరత్వంబునకు మెచ్చి సుపర్ణుం డని పొగడె సురేం
ద్రుండును నవ్విహగేంద్రు మాహాత్మ్యంబునకు మెచ్చి యచ్చెరువంది
యిట్లనియె. 107

ఆ. నిరుపమానశౌర్య నీతోడఁ జెలిమి సే
యంగ నా కభీష్టమైనయదియు
నిట్టి విక్రమంబు నిట్టి సామర్థ్యంబుఁ
గలదె యొరుల కిజ్జగంబునందు. 108

క. అమరుఁడ వజరుఁడ వజితుఁడ
వమేయుఁడవు నీకు నమృత మది యేల ఖగో
త్తమ దీని నొరుల కిచ్చిన
నమరులకును వా రసాధ్యు లగుదురు పోరన్. 109

క. నీ వొరులకు నీయమృతం
బీ వలవదు నాకు మగుడ నిచ్చిన నీ కి
ష్టావాప్తియగువిధం బేఁ
గావించెద ననిన హరికి గరుడం డనియెన్. 110

వ. ఏను మదీయమాతృదాసీత్వనిరాసార్థం బమృతంబు దెచ్చి యిత్తు నని
కాద్రవేయులతో నొడివి వచ్చినవాఁడ నీయమృతంబు గొనిపోయి వారల కిచ్చి
మదీయజననీదాస్యంబుఁ బాచికొనిన సురగు లీ యమృతం బుపయోగింప
కుండ ముందఱ నీవు గొని చను మనిన నగ్గరుడని మహానుభావంబునకు
మెచ్చి నీ బలపరాక్రమంబులు వినవలతుం జెప్పు మనిన నయ్యింద్రునకు
గరుడం డిట్లనియె. 111

క. పరనిందయు నాత్మగుణో
త్కర పరికీర్తనముఁ జేయఁగా నుచితమె స
త్పురుషుల కైనను నీక
చ్చెరువుగ నా కలతెఱంగుఁ జెప్పెదఁ బ్రీతిన్. 112

ఉ. స్థావరజంగమప్రవితతం బగు భూవలయంబు నెల్ల నా
లావునఁ బూని తాల్తు నవిలంఘ్యపయోధిజలంబు లెల్లర
త్నావళితోన చల్లుదు బృహన్నిజపక్షసమీరణంబునన్
దేవగణేశ యీక్షణమ త్రిమ్మరి వత్తుఁ ద్రివిష్టపంబులున్. 113

వ. అని చెప్పిన గరుడని జవసత్త్వసామర్థ్యంబులకు మెచ్చి సంతసిల్లి నీవు
నాతో నెప్పుడు బద్ధసఖ్యుండవై యుండు మని యొడంబఱిచి వెండియు
దేవేంద్రుండు గరుడని కిట్లనియె. 114

క. నాకభిమత మొనరించితి
నీకిష్టము చెప్పికొను మనిన దుర్మదులై
మాకి ట్లహితముఁ జేసిన
యాకద్రువపుత్త్రు లశన మయ్యెడు నాకున్. 115

క. భవదభిరక్ష్యము లగు నీ
భువనంబులయందు సర్పములు ద్రిమ్మరుటన్
దివిజాధిప నీ కెఱిఁగిం
పవలసె నీ యాజ్ఞ నాకుఁ బడయఁగ వలసెన్. 116

వ. అని గరుడండు దనకు నురగభోజనత్వంబు సురపతిచేతం బడసి తదను గమ్య
మానుండై యురగులయొద్దకు వచ్చి మరకతహరితంబైన కుశాస్తరణంబున
నమృతకలశంబు నిలిపి యురగులకుం జూపి యిట్లనియె. 117

క. అనిమిషనాథసుగుప్తమ
యిన యమృతము దెచ్చి మీకు నిచ్చితి నస్మ
జ్జననీ దాస్యము వాసెను
దినకరపవనాగ్నితుహినదీప్తుల కరిగాన్. 118

వ. మీరలు స్నాతాలంకృతులరై వచ్చి దీని నుపయోగింపుం డని వంచి తల్లిం
దన వీ పెక్కించుకొని విహగేంద్రుం డురగుల కదృశ్యుండై యున్న సురేంద్రు
వీడ్కొని చనియె నిట యురగులును నమృతోపయోగకుతూహలంబున
నొండొరులం గడవంc గృతస్నానాలంకృతులై చనుదెంచుటకు ముందఱ. 119

క. అమరాధిపుం డమృతము గొని
యమరావతి కరిగి తొంటియట్టుల సుసా
నమున నవిచలితరక్షా
క్షముండై రక్షించుకొని సుఖస్థితి నుండెన్. 120

వ. అంత నయ్యురగులు నమృతం బుపయోగింపం గానక దానియున్నస్థానం
బని దర్భలు నాకిన నాలుకలు రెండుగా వ్రయ్యుటంజేసి నాcటంగోలె ద్విజి
హ్వులు నాc బరగిరి యమృతస్థితింజేసి దర్భలు పవిత్రంబు లయ్యె. 121

క. ఈ సౌవర్ణాఖ్యానము
భాసురముగ వినిన పుణ్యపరులకు నధిక
శ్రీసంపద లగు దురితని
రాసం బగుc బాయు నురగరక్షోభయముల్. 122

వ. ఇట్లురగు లమృతం బుపయోగింపం గానక చనిన శేషుండు దనతల్లియుం
దమ్ములుc జేసిన యధర్మంబునకు నిర్వేదించి వారల విడిచి కడునిష్ఠతో
గంధమాదన బదరీవన గోకర్ణ పుష్కరారణ్య హిమవంతంబు లాదిగాc గల
పుణ్యస్థానంబులం దనేకసహస్రవర్షంబులు బ్రహ్మ నుద్దేశించి తపంబు
సేసిన బ్రహ్మయుc బ్రత్యక్షంబై వరంబు వేడు మనిన శేషం డిట్లనియె.123

-: బ్రహ్మ యనుజ్ఞవలన శేషుండు భూభారంబు దాల్చుట:-

సం. 1-32-2

సీ. తల్లియు నాసహోదరులును మూర్ఖులై
ధర్మవు నుచితంబుc దప్పి వినత
కాపై సతేయున కపకారములు సేసి
రెప్పుడు వారు సహింప కెగ్గు

సేయుదు రేను రోసితి వారితోడిపొ
త్తొల్లఁ దపంబు సేయుచు శరీర
భారంబు విడిచెదఁ బరమేష్ఠి యనవుడు
నాతని సమబుద్ధి కజుఁడు మెచ్చి

ఆ. నిత్యసత్యధర్మనిరతుండ వఖిలంబు
దాల్పనోపునట్టి ధైర్యయుతుఁడ
విది యనన్యవిషయ మిమ్మహీభారంబు
నీవ తాల్పవలయు నిష్ఠతోడ. 124

చ. వినతకు నాత్మజుం డయిన వీరుఁడు కశ్యపవాలఖిల్యస
న్మునులవరంబు గన్న ఖగముఖ్యుఁడు వాసవు నోర్చి యున్న స
ద్వినుతబలుండు కావున వివేకమునన్ వినతాతనూజుతో
ఘనముగఁ జెల్మి సేయు మిది కార్యము నీకు భుజంగమేశ్వరా. 125

వ. అని బ్రహ్మ నియోగించిన శేషుం డశేషమహీభారంబు దాల్చి గరుడనితో బద్ధసఖ్యుం డై యుండె నిట వాసుకియుం దల్లిశాపంబున జనమేజయు చేయు సర్పయాగంబునం దయ్యెడు సర్పకులప్రళయంబునకు వెఱచి తన బాంధవుల నైరావతాదిసహోదరుల రావించి విషణ్ణహృదయుం డై యిట్లనియె, 126

—:వాసుకి తల్లిశాపంబునకు వగచుట:—

సం. 1—33—1

చ. చిరముగ బ్రహ్మకుం దపము సేసి యనంతుఁ డనంతధారుణీ
భరగురుకార్యయుక్తుఁ డయి పన్నగముఖ్యుల పొత్తు వాసి చె
చ్చెరఁ దనయంత నుండి మదిఁ జేర్చి తలంపఁడ యొక్కనాఁడు దు
ర్భరతరదందశూకకులభావిభయప్రవిఘాతకృత్యముల్. 127

వ. మఱి యమృతమథనంబునాఁడు మంథరమహానగంబునకు నేత్రంబ నయిన నా క్లేశంబునకు మెచ్చి యమరు లెల్లఁ బితామహుం బ్రార్థించి నాకు నవ్యయత్వంబును సకలభయవిమోక్షణంబునుం గా వరం బిప్పించి రైనను

జననీశాపంబున నురగకులప్రళయం బగుటకు మనోదుఃఖంబు దుస్సహం బై
యుండు దాని నుడిగించు నుపాయం బెద్ది యేమి సేయువార మని చింతించు
చున్న యన్నాగరాజునకు నాగకుమారు లత్యుద్ధతులై యిట్లనిరి. 128

సీ. జనమేజయుని చేయు సర్పయాగమునకు
విఘ్న మందఱముఁ గావింత మతఁడు
ధర్మార్థి గావున ధరణీసురులమై
యడుగుద మిదియు సేయకు మనియును
గొందఱ మతనికిఁ గూర్చు మంత్రులమునై
యీక్రతుక్రియఁ జేసి యిహపరముల
కగుఁ బెక్కుదోషంబు లని హేతువులు సూపి
యుడిగింత మందఱ నొక్కమొగిన

ఆ. భక్ష్యభోజ్యలేహ్యపానీయములమీఁద
సదములోని విప్రజనులమీఁద
వెగడుపడఁగఁ బాఱి వెఱపింత మొజ్జలు
తత్ప్రయోగవిధులు దప్పి పఱవ. 129

వ. అనిన వారలలోఁ గొందఱు బుద్ధిమంతు లయిన భుజంగముఖ్యు లిట్లనిరి. 130

క. ఇవి మీ కన్నియుఁ జేయఁగ
నవు నని తలఁపకుఁడు భూసురాహుతిమంత్రో
ద్భవదారుణదహనశిఖల్
గవిసిన నెద్దియును జేయఁగా నెడ గలదే. 131

వ. అనిన విని నాగరాజానుజుం డైన యేలాపుత్త్రుం డిట్లనియె. 132

ఆ. శాపమిచ్చునాఁడు జననియుత్సంగంబు
నందు నిద్రవోయినట్ల యుండి
యమరవరుల కజున కైన యన్యోన్యసం
భాషణంబు లెఱుకపడఁగ వింటి, 133

వ. అప్పలుకులు సవిస్తరంబుగాఁ జెప్పెద వినుండు శాపానంతరంబ యమరు
లెల్ల నజుని కిట్లని రయ్యా కద్రువ కడునిర్దయురాలై యిట్టి యనంతబల

వీర్యసంపన్ను లయిన కొడుకులం బడసి వారి కకారణంబ దారుణంబైన శాపం బిచ్చె మీరును వారింపక యుపేక్షించితిరి దీనికిం బ్రతీకారంబు గలదే యనిన నమరులకుఁ గమలసంభవుం డిట్లనియె. 134

క. క్రూరాకారుల జగదప
కారులఁ బన్నగులఁ దాల్పఁగాఁ నోపని యి
ద్ధారుణికి హితంబుగ దు
ష్టోరగసంహార మిప్పు డొడఁబడ వలసెన్. 135

వ. మఱియు సకలలోకహితాచారంబులై ప్రసిద్ధులైన నాగముఖ్యుల నెల్ల వాసుకిచెలియ లైన జరత్కారువునకు జరత్కారుం డను మహామునికిం బుట్టెడువాఁ డధికతేజస్వి యాస్తీకుం డను మహాముని జనమేజయ సమారబ్ధసర్పసత్త్రప్రళయంబువలన రక్షించు నని పితామహుండు దేవతలకుం జెప్పిన తెఱంగు సెప్పిన వాసుకిప్రముఖనాగముఖ్యు లెల్ల సంతసిల్లి యేలాపుత్త్రి నెత్తుకొని సాధువాదంబుల నభినందించిరి వాసుకియు నాఁటంగోలె జరత్కారుమునీంద్రుం డెన్నండు దారపరిగ్రహంబు సేయునో యని తత్సమయసమాగమం బపేక్షించి యుండునంత. 136

క. పరమతపోనిధి యాయా
వరవంశోత్తముఁడు నియమవంతుఁడు లోకో
త్తరుఁడు జరత్కారుఁడునాఁ
బరగిన ముని బ్రహ్మచర్యపరిపాలకుఁడై. 137

క. ఘోరవ్రతములు సలుపుచు
దారపరిగ్రహము సేయఁ దా నొల్లక సం
సారపునర్భవభీతి న
పారవ్యామోహపాశబంధచ్యుతుఁడై. 138

వ. తపస్స్వాధ్యాయబ్రహ్మచర్యవ్రతంబులం జేసి ఋషులఋణంబుల నీఁగుచుఁ బరిభ్రమించువాఁడు వనంబులో నొక్కపల్వలంబు గని యందు మూషికవిలూనంబయి యొక్కమూలంబు తక్కియున్న వీరణతృణ

స్తంబంబు నవలంబించి తలక్రిందై యాదిత్యకిరణంబు లాహారంబుగా వ్రేలుచున్న ఋషుల గొందఱం జూచి డాయం బోయి జరత్కారుం డిట్లనియె. 139

క. కడునుగ్రము దల క్రిందుగఁ
బడి వ్రేలుట యిదియు నొక తపంబొకొ నా కే
ర్పడఁ జెప్పుఁ డీతపం బేఁ
దొడఁగెద ననవుడును నయ్యధోముఖవిప్రుల్. 140

క. అనఘ యిది యేటితప మే
మనుపమ దుఃఖితుల మగుట నాధారము లే
కను సంతానోచ్ఛేదం
బున వ్రేలెద మధమలోకమున తెరువు చనన్. 141

వ. మందభాగ్యుల మయిన మావంశంబున జరత్కారుం డను పాపకర్ముండు పుట్టి దారపరిగ్రహంబు సేయను సంతానంబు వడయను నొల్లకున్నవాఁడే మాతని పితృపితామహులము మాపట్టిన యవురుగంట వేళ్ళెల్లం గాలుండు మూషికవ్యాజంబునం దరతరంబ కొఱికిన నొక్కవేర తక్కి యున్నయది యదియును జరత్కారుం డనపత్యుం డైనం దెగు నే మధఃపాతుల మగుదు మాతం డపత్యంబు వడసెనేని యూర్ధ్వగతుల మగుదుము. 142

తే. నీవు మా చుట్టమవపోలె నెమ్మితోడ
నవహితుండవై మాపల్కు లాదరించి
తా జరత్కారుఁ గని చెప్పవయ్య వాని
నెఱుఁగుదేని మా పడియెడు నీయవస్థ. 143

వ. అనిన విని జరత్కారుం డతికారుణ్యచిత్తుం డయి యపత్యార్థం బవశ్యంబు వివాహంబు గావలయు నని యెంతయుం బ్రొద్దు చింతించి తనపితృవర్గం బున కిట్లనియె. 144

క. మీరలు నాపితృదేవత
లారాధ్యుల రేను మీకు నాత్మజుఁడ జర
త్కారుఁ డనువాఁడ ముందఱ
దారపరిగ్రహము సేయఁ దగుబుద్ధిన్. 145

క. మిమ్మిట్లు చూచి మీకు హి
తమ్మెట్లగు నట్ల కా ముదంబున దారా
ర్థమ్ము ప్రవర్తింపఁగఁ జి
త్తమ్మిప్పుడు పుట్టె నాకు ధర్మస్థితిమై. 146

వ. అనిన నమ్మహామునులు జరత్కారుపల్కులకు సంతసిల్లి యిట్లనిరి. 147

చ. తగియెడుపుత్త్రిలం బడసి ధర్మువు దప్పక తమ్ము నుత్తముల్
వొగడఁగ మన్మహామతులు వొందుగతుల్ గడుఘోరనిష్ఠతోఁ
దగిలి తపంబు సేసియును దక్షిణ లిమ్ముగ నిచ్చి యజ్ఞముల్
నెగడఁగఁ జేసియుం బడయ నేర రపుత్త్రికు లైన దుర్మతుల్. 148

—: జరత్కారుండు వివాహంబు చేసికొనఁ బూనుట :—

సం. 1—42—9

వ. కావున నీవు కృతదారపరిగ్రహుండవై సంతానంబు వడసి మమ్ము నూర్ధ్వలోకగతులం జేయు మనిన జరత్కారుం డట్లేని నాకు సనామ్ని యయినదాని వివాహంబు గావలయు నని వారికి నమస్కరించి వీడ్కొని సనామకన్యాన్వేషణపరుండై భూవలయం బెల్లఁ గలయం గ్రుమ్మరి. 149

తరువోజ. అనవరతవ్రతాయాసఖేదమున నతికృశం బగుచున్న యంగంబునందుఁ
దనరి యేర్పడ సిరల్ దద్దయు ముదిమిఁ దల వడంకుచునుండఁ దన పితృవరుల
ఘనముగా నూర్ధ్వాభిగమనులఁ జేయఁ గడఁగి వివాహంబుగా జరత్కారుఁ
డనఘుండు దనకోర్కి కనురూప యైనయట్టికన్యకఁ గానఁడయ్యె మర్త్యమున. 150

వ. ఇట్లు జరత్కారుండు వివాహాపేక్షం బ్రతీక్షించుచున్న వాసుకియుం దన చారులవలన నంతయు నెఱింగి నిజసహోదరియైన జరత్కారుం దోడ్కొని జరత్కారుమహామునిపాలికిం బోయి యిట్లనియె. 151

శా. ధన్యం బయ్యె భవత్కులం బతికృతార్థం బయ్యె నస్మత్కులం
బన్యోన్యానుగుణాభిధానములఁ జిత్తానంద మొందెన్ విపే
కన్యాయాన్విత భూసురోత్తమ జరత్కారూ జగన్మాన్య యి
క్కన్యాభిక్షఁ బరిగ్రహింపుము జరత్కారున్ మదీయానుజన్. 152

వ. అనిన నొడంబడి జరత్కారుండు సనామ యగుటంజేసి యక్కన్యకను వివాహంబై ప్రథమసమాగమంబునం దనధర్మపత్నికి సమయంబు సేసె నాకు నీ వెన్నండేని యవమానంబు దలంచితి నాఁడ నిన్నుం బాసి పోవుదు ననిన నాఁటంగోలె. 153

క. వాలుపయి నడచునట్లు
బ్బాలిక నడునడ నడుంగి భయమున నియమా
భీలుఁడగు పతికిఁ బవళుల్
రేలును నేమఱక పరిచరించుచునుండెన్. 154

క. అనవరతభక్తిఁ బాయక
తనపతికిం బ్రియము సేసి తద్దయు గర్భం
బను రక్తిఁ దాల్చి యొప్పెను
దినకరగర్భ యగు పూర్వదిస్సతి వోలెన్. 155

వ. అక్కోమలి యొక్కనాఁడు తన కుఱువు దలయంపిగాఁ గృష్ణాజినాస్తరణంబున నిజనాథుండు నిద్రితుండై యున్నయవసరంబున నాదిత్యుం డస్తగిరిశిఖరాసన్నుం డగుటయు సంధ్యాసమయోచితక్రియలు నిర్వర్తింపఁ దదాశ్రమవాసులైన మునులు గడంగుటం జూచి యాత్మగతంబున. 156

సీ. సంధ్యలం దొనరించు సద్విధుల్ గడచిన
ధర్మలోపం బగు దడయ కేల
బోధింప వై తని భూసురప్రవరుండు
పదరునో బోధింపఁబడి యవజ్ఞ
దగునె నా కిట్లు నిద్రాభంగ మొనరింప
నని యల్గునో దీని కర్తనేని
యలుకయ పడుదుఁగా కగునె ధర్మక్రియా
లోపంబు హృదయంబులో సహింప

ఆ. నని వినిశ్చితాత్మయై ప్రబో
ధించె మునియు నిద్ర దేఱి యలిగి
యేల నిద్ర జెఱచి తీవు నావుడు జర
త్కారు విట్టు లనియెఁ గరము వెఱచి. 157

క. ఇనుఁ డస్తమింపఁ బోయిన
ననఘా బోధింపవలసె ననవుడు నామే
ల్కానునంతకు నుండక యినుఁ
డౌనరఁగ నస్తాద్రి కేఁగ నోడఁడె చెపుమా. 158

వ. నీవు నా కవమానంబు దలంచితివి నీయొద్ద నుండనొల్ల దొల్లి నీకు నాచేసిన సమయంబు నిట్టిద నీగర్భంబున నున్నవాఁడు సూర్యానలసమప్రభుం డైన పుత్త్రిం డుభయకులదుఃఖోద్ధరణసమర్థుండు సుమ్ము నీవు వగవక నీయగ్రజునొద్ద నుండు మని జరత్కారువు నూరార్చి జరత్కారుండు తపో వనంబునకుం జనియె జరత్కారువును దన యగ్రజుం డైన వాసుకియొద్దకు వచ్చి తద్వృత్తాంతం బంతయు నెఱింగించి యుండునంత. 159

క. ఆపూర్ణ తేజుఁ డపగత
పాపుఁ డపాకృతభవానుబంధుఁడు నిజమా
తాపితృపక్ష ప్రబలభ
యాపహుఁ డాస్తీకుఁ డుదితుఁడై పెరిఁగెఁ బ్రభన్. 160

తే. చ్యవనసుతుఁ డైన ప్రమతితోఁ జదివె సకల
వేదవేదాంగములు నిజవిమలబుద్ధి
నెఱిఁగె సకలశాస్త్రంబుల నెల్ల యందు
నధిక సాత్త్వికుఁ డాస్తీకుఁ డనఁగ జనులు, 161

వ. అట జనమేజయుండు దక్షకవిషానలంబునం దన జనకుపంచత్వం బుదంకు వలన నెఱింగి మంత్రులం జూచి యిది యేమి నిమిత్తంబు దీని సవిస్త రంబుగాఁ జెప్పుం డనిన మంత్రు లిట్లనిరి. 162

-:జనమేజయునకుఁ బరీక్షితుశాపకారణంబు మంత్రులు చెప్పుట:-

సం. 1_36_8

సీ. అభిమన్యునకు విరాటాత్మజ యైన యు
త్తరకును బుట్టిన ధర్మమూర్తి
కౌరవాన్వయపరిక్షయమున నుదయించి
ప్రథఁ బరీక్షితుఁడు నాఁబరగువాఁడు
ధర్మార్థకామముల్ దప్పక సలుపుచుఁ
బూని భూప్రజ నెల్లఁ బుణ్యచరిత
ననఘుఁడై రక్షించి యఱువది యేఁడులు
రాజ్యంబు సేసిన రాజవృషభుఁ

ఆ. డధికధర్మమార్గుఁ డైన నీయట్టి స
త్పుత్త్రుఁ బడసి యున్న పుణ్యుఁ డన్య
నాథమకుటమణిగణప్రభారంజిత
పాదపంకజుండు భరతనిభుఁడు. 163

వ. భవత్పితృప్రపితామహుం డైన పాండురాజునుంబోలె మృగయాసక్తుండై యొక్కనాఁడు మహాగహనంబులఁ బెక్కుమృగంబుల నెగచి చంపి తన చేత నేటువడి పాఱిన మృగంబు వెంటం దగిలి మహాధనుర్ధరుండై యజ్ఞ మృగంబు పిఱుందం బఱచు రుద్రుండునుం బోలె. 164

పృథ్వీవృత్తము. అమిత్రమదభేది యొక్కరుఁడ యమ్మృగాన్వేషణ
భ్రమాకులితచిత్తుఁడై తగిలి పాఱుచున్ ముందటన్
శమీకుఁ డనువాని నొక్కమునిసత్తమున్ సంతత
క్షమాదమసమన్వితుం గనియెఁ గాననాంతంబునన్. 165

వ. కని మునీంద్రా నాచేత నేటువడి మృగం బమ్మితోన యిట వచ్చె నది యెక్కడం బాఱె నీ వెఱుంగుదువేని చెప్పు మనిన నమ్ముని మౌనవ్రతుండు గావునఁ బలుకకున్నం గినిసి తత్సమీపంబున నపగతప్రాణంబై పడియున్న పాముం దనవింటికొప్పున నెత్తి యమ్మునియఱుతం దగులవైచి క్రమ్మఱ హస్తిపురంబునకు వచ్చియున్నంత. 166

ఆ. ఆశమీకుపుత్త్రి డంబుజసంభవు
గుఱిచి భక్తితోడ ఘోరతపము
సేయుచున్న సుప్రసిద్ధుండు శృంగియన్
వాఁడు భృంగిసముఁ డవంధ్యకోపి. 167

క. తనజనకునఱుతఁ బవనా
శనశవముఁ దగిల్చి రాజసమునఁ బరీక్షి
జ్జనపాలు చనుట కృశుఁ డను
మునివలన నెఱింగి కోపమూర్చాన్వితుఁడై. 168

వ. శాపజలంబు లెత్తికొని విజనం బైన విపినాంతరంబున విజితేంద్రియుండై మొదవులచన్నులు వత్సంబులు గుడుచునప్పు డుద్గతంబగు పయఃఫేనంబ తన కాహారంబుగా మౌనవ్రతంబునం దపంబు సేయుచున్న మహావృద్ధ మదీయజనకు నవమానించిన పరీక్షితుండు నేఁడుమొదలుగా సప్తదివసంబులలోనఁ దక్షకవిషాగ్నిదగ్ధుం డై యమసదనంబున కరిగెడు మని శాపం బిచ్చి తండ్రిపాలికిం జని. 169

క. ఉరగకళేబర మంసాం
తరమునఁ బడి వ్రేలుచునికి దలపఁక యచల
స్థిరుఁడై పరమధ్యానా
వరతేంద్రియవృత్తి నున్నవాని శమీకున్. 170

వ. కని యయ్యురగకళేబరంబుఁ బాఱ వైచి తత్క్షణంబ ప్రబుద్ధనయనుం డైన తండ్రి కభివాదనంబు సేసి బాష్పపూరితనయనుండై శృంగి పరీక్షితు నుద్దేశించి తనచేసిన శాపస్థితి సెప్పిన విని శమీకుండు గరం బడలి యిట్లనియె. 171

క. క్రోధమ తపముం జెఱచును
గ్రోధమ యణిమాదు లైన గుణములఁ బాపుం
గ్రోధమ ధర్మక్రియలకు
బాధ యగుం గ్రోధిగాఁ దపస్వికిఁ జన్నే. 172

క. క్షమలేని తపసితపమును
 బ్రమత్తు సంపదయు ధర్మబాహ్యప్రభు రా
 జ్యము భిన్నకుంభమున తో
 యము లట్టుల యధ్రువంబు లగు నివి యెల్లన్. 173

వ. క్షమ విడిచి నీవు దృష్టాదృష్టవిరుద్ధం బైన క్రోధంబుఁ జేకొని సకల
 క్షమారక్షకుం డైన పరీక్షితునకుం బరీక్షింపక శాపం బిచ్చి చెట్టసేసితివి
 రాజరక్షిత లై కాదె మహామును లతిఘోరతపంబు సేయుచు వేదవిహిత
 ధర్మంబులు నడపుచు మహాశక్తిమంతు లయి యున్నవా రట్టిరాజుల కపకా
 రంబు దలంచునంతకంటె మిక్కిలిపాతకం బొం డెద్ది మఱియు భరతకుల
 పవిత్రుం డైన పరీక్షితు రాజసామాన్యుంగా వగచితే. 174

ఉ. క్షత్రియవంశ్యులై ధరణిఁ గావఁగఁ బుట్టినవారు బ్రాహ్మణ
 క్షత్రియ వైశ్య శూద్రు లనఁగాఁగల నాలుగుజాతులన్ స్వచా
 రిత్రము దప్పకుండఁగఁ బరీక్షితు కాచినయట్లు రామమాం
 ధాతృరఘుక్షితీశులు ముదంబునఁ గాచిరె యేయుగంబులన్. 175

వ. అతండు మృగయావ్యసనంబున నపరిమితక్షుత్పిపాసాపరిశ్రాంతుం డయి
 యెఱుంగక నా కవజ్ఞఁ జేసె నేనును దాని సహించితి నమ్మహాత్మునకు
 నీయిచ్చిన శాపంబుఁ గ్రమ్మఱింప నేర్తేని లగ్గగు ననిన శృంగి యిట్ల
 నియె. 176

క. అలుక మెయి మున్న పలికితి
 నలుకవి నాపలుకు తీక్ష్ణమై యింతకు ను
 జ్జ్వలదహనాకృతిఁ దక్షకుఁ
 డలరఁగఁ బ్రేరేఁప కేల తా నెడ నుడుగున్. 177

వ. నావచనం బమోఘం బనిన శమీకుండు శోకాకులితచిత్తుం డై తనశిష్యున్
 గౌరముఖుం డనువానిం బిలిచి దీని నంతయుఁ బరీక్షితున కెఱింగించి తక్షకు
 వలని భయంబు దలంగునట్టి యుపాయంబు సేసికొమ్మని చెప్పి రమ్మనిన
 వాఁడు నప్పుడ పరీక్షితు పాలికిం జని యిట్లనియె. 178

సీ. అడవిలో నేకాంతమతి ఘోరతపమున
నున్న మాగురులపైఁ నురగశవము
వైచుట విని యల్గి వారితనూజుండు
శృంగియన్వాఁడు కార్చిచ్చునట్టి
శాపంబు నీ కిచ్చె సప్తాహములలోన
నాపరీక్షితుఁడు నాయలుకఁ జేసి
తక్షకవిషమున దగ్ధుఁ డయ్యెడు మని
దానికి గురులు సంతాప మంది

ఆ. భూతలేశ నన్నుఁ బుత్తెంచి రిప్పుడు
తద్భయంబు లెల్ల దలఁగునట్టి
మంత్రతంత్రవిధు లమర్చి యేమఱకుండు
నది నిరంతరంబు ననియుఁ గఱప. 179

వ. అని చెప్పి గౌరముఖుం డరిగినం బరీక్షితుండు పరిక్షీణహృదయుండై తన చేసిన వ్యతిక్రమంబునకు సంతాపించి శమీకు నుపశమనంబునకు మెచ్చి శృంగిశాపంబునకు వెఱచి మంత్రివర్గంబుతో విచారించి యాత్మరక్షయం దప్రమాదుండై. 180

మ. సకలోర్వీశుఁ డతిప్రయత్నపరుఁడై సర్వక్రియాదక్షత
క్షకకోటుల్ పని సేయఁగా ఘనతరైకస్తంభహర్మ్యంబుఁ ద
క్షకభీతిన్ రచియింపఁ బంచి దృఢరక్షన్ దానిలో నుండె బా
యక రాత్రిందివజాగరూకహితభృత్యామాత్యవర్గంబుతోన్. 181

వ. మఱియు విషాపహారంబు లయి వీర్యవంతంబు లయిన మంత్రతన్త్రంబులు గలిగి యాజ్ఞాసిద్ధు లైన విషవైద్యుల నొద్దఁ బెట్టికొని పరీక్షిత్తుం డుండె నంత నట తక్షకుండు విప్రవచనప్రచోదితుం డయి పరీక్షితునొద్దకు నెవ్విధంబునఁ బోవనగునో యని చింతించుచుండె నటఁ దొల్లి. 182

—:కశ్యపునకుఁ దక్షకుఁడు గోరినధనం బిచ్చి మరల్చుట:—

సం. 1—38—31

మధ్యాక్కర. ధరణిఁ జరాచరభూతసంఘంబుఁ దమవిషవహ్ని
నురగంబు లేర్చుచు నునికి కలిగి పయోరుహగర్భుఁ
డురగవిషాపేతజీవసంజీవనోపదేశంబు
గరుణఁ గశ్యపునకు నిచ్చె నఖిలలోకహితంబుపొంటె. 183

వ. అట్టి కశ్యపుండను బ్రహ్మర్షి శృంగిశాపంబునఁ బరీక్షితుండు తక్షకదష్టుం
డగు నేఁడు సప్తమదివసం బటె యేను వాని నపేతజీవు సంజీవితుం జేసి
నా విద్యాబలంబు మెఱయుదు మఱి యదియునుం గాక. 184

తే. ధరణియెల్లను రక్షించు ధర్మచరితు
నాపరీక్షితు రక్షించి యతనిచేత
నపరిమితధనప్రాప్తుండ నగుదు కీర్తి
యును ధనంబు ధర్మము గొను టుఱదె నాకు. 185

వ. అని విచారించి హస్తిపురంబునకుం బోవు వానిఁ దక్షకుండు వృద్ధవిప్రుం
డయి వనంబులో నెదురం గని మునీంద్రా యెటవోయె దేమికార్యంబున కనిన
వానికిం గశ్యపుం డిట్లనియె. 186

క. తక్షకుఁ డను పన్నగుఁడు ప
రీక్షితుఁ గఱచునటె నేఁ డరిందము నతనిన్
రక్షింపఁగఁ బోయెద శుభ
దక్షిణ నామంత్రతంత్రదాక్షిణ్యమునన్. 187

క. అనిన విని నగుచు వాఁ డి
ట్లనియెను దక్షకుఁడ నేన యశనినిపాతం
బున బ్రదుకఁగ నగునేనియు
వనఘా మద్విషనిహతుల కగునే బ్రదుకన్. 188

వ. నీమందులు మంత్రంబులు నాయందుం బనిసేయవు క్రమ్మఱి పొమ్ము కాదేని నీవ చూడ నివ్వటవృక్షంబుఁ గఱచి నావిషానలంబున భస్మంబు సేసెద నోపుదేని దీనిని సంజీవితంబుఁ జేయు మని తక్షకుం డావృక్షంబుఁ గఱచిన. 189

ఆ. అయ్యహీంద్రవిషమహానలదగ్ధ మై
విపులపత్త్రిదీర్ఘవిటపతతుల
గగనమండలంబుఁ గప్పిన యవ్వట
తరువు భస్మమయ్యెఁ దత్క్షణంబ. 190

వ. కశ్యపుండును నప్పుడ యాభస్మచయంబు గూడఁద్రోచి తనమంత్రతంత్ర శక్తిం జేసి యెప్పటియట్ల వృక్షంబుగాఁ జేసినం జూచి తక్షకుం డతివిస్మయం బంది మునీంద్రా నీవిద్యాబలంబున నిది సంజీవితం బయ్యె నేనియు నతికుపిత విప్రశాపవ్యపగతాయుష్యుం డైన పరీక్షితుండు సంజీవితుండు గానోపండు వానియిచ్చు ధనంబుకంటె నాయం దధికధనంబు గొనిపొమ్మనినఁ గశ్య పుండును దనదివ్యజ్ఞానంబున నట్లకా నెఱింగి తక్షకుచేత ననంతం బైన యర్థంబు గొని క్రమ్మఱి చనియె విజనం బైన విపినాంతరంబున నైన యయ్యురువున వృత్తాంతంబు మీరె యెఱింగితి రంటేని వినుము. 191

తే. ఇప్పురంబున బ్రాహ్మణుం డింధనార్థ
మేఁగి మున్న యావృక్షంబు నెక్కి దాని
తోన దగ్ధుఁడై మఱి దానితోన లబ్ధ
జీవుఁడై వచ్చి జనులకుఁ జెప్పె దీని. 192

—:తక్షకవిషాగ్నిచే బరీక్షితుండు హర్మ్యంబుతోడ దగ్ధుం డగుట:—

సం. 1—39—19

వ. అట్లు కశ్యపుం గ్రమ్మఱించి తక్షకుండు తత్క్షణంబ నాగకుమారులం బిలిచి మీరలు విప్రుల రయి సురభికుసుమస్వాదువన్యఫలంబులు పలాశపర్ణపుటిక లం బెట్టికొని పరీక్షితుపాలికిం జని యిం డని పంచి తానును వారితోడన యదృశ్యరూపుం డయి వచ్చిన. 193

చ. ద్విజవరులం గుమారుల నతిప్రియదర్శను లైన వారి ఋ
గ్యజుషపదక్రమంబులు క్రియన్ గుణియించుచు వచ్చువారి న
గ్గజపురవల్లభుండు గని గ్రక్కున డాయఁగఁ బిల్చి మెచ్చి భా
వజసుభగుండు చేకొనియె వారలు దెచ్చినవాని నన్నిటిన్. 194

క. వారల నర్ఘ్యప్రియస
త్కారులఁ గావించి పుచ్చి కాలనియోగ
ప్రేరితుఁడై యమరేంద్రా
కారుఁడు తద్వన్యఫలజిఘత్సాపేక్షన్. 195

ఉ. నూరెల నున్న మంత్రులను జుట్టములం గడుఁగూర్చు మిత్రులన్
సారబలుండు చూచి మునిశాపదినంబులు వోవుదెంచె నం
భోరుహమిత్రుఁ డస్తగిరిఁ బొందెడు నం చొగిఁ దత్ఫలాపలుల్
వారలకెల్లఁ బెట్టి యనవద్యుఁడు దా నొకపండు చెచ్చెరన్. 196

క. కాని వ్రచ్చుడు లోపల న
ల్లనిక్రిమి యై తోఁచి చూడ లత్తుకవర్ణం
బునఁ బామై విషవహ్నులు
దనుకఁగఁ గురు వీరుఁగఱచి తక్షకుఁ డరిగెన్. 197

వ. తత్పరిజనంబు లందఱు నశనిపాతంబున బెదరి చెదరినట్లు గనుకనిం బఱచి రయ్యేకస్తంభహర్మ్యంబును దక్షకవిషాగ్నిదగ్ధం బయ్యె నట్లు భవజ్జనకుండు పరలోకగతుం డైనం బురోహితపురస్సరానేకభూసురవరులు యథావిధిం బరలోకక్రియలు నిర్వర్తించి రంత. 198

—:జనమేజయమహారాజు సర్పయాగము సేయుట:—

సం. 1—46—6. 1—46—23

క. ఆయుష్మంతుఁడ వై ల
క్ష్మీయుత బాల్యంబునంద మీయన్వయరా
జ్యాయత్తమహీభారం
బాయతభుజ నీవు దాల్చి తభిషిక్తుఁడవై. 199

ఉ. పెంచితి ధర్మమార్గమునఁ బ్రీతి యొనర్చుచు ధారుణీప్రజన్
మంచి తనేకయాగముల మానుగ దక్షిణ లిచ్చి విప్రులన్
నించితి సజ్జనస్తుతుల నిర్మలమైనయశంబు దిక్కులన్
సంచితపుణ్య సర్వగుణసంపద నెవ్వరు నీ సమానులే. 200

ఉ. కాదన కట్టిపాటి యపకారముఁ దక్షకుఁ డేకవిప్రసం
బోధనఁ జేసి చేసె నృపపుంగవ నీవు ననేకభూసురా
పాదిత సర్పయాగమున భస్మము సేయుము తక్షకాదికా
కోదరసంహతిన్ హుతవహోగ్రసమగ్రశిఖాచయంబులన్. 201

వ. అనిన విని జనమేజయుండు కోపోద్దీపితచిత్తుండై సర్పయాగము సేయ సమకట్టి పురోహితులను ఋత్విజులను బిలువం బంచి వారల కిట్లనియె. 202

చ. తనవిషవహ్ని మజ్జనకుఁ దక్షకుఁ డెట్లు దహించె నట్ల యే
నును సహమిత్రబాంధవజనుం డగు తక్షకు నుగ్రహవ్యవా
హనశిఖలన్ దహించి దివిజాధిపలోకనివాసుఁ డైన మ
జ్జనకున కీయుదంకునకు సాధుమతంబుగఁ బ్రీతిఁ జేసెదన్. 203

వ. సర్పయాగం బిట్టి దని శాస్త్రవిధానంబు గలదేని చెప్పుం డనిన ఋత్విజు లిట్లనిరి. 204

మత్తకోకిల. నీతధర్మ కాఁగ దేవవినిర్మితం బిది యన్యు లు
ర్వీతలేశ్వర దీనిఁ జేయరు వింటి మేము పురాణవి
ఖ్యాత మాద్యము నావుడు విని కౌరవప్రవరుండు సం
జాతనిశ్చయుఁ డయ్యె నప్పుడు సర్పయాగము సేయఁగన్. 205

వ. ఇట్లు కృతనిశ్చయుండై జనమేజయుండు కాశిరాజపుత్రి యయిన వపుష్టమ యను మహాదేవి ధర్మపత్నిగా సర్పయాగదీక్షితుం డయి శాస్త్రోపదిష్ట ప్రమాణలక్షణనిపుణశిల్పాచార్యవినిర్మితంబును యజ్ఞోపకరణానేకద్రవ్య సంభారసంభృతంబును బ్రభూతధనధాన్యసంపూర్ణంబును స్వస్వనియుక్త క్రియారంభసంభ్రమపరిభ్రమద్బ్రాహ్మణనివహంబును నయిన యజ్ఞా యతనంబున నున్న యారాజునకు నొక్క వాస్తువిద్యానిపుణుం డైన పౌరా ణికుం డిట్లనియె. 206

క. అనఘా యీయజ్ఞము విధి
సనాథ మృత్విక్ప్రయోగసంపూర్ణం బ
య్యును గడచన నేరదు నడు
మన యుడుగును భూసురోత్తమ నిమిత్తమునన్. 207

వ. అనిన వాని వచనం బవకర్ణించి రాజనియుక్తు లయి చ్యవనకులవిఖ్యాతుం డైన చండభార్గవుండు హోతఁగాఁ బింగళుం డధ్వర్యుండుగా శార్ఙ్గరవుండు బ్రహ్మగాఁ గౌత్సుం డుద్గాతగా వ్యాసవైశంపాయన పైల జైమిని సుమంతు శుక శ్వేతకేతు మౌద్గ ల్యోద్దాలక మాండవ్య కౌశిక కౌండిన్య శాండిల్య క్రామ ఠక కోహ లాసితదేవల నారద పర్వత మైత్రే యాత్రేయ కుండజఠర కాల ఘట వాత్స్య శ్రుతశ్రవో దేవశర్మ శర్మద రోమ శోదంక హారిత రురు పులోమ సోమశ్రవసు లాదిగాఁ గల మహామునులు సదస్యులుగా నీలాంబర పరిధానులును ధూమసంరక్తనయనులును నై యాజ్ఞికు లగ్నిముఖంబు సేసి వేల్వం దొడంగిన. 208

క. ధరణీసురమంత్రహోమ
స్ఫురణను వివశు లయి భూరిభుజగప్రభు లొం
డొరుఁ బిలుచుచు నధికభయా
తురు లై కుండాగ్నులందుఁ దొరఁగిరి పెలుచన్. 209

వ. మఱియుఁ గోటిశ మానసపూర్ణ శల పాల హలీమక పిచ్ఛిల గౌణప చక్ర కాలవేగ ప్రకాలన హిరణ్యబాహు శరణ కక్షక కాలదంతకాదు లయిన వాసుకి కులసంభవులును బుచ్ఛాండక మండలక పిండసేక్తృ రణేభ కోచ్ఛిఖ శరభ భంగ బిల్వతేజో విరోహణ శిలిశలకర మూక సుకుమార ప్రవేపన ముద్గర శిశురోమ సురోమ మహాహన్వాదులయిన తక్షకకులసంభవులును బారావత పారిజాతయాత్ర పాండర హరిణ కృశ విహంగ శరభ మోద ప్రమోద సంహత్యాపాదు లయిన యైరావత కులసంభవులును నేరక కుండలవేణీ వేణీ స్కంధ కుమారక బాహుక శృంగబేర ధూర్తక ప్రాతరాత కాదులయిన కౌరవ్యకులసంభవులును శంకుకర్ణ పిఠరక కుఠార సుఖసేచక పూర్ణాంగద పూర్ణముఖ ప్రహస శకుని దర్యమాహఠ కామఠక సుషేణ మానసావ్యయ భైరవ ముండ వేదాంగ పిశంగ చోద్రపారక వృషభ వేగవత్పిండారక మహా

హను రక్తాంగ సర్వసారంగ సమృద్ధ పతవాసక వరాహక వీరణక సుచిత్ర
చిత్రవేగిక పరాశర తరుణక మణిస్కంధారుణ్యాదు లయిన ధృతరాష్ట్రకుల
సంభవులును నయి యొక్కొక్కయొగి సహస్రాయుతసంఖ్యలు గలిగి, 210

మ. అతివేగాకులచిత్తులై పడి రుదాత్తాశీవిషాగ్నుల్ సితా
సితపీతారుణవర్ణదేహులు నవాసృగ్రక్తనేత్రుల్ మహో
న్నతు లేక త్రిక పంచ సప్త నవ నానా మస్తకుల్ పల్వు రు
ద్ధత నాగేంద్రులు బ్రహ్మదండహతి నార్తధ్వానులై వహ్నిలోన్. 211

క. తడఁబడఁ బడియెడు రవమును
బడి కాలెడు రవముఁ గాలి పలుదెఱఁగుల ప్ర
స్పెడు రవమును దిగ్వలయము
గడుకొని మ్రోయించె నురగకాయోత్థితమై. 212

వ. అంత. 213

క. తక్షకుఁ డతిభీతుండై
యాక్షణమున నరిగె సురగణాధిప నన్నున్
రక్షింపుము రక్షింపుము
రక్షింపుము యనుచు నప్పురందరుకడకున్. 214

వ. పురందరుడును దొల్లి కమలజువాక్యంబున వాసుకిప్రముఖసర్పకులముఖ్యు
లకు సర్పసత్త్రభయంబు లేమి యెఱింగినవాఁడు గావున వాని నోడకుండు
మని చేకొనియుండె నిట వాసుకియు జనమేజయసమారబ్ధసర్పసత్త్ర
పరిత్రస్తుండై ద్వియోజనత్రియోజనాయామస్థూలవ్యాళనివహంబులు నిజవంశ
భ్రాతృవంశ జనితంబు లయినవి జననీవాగ్దండపీడితంబు లయి యగ్నికుండం
బునబడుటకు శోకించి తనచెలియలి జరత్కారువుం జూచి యిట్లనియె. 215

క. ప్రస్తుతఫణిసత్త్రభయ
త్రస్తాత్ముల మైన యస్మదాదుల కెల్లన్
స్వస్తి యొనర్పఁగ నవసర
మాస్తీకున కయ్యె నిప్పు డంబుజనేత్రా. 216

క. విమలతపోవిభవంబున
గమలజు నట్టిండ విగతకల్మషుఁ డాస్తీ
కమహాముని యీతని వచ
నమున మహాహికులరక్షణం బగుఁ బేర్మిన్. 217

వ. బ్రహ్మవచనంబు లిట్టివి కావని యేలాపుత్త్రుండు మాకుఁ జెప్పె జరత్కారు మహామునికి నిన్ను వివాహంబు సేయుటయు నేతదర్థంబ యింకొక్కఁడనిమే షజంబేని యుపేక్షించిన సకలసర్పప్రళయం బగుం గావున నాస్తీకుండు జనమే జయమహీపాలుపాలికిం బోయి సర్పయాగం బుడిగించి రక్షింపవలయు ననిన నయ్యగ్రజువచనంబులు విని జరత్కారువు గొడుకుమొగంబు సూచి భవన్మాతులనియోగంబు సేయు మనిన నాస్తీకుం డిట్లనియె. 218

—:ఆస్తీకుఁడు సర్పయాగము నివారించుట:—

సం. 1—49—17

క. కడవఁబడి మున్న వహ్నిం
గడుకొని పడినవియ కాని కద్రూసుతులం
బడనీ నింక నవశ్యము
నుడిగింతును సర్పయాగ మోడకుఁ డింకన్. 219

వ. అని యాస్తీకుండు వాసుకిప్రముఖుల నాశ్వాసించి సకలవేదవేదాంగ పారగు లయిన విప్రవరులతో జనమేజయసర్పసత్త్రసదనంబునకుం జను దెంచి స్వదేహకాంతి సభాంతరం బెల్ల వెలుంగుచుండ స్వస్తివచనపూర్వ కంబుగా నిట్లని స్తుతియించె. 220

మ. రజనీనాథకులైకభూషణుఁడవై రాజర్షివై ధారుణీ
ప్రజ నెల్లన్ దయతోడ ధర్మచరితం బాలించుచుం దొంటి ధ
ర్మజు నాభాగు భగీరథున్ దశరథున్ మాంధాతృ రామున్ రఘున్
విజయుం బోలితి సద్గుణంబుల జగద్విఖ్యాత పారీక్షితా. 221

తరలము. కువలయంబున వారి కోరిన కోర్కికిం దగ నీవు పాం
డవకులంబు వెలుంగఁ బుట్టి దృఢంబుగా నృపలక్ష్మితో
నవనిరాజ్యభరంబు దాల్చినయంతనుండి మఖంబులం
దివిరి యిష్టధనంబు లిచ్చుటఁ దృప్తులైరి మహాద్విజుల్. 222

ఉ. అమ్మనుజేంద్రుఁడైన నలుయజ్ఞము ధర్మజురాజసూయయ
జ్ఞమ్ముఁ బ్రయాగఁ జేసిన ప్రజాపతియజ్ఞముఁ బాశపాణియ
జ్ఞమ్మును గృష్ణుయజ్ఞము నిశాకరుయజ్ఞము నీమనోజ్ఞయ
జ్ఞమ్మును నొక్కరూప విలసన్మహిమం గురువంశవర్ధనా. 223

చ. వితతమఖప్రయోగవిధివిత్తము లుత్తమధీయుతుల్ జగ
న్నుత సుమహాతపోధను లనుగ్రహనిగ్రహశక్తియుక్తు లీ
క్రతువున ఋత్విజుల్ కమలగర్భసమానులు పూర్వదిక్పతి
క్రతువున యాజకోత్తములకంటెఁ బ్రసిద్ధులు సర్వవిద్యలన్. 224

శా. విద్వన్ముఖ్యుఁడు ధర్మమూర్తి త్రిజగద్విఖ్యాతతేజుండు కృ
ష్ణద్వైపాయనుఁ డేగుదెంచి సుతశిష్యబ్రహ్మసంఘంబుతో
సద్వంద్యుండు సదస్యుఁ డయ్యె ననినన్ శక్యంబె వర్ణింప సా
క్షాద్విష్ణుండవ నీవు భూపతులలోఁ గౌరవ్యవంశాగ్రణీ. 225

ఉ. ఆర్తిహరక్రియాభిరతుఁడై కృతసన్నిధియై ప్రదక్షిణా
వర్తశిఖాగ్రహస్తముల వహ్ని మహాద్విజదివ్యమంత్రని
ర్వర్తితహవ్యముల్ గొనుచు వారిజవైరికులేశ నీకు సం
పూర్తమనోరథంబులును బుణ్యఫలంబులు నిచ్చుచుండెడున్. 226

వ. అని జనమేజయు నాతనియజ్ఞమహిమను ఋత్విజులను సదసు
భట్టారకు ననురూపశుభవచనంబులఁ బ్రస్తుతించిన నాస్తీకున కందఱును
బ్రీతు లయి రంత జనమేజయుం డాస్తీకుం జూచి మునీంద్రా నీ కెద్ది యిష్టంబు
దానిన యిత్తు నడుగు మనినఁ గరంబు సంతసిల్లి యాస్తీకుం డిట్లనియె. 227

ఉ. మానితసత్యవాక్య యభిమన్యుకులోద్వహ శాంతమన్యుసం
తానుఁడవై దయాభినిరతస్థితి నీవు మదీయబంధుసం
తానమనోజ్వరం బుపరతంబుగ నాకుఁ బ్రియంబుగా మహో
ర్వీనుత సర్పయాగ ముడిగింపుము కావుము సర్పసంహతిన్. 228

చ. అనిన సదస్యు లందఱుఁ బ్రియంబున నిట్టి విశిష్టవిప్రము
ఖ్యునకు మహాతపోధనునకుం దగుపాత్రున కెద్ది యిచ్చినన్
ఘనముగ నక్షయం బగును గావున నీద్విజనాథుకోర్కిఁ బెం
పున వృథ సేయఁగాఁ దగదు భూవలయేశ్వర యిమ్ము నెమ్మితోన్. 229

వ. అనిన సర్వజనానుమతంబుగా జనమేజయుం డాస్తీకప్రార్థనంజేసి సర్పయా
గం బుడిగించె నయ్యవసరంబున. 230

మ. అతులోర్వీసురముఖ్యమంత్రహుతమాహాత్మ్యంబునన్ వాసవ
చ్యుతుఁడై ముందర తక్షకుం డురువిషార్చుల్ దూల వాత్యారయో
ద్ధతి నుద్ధూతవివర్ధితాయతబృహద్దావాగ్నిపోలెన్ విచే
ష్టితుఁడై మేఘపథంబులం దిరుగుచుండెన్ విస్మితుల్గా జనుల్. 231

క. ఆతని నత్యుగ్రానల
పాతోన్ముఖుఁ డైన వానిఁ బడకుండగ నో
హో తక్షక క్రమ్మఱు మని
యాతతభయుఁ గ్రమ్మఱించె నాస్తీకుఁ డెడన్. 232

మ. జననీశాపభయప్రపీడితమహాసర్పేంద్రులన్ సర్పయా
గనిమిత్తోద్ధతమృత్యువక్త్రగతులం గాకుండఁగాఁ గాచె నం
చును వాస్తీకమునీంద్రు నందుల సదస్యుల్ సంతసం బంది బో
రనఁ గీర్తించిరి సంతతస్తుతిపదారావంబు రమ్యంబుగన్. 233

క. ఒనర జరత్కారుమునీం
ద్రునకు జరత్కారునకు సుతుం డైన మహా
మునివరు నాస్తీకుని మది
మున దలఁచిన నురగభయముఁ బొందదు జనులన్. 234

వ. మఱియు నయ్యాస్తీకుచరితంబు విన్నవారికి సర్వపాపక్షయం బగు నని. 235

క. రాజమహేంద్రకవీంద్రస
మాజసురక్ష్మోజ రాజమార్తాండ ధరి
త్రీజనసుతచారిత్ర వి
రాజితగుణరత్న రాజరాజనరేంద్రా. 236

వసంతతిలక వృత్తము.
వీరావతార సుకవిస్తుత నిత్యధర్మ
ప్రారంభ శిష్టపరిపాలనసక్త రాజా
నారాయణాఖ్య కరుణారసపూర్ణ వీర
శ్రీరమ్య రాజకులశేఖర విష్ణుమూర్తీ. 237

గద్యము

ఇది సకల సుకవిజన వినుత నన్నయభట్ట ప్రణీతంబయిన శ్రీమహాభార
తంబునం దాదిపర్వంబున నాగ గరుడోత్పత్తియు సముద్ర
మథనంబును నమృత సంభవంబును సౌపర్ణాఖ్యానం
బును జనమేజయ సర్పయాగంబును
నాస్తీకు చరితంబును నన్నది
ద్వితీయాశ్వాసము

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము

ఆదిపర్వము—తృతీయాశ్వాసము

శ్రీమచ్చళుక్యవంశశి
ఖామణి మనుమార్గరాజకంఠీరవ దై
ర్యామరధరణీధర ధర
ణీమండన ధర్మనిరత నిత్యాభ్యుదయా. 1

—:వ్యాసుఁడు జనమేజయునకు భారతకథం దెలుప వైశంపాయను నియోగించుట:—

స. 1—51—1

వ. అక్కథకుండు శౌనకాదిమహామునులకుం జెప్పె నట్లు జనమేజయుం డుప
సంహృతసర్పసత్త్రుం డయి యథావిధి సంపూర్ణదక్షిణల ఋత్విజులను సద
స్యులనుం బూజించి దీనానాథజనంబులకుఁ గోరినధనంబు లిచ్చి యనేక
పురాణపుణ్యకథాశ్రవణకృతసమాధానుండై విద్వజ్జనగోష్ఠి నుండి యొక్క
నాఁడు. 2

మ. పరమబ్రహ్మనిధిం బరాశరసుతున్ బ్రహర్షిముఖ్యున్ దయా
పరుఁ గౌరవ్యపితామహున్ జనహితప్రారంభుఁ గృష్ణాజినాం
బరు నీలాంబుదవర్ణదేహు ననురూపప్రాంశు నుద్యద్దివా
కరరుక్పింగజటాకలాపు గతరాగద్వేషు నిర్మత్సరున్. 3

వ. వైశంపాయనప్రభృతిశిష్యవర్గంబుతో ననేకమునిగణపరివృతుం డయి
కనకమణిమయోచ్చాసనంబుననున్న వ్యాసభట్టారకు నతిభక్తి నర్ఘ్యపాద్యాది
విధులం బూజించి వినయ వినమిత శిరస్కుండై నమస్కరించి జనమేజయుం
డిట్లనియె. 4

సీ. ప్రీతితో మీరును భీష్మాదికురువృద్ధ
రాజులు నుండి భూరాజ్యవిభవ
మెల్ల విభాగించి యిచ్చినం దమతమ
వృత్తుల నుండక వీఁగి పాండు
ధృతరాష్ట్రనందనుల్ ధృతి చెడి తా రేమి
కారణంబునఁ బ్రజాక్షయము గాఁగ
భారతయుద్ధ మపారపరాక్రముల్
చేసిరి మీపంపు సేయ రైరి

ఆ. యెఱిఁగియెఱిఁగి వారినేల వారింపర
యిట్టి గోత్రకలహ మేల పుట్టె
దీని కలతెఱంగు దెలియంగ నానతి
యిందు నాకు నమ్మునీంద్రవంద్య. 5

వ. అని పాండవధార్తరాష్ట్ర విభేదన కథాశ్రవణ కుతూహలపరుండయి యడిగిన
జనమేజయునకుం గరుణించి కృష్ణద్వైపాయనుండు వైశంపాయనమునిం
జూచి శ్రీమహాభారతాఖ్యానం బాద్యంతం బితనికి సవిస్తరంబుగాఁ జెప్పు
మని పంచి చనిన. 6

—: భారత మహిమము :—

క. జనమేజయుండు విద్వ
జ్జన పరివృతుఁడై సమస్తజనపాలసభా
జనయోగ్యుని వైశంపా
యనమునిఁ బూజించె వినతుఁడై వినువేడ్కన్. 7

వ. ఆ వైశంపాయనుండును నఖిలభువనవంద్యుం డయిన కృష్ణద్వైపాయన
మునీంద్రునకు నమస్కారంబు సేసి విద్వజ్జనంబుల యనుగ్రహంబు వడసి. 8

సీ. కమనీయ ధర్మార్థకామమోక్షములకు
నత్యంతసాధనం బయినదాని
వేడ్కతోఁ దవిలి తన్ వినుచున్నవారల
కభిమతశుభకరం బయినదాని

రాజుల కఖిలభూరాజ్యాభివృద్ధి ని
త్యాభ్యుదయప్రదం బయినదాని
వాఙ్మనఃకాయప్రవర్తితానేకజ
న్మాఘ నిబర్హణం బయినదాని

ఆ. సత్యవాక్ప్రబంధ శతసహస్రశ్లోక
సంఖ్య మయినదాని సర్వలోక
పూజ్య మయినదాని బుధనుతవ్యాస మ
హాముని ప్రణీత మయినదాని. 9

చ. వినుతపరాక్రముల్ ధృతవివేకులు సత్యసమన్వితుల్ యశో
ధనులు కృతజ్ఞు లుత్తములు ధర్మపరుల్ శరణాగతానుకం
పను లనఁగాఁ బ్రసిద్ధు లగు భారతవీరుల సద్గుణానుకీ
ర్తనముల నొప్పుదాని విదితం బగుదాని సభాంతరంబులన్. 10

శా. ఆయుష్యం బితిహాసవస్తుసముదాయం బైహికాముష్మిక
శ్రేయఃప్రాప్తినిమిత్త ముత్తమసభాసేవ్యంబు లోకాగమ
న్యాయైకాంతగృహంబునాఁ బరగి నానావేదవేదాంతవి
ద్యాయుక్తం బగుదానిఁ జెప్పఁదొడఁగెం దద్భారతాఖ్యానమున్. 11

—:పాండవ ధార్తరాష్ట్రుల భేదకారణ సంగ్రహము:—

సం. 1—55—6

సీ. పాండుకుమారులు పాండుభూపతి పరో
క్షంబున హస్తిపురంబునందు
ధృతరాష్ట్రునొద్దఁ దత్సుతులతో నొక్కటఁ
బెరుఁగుచు భూసురవరులవలన
వేదంబులును ధనుర్వేదాదివిద్యలుఁ
గఱచుచుఁ గడలేనియెఱుకఁ దనరు
చున్నఁ దద్విపులగుణోన్నతి సైఁపక
దుర్యోధనుండు దుష్కార్య మెత్తి

ఆ. దుర్ణయమున శకుని కర్ణదుశ్శాసనుల్
గఱపఁ బాండవులకు నఱయ చేయ
గడఁగెఁ బాండవులును గడుధార్మికులు గానఁ
బొరయరైరి వారిదురితవిధుల. 12

వ. అది యెట్లనిన నొక్కనాఁడు జలక్రీడాపరిశ్రమవిచేష్టితుం డయి ప్రమాణకోటిస్థలంబున నిద్రితుండైన భీమసేను నతిఘనలతాపాశబద్ధుం జేసి గంగమడువునం ద్రోచిన నాతం డనంతసత్త్వుండు గావునఁ దద్బంధంబు లెల్లఁ దెగనీల్గి మీఁదికి నెగసె మఱియొక్కనాఁ డతివ్యాయామఖేదంబున సుప్తుం డైనవాని సర్వాంగంబులయందుఁ గృష్ణసర్పంబులం బట్టి కఱపించిన నాతండు వజ్రమయదేహుండు గావునఁ దద్విషదంష్ట్రిలు నాఁటవయ్యె మఱియు నొక్కనాఁడు భోజనసమయంబున వానికి విషంబు వెట్టిన నతండు దివ్యపురుషుండు గావునఁ దద్విషం బన్నంబుతోడన జీర్ణంబయ్యె మఱియు వారల కెల్ల నపాయంబు సేయ సమకట్టి. 13

సీ. వదలక కురుపతి వారణావతమున
లక్కయిల్ గావించి యక్కజముగ
నందఱఁ జొప్పి యం దనలంబు దరికొల్పఁ
బనిచినఁ బాండునందను లెఱింగి
విదురోపదిష్టభూవివరంబునం దప
క్రాంతులై బ్రదికి నిశ్చింతులయిరి
ధర్మువు నుచితంబుఁ దప్పనివారల
సదమలాచారుల నుదితసత్య

ఆ. రతుల నఖిలలోకహితమహారంభుల
భూరిగుణుల నిర్జితారివర్గు
లై వెలుంగువారి దైవంబ రక్షించు
దురితవిధుల నెపుడుఁ బొరయకుండ. 14

వ. ఇట్లు దుర్యోధనుచేయునపాయంబులవలనం బాయుచుఁ బాండవులు లాక్షాగృహదాహంబువలన నక్షయులై జననీసహితంబుగా వనంబునకుం జనిన నందు భీమసేనుండు హిడింబాసురుం జంపి వానిచెలియలి హిడింబను వివా

హంబై యేకచక్రాపురంబున కేఁగి యందు బకాసురుం జంపి విప్రులం గాచె మఱి యందఱు విప్రవేషంబున ద్రుపదుపురంబునకుం జని యందు ద్రౌపదీస్వయంవరంబున మత్స్యయంత్రం బర్జునుం డశ్రమంబున నురులనేసి సకలరాజలోకంబు నోడిచి ద్రోవదిం జేకొనిన దాన నేవురు తల్లి వచనంబున వివాహం బై ద్రుపదుపురంబున నొక్కసంవత్సరం బున్న నెఱింగి ధృతరాష్ట్రుండు వారి రావించి వారల కర్ధరాజ్యం బిచ్చి యింద్రప్రస్థపురంబున నుండం బనిచిన నందుఁ బాండవులు రాజ్యంబు సేయుచున్నంత. 15

క. ద్వారవతి కేఁగి యర్జునుఁ
డారంగ సుభద్రఁ బెండ్లియై వచ్చి మహా
వీరు నభిమన్యుఁ గులవి
స్తారకు సత్పుత్త్రి నతిముదంబునఁ బడసెన్. 16

వ. మఱియు నగ్నిదేవుచేత దివ్యరథంబును దివ్యాశ్వంబులును గాండీవదేవదత్తంబులును నక్షయబాణతూణీరంబులుం బడసి సురగణంబులతో సురపతి నోర్చి ఖాండవదహనంబున నగ్నిదేవుం దనిపె మఱి మయువలన సభాప్రాప్తుండై భీమునిచేత జరాసంధుం జంపించి దిగ్విజయంబు చేసి సార్వభౌముండై ధర్మరాజు రాజసూయమహాయజ్ఞంబుఁ గావించె నివి మొదలుగాఁ గల పాండవుల గుణసంపదలు చూచి సహింప నోపక దుర్యోధనుండు శకుని కైతవంబున మాయాద్యూతంబున ధర్మరాజుం బరాజితుం జేసి పండ్రెండేండ్లు వనవాసంబును నొక్కయేఁడు జనపదంబున నజ్ఞాతవాసంబునుగా సమయంబు సేసి భూమి వెలువరించినం జని పాండవులు వనవాసంబున నున్నంత. 17

చ. పరమగురూపదేశమునఁ బార్థుఁడు పార్థివవంశశేఖరుం
డరిదితపంబునన్ భుజబలాతిశయంబున నీశుఁ బన్నగా
భరణుఁ బ్రసన్నుఁ జేసి దయఁ బాశుపతాదికదివ్యబాణముల్
హరసురరాజదేవనివహంబులచేఁ బడసెం బ్రియంబునన్. 18

అక్కర. వనమునఁ బదియు రెండేఁడు లజ్ఞాతవాస మొక్కఁడు
జనపదంబున నుండి తపన నయ్యేండ్లు సలిపి సద్వృత్తు
లనఘులు మును వేఁడికొనక మఱి భారతాజి సేయంగ
మొనసిరి పాండవకౌరవులభేదమూల మిట్టిదయ. 19

వ. ఇట్టి భరతకులముఖ్యుల వంశచరితానుకీర్తనంబునం జేసి యిక్కథ శ్రీమహా
భారతంబునాఁ బరగె. 20

శా. ఆ నారాయణపాండవేయగుణమాహాత్మ్యామలజ్యోత్స్నఁ జి
త్తానందం బొనరించుచున్ జనుల కర్థాంశుప్రకాశంబుతో
మానై సాత్యవతేయధీవనధి జన్మ శ్రీమహాభారతా
ఖ్యానాఖ్యామృతసూతి యొప్పు నిఖిలాఘధ్వాంతవిధ్వంసియై. 21

—: ఉపరిచర వసుమహారాజు వృత్తాంతము:—

సం. 1—57—1

వ. ఇట్టి శ్రీమహాభారతంబునకుం గర్త యయిన శ్రీ వేదవ్యాసుని జన్మంబు
సవిస్తరంబుగాఁ జెప్పెద వినుము. 22

సీ. వాసవప్రతిముండు వసు వను నాతండు
చేది భూనాథుండు శిష్టలోక
నుతకీర్తి మృగయావినోదార్థ మడవికిఁ
జని యొక్కమునిజనాశ్రమమునందు
నిర్వేదమున మహానిష్ఠతో సన్న్యస్త
శస్త్రుఁడై తప మొప్పఁ జలుపుచున్న
నాతని పాలికి నమరగణంబుతో
నింద్రుండు వచ్చి తానిట్టు లనియె

ఆ. ధరణిఁ బ్రజఁ గరంబు దయతోడ వర్ణధ
ర్మాభిరక్షఁ జేసి యమలచరిత
నేలి రాజ్యవిభవ మది యేల యని తప
శ్చరణ నునికి నీక చనియె ననఘ. 23

వ. నీ వర్ణధర్మప్రతిపాలనంబునకు దపంబునకు మెచ్చితి నీవు నాతోడం జెలిమి
సేసి నాయొద్దకు వచ్చుచుం బోవుచు మహీరాజ్యంబు సేయుచునుండు మని
వానికి దేవత్వంబును గనకరత్నమయంబైన దివ్యవిమానంబును నెద్దానినేని
దాల్చిన నాయుధంబులు దాఁకనోడు నట్టి వాడని వనజంబులు గలిగిన యింద్ర

మాల యను కమలమాలికయును దుష్టనిగ్రహశిష్టపరిపాలనక్షమం బైన యొక్కవేణుయష్టియు నిచ్చిన నవ్వసువును దద్విమానారూఢుండై యుపరి లోకంబున జరించుటం జేసి యుపరిచరుండు నాఁబరగి యక్కమలమాలికయుఁ దనకుం జిహ్నంబుగా నవ్వేణుయష్టికి మహావిభవంబు సేయుచు మెఱసి యేఁటేఁట నింద్రోత్సవం బను నుత్సవంబు సేయుచు నీశ్వరునకు నింద్రాది దేవతలకు నతిప్రీతి సేసె నదిమొదలుగా రాజు లెల్లం బ్రతివత్సరంబు నింద్రోత్సవంబు సేయుచుండుదురు. 24

క. ఘనముగ నయ్యింద్రోత్సవ
మొనరించు మహీపతులకు నొగి నాయుర్వ
ర్ధనము నగుఁ బెరుఁగు సంతతి
యనవరతము ధరణిఁబ్రజకు నభివృద్ధి యగున్. 25

వ. అట్టి యింద్రోత్సవంబున నతిప్రీతుం డయిన యింద్రువరంబున నుపరిచరుండు బృహద్రథ మణివాహన సౌబల యదు రాజన్యు లనియెడి కొడుకుల నేవురం బడసి వారల బెక్కుదేశంబుల కభిషిక్తులం జేసిన నయ్యేవురువాసవులు వేఱు వేఱ వంశకరు లయి పరగి రట్లుపరిచరుండు లబ్ధసంతానుండయి రాజర్షి యయి రాజ్యంబు సేయుచు నిజపురసమీపంబునం బాఱెడు శుక్తిమతి యను మహానదిం గోలాహలం బను పర్వతంబు గామించి యడ్డంబు వడిన దానిం దన పాదంబునం జేసి తలఁగం ద్రోచిన నన్నదికిఁ బర్వతసమాగమంబున వసుపదుం డను కొడుకును గిరిక యను కూఁతురుం బుట్టిన నయ్యిరువురను శుక్తిమతి తద్దయు భక్తిమతి యై గిరినిరోధంబు వాచి యుపకారంబు సేసిన యుపరిచరునకు మెచ్చి కానిక యిచ్చిన నాతండు వసుపదుం దనకు సేనాపతిం జేసికొని గిరికం దనకు ధర్మపత్నిగాఁ జేసికొని యున్నంత నగ్గిరిక ఋతుమతి యయిన దీనికి మృగమాంసంబు దెచ్చిపెట్టు మని తన పితృదేవతలు పంచిన నప్పు డయ్యుపరిచరుండు మృగవధార్థంబు వనంబున కరిగి. 26

సీ. పలుకులముద్దును గలికిక్రాల్గన్నుల
తెలివును వలుఁదచన్నులబెడంగు
నలఘుకాంచీపదస్థలముల యొప్పును
లలితాననేందుమండలమురుచియు

నళినీలకుటిలకుంతలములకాంతియు
నెలజవ్వనంబున విలసనమును
నలసభావంబునఁ బొలుపును మెలుపును
గలుగు నగ్గిరికను దలఁచితలఁచి

ఆ. ముదితయందుఁ దనదు హృదయంబు నిలుపుటఁ
జేసి రాగ మడర భాసురముగ
రమణతో వనాంతరమున రేతస్స్యంద
మయ్యె నవనిపతికి నెయ్యమొనర. 27

వ. అయ్యమోఘవీర్యం బొక్కపర్ణపుటంబున నిమ్ముగా సంగ్రహించి యొక్క శ్యే
దేగ యఱుతం గట్టి దీనిం గొనిపోయి గిరిక కిమ్మని యుపరిచరుండు పనిచిన
నదియు నతిత్వరితగతి నాకానం గడచి యాకాశంబునం బఱచు నప్పుడు. 28

క. ఆమిష మని దానిం గొనఁ
గా మది సమకట్టి యొక్క ఖగ మాఖగమున్
సోమమునఁ దాఁక దివి సం
గ్రామం బారెంటి కయ్యెఁ గడురభసమునన్. 29

క. సునిశితతుండహతిని గ్రవ
స్ఫిన పర్ణపుటంబు వాసి చెదరుచు నృపనం
దనువీర్యము యమునానది
వనమధ్యమునందు వాయువశమునఁ బడియెన్. 30

వ. తొల్లి బ్రహ్మశాప నిమిత్తంబున నద్రిక యను నప్సరస యమున యందు
మీనయి గ్రుమ్మరుచున్నయది యవ్వసువీర్యబిందుద్వయంబు త్రావి
గర్భంబు దాల్చిన దశమమాసంబునందు. 31

తే. తెఱల వల పైచి జాలరుల్ దిగిచి దాని
యుదరవిశసనంబు సేసి యం దొక్క కొడుకు
నొక్క కూఁతును గని వారి నొనరఁ దెచ్చి
దాశరాజున కిచ్చిరి తత్క్షణంబ. 32

-:మత్స్యగంధి వృత్తాంతము:-

సం. 1_57_50

వ. అయ్యద్రికయు మానుషప్రసవం బొనరించినం దనకు శాపమోక్షణం బగు నని బ్రహ్మవచనంబు గలుగుటం జేసి మీనయోని విడిచి దివ్యవనిత యయి దేవలోకంబునకుం జనియె మఱియు మత్స్యోదరంబునఁ బుట్టిన యక్కొడుకు మత్స్యరాజునాఁ బరగి ధర్మపరుం డయి మత్స్యదేశంబున కధిపతి యయ్యె నక్కూఁతును దాశరాజు దనకూఁతుంగాఁ జేకొని పెంచినం బెరుఁగుచు. 33

క. అంబుజముఖి యక్కన్య ప్రి
యం బొనరఁగ మత్స్యగంధి యనఁగా ధర్మా
ర్థంబుగఁ దనతండ్రి నియో
గంబున నయ్యమున నోడఁ గడపుచు నుండెన్. 34

వ. అంత. 35

చ. గతమదమత్సరుండు త్రిజగద్వినుతుండు వసిష్ఠపౌత్త్రుఁ డు
న్నతమతి శక్తిపుత్త్రుఁ డఘనాశనఘోరతపోధనుండు సు
వ్రతుఁ డయి తీర్థయాత్ర చనువాఁడు పరాశరుఁ డన్మునీంద్రుఁ డ
య్యతివఁ దలోదరిం గనియె నయ్యమునానది యోడరేవునన్. 36

వ. ఇ ట్లేకతంబ యేకవస్త్ర యై యోడ నెక్క వచ్చువారి నిరీక్షించుచున్న సత్యవతిం జూచి యామునివరుండు దానియందు మదనపరవశుండై దాని జన్మంబు దనదివ్యజ్ఞానంబున నెఱింగి యయ్యోడ యెక్కి దానితో నొక్కటఁ జనిచని. 37

సీ. చపలాక్షిచూడ్కులచాడ్పున కెడ మెచ్చఁ
జిక్కనిచనుఁగవఁ జీఱఁ గోరు
నన్నువ కౌఁదీగ యందంబు మదినిల్పి
జఘనచక్రంబుపైఁ జలుపు దృష్టి
యభిలాష మేర్పడు నట్లుండఁగా బల్కు
వేడ్కతో మఱుమాట వినఁగఁ దివురు

సధికలజ్జాన్వితయైన యక్కన్యక
పైఁబడి లజ్జయుఁ బాపఁ దలఁచు

ఆ. నెంత శాంతు లయ్యు నెంత జితేంద్రియు
లయ్యుఁ గడు వివిక్త మయినచోట
సతులగోష్ఠిఁ జిత్తచలన మొందుదు రెందుఁ
గాముశక్తి నోర్వఁగలరె జనులు. 38

వ. ఇట్లు విగతలజ్జాపరవశుం డయి మునివరుండు దన యభిప్రాయం బక్క
న్యక కెఱింగించిన నదియును దీని కొడంబడనినాఁడు నా కలిగి యిమ్ముని
శాపం బిచ్చునో యని వెఱచి యిట్లనియె. 39

తరలము. తనువు మీన్పొల వల్చు జాలరిదాన నట్లును గాక యే
ననఘ కన్యకఁ గన్యకావ్రత మంతరించిన నెట్లు మ
జ్జనకునింటికిఁ బోవనేర్తుఁ బ్రసాదబుద్ధి యొనర్పు స
న్మునిగణోత్తమ నాకు దోషవిముక్తి యెట్లగు నట్లుగన్. 40

వ. అనిన నమ్మునివరుండు గరంబు సంతసిల్లి నాకు నిష్టంబు సేసిన దాన
నీకన్యాత్వంబు దూషితంబు గా దోడకుండు మని దానికి వరం బిచ్చి నీవు వసు
వను రాజర్షి వీర్యంబునం బుట్టిన దానవు గాని సూతకుల ప్రసూతవు కా వని
చెప్పి దాని శరీరసౌగంధ్యంబు యోజనంబునం గోలె జనులకు నేర్పడు
నట్లుగాఁ బ్రసాదించిన నది గంధవతి యనియు యోజనగంధి యనియుఁ బరగి
తత్ప్రసాదంబున ననేకదివ్యాంబరాభరణభూషిత యై యమునానదీ
ద్వీపంబున నోడ చేర్చె. 41

తే. ఎల్లవారును జూడంగ నిట్టిబయల
నెట్లగు సమాగమం బని యింతి యన్న
నమ్మునీంద్రుఁడు గావించె నప్పు డఖిల
దృష్టిపథరోధి నీహారతిమిర మంత. 42

-:శ్రీ వేదవ్యాస మునీంద్రుని యవతారము:-

సం. 1-57-79

క. పరమేష్ఠికల్పుఁ డగు న
ప్పరాశరు సమాగమమునఁ బరమగుణైకా
భరణకు ననవద్యమనో
హరమూర్తికి సత్యవతికి నమ్మునిశక్తిన్. 43

క. సద్యోగర్భంబున నహి
మద్యుతితేజుండు వేదమయుఁ డఖిలమునీం
ద్రాద్యుఁడు వేదవ్యాసుం
డుద్యజ్ఞానంబుతోడ నుదితుం డయ్యెన్. 44

క. ఆ యమునాద్వీపమున న
మేయుఁడు కృష్ణుం డయి పుట్టి మెయిఁగృష్ణద్వై
పాయనుఁ డనఁ బరగి వచ
శ్శ్రీయుతుఁడు తపంబునంద చిత్తము నిలిపెన్. 45

వ. పరాశరుండును సత్యవతి కోరినవరంబు లిచ్చి నిజేచ్ఛ నరిగె నంతఁ గృష్ణద్వైపాయనుండును గృష్ణాజినపరిధానకపిలజటామండలదండకమండలు మండితుం డై తల్లి ముందట నిలిచి కరకమలంబులు మొగిచి మ్రొక్కి మీకుం బని గల యప్పుడ నన్నుం దలంచునది యాక్షణంబ వత్తు నని సకలలోక పావనుఁ డఖిలలోకహితార్థంబుగాఁ దపోవనంబునకుం జని యందు మహా ఘోరతపంబు సేయుచు. 46

ఉ. సంచితపుణ్యుఁ డంబురుహసంభవునంశము దాల్చి పుట్టి లో
కాంచితు డైన వాఁడు నిఖిలాగమపుంజము నేర్పడన్ విభా
గించి జగంబు లందు వెలుఁగించి సమస్తజగద్ధితంబుగాఁ
బంచమవేద మై పరగు భారతసంహితఁ జేసె నున్నతిన్. 47

—:భీష్మాదివీరులు దేవదానవాదుల యంశంబువలనఁ బుట్టుట:—

సం. 1—58—3

వ. మఱియు దేవదైత్యదానవమునియక్షపక్షిగంధర్వాదుల యంశావతారంబులు దాల్చి భీష్మాదిమహావీరులు భారతయుద్ధంబు సేయ ననేకులు పుట్టిరి వారల కొలంది యెఱుంగచెప్ప ననేకకాలం బనేకసహస్రముఖంబులవారికైన నలవిగా దనిన విని జనమేజయుండు వైశంపాయనున కిట్లనియె. 48

క. అమరాసురముఖ్యుల యం
శములను మహిఁ బుట్టి సకలజనపాలకసం
ఘములకు భారతరణరం
గమునను లయ మొంద నేమి కారణ మనినన్. 49

వ. జనమేజయునకు వైశంపాయనుం డిట్లనియె. 50

సీ. పరశురాముండు భీకరనిజకోపాగ్ని
నుగ్రుఁడై యిరువదియొక్కమాఱు
ధాత్రీతలం బపక్షత్త్రంబు సేసినఁ
దక్షత్త్రసతులు సంతానకాంక్ష
వెలయంగ ఋతుకాలముల మహావిప్రుల
దయఁ జేసి ధర్మువు దప్పకుండఁ
బడసిరి పలువురఁ గొడుకులఁ గూఁతుల
నిప్పాటఁ దక్షత్త్ర మెసఁగి యుర్విఁ

ఆ. బర్వి రాజధర్మపద్ధతి ననఘమై
జారచోరదుష్టజనులబాధఁ
బొరయ కుండ నిఖిలభూప్రజాపాలనఁ
జేయుచుండె శిష్టసేవ్య మగుచు. 51

వ. ఇట్లు బ్రాహ్మణవీర్యప్రభవు లయిన క్షత్త్రియులు ధర్మమార్గంబునం బ్రజాభిరక్షణంబు సేయుటంజేసి వర్ణాశ్రమధర్మస్థితులు దప్పక ప్రవర్తిల్లుటయు బ్రహ్మక్షత్త్రంబుల కాయుర్వర్ధనంబును ననవరతయాగతర్పిత పర్జన్య

ప్రసాదంబునం గోరిన యప్పుడు వానలు గురియుచు సకలసస్యసమృద్ధియుఁ
బ్రజావృద్ధియు నైన భూదేవి ప్రజాభారపీడిత యై సురాసురమునిగణపరి
వృతులై యున్న హరిహరహిరణ్యగర్భులకడకుం జని యిట్లనియె. 52

క. భూరిప్రజానిరంతర
భారము దాల్చి టిది కరము భారము దయతో
మీ రీభారమునకుఁ బ్రతి
కారము గావించి నన్నుఁ గావుం డనినన్. 53

క. వనజాసను ననుమతమున
వనరుహనాభుండు వాసవప్రముఖసుప
ర్వనికాయాంశంబులతోఁ
దనరఁగఁ బుట్టించె నుర్విఁ దనయంశమ్మున్. 54

క. దితిసుత దానవ యక్ష
ప్రతతుల యంశములఁ బుట్టి ప్రజలకు విహితా
హితు లగుచుండి రనేకులు
జితకాశులు ధరణిపతులు శిశుపాలాదుల్. 55

చ. అతులబలాఢ్యు లైన యమరాంశసముద్భవు లెల్ల బాండుభూ
పతిసుతపక్ష మై సురవిపక్షగణాంశజు లెల్ల దుర్మదో
ద్ధతకురురాజపక్ష మయి ధారుణిభారము వాయ ఘోరభా
రతరణభూమి నీల్గిరి పరస్పరయుద్ధము సేసి వీరులై. 56

వ. అనిన విని జనమేజయుండు వైశంపాయనున కిట్లనియె. 57

క. ఆదిత్యదైత్యదానవు
లాదిగఁ గల భూతరాశి దగు సంభవమున్
మేదినిఁ దదంశముల మ
ర్త్యోదయములు నాకుఁ జెప్పు మొగి నేర్పడఁగన్. 58

—:దేవదానవ ప్రముఖుల యుత్పత్తి క్రమము:—

సం. 1—59—9

వ. అనిన విని జనమేజయునకు వైశంపాయనుం డిట్లని చెప్పెఁ దొల్లి సకలజగదుత్పత్తినిమిత్తభూతుం డైన బ్రహ్మకు మానసపుత్త్రు లైన మరీచియు నంగిరసుండును నత్రియుఁ బులస్త్యుండును బులహుండును గ్రతువును నను నార్వురు పుట్టి రందు మరీచికిఁ గశ్యపప్రజాపతి పుట్టెఁ గశ్యపు వలన జరాచర భూతరాశియెల్ల నుద్భవిల్లె నెట్లనిన బ్రహ్మదక్షిణాంగుష్ఠంబున దక్షుండును వామాంగుష్ఠంబున ధరణియను స్త్రీయునుం బుట్టిన యయ్యిరువురకును, 59

క. సుతు లనఘులు వేవురు దమ
యుతులై యుదయించి సాంఖ్యయోగాఖ్యానో
న్నతిఁ జేసి ముక్తులై భూ
రితేజు లందఱును నూర్ధ్వరేతసు లైనన్. 60

వ. పదంపడి యేఁబండ్రు గూఁతులుం బుట్టిన వార లెల్ల దక్షుం డపుత్త్రికుండు గావునఁ బుత్త్రికరణంబు సేసి యందుఁ గీర్తి లక్ష్మీ ధృతి మేధా పుష్టి శ్రద్ధా క్రియా బుద్ధి లజ్జా మతు లను వనితలఁ బదుండ్రను మనువున కిచ్చె నశ్విన్యాదు లైన యిరువదేడ్వురను జంద్రున కిచ్చె నదితి దితి దను కాలానాయు స్సింహికా ముని కపిలా వినతా క్రోధా ప్రాధా క్రూరా కద్రువలను పదుమువ్వురను గశ్యపున కిచ్చె నం దదితి యనుదానికి ధాతృ మిత్రార్యమశక్ర వరుణాంశు భగవివస్వత్పూష సవితృ త్వష్టృ విష్ణు లనంగా ద్వాదశాదిత్యులు పుట్టిరి మఱియును. 61

క. దితి యనుదానికి నప్రతి
హతబలుఁడు హిరణ్యకశిపుఁ డనఁ బుట్టె సుతుం
డతనికి నేవురు పుట్టిరి
ప్రతాపగుణయుతులు సుతులు ప్రహ్లాదాదుల్. 62

వ. ఆ ప్రహ్లాద సంహ్లాదానుహ్లాద శిబి బాష్కళుల యందుఁ బ్రహ్లాదునకు విరోచన కుంభ నికుంభు లనంగా ముమ్వురు పుట్టి రందు విరోచనునకు బలి పుట్టె బలికి బాణాసురుండు పుట్టె దను వను దానికి విప్రచిత్తి శంబర నముచి పులోమాసి

లోమకేశి దుర్జయాదు లయిన దానవులు నలువండ్రు పుట్టిరి వారల పుత్త్రి
పౌత్త్రివర్గం బసంఖ్యాతంబై ప్రవర్తిల్లెఁ గాల యను దానికి వినాశన క్రోధాదు
లెనమండ్రు పుట్టిరి. 63

ఆ. అజితశక్తియుతుల నాయువ యనుదాని
కజరు లధికవీరు లతులభూరి
భుజులు శక్రరిపులు పుట్టిరి నలువురు
విక్షర బల వీర వృత్రు లనఁగ. 64

వ. మఱియు సింహిక యను దానికి రాహువుపుట్టె ముని యనుదానికి భీమసేనో
గ్రసేనాదు లయిన గంధర్వులు పదార్వురు పుట్టిరి కపిల యనుదానికి నమృతం
బును గోగణంబును బ్రాహ్మణులును ఘృతాచీమేనకాదు లయిన యప్సరస
లును బుట్టిరి వినత యనుదానికి ననూరుండును గరుడండును బుట్టి రం దనూ
రునకు శ్యేని యనుదానికి సంపాతిజటాయువులు పుట్టిరి క్రోధ యను దానికిఁ
గ్రోధవశగణంబు పుట్టఁ బ్రాధ యనుదానికి సిద్ధాదులు పుట్టిరి క్రూర యను
దానికి సుచంద్ర చంద్రహంత్రాదులు పుట్టిరి కద్రువ యనుదానికి శేషవాసుకి
పురోగ మానేకభుజంగముఖ్యులు పుట్టిరి. 65

సీ. మఱి యంగిరసుఁ డను మానసపుత్త్రిన
కయ్యుతథ్యుండు బృహస్పతియును
సంవర్తుఁడును గుణాశ్రయయోగసిద్ధి య
న్నూఁతురు బుట్టి రక్కొడుకులందు
విభుఁడు బృహస్పతి వేల్పుల కాచార్యుఁ
డై లోకపూజితుఁడై వెలింగె
మానుగా నత్రి యన్మానసపుత్త్రిన కు
ద్భవించిరి ధర్మయుతచరిత్రు

ఆ. లఖిలవేదవేదు లార్యు లనేకులు
దీప్తరవిసహస్రతేజు లనఘు
లధికతరతపోమహత్త్వసంభృతవిశ్వ
భరులు సత్యపరులు పరమమునులు. 66

వ. మఱియుఁ బులస్త్యుం డను మానసపుత్త్రునకు ననేక రాక్షసులు పుట్టిరి పులహుం డను మానస పుత్త్రునకుఁ గిన్నర కింపురుషాదులు పుట్టిరి క్రతు వను మానసపుత్త్రునకు సత్యవ్రత పరాయణు లైన పతంగసహచరులు పుట్టిరి పైతామహుం డైన దేవుం డను మునికిఁ బ్రజాపతి పుట్టె వానికి ధూమ్రా బ్రహ్మవిద్యా మనస్వినీ రతా శ్వసా శాండిలీ ప్రభాత లనంగా నేడ్వురు భార్యలై రందు ధూమ్రకు ధరుండును బ్రహ్మవిద్యకు ధ్రువుండును మనస్వినికి సోముండును రతకు నహుండును శ్వసకు ననిలుండును శాండిలికి నగ్నియుఁ బ్రభాతకుఁ బ్రత్యూష ప్రభాసు లనంగా నెనమండ్రు వసువులు బుట్టి రందు ధరుండను వసువునకు ద్రవిణుండును హుతహవ్యవహుండునుం బుట్టిరి ధ్రువుండను వసువునకుఁ గాలుండు పుట్టె సోముండను వసువునకు మనోహర యనుదానికి వర్చసుండును శిరుండును బ్రాణుండును రమణుం డును బృథయను కూఁతురునుం బుట్టిరి పృథకుఁ బదుండ్రు గంధర్వపతులు పుట్టిరి యహుండను వసువునకు జ్యోతి పుట్టె ననిలుండను వసువునకు శివ యను దానికి పురోజవుండును నవిజ్ఞాతగతియునుం బుట్టిరి యగ్ని యను వసువునకుఁ గుమారుండు పుట్టెఁ బ్రత్యూషుం డను వసువునకు ఋషి యైన దేవలుండు పుట్టెఁ బ్రభాసుం డను వసువునకు బృహస్పతి చెలియ లైన యోగసిద్ధికి విశ్వకర్మ పుట్టె. 67

క. ఆ విశ్వకర్మనిర్మిత
దేవవిమానుండు నిఖిలదివ్యాభరణ
శ్రీ విరచన పరితోషిత
దేవుఁడు శిల్పప్రజాపతియు నై నెగడెన్. 68

వ. మఱియు స్థాణునకు మానసపుత్త్రులైన మృగ వ్యాధ శర్వ నిరృత్యజైక పాద హిర్బుధ్న్య పినాకి దహనేశ్వర కపాలి స్థాణు భవు లనంగా నేకాదశ రుద్రులు పుట్టిరి మఱి బ్రహ్మదక్షిణ స్తనంబున ధర్ముం డను మనువు పుట్టె వానికి శమ కామ హర్షు లనంగా ముువ్వురు పుట్టిరి యామువ్వురకుఁ గ్రమం బునఁ బ్రాప్తి రతి నందు లనంగా ముువ్వురు భార్య లై రి సవితృనకు బడబా రూపధారిణి యైన త్వాష్ట్రికి నశ్వినులు పుట్టిరి బ్రహ్మహృదయంబున భృగుండు పుట్టె వానికిఁ గవి పుట్టె వానికి శుక్రుండు పుట్టి యసురుల కాచా

ర్యుండయ్యె వానికిఁ జండామర్క త్వష్టృ ధరాత్రు లనంగా నలువురు గొడు
కులు పుట్టిరి వా రసురులకు యాజకు లైరి మఱియును. 69

సీ. విగతాఘుఁ డైన యాభృగునకుఁ బుత్త్రుఁ డై
చ్యవనుండు పుట్టె భార్గవవరుండు
జనవంద్యుఁ డతనికి మనుకన్యకకుఁ బుట్టె
నూరుల నౌర్వుండు భూరికీర్తి
యతనికి నూర్వరుసుతులు ఋచీకాదు
లుదయించి రఖిలభూనిదితతేజు
లందు ఋచీకున కొందంగ జమదగ్ని
యను ముని పుట్టె నాతనికిఁ బుట్టి

ఆ. రలఘుమతులు సుతులు నలువురు వారిలో
బరశురాముఁ డాదిపురుషమూర్తి
దండితాహితుండు గొండుక యయ్యును
దద్ద గుణములందుఁ బెద్ద యయ్యె. 70

వ. మఱియు బ్రహ్మకు ధాతయు విధాతయు ననంగా నిద్దఱు మనుసహాయులై
పుట్టిరి వారితోడన లక్ష్మి పుట్టె దానికి మానసపుత్త్రు లనేకులు పుట్టిరి వరుణు
నకు జ్యేష్ఠకు బలుండును సుర యను కూఁతురునుం బుట్టిరి సురయం ద
ధర్మండు పుట్టె నాయధర్మనకు నిరృతికి భయ మహాభయ మృత్యువు
లనఁగా ముగ్గురు పుట్టిరి మఱియుఁ దామ్రకుఁ గాకియు శ్యేనియు భాసియు
ధృతరాష్ట్రియు శుకియు నన నేవురుకన్యలు పుట్టిరి యందుఁ గాకి యను
దానికి నులూకంబులు పుట్టె శ్యేనియను దానికి శ్యేనంబులు పుట్టె భాసి యను
దానికి భాసగృధ్రాదులు పుట్టె ధృతరాష్ట్రి యను దానికి హంసచక్రవాకం
బులు పుట్టె శుకియను దానికి శుకంబులు పుట్టె మఱియుం గ్రోధునకు
మృగియు మృగమందయు హరియు భద్రమనసయు మాతంగియు శార్దూలియు
శ్వేతయు సురభియు సురసయు ననఁ దొమ్మండ్రు పుట్టి రందు మృగి యను
దానికి మృగంబులు పుట్టె మృగమంద యనుదానికి ఋక్షచమర సృమరాదులు
పుట్టె హరి యను దానికి వానరగణంబులు పుట్టె భద్రమనస యను దానికి
నైరావణంబు పుట్టె నైరావణంబునకు దేవనాగంబులు పుట్టె మాతంగి యను

దానికి గజంబులు పుట్టె శార్దూలి యను దానికి సింహ వ్యాఘ్రంబులు పుట్టె శ్వేత యనుదానికి దిగ్గజంబులు పుట్టె సురభి యను దానికి రోహిణియు గంధర్వియు ననలయు ననం బుట్టి రందు రోహిణికిఁ బశుగణంబులు పుట్టె గంధర్వి యనుదానికి హయంబులు పుట్టె ననలకు గిరి వృక్ష లతా గుల్మంబులు పుట్టె సురసకు సర్పంబులు పుట్టె నిది సకలభూతసంభవ ప్రకారంబు. 71

చ. దివిజ మునీంద్ర దానవ దితి ప్రభవాది సమస్తభూతసం
భవముఁ గృతావధాను లయి భక్తిమెయిన్ వినుచున్న పుణ్యమా
నవులకు నిక్కువం బగు మనఃప్రియనిత్యసుఖంబులుం జిరా
యువు బహుపుత్త్రలాభవిభవోన్నతియున్ దురితప్రశాంతియున్, 72

-:దేవదానవాద్యంశములచే భూమియందుఁ బుట్టిన వారి క్రమము:-

సం. 1-75-84

వ, మఱియు మర్త్యలోకంబునందు దేవ దైత్య దానవుల యంశావతారంబుల వివరించెద వినుము. 73

క. యాదవవంశంబున జగ
దాదిజుఁ డగు విష్ణుదేవునంశంబున ను
త్పాదిల్లెఁ గృష్ణుఁ డవగత
ఖేదుఁడు వసుదేవ దేవకీదేవులకున్. 74

క. శ్రీ వెలుఁగ రోహిణికి వసు
దేవున కుదయించె విష్ణుదేవాంశమునన్
భూవంద్యుఁ డనంతుఁడు బల
దేవుండు ప్రలంబముఖ్యదితిజాంతకుఁడై. 75

వ. మఱియు సనత్కుమారునంశంబునఁ బ్రద్యుమ్నుండు పుట్టె నప్సరసల యంశంబులఁ గృష్ణునిషోడశసహస్రాంతఃపురవనితలు పుట్టి రయ్యాయి వేల్పులయంశంబుల యదువృష్ణి భోజాంధక వంశంబుల వీరు లనేకులు పుట్టిరి మఱియు. 76

క. ముదమునఁ బ్రభాసుఁ డను నెని
మిది యగు వసునంశమునను మేదిని భీష్ముం
డుదయించె సర్వవిద్యా
విదుఁ డపజితపరశురామవీర్యుఁడు బలిమిన్. 77

క. అనఘుఁడు సురగురునంశం
బునను భరద్వాజుకలశమునఁ బుట్టె శరా
సనవిద్యాచార్యుఁడు భూ
వినుతుఁడు ద్రోణుండు నిఖిలవేదవిదుండై. 78

క. అలఘుఁడు కామక్రోధా
దుల యేకత్వమునఁ బుట్టె ద్రోణునకు మహా
బలుఁ డశ్వత్థామ రిపు
ప్రళయాంతకుఁ డస్త్రశస్త్రపరిణతుఁ డగుచున్. 79

వ. మఱియు నేకాదశరుద్రులయంశంబునఁ గృపుఁడు పుట్టె సూర్యునంశంబునఁ గర్ణుండు పుట్టె ద్వాపరాంశంబున శకుని పుట్టె నరిష్టాపుత్త్రుం డయిన హంసుండను గంధర్వ విభుండు ధృతరాష్ట్రుం డయి పుట్టె మతియను వేల్ప గాంధారియై పుట్టె నయ్యిద్దఱకుం గలియంశంబున దుర్యోధనుండు పుట్టెఁ బౌలస్త్యభ్రాతృవర్గంబు దుశ్శాసనాది దుర్యోధనానుజశతంబై పుట్టె హిరణ్యకశిపుండు శిశుపాలుండై పుట్టె సంహ్లాదుండు శల్యుండై పుట్టె ననుహ్లాదుండు ధృష్టకేతుండై పుట్టె శిబి యనువాఁడు ద్రుముఁడై పుట్టె బాష్కళుండు భగదత్తుఁడై పుట్టె విప్రచిత్తి యను దానవుండు జరాసంధుఁడై పుట్టె నయశ్శిరుండును నశ్వశిరుండును నయశ్శంకుండును గగనమూర్ధుండును వేగవంతుండును ననువా రేవురు దానవులు గేకయరాజు లయి పుట్టిరి కేతుమంతుం డమితౌజుండై పుట్టె స్వర్భానుం డుగ్రసేనుండై పుట్టె జంభుండు విశోకుండై పుట్టె నశ్వపతి కృతవర్మయై పుట్టె వృషపర్వుండు దీర్ఘప్రజ్ఞుండై పుట్టె నజరుండు మల్లుండై పుట్టె నశ్వగ్రీవుండు రోచమానుండై పుట్టె సూక్ష్ముండు బృహద్రథుండై పుట్టెఁ దుహుం డనువాఁడు సేనాబిందుండై పుట్టె నేకచక్రుండు ప్రతివింధ్యుండై పుట్టె విరూపాక్షుండు చిత్రవర్మయై పుట్టె హరుండును నహరుఁడును సుబాహుబాహ్లికులై పుట్టిరి చంద్రవక్త్రుండు ముంజకేశుండై పుట్టె నికుంభుండు

దేవాపియై పుట్టె శరభుండు సోమదత్తుండై పుట్టెఁ జంద్రుండు చంద్రవర్మయై పుట్టె నర్కుండు ఋషికుండై పుట్టె మయూరుండు విశ్వుండై పుట్టె సువర్ణుండు క్రోధకీర్తియై పుట్టె రాహువు క్రోధుండై పుట్టెఁ జంద్రహంత శునకుండై పుట్టె నశ్వం డనువాఁ డశోకుండై పుట్టె భద్రహస్తుండు నందుండై పుట్టె దీర్ఘ జిహ్వుండు గాశిరాజై పుట్టెఁ జంద్రవినాశనుండు జానకియై పుట్టె బలీనుండు పౌండ్రమత్స్యుండై పుట్టె వృత్రుండు మణిమంతుండై పుట్టె గాలాపుత్త్రి లెన మండ్రు క్రమంబున జయత్సేనాపరాజిత నిషాదాధిపతి శ్రేణిమన్మహా జోఽభీరు సముద్రసేన బృహత్తులై పుట్టిరి క్రోధవశగణంబు వలన మద్రక కర్ణ వేష్ట సిద్ధార్థ కీటక సువీర సుబాహు మహావీర బాహ్లిక క్రథవిచిత్రసురథ శ్రీమన్నీల చీరవాసో భూమిపాల దంతవక్త్రి రుక్మి జనమేజయాషాఢ వాయు వేగ భూరితేజ ఏకలవ్య సుమిత్ర వాటధాన గోముఖ కారూషక క్షేమధూర్తి శ్రుతాయు రుద్వహ బృహత్సేన క్షేమాగ్రతీర్థ కుహర మతిమ దీశ్వరాదు లనేకులు పుట్టిరి కాలనేమి కంసుండై పుట్టె స్త్రీపుంసరూపధరుం డైన గుహ్య కుండు శిఖండియై పుట్టె మరుద్గణాంశంబునఁ బాండురాజు పుట్టె. 80

క. మరుతులయంశంబునఁ బు
ట్టిరి మువ్వురు వివిధరణపటిష్ఠబలులు సు
స్థిరయశులు ద్రుపదసాత్యకి
విరాటభూపతులు భువనవిశ్రుతచరితుల్. 81

క. మాండవ్యుం డను మునివరు
చండతరక్రోధజనితశాపంబున ధ
ర్మ్ముం డఖిలధర్మతత్త్వవి
దుం డగు విదురుఁ డనఁ బేర్మితో నుదయించెన్. 82

క. ప్రియ మొనరఁగ సిద్ధియు బు
ద్ధియు నసుదేవతలు వసుమతిని గుంతియు మా
ద్రియు నై పుట్టిరి పాండు
ప్రియపత్నులు నిఖిలజగదభీష్టచరిత్రల్. 83

సీ. యమునంశమునఁ బుట్టె నధిపతి ధర్మజుం
డనిలాంశమునఁ బుట్టె ననిలజుండు
శక్రాంశమున ధనంజయుఁ డుదయించె న
శ్వినులయంశముల నూర్జితులు నకుల
సహదేవుల నవద్యచరితులు పుట్టిరి
శ్రీమూర్తియై యాజ్ఞ సేనిపుట్టె
నగ్నియంశమున జితారి ధృష్టద్యుమ్నుఁ
డనఁ బుట్టె ద్రుపదరాజాన్వయమున

ఆ. నసఘ యిది సురాసురాంశావతారకీ
ర్తనము దీని భక్తిఁ దవిలి వినినఁ
జదివినను సమస్త జనులకు నఖిలదే
వాసురాదు లిత్తు రభిమతములు. 84

వ. అనిన విని జనమేజయుండు వైశంపాయనున కిట్లనియె. 85

సీ. అభ్యస్తవేదవేదాంగులు విధిదత్త
దక్షిణాప్రీణితధరణిదేవు
లనవరతాశ్వమేధావభృథస్నాన
పూతమూర్తులు కృతపుణ్యు లహిత
వర్గజయుల్ ప్రాప్తవర్గచతుష్టయుల్
సత్త్వాదిసద్గుణజన్మనిలయు
లా భరతాది మహామహీపాలకు
లిద్ధయశోర్థు లెందేనిఁ బుట్టి

ఆ. రట్టి పౌరవాన్వయంబుఁ బాండవనృప
రత్నములకు వారిరాశి యైన
దాని వినఁగ వలతుఁ దద్దయుఁ బ్రీతితో
విప్రముఖ్య నాకు విస్తరింపు. 86

వ. అని యడిగిన జనమేజయునకు వైశంపాయనుం డిట్లనియె. 87

—:కౌరవ వంశ వివరణము:—

సం. 1—70—10

చ. నిరుపమధర్మమార్గపరినిష్ఠితు లై మహి యెల్లఁ గాచుచుం
బరగిన తొంటి పూరు కురుపాండు మహీశుల పేర్మిఁ జేసి భూ
భరవహనక్షమం బగుచుఁ బౌరవ కౌరవ పాండవాన్వయం
బురుగుణసంపదం బెరిఁగి యొప్పె సమస్తజగత్ప్రసిద్ధమై. 88

వ. అది యెట్లనినం దొల్లి దాక్షాయణి యైన యదితికిఁ గశ్యపునకుం బుట్టిన వివ
స్వంతునకు వైవస్వతుం డను మనువును యముండును శనైశ్చరుండును
యమునయుఁ దపతియు ననం బుట్టి రందు వైవస్వతుం డను మనువువలన
బ్రహ్మక్షత్రియ వైశ్యశూద్రాదు లైన మానవులు పుట్టిరి మఱియు వానికి వేన
ప్రముఖులైన రాజు లేఁబండ్రు పుట్టి వంశకరులై తమలోన యుద్ధంబు సేసి
మడిసిరి మఱియు నమ్మనుపుత్త్రి యైన యిల యనుదానికి సోమపుత్త్రుండైన
బుధునకుఁ బురూరవుఁడు పుట్టి చక్రవర్తి యై. 89

క. ఇమ్మహిఁ ద్రయోదశద్వీ
పమ్ములు దనశౌర్యశక్తిఁ బాలించి మదాం
ధ్యమ్మున విప్రోత్తమవి
త్తమ్ములు దా నపహరించె ధనలోభమునన్. 90

క. విని దాని నుడుపఁగా బ్ర
హ్మనియుక్తుం డై సనత్కుమారుఁడు మహికిం
జనుదెంచె బ్రహ్మలోకం
బుననుండి యనేకదివ్యమునిసంఘముతోన్. 91

వ. పురూరవుండును రాజ్యగర్వంబున నమ్మునులకు దర్శనం బీ నొల్లక పరిహరిం
చిన నలిగి వారలు వాని నున్మత్తుంగా శపియించిన వాఁడు గంధర్వలోకంబున
నూర్వశీసహితుండై యుండె నట్టి పురూరవునకు నూర్వశికి నాయువు ధీమం
తుండు నమావసువు దృఢాయువు వనాయువు శతాయువునను నార్వురు గొడు
కులు పుట్టి రం దాయువునకు స్వర్భానవి యనుదానికి నహుష వృద్ధ శర్మ రజిగ

యానేనసు లనంగా నేవురు పుట్టిరి వారియందు నహుషుండు రాజ్యా
భిషిక్తుం డై. 92

మ. చతురంభోధిపరీతభూవలయమున్ సద్వీపసారణ్యస
క్షితిభృత్కం బగుదాని భూరిభుజశక్తిం జేసి పాలించుచుం
గ్రతువుల్ నూ ఱొనరించి కీర్తి వెలయంగా దిక్కులన్ నిర్జితా
హితుఁ డై యానహుషుండు దాఁ బడసె దేవేంద్రత్వముం బేర్మితోన్. 93

వ. అట్టి నహుషునకుఁ బ్రియవాస యనుదానికి యతి యయాతి సంయాత్యా
యాత్యయతి ధ్రువు లనంగా నార్వురు పుట్టి ందు యయాతి రాజై యనేక
యాగంబులు సేసి శుక్రపుత్త్రి యయిన దేవయానియందు యదు తుర్వసు
లును వృషపర్వపుత్త్రి యయిన శర్మిష్ఠయందు ద్రుహ్వ్యను పూరులు ననంగా
నేవురు కొడుకులం బడసి రాజ్యంబు సేయుచు శుక్రశాపంబున జరాభార
పీడితుం డై కొడుకుల నందఱం బిలిచి యిట్లనియె. 94

సీ. విషయోపభోగాభిలషణ మింకను నాకు
వదలక పెరుఁగుచున్నదియుఁ గాన
నందనులార మీ యందొక్కరుండు నా
దగు జరాభారంబు దగిలి తాల్చి
తనజవ్వనంబు నా కొనరంగ నెవ్వ డీ
నోపు నాతండ సద్వీపసకల
ధారుణీసామ్రాజ్యభారయోగ్యుం డగు
నని యడిగిన నగ్రతనయుఁ డయిన

ఆ. యదువుఁ దొట్టి సుతులు ముదిమికి నోపక
తలలు వాంచి యున్న వెలయఁ దండ్రి
పనుపుఁ జేసి ముదిమి గొని జవ్వనం బిచ్చెఁ
బూరుఁడను సుతుండు భూరికీర్తి. 95

వ. అనిన విని జనమేజయుండు వైశంపాయనున కిట్లనియె. 96

—:యయాతి మహారాజు చరిత్రము:—

సం, 1—71—3

తే. వర్ణధర్మముల్ గాచుచు వసుధ యెల్ల
ననఘచరితుఁ డై యేలిన యయ్యయాతి
భూసురోత్తమ భార్గవపుత్త్రి యైన
దేవయానిని దా నెట్లు దేవిఁ జేసె. 97

తే. విపులతేజంబునను దపోవీర్యమునను
జగదనుగ్రహనిగ్రహశక్తియుక్తుఁ
డయిన యట్టి యయాతికి నలిగి యేమి
కారణంబున శాపంబు కావ్యు డిచ్చె. 98

వ. మఱియు నస్మద్వంశకరుం డయిన యయాతిచరితంబు వినవలతుం జెప్పు
మని యడిగిన వానికి వైశంపాయనుం డిట్లనియె, 99

క, మనుజాధిప వృషపర్వుం
డను దానవపతికి శుక్రుఁ డాచార్యుం డై
యనిమిషవిరోధులకుఁ బ్రియ
మొనరించుచు వివిధవిధినయోపాయములన్. 100

క. దేవాసురరణమున గత
జీవితు లగు నసురవరులఁ జెచ్చెర మృతసం
జీవని యను విద్యఁ బున
ర్జీవులఁగాఁ బ్రతిదినంబుఁ జేయుచు నుండెన్. 101

వ. దాని నెఱింగి దేవత లెల్ల నతిభీతు లై యసురుల నోర్వనోపక శుక్రువలన
మృతసంజీవని వడసి తేనోపునట్టి మహాసత్త్వుం డెవ్వం డగునో యని విచా
రించి బృహస్పతిపుత్త్రుం డయిన కచునికడకుం జని యిట్లనిరి. 102

క. ఘోరను మృతసంజీవని
కారణమున నిహతు లయ్యుఁ గా రసురవరుల్
వారల నోర్వఁగ మన కతి
భారము దుర్వారవీర్యబలయుతు లగుటన్. 103

క. మనపక్షంబునవా ర
ద్దనుజులచే నిహతులయ్యుఁ దగ మృతసంజీ
వని లేమిఁజేసి యమసా
దనమున కరుగుదురు వీర్యదర్పితు లయ్యున్. 104

క. కావున మృతసంజీవనిఁ
దేవలయును శుక్రువలన ధృతిఁ బడసి తప
శ్శ్రీవిభవ దానిబలమునఁ
గావంగా వలయు సురనికాయబలంబున్. 105

క. బాలుండవు నియమవ్రత
శీలుండవు నిన్నుఁ బ్రీతిఁ జేకొని తద్వి
ద్యాలలనాదానముఁ గరు
ణాలయుఁ డై చేయు నమ్మహాముని నీకున్. 106

వ. దుహితృస్నేహంబునం జేసి యద్దేవయాని పలుకులు శుక్రుం డతిక్రమిం పండు గావున నీనేర్చువిధంబున దానిచిత్తంబు వడసి శుక్రు నారాధించిన నీ కిష్టసిద్ధి యగు నని దేవతలు ప్రార్థించి పంచినం గచుండును దేవహితా ర్థంబు వృషపర్వపురంబునకుం జని యందు వేదాధ్యయనశీలుం డయి సకల దైత్యదానవగణోపాధ్యాయుం డయి యున్న శుక్రుం గని నమస్కరించి యిట్లనియె. 107

క. ఏను గచుం డనువాఁడ మ
హానియమసమన్వితుఁడ బృహస్పతిసుతుఁడన్
మానుగ వచ్చితి నీకును
భానునిభా శిష్యవృత్తిఁ బని సేయంగన్. 108

వ. అనిన నమ్మునికుమారుని సుకుమారత్వంబును వినయప్రియవచనమృదు మధురత్వంబును ననవరతనియమవ్రతప్రకాశితప్రశాంతత్వంబునుం జూచి శుక్రుం డతిస్నేహంబున వీనిం బూజించిన బృహస్పతిం బూజించిన యట్ల యని యభ్యాగతపూజల వాని సంతుష్టుం జేసి శిష్యుంగాఁ జేకొని యున్నంత నక్కచుండు. 109

సీ. పని యేమి పంచినఁ బదపడి చేసెద
నవక తన్ బంచిన యాక్షణంబ
చేయుచు నిజగురుచిత్తవృత్తికిఁ గడు
ననుకూలుఁ డై వినయంబుతోడ
మనమునఁ జెయ్వుల మాటల భక్తి నే
కాకారుఁ డై మఱి యంతకంటె
దేవయానికి సువిధేయుఁ డై ప్రియహిత
భాషణములఁ బుష్పఫలవిశేష

ఆ. దానములను సంతతప్రీతిఁ జేయుచు
నివ్విధమునఁ బెక్కులేండ్లు నిష్ఠ
గురుని గురుతనూజఁ గొలిచి య య్యిరువుర
నెమ్మి వడసెఁ దనదు నేర్పు పేర్మి. 110

వ. ఇట్లు గురుశుశ్రూషాకౌశలంబునఁ గచుండు శుక్రునకుం బ్రియశిష్యుండై యున్న నెఱింగి సహింపక దానవులు బృహస్పతితోడియలుక నక్కచు నొక్కనాఁడు హోమధేనువులం గాచుచు వనంబున నేకతంబ యున్నవాని వధియించి విశాలసాలస్కంధంబున బంధించి చని రంత నాదిత్యుం డస్తగిరిశిఖరగతుం డగుడు మగుడి హోమధేనువు లింటికి వచ్చిన వానితోడన కచుండు రాకున్న దేవయాని దనమనంబున మలమల మఱుంగుచుం బోయి తండ్రి కిట్లనియె. 111

ఉ. వాఁడిమయూఖముల్ గలుగువాఁ డపరాంబుధిఁ గ్రుంకె ధేనువుల్
నేఁ డిట వచ్చె నేకతమ నిష్ఠమెయిన్ భవదగ్నిహోత్రముల్
పోఁడిగ వేల్వఁగాఁ బడియెఁ బ్రొద్దును బోయెఁ గచుండు నేనియున్
రాఁడు వనంబులోన మృగరాక్షసపన్నగబాధ నొందెనో. 112

—:కచుండు దానవహతుండై మృతసంజీవనిచే బ్రదుకుట:—

సం. 1—71—30

వ. అనిన విని శుక్రుండు దన దివ్యదృష్టి నసురవ్యాపాదితుం డైన కచుం గని వానిం దోడ్కొనితేర మృతసంజీవనిం బంచిన నదియును బ్రసాదం బని

యతిత్వరితగతిం జని విగతజీవుం డయిన కచు నప్పుడ సంజీవితుం జేసి తోడ్కొని వచ్చినం జూచి శుక్రుండును దేవయానియు సంతసిల్లి యున్నంతఁ గొన్నిదినంబులకు వెండియు నొక్కనాఁడు. 113

క. అడవికిఁ బువ్వులు దేరఁగ
వడి నరిగిన కచునిఁ బంపి వారక దనుజుల్
పొడవు సెడఁ గాల్చి సురతోఁ
దడయక యబ్బాది శుక్రుఁ ద్రావించి రొగిన్. 114

వ. శుక్రుండును సురాపానమోహితుం డయి యున్నఁ దొల్లింటియట్ల దేవయాని గచుం గానక దుఃఖిత యై నేఁడును గచుండు రాక మసలె నసురులచేత నిహతుం డయ్యెం గావలయు నని శోకించిన దానిం జూచి శుక్రుం డిట్లనియె. 115

క. వగవక సంజీవనిపెం
పగణితగర్వమున నసురు లా కచుతోడం
బగఁ గొని చంపెద రాతఁడు
సుగతికిఁ జనుఁ గాక యేల శోకింపంగన్. 116

వ. అనిన దేవయాని యిట్లనియె. 117

మ. మతిలోకోత్తరుఁ డైన యంగిరసుమన్మం డాశ్రితుం డా బృహ
స్పతికిం బుత్త్రుఁడు మీకు శిష్యుఁడు సురూపబ్రహ్మచర్యాశ్రమ
వ్రతసంపన్నుఁ డకారణంబ దనుజవ్యాపాదితుం డైన న
చ్యుతధర్మజ్ఞు మహాత్ము యక్కచున కే శోకింప కెట్లుండుదున్. 118

వ. వానిం జూచి కాని కుడువ నొల్ల నని దేవయాని యేడ్చుచున్నఁ బెద్దయుం బ్రొద్దునకుఁ బ్రసన్నుం డై శుక్రుండు యోగదృష్టిం జూచి లోకాలోక పర్యంత భువనాంతరంబునఁ గచుం గానక సురాసమ్మిశ్రభస్మమయుం డై తనయుదరంబున నున్న యక్కచుం గని సుర సేసిన దోషంబును నసురులు సేసిన యపకారంబును నెఱింగి. 119

ఆ. మొదలఁ బెక్కుజన్మములఁ బుణ్యకర్మముల్
పరగఁ బెక్కు సేసి పడయఁబడిన
యట్టి యెఱుక జనుల కాక్షణమాత్రన
చెఱుచు మద్యసేవ సేయనగునె. 120

క. భూసురు లాదిగఁ గలజను
లీసుర సేవించిరేని యిది మొదలుగఁ బా
పాసక్తిఁ బతితు లగుదురు
చేసితి మర్యాద దీనిఁ జేకొనుఁడు జనుల్. 121

వ. అని శుక్రుండు సురాపానంబు మహాపాతకంబుగా శపియించి తన యుద
రంబున నున్న కచు నప్పుడ సంజీవితుం జేసిన నంద యుండి కచుండు
శుక్రున కిట్లనియె. 122

క. తనువును జీవము సత్త్వం
బును బడసితి నీప్రసాదమున నీ యుదరం
బనఘా వెలువడు మార్గం
బొనరింపుము నాకు భూసురోత్తమ దయతోన్. 123

వ. అనిన నాయుదరంబు భేదిల్లినం గాని యిమ్మొనికుమారుండు వెలువడనేరం
డుదరభేదనంబున మూర్ఛితుండ నయిన నన్ను సంజీవితుం జేయవలయు నని
శుక్రుండు కచునకు సంజీవని నుపదేశించిన. 124

క. ఉదరభిదాముఖమున స
ద్హృదయముతో నిర్గమించె బుధనుతుఁడు కచుం
డుదయాద్రిదరీముఖమున
నుదితుం డగు పూర్ణహిమమయూఖుఁడపోలెన్. 125

వ. అంత. 126

తే. విగతజీవుఁడై పడియున్న వేదమూర్తి
యతనిచేత సంజీవితుఁడై వెలుంగె
దనుజమంత్రి యుచ్చారణదక్షుచేత
నభిహితం బగు శబ్దంబు నట్లపోలె. 127

వ. ఇట్లతిప్రయత్నంబున గచుండు శుక్రువలన సంజీవని వడసి పెద్దకాలం బుండి యొక్కనాఁడు శుక్రుచేత ననుజ్ఞాతుం డయి దేవలోకంబునకుం బోవుచుండి దేవయాని కతిప్రియపూర్వకంబునం జెప్పిన నదియును దద్వియోగ దుఃఖిత యై కచున కిట్లనియె. 128

ఉ. నీవును బ్రహ్మచారివి వినీతుఁడ నేనును గన్యకన్ మహీ
దేవకులావతంస రవితేజ వివాహము నీకు నాకు మున్
భావజశక్తి నైనయది పన్నుగ నన్నుఁ బరిగ్రహింపు సం
జీవనితోడ శుక్రుదయఁ జేయుము నాకుఁ బ్రియంబు నావుడున్. 129

క. ఆ కచుఁ డత్యంతవిషా
దాకులుఁడై లోకనింద్య మగు నర్థము నీ
వాకునకుఁ దెచ్చు టుచితమె
నాకు సహోదరివి నీవు నాచిత్తమునన్. 130

క. గురులకు శిష్యులు పుత్త్రిలు
పరమార్థము లోకధర్మపథ మిది దీనిం
బరికింపక యీపలుకులు
తరుణీ గురుపుత్త్రి నీకుఁ దగునే పలుకన్. 131

వ. అనిన నాకచునకు దేవయాని కరం బలిగి నీవు నామనోరథంబు విఫలంబుగాఁ జేసిన వాఁడవు నీకు సంజీవని పనిసేయకుండెడు మని శాపం బిచ్చినఁ గచుం డేను ధర్మపథంబు దప్పనివాఁడను నీవచనంబున నాకు సంజీవని పని సేయదయ్యె నేనియు నాచేత నుపదేశంబు గొన్నవానికిఁ బనిసేయుఁ గాక మఱి నీవు ధర్మవిరోధంబు దలంచితివి గావున నిన్ను బ్రాహ్మణుండు వివాహంబు గాకుండెడ మని దేవయానికి బ్రతిశాపం బిచ్చి తత్క్షణంబ. 132

క. దేవగురునందనుం డమ
రావాసంబునకు నరిగి యమరులకును సం
జీవని యుపదేశించి సు
ధీవినుతుఁ డొనర్చుచుండె దేవహితంబుల్. 133

వ. ఇట వృషపర్వకూఁతురు శర్మిష్ఠ యను కన్యక యొక్కనాఁడు కన్యకా సహస్రపరివృత యయి దేవయాని సహితంబు వనంబునకుం జని యొక్క సరోవరతీరంబునఁ దమతమ పరిధానంబులు పెట్టి జలక్రీడ లాడుచున్న నవి సురకరువలిచేతం బ్రేరితంబు లయి కలిసిన నొండొరులం గడవఁ గొలను వెలువడు సంభ్రమంబున నక్కన్యక లన్యోన్య పరిధానంబులు వీడ్వడం గొని కట్టునెడ దేవయానిపుట్టంబు శర్మిష్ఠ గట్టిన మఱి దానిపరిధానంబు దేవయాని పుచ్చుకొనక రోసి శర్మిష్ఠం జూచి యిట్లనియె. 134

క. లోకోత్తర చరితుం డగు
నాకావృతనూజ నీకు నారాధితను నేఁ
బ్రాకటభూసురకన్యక
నీకట్టినమైల గట్ట నేర్తునె చెపుమా. 135

వ. అనిన శర్మిష్ఠ యిట్లనియె. 136

క. మాయయ్యకుఁ బాయక పని
సేయుచు దీవించి ప్రియము సెప్పుచునుండున్
మీయయ్య వెండి మహిమలు
నాయొద్దన పలుక నీకు నానయు లేదే. 137

వ. నా కట్టినపుట్టంబు నీకుం గట్టం గాదు గాకేమి యని గర్వంబున నెగ్గులాడి దేవయాని నొక్కనూతం ద్రోచి శర్మిష్ఠ కన్యకాసహస్ర పరివృత యయి క్రమ్మఱి వచ్చి నిజనివాసంబున నుండె నంత. 138

—:యయాతి నూతం బడిన దేవయాని నుద్ధరించుట:—

సం. 1–73–14

ఉ. ఆనహుషాత్మజుం డగు యయాతి యధిజ్యధనుస్సహాయుఁ డై
యానతశాత్రవుండు మృగయారసలోలనిబద్ధబుద్ధిఁ ద
త్కానన మెల్లఁ గ్రుమ్మరి నికామధృతశ్రముఁ డేఁగుదెంచె నం
దానలినాక్షి యున్న విపినాంతరకూపతటంబునొద్దకున్. 139

సీ. చనుదెంచి యమ్మహాజనపతి జల మపే
క్షించి యచ్చో విశ్రమించి చూచి
తత్కూపమున విలసత్కాళఘనవల్లి
యన్నిష్టసఖి నూఁది యున్నదాని
గురుకుచయుగముపైఁ బరువడిఁ దొరఁగెడు
కన్నీరు పూరించుచున్నదానిఁ
దనసమీపమునకు జనులయాగమనంబు
పన్నుగాఁ గోరుచు నున్నదాని

ఆ. వరుణదేవుతోడఁ గరమల్గి జలనివా
సంబు విడిచి భూస్థలంబు వలని
కరుగుదేరనున్న వరుణేంద్రుదేవియ
పోని దాని దేవయాని గనియె. 140

వ. కని నీవెవ్వరిదాన విట్లేల యేకతంబ యివ్విపినాంతరకూపంబున నున్నదాన
వనిన విని దేవయాని యెప్పుడుం దమ విహరించుచున్న యవ్వనంబునకు
మృగయావినోదార్థంబు యయాతి వచ్చుటంజేసి తొల్లియుఁ జూచినది గావున
నాతని నెఱింగి యిట్లనియె. 141

తరలము. అమరసన్నిభ యేను ఘోరసురాసురాహవభూమి న
య్యమరవీరుల చేత మర్దితులైన దానవులన్ గత
శ్రములఁగాఁ దనవిద్య పెంపునఁ బ్రాప్తజీవులఁ జేసి య
త్యమితశక్తిమెయిన్ వెలుంగిన యట్టి భార్గవుకూతురన్. 142

వ. దేవయాని యనుదానఁ బ్రమాదవశంబున నిన్నూతం బడి వెలువడనేరకున్న
దానను నన్నుద్ధరించి రక్షింపు మనిన నవ్విప్రకన్యక యందుఁ దద్దయు దయా
ళుండై. 143

చ. జలధివిలోలవీచివిలసత్కలకాంచిసమంచితావనీ
తలవహనక్షమం బయిన దక్షిణహస్తమునం దదున్నమ
ద్గళదురుఘర్మవారికణక్రమకరాబ్జము వట్టి నూతిలో
వెలువడఁ గోమలిం దిగిచె విశ్రుతకీర్తి యయాతి ప్రీతితోన్. 144

వ. ఇట్లు దేవయాని నుద్ధరించి నిజపురంబున కరిగె నిట దేవయానియు శర్మిష్ఠ సేసిన యెగ్గువలన విముక్త యయి తన్ను రోయుచు వచ్చు దానిఘూర్ణిక యను పరిచారికం గని యేను వృషపర్వుపురంబు సొర నొల్ల శర్మిష్ఠచేత నాపడిన యవమానంబు మదీయజనకున కెఱింగింపు మని పంచిన నదియును నతిత్వరితగతిం జని దత్వృత్తాంతం బంతయు శుక్రునకుం జెప్పిన శుక్రుం డును నాక్షణంబ వచ్చి కోపఘూర్ణితబాష్పపూరితనయన యై యున్న దేవ యానిం గని యిట్లనియె. 145

క. అనుపమనియమాన్వితు లై
యనూనదక్షిణలఁ గ్రతుసహస్రంబులు సే
సిన వారి కంటె సక్రో
ధనుఁడు గరం బధికుఁ డండ్రు తత్త్వవిధిజ్ఞుల్. 146

క. అలిగిన నలుగక యెగ్గులు
పలికిన మఱి విననియట్ల ప్రతివచనంబుల్
వలుకక బన్నము వడి యెడఁ
దల పక యున్నతఁడ చూవె ధర్మజ్ఞుఁ డిలన్. 147

వ. కావున బుద్ధిగలవారికిఁ గ్రోధంబు గొనియాడం దగదు శర్మిష్ఠ రాచకూఁతురు గొండుకయది దానితోడి దేమి ర మ్మనిన దేవయాని యిట్లనియె. 148

క. కడు నను రక్తియు నేర్పును గడఁకయుఁ
గలవారి నుఱక కడవఁగ నెగ్గుల్
నొడివెడు వివేకశూన్యుల
కడ నుండెడునంతకంటెఁ గష్టము గలదే. 149

వ. ఈ వృషపర్వుపురం బేను జొరనొల్ల నెటయేనియుం బోదు ననిన శుక్రుండు నాకు నీవ గతివి నీతోడ నేనును వత్తు ననుచుఁ గూఁతుం బట్టువఱుచుచున్నంత నంతయుఁ జారులవలన నెఱింగి వృషపర్వుండు శుక్రునొద్దకు వచ్చి నమ స్కరించి యిట్లనియె. 150

ఉ. దేవతలన్ జయించుచు నతిస్థిరసంపదలం ద్వదీయవి
ద్యావిభవంబు పెంపునన దానవు లుద్ధతు లైరి కానినాఁ
డీవనరాశిలోఁ జొరరె యింతకు నంతకకోపు లైన య
ద్దేవపతాకినీపతుల దివ్యనిశాతమహాయుధాహతిన్. 151

క. వారణఘోటకభాండా
గారంబులు మొదలుగాఁగ గలధనములతో
సూరినుత యిందఱము నీ
వారకములు గాఁగ మమ్ము వగవుము బుద్ధిన్. 152

—:శర్మిష్ఠ దాసియై దేవయానిం గొలుచుట:—

సం. 1—75—13

వ. ఈదేవయాని కెద్ది యిష్టంబు దానిన యిత్తు నడుగు మనిన దేవయాని సంత సిల్లి యట్లేని శర్మిష్ఠ గన్యకాసహస్రంబుతో నాకు దాసి గావలయు నిదియ నాకిష్టంబు దీనిన యిచ్చునది యనిన వృషపర్వుం డప్పు డక్కూఁతు రావించి కన్యకాసహస్రంబుతో దేవయానికి దాసిగా నిచ్చి శుక్రునకు మనఃప్రియంబు సేసిన శర్మిష్ఠయు నగ్గురువచనంబునఁ గన్యకాసహస్రంబుతో నిత్యంబును దేవయానిం గొలుచుచుండె నంత నొక్కనాఁడు. 153

క. వనకేళీ కౌతుకమునఁ
జనియెను శర్మిష్ఠ దొట్టిసఖు లెల్ల ముదం
బునఁ గొలిచి రాఁగ విభవము
దన కమరఁగ దేవయాని తద్వనమునకున్, 154

వ. ఇట్లరిగి యవ్వనంబునఁ గన్యకలుం దాను బుష్పాపచయంబు సేయుచు విమలజలప్రవాహవిలసితం బైన యొక్కసెలయేటికెలన నవవికచ కుసుమసుకుమారకోరకనికరభరితసహకారకురవకవకుళాశోక తమాలసాలచ్ఛా యాశీతలసికతాతలంబున నిష్టవినోదంబులనున్న యవసరంబున. 155

సీ. అంగనాజనుల యుత్తుంగసంగతకుచ
కుంకుమచందనపంకములయు
వారివ ధమ్మిల్ల భారావకలిత ది
వ్యామోద నవపుష్పదామములయు
వారివ ముఖ సకర్పూర తాంబూలాది
వాసిత సురభినిశ్వాసములయు
వారివ పరిధానచారుధూపములయు
విలసితసౌరభావలులు దాల్చి

తే. యనిలుఁ డను దూత వోయి తోడ్కొనుచు వచ్చె
దేవయాని పాలికి మృగతృష్ణఁ జేసి
కాననంబునఁ గుమ్మరువాని వీరు
నతిపరిశ్రాంతుఁ డైన యయాతి నంత. 156

క. తరళనయనాబ్జదళములు
నెఱయఁ గఁ బై మున్న చల్లి నృపసుతుఁ బూజిం
చిరి నవకుసుమమయాలం
కరణవిశేషముల నచటికాంతలు ప్రీతిన్. 157

—:యయాతిమహారాజు దేవయానిని వివాహంబగుట:—

సం. 1-76-8

వ. అయ్యయాతియుఁ దత్ప్రదేశంబున సుఖోపవిష్టుం డై దేవయానిం దొల్లి యెఱింగినవాఁ డై యతిశయరూపలావణ్యగుణసుందరి యయిన శర్మిష్ఠ నెఱుంగ వేఁడి మీ రెవ్వరివారలు మీ కులగోత్రనామంబు లెఱుంగవలతుం జెప్పుం డనిన నారాజునకు దేవయాని యిట్లనియె. 158

తే. నన్ను మున్న యెఱుంగు దిన్నాతి నాకు
దాసి వృషపర్వుఁ డను మహాదానవేంద్రు
కన్య నాయొద్ద నెప్పుడుఁ గదలకుండు
ననఘ మఱి దీని శర్మిష్ఠ యండ్రు జనులు, 159

ఉ. నిగ్రహ మేది నన్నుఁ ధరణీప్రభ కూపము వెల్వరించు నాఁ
డుగ్రమయూఖసాక్ష్యముగ నున్నతదక్షిణపాణిఁ జేసి భూ
పాగ్రణి నాదు దక్షిణకరాగ్రము వట్టితి కాన మున్న పా
ణిగ్రహణంబు సేసి తది నీయెడ విస్మృతిఁ బొందఁ బాడియే. 160

ఉ. నన్ను వివాహమై నహుషనందన యీలలితాంగిఁ దొట్టి యీ
కన్నియ లందఱున్ దివిజకన్యలతో నెనయైన వారు నీ
కున్నతిఁ బ్రీతి సేయఁగ నృపోత్తమ వాసవుఁ బోలి లీలతో
నిన్నరలోకభోగము లనేకము లందుము నీవు నావుడున్. 161

వ. క్షత్త్రియకన్యకల బ్రాహ్మణులు వివాహం బగుదురు గాక యధర్మోత్త రంబుగా క్షత్త్రియులు బ్రాహ్మణకన్యకల వివాహం బగుదురే నీపలుకులు ధర్మవిరుద్ధంబులు మఱియు సర్వవర్ణాశ్రమధర్మంబులు సంకరంబులు గాకుండ రక్షించుచున్న యేన యిట్టి యధర్మంబున కొడంబడితి నేని జగత్ప్రవృత్తి విపరీతం బగు ననిన నయ్యయాతికి దేవయాని యిట్లనియె. 162

క. వెలయఁగ ధర్మాధర్మం
బులు నడపుచు నిఖిలలోకపూజ్యుం డైని
ర్మలుఁ డగు శుక్రుఁడు పంచిన
నలఘుభుజా నను వివాహ మగుదే యనినన్. 163

వ. అమ్మహాముని వచ్చి యిది ధర్మవిరుద్ధంబుగా దని చెప్పె నేని నిన్ను వివాహం బగుదు నని యయాతి యొడంబడిన దేవయాని యప్పుడ శుక్రు రావించిన. 164

క. తన దివ్యతేజమున న
వ్వనమెల్ల వెలుంగుచుండ వచ్చెను భృగునం
దనుఁడు నిజనందనకుఁ బ్రియ
మొనరింపఁగఁ దలఁచి దానియొద్దకుఁ బ్రీతిన్. 165

క. అతిసంభ్రమమున నవనీ
పతి విహితోత్థాను డై తపశ్శక్తిఁ బ్రజా
పతినిభుఁ డగు భార్గవునకు
నతిభక్తిం బ్రణమితోత్తమాంగుం డయ్యెన్. 166

వ. మఱియు దేవయానియు శర్మిష్ఠయుం గన్యకాసహస్రంబును నత్యంత భక్తితోఁ గ్రమంబున నమస్కరించి రంత దేవయాని శుక్రున కిట్లనియె. 167

ఆ. ఇన్నరేంద్రుచేత మున్న గృహీత నై
యున్న నాకరంబు గ్రన్న నింక
నొరున కర్హ మగునె పరిణయవిషయమై
ధరఁ బరిగ్రహింపఁ బరమమూర్తి. 168

వ. కావున నాకు నీజన్మంబునఁ బతి యయాతియ యితండును భవద్వచనంబున నన్ను వివాహం బగుదు ననియె నిందు ధర్మవిరోధంబు లేకుండునట్లుగాఁ బ్రసాదింప వలయు ననిన శుక్రుండు గరుణించి యయాతికి నీకును నయిన యీ వివాహంబునం దపక్రమదోషంబు లేకుండెడుమని వరం బిచ్చి యయ్యి రువురకుం బరమోత్సవంబున వివాహంబు సేసి శర్మిష్ఠం జూపి యిది వృష పర్వుని కూఁతురు దీనికిం బ్రియంబున నన్నపానభూషణాచ్ఛాదనమాల్యాను లేపనాదుల సంతోషంబు సేయునది శయనవిషయబుంబునఁ బరిహరించునది యని పంచి కూఁతు నల్లునిం బూజించిన నయ్యయాతియు శుక్రుని వీడ్కొని దేవయానిని శర్మిష్ఠను గన్యకాసహస్రంబును దోడ్కొని నిజపురంబునకుం జని యంతఃపురరమ్యహర్మ్యతలంబున దేవయాని నునిచి తదనుమతం బున నశోకవని కా సమీపంబున నొక్కగృహంబు నందుఁ గన్యకాసహస్రం బుతో శర్మిష్ఠ నునిచి దేవయానియందు సుఖోపభోగపరుం డై యున్నఁ గొండొకకాలంబునకు దేవయానికి యదుతుర్వసులను కొడుకులు పుట్టి రంత శర్మిష్ఠ సంప్రాప్తయౌవనయు ఋతుమతియు నై యాత్మగతంబున. 169

చ. అసదృశయౌవనం బిది యనన్యధనం బగునొక్కొ నాకు ని
క్కుసుమసముద్గమంబును నగోచరదుర్గమదుర్గవల్లరీ
కుసుమసముద్గమం బగు నొకో పతిలాభము లేమిఁ జేసి యొ
ప్పెసఁగఁగ దేవయాని పతి నేమితపం బొనరించి కాంచెనో. 170

క. పతిఁ బడసి సుతులఁ బడయఁగ
సతివలు గోరుదురు గోరినట్టుల తనకుం
బతిఁ బడసి సుతుల బడసెను
సతు లీభార్గవికి భాగ్యసంపద నెనయే. 171

తరువోజ. ఈరాజునంద నాహృదయంబుదవిలి యెప్పుడు నుండు నన్నీతఁడుగరము
కారుణ్యమునఁ బ్రీతిగలయట్లు సూచుఁ గమలాక్షి భార్గవ కన్య దానెట్లు
గోరి యీతనిఁ దనకును బతిఁ జేసికొనియె నటుల యేను గోరి లోకైక
భారధురంధరుఁ బరహితు ధర్మపరు నహుషాత్మజు బతిఁ జేసికొందు. 172

—:యయాతి శర్మిష్ఠకుఁ బుత్రదానంబు సేయుట:—

సం. 1—77—10

వ. అని విచారించుచున్న యవసరంబున దాని పుణ్యస్వరూపంబు సన్నిహితం
బైన యట్లొక్కనాఁడు యయాతి యశోకవనికాలోకనతత్పరుం డై వచ్చువాఁ
డేకతంబ యున్న శర్మిష్ఠం గనిన నదియును సంభ్రమవినయావనతయై తన
వలన నమ్మహీపతి ప్రసన్నచిత్తుం డగుట యెఱింగి కరకమలంబులు మొగిచి
యిట్లనియె. 173

ఉ. నీలగళోపమాన కమనీయగుణోన్నతిఁ జెప్పఁ జాలు న
న్నేలిన దేవయానికి నరేశ్వర భర్తవు గాన నాకునుం
బోలఁగ భర్త వీవ యిది భూనుత ధర్మపథంబు నిక్కువం
బాలును దాసియున్ సుతుఁడు నన్నవి వాయని ధర్మముల్ మహిన్. 174

వ. అద్దేవయానిం బరిగ్రహించినప్పుడ తద్ధనం బగుట నేనును భవత్పరి
గ్రహంబ కావున నన్నుం గరుణించి నాకు ఋతుకాలోచితంబుఁ బ్రసాదింప
వలయు ననిన నయ్యయాతి యి ట్లనియె. 175

క. లలితాంగి శయన మొక్కఁడు
వెలిగా రుచిరాన్నపానవివిధాభరణా
దుల శర్మిష్ఠకు నిష్టము
సొలయక చేయు మని నన్ను శుక్రుఁడు పంచెన్. 176

వ. ఏ నమ్మహామునివచనంబున కప్పు డొడంబడితి నెట్లు బొంక నేర్తు ననిన
శర్మిష్ఠ యి ట్లనియె. 177

క. చను బొంకఁగఁ బ్రాణాత్యయ
మున సర్వధనాపహరణమున వధగావ
చ్చిన విప్రార్థమున వధూ
జనసంగమమున వివాహసమయములందున్. 178

వ. ఈ యేనింటియందు నసత్యదోషంబు లే దని మునివచనప్రమాణంబు గలదు
నీవు వివాహసమయంబున నొడంబడితివి కావున నసత్యదోషంబునం బొంద
వనిన నయ్యయాతి యొడంబడి శర్మిష్ఠకు నభిమతం బొనరించె నదియుఁ
దత్సమాగమంబున గర్భిణి యై కొడుకుం గనిన విస్మయపడి దేవయాని
దానికడకు వచ్చి యి ట్లనియె. 179

తే. బాల వయ్యు నత్యుత్తమశీలవినయ
గౌరవాన్విత వై నిర్వికారవృత్తి
నున్న నీ కున్నయునికిన సన్నుతాంగి
సుతుఁడు పుట్టుట యిది గడుఁ జోద్య మయ్యె. 180

వ. అది యె ట్లని యడిగిన శర్మిష్ఠ లజ్జావనతవదన యయి యి ట్లను నెందేని
నుండి యొక్కమహాముని నిఖిలవేదవేదాంగపారంగుడు వచ్చి ఋతు
మతి నై యున్న నన్నుం జూచి నాకుఁ బుత్రోత్పత్తిఁ బ్రసాదించె ననిన విని
దేవయాని నిజనివాసంబునకుం జనియె శర్మిష్ఠయు నయ్యయాతి వలనఁ
గ్రమంబున ద్రుహ్యాన్యనుపూరు లనంగా మువ్వురు గొడుకులం బడసి
యున్నంత నొక్కనాఁడు. 181

సీ. కరువలిచేఁ దూలు కపిల జటాలియ
కర మొప్పు శిఖలుగాఁ గనకరత్న
మయజాలభూషణామలదేహదీప్తుల
తేజంబుగాఁ బ్రవిదీప్యమాన
యాగశతంబుల నర్చితం బైన మూఁ
డగ్నులు ప్రత్యక్ష మైన యట్లు
దనమ్రోల శర్మిష్ఠతనయులు గ్రీడించు
చుండంగ నున్న యయ్యుర్వీతేని

ఆ. కడకు నేఁగుదెంచెఁ గన్యలు దనుజాధి
రాజసుతయుఁ దోడ రాఁగ నొప్పి
దేవి దేవయాని దేవేంద్రుదేవియ
పోలె నెంతయును విభూతి మెఱసి. 182

వ. ఇట్లరుగుదెంచి యధికతేజస్వు లయి యయాతిప్రతిబింబంబులు బోని యబ్బాలకులం జూచి యిక్కుమారు లెక్కడివా రెవ్వరి కొడుకు లని యయాతి నడిగి యలబ్ధప్రతివచనయై మీ తల్లిదండ్రు లెవ్వ రని యక్కుమారుల నడిగిన. 183

క. తరుణప్రదేశినులు మా
సరముగ వారలు యయాతిశర్మిష్ఠలఁ జూ
పిరి తండ్రియుఁ దల్లియు నని
కర మనురాగిల్లెఁ గన్యకానివహంబున్. 184

వ. ఇట్లు ద న్నెఱుంగకుండ యయాతి శర్మిష్ఠవలన లబ్ధసంతానుం డగుట యప్పు డెఱింగి. 185

చ. పతివిహితానురాగమున భార్గవపుత్త్రి యయాతిచేత వం
చిత యయి వాఁడు దానవికిఁ జేసిన నెయ్య మెఱింగి కోపదుః
ఖిత యయి తండ్రిపాలి కతిఖేదమునం జని దీర్ఘనేత్రని
ర్గతజలధారలం గడిగెఁ గాంత తదీయపదాబ్జయుగ్మమున్. 186

—:శుక్రుఁడు యయాతికి శాపం బిచ్చుట:—

సం. 1-78-24

వ. అయ్యయాతియు దానిం బట్టువఱచుచుఁ దోడన చని శుక్రుం గని నమస్కరించి యున్న నద్దేవయాని గద్గదవచన యై యధర్మంబున ధర్మంబు గీడ్పఱిచి యిమ్మహీశుం డాసురంబున నాసురియం దనురక్తుండై పుత్త్రిత్రయంబు వడసి నా కవమానంబు సేసె ననిన విని శుక్రుండు యయాతి కలిగి నీవు యౌవనగర్వంబున రాగాంధుండ వై నాకూఁతున కప్రియంబు సేసితివి కావున జరాభారపీడితుండవు గమ్మని శాపం బిచ్చిన నయ్యయాతి శుక్రున కిట్లనియె. 187

క. ఋతుమతి యై పుత్త్రార్థము
పతిఁ గోరిన భార్యయందు బ్రతికూలుం డై
ఋతువిఫలత్వము సేసిన
యతనికి మఱి భ్రూణహత్య యగు నండ్రు బుధుల్. 188

క. దానికి భీతుఁడ నై య
మ్మానవతీప్రార్థనం గ్రమం బొనరఁగ సం
తానము వడసితి నెదలోఁ
దీనికి నలుగంగఁ దగునె దివ్యమునీంద్రా. 189

వ. ఏ నిద్దేవయానియందు విషయోపభోగతృప్తుండఁ గాను జరాభారంబుఁ దాల్ప నోప నని ప్రార్థించిన విని వానికి శుక్రుఁడు గరుణించి యట్లేని నీ ముదిమి నీ కొడుకులయం దొక్కరుని పయిం బెట్టి వాని జవ్వనంబు నీవు గొని రాజ్యసుఖంబు లనుభవింపుము నీవు విషయోపభోగతృప్తుండ వైన మఱి నీముదిమి నీవ తాల్చి వానిజవ్వనంబు వానికి నిచ్చునది నీముదిమిఁ దాల్చిన పుత్త్రుండ రాజ్యంబున కర్హుండును వంశకర్తయు నగు ననిన నయ్యయాతి శుక్రు వీడ్కొని దేవయానీసహితుం డై తన పురంబునకు వచ్చి శుక్రుశాపంబున జరాభారంబుఁ దాల్చిన వానికి. 190

క. తల వడఁక దొడఁగె నింద్రియ
ములగర్వ మడంగె నంగములు వదలె వళీ
పలితంబు లయ్యె వగరును
దలయేరును నుక్కసయును దరికొనుచెంచెన్. 191

—:యయాతి యదుప్రముఖులకు శాపం బిచ్చుట:—

సం, 1—79—1

వ. ఇట్లు జరాక్రాంతుం డైన యయాతి గొడుకుల నెల్ల రావించి నాకు విషయసుఖతృప్తి లేకున్న యది కావున మీయందొక్కరుండు నాముదిమి గొని తన జవ్వనంబు నాకిచ్చునది యనిన విని యదు తుర్వసు ద్రుహ్వ్యనులు దండ్రి కిట్లనిరి. 192

ఆ. తగిలి జరయు రుజయు దైవవశంబున
నయ్యెనేని వాని ననుభవింత్రు
గాక యెఱిఁగి కడఁగి యారెంటిఁ జే
కొందురయ్య యెట్టికుమతు లైన. 193

క. నరలుగల కామునైనను
చరణులు రోయుదురు డాయ ధనపతి యయ్యుం
బురుషుఁడు దుర్వారజరా
పరిభూతి నభీష్టభోగబాహ్యుఁడ కాఁడే. 194

వ. అని యొడంబడకున్న నలిగి యయాతి యదువంశంబునవారు రాజ్యంబున కయోగ్యులుగాఁ దుర్వసువంశంబునవారు ధర్మాధర్మవివేకశూన్యులై సంకీర్ణ వర్ణ కిరాతులకు రాజులుగా ద్రుహ్యువంశంబునవా రుడుపప్లవసంతార్యం బైన దేశంబునకు రాజులుగా జరాదూషకుండగుట ననువంశంబునవారు ముదియు నంతకు నుండక జవ్వనంబునన పంచత్వంబున కరుగువారునుంగా శాపం బిచ్చి యానలువురకుం గొండుకవాని శర్మిష్ఠాపుత్త్రుఁ బూరుం బిలిచి యడిగిన వాఁడు దండ్రికోరినయట్ల చేసిన నవయౌవనుండై యయాతి యభిమతసుఖంబులు సహస్రవర్షంబు లనుభవించి తృప్తుండై పూరుజవ్వనంబు వానిక యిచ్చి తన జరాభారంబుఁ దాన తాల్చి నిజాజ్ఞావిధేయచతురంతమహీతలబ్రహ్మక్షత్త్రాది వర్ణముఖ్యులనెల్ల రావించి మంత్రిపురోహిత సామంత పౌరజన సమక్షంబున సకలక్షోణీచక్రసామ్రాజ్యంబునకుఁ బూరు నభిషిక్తుం జేసిన సర్వప్రకృతి జనంబు లారాజున కిట్లనిరి. 195

మ. అవిచారం బని పల్కనోడెదము ధర్మాభిజ్ఞ నీ యగ్రసం
భవుఁ డత్యున్నతశక్తియుక్తుఁడు మహీభారప్రగల్భుండు భా
ర్గవదౌహిత్రుఁడు పాత్రుఁ డీ యదుఁడు లోకఖ్యాతుఁ డుండంగ నీ
భువనేశత్వభరంబుఁ బూన్పఁ దగునే పూరున్ జఘన్యాత్మజున్. 196

వ. అనిన వారల కయ్యయాతి యిట్లనియె. 197

క. యదుఁ డగ్రతనూజుఁడు నా
హృదయసముద్భవుఁడు దా నయిన మద్వచనం
బిది యేటిది యని కడుదు
ర్మదుఁడై చేయక కృతావమానుం డయ్యెన్. 198

క. తనయుండు దల్లిదండ్రులు
వనిచినపని సేయఁడేని పలు కెడలోఁ జే
కొనఁడేని వాఁడు తనయుం
డనఁబడునే పితృధనమున కర్హుం డగునే. 199

క. పూరుఁడు గొండుక యయ్యును
భూరిగుణజ్యేష్ఠుఁడును సుపుత్త్రుఁడు నవనీ
భార సహిష్ణుఁడు నాతఁడ
కోరినకార్యంబు దీర్చి కుశలుం డగుటన్. 200

వ. నా జరాభారంబుఁ దాల్చిన పుత్త్రుండ రాజ్యంబున కర్హుండును వంశకర్తయు నగు శుక్రవచనంబును నిట్టిద యని యయాతి ప్రభృతిజనంబుల నొడంబఱిచి పూరు నఖిలభూభారధురంధరుం జేసి యదుప్రభృతులఁ బ్రత్యంతభూములకు రాజులం జేసి తాను వేదవేదాంగపారగు లయిన బ్రాహ్మణులతోడం దపోవనంబునకుం జని యందుఁ గందమూలఫలాశనుండై వన్యంబులయిన ఫలంబుల హవ్యకవ్యంబుల నగ్నిభట్టారకుం బితృదేవతలం దనుపుచు వానప్రస్థవిధానంబుఁ దప్పక శిలోంఛవృత్తి నతిథిభుక్తశేషం బుపయోగించుచు నియతాత్ముం డై జితారిషడ్వర్గుండును నయి సహస్రవర్షంబులు దపంబు సలిపి సర్వసంగవిముక్తుం డై సర్వద్వంద్వంబులును విడిచి ముప్పదియేండ్లు నిరాహారుం డయి యొక్కయేఁడు వాయుభక్షకుం డయి పంచాగ్నిమధ్యంబున నిల్చి యొక్కయేఁడు నీటిలో నేకపాదంబున నిలిచి మహాఘోరతపంబు సేసి దివ్యవిమానంబున దేవలోకంబునకుం జని యందు దేవర్షిగణపూజితుం డై బ్రహ్మలోకంబునకుం జని యందు బ్రహ్మర్షిగణపూజితుం డై యనేకకల్పంబు లుండి క్రమ్మఱ నింద్రలోకంబునకు వచ్చిన నింద్రుండు వానిం బూజించి యిట్లనియె. 201

ఆ. కొడుకుజవ్వనంబుఁ గొని నీవు నిజరాజ్య
భూరిభరము వానిఁ బూన్చునప్పు
డతని కెద్ది గఱపి తని యడిగిన హరి
కయ్యయాతి యిట్టు లనుచుఁ బలికె. 202

—:యయాతి పూరునకు బోధించిన నీతులు:—

స. 1—82—6

క. ఎఱుకగలవారిచరితలు
గఱచుచు సజ్జనులగోష్ఠిఁ గదలక ధర్మం
బెఱుఁగుచు నెఱిఁగినదానిని
మఱవ కనుష్ఠించునది సమంజసబుద్ధిన్. 203

క. ఇచ్చునది పాత్రునకు ధన
మచ్చుగ నొరు వేఁడ కుండునది యభిముఖు లై
వచ్చిన యాశార్థుల వృథ
పుచ్చక చేయునది సర్వభూతప్రీతిన్. 204

క. మనమునకుఁ బ్రియంబును హిత
మును బథ్యముఁ దథ్యమును నమోఘము మధురం
బును బరిమితమును నగుపలు
కొనరఁగఁ బలుకునది ధర్మయుతముగ సభలన్. 205

సీ. వదనబాణాసన వ్యక్తము క్తము లైన
పలుకుల నక్కడువాఁడిబాణతతులఁ
బరమర్మలక్ష్యముల్ పాయక భేదించు
చుండెడు దుర్జనయోధవరుల
కడనుండ కున్నది కరుణ యార్జవ మక్ష
జయము సత్యంబును శమము శౌచ
మనునివి యెద నిల్పునది శత్రు షడ్వర్గ
జయ మందునది శుద్ధశాంతబుద్ధి

తే. మదముఁ గామము క్రోధంబు మత్సరంబు
లోభమును మోహమును ననులోనిసహజ
వైరివర్గంబు నొడిచిన వాఁడ యొడుచు
నశ్రమంబున వెలుపలియహితతతుల. 206

వ, అని పూరుం గఱపితి నమ్మహాపురుషుం డొరులకుఁ గఱపునట్టి సర్వగుణ సంపన్నుం డనిన విని యింద్రుండు వెండియు నయ్యయాతి కిట్లనియె. 207

క. ఏమితపం బొనరించితి
భూమీశ్వర పుణ్యలోకభోగంబులఁ దే
జోమహిమ ననుభవించితి
సామాన్యమె శతసహస్రసంవత్సరముల్. 208

వ. అనిన నయ్యింద్రున కయ్యయాతి యిట్లనియె. 209

క. సురదైత్యయక్షరాక్షస
నరఖేచరసిద్ధమునిగణప్రవరుల భా
సురతపములు నా దగు దు
ష్కరఘోరతపంబు సరియుఁగా వమరేంద్రా. 210

-:ఇంద్రుండు యయాతిని స్వర్గలోకభ్రష్టునిఁ జేయుట:-
సం. 1-83-3

వ. అని తపోభిమానంబున మహర్షులతపంబు లవమానించి పలికిన నయ్యయాతి గర్వంబునకు సహింపక యింద్రుం డలిగి నీకు దేవలోకసుఖానుభవంబు లందుఁ బుణ్యసమాప్తి యయ్యె నీగర్వంబు నిన్నింత సేసె నింక నధోలోకం బున కరుగుమనిన వాఁడును మనుష్యలోకంబునకుం బోవనోప నంతరిక్షం బున సద్భువనంబున సత్సంగతి నుండునట్లుగా నాకుఁ బ్రసాదింపు మని యింద్రు ననుమతంబు వడసి, 211

తే. అంతరిక్షంబువలన దిగంతరములు
వెలుగఁ జనుదెంచు నాతని విమలదీప్తి
చూచి సద్గణములు గడుఁ జోద్య మంది
రురుతరద్యుతి యిది యేమియొక్కొ యనుచు. 212

వ. అంత నయ్యయాతి దౌహిత్రులైన యష్టకుండును బ్రతర్దనుండును వసు మంతుడును నౌశీనరుం డయిన శిబియు ననువారలు సద్భువననివాసులు దమయొద్దకుం జనుదెంచిన యయాతి నధికతేజోమయు ననంత పుణ్యమూర్తిం

గని నిసర్గస్నేహంబున నభ్యాగతపూజల సంతుష్టుం జేసి నీవెవ్వండ వెందుండి యేమికారణంబున నిందులకు వచ్చితని యడిగిన వారలకు నయ్యయాతి యిట్లనియె. 213

అనవద్యధర్మచరితం
బున నున్నతుఁ డైన నహుషుపుత్త్రుఁడఁ బూరుం
డను మధ్యమలోకేశ్వరు
జనకుండ యయాతి యనఁగఁ జనియెడువాఁడన్. 214

అమితతపోవిభవంబునఁ
గమలజులోకంబు మొదలుగాఁగల సురలో
కములందుఁ బుణ్యఫలములఁ
గ్రమమున భోగించి యింద్రుకడ కేఁ జనినన్. 215

సురపతి నాతపమున క
చ్చెరువడి నీతపముపేర్మిఁ జెప్పుమ యనినన్
సురసిద్ధమునీంద్రతప
శ్చరణలు నాతపముతోడ సరిగా వంటిన్. 216

అమరవిభుండు దాని విని యల్గి మదంబున నుత్తమావమా
నము దగునయ్య చేయ నని నన్ను నధోభువనప్రపాతసం
భ్రమవివశాత్ముఁ జేసె నది పాడియ యెందును నల్ప మయ్యు ద
ర్పము బహుకాలసంచితతపఃఫలహాని యొనర్పకుండునే. 217

ఇట్లు కుపితశతమఖవచనప్రపీడితుండ నయి తదాదేశంబున సద్భువనంబునకు వచ్చితి ననిన నాతండు దమకు మాతామహుం డగుటయు నతని మహత్త్వంబును సార్వలౌకికత్వంబును సర్వజ్ఞానసంపత్తియు నెఱింగి యష్టకాదులు సకలధర్మాధర్మంబులు సుగతిదుర్గతిస్వరూపంబులు జీవుల గర్భోత్పత్తిప్రకారంబులు వర్ణాశ్రమధర్మంబులు నడిగిన వారల కయ్యయాతి యిట్లనియె. 218

-:యయాతి యష్టకాదు లడిగిన ప్రశ్నలకు సంక్షేప రూపంబున సమాధానంబు లొసఁగుట:-

సం. 1-84-3

ఆ. సర్వభూతదయకు సత్యవాక్యమునకు
నుత్తమంబు ధర్మ మొం డెఱుంగ
నొరుల నొప్పి కోడ కుపతాప మొనరించు
నదియ కడు నధర్మ మనిరి బుధులు. 219

ఆ. వేదవిహితవిధుల నాదరించుట యూర్ధ్వ
గతికిఁ దెరువు విధులఁ గడచి యెందు
నాఁగఁ బడినవాని లోఁగక చేయుట
యధమగతికి మార్గ మనిరి మునులు. 220

వ. మఱియు గర్భయోనియందు ఋతుపుష్పరసంయుక్తం బగుచు రేతంబు గాడ్పుచేతం బ్రేరితం బయి కలసిన నందుఁ బంచతన్మాత్రలు పొడవయి క్రమంబున నవయవంబు లేర్పడి లబ్ధజీవు లయి యుద్భవిల్లి శ్రోత్రంబుల శబ్దంబును నేత్రంబుల రూపంబును ఘ్రాణంబున గంధంబును జిహ్వను రసంబును ద్వక్కున స్పర్శంబును మనంబున సర్వంబును నెఱుంగుచుఁ బూర్వకర్మనియోగంబున దుష్కృతంబును సుకృతంబును జేయుచు దుష్కృతబాహుళ్యంబునఁ బుణ్యంబు గీడ్పఱిచి బుద్ధివిరహితు లై తిర్యగ్యోనులందుఁ బుట్టుదురు సుకృతబాహుళ్యంబునఁ బాపంబు గీడ్పఱిచి బుద్ధియుక్తు లై మనుష్యయోనులందుఁ బుట్టి యుక్తాచారులును దత్త్వవిదులును నయి దేవత్వంబునం బొంది విశుద్ధజ్ఞాను లయి ముక్తు లగుదురు మఱి యుక్తాచారు లెవ్వ రనిన గురుశుశ్రూష సేయుచు నిత్యాధ్యయనాగ్నికార్యంబులయం దప్రమత్తు లయి శమదమ శౌచంబులు దాల్చి యవిప్లుతబ్రహ్మచర్యు లయిన బ్రహ్మచారులును బాపంబునకుఁ బరోపతాపంబునకు వెఱచి ధర్మ్యం బైన విత్తంబున నతిథులం బూజించుచు యజ్ఞంబులు సేయుచుఁ బరుల యానిధనంబులు పరిగ్రహింపక నిత్యానుష్ఠానపరు లయిన గృహస్థులును నియతాహారు లై సర్వసంగంబులు విడిచి జితేంద్రియు లైన వానప్రస్థులును వనంబుల నుండి గ్రామ్యవస్తువుల నుపయోగింపక గ్రామంబుల నుండి

శరీరధారణార్థంబు నియతస్వల్పభోజను లయి నగరప్రవేశంబు పరిహరించి కామక్రోధాదులం బొరయక శౌచాచారక్రియారతు లయి సర్వద్వంద్వంబులు నోడిచి సర్వసంగవివర్జితు లయి యేకచరు లయి యనేకనికేతను లయిన యతులును వీరలు దమతమపుణ్యాచారంబులం జేసి క్రిందం బదితరంబుల వారిని మీఁదం బదితరంబుల వారిని దమ్మును నుద్ధరింతురు. 221

మానాగ్నిహోత్రమును మఱి
మానాధ్యయనమును మానమౌనంబు నవి
జ్ఞానమున మానయజ్ఞము
నా నయథార్థంబు లివియు నాలుగు నుర్వీన్. 222

అని యయాతి యష్టకాదు లడిగిన వాని నెల్ల సంక్షేపరూపంబునం జెప్పుటయు వార లి ట్లనిరి. 223

సకలధర్మవిదుండవు సర్వలోక
వర్తనము లెఱింగిన పుణ్యకర్త వీవు
నెయ్య మొనరంగ నెఱిఁగింపు మయ్య మాకు
వెలయఁ బుణ్యలోకంబులు గలవె యనిన. 224

మీకుం బుణ్యలోకంబులు గల వని యయాతి సెప్పిన విని యన్నలువురు సంతోషించి యేము నీదౌహిత్రులము సు మ్మని త మ్మెఱింగించి వానికిఁ బుణ్యలోకంబు లిచ్చి నట్లయ్యయాతి సత్సంగతిం జేసి తానును దౌహిత్రులు నూర్ధ్వలోకంబునకుం జనియె నని. 225

ఆ యతులపుణ్యునకు నన
నూయునకుఁ బరీక్షిదగ్రసుతునకు వైశం
పాయనుఁ డనంత పుణ్య ఫ
లాయత్తముగాఁగఁ జెప్పె నని కడుఁబ్రీతిన్. 226

క. వీరశ్రీవనితాశ్రిత
భూరిస్థిరబాహుదండ బుధనుతసుగుణా
ధార కలియుగపవిత్ర
పురారాతిపదాబ్జపూజనాసక్తమతీ. 227

మత్తకోకిలము. దండితాహితవీర సూరినిధాన దానవినోద కో
దండపార్థ పరాక్రమప్రియధామ దిక్పరిపూరితా
ఖండపాండుయశోనిధీ పరగండభైరవ వైరివే
దండగండవిదారిఘోరతరాసిభాసిభుజార్గళా. 228

గద్యము

ఇది సకలసుకవిజనవినుత నన్నయభట్ట ప్రణీతం బయిన శ్రీ మహా
భారతంబునం దాదిపర్వంబున శ్రీ మహాభారత కథాప్రారం
భంబును వ్యాసుజన్మంబును దేవ దైత్య దానవ ముని యక్ష
పక్షి గంధర్వాది నానావిధభూతసంభవంబును
దదంశావతారంబును రాజవంశోత్పత్తియు
యయాతి చరితంబును నన్నది
తృతీయాశ్వాసము.

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము

ఆదిపర్వము—చతుర్థాశ్వాసము

క. శ్రీలలనా స్తనఘటిత వి
శాలోరస్థ్సల వివేకచతురానన వా
ణీలీలాస్పద విలస
చ్చాళుక్యాన్వయపయోధిసంపూర్ణశశీ. 1

—:పూరువంశ క్రమము:—

సం. 1—90—11 (1-89-4)

వ. అక్కథకుండు శౌనకాదిమహామునులకుం జెప్పె నట్లు యయాతికిఁ బుత్త్రిం డయిన పూరుండు సకలమహీరాజ్యంబు సేయుచు వంశకర్త యయిన వానికిఁ గౌసల్యఁ యనుదానికి జనమేజయుండు పుట్టి రాజై యశ్వమేధత్రయంబుఁ జేసి ప్రఖ్యాతినొందె నాజనమేజయునకు ననంత యను దానికిఁ బ్రాచిన్వంతుఁడు పుట్టి పరాక్రమంబున నుదయాచలపర్యంతంబు ప్రాగ్దిగ్విజయంబు సేసి ప్రాచిన్వంతుఁడునాఁ బరఁగె నట్టి ప్రాచిన్వంతునకు నశ్మకి యనుదానికి సంయాతి పుట్టె వానికి వరాంగి యనుదానికి నహంయాతి పుట్టె వానికిం గృత వీర్యపుత్త్రి యైన భానుమతికి సార్వభౌముండు పుట్టె వానికిఁ గేకయరాజ పుత్త్రి యైన సునందకు జయత్సేనుండు పుట్టె వానికి వైదర్భి యైన సుశ్ర వసకు నవాచీనుండు పుట్టె నయ్యవాచీనునకు విదర్భరాజపుత్త్రి యైన మర్యా దకు నరిహుండు పుట్టె వానికి నాంగి యనుదానికి మహాభౌముండు పుట్టె నామహాభౌమునకుం బ్రసేనజిత్పుత్త్రి యైన సుపుష్టకు నయుతానీకుండు పుట్టె వానికిం బృథుశ్రవసునిపుత్త్రి యైన కామకు నక్రోధనుండు పుట్టె వానికిం గాళింగి యైన కరంభ యనుదానికి దేవాతిథి పుట్టె వానికి వైదేహి యయిన మర్యాదకు ఋచీకుండు పుట్టె వానికి నాంగి యైన సుదేవ యను దానికి ఋక్షుండు పుట్టె ఋక్షునకుఁ దక్షకపుత్త్రి యయిన జ్వాల యనుదానికి మతి నారుండు పుట్టె. 2

క. ఇమ్ముగ సరస్వతీతీ
రమ్మునఁ బంద్రెండువత్సరమ్ములు విధిమా
ర్గమ్మున సద్గుణసముదా
య మ్మెసగఁగఁ జేసె సత్త్రియాగము నిష్ఠన్. 3

క. అతనికి సరస్వతీనది
మతి ననురక్త యయి వాని మానుగఁ దనకుం
బతిఁ జేసికొనియె ధర్మ
స్థితి నయ్యిరువురకు ద్రసుఁడు ధీరుఁడు పుట్టెన్. 4

వ. ఆత్రసునకుఁ గాళింది యనుదానికి నిలినుండు పుట్టె వానికి రథంతరి యను
దానికి దుష్యంతుండు పుట్టెఁ బుట్టి యనన్యసాధారణశక్తియుక్తుం డై. 5

క. బాలహరిణములఁ బట్టెడు
లీలను విషమాటవీచలితకేసరిశా
ర్దూలేభశరభములఁ దన
బాలత్వమునంద యెగిచి పట్టుచు మఱియున్. 6

క. ఉర్వీరుహనివహముతోఁ
బర్వతములు వెఱికి యొండుపర్వతములపైఁ
బర్వఁగ వైచుచు యౌవన
గర్వంబున నొప్పె నుర్విఁ గడునధికుం డై, 7

–:దుష్యంతుఁడు వేఁట కరుగుట:–

సం. 1–63–1

శా. ఆదుష్యంతుఁ డనంతసత్త్వుఁడు సమస్తాశాంతమాతంగమ
ర్యాదాలంకృత మైన భూవలయ మాత్మాయత్త మై యుండఁగా
నావిర్భూతసమీరదుర్గమమహోగ్రారణ్యదేశాళితో
నావిక్షత్త్రచరిత్ర నేలె నజితుం డై బాహువీర్యంబునన్. 8

క. ఆతనిరాజ్యంబున ను
ర్వీతలము ప్రజాసమృద్ధి వెలసి రుజాశో
కాతంకక్షయశంకా
పేతం బై ధర్మచరితఁ బెరుఁగుచునుండెన్. 9

వ. అమ్మహీపతి యొక్కనాఁడు మృగయావినోదార్థి యయి యాదిత్యహయం
బులకంటె వడిగలవాహనంబులు పూనినరథం బెక్కి యాజానేయతురంగా
రూఢు లైన యాశ్వికులు పరివేష్టించి రాఁగ ననంతకుంతశక్తిచాపకృపాణ
పాణు లయిన వీరభటసహస్రంబులతోఁ జని వనంబులోని మృగంబులం
జుట్టిముట్టి. 10

క. కలయఁగ నార్పుల బొబ్బల
యులివున నవ్విపిన మనుమహోదధిఁ బెలుచం
గలఁచెను దుష్యంత మహా
బలమందరనగము సత్త్వభయజననం బై. 11

క. సరభసపరిచలితమహా
శరభద్విపరిపువరాహశార్దూలమద
ద్విరదాదిప్రకరభయం
కరవనమధ్యమున నృపతి గడుఁగడిమి మెయిన్. 12

క. ఓసరిలి పఱచుమృగముల
నేసియు డాసినమృగముల నెగిచి భుజాసిన్
వ్రేసియుఁ జంపెను మృగయా
వ్యాసక్తి నపారఘోరవన్యమృగాలిన్. 13

వ. ఇట్లు పెక్కుమృగంబుల నెగిచి చంపుచు మఱియుఁ జంపెడువేడుక నతి
దూరంబున కరిగిన నాతనిరథవేగంబు ననుగమింప నోపక యధికక్షుత్పిపాసా
పరవశు లయి పదాతు లయ్యైప్రదేశంబుల విశ్రమించి రంత దుష్యంతుండు
కతిపయామాత్యపురోహితసహితుం డై కొండొకనేల యరిగి ముందట నొక్క
పుణ్యనదీతీరంబున వివిధసురభికుసుమఫలభారవినమ్రతరులతాగుల్మపరిశో
భితం బయిన యొక్కవనంబు గని. 14

-:కణ్వాశ్రమ వర్ణన:-

సం. 1_64_3

క. అమరపతిఖాండవమునకు
రమణను వైశ్రవణుచైత్రరథమునకు సమా
నముగా దీనిని భూభా
గమునను రచియించె నొక్కొ కమలజుఁడు దయన్. 15

వ. అని దానిరమణీయభావంబుఁ బొగడుచుఁ జనుదెంచి యవ్వనంబు సొచ్చు
నప్పుడు. 16

చ. అతిరుచిరాగతుం డయిన యాతనికిన్ హృదయప్రమోద మా
తతముగ నవ్వనంబున లతాలలనల్ మృదులానిలాపవ
ర్జితకుసుమాక్షతావళులు సేసలు వెట్టిన యట్టి రైరి సం
పతదళినీనినాదమృదుభాషల దీవన లొప్ప నిచ్చుచున్. 17

వ. మఱియును. 18

క. కాఱడవిఁ బఱచుమృగములు
నూఱడకం దిగిచి డస్సి యున్నతనిశ్రమం
బాఱఁగ నెడఁ బరితాపము
దీఱఁగఁ బై వీచె నన్నదీపవనంబుల్. 19

మానిని. ఏచి తనర్చి తలిర్చిన క్రోవుల నిమ్మగుతావులజొంపములం
బూచినమంచియశోకములన్ సురపొన్నలఁ బొన్నల గేదఁగులం
గాచి వెడంగుగఁ బండిన యాసహకారములం గదళీతతులం
జూచుచు వీనుల కింపెసఁగన్ వినుచున్ శుకకోకిలసుస్వరముల్. 20

కవిరాజవిరాజితము.

చనిచని ముందట నాజ్యహవిర్ధృతసౌరభధూమలతాతతులం
బెనఁగినమ్రాకుల కొమ్మలమీఁద నపేతలతాంతము లైనను బా
యనిమధుపప్రకరంబులఁ జూచి జనాధిపుఁ డంత నెఱింగెఁ దపో
వన మిది యల్లదె దివ్యమునీంద్రునివాసము దా నగు నంచు నెదన్. 21

వ. ఇట్లు హృదయసుఖావహం బగుచున్న యవ్వనంబులో నరిగి యరిగి యన వరతమహాద్విజపఠ్యమానవేదధ్వనులను నవిచ్ఛిన్నహూయమానాగ్నిహోత్ర స్వాహాశబ్దంబులను ననేకమునిగణప్రణీతవచనవిషయవిభాగవినిర్ణయ న్యాయనిపుణవిద్వత్సభాసంభాషణఘోషంబులను బ్రతిపక్షదుర్విభేదప్రమాణ విచార్యమాణవేదార్థమీమాంసకగోష్ఠీవివాదనాదంబులనుం జేసి మ్రోయుచు యజ్ఞప్రయోగప్రవీణు లయిన యాజ్ఞికులకును విహితానుష్ఠానాసక్తు లయిన యనుష్ఠాతలకును నధికతపోనిరతు లయిన మహాతపోధనులకును నివాసం బయిన పుణ్యనదీతీరంబునఁ దద్దయు రమ్యం బయి గంగాతీరంబున నర నారాయణస్థానంబునుంబోలె జగత్పావనం బైన కణ్వమహామునియాశ్ర మంబు గని యందు. 22

సీ. శ్రవణసుఖంబుగా సామగానంబులు
చదివెడు శుకములచదువు దగిలి
కదలక వినుచున్న కరులయు గరికర
శీతలచ్ఛాయఁ దచ్ఛీకరాంబు
కణముల చల్లనిగా డ్పానపడి దానిఁ
జెంది సుఖం బున్నసింహములయు
భూసురప్రవరులు భూతబలుల్ దెచ్చి
పెట్టు నీవారాన్నపిండతతులు

తే. గడఁగి భక్షింప నొక్కటఁ గలసి యాడు
చున్న యెలుకలుఁ బిల్లులయొండుసహజ
వైరివర్గంబులయు సహవాస మపుడు
సూచి మునిశక్తి కెంతయుఁ జోద్య మంది. 23

వ. ఇక్కాశ్యపుం డైన కణ్వమహామునీంద్రునకు నమస్కరించి వచ్చెద నావచ్చు నంతకు నందఱు నిచ్చోటన యుండు నది యని. 24

చ. వలయునమాత్యులం దగినవారల నుండఁగఁ బంచి ధారుణీ
తలవిభుఁ డొక్కరుండ చని తన్విఁ బయోజదళాయతాక్షి సం
కులమిళితాళినీలపరికుంచితకోమలకుంతలన్ శకుం
తల యను కన్యకం గనియెఁ దన్మునివల్లభమందిరంబునన్. 25

వ. అదియును ననంతవిలాసంబున జయంతుండపోని దుష్యంతు నెఱింగి యతి సంభ్రమంబున నాసనార్ఘ్యపాద్యాదివిధులం బూజించి కుశలం బడిగి యున్న నక్కన్యకం జూచి దుష్యంతుం డిట్లనియె. 26

ఉ. క్రచ్చఱ వేఁట వచ్చి యిట కణ్వమహాముని(జూచి పోవఁగా
వచ్చితి మెందు వోయిరొకొ వా రనినన్ విని యాలతాంగి వా
రిచ్చట నుండి యాక్షణమ యేఁగిరి కానకుఁ బండ్లు దేర మీ
వచ్చు టెఱింగిరేని జనవల్లభ వారును వత్తు రింతకున్. 27

వ. వచ్చునంతకు నొక్కముహూర్తం బుండునది యనిన విని యక్కోమలి వినయంబునకు మృదుమధురవచనంబులకు సంతసిల్లి దానిం కన్యకఁగా నెఱింగి మనోజరాజ్యలక్ష్మియుంబోని దాని సర్వలక్షణలక్షితంబు లయిన సర్వావయవంబులుం జూచి సంచలితహృదయుం డై నీ వెవ్వరికూఁతుర విట్టి రూపలావణ్యవిలాసవిభ్రమగుణసుందరి విందుల కేల వచ్చి తని యడిగిన నది యిట్లనియె. 28

—:శకుంతల దుష్యంతునకుఁ దన జన్మక్రమం బెఱింగించుట:—

సం. 1—65—14

క. జగతీవల్లభ యే న
త్యగణితధర్మస్వరూపుఁ డని జనములు దన్
బొగడఁగ జగదారాధ్యుం
డగు కణ్వమహామునీంద్రునాత్మజ ననినన్. 29

చ. ఇది మునికన్య యేని మఱి యేలొకొ యీలలితాంగియందు నా
హృదయము దద్దయుం దవిలె నిప్పలు కింకను నమ్మనేరన
య్యెద విజితేంద్రియుం డనఁగ నిమ్మునిఁ బాయక విందు నంచు దా
నిది కలరూ పెఱుంగ నవనీపతి యుత్సుకుఁ డయ్యె నాత్మలోన్. 30

వ. ఇట్లు దుష్యంతుం డాశకుంతలజన్మం బెఱుంగ వేఁడి వెండియు దానికి ట్లనియె. 31

తే. ఉత్తమాశ్రమనిష్ఠితు డూర్ధ్వరేతు
డైన కణ్వమహాముని యనఘచరితు
డట్టిముని కెట్లు గూతుర వైతి దీని
నాకు నెఱుగంగ జెప్పుము నలిననేత్ర. 32

వ. అని యడిగిన నారాజునకు శకుంతల యిట్లనియె. 33

క. ఇక్కమలాక్షి శకుంతల
యెక్కడియది దీనిజన్మ మెవ్విధ మవి త
మ్మొక్కమునినాథు డడిగిన
నిక్కాశ్యపు లర్థి జెప్పి రేను వినంగన్. 34

వ. నాజన్మప్రకారంబు మాయయ్య యమ్మునికిం జెప్పినవిధంబు చెప్పెద జిత్త
గించి విను మని యాదుష్యంతునకు శకుంతల యిట్లనియె. 35

సీ. అనఘుడు రాజర్షి యై తపశ్శక్తిమై
బ్రహ్మర్షిభావంబు బడసి యున్న
సన్మునీశ్వరుడు విశ్వామిత్రు డతిఘోర
తపము సేయుచునున్న దత్తపమున
కెంతయు వెఱచి దేవేశ్వరు డప్సరో
గణములలో నగ్రగణ్య యైన
దాని మేనక యను ధవలాక్షి బిలిచి వి
శ్వామిత్రు పాలికి జని తదీయ

ఆ. ఘోరతపము చెఱిచి కోమలి నాదైన
దేవరాజ్యమహిమ దివిరి నీవు
గావు మనిన నదియు గడు భయంపడి యమ
రేశ్వరునకు మ్రొక్కి యిట్టు లనియె. 36

చ. వనజభవప్రభావు డగువాని వసిష్ఠు నపత్యశోక మ
హ్వననిధిలోన ముంచిన యవారితసత్త్వుడు నిన్ను దొట్టి యీ
యనిమిషు లెల్ల వానికి భయంపడుచుండుదు రట్టి యుగ్రకో
పనుకడ కిప్పు డేగు మని పాడియె యిప్పని నన్ను బంపగన్. 37

ఉ. అమ్ముని యల్గి చూచుడును నాక్షణమాత్రన గోత్రధారిణీ
ధ్రమ్మలు వ్రయ్యు నయ్యుసుము దక్కఁగ నంబుధు లింకు మూఁడు లో
కమ్ములు దిర్దిరం దిరుగు గాడ్పు చలింపఁగ నోడు నుగ్రతం
బమ్మిన యట్టి కోపపరుపాలికి భామలు వోవ నోడరే. 38

వ. అయినను నానేర్చువిధంబున నమ్మునివరుచిత్తంబు మెత్తన చిత్తజాయత్తం
బగునట్లుగాఁ జేసెద నని వాసవు వీడ్కొని మేనక తనకు మందమలయా
నిలంబు దోడుగాఁ జనుదెంచి హిమవత్పర్వతప్రదేశంబునం దపంబు సేయు
చున్న విశ్వామిత్రుతపోవనంబు సొత్తెంచిన. 39

క. చల్లని దక్షిణమారుత
మల్లన వీతెంచెఁ దగిలి యాలలనాధ
మ్మిల్లకుసుమాంగరాగస
ముల్లసనసుగంధి యగుచు మునివరుమీఁదన్. 40

వ. అంత. 41

చ. అనిమిషకాంతయున్ నవలతాంతవిభూషణలీల నల్లన
ల్లన వనకేళిలాలసవిలాసగతిం జనుదెంచి ముందటం
గనియె మహామునిప్రవరుఁ గౌశికుఁ గౌశికచిత్తభీతిసం
జననమహాతపశ్చరణసంయతచిత్తు నిరస్తచిత్తజున్. 42

క. అంబుజలోచన కడువిన
యంబున నమ్మునికి మ్రొక్కి యనురాగముతో
డం బుష్పాపచయవ్యా
జంబున విహరించుచుండె సఖులుం దానున్. 43

చ. అలసత యొప్పఁగాఁ దరుణి యమ్మునివల్లభుమ్రోల మన్న సం
మిళితసుగంధబంధురసమీరవశంబునఁ దూలి బాలపై
వలు వెడలన్ బయ ల్పడియె వర్ధకుచంబులుఁ గక్షయుగ్మమున్
లలితకృశోదరంబుఁ దరళత్రివళీయుతరోమరాజియున్. 44

క. అందుఁ దనదృష్టి నాటుడుఁ
గందర్పనిశాతసాయకంబులు పెలుచన్
డెందముఁ గాఁడిన ధృతి సెడి
కంది మునీంద్రుండు దానిఁ గవయం దివిరెన్. 45

వ. మేనకయు విశ్వామిత్రునిష్టంబునకుం దగిన కామోపభోగంబులం బెద్దకాలంబు రమియించిన నయ్యిద్దఱకు నిక్కన్యక పుట్టిన దీని మాలిని యను నొక్క యేటిపులినతలంబున బెట్టి మేనక దేవలోకంబునకుం జనియె విశ్వామిత్రుండును దపోవనంబునకుం జనియె నంత నమ్మునిప్రభావంబున. 46

ఆ. చెలఁగి లేవ నేడ్చుచిఱుతుకదానిఁ గ్ర
వ్యాదఘోరమృగము లశనబుద్ధిఁ
బట్టకుండఁ జెట్టుపలఁ గప్పి రక్షించు
కొని శకుంతతతులు గూడియుండె. 47

వ. అంత నేము శిష్యగణంబులతోడ సమిత్కుసుమఫలాహరణార్థం బక్కడకుం జని యమ్మాలినీపులినతలంబున శకుంతరక్షిత యై యున్న కూఁతు నత్యంత కాంతిమతి నవనీతలంబున కవతరించిన తరుణశశిరేఖయుం బోనిదాని నెత్తి కొని వచ్చి శకుంతరక్షిత యగుటం జేసి శకుంతల యను నామం బిడి కరంబు గారవంబునం బెనిచితిమి. 48

మధురాక్కర. తనరఁ జనకుండు నన్నప్రదాతయును భయత్రాత
యును ననఁగ నింతులకు మువ్వు రొగిన గురువులు వీర
లనఘ యుపనేత మఱియు నిరంతరాధ్యాపకుండు
ననఁగ బురుషున కియ్యేవు రనయంబును గురువులు. 49

వ. అనం బరగిన శాస్త్రార్థంబున నేము దీనికి భయత్రాతల మగుటంజేసి గురుల మిదియును మాచే నభివర్ధిత యగుటంజేసి హృదయానందని యైన కూఁతు రని కణ్వమహాముని యమ్మునికిఁ జెప్పినవిధం బంతయు శకుంతల సెప్పిన విని దుష్యంతుం డాత్మగతంబున. 50

-:దుష్యంతుండు శకుంతలను వివాహంబు సేసికొనఁ గోరుట:-

సం. 1-67-1

చ. ఇది మునినాథకన్య యని యెంతయు నిస్పృహవృత్తి నున్న నా
హృదయము రాజపుత్త్రి నని యిక్కమలాక్షి నిజాభిజాత్యసం
పద నెఱిఁగించినన్ మదనబాణపరంపర కిప్పు డుండ నా
స్పద మయి సంచలించె నళిపాతవికంపితపంకజాకృతిన్. 51

వ. అనుచు మదనాతురుం డయి దుష్యంతుండు దనయం దక్కోమలియనురాగం
బుపలక్షించి యి ట్లనియె. 52

క. ఈవల్కలాజినములకు
నీవన్యఫలాశనముల కీవిటపకుటీ
రావాసములకు నుచిత మె
నీవిలసితరూపకాంతినిర్మలగుణముల్. 53

ఉ. ఈమునిపల్లె నుండు టిది యేల కరం బనురాగ మొప్పఁగా
భామిని నాకు భార్య వయి భాసురలీల నశేషరాజ్యల
క్ష్మీమహనీయసౌఖ్యముల మేలుగ నందు మనిందితేందుపా
దామలతుంగహర్మ్యతలహారిహిరణ్మయకుట్టిమంబులన్. 54

సీ. బ్రాహ్మంబు దైవంబుఁ బరగ నార్షంబుఁ బ్రా
జాపత్యమును రాక్షసంబు నాసు
రంబు గాంధర్వంబు రమణిఁ బైశాచంబు
నను నెనిమిదివివాహములయందుఁ
గడుఁ బ్రశస్తములు సత్క్షత్త్రివంశ్యులకు గాం
ధర్వరాక్షసములు ధర్మయుక్తి
నీకును నాకును నెమ్మిఁ బరస్పర
ప్రేమంబు గాముండు పెంపఁ దొడఁగెఁ

యునై యున్న కూఁతుం జూచి తనదివ్యజ్ఞానంబున నంత వృత్తాంతంబు నెఱింగి క్షత్త్రియులకు గాంధర్వవివాహంబు విధిచోదితంబ యని సంతసిల్లి శకుంతల కిట్లనియె. 61

—:భరతుని జననము:—

సం. 1—68—1

తే. తల్లి నీకులగోత్రసౌందర్యములకుఁ
దగినపతిఁ గంటి దానికిఁ దగఁగ గర్భ
మయ్యె నీదుగర్భమున వాఁ డఖిలభువన
వహనమహనీయుఁ డగు చక్రవర్తి సుమ్ము. 62

వ. నీధర్మచరితంబునకు మెచ్చితి నీకోరినవరం బిచ్చెద వేఁడు మనిన శకుంతలయు నాచిత్తం బెప్పుడు ధర్మువునంద తగిలియుండను నా కుద్భవిల్లెడు పుత్త్రిండు దీర్ఘాయురారోగ్యైశ్వర్యబలసమన్వితుండును వంశకర్తయుఁ గాను వలయు ననిన నమ్మహాముని కరుణించి దాని కోరినవరం బిచ్చి యథాకాలవిధుల గర్భసంస్కారరక్షణంబులు సేయించి యున్నంత వర్షత్రయంబు సంపూర్ణం బైన శకుంతలకు భరతుం డుదయించి కణ్వనిర్వర్తితజాతకర్మాది క్రియాకలాపుం డయి పెరుఁగుచుఁ గరతలాలంకృతచక్రుండును జక్రవర్తిలక్షణలక్షితుండును సింహసంహనన్నుండును దీర్ఘబాహుండును ననంతజవసత్త్వసంపన్నుండును నై పరగుచు. 63

మ. అమితోగ్రాటవిలోనఁ గ్రుమ్మరువరాహవ్యాళశార్దూలఖ
డ్గమదేభాదులఁ బట్టి తెచ్చి ఘనుఁడై కణ్వాశ్రమోపాంతభూ
జములం దోలిన కట్టుచుం బలిమిమై శాకుంతలుం డొప్పె వ
న్యమదేభంబుల నెక్కుచుం దగిలి నానాశైశవక్రీడలన్. 64

వ. ఇట్లు వనంబులోని సర్వసత్త్వంబులను దనమహాసత్త్వంబునం జేసి దమియించుచున్న యాతనిం జూచి యాశ్చర్యం బంది యందులమునులెల్ల నాతనికి సర్వదమనుం డనునామంబుఁ జేసిరి కణ్వమహామునియు నక్కుమారు నుదారతేజోరూపవిక్రమగుణంబులకు సంతసిల్లి వీఁ డఖిలభువనయౌవ

రాజ్యంబునకు సమర్థుం డగు సమయం బరుగుదెంచె నని విచారించి యొక్క-
నాఁడు గూఁతున కి ట్లనియె. 65

ఆ. ఎట్టిసాధ్వులకును బుట్టినయిండ్లను
బెద్దకాల మునికి తద్ద తగదు
పతులకడన యునికి సతులకు ధర్మువు
సతుల కేడుగడయుఁ బతుల చూవె. 66

—:కణ్వమహాముని శకుంతలను దుష్యంతుపాలికిం బంపుట:—

సం. 1—68—10

వ. కావున నీ విక్కుమారునిం దోడ్కొని నీపతిపాలికి నరుగు మని మహాతపో
ధను లైన తనశిష్యులం గొందఱఁ దోడువంచిన శకుంతలయు దౌష్యంతుం
దోడ్కొని దుష్యంతుపాలికి వచ్చి సకలసామంతమంత్రిపురోహితప్రధాన
పౌరజనపరివృతుం డై యున్న యారాజుం గనుంగొని. 67

క. గురునాశ్రమంబునను ము
న్నరుదుగఁ బతివలనఁ గనిన యనురాగము నా
దరణము ననుగ్రహంబును
గరుణయు సంభ్రమము నపుడు గానక యెడలోన్. 68

క. ఎఱుఁగఁడొకొ నన్ను నెఱిఁగియు
నెఱుఁగని యట్లుండు నొక్కొ యెడదవ్వగుడున్
మఱచె నొకొ ముగ్ధ లధిపులు
మఱవరె బహుకార్యభారమగ్నులు కారే. 69

చ. తలపఁగ నాఁడు వల్కినవిధం బెడఁ దప్పఁ దలంచె నొక్కొ చూ
డ్కులు విరసంబు లై కరము క్రూరము లైన నిమిత్త మేమియో
కలయఁగఁ బల్కరించి రుపకారులు నై రని నమ్మియుండఁగా
వలవదు బుద్ధిమంతులు నవప్రియు లైన ధరాధినాథులన్. 70

వ. అని తలంచి చింతాక్రాంత యై శకుంతల వెండియు నాత్మగంబున. 71

క. మఱచినఁ దలఁపింపఁగ నగు
నెఱుఁగనినాఁ డెల్లపాట నెఱిఁగింప నగున్
మఱి యెఱిఁగి యెఱుఁగ నొల్లని
కఱటిం దెలుపంగఁ గమలగర్భునివశమే. 72

వ. అయినను వచ్చి మిన్నక పోవంగాదు. కావున నాపూర్వవృత్తాంతం బెల్ల
నెఱింగించి యే నిక్కమారుం జూపుదు నని మనంబున నిశ్చయించి శకుంతల
యారాజున కిట్లనియె. 73

క. జననాథ వేటనెపమున
గొనకొని కణ్వాశ్రమమునకున్ వచ్చి ముదం
బున నందు నాకు నీయి
చ్చినవరము దలంప వలయుఁ జిత్తములోనన్. 74

క. బాలార్కతేజుఁ డగు నీ
బాలుఁడు నీకొడుకు వీని బౌరవకులర
త్నాలంకారు నుదారగు
ణాలయు యువరాజుఁ జేయు మభిషేకముతోన్. 75

-:దుష్యంతుఁడు శకుంతలను నిరాకరించుట:-

సం. 1-68-18

వ. అనిన విని దుష్యంతుండు దాని నంతయు నెఱింగియు నెఱుంగనివాఁడ పోలె
నిట్లనియె. 76

క. ఏ నెఱుఁగ నిన్ను నెక్కడి
దానవు మిన్నకయ యనుచితంబులు పలుకం
గానేల యరుగు మంబురు
హానన యెందుండి వచ్చి తందులకు వడిన్. 77

వ. అనిన విని వెల్లనై వెచ్చనూర్చి నిశ్చేష్టిత యై కెందమ్మిరేకులవలనం
దొరంగు జలకణంబులపోలెఁ గోపారుణితనయనంబుల బాష్పకణంబులు

దొరఁగం దలవాంచి యారాజుం గటాక్షించుచు హృదయసంతాపంబు దనకుఁ దాన యుపశమించుకొని పెద్దయుం బ్రొద్దు చింతించి శకుంతల యారాజున కి ట్లనియె. 78

-:కుపిత యైన శకుంతల దుష్యంతునకు ధర్మప్రబోధ మొనరించుట:-

సం. 1_68_22

ఆ. ఏల యెఱుక లేని యితరుల యట్ల నీ
వెఱుఁగ ననుచుఁ బలికె దెఱిఁగియెఱిఁగి
యేన కాని దీని నెఱుఁగ రిందొరు లని
తప్పఁబలుక నగునె ధార్మికులకు. 79

చ. విమలయశోనిధీ పురుషవృత్త మెఱుంగుచునుండుఁ జూవె వే
దములును బంచభూతములు ధర్మువు సంధ్యలు నంతరాత్మయున్
యముఁడును జంద్రసూర్యులు నహంబును రాత్రియు నన్మహాపదా
ర్థము లివి యుండఁగా నరుఁడు దక్కొననేర్చునె తన్ను బ్రుచ్చిలన్. 80

క. నా యెఱిఁగినట్ల యిన్నియు
నీయిచ్చినవరము ధారుణీవర యెఱుఁగున్
నాయందుఁ దొంటియట్టుల
చేయు మనుగ్రహ మవజ్ఞ సేయందగునే. 81

క. సతియును గుణవతియుఁ బ్రజా
వతియు ననువ్రతయు నైన వనిత నవజ్ఞా
న్వితదృష్టిఁ జూచు నతి దు
ర్మతి కిహముం బరముఁ గలదె మతిఁ బరికింపన్. 82

క. సంతతగృహమేధిఫలం
బంతయుఁ బడయంగ నోపు ననుగుణభార్యా
వంతుం డగువాఁడు క్రియా
వంతుఁడు దాంతుండు బుత్త్రవంతుండు నగున్. 83

వ. మఱియును. 84

సీ. ధర్మార్థకామసాధన కుపకరణంబు
గృహనీతివిద్యకు గృహము విమల
చారిత్రశిక్ష కాచార్యకం బన్వయ
స్థితికి మూలంబు సద్గతికి నూఁత
గౌరవంబున కేకకారణం బున్నత
స్థిరగుణమణుల కాకరము హృదయ
సంతోషమునకు సంజనకంబు భార్యయ
చూవె భర్తకు నొండ్లు గావు ప్రియము

ఆ. లెట్టి ఘట్టములను నెట్టి యాపదలను
నెట్టితీరములను ముట్టఁబడిన
వంత లెల్లఁ బాయునింతులఁ బ్రజలను
నొనరఁ జూడఁ గనినజనులకెందు. 85

వ. మఱియు భార్య పురుషునం దర్ధం బగుటం జేసి పురుషునకు మున్న పరేత
యైన పతివ్రత పరలోకంబునం దనపురుషుం గూడఁ దదాగమనంబు ప్రతీ
క్షించుచుండుఁ బురుషుండు మున్న పరేతుం డైనఁ బదంపడి తానును బరే
తయై తనపురుషుం గూడ నరుగు నట్టిభార్య నవమానించుట ధర్మవిరోధంబు
మఱియునుం బురుషుండు భార్యయందుఁ బ్రవేశించి గర్భంబునఁ బుత్త్రిం
డై తాన యుద్భవిల్లు గావున నఙ్గాదఙ్గాత్సమ్భవసి యను నిది యాదిగాఁ గల
వేదవచనంబులయందును జనకుండును బుత్త్రుండును ననుభేదంబు లేదు. 86

క. విను గార్హపత్య మను న
య్యనలము విహరింపఁబడి తదాహవనీయం
బున వెలుఁగునట్ల వెలుఁగును
జనకుఁడు దాఁ బుత్త్రిఁ డై నిజద్యుతితోడన్. 87

క. తాన తననీడ నీళ్లల
లో నేర్పడఁ జూచునట్లు లోకస్తుత త
త్సూను జనకుండు సూచి మ
హానందముఁ బొందు నతిశయప్రీతిమెయిన్, 88

పున్నామ్నో నరకా త్త్రాయత ఇతి పుత్త్ర యను వేదవచనంబు గలదు గావునఁ
బుణ్యాచారుం డయిన పుత్త్రుం డుభయపక్షంబులవారి నుద్ధరించుఁ గావున. 89

సీ పుణ్యతనువువలనన
యీపుత్త్రికుఁ డుద్భవిల్లి యెంతయు నొప్పున్
దీపంబువలన నొండొక
దీపము ప్రభవించినట్లు తేజం బెసఁగన్. 90

మ. విపరీతప్రతిభాష లేమిటికి నుర్వీనాథ యీపుత్త్రగా
త్రపరిష్వంగసుఖంబు సేకొనుము ముక్తాహారకర్పూరసాం
ద్రపరాగప్రసరంబుఁ జందనముఁ జంద్రజ్యోత్స్నయుం బుత్త్రగా
త్రపరిష్వంగము నట్లు జీవులకు హృద్యంబే కడున్ శీతమే. 91

క. అనఘుఁడు వంశకరుం డై
పెనుపున నీసుతుఁడు వాజపేయంబులు నూ
ఱొనరించు నని సరస్వతి
వినిచె మునులు వినఁగ నాకు వినువీథి దెసన్. 92

క. భూరిగుణు నిట్టికులవి
స్తార కుదారకు నుదారధర్మప్రియ ని
ష్కారణమ తప్పఁజూడఁగ
సారమతీ చనునె నాఁటి సత్యము గలుగన్. 93

చ. నుతజలపూరితంబు లగు నూతులు నూఱిటికంటె నూనృత
వ్రత యొకబావి మేలు మఱి బావులు నూఱిటికంటె నొక్కస
త్క్రతు వది మేలు తత్క్రతుశతంబునకంటె సుతుండు మేలు త
త్సుతశతకంబుకంటె నొకసూనృతవాక్యము మేలు సూడఁగన్. 94

క. వెలయంగ నశ్వమేధం
బులు వేయును నొక్కసత్యమును నిరుగడలం
దులఁ నిడి తూఁపఁగ సత్యము
వలనన ములు సూపు గౌరవంబున పేర్మిన్. 95

తే. సర్వతీర్థాభిగమనంబు సర్వవేద
సమధిగమము సత్యంబుతో సరియుఁ గావు
ఎఱుఁగు మెల్ల ధర్మంబుల కెందుఁ బెద్ద
యండ్రు సత్యంబు ధర్మజ్ఞు లైన మునులు. 96

క. కావున సత్యము మిక్కిలి
గా విమలప్రతిభఁ దలఁచి కణ్వాశ్రమసం
భావితసమయస్థితి దయఁ
గావింపుము గొడుకుఁ జూడు కరుణాదృష్టిన్. 97

క. క్షత్త్రివరుఁ డైన విశ్వా
మిత్రునకుఁ బవిత్ర యైన మేనకకున్ స
త్పుత్త్రి నయి బొంకు వలుకఁగ
ధాత్త్రీతలనాథ యంత ధర్మేతరనే. 98

వ. అనిన శకుంతలపలుకులు సేకొన నొల్లక దుష్యంతుం డిట్లనియె. 99

క. ఏ నెట నీ వెట సుతుఁ డెట
యే నెన్నఁడు దొల్లి చూచి యెఱుఁగను నిన్నున్
మానిను లసత్యవచనలు
నా నిట్టు లసత్యభాషణం బుచితంబే. 100

క. పొడువునఁ బ్రాయంబునఁ గడుఁ
గడిఁదిబలంబునను జూడఁగా నసదృశు నీ
కొడు కని యీతని నెంతయు
నెడ మడుగుగఁ జూపఁ దెత్తె యిందఱు నగగన్. 101

వ. ఇట్టి లోకవిరుద్ధంబుల కే మోడుదు మయుక్తంబు లయిన పలుకులు వలుకక నీయాశ్రమంబునకుం బొ మ్మనిన శకుంతల యత్యంతసంతాపితాంతః కరణ యై. 102

మధ్యాక్కర. తడయక పుట్టిననాఁడ తల్లిచేఁ దండ్రిచే విడువఁ
బడితి నిప్పుడు పతిచేతను విడువఁబడియెద నొక్కొ
నుడువులు వేయు నింకేల యిప్పాటినోములు దొల్లి
కడఁగి నోఁచితిని గాకేమి యనుచును గంధె దెందమున. 103

క. ఇట్లు దద్దయు దుఃఖించి విగతాశ యై బోరనఁ దొరఁగుబాష్పజలంబు లందంద యొత్తికొనుచు నింక దైవంబ కాని యొండుశరణంబు లే దని యప్పరమపతివ్రత తనయుం దోడ్కొని క్రమ్మఱిపోవ నున్నయవసరంబున. 104

—:దివ్యవాణి నాకర్ణించి దుష్యంతుఁడు శకుంతలను గ్రహించుట:—

సం. 1–69–28

చ. గొనకొని వీఁడు నీకును శకుంతలకుం బ్రియనందనుండు సే
కొని భరియింపు మీతని శకుంతల సత్యము వల్కె సాధ్వి స
ద్వినుత మహాపతివ్రత వివేకముతో నని దివ్యవాణి దా
వినిచె ధరాధినాథునకు విస్మయ మందఁగఁ దత్సభాసదుల్. 105

వ. ఇ ట్లెల్లవారలకు నతిహర్షంబుగా శకుంతలపతివ్రతాత్వంబును సత్యంబును భరతోత్పత్తియుఁ బ్రశంసించు వేలుపులపలుకు లతివ్యక్తంబు లయి యాకాశంబువలన వీతెంచిన విని దుష్యంతుండు సభాసదులు విన నిట్లనియె. 106

తే. ఏను నీయింతియును గాని యెఱుఁగ రన్యు
లర్థిఁ గణ్వమహాముని యాశ్రమంబు
నందు గాంధర్వవిధి వివాహమునఁ గరము
నెమ్మిఁ జేసినదీనిఁ బాణిగ్రహణము. 107

తే. అన్యు లెఱుఁగమిఁజేసి లోకాపవాద
భీతి నెఱిఁగియు నిత్తన్విఁ బ్రీతి దప్పి
యెఱుఁగ నంటిని నిందఱ కిప్పు డెఱుఁగఁ
జెప్పె నాకాశవాణి యచ్చెరువు గాఁగ. 108

వ. అని మహానురాగంబునం గొడుకు నెత్తికొని హర్షపులక లెసఁగ నాలింగనంబు సేసి శకుంతలామహాదేవి నతిప్రణయగౌరవంబున సంభావించి యౌవరాజ్యంబునకు భరతు నభిషిక్తుం జేసి పెద్దకాలంబు రాజ్యసుఖంబు లనుభవించి తనరాజ్యభారం బంతయు భరతుం బూన్చి దుష్యంతుండు దపోవనంబున కరిగిన. 109

చ. భరతుఁ డశేషభూభువనభారధురంధరుఁ డై వసుంధరం
బరఁగి యనేకయాగములఁ జాయక భాస్కరజహ్నుకన్యకా
సురుచిరతీరదేశముల సువ్రతుఁ డై యొనరించి భూరి భూ
సురులకు నిచ్చె దక్షిణలు శుద్ధసువర్ణగవాశ్వహస్తులన్. 110

—: భరతవంశ క్రమము :—

సం. 1—90—34

వ. మఱియు నతీతానాగతు లైన నిజవంశంబున రాజుల కెల్ల వంశకర్త యయ్యె నట్టిభరతునకుఁ గైకేయి యైన సునందకు భుమన్యుండు పుట్టె వానికి దాశార్హపుత్త్రి యైన విజయకు సుహోత్రుండు పుట్టె వానికి నిక్ష్వాకుకన్య యైన సువర్ణకు హస్తి పుట్టె నతనిపేరం గౌరవ్యరాజధాని యైన నగరంబు హస్తిపురంబు నాఁ బరగె నట్టి హస్తికిం ద్రిగర్తరాజపుత్త్రి యైన యశోధరకు వికుంఠనుండు పుట్టె వానికి దాశార్హపుత్త్రి యైన వసుదేవకు నజమీఢుండు పుట్టె నయ్యజమీఢునకు గైకేయియు గాంధారియు ఋక్షయు నను మువ్వురు స్త్రీలకు. 111

క. బలయుతులు నూటయిరువది
నలువురు సుతు లుద్భవిల్లి నానాదేశం
బులకు బతు లైరి మఱి వా
రలలో సంవరణుఁ డఖిల రాజ్యోన్నతుఁ డై. 112

క. అనఘుఁడు పౌరవకులవ
ర్ధనుఁ డద్దిననాథతనయఁ దపతి వివాహం
బొనరఁగ నయ్యె నిరువుర
కును వంశకరుండు పుట్టెఁ గురుఁ డున్నతుఁ డై. 113

వ. వానిపేరం గురుక్షేత్రంబునాఁ బరగె నట్టికురునకు దాశార్హి యైన శుభాంగికిని విదూరథుండు పుట్టె వానికి మాగధి యయిన సంప్రియకు ననశ్వుండు పుట్టె నయ్యనశ్వునకు మాగధి యైన యమృతకుం బరీక్షితుండు పుట్టె వానికి బహుదానసుత యయిన సుయశకు భీమసేనుండు పుట్టె వానికిం గైకేయి యయిన

కుమారికిఁ బ్రదీపుఁడు (బర్హ్యశ్రవసుండు) పుట్టె వానికిఁ బ్రతీపుండు పుట్టెఁ బ్రతీపునకు శిబిపుత్త్రి యయిన సునందకు దేవాపి శంతను బాహ్లికు లనఁగా మువ్వురు పుట్టి రందు దేవాపి బాల్యంబునంద తపోవనంబున కరిగిన శంతనుండు రాజయ్యె వానికి గంగాదేవికి దేవవ్రతుం డైన భీష్ముండు పుట్టె మఱియు శంతనునకు యోజనగంధి యయిన సత్యవతికిం జిత్రాంగదవిచిత్రవీర్యు లనంగా నిద్దఱు గొడుకులు పుట్టి రందుఁ జిత్రాంగదుండు బాల్యంబున గంధర్వనిహతుం డయిన వానికిం గొండుకవాని విచిత్రవీర్యు రాజ్యాభిషిక్తుం జేసి భీష్ముండు కాశీరాజదుహితల నంబికాంబాలిక లనువారి నిద్దఱ విచిత్రవీర్యునకు వివాహంబు సేసిన. 114

చ. అతిశయరూపయౌవనగుణాధికసుందర మైన యాసతీ
ద్వితయమునందు సంతతరతిన్ వివశుం డయి రాజకృత్యముల్
మతి నొకనాఁడుఁ జేయ కహిమద్యుతితేజుఁడు రాజయక్ష్మబా
ధితుఁ డయి దేవలోకసుదతీప్రియుఁ డయ్యె విచిత్రవీర్యుఁడున్. 115

వ. అంత దౌష్యంతి సంతానవిచ్ఛేదంబుగా వచ్చిన సత్యవతీనియుక్తుం డై సకలధర్మమూర్తి కృష్ణద్వైపాయనుండు దేవరన్యాయంబున నంబికయందు ధృతరాష్ట్రుని నంబాలికయందుఁ బాండురాజును నంబికాపరిచారికయందు విదురునిం బుట్టించిన నందు ధృతరాష్ట్రునకు గాంధారికి వ్యాసవరప్రసాదంబున దుర్యోధనుం డాదిగా నూర్వురు గొడుకులు పుట్టిరి పాండురాజునియోగంబునఁ గుంతీమాద్రులకు ధర్మానిలశక్రాశ్వినులప్రసాదంబున ధర్మజభీమార్జుననకులసహదేవు లనంగా నేవురుగొడుకులు పుట్టి రయ్యేవురకుం బాంచాలి ధర్మపత్ని యయ్యె దానియందు ధర్మరాజునకుఁ బ్రతివింధ్యుండును భీమసేనునకు శ్రుతసోముండును నర్జునునకు శ్రుతకీర్తియు నకులునకు శతానీకుండును సహదేవునకు శ్రుతసేనుండును నన బంచోపపాండవులు పుట్టిరి మఱి ధర్మరాజునకు స్వయంవరలబ్ధ యైన దేవిక యనుదానికి యౌధేయుండు పుట్టె భీమసేనునకు జరంధరకు సర్వగుండు పుట్టె నర్జునునకు సుభద్రకు నభిమన్యుండు పుట్టె నకులునకుఁ జైద్య యయిన కరేణుమతికి నిరమిత్త్రుండు పుట్టె సహదేవునకు స్వయంవరలబ్ధ యైన విజయకు సుహోత్త్రుండు పుట్టె మఱియు భీమసేనునకు హిడింబకు ఘటోత్కచుండు పుట్టె నిప్పాటం

బాండవపుత్త్రి లైన పదునొక్కండ్రయందును వంశకరుం డైన యభిమన్యు
నకు విరాటపుత్త్రి యయిన యుత్తరకుం బరీక్షితుండు పుట్టె. 116

క. అతనికి ననంతపుణ్యా
న్వితయనఁదగు మాద్రవతికి నీ వఖిలజగ
న్నుత జనమేజయ పుట్టితి
ధృతిఁ బాండవవంశమునకుఁ దేజం బెసఁగన్. 117

వ. మఱియు నీకును వపుష్టమకును శతానీకశంకుకర్ణులు పుట్టి రందు శతానీకునకు
వైదేహికి నశ్వమేధదత్తుండు పుట్టె. 118

క. వీ రైలులుఁ బౌరవులును
భారతులును గౌరవులును బాండవులు ననన్
వీరు లయి పరగి రిది నయ
పారగ భవదీయవంశపరిపాటి మహిన్. 119

వ. అనిన విని జనమేజయుండు వైశంపాయనున కిట్లనియె. 120

క. నరవరుఁ డగుశంతనున క
మరనదికిని నెట్లు సంగమం బయ్యె మహా
పురుషుండు భీష్ముఁ డెట్లు
య్యిరువురకును బుట్టె దీని నెఱిఁగింపు మొగిన్. 121

-:గంగావసువుల సమయము:-

సం. 1-91-1

వ. మఱి పాండవధార్తరాష్ట్రసంభవంబును సవిస్తరంబుగా వినవలతుం జెప్పు
మనిన వానికి వైశంపాయనుం డిట్లని చెప్పెఁ దొల్లి యిక్ష్వాకువంశంబున
మహాభిషుం డనువాఁడు పుట్టి మహాధర్మశీలుం డైన యశ్వమేధసహస్రంబును
రాజసూయశతంబునుం జేసి యింద్రాదిదేవతలం దనిపి దేవలోకంబునకుం
జని యందు దేవర్షిగణంబులతోఁ బితామహుం గొల్చుచున్న యవసరంబున
గంగానది దివ్యస్త్రీరూపధారిణి యయి బ్రహ్మసభకు వచ్చిన. 122

తే. ఊరుమూల మేర్పడఁగ నయ్యువిదవలువ
దొలఁగె ననిలంబుచేత విధూతమగుచు
నమరు లెల్లఁ బరాఙ్ముఖు లైరి
సాభిలాషుఁ డై చూచె మహాభిషుండు. 123

ఆ. దాని నెఱిఁగి కమలయోని వానికిఁ గర
మల్గి మర్త్యయోనియందుఁ బుట్టు
మనుచు శాప మిచ్చె నొనరంగ వాఁడును
గరముభీతిఁ గరయుగంబు మొగిచి. 124

వ. మర్త్యలోకంబున రాజర్షి వరులలోనఁ బుణ్యచరిత్రుండు ప్రతీపుండ కావున వానికిఁ బుత్త్రుండ నై జన్మించెద నొరులయందు జనింప నోప నని కమలభవునుమతంబు వడసె గంగయు నమ్మహాభిషుని మహానుభావంబును రూప సౌందర్యంబులును దనయందుల యభిలాషయు నెఱింగి తానును మనోజబాణ బాధిత యయి వానిన తలంచుచు మర్త్యలోకమునకు వచ్చునది యెదుర. 125

క. అనిమిషలోకవియోగం
బున దుఃఖితు లయి వసిష్ఠమునివరుశాపం
బున వచ్చువారి వసువుల
నెనమండ్రం గాంచి గంగ యెంతయుఁ బ్రీతిన్. 126

క. ద్యుతి దఱిఁగి నిజనియోగ
చ్యుతిఁ బొందను మీకు నొండుచోటికి నరుగం
గత మేమి యనిన విని య
య్యతివకు సురనదికి నిట్టు లని రవ్వసువుల్. 127

వ. ఏము వసిష్ఠమునివరుశాపంబునంజేసి మర్త్యలోకంబునం దెయ్యేనియు నొక్క పుణ్యవతి యైన స్త్రీయందు జన్మింపం బోయెద మని దుఃఖించి తమశాపప్రకారంబు గంగాదేవికి నెఱింగించి యే మొండుచోట జన్మింపనోపము నీయుంద పుట్టెదము మఱి మహాభిషుండు ప్రతీపునకు శంతనుం డై పుట్టెడుఁ గావున వానికి నీకును సమాగమం బగు మాజన్మంబునకు నిమిత్తం బాతండ యగు ననిన విని గంగ సంతసిల్లి యిట్లనియె. 128

క. నాకభిమతంబు నిట్టిద
మీకును నుపకార మగు సమీహితబుద్ధిం
జేకొని చేసెద మీర ల
శోకస్థితి నుండుఁ డనుచు సురనది కరుణన్. 129

వ. వసువులకు మనఃప్రియంబుగాఁ బలికిన విని వారును గంగయనుగ్రహంబు వడసి నీవు మాకు నుపకారంబు సేయనోపుదేని నేము నీకుఁ గ్రమక్రమం బునం బుట్టినప్పుడు మమ్ము నీళ్ళ వైచుచు మర్త్యలోకంబున నుండకుండు నట్లుగాఁ జేయునది మాకు వసిష్ఠమహాముని యనుజ్ఞయు నిట్టిద యనిన గం గయు నట్ల చేయుదు మఱి మీ రెల్ల స్వర్గతు లైన నాకొక్కకొడుకు దీర్ఘా యుష్మంతుం డై యుండెడువిధం బె ట్లనిన దానికి వసువు లి ట్లనిరి. 130

క. మాయం దొక్కొక్కళ్ళతు
రీయాంశముఁ దాల్చి శుభచరిత్రుం డై దీ
ర్ఘాయుష్యం డష్టమవసు
వాయతభుజుఁ డుండు నీకు నాత్మోద్భవుఁ డై. 131

-:తనపుత్తునకు భార్యావగు మని ప్రతీపుఁడు గంగ కుపదేశించుట:-

సం. 1—92—1

వ. అని యిట్లు గంగావసువు లొండొరులు సమయంబు సేసికొని చని రంత నిక్కడ. 132

క. వీరుఁడు ప్రతీపుఁ డఖిల
క్ష్మారాజ్యసుఖములఁ దనిసి మామగ గంగా
తీరమునఁ దపము సేయుచు
భారతకులుఁ డుండె ధర్మపరుఁడై నిష్ఠన్. 133

వ. ఇట్లు యమనియమవ్రతపరాయణుం డై యున్నవానికిం బ్రత్యక్షం బై యొక్కనాఁడు. 134

ఉ. గంగ నిజాంగదీప్తు లెసఁగం జనుదెంచి లతాంగిసంగతో
త్తుంగపయోధరద్వితయ తోయరుహానన చారునేత్ర ది
వ్యాంగన యై ప్రతీపవసుధాధిపుశాలవిశాలదక్షిణో
త్సంగమునందు మన్మథవశంబున నుండెఁ గరంబు లీలతోన్. 135

వ. ప్రతీపుండును దానిం జూచి యచ్చెరువంది నీ వెందులదాన వి ట్లేల నాకుఱు
వెక్కి తనిన నది యి ట్లనియె. 136

ఆ. ఏను జహ్నుకన్య నింద్రసమాన నీ
సద్గుణావళులకు సంతసిల్లి
భానుతేజ నీకు భార్యగా వచ్చితి
నిష్టమునఁ బరిగ్రహింపు నన్ను. 137

చ. అనినఁ బ్రతీపుఁ డి ట్లనియె నంబురుహానన యగ్నిసాక్షికం
బునఁ బరిణీత యైనసతిఁ బొల్పుగ నొక్కతఁ గాని యన్యలన్
మనముననేనియుం దలఁప మానిని యిట్టిజితాత్ము నన్ను ని
ట్లని పలుకంగ నీ కగునె యన్యుల బల్కినయట్ల బేల వై. 138

వ. మఱి యదియునుం గాక స్త్రీభాగం బయిన డాపలికుఱు వెక్కక పురుషభాగం
బై పుత్త్రారోహణయోగ్యం బైన నావలపలికుఱు వెక్కితి గావున నాపుత్త్రు
నకు భార్య వగు మనిన నదియు నట్ల చేయుదు నని యదృశ్య య య్యె నంతం
బ్రతీపుఁడును బుత్త్రార్థి యై సకలతీర్థంబులయందు సునందాదేవియుం దాను
వేదవిహితవ్రతంబులు సలుపుచుఁ బెద్దకాలంబు దపంబు సేసిన. 139

ఆ. అధికపుణ్యమూర్తు లైన యయ్యురువుర
కమరనిభుఁడు కౌరవాన్వయంబు
వెలుఁగుచుండఁ బుట్టె వీరాగ్రగణ్యుండు
సంతతార్థదాయి శంతనుండు. 140

వ. ఇ ట్లుదయించి పెరిఁగి సంప్రాప్తయౌవనుం డైన కొడుకుం జూచి ప్రతీ
పుండు దనకు నక్షయపుణ్యలోకంబులు గలిగె నని సంతసించి సకలరాజ్య
భారధౌరేయుఁగా నభిషిక్తుం జేసి కొడుకున కిట్లనియె. 141

మధ్యాక్కర. తనుమధ్య దా నొక్కకన్య సురనదీతటమున నన్నుఁ
గనిన నక్కన్యకఁ జూచి నీ విట్టికమనీయరూప
వొనర నాసుతునకు భార్య వగు మన్న నొడఁబడి యియ్య
కొనియెఁ గావున దానిఁ దగ వివాహ మగుము నెయ్యమునను. 142

—:గంగా శంతనుల సమయము:—

సం. 1—92—26

వ. మఱి యక్కోమలికులగోత్రనామంబు లడుగక దాని యిష్టంబు సలుపు మని కొడుకుం బంచి ప్రతీపుఁడు తపోవనంబునకుం జనియె నిట శంతనుండు రాజ్యంబు సేయుచు నొక్కనాఁడు మహాధనుర్ధరుం డై మృగయావినోదంబులఁ దగిలి యొక్కరుండును వనమ్ములోఁ గ్రుమ్మరువాఁ డనిలాలోలకల్లోలమాలాస్ఫాలనసముచ్చలజ్జలకణాసారశిశిరశిశిరం బగుచున్న గంగాపులినతలంబున. 143

క. తరళాయతలోచన న
త్యురుకుచఁ దేజోభిరామ నుత్తమదివ్యాం
బరమాల్య మణిమయాలం
కరణోజ్జ్వలవేష నొక్కకన్యకఁ గనియెన్. 144

చ. కని వనకన్యయో దనుజకన్యకయో భుజగేంద్రకన్యయో
యనిమిషకన్యయో యిది వియచ్చరకన్యకయో యపూర్వ మీ
వనమున కిట్టు లేకతమ వచ్చునె మానవకన్య యంచు న
య్యనఘుఁడు దానిఁ జిత్తమున నాదట వోవక చూచెఁ బ్రీతితోన్. 145

వ. అదియు నమ్మహీపతి రూపయౌవనసౌందర్యవిలాసంబుల కోటువడి మహానురాగంబున వానిని చూచుచున్నంత. 146

క. ఇరువురు నొండొరువులఁ గడు
సురుచిరముగఁ జూచువాఁడి చూడ్కులు దనకున్
శరములుగాఁ గొని యేసెను
మరుఁ డయ్యిరువుర మనోభిమానచ్యుతిగన్. 147

వ. శంతనుండు దానిం జూచి నీ వెందులదాన వి ట్లేల యేకతంబ యున్నదాన వని యడుగ నోడి మిన్నక యున్న నాతండు తనయందు దృఢానురాగుం డగుట యెఱింగి యది యి ట్లనియె. 148

క. భూనాథ నీకు భార్యం
గా నన్నుఁ బరిగ్రహింపఁ గడుకొని యిష్టం
బేని సమయంబు సేయుము
మానుగ నా కిష్టమయిన మార్గముఁ బ్రీతిన్. 149

వ. అది యెట్లంటేని యే నెద్ది సేసినను దానికి నొడంబడి వారింపకుండను నన్ను నప్రియంబులు వలుకక యుండను వలయు నట్లైన నీకు భార్య నై యభిమతసుఖంబు లొనరింతు నటు గాక నీవెప్పుడేని నన్ను నప్రియంబులు వలుకు దప్పుడ నిన్నుఁ బాసిపోదు ననిన శంతనుండు నొడంబడి దానిం బరిగ్రహించె గంగయు మనుష్యస్త్రీరూపధారిణి యై వాని కిష్టోపభోగంబులు సలుపుచుండె నంత. 150

సీ. వరుణుఁ డాదిగఁ గల వసువులు దోడ్తోడఁ
బుట్టుచునున్న నపొ్వలఁతి వారి
నల్లచ పుట్టినయప్పుడ కొనిపోయి
నిర్దయ యై గంగ నీరిలోన
వైచిన నెఱిఁగి యవ్వసుమతీనాథుండు
తనయుల ని ట్లేల దయయు లేక
గంగలో వైచెదు కడునధర్మం బేల
చేసెదు నానోడుఁ జెలువ దన్నుఁ

ఆ. బాసిపోవు ననియుఁ బలుకక యెప్పటి
యట్ల నుండు నంతఁ బుట్టెఁ
దనయుఁ డష్టముండు దల్లిదండ్రుల కతి
ప్రీతియును ముదంబుఁ బెరుఁగుచుండ. 151

వ. అక్కొడుకుం జూచి పుత్త్రమోహంబునఁ జంపనీనోపక శంతనుండు గంగ కి ట్లనియె. 152

—: గంగ శంతనునకు వసువులవృత్తాంతమును దెలుపుట: —

సం. 1–29–49

క. పడయంగరానికొడుకులఁ
గడుఁ బలువురఁ బడసి పుత్త్రఘాతిని వై తీ
కొడుకు నుదయార్కతేజుని
విడువఁగ నే నోప ననుచు వేడుకతోడన్. 153

వ. దాని నప్రియంబులు వలికి వారించిన నదియుం దొల్లి చేసిన సమయంబు దలంచి నీతోడిసంగతి నాకు నింతియ యేను బుణ్యజలప్రవాహపవిత్రత్రిభువనపావని యనం బరగిన గంగఁ జూ మ్మీవసువులు వసిష్ఠశాపంబున వసుమతిం బుట్టుచుండి యే మొండుచోట జన్మింపనోపము నీయంద వుట్టెదము మర్త్యంబునం బెద్దకాలం బుండకుండ మమ్ము ముక్తులం జేయు మని నన్నుం బ్రార్థించిన దేవహితార్థంబు మనుష్యస్త్రీరూపంబు దాల్చి నీ వలన వసువులం బుట్టించితి దీన నీకుం బుణ్యలోకంబు లక్షయంబు లగు మఱియు నియ్యష్టమపుత్త్రుండు వసువులం దొక్కొక్కళ్ళ చతుర్థాంశంబులు దాల్చి సకలధర్మమూర్తి యయి పుట్టినవాఁడు లోకహితార్థంబుగా మర్త్యంబునం బెద్దకాలం బుండు ననిన గంగకు శంతనుం డి ట్లనియె. 154

క. వసువు లనువా రుపేత
వ్యసనులు దేవతలు లోకవంద్యులు వారిన్
వసుమతి బుట్టఁగ శాపము
వసిష్ఠముని యేల యిచ్చె వారిజనేత్రా. 155

వ. మఱి వసువులు పుట్టుచు స్వర్గంబునకుం జనుటయు నీయష్టమవసువు మర్త్యంబునం బెద్దకాలం బునికియు నేమి కారణం బని యడిగిన వానికి గంగ యి ట్లనియె. 156

చ. అతులతపంబులన్ వరుణుఁ డన్మునిచే బహుపుణ్యకర్మసు
స్థితిఁ బ్రభవింపఁగాఁ బడిన దివ్యమునీంద్రుఁ డశేషలోకపూ
జితుఁడు వసిష్ఠుఁ డాశ్రమముఁ జేసి తపం బొనరించె బ్రహ్మస
మ్మితుఁ డురురత్నరాజితసుమేరుమహీధరకందరంబునన్. 157

వ. మఱియు దక్షప్రజాపతి పుత్త్రి యయిన సురభికిం గశ్యపునకుం బుట్టిన నందిని దనకు హోమధేను వయి కోరిన వస్తువులు గురియుచుండఁ దపంబు సేయు చున్న వసిష్ఠునాశ్రమంబునకు వసువులెనమండ్రును భార్యాసహితు లై క్రీడార్థంబు వచ్చి వసిష్ఠు హోమధేనువుం జూచి దానిశీలంబునకు విస్మయం బందుచున్నచో నం దష్టమవసుభార్య పతి కి ట్లనియె. 158

ఆ. దీనిపాలు ద్రావి మానవుల్ పదియువే
లేండ్లు జరయు రుజయు నెఱుఁగ కమర
భావమున సుఖంబు జీవింతు రఁట దీని
నేలఁ గనినవాఁడ యెందుఁ బెద్ద. 159

వ. మర్త్యలోకంబున నుశీనరపతికూఁతురు జితవతి యనుకోమలి నాప్రియసఖి యే నెప్పుడు దానికిఁ బ్రియంబు గోరుచుండుదు నిమ్మొదవు నమ్ముదిత కిచ్చి పుత్త మనినఁ బ్రణయిని వచనంబుల కనుగుణంబుగాఁ బ్రభాసుండు నిజ భ్రాతృచోదితుం డయి వసిష్ఠహోమధేనువుం బట్టికొని పోయిన నమ్మునియు దనహోమధేనువుం గానక వనం బెల్లఁ గలయరోసి తనయోగదృష్టిం జూచి వసువులు గొనిపోక యెఱింగి. 160

ఆ. మనుజయోనిఁ బుట్టుఁ డని వారి కప్పుడు
కోప మడర మునియు శాప మిచ్చె
భయము నొంది వివశు లయి వచ్చి వారును
వినయ మొనర నిట్టు లనిరి మునికి. 161

—:గంగ దేవవ్రతునిం దెచ్చి శంతనున కిచ్చుట:—

సం. 1–94–11

వ. నీవు ధర్మమూర్తివి మాచేసిన యజ్ఞానంబు సహించి మర్త్యంబునం బెద్ద కాలం బుండకుండ మా కనుగ్రహింపవలయు నని ప్రార్థించిన నమ్ముని ప్రసన్నుం డయి మీకోరినయట్ల యగు నష్టముం డయిన యీ ప్రభాసుండు పెద్దయు నపరాధంబుఁ జేసెం గావున వీఁడు మర్త్యలోకంబునం బెద్దకాలం బుండు ననపత్యుఁడు నగు ననియె నని గంగాదేవి తనస్వరూపంబుఁ జూపి

వసూత్పత్తియు స్వర్గగమననిమిత్తంబును గాంగేయజన్మస్థితియునుం జెప్పి దేవవ్రతుం డయిన యిక్కుమారుండు పెరుఁగునంతకు నాయొద్దన యుండు నని శంతను నొడంబఱిచి కొడుకుం దోడ్కొని యరిగిన విస్మయం బంది శంతనుండు దానితోడి యిష్టోపభోగంబులం బెద్దకాలంబు సనిన నల్పకాలంబు కా వగచుచు హస్తిపురంబునకు వచ్చి. 162

మ. తన కాజ్ఞావశవర్తులై మహి సమస్తక్షత్త్రవంశేశు లె
ల్లను భక్తిం బని సేయుచుండఁగ విశాలం బైన సత్కీర్తి ది
గ్వనితామౌక్తికదామలీల వెలుఁగన్ వారాశిపర్యంతభూ
జనరక్షాపరుఁ డయ్యె శంతనుఁడు రాజద్రాజధర్మస్థితిన్. 163

వ. ఇట్లు లోకం బెల్లఁ దనధర్మమార్గంబ పొగడుచుండ సుఖం బుండి యాతం డొక్కనాఁడు మృగయావ్యాజంబున గంగాసమీపంబునం జనువాఁడు దన్నుం బాసి తనుత్వంబుఁ దాల్చినట్లు గడునల్పప్రవాహం బై యున్నదానిం గంగా నదిం జూచి యిది యేమినిమిత్తంబో యనుచుం గొండొకనేల యరిగి. 164

తరలము. కనియె ముందట నమ్మహీపతి గాంగసైకతభూములం
బనుగొనన్ ధను వభ్యసించుచు బాణసంహతి సేతుగా
ఘనముగా నమరాపగౌఘముఁ గట్టియున్నకుమారు న
త్యనఘు నాత్మసమాను నాత్మజు నాపగేయు మహాయశున్. 165

వ. కని పుట్టిననాఁడ చూచిన వాఁడు గావున నప్పు డెఱుంగ నేరక విస్మయా కులికతచిత్తుం డయి యుండెఁ గుమారుండు నాతనిం జూచి తండ్రిగా నెఱుంగ నేరకయు నిసర్గస్నేహమోహితుం డై యుండె నంత. 166

తే. దివ్యభూషణాలంకృతదేహుఁ డైన
కొడుకు వలపలిచే యూఁది కోమలాంగి
దివ్యనది ప్రీతితోఁ జనుదెంచి పతికిఁ
జూపి భూనాథ వీఁడు నీసూనుఁ డనియె. 167

వ. మఱియు. 168

సీ. సాంగంబు లగుచుండ సకలవేదంబులు
సదివె వసిష్ఠుతో సకలధర్మ
శాస్త్రాదిబహువిధశాస్త్రముల్ శుక్రబృ
హస్పతుల్ నేర్చినయట్ల నేర్చెఁ
బరమాస్త్రవిద్య నప్పరశురాముం డెంత
దక్షుఁ డంతియ కడుదక్షుఁ డయ్యె
నాత్మవిజ్ఞానంబునందు సనత్కుమా
రాదుల యట్టిఁడ యనఘమూర్తి

ఆ. నొప్పు గొనుము వీని నుర్వీశ యని సుతు
నిచ్చి గంగ సనిన నెఱిఁగి తనయు
నెమ్మిఁ దోడుకొనుచు నిధిఁ గన్న పేదయ
పోలె సంతసిల్లి భూవిభుండు. 169

వ. తనపురంబునకు వచ్చి సకలరాజన్యప్రధానసమక్షంబున గాంగేయునకు యౌవ
రాజ్యాభిషేకంబు సేసి కొడుకుతోడివినోదంబులం దగిలి నాలుగువత్సరంబు
లనన్యవ్యాపారుం డై యుండి యొక్కనాఁడు యమునాతీరంబున వేఁట
లాడుచుఁ గ్రుమ్మరువాఁ డపూర్వసురభిగంధం బాఘ్రాణించి దానివచ్చినవల
నారయుచు నరిగి యమునాతీరంబున. 170

—:శంతనుఁడు సత్యవతిని భార్యగాఁ గోరి ప్రతిహత
మనోరథుఁ డగుట:—

సం. 1—94—41

క. కనకావదాతకోమల
తనులతఁ దనుమధ్యఁ గమలదళనేత్రను యో
జనగంధి నవనినాథుఁడు
గనియెను సురకన్యవోని కన్నియ నంతన్. 171

ఉ. దానిశరీరసౌరభము దానివిలోలవిలోకనంబులున్
దానిమనోహరాకృతియు దానిశుచిస్మితవక్త్రకాంతియున్
దానివిలాసముం గడుముదంబునఁ జూచి మనోజబాణసం
తానహతాత్ముఁ డై నృపతి దానికి నిట్లనియెం బ్రియంబునన్. 172

ఉ. ఎందులదాన వేకతమ యియ్యమునానది నోడ నడ్పుచున్
సుందరి నీకు నున్కి యిది చూడఁగఁ దా సుచితంబె నావుడున్
మందమనోజ్ఞహాసముఖమండల మెత్తి మృగాక్షి చూచి సం
క్రందనసన్నిభున్ నృపతిఁ గన్యక యి ట్లని పల్కెఁ బ్రీతితోన్. 173

వ. ఏను దాశరాజుకూఁతుర దండ్రినియోగంబున నిక్కార్యంబు ధర్మార్థంబు సేయుచుండు ననిన దాని యభినవరూపసౌందర్యంబులు దొల్లియు విని యెఱింగినవాఁడై యక్కోమలిం గామించి దాశరాజుకడకుం జని తనయభిప్రాయం బెఱింగించిన నతండును సంతసిల్లి శంతను నత్యంతభక్తిం బూజించి యి ట్లనియె. 174

తే. పుట్టినప్పుడ కన్యకఁ బోలు నట్టి
వరున కిచ్చుట యిది లోకవర్తనంబు
వసుమతీనాథ నీయట్టివరున కిచ్చి
ధన్యులము గామె యిక్కన్యఁ దద్దపేర్మి. 175

వ. అయినను నాడెందంబునం గలదానిం జెప్పెద నిక్కన్యక నీకు ధర్మపత్నిఁ గాఁ జేయునట్టి యిష్టంబు గలదేని నావేఁడిన దాని నిమ్మనిన శంతనుండు దాని నీ నగునేని యిచ్చెదఁ గానినాఁ డీనేర నది యేమి సెప్పు మనిన దాశరాజి ట్లనియె. 176

మధ్యాక్కర. భూపాల నీకు నిక్కోమలివలనఁ బుట్టిన సుతుఁడు
నీపరోక్షంబున రాజు గావలె నెమ్మి ని ట్లీఁగ
నోపుదే యనిన శంతనుఁడు గాంగేయు యువరాజుఁ దలఁచి
యీపల్కు దక్కఁగ నొండు వేఁడుమ యిచ్చెద ననిన. 177

—:గాంగేయుఁడు బ్రహ్మచర్యవ్రతంబుఁ బూని భీష్ముం డగుట:—

సం. 1–94–54

వ. నా కొండెద్దియు నిష్టంబు లేదనిన విని యద్దాశరాజుచేతం బ్రతిహత మనోరథుం డయి క్రమ్మఱి నిజపురంబునకు వచ్చి శంతనుండు చింతాక్రాంతుం డయి సత్యవతిన తలంచుచు నివృత్తకార్యాంతరుం డయియున్న నొక్కనాఁడు గాంగేయుండు తండ్రిపాలికి వచ్చి యి ట్లనియె. 178

చ. భవదభిరక్షితక్షితికి బాధ యొనర్పగ నోపునట్టి శా
త్రవనివహంబు లేదు వసుధాప్రజ కెల్ల ననంతసంతతో
త్సవముల రాజులెల్ల ననిశంబు విధేయుల నీకు నిట్లు మా
నవవృషభేంద్ర యేలొకొ మనఃపరితాపముఁ బొంది యుండఁగన్. 179

వ. అనిన విని పెద్దయుంబ్రొద్దు చింతించి శంతనుండు గొడుకున కిట్లనియె. 180

క. వినవయ్య యేకపుత్త్రుఁడు
ననపత్యుఁడు నొక్కరూప యని ధర్మవుల౯
విని నీకుఁ దోడు పుత్త్రుల
ననఘా పడయంగ నిష్ట మయినది నాకున్. 181

క. జనవినుత యగ్నిహోత్రం
బును సంతానమును వేదములు నెడతెగఁగాఁ
జన దుత్తమవంశజులకు
ననిరి మహాధర్మనిపుణు లైన మునీంద్రుల్. 182

క. నీవస్త్రశస్త్రవిద్యా
కోవిదుఁడవు రణములందుఁ గ్రూరుఁడ వరివి
ద్రావణ సాహసికుండవు
గావున నీయునికి నమ్మఁగానేర నెదన్. 183

వ. బహుపుత్త్రార్థంబు యత్నంబు సేయవలయు వివాహం బయ్యెద ననిన విని గాంగేయుండు వృద్ధామాత్యపురోహితసుహృజ్జనంబులతో విచారించి యోజనగంధి రాజుచిత్తంబునం గలుగుట యెఱింగి యనేకరాజన్యసమన్వితుం డయి దాశరాజుకడకుం జని మా రాజునకు సత్యవతినిఁ దేవింగా నిచ్చునది యని యడిగిన నాతండును దేవవ్రతుం బూజించి నీవు ధర్మశీలుండ వర్థానర్థవిదుండవు సకలకార్యసమర్థుండవు గుర్వర్థంబు గన్యార్థి వై వచ్చితివి కావునం గృతార్థుండ నైతి నెవ్వనియేని వీర్యంబున నిక్కన్య యుద్భవిల్లె నట్టియుపరిచరుం డను రాజర్షి యీ సత్యవతి నొరుల కీ వలవదు శంతనునక యిచ్చునది యనుటంజేసి తొల్లి యసితుం డయిన దేవలుండు

కన్యార్థి యయి వచ్చి ప్రత్యాఖ్యాతుం డయ్యె నిట్టి సంబంధ మెవ్వరికిఁ
బడయనగు. 184

క. విను మైనను సాపత్న్యం
బనుదోషము కలదు దీన నదియును నీచే
తన పరిహార్యము నీవలి
గిన నడ్డమె పురహరాజకేశవు లయినన్. 185

వ. ఆదోషం బెట్లు పరిహృతం బగు నట్లుగా నీచిత్తంబునం దలంచి వివాహంబు
సేయు మనిన గాంగేయుం డి ట్లనియె. 186

చ. వినుఁడు ప్రసిద్ధులైన పృథివీపతు లిందఱు నేగురుప్రయో
జనమునఁ జేసితిన్ సమయసంస్థితి యీలలితాంగి కుద్భవిం
చినతనయుండ రాజ్యమును జేయఁగ నర్హుఁడు వాఁడ మాకు నె
ల్లను బతి వాఁడ కౌరవకులస్థితికారుఁ డుదారసంపదన్. 187

వ. అని సభాసదుల కెల్ల రోమహర్షణంబుగా సత్యవ్రతుం డయిన దేవవ్రతుండు
పలికిన వెండియు దాశరా జి ట్లనియె. 188

క. నీ వఖిలధర్మవిదుఁడవు
గావున నీ కిట్లు చేయఁగా దొరకొనియెన్
భావిభవత్సుతు లిట్టిరె
నీ విహితస్థితియు నలుపనేర్తురె యనినన్. 189

క. ధృతిఁ బూని బ్రహ్మచర్య
వ్రత మున్నతిఁ దాల్చితిని ధ్రువంబుగ ననప
త్యత యైనను లోకము లా
యతిఁ బెక్కులు గలవు నాకు ననుభావ్యము లై. 190

వ. అని యిట్లు సత్యవతిని దనతండ్రికి వివాహంబు సేయుపొంటె నిజరాజ్య
పరిత్యాగంబును బ్రహ్మచర్యవ్రతపరిగ్రహంబును జేసిన దేవవ్రతుసత్యవ్ర
తంబునకు గురుకార్యధురంధరత్వంబునకు మెచ్చి దేవర్షిగణంబులు నాతని

పయిం బుష్పవృష్టిఁ గురిసి భీష్ముం డని పొగడిరి దాశరాజును గరంబు సంత
సిల్లి శంతనునకు సత్యవతి నిచ్చె నంత. 191

మ. ఇనతేజుం డతిభక్తిఁ గాంచనరథం బెక్కించి యక్కన్యఁ దో
డ్కొని తెచ్చెం దనతల్లి సత్యవతినిన్ క్షోణీజనుల్ దన్ను బో
రనఁ గీర్తింపఁగ శంతనుం డతిమనోరాగంబునం బొంద శాం
తనవుం డాతతకీర్తి హస్తిపురికిం దత్కౌతుకారంభుఁ డై. 192

—:చిత్రాంగద విచిత్రవీర్యుల వృత్తాంతము:—

సం. 1—95—1

వ. శంతనుండును బరమానురాగంబున సత్యవతిని వివాహం బై యతిమానుషం
బయిన యాభీష్మసత్యవ్రతంబునకు సంతసిల్లి యాతనికి స్వచ్ఛందమర
ణంబుగా వరం బిచ్చి సత్యవతియందుఁ జిత్రాంగద విచిత్రవీర్యు లన నిద్దఱు
గొడుకులం బడసి వారలు సంప్రాప్తయౌవనులు గాకుండఁ బరలోకగతుం
డై నఁ దండ్రికి భీష్ముండు పరలోకక్రియలు నిర్వర్తించి చిత్రాంగదు రాజ్యా
భిషిక్తుం జేసిన నాతండును నతివ్యాలోలుం డై గర్వంబున నెవ్వరి నుఱక
సుర దనుజ మనుజ గంధర్వాదుల నాక్షేపించుచున్న వాని కలిగి చిత్రాంగదుం
డను గంధర్వపతి యుద్ధార్థి యయి వచ్చినం గురుక్షేత్రంబునందు. 193

క. నరగంధర్వాధిపు ల
య్యిరువురు చిత్రాంగదులు సహింపక యని నొం
డొరుఁ దాఁకి పేర్చఁ బొడిచిరి
హిరణ్వతీతీరమున నహీనబలాఢ్యుల్. 194

క. వదలక మాయాయుద్ధా
తిదక్షుఁ డయి వంచనోన్నతిన్ గంధర్వుం
డుదితరవితేజుఁ జిత్రాం
గదుఁ జంపె విచిత్రపత్త్రకార్ముకహస్తున్. 195

వ. ఇట్లు చిత్రాంగదుండు గంధర్వనిహతుం డైనఁ దత్ప్రోక్షంబున భీష్ముండు
విచిత్రవీర్యుం గౌరవరాజ్యంబున కభిషిక్తుం జేసిన. 196

క. వసునిభుఁడు పైతృకం బగు
వసుధారాజ్యంబు భీష్మవచనమున గత
వ్యసనుఁడయి తాల్చెఁ దేజం
బెసఁగంగ విచిత్రవీర్యుఁ డిద్ధయశుం డై. 197

—:భీష్ముఁడు కాశీరాజుకూఁతుల స్వయంవరమున కరుగుట:—

సం. 1-96-4

వ. అట్టి విచిత్రవీర్యు నారూఢయౌవనుం జూచి భీష్ముండు వివాహయత్నపరుం డయి తనచారులవలనం గాశీరాజుకూఁతుల స్వయంవరోత్సవంబు విని ధనుర్ధరుం డయి రథం బెక్కి యొక్కరుండును వారణాసిపురంబునకుం జని యందు స్వయంవరంబునకుఁ జూఁగిన రాజలోకం బెల్ల వెఱచి వెఱఁగుపడి చూచుచుండ నక్కన్యకలఁ దన రథం బెక్కించుకొని యెల్లవారలు విన ని ట్లనియె. 198

క. నాయనుజునకు వివాహము
సేయఁగఁ గన్యాత్రయంబుఁ జేకొని బలిమిం
బోయెద నడ్డం బగువా
రాయతభుజశక్తి నడ్డ మగుఁ డాజిమొనన్. 199

వ. బ్రాహ్మంబు మొదలుగాఁగల యెనిమిదివివాహముల యందు క్షత్త్రియులకు గాంధర్వరాక్షసంబు లుత్తమంబులు స్వయంవరమున జయించి వివాహం బగుట యంతకంటె నత్యుత్తమంబు గావున నిమ్మూఁగినరాజలోకంబు నెల్ల నోడించి యిక్కన్యలఁ దోడ్కొని నాచనుట యిది ధర్మంబ యని కాశిరాజునకుం జెప్పి వీడ్కొని భీష్ముండు వచ్చునప్పుడు. 200

మ. నరనాగాశ్వవరూథయూథములతో నానావనీనాథు లు
ద్ధురు లై యొక్కట నొండొరుం బఱచి యుత్తుంగానిలోద్ధూతసా
గరసంక్షోభసమంబుగాఁ గలగి వీఁకన్ వీరు లై తాఁకి యే
సిరి దేవవ్రతుపై నభోవలయ మచ్ఛిద్రంబుగా నమ్ములన్. 201

క. వారల నందఱ రౌద్రా
కారుం డై కసిమసంగి గాంగేయుఁడు దు
ర్వారపటుబాణనిహతిని
వీరాహవరంగమునకు విముఖులఁ జేసెన్. 202

క. నెఱినుఱక వైరివీరుల
నెఱఁకుల దూఱంగ నేయు నృపపుంగవు నం
పఱకోర్వక పిఱుసని రని
వెఱచి విషణ్ణు లయి సకలవిషయాధిపతుల్. 203

వ. ఇట్లు నిఖిలక్షత్రియక్షయార్థం బలిగిన పరశురాముండునుం బోలెఁ గడునలిగి పరశురామశిష్యుం డాక్షత్త్రివర్గంబు నెల్ల దన శరధారావర్షంబున ముంచి యోడించి యేకవీరుం డయి వచ్చువాని పిఱుంద సమరసన్నద్ధుం డయి సాల్వుండు సనుదెంచి. 204

—:సాల్వుఁడు భీష్మునితో యుద్ధంబు సేయుట:—

సం. 1–96–27

ఉ. ఈవసుధాధినాథుల జయించిన యట్టిద కాదు చక్క నై
పోవక నిల్వు నా కెదిరి పోర మదీయధనుర్విముక్తనా
నావిధమార్గణోగ్రగహనంబున దిగ్భ్రమఁ బొంద కెమ్మెయిం
బోవఁగబోలు నీ కనుచుఁ బూరుకులోత్తముఁ దాఁకె వీఁకతోన్. 205

వ. భీష్ముండును దనరథంబు నివర్తింపించి సంవర్తసమయసమవర్తియుంబోలె నతిరౌద్రాకారుం డయి నిలిచిన. 206

చ. అనిలజవంబునం బఱచు నమ్మదనాగ మెదిర్చి క్రమ్మఱిం
చిన పరికాఁడపోలెఁ గురుసింహవరూథము నిట్లు గ్రమ్మఱిం
చునె యితఁ డంచునుం దగిలి చూపఱు సాల్వమహీశువిక్రమం
బొనరఁగ నగ్గడం బొగడుచుండిరి విస్మయసక్తచిత్తులై. 207

వ. అంత. 208

క. ధృతిమెయి శతసంఖ్యయు దశ
శతసంఖ్యయు శతసహస్రసంఖ్యయును శతా
యుత సంఖ్యయుఁగా దేవ
వ్రతుమీఁదను సాల్వుఁ డేసె వాఁడిశరంబుల్. 209

క. ఘనభుజుఁ డన్నియు నడుమన
తునియఁగ వడి నేసి వానితురగచయస్యం
దనసూతుల నొక్కొక య
మ్మునఁ ద్రెళ్ళఁగ నేసె భరతముఖ్యుఁడు పోరన్. 210

క. రథమును రథ్యంబులు సా
రథియును వృథ యైన భగ్నరథుఁ డై భాగీ
రథి కొడుకుచేత విమనో
రథుఁ డై సాల్వుండు నిజపురంబున కరిగెన్. 211

వ. ఇట్లు సకలరాజలోకంబు నెల్ల నశ్రమంబున నోడించి సాల్వరాజు మందల
విడిచి పరాక్రమలబ్ధ లయిన కాశీరాజదుహితల నంబాంబాలికాంబికలం
దోడ్కొనివచ్చి భీష్ముండు విచిత్రవీర్యునకు వివాహంబు సేయ నున్న నందుఁ
బెద్దయది యైన యంబ యి ట్లనియె. 212

ఆ. పరగ నన్ను సాల్వపతి వరియించినఁ
దండ్రిచేతఁ బూర్వదత్త నైతి
నమ్మహీశునకు నయంబున నెయ్యది
ధర్మ మెఱిఁగి దానిఁ దలఁపు మిపుడు. 213

—:విచిత్రవీర్యుని వివాహము; మరణము:—

సం. 1-96-52

వ. అనిన విని భీష్ముండు ధర్మవిదు లయిన బ్రాహ్మణులయనుమతంబున దాని
సాల్వరాజున కిచ్చిపుచ్చి మహోత్సవంబున నయ్యిరువురు కన్యకల విచిత్ర
వీర్యునకు వివాహంబు సేసిన. 214

ఉ. లాలితరూపయౌవనవిలాసవిభాసిను లైన యంబికాం
బాలికలన్ వివాహమయి భారతవంశకరుండు గామలీ
లాలలితాసుభోగరసలాలసుఁ డై నిజరాజ్యభారచిం
తాలసుఁ డయ్యెఁ గామికి నయంబునఁనొడు దలంపఁబోలునే. 215

వ. ఇట్లు సకలవ్యాపారరహితుం డై కాశీరాజదుహితల నయ్యిరువుర నతిప్రణయ
గౌరవంబునం దగిలి. 216

సీ. అమలసుధారమ్యహర్మ్యతలంబుల
నవకుసుమామోదనందనములఁ
గృతకాద్రికందరక్రీడాగృహాంగణ
వివిధరత్నోపలవేదికలను
గలహంసకలనాదకమనీయకమలినీ
దీర్ఘికాసైకతతీరములను
రమియించుచును గామరాగాధికాసక్తిఁ
జేసి శోషించి విచిత్రవీర్యుఁ

ఆ. డమరపురికిఁ జనిన నతనికిఁ బరలోక
విధుల శాస్త్రదృష్టి వెలయఁ జేసె
నాపగాతనూజుఁ డఖిలబాంధవులయు
బ్రాహ్మణులయుఁ దోడ భానునిభుఁడు. 217

—:సత్యవతి భీష్ముని వివాహమాడు మని కోరుట:—

సం. 1-97-4

వ. మఱియు నత్యంతశోకార్ణవంబున మునింగిన తల్లిని మఱదండ్రను నాశ్వా
సించి యరాజకం బయిన రాజ్యం బకలంకంబుగాఁ బ్రతిపాలించుచున్న కొడుకు
నఖిల ధర్మవిదు గాంగేయుం జూచి సత్యవతి యి ట్లనియె. 218

క. శంతనుసంతానంబును
సంతతకీర్తియును బిండసత్కృతియును న
త్యంతమహీభారమును బ
రంతప నీయంద చిరతరం బై నిలిచెన్. 219

చ. జనముల సర్వధర్మములు సర్వజగత్పరిప ర్తనక్రమం
బును మఱి సర్వవంశములుఁ బుట్టినమార్గము నీవ నిక్కవం
బనఘ యెఱుంగు దున్నతగుణాఢ్యుఁడవున్ భరతాన్వయావలం
బనుఁడవు నీవ ని న్నొకఁడు పంచెదఁ జేయుము మత్ప్రియంబుగన్. 220

క. ఇక్కురువంశంబున నీ
వొక్కరుఁడవ యున్నవాఁడ వుర్వీరాజ్యం
బెక్కటి సేకొని తేజము
దిక్కుల వెలిఁగింపు సంతతియుఁ బడయు మొగిన్. 221

క. నిరతంబు బ్రహ్మ మొదలుగ
వరుసన యెడతెగక యిట్లు వచ్చినవంశం
బురుభుజ నీ వుండఁగ నీ
తరమున విచ్ఛిన్న మగుట ధర్మమె యనినన్. 222

క. విని భీష్ముఁ డనియె మీ కి
ట్లని యానతియీయదగునె యమ్మ యి నావ
ల్కిన పల్కును మఱి నాతా
ల్చిన వ్రతమును జెఱుప నంత చిఱుతనె చెపుఁడా. 223

క. హిమకరుఁడు శైత్యమును న
ర్యముఁడు మహాతేజమును హుతాశను డుష్ణ
త్వము విడిచిరేని గుర్వ
ర్థము నాచేకొనిన సద్వ్రతంబు విడుతునే. 224

వ. పృథివ్యాదిమహాభూతంబులు గంధాదిగుణంబుల నెట్లు విడువ వట్ల యేనును గురుకార్యంబున మీకుల్కార్థంబుగా సర్వజనసమక్షంబున నాచేసిన సమయస్థితి విడువ నది యట్లుండె మీయాన తిచ్చినట్లు నాయెఱుంగనిధర్మువులు లేవు శంతనుసంతానంబు శాశ్వతం బగునట్లుగా క్షత్త్రధర్మంబు సెప్పెద నాచెప్పిన దాని ధర్మార్థవిదు లయి లోకయాత్రానిపుణు లయిన పురోహితప్రముఖ నిఖిలబ్రాహ్మణవరులతో విచారించునది యని భీష్ముం డందఱు విన ని ట్లనియె. 225

చ. పితృవధజాతకోపపరిపీడితుఁ డై జమదగ్నిసూనుఁ డు
ద్ధతబలు హైహయున్ సమరదర్పితు జంపి యశేషధారుణీ
పతుల వధించె గర్భగతబాలురు నాదిగ నట్టిచోటఁ ద
త్సతులకుఁ దొల్లి ధర్మవిధి సంతతి నిల్పరె భూసురోత్తముల్. 226

-:దీర్ఘతముని వృత్తాంతము:-

సం. 1-98-6

వ. మఱి యదియునుంగాక యుతథ్యుం డను మునివరునిపత్ని మమత యను దాని గర్భిణి నభ్యాగతుం డయి బృహస్పతి దేవరన్యాయంబున నభిలషించినఁ దదీయగర్భస్థుం డయిన పుత్త్రుం డెఱింగి యిది ధర్మవిరుద్ధం బని యాక్రోశించిన వానికి నలిగి బృహస్పతి సర్వభూతేప్సితం బైన యిక్కార్యంబునందు నాకుఁ బ్రతికూలుండ వయితివి కావున దీర్ఘతమంబును బొందు మని శాపం బిచ్చిన వాఁడును దీర్ఘతముండు నాఁ బుట్టి సకలవేదవేదాంగవిదుం డయి జాత్యంధుం డయ్యును తన విద్యాబలంబునఁ బెద్దకాలంబునకుఁ బ్రద్వేషిణి యను నొక్కబ్రాహ్మణి వివాహం బయి గౌతమాదు లయిన కొడుకులం బెక్కండ్రం బడసిన నది లబ్ధపుత్త్రి యై తన్ను మెచ్చకున్న నిట్లేల నన్ను మెచ్చ వని దీర్ఘతముండు ప్రద్వేషిణి నడిగిన నది యిట్లనియె. 227

తే. పతియు భరియించుఁ గావున భర్త యయ్యె
భామ భరియింపఁబడుఁ గాన భార్య యయ్యెఁ
బరగ నవి మనయందు వీడ్వడియె నిన్ను
నేన యెల్లకాలము భరియింతుఁ గాన. 228

ఆ. ఎంత కాలమయిన నిప్పాట భరియింప
నోప నింక నరుగు మొండుకడకు
ననిన నిర్దయాత్మ లని దీర్ఘతముఁ డగ్గి
సతుల కెల్ల నపుడు శాప మిచ్చె. 229

క. పతిహీన లయిన భామిను
లతిధనవతు లయ్యుఁ గులజ లయ్యును నసలం
కృత లయ్యెడు మాంగల్య ర
హిత లయ్యెడుఁ గృపణవృత్తి నిదియు మొదలుగన్. 230

వ. అని శాపం బిచ్చిన దీర్ఘతమునకు నలిగి ప్రద్వేషిణి యిమ్ముదుకని నె
ఱయేనియుం గొనిపొం డని తనకొడుకులం బంచిన వారును నయ్యౌతథ్యు
నతివృద్ధు జాత్యంధు నింధనంబులతో బంధించి మోహాంధు లయి గంగలో
విడిచిన నమ్మునియును బ్రవాహవేగంబునఁ బెక్కుదేశంబులు గడచి చనియె
నంత నొక్కనాఁడు బలి యను రాజు గంగాభిషేకార్థంబు వచ్చినవాఁ డయ్యిం
ధన బంధనంబున నుండియు నుదాత్తానుదాత్తస్వరితప్రచయస్వరభేదంబు
లేర్పడ సలక్షణంబుగా వేదంబులం జదువుచుఁ దరంగఘట్టనంబునం దన
యున్న దరిం జేరవచ్చినవానిఁ దీరంబుఁజేర్చి యింధనబంధనంబులు విడిచి
మహర్షి మామతేయుంగా నెఱిఁగి తన్నెఱింగించుకొని నమస్కారంబు సేసి
యి ట్లనియె. 231

క. ఎందుండి వచ్చి తిందుల
కెందుల కేఁగుదు మహామునీశ్వర విద్వ
ద్వందిత నాపుణ్యంబునఁ
జెందితి నిన్నిష్టఫలముఁ జెందినపాటన్. 232

వ. ఏ నపుత్త్రికుండ నై యెవ్విధంబునను సంతానంబు వడయనేరకున్న వాఁడ
నాకు సంతానదానంబు దయసేయు మని యతనిం బూజించి తనపురంబునకుం
దోడ్కొని చని ఋతుమతి యైయున్న తనదేవి సుదేష్ణ యనుదాని సమర్పిం
చిన నదియును. 233

ఆ. పుట్టుఁజీకు వృద్ధుఁ బూతిగంధానను
వేదజడునిఁ బొంద వెలఁది రోసి
తన్నపోనిదానిఁ దన్విఁ గోమలిఁ దన
దాదికూఁతుఁ బంచెఁ దపసికడకు. 234

వ. ఆదీర్ఘతముండును దానియందుఁ గాక్షీవదాదుల నేకాదశపుత్త్రిలం బుట్టించిన
బలియును సంతసిల్లి వీరలు నాకులపుత్త్రికులే యనిన నమ్మునివాని
కి ట్లనియె. 235

క. వీరలు నీకులపుత్త్రిలు
గారు భవద్దేవిదాదిగాదిలిసుత్తకున్
భూరిభుజ యుద్భవించిన
వారు మహాధర్మపరు లవారితసత్త్వల్. 236

వ. అనిన నబ్బలి సంతానార్థి గావున వెండియు నమ్మునిం బ్రార్థించి తత్ప్రసాదంబు వడసి సుదేష్ణ నియోగించిన దీర్ఘతముండును దాని యంగంబు లెల్ల నంటి చూచి వంశకరుండును మహాసత్త్వుండును నయ్యెడు కొడుకు నీకుం బుట్టు నని యనుగ్రహించిన దానికి నంగరాజను రాజర్షి పుట్టె నివ్విధంబున నుత్తమక్షత్రియక్షేత్రంబులందు ధర్మమార్గంబున బ్రాహ్మణుల వలనం బుట్టి వంశకరు లయిన క్షత్త్రియు లనేకులు గలరు. 237

—:సత్యవతి భీష్ముని యనుమతంబున వ్యాసుని సోదర క్షేత్రములయందు సంతానమును బడయు మని నియోగించుట:—

సం. 1—99—1

క. కావున నియతాత్మ జగ
త్పావను ధర్మస్వరూపు బ్రాహ్మణుఁ బడయం
గా వలయు వాఁడు సంతతిఁ
గావించు విచిత్రవీర్యకక్షేత్రములన్. 238

వ. అనిన భీష్మపలుకులకు సంతోషించి సత్యవతి దొల్లి దన కన్యయై యున్న కాలంబునఁ బరాశరుండు దన్నుఁ గామించుటయు నమ్మునివరంబునఁ దన కన్యాత్వంబు దూషితంబు గాకునికియుఁ దత్ప్రసాదంబునంజేసి యమునా ద్వీపంబునఁ గృష్ణద్వైపాయనుండు గానీనుం డయి సద్యోగర్భంబునఁ బుట్టి పని గల యప్పుడ తన్నుఁ దలంచునది యని చెప్పి తపోవనంబునకుం జనుటయును భీష్మునకుం జెప్పి నిజతపోదహనదగ్ధపాపేంధనుం డయిన కృష్ణద్వైపాయనుం డఖిలధర్మమూర్తి నిత్యసత్యవచనుండు నానియోగంబున నీయనుమతంబున భవద్భ్రాతృక్షేత్రంబులయందు సంతానంబు వడయు ననిన నమ్మహర్షికీర్తనంబు విని భీష్ముండు కరకమలంబులు మొగిచి వ్యాస భట్టారకుఁ డున్న దిక్కునకు మ్రొక్కి తొల్లి జగంబు లుత్పాదించిన యాది

మ్రబహ్మకుం గలసామర్థ్యంబు గల వేదవ్యాసుం డిక్కురువంశంబుఁ బ్రతి ష్ఠించునది యెల్లవారికి నభిమతంబ యనిన సత్యవతి కురువంశోద్వహ నార్థంబు పారాశర్యుం దలంచుడు నాక్షణంబ. 239

ఉ. నీలగిరీంద్రశృంగమున నిర్మల మైన సువర్ణవల్లరీ
జాలమువోని పింగళవిశాలజటాచయ మొప్పఁ గా వచ
శ్శ్రీలలితుండు వచ్చి నిలిచెన్ హరినీలవినీలవిగ్రహో
రాళరుచుల్ వెలుంగఁగ బరాశరసూనుఁడు తల్లిముందటన్. 240

వ. సత్యవతియును బెద్దకాలంబునకు వచ్చిన యాప్రథమపుత్రు నతిహర్షంబునం గౌఁగిలించికొని యవిరళపయోధారల నానందబాష్పధారలం జేసి యభి షేకించుచున్న నమ్మునివరుండును దల్లిబాష్పజలంబులు దుడిచి యభివాద నంబు సేసి పురోహితపురస్సరభూసురవరులతో విధిపూర్వకంబుగా భీష్ముండు సేసిన యర్ఘ్యాది పూజలు సేకొని సుఖాసీనుండై యున్న నమ్మహా మునిఁ గుశలం బడిగి సత్యవతి యి ట్లనియె. 241

క. జనకునకును స్వామిత్వము
తనయోద్దేశమునఁ గలిమి తథ్యమ యదియ
జ్జననికిఁ గలుగున కావునఁ
జనుఁ బనిఁ బంపంగ నిన్ను జననుత నాకున్. 242

చ. అనుపమరాజ్యసంపదకు నర్హుఁడు వంశము వి స్తరింప నో
పిన సుచరిత్రుఁ డీసుతుడు భీష్ముఁడు దొల్లియుఁ దండ్రికిం బ్రియం
బనఘుఁడు సేయుచుండి నిఖిలావనిరాజ్యనివ ర్తనంబునుం
దనరఁగ బ్రహ్మచర్యమును దాల్చె జగద్విదితప్రతిజ్ఞుఁ డై. 243

క. ఈయన్వయవిచ్ఛేదము
నీయెఱుఁగనియదియె నన్మునిస్తుత జగముల్
నీయంద నిలిచినవి గా
వే యిక్కాలత్రయప్రవృత్తులతోడన్. 244

క. ధృతి నీయనుజుం డై వి
శ్రుతుఁడైన విచిత్రవీర్యు సుక్షేత్రములన్
సుతులం బడయుము కులసువి
రతసంతతి నెగడ దేవరన్యాయమునన్. 245

క. నీకారణమున వంశ మ
నాకుల మై నిలుచుటయుఁ దదాప్తులుఁ బ్రజలున్
శోకభయంబులు విడుతురు
నాకును భీష్మనకుఁ గడు మనఃప్రియ మెసఁగున్. 246

క. అని సత్యవతి నియోగిం
చిన వేదవ్యాసుఁ డట్ల చేయుదు నిది యెం
దును గలధర్మువ యెప్పుడు
వినఁబడు నానాపురాణవివిధశ్రుతులన్. 247

వ. ఇక్కాశీరాజదుహితయందు ధర్మస్థితి బుత్త్రోత్పత్తిఁ గావించెద వీరలు నాచెప్పిన వ్రతం బొక సంవత్సరంబు సేసి శుద్ధాత్మ లగుదు రేని సత్పుత్రులు పుట్టుదు రనిన సత్యవతి యి ట్లనియె. 248

క. ప్రకటముగ వంశవిస్తా
రకు లగు పుత్త్రికులఁ జెచ్చెరం బడయు మరా
జక మయిన ధారుణీప్రజ
కొక నిమిషం బయినఁ బ్రకృతి నుండఁగ లావే. 249

చ. అనిన యరాజకం బయిన యప్పుడ భూప్రజయందు సర్వధ
ర్మువులు దొలంగు దేవమునిముఖ్యులు వాయుదు రోలి వృష్టితే
దవు మఱి యర్తువుల్ దఱుఁగు నందురు గావునఁ గాలయాపనం
బవితథవాక్య చేయక నయంబున రాజ్యము నిల్పు మిత్తఱిన్. 250

క. దయ నీచే నుత్పాదితుఁ
లయిన సుతులు దమ్మెఱుంగునంతకు భీష్ముం
డయ నయశాలి సమర్థుం
డయి చేకొని రాజ్యభాగ మారయుచుండున్. 251

వ. అని సత్యవతి కృష్ణద్వైపాయను నియోగించి ఋతుమతియు శుచిస్నాత యు నైయున్న యంబికకడకుం జని క్షేత్రజ్ఞుం డైనవాఁడు సుపుత్త్రుండు గావున ధర్మ్యం బైన విధానంబున నీవు రాజ్యధురంధరుం డయిన కొడుకుం బడసి భరతవంశంబు నిలుపు మెల్లధర్మంబులకంటెఁ గులంబు నిలుపుటయు మిక్కిలి ధర్మంబు నేఁటిరాత్రి నీకడకు దేవరుండు వచ్చుం దదాగమనంబుఁ బ్రతీక్షించి యుండునది యని కోడలి నొడంబఱిచి యనేకసహస్రమహీసురు లను ఋషులను నిష్టభోజనంబులం దనిపియున్న నారాత్రియందు. 252

-:ధృతరాష్ట్ర పాండురాజ విదురుల జననము:-

సం. 1_100_4

క. తివిరి సుతజన్మ మెన్నం
డవునొకొ దేవరునివలన ననుచును నవప
ల్లవకోమలాంగి యంబిక
ధవళేక్షణ విమలశయనతలమున నున్నన్. 253

మధ్యాక్కర. అవసరజ్ఞుం డయి వ్యాసుఁ డేతెంచె నంత న త్తపసి
కవిలగడ్డంబును గవిలజడలును గవిలకన్నులును
దవిన యన్నువ నల్ల నైన దీర్ఘ పుందనువును జూచి
యువిద గన్నుంగవ మొగిచి డెఱవక యుండె భయమున. 254

వ. కృష్ణద్వైపాయనుండును దానికిం బుత్త్రదానంబు సేసి యీయంబికయందు బలపరాక్రమవంతుం డయిన కొడుకు పుట్టువాఁడు మాతృదోషంబున నంధుం డగు ననిన విని విషణ్ణచిత్త యయి సత్యవతి వెండియుం గృష్ణద్వైపాయనుం బ్రార్థించి యింక నంబాలికయం దొక్కకొడుకుం బడయు మని నియోగించిన నెప్పటియట్ల యమ్మునివరుండు నంబాలికకడకుం జనిన దనవేషంబునకు వెఱచి వెల్ల నై యున్న నక్కోమలికిం బుత్త్రదానంబు సేసి యీయంబాలిక యందు మహాబలపరాక్రమగుణవంతుడు వంశకరుండు నగు పుత్త్రుండు పుట్టువాఁడును మాతృదోషంబునఁ బాండుదేహుం డగు నని చెప్పి యరిగిన. 255

క. బలవన్మదనాగాయుత
బలయుతుఁడు సుతుండు పుట్టెఁ బ్రజ్ఞాచక్షుం

డలఘుఁడు దృతరాష్ట్రిం డా
లలనకు నంబికకుఁ గురుకులప్రవరుం డై. 256

క. అంబాలికకును గుణర
త్నాంబుధి పాండువిరాజితాంగుఁడు ప్రభవిం
చెం బాండురాజు కురువం
శంబు ప్రతిష్ఠింప ధర్మసర్వజ్ఞుం డై. 257

వ. ఇట్లు క్రమంబునం బుట్టిన ధృతరాష్ట్రిపాండుకుమారులకు బ్రాహ్మణసమేతుం డై భీష్ముండు జాతకర్మాదిక్రియ లొనరించి నంత నాంబికేయు జాత్యంధుం జూచి దుఃఖిత యయి సత్యవతి వెండియుం బారాశర్యుం దలంచుడు నాక్షణంబ యమ్మునివరుండు వచ్చి పని యేమి యని యన్న నీయంబికకుఁ బ్రథమపుత్త్రిం డంధుం డయ్యె నింక నొక్కకొడుకు రూపవంతుం బడయు మనిన నది నియతాత్మ యగునేని సుపుత్త్రిండు పుట్టు ననవుడు సత్యవతి తొల్లింటియట్ల కోడలి నియోగించిన నక్కోమలి యమ్మునివరు వికృతవేషరూపగంధంబుల కోపక రోసి తన దాసి ననేకభూషణాలంకృతం జేసి తన శయనతలంబున నుండం బంచిన వ్యాసభట్టారకుండు వచ్చి దానిచేసిన యిష్టోపభోగంబులం దుష్టుం డై దానికిం బుత్త్రిదానంబు సేసిన. 258

ఆ. చండకోపుఁ డయిన మాండవ్యమునివరు
శాపమున జముండు సంభవిల్లె
విదురుఁ డనఁగ ధర్మవిదుఁడు పారాశర్య
వీర్యమునను నవార్యవీర్యబలుఁడు. 259

వ. అనిన విని జనమేజయుండు వైశంపాయనున కిట్లనియె. 260

—:మాండవ్యోపాఖ్యానము:—

సం. 1-191-1

ఆ. సకలజీవరాశి సుకృతదుష్కృత ఫల
మరసి నడుపుచున్న యట్టి ధర్ముఁ
డిందు శూద్రయోనియందు మాండవ్యుచే
శప్తుఁ డై యదేల సంభవించె. 261

వ. అని యడిగినవానికి వైశంపాయనుం డిట్లని చెప్పె మాండవ్యుం డను బ్రహ్మర్షి దొల్లి మహీవలయంబునం గల తీర్థంబులెల్ల నేకాంతచారి యయి సేవించి యొక్కనగరంబున కెడగలుగ నడవిలో నాశ్రమంబు గావించి తద్ద్వారవృక్షమూలంబున నూర్ధ్వబాహుం డయి మౌనవ్రతంబునం దపంబు సేయుచున్న నన్నగరంబు రాజునర్థంబు ముచ్చిలికొని ముచ్చులారెకులచేత ననుధావ్యమాను లై మాండవ్య సమీపంబునం బాఱి యయ్యాశ్రమంబులో డాఁగిన వారి వెనుదగిలి వచ్చిన యారెకు లమ్మునిం గని రాజధనాపహారు లయిన చోరులు నీయొద్దనపాఱి రెట వోయి రెఱుంగుదేని చెప్పు మనిన నమ్ముని మౌనవ్రతుండు గావునఁ బలుకకున్నం గినిసి యయ్యాశ్రమంబులోఁ జొచ్చి వెదకి ధనంబుతోడ నాముచ్చులం బట్టికొని. 262

ఆ. తాన చోరులకును దాపికాఁడై వేష
ధారి యిన్నకేని తపము సేయు
చున్నయట్లు వలుక కున్నవాఁ డని యెగ్గు
లాడి యారెకులు నయంబు లేక. 263

వ. మాండవ్యు నాముచ్చులతోన కట్టికొని వచ్చి రాజునకుం జూపి ధనం బొప్పించిన రాజు నాముచ్చులం జంపించి తపోవేషంబున నున్నముచ్చని యమ్మాండవ్యునిఁ బురంబు వెలుపలశూలప్రోతుం జేయించిన. 264

క. మునివరుఁ డట్లుండియుఁ దన
మనమున నతిశాంతుఁ డయి సమత్వమునఁ దప
మ్మొనరించె ననశనుం డ
య్యును బహుకాలంబు ప్రాణయుక్తుం డగుచున్. 265

వ. ఇట్లు శరీరదుఃఖంబు దలంపక తపంబు సేయుచున్న యమ్ముని తపంబు పేర్మికి మెచ్చి మహామునులు పక్షు లయి రాత్రి వచ్చి మునీంద్రా మహాతపస్వి వైన నీకిట్టి దుఃఖంబు గావించిన వారెవ్వ రని యడిగిన వారికి నమ్మాండవ్యుం డి ట్లనియె. 266

తే. ఎఱిఁగి యెఱిఁగి నన్నడుగంగ నేల దీని
సుఖము దుఃఖంబు బ్రాప్తించు చోట నరుఁడు
దగిలి తనకర్మవశమునఁ దనకుఁ దాని
కర్తగా నన్యులకు నేమికారణంబు. 267

వ. అని యమ్మహామునులతో మాండవ్యుండు పలికినపలుకు లన్నగరరక్షకులు విని వచ్చి రాజున కెఱింగించిన రాజునుం బఱతెంచి శూలప్రోతుం డయి యున్న మాండవ్యునకు నమస్కరించి నాచేసిన యజ్ఞానంబు సహించి నాకుం బ్రసాదింప వలయు నని శూలంబువలన నమ్మునిం బాచుచో నది పుచ్చరాకున్న డానిమొదలు మెత్తన తునిమించినం దత్కంఠపార్శ్వంబునందు శూలశేషం బంతర్గతం బై యుండె దానంజేసి యామునియాణిమాండవ్యుండు నాఁబర గుచు నమ్మహాముని ఘోరతపంబు సేసి యెల్లలోకంబులు గమించి యొక్క నాఁడు యమునిపురంబునకుం జని ధర్మరాజున కి ట్లనియె. 268

క. దండధర యిట్టి దారుణ
దండమునకు నేమిదుష్కృతముఁ జేసితి ను
గ్రుండ వయి తగనిదండము
దండింపఁగ బ్రాహ్మణుండఁ దగునే నన్నున్. 269

వ. అనిన మాండవ్యునకు ధర్మరా జి ట్లనియె. 270

క. సొలయక తూనిఁగలం గొ
ఱ్ఱులఁ బెట్టితి నీవు నీచిఱుతకాలము త
త్ఫల మిప్పు డనుభవించితి
తొలఁగునె హింసాపరులకు దుఃఖప్రాప్తుల్. 271

వ. అనిన విని మాండవ్యుం డలిగి జన్మంబు మొదలుగాఁ బదునాలుగు వత్స రంబులుదాఁటునంతకుఁ బురుషుండు బాలుండు వాఁ డెద్ది సేసినఁ బాపంబుం బెద్దవొరయండు వానికి నొరు లెగ్గు సేసిన బాతకు లగుదు రిది నా చేసినమర్యాద నీ విట్టిధర్మంబు దలంపక బాల్యంబున నల్పదోషంబుఁ జేసిన నాకు బ్రాహ్మ ణోచితంబు గాని క్రూరదండంబు గావించిన వాఁడవు మర్త్యలోకంబున యోనిం బుట్టు మని శాపం బిచ్చుటం జేసి వాఁడు విదురుం డై పుట్టె. 272

క. అని మాండవ్యాఖ్యానము
జనమేజయునకు నుదారచరితునకుఁ బ్రియం
బునఁ జెప్పెను వైశంపా
యనుఁ డవితథపుణ్యవచనుఁ డని కడుభక్తిన్. 273

-:ఆశ్వాసాంతము:-

క. సత్యాశ్రయ కులశేఖర
నిత్యోదయ రాజరాజనృప సుకవిజన
స్తుత్య మహాగుణ విమలా
దిత్యాగ్రతనూజ విమలధీరమణీయా. 274

ద్రుతవిలంబితము. త్రిభువనాంకుశ దీప్తనిధీ సమ
స్త భువనాశ్రయ ధర్మధురంధరా
శుభయశఃపరిశోభిత పూర్వది
క్ప్రభువిలాస కృపారసబంధురా. 275

గద్యము

ఇది సకలసుకవిజనవినుత నన్నయభట్ట ప్రణీతం బైన శ్రీమహాభారతంబునం దాదిపర్వంబునం గౌరవవంశ కీర్తనంబును గంగాశంతను సమాగమంబును వసూత్పత్తియు స్వర్గగమనంబును దదంశసంభూతంబున గాంగేయుజన్మంబును దద్రాజ్యనివర్తనంబును బ్రహ్మచర్య వ్రతప్రతిజ్ఞాపరిపాలనంబును సత్యవతివివాహంబును చిత్రాంగద విచిత్రవీర్యుల జన్మంబును చిత్రాంగద మరణానంతరంబున భీష్ముండు విచిత్రవీర్యు రాజ్యంబున నిలుపుటయు విచిత్రవీర్యుని వివాహంబును వానిపరోక్షంబునఁ గృష్ణ ద్వైపాయనువలన ధృతరాష్ట్ర పాండు రాజుల జన్మంబును మాండవ్యశాపంబున విదురుజన్మంబును నన్నది చతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము

ఆదిపర్వము–పంచమాశ్వాసము

శ్రీనాథమూ ర్తి విబుధని
ధాన మహాదానతర్పితద్విజవర వేం
గీనాథ పార్థనిభ యభి
మానమహార వ మహేంద్రమహిమాతిశయా. 1

—:ధృతరాష్ట్ర పాండుకుమారులు పెరుఁగుట:—

సం. 1–202–1

వ. అక్కథకుండు శౌనకాదిమహామునులకుం జెప్పె నట్లు ధృతరాష్ట్రః పాండు విదురులు భీష్మాభిరక్షితు లై పెరుఁగుచు నుపనయనానంతరంబున నధ్యయనం బొనరించి రాజవిద్యలయందు జితశ్రము లై యున్నంత. 2

సీ. అమరాపగాసుతు ననుశాసనంబునఁ
గౌరవరాజ్యంబు గడు వెలుంగెఁ
గురుభూము లుత్తరకురువులకంటెను
నధికలక్ష్మియు క్తి నతిశయిల్లె
ధర్మాభిసంరక్షితం బైన భూప్రజ
కెంతయు నభివృద్ధి యెసఁగుచుండె
వలసినయప్పుడు వానలు గురియుట
సస్యసమృద్ధి ప్రశ స్త మయ్యెఁ

ఆ. బాలు సేఁపెఁ బుష్పఫలభరితంబు లై
తరువనంబు లొప్పె ధర్మకర్మ
నిరతిఁ జేసి కరమునెమ్మితో నన్యోన్య
హితముఁ జేయుచుండి రెల్లజనులు. 3

మ. అమలాచారపవిత్రభూసురవరేణ్యాగారపుణ్యప్రదే
శములం దధ్యయనారవంబు విధివత్స్వాహాస్వధాస్వస్తిశ
బ్దములున్ మంగళతూర్యఘోషములు నుద్యత్కౌతుకాశీర్వినా
దములున్ రమ్యతరంబు లయ్యె ధరణిం దద్రాజ్యసంవృద్ధితోన్. 4

వ. ఇట్లు బ్రహ్మోత్తరంబుగాఁ బ్రజావృద్ధియు సస్యసమృద్ధియు నగుచుండ నాంబికేయు ధృతరాష్ట్రు రాజ్యాభిషిక్తుం జేసి భీష్ముండు దనకువిల్లును విదురు బుద్ధియును సహాయంబులుగాఁ గురురాజ్యంబు రక్షించుచున్నంత. 5

ఉ. ఆయము గర్వమున్ విడిచి యన్యపతుల్ పని సేయ నిట్లు గాం
గేయభుజాబలంబున నికృత్తవిరోధిసమాజుఁడై కుమా
రాయితశక్తిశాలి ధృతరాష్ట్రుఁడు రాజ్యము సేయుచుండె న
త్యాయతకీర్తితోఁ దనకు హస్తిపురం బది రాజధానిగన్. 6

వ. ఇట్లు రాజ్యంబు సేయుచు నారూఢయౌవనుం డైన యాధృతరాష్ట్రునకు వివాహంబు సేయ సమకట్టి భీష్ముండు గాంధారపతి యయిన సుబలుకూఁతు గాంధారి యను దాని నతిశయరూపలావణ్యశీలాభిజాత్యసమన్వితఁగా బ్రాహ్మణులవలనఁ విని విదురున కిట్లనియె. 7

క. ఈవంశము విచ్ఛేదము
గావచ్చినఁ గులము నిలువఁగా సత్యవతీ
దేవి వచనమున సంతతి
గావించెను వ్యాసుఁడును జగత్కర్త దయన్. 8

క. ఈకులము వివర్ధింపఁగ
నాకభిమత మేను వింటి నలినేక్షణ దా
నేకశతసుతులఁ బడయఁగ
నాకన్యక వరము వడసె నటె హరుచేతన్. 9

వ. కావున ధృతరాష్ట్రునకు గాంధారిని వివాహంబు సేయుదము గాంధారపతి మన తోడి సంబంధమునకుం దిగు నని నిశ్చయించి సుబలుపాలికిఁ దగు ముదుసళ్ళం బంచిన సుబలుండును సుముఖుం డై కురుకులవిస్తారకుం డయిన ధృత

రాష్ట్రుండ యిక్కన్యకకు నర్హుండు గావున నారాజునకు గాంధారి నిచ్చితి
ననిన వాని బంధుజనంబు లెల్లఁ దమలో ని ట్లనిరి. 10

తే. అంగములలోన మే లుత్తమాంగ మందు
నుత్తమంబులు గన్నుల యుర్విజనుల
కట్టికన్నులు లే వను నదియకాక
యుత్తముఁడు గాఁడె, సద్గుణయుక్తి నతఁడు. 11

—:ధృతరాష్ట్రుఁడు గాంధారిని వివాహంబు సేసికొనుట:—

సం. 1-103-10

వ. అనిన వారిపలుకులు విని గాంధారి ధృతరాష్ట్రునకుఁ బితృవచనదత్తఁ గాఁ దన్ను నిశ్చయించి నాకుఁబతి యిమ్మహీపతియ కాని యొరుల నొల్ల నని యప్పరమపతివ్రత పరపురుషదర్శనంబు పరిహరించి పతి కనుగుణంబుగా నేత్రపట్టంబున దననేత్రంబులు గట్టికొని యుండె నంత నక్కన్యం దోడ్కొని దాని సహోదరుం డయిన శకుని మహావిభూతితో హస్తిపురంబునకు వచ్చిన ధృతరాష్ట్రుండును బరమోత్సవంబున గాంధారిని వివాహం బై దానితోఁ బుట్టిన కన్యకల సత్యవ్రతయు సత్యసేనయు సుదేష్ణయు సంహితయుఁ దేజశ్రవయు సుశ్రవయు నికృతియు శుభయు శంభువయు దశార్ణయు నను పదుండ్ర నొక్కలగ్నంబున వివాహం బయి మఱియును. 12

క. కులమును రూపము శీలముఁ
గలకన్యలఁ దెచ్చి తెచ్చి గాంగేయుం డీ
నలఘుఁడు ధృతరాష్ట్రుఁడు కుల
తిలకుండు పరిగ్రహించె దేవీశతమున్. 13

వ. అంత. 14

సీ. వేదంబులందుఁ బ్రవీణుఁ డై మఱి సర్వ
శాస్త్రంబులందుఁ గౌశలము మెఱసి
యసికుంతకార్ముకాద్యాయుధ విద్యల
యందు జితశ్రముఁ డై తురంగ

సింధురారోహణశిక్షల దక్షుఁ డై
నీతి ప్రయోగముల్ నెఱయ నేర్చి
యతిమనోహరనవయౌవనారూఢుఁ డై
కఱలేనిహిమరశ్మికాంతి దాల్చి

ఆ. పెరుఁగుచున్నకొడుకుఁ బృథువక్షు నాయత
బాహు దీర్ఘదేహుఁ బాండుఁ జూచి
వీనివలనఁ గులము వెలుఁగు నంచును నెద
జాహ్నవీసుతుండు సంతసిల్లి. 15

వ. ఇక్కుమారున కెందు వివాహంబు సేయుద మని విదురుతో విచారించుచుండె
నంతఁ దొల్లి. 16

-:కుంతి చరిత్రము:-

సం. 1-004-1

సీ. యాదవకులవిభుఁ డగు శూరుఁ డనునాత
డాత్మతనూజలయందుఁ బెద్ద
దాని నంబుజముఖి ధవళాక్షి వసుదేవు
చెలియలిఁ బృథ యనుచెలువఁ బ్రీతిఁ
దనమేనయత్తనందనుఁ డపుత్త్రకుఁ డైన
యాకుంతిభోజున కర్థితోడఁ
గూఁతుఁగా నిచ్చినఁ గోమలి యాతని
యింటఁ దా నుండి యనేక విప్ర

తే. వరుల కతిథిజనులకు నవారితముగఁ
దంద్రిపనుపున నిష్టాన్నదాన మొనరఁ
జేయుచున్న దుర్వాసుఁడన్ సిద్ధమౌని
వచ్చె నతిథి యై భోజనవాంఛఁ జేసి. 17

వ. కుంతియు నమ్మునివరుకోరిన యాహారంబు వెట్టిన సంతుష్టుం డై యమ్ముని
వరుం డి ట్లనియె నీమంత్రంబున నీవేవేల్పుల నారాధించితవ్వేల్పులు
నీకోరిన యట్టి పుత్త్రకుల నిత్తు రని యాపద్ధర్మంబుగా నొక్కదివ్యమం

త్రంబుఁ బ్రసాదించి చనిన నమ్మంత్రశక్తి యెఱుంగ వేఁడి కుంతి యొక్క-
నాఁ డేకాంతంబ గంగకుం జని యవగాహనంబు సేసి. 18

క. అమ్మంత్రముఁ దనదగు హృద
యమ్మున నక్కన్య నిలిపి యాదిత్యున క
ర్ష్యమ్మెత్తి నాకు నిమ్ము ప్రి
యమ్మున నీయట్టిపుత్త్రి నంబుజమిత్త్రా. 19

క. అని కేలు మొగిచి నిలిచిన
వనజాయతనేత్ర కడకు వచ్చెను గగనం
బున నుండి కమలమిత్త్రుఁడు
తన తీవ్రకరత్వ ముడిగి తరుణద్యుతితోన్. 20

వ. అక్కన్యకయు నట్టి తేజోరూపంబు సూచి విస్మయంబునను భయంబునను గడు సంభ్రమించి నడునడ నడుంగుచున్నదాని నోడకుండు మని సూర్యుండు ప్రసన్నుం డై నీకోరినవరం బీవచ్చితి ననిన గొంతియు లజ్జావనతవదన యై యొక్క బ్రహ్మవిదుండు నాకుం గరుణించి యిమ్మంత్రం బుపదేశించిన దాని శక్తి నెఱుంగవేఁడి యజ్ఞానంబున నిన్నుం ద్రిలోకైకదీపకుం ద్రిపురుష మూర్తిఁ ద్రివేదమయు రావించిన యీయపరాధంబు నాకు సహింప వలయు. 21

ఆ. ఎఱుకలేమిఁ జేసి యింతు లెప్పుడు నప
రాధయుతలు సాపరాధ లయిన
వారిఁ గరుణ నెల్లవారును రక్షింతు
రనుచు సూర్యునకు లతాంగి మ్రొక్కె. 22

వ. సూర్యుండును నీకు దుర్వాసుం డిచ్చిన వరంబును మంత్రంబుశక్తియు నెఱుం గుదు మదీయదర్శనంబు వృథ గాదు నీయభిమతంబు సేయుదు ననిన గొంతి యి ట్లనియె. 23

ఆ. ఏను మంత్రశక్తి యెఱుఁగక కోరితిఁ
గన్య కిదియు కోరఁగాదు నాక
నాకు గర్భ మయిన నా తలిదండ్రులు
జుట్టములును నన్నుఁ జూచి నగరె. 24

వ. అనిన విని సూర్యుండు దానికిఁ గగుణించి నీకు సద్యోగర్భంబునఁ బుత్త్రుఁ డుద్భవిల్లు నీ కన్యాత్వంబును దూషితంబు గా దని వరం బిచ్చినఁ దత్క్షణంబ యక్కన్యకకు నంశుమంతునంశంబున గానీనుం డై. 25

-:కర్ణుఁడు జనియించి సూతగృహంబు సేరుట:-

సం. 1-104-10

చ. సలలిత మైన పుట్టుఁగవచంబు నిసర్గజ మైన కుండలం
బులయుగళంబు నొప్పఁగ సుపుత్త్రుఁడు కర్ణుఁడు పుట్టె సూర్యమం
డల మొకొ భూతలంబున బెడంగయి దీప్తి సహస్రకంబుతో
వెలుఁగెడు నా నిజద్యుతి సవిస్తరలీల వెలుంగుచుండఁగన్. 26

వ. అంత నాదిత్యుం డాకాశంబున కరిగినఁ గొడుకుం జూచి కుంతి దద్దయు విస్మయం బంది యెద్దియుం జేయునది నేరక. 27

తరువోజ. ఏల యమ్ముని నాకు నిచ్చె నిమ్మంత్ర మిమ్మంత్రశక్తియే నెఱుఁగంగ వేఁడి
యేల పుత్త్రుకుఁ గోరి యెంతయు భక్తి నినుఁ దలంచితి బ్రీతి నినుఁడును నాకు
నేల సద్యోగర్భ మిచ్చెఁ గుమారుఁ డేల యప్పుడ యుదయించె నింకెట్టు
లీలోకపరివాద మే నుడిగింతు నింతకు నింతయు నెఱుఁగరె జనులు. 28

వసంతతిలకము. ఈబాలు నెత్తుకొని యింటికిఁ జన్న నన్నున్
నాబంధు లందఱు మనంబున నేమనా రె
ట్లీబాలసూర్యనిభు నిట్లు లడించి పోవం
గా బుద్ధి వుట్టు నని కన్య మనంబులోనన్. 29

వ. వందురి వగచుచున్న దానిపుణ్యంబున నాదిత్యప్రేరితం బయి యనర్ఘరత్న వసుభరితం బయిన యొక్క మంజుస నదీప్రవాహవేగంబునం దనయొద్దకు వచ్చిన దానిలోఁ బెచ్చెరఁ దనకొడుకుం బెట్టి కుంతి నిజగృహంబునకు వచ్చె నంత. 30

ఆ. ఘనభుజుండు రాధ యనుదానిపతి యొక్క
సూతుఁ డరుఁగు దెంచి చూచి రత్న
పుంజభరిత మయిన మంజుసలో నున్న
కొడుకు దానితోన కొనుచు వచ్చె. 31

క. తన భార్యకు రాధకు ని
చ్చిన నదియును గరము సంతసిల్లి కుమారుం
గని చన్నులు సేఁపి ముదం
బునఁ బెనిచెను సుహృదు లెట్టి పుణ్యమొ యనఁగన్. 32

వ. ఇట్లు వసునివహంబుతో వచ్చుటంజేసి వసుషేణుం డను నామంబునం బరగి కర్ణుండు రాధేయుం డై సూతగృహంబునం బెరుఁగు చుండె నంత నిట. 33

-:పాండురాజు వివాహ మై దిగ్విజయము సేయుట:-
సం. 1-105-1

సీ. యదుకులవిమలపయఃపయోనిధిసుధా
కరరేఖఁ గమనీయకాంతినిలయ
ననవరతాన్నదానాభితర్పితముని
విప్రజనాశీఃపవిత్రమూర్తి
వినయాభిమానవివేకసౌజన్యాది
సదమలగుణరత్నజన్మభూమిఁ
బరమపతివ్రతాభరణాభిశోభితఁ
దామరసేక్షణఁ దాల్మియందుఁ

ఆ. బృథివిఁ బోనిదానిఁ బృథ యను కన్యక
నధికవీరుఁ డై స్వయంవరమునఁ
బడసి పరనరేంద్రపరిభావి పాండుభూ
వరుఁడు పేర్మితో వివాహ మయ్యె. 34

వ. మఱియు భీష్మానుమతంబున మద్రరాజతనయ మాద్రి యనుదాని మహోత్స వంబున వివాహం బై పాండురాజు భరతకులరత్నాలంకారుం డై పరాక్రమం బున నెవ్వరిని మెచ్చక యపారచతురంగబలసమన్వితుం డై. 35

మ. ధ్వజినీపాతభరంబునం దలరఁగా ధాత్రీధరాహీంద్ర మూ
ర్ధజరత్నప్రకరంబు లున్నతగజేంద్రస్యందనప్రోల్లస
ద్ధ్వజవాతాహతిఁ దూలఁగా జలదబృందం బీక్రియన్ సర్వది
గ్విజయార్థం బరిగెం గురుప్రభుఁడు దోర్వీర్యప్రకాశార్థి యై. 36

క. అతులప్రతాపలీలా
యుతు లై ప్రాగ్దక్షిణాపరోత్తరదిగ్భూ
పతుల నిజశాసనవశీ
కృతులం గావించెఁ దనదుకీర్తి వెలుంగన్. 37

మహాస్రగ్ధర. అతిరౌద్రాకారకీలాయతదవదహనోగ్రాగ్రసేనానిపీడా
హతు లై నానావిధోపాయనములు గొని సౌహార్దవాంఛన్ జయశ్రీ
శ్రితబాహుం గానఁగా వచ్చిరి సకలజగత్సేవ్యమానున్ మహేంద్ర
ప్రతిముం గౌరవ్యవంశప్రభు నఖిలమహీపాలు రాంబాలికేయున్. 38

చ. లలితహయద్విపంబుల విలాసినులన్ మణిరౌప్యకాంచనా
వలుల నజాదిగోమహిషవర్గములన్ బహుభూషణంబులన్
బలువిడిఁ గప్పముల్ ధరణిపాలురచేఁ గొని నూఱువేల్ గజం
బులఁ బెఱికించి తెచ్చెఁ గురుముఖ్యుఁ డకుప్యధనమ్ము లిమ్ముగన్. 39

క. శరనిధిపరివృతవిశ్వం
భరఁ గల భూపతులు పాండుపతి కృతమునఁ గిం
కరు లై ప్రతిసమకల్పిత
కరులై రదిమొదలుగాఁగఁ గౌరవ్యులకున్. 40

-:పాండురాజు సత్కృత్యములు:-

సం. 1-106-1

వ. ఇట్లు పాండురాజు దిగ్విజయంబు సేసి తదుపార్జితంబు లైన యపరిమితధనం
బులఁ దెచ్చి ధృతరాష్ట్రిననుమతంబున భీష్మునకు సత్యవతికిం దమతల్లులైన
కౌసల్యలకు విదురునకు సుహృజ్జనులకు బ్రాహ్మణులకు నిచ్చి వారివలన
ననేకాశీఃప్రశంసలు వడసి సుఖం బున్నంత. 41

చ. వినుతయశుండు పాండు నృపవీరుఁడు దిగ్విజయంబు సేసి పెం
పునఁ గొని వచ్చి యిచ్చిన యపూర్వ మహాధనరాశి పేర్మి వా
రనివిభవంబుతోడ ధృతరాష్ట్రుడు సేసె శతాశ్వమేధముల్
దనిసన భూసురేశులకు దక్షిణ లిచ్చి యథోచితంబుగన్. 42

వ. మఱియు నప్పాండురాజు వినయవిధేయత్వంబున ధృతరాష్ట్రునకు నభిమత కార్యకరణంబున బాంధవులకు ననుకూలత్వంబున సుహృజ్జనులకుఁ బరిశ్రమ జ్ఞానంబున విద్వాంసులకుఁ గారుణ్యదానంబున ననాథులకు నభయంకరత్వం బున మహీప్రజలకు సంతోషంబు సేయుచు. 43

క. మండితగుణసంపద నధి
కుం డగుచుం బూరుభరతకురుపతులకుఁ దు
ల్యుం డయి వంశకరుం డగుఁ
బాండుమహీశుఁ డని బుధసభలు దనుఁ బొగడన్. 44

క. నానాద్రవ్యనిరంతర
దానముల ననూనయజ్ఞదక్షిణలను ధా
త్రీనాథుఁడు బ్రాహ్మణులను
శ్రీనిలయులఁ జేయుచుండె శిష్టప్రియుఁ డై. 45

—:వేఁటకుఁ బోయిన పాండురాజునకు శాపంబు గలుగుట:—

సం. 1—109—5

వ. మఱియు ననేకవినోదంబులను ననవరతకామానురూపవిషయసుఖానుభవంబు లనుం బ్రొద్దు పుచ్చుచు నాతండు మృగయావ్యసనంబునం దగిలి. 46

ఉ. వాసవసన్నిభుండు హిమవన్నగదక్షిణపార్శ్వభూములన్
శ్రీసతిఁ బోనికుంతియును జెల్వగు మాద్రియుఁ దోడ రాఁగ భా
ణాసనబాణభాసితమహాభుజుఁ డై విహరించుచుండె ని
చ్చాసదృశంబుగా గజవశాద్వయమధ్యగజేంద్రలీలతోన్. 47

వ. మఱియుఁ దనకు ధృతరాష్ట్రుం డిష్టాన్నపానమాల్యానులేపనభూషణా దులు నిత్యంబునుం బుత్తెంచుచుండ నిట్లు వనవాసవ్యాసంగంబున నుండి యొక్కనాఁడు పెక్కుమృగంబుల నెగిచి యొక్కటినేనియు నేయం గానక కినిసి యొక్కయెడ. 48

క. మనసిజరాగంబునఁ బెనఁ
గిన యిఱ్ఱిని లేడిఁ జూచి కృతహస్తుఁడు పె
ల్చన యేనమ్ముల నారెం
టిని గ్రెళ్ళఁగ నేసెఁ గడుఁ గఠినహృదయుం డై. 49

వ. ఇ ట్లేసి యబ్బాణంబులు పుచ్చికొని యున్నయప్పాండురాజుం జూచి యమ్మృగ మిథునంబునం దల్పావశిష్టజీవం బై పడియున్న మృగంబు మనుష్యవచనం బుల ని ట్లనియె. 50

తరలము. హరిపరాక్రమ యేను గిందముఁ డన్మునిన్ మృగముల్ నిరం
తరము నిట్లు రమింపఁగాఁ గని తద్రతం బెడఁగోరి సుం
దర మృగాకృతి నేను భార్యయు దారుణాటవిఁ గామభో
గరతి నుండితి మిష్టచారి మృగవ్రజంబుల పొత్తునన్. 51

వ. మృగంబుల మై యున్న మమ్ము వధియించిన దీన నీకు పాతకంబు లేదు వేఁట లాడుటయు మృగంబులఁ జంపుటయు రాజులకు ధర్మంబ యయినను. 52

తే. పఱవనోపక యున్న మైమఱచి పెంటిఁ
బెనఁగి యున్నను బ్రసవింప మొనసి యున్నఁ
దెవులు గొనియున్న మృగములఁ దివిరి యేయ
రెఱచి యాహారముగ మను నెఱుకు లయిన. 54

చ. ఇనసమతేజు లై ధరణి నెన్నడుఁ ధర్మపథంబు దప్పఁ ద్రొ
క్కని భరతాదిరాజుల జగన్నుతవంశమునందుఁ బుట్టి నీ
కనఘచరిత్ర యిట్లు దగునయ్య యధర్మువు సేయ నీయెఱుం
గని నృపధర్మువుల్ గలవె కౌరవపుంగవ గౌరవస్థితిన్. 54

వ. అని తన్ను నిందించి పలికిన నామృగంబు పలుకుల కలిగి పాండురా జి ట్లనియె. 55

తే. పగలఁ గని సైఁతురేనియు మృగకులంబు
గని సహింపరు రాజులు మొనసి వాని
గ్రచ్చఱగఁ జంపుదురు నమ్మికిచ్చి చంపఁ
జనదు మాయాబలంబునఁ జనదు చంప. 56

వ. తొల్లి యగస్త్యమహామునీంద్రుండు మృగమాంసంబున నిత్యశ్రాద్ధంబు సేయు చుండి రాజులకు మృగవధ లేకుండ నిర్మించె దీని నీకు నిందింప దగునే యను

చున్న నమ్మృగంబులు బాణఘాతక్షతవేదన సహింపనోపక సర్వప్రాణులకు సాధారణం బయి యిష్టం బగు సుఖావసరంబున నున్న మమ్ము ననపరాధుల వధించితి గావున నీవునుం బ్రియాసంగమం బయిన యప్పుడ పంచత్వం బొందెదు మని నీప్రియయు నిన్ను ననుగమించు నని పాండురాజునకు శాపం బిచ్చి గతప్రాణము లై పడియున్న మృగంబులం జూచి శోకించి పాండురాజు పరమనిర్వేదనపరుండయి. 57

క. ఎట్టి విశిష్టకులంబునఁ
బుట్టియు సదసద్వివేకములు గల్గియు మున్
గట్టిన కర్మఫలంబులు
నెట్టన భోగింపకుండ నేర్తురె మనుజుల్. 58

వ. కామవ్యామోహితుం డయి కొండొకనాఁడు మదీయజనకుండు పరలోకగతుం డైనఁ దత్క్షేత్రంబున ధర్మమయుం డయిన కృష్ణద్వైపాయనముని వలన నుద్భవిల్లి ధర్మప్రవృత్తుండ నై యున్న నాకిట్టిదుర్వ్యసనంబు కర్మవశంబున సంభవించె నింక మునివృత్తియ యుచితంబు గావున సర్వసంగంబులు విడిచి సర్వభూతంబులయందు సమచిత్తుండ నై హింస దలంపక నిత్యంబు నొక్కొక్క వనస్పతియందు నొక్కొక్క వన్యఫలంబు భిక్ష గొని యసంభవం బయిన నాఁ డుపవాసంబు సేసి వృక్షమూలంబున నుండి పాంసుపరిచ్ఛన్నదేహుండ నయి. 59

సీ. ఇంద్రియార్థంబులం దింద్రియవ్యాపార
ముడిగించి క్రియలెల్ల విడిచి పుణ్య
పాపబంధంబుల నోపి బంధింపంగఁ
బడక మనోవృత్తి నొడిచి నాకు
నిద్రప్రియం బప్రియం బిది నింద యిది మహో
స్తుతి యిది యనక సంతతనితాంత
సంతోషయుతుఁడ నై వంతయు భయమును
శీతాతపంబులు ఘాతగతియు

ఆ. నెఱుఁగ కివ్విధమున మఱచి శరీరంబు
మరణజీవితముల కురువిషాద
తోషవృత్తు లుడిగి భీషణాటవి నుండి
చేసెదను దపంబు భాసురముగ. 60

వ. అని నిశ్చయించి గొంతిని మాద్రినిం జూచి మీర లిందుండి నవయక హస్తిపురంబునకుం జని నాతపోవృత్తి నునికి రాజునకు సత్యవతీదేవికి భీష్మునకు విదురునకుం గౌసల్యలకు వృద్ధపురోహిత బ్రాహ్మణులకుం జెప్పి యందుండుం డనిన వారలు బాష్పపూరితనయన లయి యిట్టి యుగ్రతపంబు విడిచి మమ్ము విడువనియట్టి యాశ్రమంబున నుండు తపంబు సేయునది యేము నిన్నువిడిచి పోవనోపము మమ్మువిడిచితేని యిప్పుడ ప్రాణంబుల విడుతు మనిన వారల నిశ్చయం బెఱింగి యట్లేని నా యొద్దన యుండుం డేను వానప్రస్థాశ్రమంబున వల్కలంబులు గట్టి రేపును మాపును మధ్యాహ్నంబు నప్పుడును స్నానంబు సేసి వేల్చుచుం గందమూలఫలాశనుండ నై పితృదేవతల వాక్ఫలిలవన్యఫలంబులం దనుపుచుఁ గ్రమంబున దేహమోక్షణంబు సేయుదు నని యప్పుడు. 61

పృథ్వీ. అమూల్యమణిభూషణంబులు గజాశ్వబృందంబులున్
సమృద్ధధనధాన్యరాసులుఁ బ్రశస్త గోవర్గముం
గ్రమంబునను భూసురేశుల కగణ్యపుణ్యార్థి యై
యమర్త్యనిభుఁ డిచ్చె బాండువిభుఁ డత్యుదారస్థితిన్. 62

వ. మఱియుం గలవస్తువు లెల్లను ధృతరాష్ట్రున కిచ్చి పుచ్చి మమత్వాహంకారవిముక్తుం డై ధర్మపత్ను లయ్యిరువురుఁ దన,యట్ల తపస్విను లై తోడరా నుత్తరాభిముఖుం డై యరిగి నాగశైలంబును జైత్రరథంబును బారిషేణంబును హిమవంతంబును గడచి సురసిద్ధసేవితం బయిన గంధమాదనంబునం గొండొక కాలంబుండి యింద్రద్యుమ్నంబను కొలనును హంసకూటంబును నతిక్రమించి. 63

—:పాండురాజు శతశృంగంబున తపోవృత్తి నుండుట:—

సం. 1_111_1

మ. యతిసంఘంబులసంగతిన్ దురితకర్మాపేతుఁడై యేఁగి సం
తతసిద్ధామరయక్షసేవితసముద్యచ్ఛృంగమై యున్న యా
శతశృంగం బనుపర్వతంబున శుభాచారుండు నిత్యవ్రతో
ద్యతుఁడై ఘోరతపంబు సేసె మునిబృందం బద్భుతం బందఁగన్. 64

వ. ఇట్లు శతశృంగంబున నుత్తరభాగంబునందుఁ దపంబు సేయుచు బ్రహ్మ రుషి సమానుండై దివ్యవిమానంబు లెక్కి వచ్చుచుం బోవుచున్న దేవగణం బుల చేత సంకీర్ణంబైన స్వర్గమార్గంబున నుత్తరాభిముఖులై యూర్ధ్వలోకం బున కనాయాసంబున నరిగెడు మునిసహస్రంబుం జూచి మీర లెందులకుఁ బోయెద రని యడిగిన నప్పాండురాజునకు వార లిట్లనిరి. 65

క. అమవస గావున నేఁడ
క్కమలజుఁ గొలువఁగ మహర్షిగణములు పితృసం
ఘములును బోదురు, బ్రహ్మం
డమునం గలవారలం దొడంగూడంగన్. 66

వ. అది కారణంబుగా నేమును బ్రహ్మలోకంబునకుం బోయెద మనిన నమ్మునుల బిఱుంద భార్యాద్వయసహితుండై సమవిషమప్రదేశంబులం జనుచున్న యప్పాండురాజుం జూచి ఋషు లిట్లనిరి. 67

క. వీర లతిలలితమృదులా
కారలు గిరివిషమగహనగహ్వరముల రా
నేరరు గావున నిట చను
దేరక మీ రుండు డివియు దేవపథంబుల్. 68

క. అనిన విని నరుల కక్కడఁ
జనఁబోలమి యెఱిఁగి పాండుజనపాలకుఁ డి
ట్లనియెను స్వర్గద్వారం
బనపత్యులు గాన నోపరఁట మునులయ్యున్. 69

వ. అపుత్త్రస్య గతిర్నాస్తి యను వేదవచనంబుం గలదు గావున నే నపుత్త్రి
కుండ నేమి సేయుదు ననిన మునులును గరుణించి యోగదృష్టి ననాగతం
బెఱింగి నీ వపుత్త్రికుండవు గావు దైవాధిష్ఠితం బైన సంతానంబు నీకు
ధర్మానిలశక్రాశ్వినులవరంబున నగు నక్షయలోకంబులుం బడయుదువు గావున
సంతానార్థంబు యత్నంబు సేయు మనిన విని పాండురా జాత్మగతంబునఁ
పురుషుండు పుట్టుచుండి దేవరుషి పితృ మనుష్యుల రుణంబులు నాలుగింటి
తోడం బుట్టి యథాకాలవిధుల వానివలన విముక్తుండు గావలయు నట్లుగాని
వానికిఁ బుణ్యలోకంబులు లేవు యజ్ఞంబులం జేసి దేవతల రుణంబును
దపస్స్వాధ్యాయబ్రహ్మచర్యవ్రతంబులం జేసిఋషుల రుణంబును శ్రాద్ధ
పుత్త్రలాభంబులం జేసి పితరులరుణంబును నానృశంస్యంబునం జేసి మను
ష్యుల రుణంబునుం బాపవలయు నందుఁ బితరులరుణంబు దక్కఁ దక్కిన
మూఁడురుణంబులవలన విముక్తుండ నయితి. 70

తే. దేహనాశంబుతోడన తీఱు నెల్ల
రుణములును మఱి పితరులరుణము దేహ
నాశ మయినను దీఱదు నాకు నదియ
తక్కియున్నది యే నెట్లు దానిఁ బాతు, 71

వ. అని దుఃఖించి మృగశాపంబు దలంచి తనవలన సంతానం బయ్యెడి విధంబు
లేమి యెఱింగి యొక్కనాఁ డేకాంతంబ గొంతి కి ట్లనియె. 72

ఉ. దానములం దపంబుల సదక్షిణయజ్ఞములన్ విహీనసం
తానుల కూర్ధ్వలోకసుపథంబు లవశ్యము గావు లబ్ధసం
తానుల యెందుఁ బుణ్యు లిది తథ్యము గావున నొండు దక్క సం
తానము నాకు నయ్యెడువిధం బొనరింపుము ధర్మసంస్థితిన్. 73

క. అనపత్యుఁడనై జీవిం
చిన మృతిఁబొందినను నిర్విశేషంబ యిహం
బును బరమును సఫలమ గా
వున సంతతి వడయు ధర్మవున ధర్మసతీ. 74

వ. ఔరస క్షేత్రజ దత్తక కృత్రిమ గూఢోత్పన్నాపవిద్ధు లనునార్వురుపుత్త్రులు బంధువులు దాయాదులు నగుదురు కానీన సహోఢ క్రీత పౌనర్భవ స్వయందత్త జ్ఞాతులను నార్వురుపుత్త్రులు బంధువు లగుదురు గాని దాయాదులు గా రట్టి పుత్త్రులలో నౌరసున కించుకయ తక్కువగాని తక్కటి పుత్త్రులకంటె క్షేత్రజుం డుత్కృష్టుం డందును దేవరన్యాయజాతుం డుత్తముం డండ్రు గావున నస్మన్నియోగంబునం జేసి ధర్మమార్గంబున క్షేత్రజులం బడసిన నేనును బుత్త్రవంతుల పుణ్యలోకంబులు వడయనేర్తు నెట్లనినఁ దొల్లి గేకయరాజైన శారదండాయని పుత్త్రోత్పాదనంబునం దశక్తుం డయి తన ధర్మపత్ని నీచెలియని శ్రుతసేనం బుత్త్రార్థంబు నియోగించిన నది బ్రాహ్మణవచనంబునం బుణ్యస్నాత యై పుంసవనహోమంబు సేయించి ఋత్విజులవలన దుర్జయాదు లయిన కొడుకుల మువ్వురం బడసెఁ బుత్త్రలాభంబున ననంత పుణ్యఫలం బగుట నది ధర్మ్యం బయిన యాచారం బవిన విని కుంతి యిట్లనియె, 75

క. భరతకులశ్రేష్ఠుఁడ వయి
పరగిన నీ కేము ధర్మపత్నుల మయి యిం
కొరుల మనుష్యుల నంతః
కరణంబులఁ దలఁపఁ బొందఁగా నోపుదుమే. 76

వ. భవత్ప్రసాదంబున మాయందుఁ బుత్త్రోత్పత్తి యగు నెట్లనిన దీని కనుగుణం బయినది యొక్క పుణ్యకథఁ దొల్లి పౌరాణికులవలన నావినినదానిం జెప్పెదఁ జిత్తగించి విను మని పాండురాజునకుఁ గుంతి యిట్లనియె. 77

-:వ్యుషితాశ్వుం డను ముని వృత్తాంతము:-

సం. 1-112-7

చ. అతులబలప్రతాపమహిమాధికుఁ డై వ్యుషితాశ్వుఁ డన్మహీ
పతి నయధర్మతత్పరుఁడు పౌరవవంశజుఁ డశ్వమేధముల్
శత మొనరించుచుండి భుజశక్తి జయించె మహీశులం బ్రవ
ర్ధితయశుఁ డై ప్రతీచ్యుల నుదీచ్యులఁ బ్రాచ్యుల దాక్షిణాత్యులన్. 78

క. ఆతనియజ్ఞంబున బురు
హూత పురస్సర మరుద్గణోత్తము లధిక
ప్రీతిఁ జనుదెంచి హవ్యము
లాతతహస్తములఁ గొందు రగ్నిముఖమునన్. 79

వ. అట్టి వ్యుషితాశ్వుండు కాక్షీవతి యైన భద్ర యను తన భార్యయందు ననవ
రతకామాసక్తిం జేసి యక్ష్మరుజాక్రాంతుం డయి యస్తమించిన నది పుత్త్రా
లాభదుఃఖిత యయి పతివియోగంబు సహింపనోపక. 80

తే. పతియు లేక జీవించు నయ్యతివ కయిన
జీవనముకంటె దానికిఁ జావ లగ్గు
కాన నీతోన చనుదెంతుఁ గాని నిన్ను
బాసి యిం దుండఁగా నోప వాసవాభ. 81

వ. కాదేని నాకు నీపుణ్యమూర్తి ప్రతిమూర్తు లైన పుత్త్రులం బ్రసాదింపు మని
దర్భాస్తరణశాయిని యై యాశవంబుఁ గౌగిలించుకొని విలాపించుచున్న
దానికి వాని శరీరముననుండి యొక్క దివ్యవాణి యిట్లనియె. 82

క. విదితముగ నీకు వర మి
చ్చెద నోడకుమెమ్మ గుణవశీకృతభువనుల్
సదమలచరిత్రు లాత్మజు
లుదయింతురు వగవకుండు ముదితేందుముఖీ. 83

వ. ఋతుమతి వయిన యష్టమదివసంబుననేనిం జతుర్దశదివసంబుననేని శుచి వై
శయనంబుననుండి నన్నుఁ దలంపు మనిన నదియుం దద్వచనానురూపంబు సేసి
మువ్వురు సాల్వులును నల్వురు మద్రులునుంగా నేడ్వురు గొడుకులం బడసె
నది గావున నీవు మాయందు దైవానుగ్రహంబున నపత్యంబు వడయు మనినం
గుంతిం జూచి పాండురాజు ధర్మ్యం బయిన యొక్క పురాణకథఁ జెప్పెదఁ
దొల్లి స్త్రీలు పురుషులచేత ననావృత లయి స్వతంత్రవృత్తి నఖిలప్రాణి
సాధారణం బైన ధర్మంబునం దమతమవర్ణంబులయందు ఋతుకాలంబు
దప్పక నియతానియతపురుష లయి ప్రవర్తిల్లుచున్న నుద్దాలకుం డను నొక్క

మహామునిభార్య నతిసాధ్వి నధికతపోనిధి యైన శ్వేతకేతుతల్లి ఋతుమతి యైన దాని నొక్కవృద్ధవిప్రుం డతిథి యై వచ్చి పుత్త్రార్థంబు గామించిన శ్వేత కేతుం డలిగి యిది ధర్మవిరుద్ధం బని యాక్రోశించి దాని సహింపనోపక, 84

-:శ్వేతకేతుఁడు స్త్రీపురుషుల విషయంబున గావించిన కట్టడి:-

సం. 1-113-1

సీ. ఇది యాదిగా సతు లెన్నండుఁ బరపురు
షార్థినుల్ గాఁ జన దన్యపురుష
సంగమంబునఁ జేసి సకలపాతకములు
నగుఁ బరిగ్రహభూత లయినసతుల
కిట్టిద మర్యాద యిమ్మనుష్యులకెల్లఁ
జేసితి లోకప్రసిద్ధి గాఁగ
నని ధర్మ్యమైన మర్యాద మానవులకుఁ
దద్దయు హితముగా ధర్మమూర్తి

ఆ. యబ్జభవసమానుఁ డగు శ్వేతకేతుండు
నిలిపె నదియు ధారుణీజనంబు
నందు లోకపూజ్య మై ప్రవర్తిల్లుచు
నుండె శిష్టసంప్రయుక్తిఁ జేసి. 85

వ. మఱియుఁ దిర్యగ్యోనులయందును నుత్తరకురుదేశంబులయందును మొదలింటి ధర్మంబ యిప్పుడుం బ్రవర్తిల్లుచుండు నట్లు మనుష్యులయందు శ్వేతకేతుండు సేసిన ధర్మస్థితి కారణంబున నాటంగోలె. 86

క. పురుషులచే ధర్మస్థితిఁ
బరిగ్రహింపంగఁబడిన భార్యలకు నిరం
తరము నిజపురుషభక్తియుఁ
బరపురుష వివర్జనంబుఁ బరిచిత మయ్యెన్. 87

తే. భర్తచేత నియోగింపఁబడక సతికి
నెద్దియును జేయఁగాఁ దగ దెద్ది యైన
భర్తచేత నియోగింపఁబడినదానిఁ
జేయకునికి దోషం బని చెప్పె మనువు. 88

వ. పతి నియోగించినదానిం జేయనినాఁడు భార్యకుం బాతకం బని యెఱింగి కాదె తొల్లి సౌదాసుం డైన కల్మాషపాదుం డను రాజర్షిచేత నియుక్త యై వాని భార్య మదయంతి యనునది వసిష్ఠువలన నశ్మకుం డను పుత్త్రిం బడసె నస్మజ్జన్మంబు నిట్టిద మహాముని యయిన కృష్ణద్వైపాయనువలనఁ గురుకుల వృద్ధి పొంది నే ముద్భవిల్లితిమి కావున నీ విన్నికారణంబులు విచారించి నా నియోగంబు సేయుము. 89

చ. అలయక ధర్మశాస్త్రములయందుఁ బురాణములందుఁ జెప్ప ను
త్పలదళనేత్ర విందుమ యపత్యము మేలని కావునన్ యశో
నిలయులఁ బుత్త్రిలం బడయు నీ కొనరించెద సంగతాంగుళీ
దళవిలసన్మదీయకరతామరసద్వయయోజితాంజలిన్. 90

వ. అని పుత్త్రముఖావలోకనలోలత్వంబున దీనవదనుం డై దేవిం బ్రార్థించినఁ గుంతియుం పుత్రోత్పాదనోన్ముఖి యై కుంతిభోజునింటఁ దన కొండుకనాఁడు దుర్వాసునిచేతం బడసినమంత్రంబు తెఱంగు పతి కెఱింగించి యమ్మంత్రం బున కిది యవసరం బయ్యె నేవేల్పు నారాధింతు నానతి మ్మనిన సంతసిల్లి కుంతీదేవికిం బాండురాజిట్లనియె. 91

క. లలితాంగి యెల్లలోకం
బులు ధర్మువునంద నిలుచుఁ బొలుపుగ ధర్మం
దలఁపుమ యాతఁడ మఱి వే
ల్పులలోపలఁ బెద్ద ధర్మమున సత్యమునన్. 92

వ. అని నియోగించినఁ గుంతియుం బతికిఁ బ్రదక్షిణంబుఁ జేసి సమాహితచిత్త యై మహాముని యిచ్చిన మంత్రంబు విధివంతంబుఁ జేసి ధర్ముని నారాధించిన నాధర్ముండును యోగమూర్తిధరుఁ డై వచ్చి వరం బిచ్చినం గుంతియుఁ దత్ప్రసాదంబున గర్భంబు తాల్చి సంవత్సరంబు పరిపూర్ణం బైన. 93

—:కుంతీదేవియందు ధర్మరాజు జననము:—

సం. 1—114—3

ఉ. శాత్రవజైత్రతేజమున సర్వదిశల్ వెలుగంగ నైంద్రన
క్షత్త్రియుతుండుగా శశిప్రకాశ జయోన్నత మైన యష్టమిన్
మిత్రముఖగ్రహప్రతతి మేలుగ నాభిజితోదయంబునం
బుత్త్రుఁడు ధర్మునంశమునఁ బుట్టె నతిస్థిరధర్మమూర్తి యై. 94

క. ధరణీసురు లాదిగ ను
ర్వరలోఁ గల సర్వభూతవర్గం బెల్లం
బరమోత్సవ మొందెను గుణ
శరణ్యుఁ డగు ధర్మజన్ముజన్మదినమునన్. 95

క. శతశృంగనిలయు లగు సం
శ్రితవ్రతులు విప్రవరులు సేసిరి ధర్మ
స్థితి జాతకర్మ మత్యు
న్నతిఁ బాండుప్రథమపుత్రునకు హర్షముతోన్. 96

క. కురుకులవిభుఁ డగు ధర్మ
స్థిరమతి యగు నీతఁ డనుచు ధృతిఁ జేసి యుధి
ష్ఠిరుఁ డను నామముఁ దా ను
చ్చరించె నాకాశవాణి జనవినుతముగన్. 97

—:గాంధారి ఉదరతాడనంబు గావించుకొనుట:—

సం. 1—107—8

వ. ఇట్లు పుత్త్రోదయంబునఁ బరమహర్షసంపూర్ణహృదయుం డై పాండురాజు కుంతీమాద్రీసహితుం డై శతశృంగంబున నుండునంత నట ముందఱ ధృతరాష్ట్రువలనన్ గాంధారి కృష్ణద్వైపాయనువరంబున గర్భంబు దాల్చి యొక్క సంవత్సరంబు నిండినఁ బ్రసూతి గాకున్నం బదరుచు బుత్త్రలాభలోలస

యయి యున్న యది యప్పు డయ్యుధిష్ఠిరుజన్మంబు విని మనస్తాపంబున నుదరతాడనంబుఁ జేసికొనిన గర్భపాతం బగుడును. 98

క. దాని నెఱింగి పరాశర
సూనుఁడు చనుదెంచి సుబలసుతఁ జూచి మనో
హీన వయి గర్భపాతము
గా నిట్టులు సేయు టిదియుఁ గ ర్తవ్యంబే. 99

క. ఇమ్మాంసపేశి నేకశ
త మ్మదయింతురు సుతులు ముదమ్మున నిది త
థ్య మ్మింక నైన నతి య
త్నమ్మున రక్షిం దీని నావచనమునన్. 100

వ, అని [illegible] బదరి తొల్లి వేదంబులు విభాగించిన మహానుభావుం డమ్మాంస పేశి [illegible] త్తరశతఖండంబులుగా విభాగించి వీని వేఱువేఱ ఘృతకుండం బులం బెట్టి శీతలజలంబులం దడుపుచు నుండునది యిందు నూర్వురు గొడుకులు నొక్క కూఁతురు బుట్టుదు రని చెప్పి చనినఁ దద్వచనప్రకారంబు చేయించి గాంధారీధృతరాష్ట్రులు సంతసిల్లియున్న నిట శతశృంగంబున. 101

చ. నిరుపమకీర్తి పాండుధరణీపతి వేండియుఁ గుంతిఁ జూచి యం
బురుహదళాక్షి యింక నొకపుత్త్రు నుదారచరిత్రు నుత్తమ
స్థిరజవసత్త్వు నయ్యనిలదేవు దయం జనియింపు పెంపుతోఁ
గురుకులరక్షకుం డతఁ డగున్ బలవద్భుజవిక్రమోన్నతిన్. 102

వ. అని పనిచిన నెప్పటియట్ల కుంతీదేవి వాయుదేవు నారాధించి తత్ప్రసాదం బున గర్భంబు దాల్చి సంవత్సరంబు సంపూర్ణం బగుడును. 103

చ. సుతుఁడు నభస్వదంశమున సుస్థిరుఁడై యుదయించినన్ మహా
యతికృతజాతకర్ముఁ డగు నాతని కాలతవీర్యవిక్రమో
న్నతునకు భీమసేనుఁ డనునామముఁ దా నొనరించె దివ్యవా
క్సతి [illegible] వసన్మునిసంఘము సంతసిల్లఁగన్. 104

-:దుర్యోధనాదుల జననము:-

సం. 1—107—24

క. అనిలజు పుట్టిన దివసము
నన యట దుర్యోధనుండు నరనుత ధృతరా
ష్ట్రునకున్ గాంధారికి న
గ్రనందనుఁడు ఘనుఁడు పుట్టెఁ గలియంశమునన్. 105

శా. ఆ దుర్యోధనుఁ డుద్భవిల్లుడును గ్రవ్యాదారవంబుల్ శివా
నాదంబుల్ మదఘూకఘూంకృతులు నానారాసభధ్వానముల్
భూదిక్కంపముగాఁ జెలంగె విగతాంభోభృన్నభో వీథియం
దాదిత్యద్యుతి మాయఁగాఁ గురిసె నుగ్రాసృఙ్మహావర్షముల్. 106

వ. మఱియు దుర్యోధన జన్మానంతరంబున ధృతరాష్ట్రునకు వైశ్యాపుత్త్రుం డయిన యుయుత్సుండు పుట్టెనంత గాంధారికి నొక్కొక్క దివసంబున నొక్కొక్కరుండుగాఁ గ్రమంబున దుశ్శాసన దుస్సహ దుశ్శల జలసంధ సమ సహ విందానువింద దుర్ధర్ష సుబాహు దుష్ప్రధర్షణ దుర్మర్షణ దుర్ముఖ దుష్కర్ణ కర్ణ వివింశతి వికర్ణ శల సత్త్వ సులోచన చిత్రోపచిత్ర చిత్రాక్ష చారుచిత్ర శరాసన దుర్మద దుర్విగాహ వివిత్సు వికటాన నోర్ణనాభ సునాభ నందోపనందక చిత్రబాణ చిత్రవర్మ సువర్మ దుర్విమోచ నాయోబాహు మహాబాహు చిత్రాంగ చిత్రకుండల భీమవేగ భీమబల బలాకి బలవర్ధ నోగ్రాయుధ సుషేణ కుండధార మహోదర చిత్రాయుధ నిషంగి పాశి బృందారక దృఢవర్మ దృఢక్షత్త్ర సోమకీర్త్య నూదర దృఢసంధ జరాసంధ సర సువాగుగ్రశ్రవ ఉగ్రసేన సేనానీ దుష్పరాజ యాపరాజిత కుండశాయి విశాలాక్ష దురాధర దుర్జయ దృఢహస్త సుహస్త వాతవేగ సువర్చ ఆదిత్యకేతు బహ్వాశి నాగదత్తా గ్రయాయి కవచి క్రథన కుండి ధనుర్ధరోగ్ర భీమరథ వీరబాహ్వాలోలుపాభయ రౌద్రకర్మ దృఢరథాశ్రయానాధృష్య కుండభేది విరావి ప్రమథ ప్రమాథి దీర్ఘరోమ దీర్ఘబాహు వ్యూఢోరు కనకధ్వజ కుండాశి విరజసు లనంగా నూర్వురు గొడుకులు పుట్టిన. 107

తే. ఆ తనూజుల కందఱ కనుజ యై ల
తాంగి దుశ్శల యనుకూఁతు రమరఁ బుట్టె
నందు దౌహిత్రవంతుల మైన పుణ్య
గతియుఁ గాంతు నే నని పొంగె గౌరవుండు. 108

వ. ఇ ట్లేకోత్తరశతపుత్త్రిలం బడసి కృతార్థుం డై యున్న ధృతరాష్ట్రికడకు
భీష్మవిదురాది బంధుజనంబులుఁ బురోహిత ప్రముఖ బ్రాహ్మణవరులును వచ్చి
యొక్కనాఁ డేకాంతంబున ని ట్లనిరి. 109

క. మన దుర్యోధను జన్మం
బునఁ బెక్కులు దుర్నిమిత్తములు పుట్టె జగ
జ్జనసంక్షయజననుం డగు
నని పలికెద రెఱుక గల మహాత్ములు వానిన్. 110

క. కులమునకు నఖిలలోకం
బులకు నపాయంబు సేయు పురుషాధము ని
మ్ముల దూషించి జగంబును
గులమును రక్షించు టుఱదె కువలయనాథా. 111

వ. కావున నిప్పుడు దుర్యోధను ధూషింతము నీకు వెండియుఁ బుత్త్రశతంబు
సంపూర్ణం బయి పెరుఁగుచున్నయది యనిన ధృతరాష్ట్రిండు పుత్త్రి
మోహంబున నప్పలుకులు విన నొల్లకుండె నంత నట శతశృంగంబునఁ
కుంతీదేవి భీమసేను సుపుత్త్రిం బడసి దశమదివసంబున వేల్పులకు
మ్రొక్కఁ గొడుకు నెత్తికొని దేవగృహంబునకుఁ బోవునెడ నతివిషమ
గహనగిరిగహ్వరంబున నుండి యొక్కపులి వెలువడి యామిషార్థి యయి
పయికి లంఘించిన. 112

—:భీముని శరీరదార్ఢ్యము:—

సం. 1-114-11

క. వీరుఁడు పాండుమహీపతి
దారుణబాణత్రయమునఁ దద్వ్యాఘ్రంబున్
ధారుణిఁ ద్రెళ్ళఁగ నడుమన
ఘోరిభుజుం డేసి కాచెఁ బుత్త్రిం దేవిన్. 113

క. ఉరుశార్దూలభయంబునఁ
బరవశ యయి కుంతి యున్న బాలకుఁడు శిలో
త్కరముపయిఁ బడియెఁ దన ని
ష్ఠురతనుహతిఁ జేసి రాలు చూర్ణంబులుగన్. 114

వ. దానిం జూచి పాండురాజు సంభ్రమంబునఁ బఱతెంచి విస్మితుం డై కొడుకు నెత్తికొని కుంతీదేవిం దోడ్కొని వేల్పులకు మ్రొక్కించి మగుడి నిజాశ్రమంబునకు వచ్చి సుఖం బుండి గాంధారీధృతరాష్ట్రులకుఁ బుత్త్రశతంబు పుట్టుట విని ఋషులవలన దివ్యమంత్రోపదేశంబుఁ గొని. 115

—:ఇంద్రప్రసాదంబునఁ గుంతి కర్జునుఁ డుదయించుట:—

సం. 1-114-15

క. కొడుకుం ద్రిలోకవిజయుం
బడయుదు నని ఘోర మగు తపం బొనరింపం
దొడఁగె సురరాజు నెడలో
నిడికొని యేకాగ్రబుద్ధి నేకాంతమునన్. 116

వ. ఇట్లతినిష్ఠ నేకపాదస్థితుం డయి తపంబు సేయుచుఁ గుంతి నొక్కసంవత్సరంబు వ్రతంబు సేయం బంచి యున్న నప్పాండురాజున కింద్రుండు ప్రత్యక్షం బై. 117

క. పుత్త్రుఁడు నీ కుదయించు న
మిత్త్రక్షయకరుఁడు బంధుమిత్త్రాంబుజస
న్మిత్త్రుం డని వర మిచ్చిన
ధాత్త్రీపతి పొంగి పృథకుఁ దా నిట్లనియెన్. 118

క. ధనమున విద్యను సంతతిఁ
దనిసినవా రెందుఁ గలరె ధవళేక్షణ కా
వున నాకింకను బలువురఁ
దనయులఁ బడయంగ వలయు ధర్మువు పేర్మిన్. 119

చ. అమరగణంబులోన బరమార్థమ యింద్రుఁడు పెద్ద సర్వలో
కములకు వల్లభుం డతఁడ కావున నయ్యమరాధిపప్రసా
దమున సుతున్ సురేంద్రసము ధర్మసమన్వితు నస్మదీయవం
శము వెలుఁగింపఁగాఁ బడయు సర్వజగత్పరిరక్షణక్షమున్. 120

వ. అని నియోగించినఁ గుంతియుఁ దొల్లిటియట్ల దుర్వాసుం డిచ్చిన మంత్రంబున
నింద్రు నారాధించినఁ దత్ప్రసాదంబున గుంతికి. 121

క. స్థిరపౌరుషుండు లోకో
త్తరుఁడు త్తరఫల్గునీప్రథమపాదమునన్
సురరాజునంశమున భా
సురతేజుఁడు వంశకరుఁడు సుతుఁ డుదయించెన్. 122

వ. అయ్యవసరంబున, 123

సీ. విను కార్తవీర్యకంటెను వీరుఁ డగుట న
ర్జున నామ మీతండ యొనరఁ దాల్చు
నీతండ యనిఁ బురుహూతాది సురుల నో
డించి ఖాండవము దహించు బలిమి
నీతండ నిఖిలావనీతలేశుల నోర్చి
రాజసూయము ధర్మరాజు నునుచు
నీతండ వేల్పులచేత దివ్యాస్త్రముల్
వడసి విరోధుల నొడుచుఁ గడిమి

ఆ. ననుచు నవపయోదనినదగంభీర మై
నెగసె దివ్యవాణి గగనవీథిఁ
గురిసెఁ బుష్పవృష్టి సురదుందుభిధ్వనుల్
సెలఁగె సకలభువనవలయ మద్రువ. 124

వ. మఱియు మరీచ్యాది ప్రజాపతులును ధాత్రాది ద్వాదశాదిత్యులును మృగ
వ్యాధాది రుద్రులును ధరాది వసువులును భరద్వాజాది మహర్షులును భీమ
సేనాది గంధర్వులును శేషాది మహానాగముఖ్యులును వైనతేయాది ఖచరు
లును మేనకాద్యప్సరసలును నాశ్వినులును విశ్వేదేవతలును మఱియు స్వర్గం
బున నున్న రాజులుం జనుదెంచిన. 125

క. శతశృంగనగేంద్రము శత
ధృతి సర్గ దినంబ పోలెఁ ద్రిభువనభూత
ప్రతతిఁ బరిపూర్ణశోభా
ధృతి నింద్రతనూజుజన్మదినమున నొప్పెన్. 126

మాలిని. సరససురవధూలాస్యంబులున్ సిద్ధవిద్యా
ధర పటుపటహాతోద్యంబులుం గిన్నరీకిం
పురుషలలితగీతంబుల్ మహారమ్య మయ్యెన్
వరమునిదివిజాశీర్వాదనాదంబుతోడన్. 127

వ. పాండురాజును బరమోత్సవంబునం గుంతివలనఁ బురుషత్రయ సమానం బయిన పుత్త్రత్రయంబు వడసి భువనత్రయరాజ్యంబు వడసినంతియ సంతసిల్లి కుమారులతోడి వినోదంబులం దగిలియున్నంత మాద్రి దనయందుఁ బుత్త్రజన్మంబు వడయునుపాయంబు లేమికి దుఃఖించి యాత్మగతంబున. 128

ఉ. కోరిన కోర్కికిం దగఁగఁ గుంతి సుతత్రితయంబుఁ గాంచె గాం
ధారియు నక్కడన్ సుతశతంబు ముదం బొనరంగఁ గాంచె నేఁ
బోరచి యాఁడుఁబుట్టువునఁ బుట్టి నిరర్థకజీవ నైతి సం
సారసుఖావహం బయిన సత్సుతజన్మముఁ గానఁబోలమిన్. 129

—:మాద్రికి నకులసహదేవులు పుట్టుట:—

సం. 1-115-1

వ. అని వగచుచు నొక్కనాఁ డేకాంతంబునం బతియొద్ద గద్గదవచన యై తన మనోవాంఛితంబుఁ జెప్పి కుంతిదేవియనుగ్రహంబుం బడయనగు నేని కొడుకులం బడయుదు నట్లయిన నాకును నీకును లోకంబులకును హితం బగుఁ గావున నాకుఁ బుత్త్రోత్పాదనంబు దయసేయం గుంతీదేవికి నానతి యిమ్మనిన మాద్రికిఁ బాండురా జి ట్లనియె. 130

క. నావచనమున నపత్యముఁ
గావించును గుంతి నీకుఁ గడునెయ్యముతో
నీవగచిన యీయర్థమ
చూవె మనంబునఁ దలంచుచుండుదు నేనున్. 131

వ. అని పలికి యప్పుడ కుంతిదేవిం బిలిచి మద్రరాజపుత్త్రిదయిన మనోవాంఛి
తంబు జెప్పి సకలలోకకల్యాణకారు లాశ్వినులు గావున వారి నారాధించి
యపత్యంబు పడయు మనిన గొంతియుం బతివచనానురూపంబు సేసిన
మాద్రికి. 132

తే. కవలవారు సూర్యేందుప్రకాశతేజు
లాశ్వినుల యంశములఁ బుట్టి రమరగుణులు
వారలకుఁ బ్రీతి నాకాశవాణి సేసె
నకుల సహదేవు లనియెడు నామయుగము. 133

క. ఊర్జితులు యుధిష్ఠిర భీ
మార్జున నకులసహదేవు లన నిట్లు విపే
కార్జితయశు లుదయించిరి
నిర్జరులవరప్రసాదనిర్మితశక్తిన్. 134

వ. అంత నట. 135

సీ. మృగశాపభయమున జగతీశుఁ దప్పాండు
పతి శతశృంగపర్వతమునందుఁ
బత్నీసమేతుఁ డై యత్నంబుతో ఘోర
తప మొనరించుచు విపులశక్తి
నమరవరప్రసాదమున ధర్మస్థితిఁ
గొడుకుల నేవురఁ బడసె ననియు
విని వసుదేవుండు మనమున హర్షించి
యనుజను మఱఁదిని ఘనుఁడు చూడఁ

తే. దనపురోహితుఁ గశ్యపుం డను మహాత్ముఁ
జీరి పుత్తెంచె నవ్విప్రుచేత భాగి
నేయు లగు కుమారులకు నమేయరత్న
భూషణావళు లిచ్చి విశేషలీల. 136

వ. అక్కశ్యపుండును జనుదెంచి పృథామాద్రీసహితుం డయి యున్న యప్పాండు
రాజుం గని వసుదేవుసందేశంబుఁ జెప్పి యక్కుమారులకు రత్నభూషణాంబ
రంబు లిచ్చి క్రమంబునఁ జౌలోపనయనంబు లొనరించి వేదాధ్యయనంబు
సేయించుచున్నంత వసంతసమయం బఖిలజీవలోకానందజననం బై యేర్ప
డం జనుదెంచిన. 137

—:వసంత వర్ణనము:—

సం. 1_116_1

లయగ్రాహి.
కమ్మనిలతాంతములకు మ్మొనసి వచ్చు మధుపమ్ముల సుగీతనినదమ్ము లెసఁగెం జూ
తమ్ముల లసత్కిసలయమ్ముల సుగంధిముకుళమ్ములను నానుచు ముదమ్మొనర వాచా
లమ్ము లగు కోకిలకులమ్ములరవమ్ము మధుర మ్మగుచు విన్చె ననిశమ్ము సుమనోభా
రమ్ముల నశోకనికరమ్ములును జంపకచయమ్ములును గింశుకవనమ్ములును నొప్పెన్. 138

లయగ్రాహి.
చందనతమాలతరులందు నగరుద్రుమములందుఁ గదళీవనములందు లవలీమా
కందతరుషండములయందు ననిమీలదరవిందసరసీవనములందు వనరాజీ
కందళితపుష్పమకరంద రసముం దగులుచుం దనువు సౌరభమునొంది జనచిత్తా
నందముగఁ బ్రోషితులడెందములలందురఁగ మందమలయానిల మమంద గతి వీచెన్. 139

—:పాండురాజు మరణము:—

సం. 1_116_4

వ. ఇట్లు సర్వభూతసమ్మోహనం బయిన వసంతసమయంబునం బాండురాజు మదనసమ్మోహనమార్గణబందీకృతమానసుం డై మద్రరాజపుత్త్రి యైనమనోహరాకృతియందు మనంబు నిలిపియున్నంత నొక్కనాఁడు కుంతీదేవి బ్రాహ్మణభోజనంబు సేయించుచుండి మాద్రీరక్షణంబునం దేమఱి యున్న యవసరంబున. 140

ఉ. చారుసువర్ణహాసినవచంపకభూషయు సిందువారము
క్తారమణీయయున్ వకుళదామవతంసయు నై యపూర్వశృం
గారవిలాసలీల యెస గం దనముందట నున్న మాద్రి నం
భోరుహనేత్రఁ జూచి కురుపుంగవుఁ డంగజరాగమత్తుఁ డై. 141

క. కిందము శాపము డెందము
నం దలపక శాపభయమునన్ మాద్రి గడున్
వందురి వారింపఁగ బలి
మిం దత్సంభోగసుఖసమీహితుఁ డయ్యెన్. 142

వ. దానంజేసి విగతజీవుం డైన యప్పాండురాజుం గౌఁగిలించికొని మాద్రి యఱచుచున్న దానియాక్రందనధ్వని విని వెఱచి కుంతీదేవి గొడుకులుం దానునుం బఱతెంచి పతియడుగులపయిం బడి యేడ్చుచున్న నెఱింగి శతశృంగనివాసు లగు మునులెల్ల దెరలి వచ్చి చూచి శోకవిస్మయాకులితచిత్తు లయి రంతఁ గుంతీదేవి మాద్రి కి ట్లనియె. 143

ఉ. నా కెడ యిమ్ము లెమ్ము కురునాథుమనఃప్రియధర్మపత్ని నే
నేకత మెట్టు లుండుదు మహీపతితోడన పోదుఁ బుత్త్రులం
జేకొని పెన్చు నా పనుపుఁ జేయుము నావుడు మాద్రి దద్దయున్
శోకపరీతచిత్త యగుచుం బృథ కి ట్లనియెం బ్రియంబునన్. 144

-:మాద్రి సహగమనము చేయుట:-

సం. 1_116_25

తరువోజ. కురువంశనిస్తారకులఁ ధర్మయుక్తిఁ గొడుకులఁ
బడసి యిక్ష్వాకుకుంజరునకుఁ
గరము మనఃప్రీతి గావించి పుణ్యగతికిఁ గారణమ వై కమలాక్షి నీవు
దిరముగా నిష్టంబు దీర్చితే నిందు ధృతిఁ బతియిష్టంబు దీర్పన కాన
యరిగెదఁ బతితోడ నన్యలోకంబునం దైనఁ బ్రీతి సేయఁగఁ గాంతు
ననియు. 145

వ. మఱియు మృగశాపభయం బెఱింగియు ని ట్లేమఱిన యతిప్రమత్తురాల నే
నిందుండి పుత్త్రుల రక్షింప నేర నన్ను వారింప వలవదు కొడుకుల నేమఱక
రక్షించునది యని చెప్పి కుంతిదేవి వీడ్కొని మునిసహస్రంబునకు మ్రొక్కి
మద్రరాజపుత్త్రి పతితోడన చితారూఢ యై యగ్నిశిఖల నపగతప్రాణ
యయ్యె నంత నయ్యిరువుర యంగంబులు సంగ్రహించుకొని మహామునులు
కుంతీదేవిం గొడుకుల నూరార్చి. 146

క. ధరణీరాజ్యవిభూతియు
పరిజనులను బాంధవులను బ్రజ విడిచి తప
శ్చరణతపస్వుల తనకున్
శరణంబ ని నమ్మి పాండుజనపతి నెమ్మిన్. 147

క. కొడుకుల నిందఱ కిల్లడ
యిడి పరలోకమున కరిగె నెడ సేయక యి
ప్పుడ వీరలఁ గురువృద్ధుల
కడకుం గొనిపోవవలయు గజపురమునకున్. 148

:-మునులు పాండవులను హస్తిపురంబునకుం గొనివచ్చి
ధృతరాష్ట్రున కొప్పగించుట:-

సం. 1_117_6

వ. అని తమలో విచారించి కుంతీదేవిని గుమారులం దోడ్కొని మునులెల్ల
హస్తిపురంబునకు వచ్చి రంత. 149

చ. సురలవరప్రసాదమునఁ జూవె సుపుత్త్రులఁ బాండురాజు భా
సురముగఁ గాంచెఁ దత్సుతులఁ జూతము రం డని పౌరులెల్ల నొం
డొరులకుఁ జెప్పుచుం దెరలి యొండొరులం గడవంగ వచ్చి చూ
చిరి భుజవిక్రమాధరితసింహకిశోరులఁ బాండవేయులన్. 150

ఉ. వీరలు దైవశక్తిఁ బ్రభవించినవా రగు టేమిసందియం
బీరమణీయకాంతి నుపమింపఁగ వేల్పుల కారె యిట్టి యా
కారవిశేషసంపదఁ బ్రకాశితతేజము పేర్మిఁ జూడ సా
ధారణమర్త్యులే యని ముదంబునఁ బౌరులు దమ్ముఁ జూడగన్. 151

వ. మునిసహస్రపరివృతు లయి జననీసహితంబు పాండురాజకుమారులు రాజమార్గంబు దఱియవచ్చి రాజమందిరద్వారాసన్ను లగు నంత మంత్రిపురోహితబ్రాహ్మణనివహంబులు దుర్యోధన దుశ్శాసన ప్రముఖ ధార్తరాష్ట్రశతంబును నెదురువచ్చి పాండవులం దోడ్కొనితెచ్చిన భీష్మ విదుర ధృతరాష్ట్ర సత్యవత్యంబికాంబాలికలు మొదలుగా నమ్మునులకు సమస్కరించి రంతం దమకు మ్రొక్కిన కుమారుల నతిస్నేహంబున నెత్తికొని కుంతిని బ్రియపూర్వకంబున సంభావించి పాండురాజవియోగదుఃఖితు లయి మహాశోకంబునం దేలుచున్న విదురధృతరాష్ట్రుల గాంధారీసహితం బూరార్చి యమ్మునుల యం దొక్కవృద్ధతపస్వి మునిసహస్రానుమతంబున ని ట్లనియె, 152

ఉ. భానునిభుండు పాండుజనపాలుఁడు ఘోరతపంబు సేసి ధ
ర్మానిలవాసవాశ్వినులదైన వరంబున శక్తి పేర్మితో
నీనరనాథనందనుల నేవుర వంశవివృద్ధిపొంపెఁ బం
చాననసత్త్వులం బడసె నాశతశృంగమహానగంబునన్. 153

క. త్రిదశాధినాథసదృశుఁడు
త్రిదశాలయమునకు మాద్రిదేవియుఁ దానున్
ముదమొనర నరిగె నేఁటికిఁ
బదియేడగునాఁడు దురితంబధచ్యుతుఁడై. 154

క. కమనీయలీల నొక్కట
నమరపురంబునకుఁ జనిన యయ్యిరువుర యం

గము లివి పితృమేధవిధి
క్రమ మొనరఁగ సంస్కరింపఁ గడఁగుడు వీనిన్. 155

వ. ఈదేవియును బతితోడన పోవ సమకట్టినం బుత్త్రరక్షణార్థంబు మునిగణ ప్రార్థిత యై యెట్టకేనియు ధృతప్రాణ యయ్యె నిక్కుమారులు కురుకుల విస్తారకులు దేవమూర్తులు యుధిష్ఠిర భీమార్జున నకుల సహదేవు లనంగా దేవాధిష్ఠితనామంబులు దాల్చి బ్రహ్మర్షి ప్రణీతోపనయను లై శ్రుతాధ్యయన సంపన్ను లగుచు బెరుఁగుచున్నవారు వీరలం జేకొని కురువృద్ధులు ధర్మబుద్ధి రక్షించునది యని చెప్పి సిద్ధచారణగణంబులతో నమ్మహాముని లంతర్ధానంబు సేసి రంత వ్యాస భీష్మ ధృతరాష్ట్రుల యనుమతంబున. 156

సీ. వెలయఁ బితృమేధవిధివిచక్షణశీల
సద్భూసురోపదేశక్రమమున
నధికవిభూతితో నతిపవిత్రప్రదే
శమున నయ్యంగముల్ సంస్కరించి
పుణ్యస్వధామృతంబుల నొప్పఁగా శ్రాద్ధ
విధి యొనరించి సద్విప్రతతికి
నగ్రహారములు దివ్యాంబరాభరణ శ
య్యాసనచ్ఛత్త్రగవాశ్వకరుల

ఆ. నిచ్చి సర్వజనుల కెల్లను భోజన
దాన మొనరఁ జేసి ధర్మవిదుఁడు
విదురుఁ డట్లు పాండువిభునకుఁ జేయించె
నన్యలోకహితము లైన విధులు. 157

వ. అంతఁ గృష్ణద్వైపాయనుండు వార కందఱకు దుఃఖోపశమనంబు సేసి యొక్కనాఁడు సత్యవతికి నేకాంతంబున నిట్లనియె. 158

క. మతిఁ దలపఁగఁ సంసారం
బతిచంచల మెండమావు లట్టుల సంప
త్ప్రతతు లతిక్షణికంబులు
గతకాలము మేలు వచ్చుకాలముకంటెన్. 159

క. క్రూరులు విలుప్త ధర్మా
చారులు ధృతరాష్ట్రసుతు లసద్వృత్తులు ని
ష్కారణవైరులు వీరల
కారణమున నెగ్గు వుట్టుఁ గౌరవ్యులకున్. 160

వ. దాని ధృతరాష్ట్రుండు తాన యనుభవించుం గాని మీ రీదారుణంబుఁ జూడక వీరి విడిచి తపోవనంబున కరుగుం డని చెప్పి చనిన సత్యవతియుఁ బారాశర్యు నుపదేశంబు భీష్మవిదురుల కెఱింగించి కోడండ్ర నంబికాంబాలికలం దోడ్కొని వనంబునకుం జని తానును వారు నతిఘోరతపంబు సేసి కొండొక కాలమునకు శరీరంబులు విడిచి పుణ్యగతికిం బోయి రట ధృతరాష్ట్రుండును. 161

-:కురుపాండుకుమారుల బాలక్రీడలు:-

సం. 1-119-13

క. తనసుతులు పాండుసుతు లని
మనమున భేదింప కతిసమంజసభావం
బున నొక్కరూపకాఁ జే
కొని యుండెం బాండురాజుకొడుకులఁ బ్రీతిన్. 162

క. ధృతరాష్ట్రునెయ్యమున సం
తతవర్ధితు లగుచుఁ బాండుతనయులు వినయా
న్వితులు కుమారక్రీడా
రతు లయి యొడఁగూడి ధార్తరాష్ట్రులతోడన్. 163

క. గెలుపునెడ నేయునెడ వడిఁ
బలుచు నెడం బెనఁగునెడ నపారబలంబుల్
మెఱయునెడ భీమునకు నం
దొఱుఁ గీడ్పడఁ దొడఁగి రుద్ధతులు రాజసుతుల్. 164

క. కదలక పెనఁగి పదుండ్రం
బదియేవుర నొక్కపెట్ట పట్టి ధరిత్రిం
జెదరఁ బడవైచి పవనజుఁ
డదయుం డయి వీపు లొలియ నందఱ నీడ్చున్. 165

సీ. కూడి జలక్రీడ లాడుచోఁ గడఁగి యా
ధృతరాష్ట్రతనయుల నతులశక్తి
లెక్కించియుఁ బదుండ్ర నొక్కొక్క భుజమున
నెక్కించుకొని వారి యుక్కడంగ
గ్రంచఱ నీరిలో ముంచుచు నెత్తుచుఁ
గారించి తీరంబు చేరఁబెట్టుఁ
గోరి ఫలార్థులై వారల యెక్కిన
మ్రాకుల మొదళుల వీఁక బట్టి

ఆ. పడిఁ గదల్పఁబండ్లు దడఁబడువారల
తోన ధరణిమీఁదఁ దొరఁగుచుండ
నిట్టిపాట గాడ్పుపట్టిచే దుశ్శాస
నాదు లెల్ల బాధితాత్ము లైరి. 166

వ. దాని సహింప నోపక యొక్కనాఁడు దుర్యోధనుండు శకునిదుశ్శాసనాదులతో విచారించి యి ట్లనియె. 167

పృథ్వి. ఉపాంశువధఁ జేసి మధ్యము మదోద్ధతుం జంపి ని
స్సపత్నముగ ధర్మనందను నశక్తు బంధించి యే
నపాండవముగా సముద్రవలయాఖిలక్షోణి మ
త్కృపాణపటుశక్తి నత్యధికకీర్తినై యేలెదన్. 168

—:దుర్యోధనుఁడు భీమునిఁ జంపింప దివురుట:—

సం. 1—119—28

వ. అని పాపబుద్ధియందుఁ గృతనిశ్చయుం డై దుర్యోధనుండు భీష్మవిదురు లెఱుంగకుండ భీమున కపాయంబు సేయ సమకట్టి యంతరం బన్వేషించుచున్నంత నొక్కనాఁడు జలక్రీడావసరంబున. 169

ఉ. వేడుక నొక్కరుండు శతవీరకుమారులతోడఁ జల్లుఁబో
రాడి జయించి యందఱ ననంతపరిశ్రమ పారవశ్యముం
గూడి ప్రమాణకోటి ననఘుండు సమీరణనందనుండు మే
యాడక నిద్రవోయె శిశిరానిలముల్ పయి వీచుచుండఁగన్. 170

క. ఆ పవనజు నతిఘనలతి
కాపాశావలుల నంటఁ గట్టించి మహా
కోపమున గంగమడుఁవునఁ
ద్రోపించె సుయోధనుండు దురితకరుం డై. 171

క. అనిలసుతుం డంతన మే
ల్కని నీల్గుడు నతని వజ్రఘనకాయముఁ బొం
దిన లతికాపాశము లె
ల్లను ద్రెస్సె మృణాళనాళలతికలపోలెన్. 172

ఆ. కర్మబంధనములు గ్రక్కునఁ బాయుడుఁ,
బుణ్యగతికి నెగయు పురుషునట్లు
బంధనంబు లెల్లఁ బాయుడు భీముండు
నీరిలోన నుండి నెగయుదెంచె. 173

వ. మఱియు నొక్కనాఁడు. 174

క. జనపతి పనుపఁగ సారథి
ఘనవిషకృష్ణోరగములఁ గఱపించె శ్రమం
బునఁ నిద్రితుఁడైన ప్రభం
జనసుతు సర్వాంగమర్మసంధుల నెల్లన్. 175

క. అవిరళవిషఫణిదంష్ట్రిలు
పవనజు వజ్రమయతనువుపయి తోలును నో
పవ భేదింపఁగఁ బాప
వ్యవసాయుల చెయ్వు లర్థవంతము లగునే. 176

చ. అలఘుబలుండు భీముఁడును నంతన మేల్కని యవ్విషోరగం
బులఁ జరణంబులం జమరి ముక్కున వాతను నెత్తు రొల్కఁగాఁ
దలరఁగ సారథిం జఱచెఁ దా నవహ స్తమునన్ వసుంధరా
తలమునఁ ద్రెళ్ళె సారథియుఁ దత్క్షణమాత్రన ముక్తజీవుఁడై. 177

క. మఱియును నొకనాఁ డెవ్వరు
నెఱుఁగకయుండంగఁ గౌరవేంద్రుఁడు ధర్మం

బెఱుఁగక విష మన్నముతో
గుఱుకొని పెట్టించె గాడ్పుకొడుకున కలుకన్. 178

క. సముఁ డై యుయుత్సుఁ డయ్యె
న్నము దుష్టం బగుటఁ జెప్పినను గుడిచె విషా
న్నము నాఁకటిపెలుచను నది
యమృతాన్నం బయ్యె జీర్ణ మై మారుతికిన్. 179

వ. ఇట్లు దుర్యోధనుండు భీమునకుఁ దనచేసిన యెగ్గులెల్లను గృతఘ్నునకుం జేసిన లగ్గులునుం బోలె నిష్ఫలంబు లైన సిగ్గువడి వెండియుఁ బాండవుల కెల్ల నపాయంబు సేయ నుపాయంబుఁ జింతించుచుండె నంత భీష్మ నియోగంబున. 180

క. విలువిద్యఁ గఱచుచుండిరి
బలయుతులు కుమారకులు కృపద్రోణాచా
ర్యులతోడఁ గలసి యొక్కట
నలఘుపరాక్రమసమేతు లధికస్పర్ధన్. 181

వ. అనిన విని జనమేజయుండు వైశంపాయనున కి ట్లనియె. 182

తే. కృపుఁడు ద్రోణుండు ననఁగ సత్కీర్తు లైన
వారి జన్మప్రకారంబు వారు వచ్చి
కౌరవుల కెల్ల గురు లైన కారణంబు
విప్రముఖ్య నాకెఱుఁగంగ విస్తరింపు. 183

వ. అని యడిగిన వైశంపాయనుం డిట్లనియె. 184

-:కృపాచార్యుల జన్మవృత్తాంతము:-

సం. 1–120–2

సీ. వినవయ్య గౌతముం డనఁ బ్రసిద్ధుం డైన
మునికి శరద్వంతుఁడను మహాత్ముఁ
డురుతరతేజుఁడై శరసమూహంబుతో
నుదయించి వేదముల్ చదువనొల్ల

కతిఘోరతమున నుతభూసురో త్తముల్
వేదముల్ చదువున ట్లాదరమున
సర్వాస్త్రవిదుఁడు ధనుర్వేద మొప్పఁగఁ
బడసి మహానిష్ఠఁ గడఁగి తపము

ఆ. సేయుచున్న దివిజనాయకుఁ డతిభీతి
నెఱిఁగి వానితపముఁ జెఱుపఁ బనిచె
జలజనయనఁ దరుణి జలపద యనియెడు
దాని నదియు వచ్చె వానికడకు. 185

క. అమ్మదితఁ జూచి కాముశ
రమ్ములచే విద్ధుఁడై శరద్వంతుఁడు చి
త్తమ్మలర మదనరాగర
సమ్మునఁ దన్నెఱుఁగకుండెఁ జంచలతనుఁడై. 186

క. ఆతరుణికటాక్షేక్షణ
పాతము గౌతమున కపుడు పటుబాణధనుః
పాతముతోడన రేతః
పాతము గావించె రాగపరవశుఁ డగుటన్. 187

వ. దాని నెఱింగి శరద్వంతుం డయ్యాశ్రమంబు విడిచి చని యొండుచోటం దపంబు సేయుచుండె నవ్వీర్యం బొక్క శర స్తంబంబున ద్వివిధంబయి పడిన నందొక కొడుకునుం గూఁతురుం బుట్టిరంత శంతనుండు మృగయావినోదార్థం బరిగిన వాని సేనాచరుం డాశర స్తంబంబున నున్న కొడుకుం గూఁతుఁ దత్సమీపంబున నున్న శరచాపకృష్ణాజినంబులు జూచి యివియెవ్వేనియు నొక్క ధనుర్వేదవిదుం డయిన బ్రాహ్మణు నపత్యం బగు నని శంతనునకుం జూపిన శంతనుండును వారలఁ జేకొని కృపాయత్తచిత్తుం డయి పెనుచుటం జేసి యయ్యిరువురుఁ గృపుఁడును గృపియు నునం బెరుఁగుచున్నంత. 188

క. చనుదెంచి శరద్వంతుం
డనవద్యుఁడు దన యపత్య మని వారిని శం
తనున కెఱిఁగించి కృపు న
త్యనుపము నుపనీతుఁ జేసె నధికప్రీతిన్. 189

శా. వేదంబుల్ చదివించె భూసురులతో విఖ్యాతిగా నాత్మసం
వేదిం జేసెఁ జతుర్విధం బగు ధనుర్వేదంబు నానాస్త్రవి
ద్యాదాక్షిణ్యముతోడఁ దాన కఱపెం దద్వృత్తముల్ సూచి సం
వాదుల్ గాఁ దననందనుం గృపు శరద్వంతుండు దాంతాత్ముఁడై. 190

వ. అట్టి కృపాచార్యు రావించి భీష్ముం డతిభక్తిం బూజించి వానితోడఁ దన మను
మల నందఱ విలువిద్య గఱవం బంచిన. 191

క. సవిశేషముగ ధనుర్వే
దవిశారదు లైరి కడుజితశ్రము లై పాం
డవధృతరాష్ట్రాత్మజయా
దవు లాదిగ రాజసుతులు తత్కృపుశిక్షన్. 192

—:ద్రోణాచార్యుల జన్మవృత్తాంతము:—

సం. 1—121—3

వ. మఱియు వారల కాచార్యుం డైన ద్రోణుజన్మంబును వాని చరిత్రంబును
జెప్పెద విను మని జనమేజయునకు వైశంపాయనుం డి ట్లనియె. 193

క. సద్వినుతచరిత్రుండు భ
రద్వాజుం డను మునీశ్వరప్రవరుఁడు గం
గాద్వారమునఁ దపంబు జ
గద్వంద్యుఁడు సేయుచుండె గతకల్మషుఁ డై. 194

సీ. అమ్ముని యొక్కనాఁ డభిషేచనార్థంబు
గంగకుఁ జని మున్న కరములీల
నందు జలక్రీడ లాడుచున్న య
ప్సరస ఘృతాచి య న్నదమలాంగి
పటుపవనాపేతపరిధాన యైన య
య్యవసరంబునఁ జూచి యమ్మృగాక్షిఁ
గామించి యున్నఁ దత్కామరాగంబున
యతిరేకమునఁ జేసి యాక్షణంబ

తే. తనకు శుక్లపాతం బైన దానిఁ దెచ్చి
ద్రోణమున సంగ్రహించిన ద్రోణుఁ డనఁగఁ
బుట్టె శుక్రసంశంబునఁ బుణ్యమూర్తి
ధర్మతత్త్వజ్ఞుఁ డగు భరద్వాజమునికి. 195

వ. మఱియు ననంతరంబ భరద్వాజసఖుం డైన పృషతుం డను పాంచాలపతి మహా ఘోరతపంబు సేయుచు నొక్కనాఁడు దనసమీపంబున వాసంతికా కుసుమాపచయవినోదంబున నున్న యప్సరస మేనక యనుదానిం జూచి మదనరాగంబున రేతస్కందం బయిన దానిం దనపాదంబున బ్రచ్ఛాదించిన నందు ద్రుపదుండను కొడుకు మరుదంశంబునఁ బుట్టిన వాని భరద్వాజాశ్రమంబున బెట్టి చని పృషతుండు పాంచాలదేశంబున రాజ్యంబు సేయుచుండె ద్రుపదుండును ద్రోణునితోడ నొక్కట వేదాధ్యయనంబు సేసి విలువిద్యయుం గఱచి యాపృషతుపరోక్షంబునం బాంచాలదేశంబున కభిషిక్తుం డయ్యె ద్రోణుండును నగ్నివేశ్యుం డను మహామునివలన ధనుర్విద్యాపారగుం డై తత్ప్రసాదంబున నాగ్నేయాస్త్రం బాదిగా ననేక దివ్యబాణంబులు వడసి భరద్వాజునియోగంబునఁ బుత్త్రలాభార్థంబు కృపునిచెలియలిఁ గృపి యనుదాని వివాహం బయి దానియం దశ్వత్థామ యనుకొడుకుం బడసి యొక్కనాఁడు. 196

క. అనవరతము బ్రాహ్మణులకుఁ
దనియఁగ ధన మిచ్చు జామదగ్న్యుఁడు రాముం
డను జనవాదపరంపర
విని యరిగెను వానికడకు విత్తాపేక్షన్. 197

క. అరిగి మహేంద్రాచలమునఁ
బరమతపోవృత్తినున్న భార్గవు లోకో
త్తరు భూరికర్మనిర్మల
చరితుని ద్రోణుండు గాంచి సద్వినయమునన్. 198

వ. ఏను భారద్వాజుండ ద్రోణుం డనువాఁడ నర్థార్థి నై నీకడకు వచ్చితి ననినఁ బరశురాముం డి ట్లనియె. 199

చ. కలధన మెల్ల ముందఱ జగన్నుత విప్రుల కిచ్చి వార్ధిమే
ఖలనిఖిలోర్వి యంతయును గశ్యపుఁ డన్మని కిచ్చితిన్ శరం
బులును శరీరశస్త్రములుఁ బొల్పుగ నున్నవి వీనిలోన నీ
వలసినవస్తువుల్ గొను ధ్రువంబుగ నిచ్చెద నీకు నావుడున్. 200

క. ధనములలో నత్యుత్తమ
ధనములు శస్త్రాస్త్రములు ముదంబున వీనిం
గొని కృతకృత్యుఁడ నగుదును
జననుత నాకొసఁగు మస్త్రశస్త్రచయంబుల్. 201

వ. అని పరశురాముచేత దివ్యాస్త్రంబులు ప్రయోగరహస్యమంత్రంబులతోడం బడసి ధనుర్విద్యయు నభ్యసించి ధనార్థి యయి తనబాలసఖుం డైన ద్రుపదు పాలికిం జని యేను ద్రోణుండ నీబాలసఖుండ సహాధ్యాయుండ నన్నెఱుంగుదే యని ప్రణయపూర్వకంబుగాఁ బలికిన విని యప్పలుకులు విన సహింపక ద్రుపదుం డలిగి యి ట్లనియె. 202

—: ద్రోణుఁడు ద్రుపదునిచే నవమానితుఁ డగుట :—

సం. 1—122—2

చ. కొలఁది యెఱుంగ కిట్టి పలుకుల్ వలుకం దగుఁ గాదు నాకనన్
బలుగుఁదనంబునం బలుకఁ బాడియె నీసఖి నంచు బేదవి
ప్రులకును ధారుణీశులకుఁ బోలఁగ సఖ్యము సంభవించునే
పలుకక వేగ పొమ్మకట పాఱుఁడు సంగడికాఁడె యెందునన్. 203

చ. ధనపతితో దరిద్రునకుఁ దత్త్వవిదుం డగు వానితోడ మూ
ర్ఖునకుఁ బ్రశాంతుతోడఁ గడుఁ గ్రూరునకున్ రణశూరుతోడ భీ
రునకు వరూథితోడ నవరూథికి సజ్జనుతోడఁ గష్టదు
ర్జనునకు నెవ్విధంబునను సఖ్యము దా నొడఁగూడ నేర్చునే. 204

క. సమశీలశ్రుతయుతులకు
సమధనవంతులకు సమసుచారిత్రులకుం
దమలో సఖ్యము వివా
హము నగుఁ గా కగునె రెండు నసమానులకున్. 205

వ. మఱి యట్లుంగాక రాజులకుఁ గార్యవశంబునం జేసి మిత్త్రామిత్త్రసంబంధంబులు సంభవించుం గావున మాయట్టిరాజులకు మీయట్టి పేదపాఱువారలతోఁ గార్యకారణం బైన సఖ్యం బెన్నండును గానేర దని ద్రుపదుం డైశ్వర్యగర్వంబున మెచ్చక పలికిన విని ద్రోణుం డవమానజనితమన్యుఘూర్ణమానమానసుం డయి యెద్దియుం జేయునది నేరక పుత్త్రకళత్త్రాగ్నిహోత్రశిష్యగణంబులతో హస్తిపురంబునకు వచ్చె నంత నప్పురబహిరంగణంబున ధృతరాష్ట్రపాండునందనులందఱుఁ గందుకక్రీడాపరు లయి వేడుకతో నాడుచున్నంత నక్కాంచనకందుకం బొక్కనూతం బడిన. 206

ఆ. నీరిలోనఁ దోఁచు తారకప్రతిబింబ
మొక్కొ యనఁగ వెలుఁగుచున్నదాని
రాచకొడుకు లెల్లఁ జూచుచుండిరి
దానిఁ బుచ్చుకొనువిధంబు లేక. 207

వ. అట్టియవసరంబున. 208

-:ద్రోణుఁడు హస్తిపురంబునకు వచ్చుట:-

సం. 1-122-14

క. నానావిధశరశరధుల
తో నున్నతచాపధరుఁడు ద్రోణుఁడు వారిం
గానఁ జనుదెంచి యంతయుఁ
దా నప్పు డెఱింగి రాజతనయుల కనియెన్. 209

చ. భరతకులప్రసూతులరు భాసురశస్త్రమహాస్త్రవిద్యలం
గరము ప్రసిద్ధు లై పరగు గౌతమశిష్యుల రిట్టి మీకు దు
ష్కరముగ నూతిలోఁ బడిన కాంచనపిండు గొనంగనేర కొం
దొరులమొగంబు చూచి నగుచుండఁగఁ జన్నె యుపాయహీనతన్. 210

వ. దీని బాణపరంపరం జేసి పుచ్చి యిచ్చెదఁ జూడుఁ డీవిద్య యొరు లెవ్వరు నేరరని ద్రోణుం డొక్కబాణం బభిమంత్రించి దృష్టిముష్టిసౌష్ఠవంబు లొప్ప నక్కందుకంబు నాట నేసి దానిపుంఖంబు మఱియొకబాణంబున నేసి తత్పుంఖం

బొండొకబాణంబున నేసి వరుసన బాణరజ్జువు గావించి దానిం దిగిచికొని యిచ్చినం జూచి రాజకుమారు లెల్ల విస్మయం బంది ద్రోణుం దోడ్కొని చని భీష్మున కంతయు నెఱింగించిన నాతండును. 211

క. ఆసన్నపలితు ననఘు శ
రాసనగురు భూరిసత్త్వ నసితకృశాంగున్
భూసురవరు ద్రోణు గుణో
ద్భాసితు విననట్లచూచి పరమప్రీతిన్. 212

క. ఎందుండి వచ్చి తిందుల
కెందుండఁగ నీకు నిష్ట మెఱిఁగింపుము స
ద్వందిత యని యడిగిన సా
నందుఁడు ద్రోణుండు భీష్మునకు నిట్లనియెన్. 213

వ. ఏను ద్రోణుం డనువాఁడ భరద్వాజపుత్త్రుండ నగ్నివేశ్యుం డను మహాముని వరునొద్ద బ్రహ్మచర్యాశ్రమమున వేదాధ్యయనంబు సేసి ధనుర్వేదం బభ్య సించుచున్న నాఁడు పాంచాలపతి యైన పృషపుత్త్రుండు ద్రుపదుం డనువాఁడు నాకిష్టసఖుం డయి యెల్లవిద్యలు గఱచి యేను బాంచాలవిషయంబునకు రా జయిననాఁడు నాయొద్దకు వచ్చునది నారాజ్యభోగంబులు నీవు ననుభవింప నర్హుండ వని నన్నుఁ బ్రార్థించి చని పృషతుపరోక్షంబునఁ దద్దేశంబునకు రా జయి యున్న నేను గురునియుక్తుండ నై గౌతమిం బాణిగ్రహణంబు సేసి యిక్కుమారు నశ్వత్థామ నధికతేజస్వి నాత్మజుం బడసి ధనంబు లేమిం గుటుంబభరణంబునం దసమర్థుండ నయి యుండియు. 214

క. పురుషవిశేషవివేకా
పరిచయు లగు ధరణిపతులపాలికిఁ బోవం
బరులందు దుష్ప్రతిగ్రహ
భర మెదలో రోసి ధర్మపథమున నున్నన్. 215

క. ధనపతులబాలురు ముదం
బున నిత్యముఁ బాలు ద్రావఁ బోయిన నస్మ
త్తనయుండు వీఁడు బాల్యం
బున నేడ్చెను బాలు నాకుఁ బోయుం డనుచున్. 216

వ. దానిం జూచి దారిద్ర్యంబునకంటెఁ గష్టం బొండెద్దియు లేదు దీని నాబాల సఖుం డగు పాంచాలుపాలికిం బోయి పాచికొంద నాతండు దనదేశంబున కభిషిక్తుండుగాఁ బోవుచుండి నన్ను రాఁబనిచి పోయె. 217

మత్తకోకిలము. వేఁడు టెంతయుఁ గష్ట మైనను వేఱు లేని సుహృజ్జనున్
వేఁడికో లుచితంబ కావున వేడ్కతోఁ జని సోమకున్
వేఁడినన్ ధనమోప దేనియు వీనిమాత్రకు నాలుగేన్
పాఁడికుఱ్ఱుల నీఁడె వీనికిఁ బాలు ద్రావుచు నుండఁగన్. 218

వ. అని నిశ్చయించి ద్రుపదునొద్దకుం బోయి నన్నెఱింగించిన నాతండు దన రాజ్యమదంబున నన్నును దన్నును నెఱుంగక యేను రాజను నీవు పేదపాఱుం డవు నాకును నీకును నెక్కడి సఖ్యం బని పలికిన వానిచేత నవమానితుండ నయి వచ్చితి నని ద్రోణుండు దన వృత్తాంతం బంతయుఁ జెప్పిన. 219

క. విని రోయుతిఁగ గాళ్ళం
బెనఁగెం దా ననుచుఁ బొంగి భీష్ముఁడు ద్రోణున్
ఘనభుజ నభీష్టపూజా
ధనదానవిధానముల ముదంబునఁ దనిపెన్. 220

వ. మఱియును. 221

—:భీష్ముండు కురుపాండుకుమారులకు ద్రోణుని గురువుగా నియమించుట:—

సం. 1-122-40

చ. మనుమల నెల్లఁ జూపి మతిమంతుఁడు శాంతనవుండు వీరిఁ జే
కొని గురువృత్తిమైఁ గఱపు ఘోరశరాసన విద్యలెల్లఁ బెం
పున జమదగ్నిసూనుఁడును బోలఁడు నిన్నని విందు విల్లునే
ర్పున నయనైపుణంబునను భూరిపరాక్రమ గర్వసంపదన్. 222

వ. అని కుమారులనెల్లం జూపి ద్రోణునకు శిష్యులంగా సమర్పించిన ద్రోణుం డును వారలం జేకొని యందఱకి ట్లనియె. 223

తే. అస్త్రవిద్యలు గఱచి నాదైన యిష్ట
మొగిన తీర్పంగ నిం దెవ్వఁ డోపు ననినఁ
బాయ మొగమిడి కౌరవుల్ పలుకకుండి
రేను దీర్చెద నని పూనె నింద్రసుతుఁడు. 224

వ. ఇట్లు దన యిష్టంబు దీర్పం బూనిన యర్జును నాచార్యుం డతిస్నేహంబునఁ గౌఁగిలించుకొని కరంబు సంతసిల్లి కుమారుల కెల్ల విలువిద్యఁ గఱపుచున్న నానాదేశంబులం గల రాజపుత్త్రు లెల్ల వచ్చి వారితోడఁ గలసి కఱచుచుండిరి మఱియు సూతపుత్త్రుం డయిన రాధేయుండును ధనుర్విద్యాకౌశలంబున నర్జు నునితోడ మచ్చరించుచు దుర్యోధనపక్షపాతి యై యుండె నంత. 225

క. నరుఁ డస్త్రశస్త్రవిద్యా
పరిణతి నధికుఁ డయి వినయపరుఁ డయి శశ్వ
ద్గురుపూజాయత్నంబునఁ
బరగుచు సంప్రీతుఁ జేసె భారద్వాజున్. 226

వ. అయ్యర్జునుతోడి విద్యామత్సరంబునఁ జీఁకటి నాతం దేయనేరకుండ వలయు నని తలంచి యశ్వత్థామ రహస్యంబున నన్నసాధకుం బిలిచి యెన్నండును నరునకు నంధకారంబునఁ గుడువం బెట్టకుమీ యని పంచిన వాఁడును దద్వచ నానురూపంబు సేయుచున్న నొక్కనాఁటి రాత్రియందు. 227

ఉ. వాసవనందనుండు గుడువం గుడువం బటుమారుతాహతిం
జేసి చలించి దీపశిఖ చెచ్చెరఁ బాయుడు భోజనక్రియా
భ్యాసవశంబునం గుడిచి పన్నుగ నిట్టుల విద్య లెల్ల న
భ్యాసవశంబునం బడయ భారము లే దని నిశ్చితాత్ముఁ డై. 228

క. పాయక చీఁకటియందును
నేయంగా నభ్యసించు నిట్టియెడం గౌం
తేయుధనుర్జ్యాధ్వని విని
ధీయుక్తుఁడు ద్రోణుఁ డరుగుదెంచి ముదమునన్. 229

సీ. ఆతనియస్త్రవిద్యాభియోగమునకుఁ
ప్రియశిష్యవృత్తికిఁ బెద్ద మెచ్చి
యన్న ధనుర్ధరు లన్యులు నీకంటె
నధికులు గాకుండునట్లు గాఁగ

గఱపుదు విలువిద్య ఘనముగా నని పల్కి
ద్వంద్వసంకీర్ణయుద్ధముల దెఱఁగు
రథమహీవాజివారణములపై నుండి
దృఢచిత్రసౌష్ఠవస్థితుల నేయ
తే. బహువిధవ్యూహభేదనోపాయములను
సంప్రయోగరహస్యాతిశయము గాఁగఁ
గఱపె నర్జునుఁ దొంటి భార్గవుఁడు
వింట నిట్టిఁడే యని పొగడంగ నెల్లజనులు. 230

—:ఏకలవ్యుం డనువాఁడు ద్రోణు నారాధించి విలువిద్య గఱచుట:—

సం. 1-123-10

వ. మఱియు గదాకార్ముకప్రాసాసితోమరకుంతశక్త్యాదివివిధాయుధంబుల యందును గుమారుల నందఱ జితశ్రములం జేయుచున్న ద్రోణాచార్యుల మహాప్రసిద్ధి విని హిరణ్యధన్వుం డను నెఱుకురాజుకొడు కేకలవ్యుం డనువాఁడు ధనుర్విద్యాగ్రహణార్థి యయి వచ్చిన వాని నిషాదపుత్త్రుం డని శిష్యుంగాఁ జేకొనకున్న వాఁడును ద్రోణుననుజ్ఞ వడసి చని వనంబు లోన. 231

తే. వినయమున ద్రోణురూపు మన్నున సమర్చి
దాని కతిభక్తితోడఁ బ్రదక్షిణంబుఁ
జేసి మ్రొక్కుచు సంతతాభ్యాసశక్తి
నస్త్రవిద్యారహస్యంబు లర్థిఁ బడసె. 232

క. ఇట పాండవకౌరవులొ
క్కొట నందఱు గురుననుజ్ఞఁ గొని మృగయాలం
పటులై వనమున కరిగిరి
పటుతరజవసారమేయభటనివహముతోన్. 233

వ. ఇట్లరిగి వనంబులోఁ గ్రుమ్మరుచున్న నం దొక్కభటునికుక్క తోడుదప్పి పఱచి యొక్కెడ నేకతంబ యేయుచున్న నేకలవ్యుసమీపంబున మొఱింగిన

నయ్యేటుంగు విని ధానిముఖంబునం దేడుబాణంబు లొక్కటఁ దొడిగి యక్క జంబుగా నతిలాఘవంబున వాఁ డేసిన నది శరపూరితముఖం బయి కురుకుమారుల యొద్దకుం బాఱిన దానిం జూచి విస్మయం బంది యట్లేసినవాఁ డెవ్వఁడో యని రోయుచు వచ్చువారు ముందఱ. 234

ఉ. తేజితబాణహస్తు దృఢదీర్ఘమలీమసకృష్ణదేహుఁ గృ
ష్ణాజినవస్త్రు నస్త్రవిషయాస్తవిషాదుఁ నిషాదుఁ జూచి యా
రాజకుమారు లందఱుఁ బరస్పరవక్త్రవిలోకనక్రియా
వ్యాజమునం దదీక్షణనివారితులై రతిమత్సరంబునన్. 235

వ. అక్కుమారులు వాని శరలాఘవంబునకు మెచ్చి నీ వెవ్వండ వెవ్వరిచేత విలువిద్యఁ గఱచి తని యడిగిన వారికి నయ్యెఱు కిట్లనియె. 236

క. వినుఁ డే హిరణ్యధన్వుం
డనువనచరనాథుకొడుక నాచార్యుఁడు ద్రో
ణునకున్ శిష్యుఁడ నెందును
ననవద్యుఁడ నేకలవ్యుఁ డనువాఁడ మహిన్. 237

వ. అనిన విని కురుకుమారు లందఱు మగుడివచ్చి ద్రోణున కంతయుఁ జెప్పి రంత నర్జునుం డేకాంతంబ యొక్కనాఁ డాచార్యున కి ట్లనియె. 238

క. విలువిద్య నొరులు నీక
గ్గలముగ లేకుండ నిన్నుఁ గఱపుదు నని మున్
బలికితిరి నాక కా దీ
త్రిలోకముల కధికుఁ జూచితిమి యొక యెఱుకున్. 239

క. నాకంటెను మీకంటెను
లోకములో నధికుఁ డతిబలుండు ధనుర్వి
ద్యాకౌశలమున నాతఁడు
మీకుం బ్రియశిష్యుఁ డటె యమిథ్యావచనా. 240

వ. అనిన విని ద్రోణుం డదరిపడి వానిం జూతము రమ్మని యర్జునుం దోడ్కొని యనవరతశరాసనాభ్యాసనిరతుం డయి యున్న యేకలవ్యు కడ కేఁగిన నెఱింగి వాఁడు నెదురు పఱతెంచి ద్రోణునకు మ్రొక్కి తనశరీరంబుసర్వ

స్వంబును నివేదించి యేను మీశిష్యుండ మి మ్మారాధించి మీప్రసాదంబున
నివ్విలువిద్యఁ గఱచితి నని కరంబులు మొగిచియున్న జూచి ద్రోణుం డట్లేని
మాకు గురుదక్షిణ యి మ్మనిన సంతసిల్లి వాఁడి ట్లనియె. 241

క. ఇది దేహం బిది యర్థం
బిది నా పరిజనసమూహ మిన్నిటిలో నె
య్యది మీ కిష్టము దానిన
ముద మొదవఁగ నిత్తుఁ గొనుఁ డమోఘం బనినన్. 242

క. నెమ్మిని నీదక్షిణహ
స్తమ్మున పెనువ్రేలు దునిమి దక్షిణ యిమ్మి
ష్ట మ్మిది నా కనవుడు విన
యమ్మున వాఁడిచ్చె దాని నాచార్యునకున్. 243

తే. దక్షిణాంగుష్ఠ మిచ్చిన దానఁ జేసి
బాణసంధానలాఘవభంగ మయిన
నెఱుకు విలువిద్యకలిమికి హీనుఁ డయ్యెఁ
బార్థునకును మనోరుజ పాసె నంత. 244

క. విలువిద్య నొరులు నీ క
గ్గలముగ లేకుండ నిన్నుఁ గఱపుదు నని మున్
బలరిపుసుతునకుఁ బలికిన
పలు కప్పుడు గురుఁడు సేసెఁ బరమార్థముగన్. 245

మత్తకోకిలము. భూపనందను లివ్విధంబున భూరిశస్త్రమహాస్త్రవి
ద్యోపదేశపరిగ్రహస్థితి నున్న నందఱయందు వి
ద్యోపదేశము దుల్య మైనను నుత్తమోత్తముఁ డయ్యె వి
ద్యాపరిశ్రమకౌశలంబున దండితారి నరుం డిలన్. 246

క. అనిలాత్మజుబలమును న
ర్జునుకార్ముకకౌశలంబు శూరగుణంబుల్
మనమున సహింప నోపక
వనరుచు ధృతరాష్ట్రసుతులు వందిరి తమలోన్. 247

-:ద్రోణుఁ డస్త్రవిద్యాం దసశిష్యులఁ బరీక్షించుట:-
సం. 1_123_15

వ. అక్కుమారుల ధనుర్విద్యాకౌశలం బెఱుంగ వేఁడి యొక్కనాఁడు ద్రోణుండు కృత్రిమం బయిన భాసం బను పక్షి నొక్కవృక్షశాఖాగ్రంబున లక్ష్యంబుగా రచియించి దాని నందఱకుఁ జూపి మీ మీ ధనువుల బాణంబులు సంధించి నాపంచిన యప్పుడ యిప్పక్షిశిరంబుఁ దెగ నేయుం డే నొక్కొక్కని పంచెద నని ముందఱ ధర్మనందనుం బిలిచి యీ వృక్షశాఖాగ్రంబున నున్న పక్షి నిమ్ముగా నీక్షించి మద్వచనానంతరంబున శరమోక్షణంబు సేయు మనిన నతండును వల్లె యని గురువచనంబు సేసియున్న నయ్యుధిష్ఠిరునకు ద్రోణుం డి ట్లనియె. 248

తే. వృక్షశాఖాగ్రమున నున్న పక్షిశిరము
దెల్లముగఁ జూచితే మహీవల్లభుండ
యనిన నిమ్ముగఁ జూచితి ననిన వెండి
యును గురుఁడు ధర్మజున కిట్టు లనియెఁ బ్రీతి. 249

క. జననుత యీ ద్రోణుని న
న్నును మఱి నీభ్రాతృవరులనుం జూచితె నీ
వనవుడుఁ జూచితి నన్నిటి
ననఘా వృక్షమున నున్న యవ్విహగముతోన్. 250

వ. అనిన విని ద్రోణుండు ధర్మజుం బదరి నీదృష్టి చెదరె నీవు దీని నేయనోపవు పాయు మని యవ్విధంబున దుర్యోధనాదు లైన ధార్తరాష్ట్రులను భీమసేన నకులసహదేవులను నానాదేశాగతు లయిన రాజపుత్త్రులను గ్రమంబున నడిగిన వారలు ధర్మనందనుచెప్పినట్ల చెప్పిన నందఱ నిందించి పురందర నందనుం బిలిచి వారి నడిగినయట్ల యడిగిన నాచార్యునకు నర్జునుం డి ట్లనియె. 251

క. పక్షిశిరంబు దిరంబుగ
నీక్షించితి నొండు గాన నెద్దియు ననినన్
లక్షించి యేయు మని సూ
క్ష్మేక్షణు ద్రోణుండు పనిచె నింద్రతనూజున్. 252

క. గురువచనానంతరమున
నరుఁ డప్పుడు శరవిమోక్షణము సేయుఁడుఁ జె
చ్చెరఁ బక్షిశిరము దెగి త
ద్ధరణీరుహశాఖనుండి ధారుణిఁ బడియెన్. 253

వ. ఇట్లు క్రమంబునఁ గృత్రిమపక్షితలఁ దెగనేసిన యర్జునునచలితదృష్టికి లక్ష్య
వేధిత్వంబునకు మెచ్చి ద్రోణుం డాతనికి ధనుర్వేదరహస్యంబు లుప
దేశించె నంత. 254

—:అర్జునుఁడు ద్రోణుని మొసలినుండి విడిపించుట:—

సం. 1-123,68

క. మానుగ రాజకుమారుల
తో నొక్కట నొక్కనాఁడు ద్రోణుఁడు గంగా
స్నానార్థ మరిగి యందు మ
హానియమస్థుఁ డయి నీళ్ళ నాడుచునున్నన్. 255

క, వెలుచలువ నీరిలో నా
క్కెలుగా నొక మొసలి చూడ్కికి నగోచర మై
పలతెంచి కుంభసంభవు
చిఱుదొడ వడిఁ బట్టికొనియె శిష్యులు బెదరన్. 256

క. దాని విడిపింప ద్రోణుఁడు
దా నపుడు సమర్థుఁ డయ్యు దడయక పనిచెన్
దీని విడిపింపుఁ డని నృప
సూనుల శరసజ్యచాపశోభితకరులన్. 257

శా. దానిన్ నేరక యందఱున్ వివశు లై తా రున్న నన్నీరిలోఁ
గానంగాని శరీరముం గల మహోగ్రగ్రాహమున్ గోత్రభి
త్సూనుం డేనుశరంబులన్ విపులతేజుం డేసి శక్తిన్ మహా
సేనప్రఖ్యుఁడు ద్రోణుజంఘ విడిపించెన్ విక్రమం బొప్పఁగన్. 258

వ. అమ్మహోగ్రగ్రాహంబు పార్థబాణపంచకవిభిన్నదేహం బయి పంచత్వంబు బొందినం జూచి ద్రోణుం డర్జునుధనుఃకౌశలంబునకుఁ దనయం దతిస్నేహం బునకు మెచ్చి వీనిచే ద్రుపదుండు బంధుసహితంబు పరాజితుం డగు నని తన మనంబున సంతోషించి వానికి ననేకదివ్యబాణంబు లిచ్చె నని యర్జును కొండుకనాఁటి పరాక్రమగుణసంపదలు వైశంపాయనుండు జనమేజయునకుం జెప్పెనని. 259

ఆశ్వాసాంతము

క. వ్యసనవివర్జితమాన
వ్యసగోత్రపవిత్ర విష్ణువర్ధననృప స
ప్తసముద్రముద్రితాఖిల
వసుధాజన గీతకీర్తి వాసవమూర్తీ. 260

వనమయూరము.

రాజకులశేఖర పరంతపవివేక
భ్రాజిత జగద్వలయభాసురసముద్య
త్తేజ నిరవద్య యువతీమదన వీరో
గ్రాజివిజయా త్రిభువనాంకుశ నరేంద్రా. 261

గద్యము

ఇది సకలసుకవిజనవినుత నన్నయభట్ట ప్రణీతం బైన శ్రీమహాభారతంబునం
దాదిపర్వంబున ధృతరాష్ట్ర పాండురాజుల వివాహంబును
బాండురాజదిగ్విజయంబును బాండవ ధార్తరాష్ట్రసంభవంబును
బాండురాజనిర్యాణంబును గృపద్రోణజన్మకథనంబును
గుమారాస్త్రవిద్యాగ్రహణంబును నన్నది
పంచమాశ్వాసము.

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము

ఆదిపర్వము–షష్ఠాశ్వాసము

క. శ్రీజయవిభాసి వినమ
ద్రాజన్యకిరీటమణివిరాజితపాదాం
భోజ భువనైకసుందర
రాజాన్వయతిలక రాజరాజనరేంద్రా. 1

వ. అక్కథకుండు శౌనకాదిమహామునులకుం జెప్పె నట్లు కృతాస్త్రశస్త్రు లయిన రాజకుమారులవిద్యాకౌశలంబు వ్యాసగాంగేయవిదురకృపశల్యశకుని సోమదత్తాదుల సమక్షంబునం జూప సమకట్టి యొక్కనాఁడు ద్రోణుండు ధృతరాష్ట్రున కిట్లనియె. 2

—:కుమారాస్త్రవిద్యాసందర్శనము:—

సం. 1–124–1

క. ఘోరాస్త్రశస్త్రవిద్యల
నారూఢత మిగుల నిపుణులైరి కుమారుల్
మీరలు వీరల విద్యా
పారము సను తెలియఁగవలయు భవదీయసభన్. 3

వ. అనిన నట్ల చేయుదు నని ధృతరాష్ట్రుండు గుమారులవిద్యాసందర్శనరంగంబు రమ్యంబుగాఁ జేయింపు మని విదురుం బంచిన నతండును దాని శాస్త్రవిహిత ప్రమాణోపేతవృత్తాయామంబును నపాకృతవృక్షగుల్మవల్మీకంబును నంగీకృతపూర్వోత్తరప్లవంబును విరజీకృతరజోధూసరస్థలంబును విరచితబహువిధప్రేక్షాగారాంచితమణిమయమంచప్రపంచంబును నానాధ్వజనవపల్లవ రంభాస్తంభమాలాలంకృతద్వారతోరణంబును బ్రతిదిశనిర్వర్తితశాంతికబలి

విధానంబునుంగాఁ జేయించినం బంచాంగశుద్ధదినశుభముహూర్తంబున ధృతరాష్ట్రుండు గాంధారీపురస్కృత దేవీశతపరివృతుం డై వివిధభూషణభూషితానేకవిలాసినీనివహంబుతోఁ జనుదెంచి విలంబితకదంబకస్థూలముక్తాఫలదామరమణీయం బై యాబద్ధమరకతవజ్రవైడూర్యపద్మరాగప్రవాళప్రభాప్రకరవ్యతికరవిరచితాపూర్వసురచాపచారుగౌరవం బై యతిమనోహరం బయిన శాతకుంభమయ ప్రేక్షాగారంబున నున్న.

తే. అందుఁ గర మొప్పి సుందరీబృంద మఖిల
రత్నరాజితకనకధరాధరేంద్ర
కందరాంతరమున నున్న సుందరామృ
తాశనాంగనాబృందంబు ననుకరించె.. 5

తే. సుతుల విద్యాప్రవీణతఁ జూచువేడ్క
నెంతయును సంతసంబునఁ గుంతిదేవి
రాజసన్నిధి గాంధారరాజపుత్త్రి
కెలన నుండె నున్మీలితనలిననేత్రి. 6

వ. మఱియును. 7

సీ. వ్యాసపురస్కృతావనిదేవనివహంబుఁ
గృప శల్య శకుని గాంగేయ విదుర
సోమదత్తాది భాసురగురుబాంధవ
మిత్త్రివర్గంబు నమేయమంత్రి
సామంతమండలేశ్వరసమూహంబును
గాయకవైతాళికప్రవరులుఁ
దమతమ నియమితస్థానంబులం దోలి
నుండిరి బోరన నులిసె భేరు

ఆ. లస్త్రదర్శనాగతాఖిలక్షత్త్రియ
వైశ్యశూద్రవివిధవర్ణజనుల
కలకలంబు ప్రళయకాల సంక్షోభితాం
భోనిధిస్వనంబుఁ బోలెఁ జెలఁగె.

వ. అట్టి యవసరంబున నాచార్యుండు శుక్లాంబరాభరణమాల్యానులేపనయజ్ఞోప
వీతపలితకేశశ్మశ్రుశోభితదేహుం డై రంగమధ్యంబున నశ్వత్థామసహితుం
డై విముక్తజలదజాలవియన్మధ్యంబున నంగారకసహితుం డైన యాదిత్యుం
డునుం బోలెనున్న నగణ్యభూసురవరేణ్యపుణ్యాహవాచనానంతరంబున. 9

శా. ద్రోణాచార్యపిఱుంద నొప్పి దృఢహస్తున్ బద్ధగోధాంగుళి
త్రాణుల్ మార్గణపూర్ణతూణులు మహాధన్వినుల్ కుమారుల్ తను
త్రాణోపేతులు రంగమధ్యమున నంతన్ నిల్చి రుద్యద్గుణ
శ్రేణీరమ్యులు ధర్మజప్రముఖు లై జ్యేష్ఠానుపూర్వంబుగన్. 10

వ. అట్లు నిలిచి రక్తచందనదిగ్ధాంగులు రక్తమాల్యాంబరాభరణులు రక్త
పతాకులు రక్తాంతలోచనులై యాచార్యానుమతంబున. 11

సీ. అసిచర్మకౌశలం బమరంగఁ జూపెడు
వారును దృఢసౌష్ఠవంబు లొప్పఁ
దమతమ నామాంకితము లైన శరముల
నేర్పడ లక్ష్యంబు లేయువారు
హయ మదద్విరద రథారూఢ దక్షతఁ
బ్రకటించువారును బ్రాసశక్తి
కుంతతోమరగదాకుశలత్వ మెఱిఁగించు
వారును గా నిట్లు వసుధలోని

ఆ. రాజసుతులతోడ రమణఁ బాండవ ధృత
రాష్ట్రసుతులు వృద్ధరాజులొద్దఁ
దద్దయును ముదమునఁ దమతమవిద్యలు
మెఱసి రెల్లజనులు మెచ్చి పొగడ. 12

-:భీమదుర్యోధనులు దమ గదాకౌశలంబు సూపుట:-

సం. 1—124—30

వ. అంత ననంతబలపరాక్రము లగు భీమదుర్యోధను లుద్యద్గదాహస్తు లయి మహా
మత్సరంబుతో నేకశృంగసముత్తుంగశైలద్వయంబు ననుకరించుచు వశా

నిమిత్తక్రుద్ధగంధసింధురంబులుం బోలె నొండొరులం దాఁకి సవ్యాపసవ్య
చిత్రమండలమార్గంబుల గదాకౌశలంబు మెఱయునెడ. 13

మ. అవనీచక్రము పాదఘాతహతి నల్లాడంగ నత్యుగ్రభై
రవహుంకారరవంబునన్ వియదగారం బెల్ల భేదిల్లఁ బాం
డవకౌరవ్యగదావిఘట్టన మకాండప్రోత్థ మై భావిపాం
డవకౌరవ్యరణాభిసూచనపటిష్ఠం బయ్యె ఘోరాకృతిన్. 14

క. ఆరాజసుతులవిద్యా
పారగపటుచేష్టితములఁ బరువడి నగ్గాం
ధారీధృతరాష్ట్రుల కతి
ధీరుఁడు విదురుండు సెప్పి తెలుపుచునుండెన్. 15

వ. అంత భీమదుర్యోధనులగదాకౌశలంబు సూచుజనులపక్షపాతజనిత పరస్పర
క్రోధవచనంబులు విని ద్రోణుండు రంగభంగభయంబున నశ్వత్థామం
బంచి వారి నిద్దఱ వారించి వారాశియుంబోలె బోరన మ్రోయుచున్న వాదిత్ర
శబ్దంబు లుడిపి నాప్రియశిష్యుం డయిన యర్జునుధనుర్విద్యాకౌశలంబుఁ
జూడుం డనిన నయ్యాచార్యవచనానంతరంబున. 16

ఉ. హారివిచిత్రహేమకవచావృతుఁ డున్నతచాపచారుదీ
ర్ఘోరుభుజుండు భాస్వదసితోత్పలవర్ణుఁ డుపేంద్రచాపశం
పారుచిమేఘమో యనఁగఁ బాండవమధ్యముఁ దొప్పి బద్ధతూ
ణీరుఁడు రంగమధ్యమున నిల్చె జనంబులు దన్నుఁ జూడగన్. 17

క. నరు నింద్రాత్మజు నింద్రా
వరజసఖున్ వీరుఁ బాండవప్రవరు ధను
ర్ధరుఁ జూచి చూపఱెల్లం
బరమాద్భుతచిత్తు లగుచుఁ బలికిరి తమలోన్. 18

తే. వీఁడె కృతహస్తుఁ డఖిలాస్త్రవిద్యలందు
వీఁడె యగ్రగణ్యుఁడు ధర్మవిదులలోన
వీఁడె భరతవంశంబెల్ల వెలుఁగఁ గుంతి
కడుపుచల్లఁగాఁ బుట్టినఘనభుజుండు. 19

క. అని పలుకు జనులపలుకులు
విని గొంతి యనంతహర్ష విస్తారితలో
చనయై నందను నృపనం
దనసంఘములోనఁ జూచి తద్దయుఁ బొంగెన్. 20

క. చారుమనస్సమ్మదరస
పూరము వెలివేర్చునట్లు పొలఁతికి విగళ
ద్భూరి స్తనజనితపయో
ధారలు నానందబాష్పధారలు నొప్పెన్. 21

వ. అయ్యర్జునస్తుతివచనంబు లొక్కట జనసంఘంబువలన నెగసి వియత్తల
విదళనం బయిన నమ్మహాధ్వని విని యదరిపడి ధృతరాష్ట్రుం డిది యేమి
రభసం బని విదురు నడిగిన నాతం డి ట్లనియె. 22

క. భూరిభుజుం డర్జునుఁ డతి
శూరుఁడు దనయస్త్రవిద్యఁ జూపఁగ రంగ
త్ప్రారంభుఁ డయిన నతని న
వారితముగఁ బొగడుజనరవం బిది యధిపా. 23

క. అనవుడు ధృతరాష్ట్రుఁడు దన
మనమున సంతోషమంది మానుగ వీనుల్
గనినఫల మిపుడు గంటిన్
వినఁగంటినిఁ బాండుసుతులవిద్యాశక్తుల్. 24

క. భూరినిజద్యుతితోడఁ బృ
థారణిసంభూతపాండివాగ్నిత్రితయం
బారఁగ నస్మత్కులదురి
తోరుతరారణ్యదాహ మొనర్చుఁ జేయున్. 25

—:అర్జునుండు దన యస్త్రవిద్యాకౌశలంబు సూపుట:—
సం. 1—125—18

వ. అని పొగడుచుండ నర్జునుం డాచార్యానుమతంబున నస్త్రలాఘవవైచిత్ర్య
ప్రకాశనపరుం డయి యెల్లవారును జూచుచుండ. 26

సీ. ఆగ్నేయశరమున నతిభీకరాగ్నియు
వారుణాస్త్రమున దుర్వారజలము
ననిలబాణంబున నధికానిలంబును
మేఘాస్త్రమున మహామేఘచయముఁ
బుట్టించు మఱియును భూమిబాణంబున
భూప్రవిష్టుం డగు భూరిఘోర
శైలబాణంబున శైలరూపము దాల్చి
వీరుఁ డదృశ్యాస్త్రవిద్యపేర్మిఁ
తే. దా నదృశ్యదేహుం డగుఁ దక్షణంబ
హ్రస్వుఁ డగు దీర్ఘుఁ డగు సూక్ష్ముఁ డగు రయంబు
తోడ రథమధ్యగతుఁ డగు ధూర్గతుండు
నగు మహీతలగతుఁ డగు నద్భుతముగ. 27

వ. మఱియుం బాఱెడుసింహవ్యాఘ్రవరాహాదిమృగంబులముఖంబులం దొక్కొకక్క యమ్మేసి నట్ల యేనేసియమ్ము లతిలాఘవంబున నేసియు రజ్జు సమాలంబితం బయిన గోశృంగంబునం దేకవింశతిశరంబులు వరుసన నాట నేసియు నిట్ల స్త్రవిద్యావైచిత్ర్యంబు మెఱసి గదాఖడ్గాదివివిధాయుధదక్షతం జూపి యర్జు నుండు జనుల కాశ్చర్యంబు సేయుచున్నంతఁ గర్ణుండును నిజవిద్యాకౌశలంబు మెఱయ సమకట్టి రంగద్వారంబున నిలిచి భుజాస్ఫాలనంబు సేసిన. 28

మ. జనులెల్లం గడు సంభ్రమింపఁగ నజస్రం బై భుజాస్ఫాలన
ధ్వని శైలప్రకరంబుపైఁ బడు మహాదంభోళిశబ్దంబొకో
యన వీతెంచినఁ బాండవుల్ సనిరి ద్రోణాచార్యు డాయన్ సుయో
ధను వేష్టించిరి తమ్ములందఱును దద్ద్వారంబు వీక్షించుచున్. 29

వ. అంత. 30

—:కర్ణుఁడు ప్రవేశించి యర్జును నధిక్షేపించుట:—

సం. 1-126-2

శా. సాలప్రాంశు నిజోజ్జ్వలత్కవచు శశ్వత్కుండలోద్భాసితున్
బాలార్కప్రతిమున్ శరాసనధరున్ బద్ధోగ్రనిస్త్రింశు శౌ

ర్యాలంకారు సువర్ణవర్ణు ఘనుఁ గర్ణాఖ్యున్ జగత్కర్ణపూ
ర్ణాలోలద్గుణుఁ జూచి చూపఱు ప్రభూతాశ్చర్యులై రచ్చటన్. 31

వ. కర్ణుండును జనుల నందఱ నదల్చి చొత్తెంచి రంగమధ్యంబున నిలిచి కలయం జూచి కృపద్రోణాచార్యులకు నమస్కరించి సజలజలధరధ్వానగంభీరవచనంబుల నర్జును నాక్షేపించి యిట్లనియె. 32

క. నీవ కడునేర్పుకాఁడవు
గావలవదు వీనిఁ గొన్ని గఱచితి మేమున్
నీవిద్యలెల్లఁ జూపుదు
మేవీరుల సూచి మేలు మే లని పొగడన్. 33

క. అనిన వినతనయుఁ పలుకులు
జనులకు విస్మయము సవ్యసాచికిఁ గోపం
బును సిగ్గును మఱి దుర్యో
ధనునకుఁ బ్రీతియును జేసెఁ దత్క్షణమాత్రన్. 34

వ. అంత ద్రోణుచేత ననుజ్ఞాతుం డయి కర్ణుం డర్జునుచూపిన యస్త్రవిద్యావిశేషంబు లెల్ల నశ్రమంబునఁ జూపినఁ జూచి దుర్యోధనుండు దానుం దమ్ములును గర్ణునిం గౌఁగిలించుకొని నాతో బద్ధసఖ్యుండ వయి నాకును బాంధవులకును హితంబు సేసి నారాజ్యభోగంబులను నీవును నుపయోగింపు మనిన నట్ల చేయుదు నని కర్ణుం డాతనితోడి యిష్టసఖిత్వంబున కొడంబడి యిమ్మాఁగిన రాజలోకంబును నీవును జూడఁ బార్థుతో ద్వంద్వయుద్ధంబు సేయవలయు ననిన ధార్తరాష్ట్రమధ్యంబున నున్న యక్కర్ణుం జూచి పార్థుం డిట్లనియె. 35

క. పిలువంగఁ బడక సభలకు
బలిమిం జని పలుకు పాపభాగులలోకం
బులకుఁ జన వేఁడి పలికెదు
పలువ యెఱుంగవు పరాత్మపరిమాణంబుల్. 36

క. అనిన విని పార్థునకు ని
ట్లనియె నినాత్మజుఁడు దుర్బలాశ్వాసక్షే
పనిబంధమ్ములు పలుకక
ఘననిశితాస్త్రములఁ బలుకఁ గడఁగుము నాతోన్. 37

క. ఈరంగభూమి యస్త్రవి
శారదు లగు వారికెల్ల సామాన్యముగా
కారయ వీరికిఁ జోరనగు
వీరికిఁ గా దను విచారవిషయము గలదే. 38

వ. అని గర్వించి దుర్యోధనానుమతంబునఁ బార్థుతో ద్వంద్వయుద్ధంబు సేయం
బూని రణసన్నద్ధుం డయి కవితనయుండు రంగమధ్యంబున నున్నంత నర్జు
నుండును నాచార్యభ్రాతృచోదితుం డై యుగాంతకాలానలుండునుం బోలెఁ
బ్రతిఘటించి నిలిచిన. 39

-:కర్ణార్జునుల ద్వంద్వయుద్ధము:-

సం. 1—26—23

మ. జనితామర్షణుఁ డంతఁ బార్థుపయిఁ బర్జన్యాస్త్ర మక్కర్ణుఁ డే
సె నపారం బయి భూనభోంతరముఁ దజ్జీమూతయూధంబు గ
ప్పినఁ దద్ధ్వాంతతిరోహితాపఘనుఁ డై బీభత్సుఁ డుండెన్ విరో
చనుఁ డాత్మద్యుతి విస్తరించె సుతుపై సంప్రీతచేతస్కుఁ డై. 40

వ. అయ్యవసరంబున దుర్యోధనుం దొట్టి ధృతరాష్ట్రనందను లందఱుఁ గర్ణు
వలన నుండిరి భీష్మద్రోణకృపపాండవులు పార్థువలన నుండి రంత. 41

క. రవిసుతపార్థుల ఘోరా
హవమునకును వెఱచుచున్న యది కుంతి తదు
ద్భవఘనతరశరతిమిరా
ఘవృతాంగుఁ దనూజుఁ జూడఁగానక వంతన్. 42

క. ధృతి దఱి గి మోహమూర్ఛా
న్విత యైనను సంభ్రమించి విదురుఁడు ప్రత్యా
గతజీవఁ జేసె నప్పుడ
యతిశీతలచందనోదకాసేకమునన్. 43

వ. అంత నర్జునుం డనిలబాణంబున నమ్మేఘపటలంబు పఱవనేసి యాదిత్యసమ
తేజుం డయి యుండె నంత విదురదర్శితు లైన యక్కర్ణార్జునులం జూచి కుంతి
సంతసిల్లె నప్పుడు ధర్మవిదుం డఖిలద్వంద్వయుద్ధసమాచారనిపుణుండు కృపా
చార్యుం డయ్యిద్దఱనడుమ నిలిచి కర్ణున కి ట్లనియె. 44

చ. కురుకులజుండు పాండునకుఁ గుంతికిఁ బుత్త్రుఁడు రాజధర్మబం
ధురచరితుండు నీ వితనితోడ రణం బొనరించెదేని వి
స్తరముగ నీదువంశమును దల్లిని దండ్రిని జెప్పు చెప్పినన్
దొర యగుదేని నీ కెదిరి దోర్బలశక్తి నితండు సూపెడిన్. 45

వ. అనిన విని కర్ణుండు దనకులంబును దల్లిదండ్రులను జెప్ప సిగ్గువడి తల
వాంచి యున్నంజూచి దుర్యోధనుండు గృపున కి ట్లనియె. 46

క. కులముగలవాఁడు శౌర్యము
గలవాఁడును నధికసేనగలవాఁడును భూ
తలమున రా జను నామము
విలసిల్లఁగఁ దాల్చు మూఁడువిధముల పేర్మిన్. 47

తే. రాజవరుఁ డైన పార్థుతో రాజు గాని
యీతఁ డని సేయఁగాఁ దగఁడేని వీని
నెల్లవారును జూడంగ నీక్షణంబ
రాజుఁ జేసెద నే నంగరాజ్య మిచ్చి. 48

—:దుర్యోధనుఁడు కర్ణుని నంగరాజ్యమున కభిషిక్తుం జేయుట:—

సం. 1—126—36

వ. అని యప్పుడ భీష్మధృతరాష్ట్రులకుం జెప్పి వారి యనుమతంబున మహా
మహీసురసహస్రంబునకు గోసహస్రాయుతంబు దానంబు సేసి యంగ
రాజ్యంబునకు వీ డర్హుం డయ్యెడమను బ్రాహ్మణవచనంబు వడసి కర్ణుం గాం
చనపీఠంబున నునిచి యంగరాజ్యమున కభిషిక్తుం జేసినఁ గర్ణుండును మణి
మకుటకేయూరహారాదిభూషణభూషితుం డై సకలరాజచిహ్నంబుల నొప్పి
పరమహర్షంబుతోడం గురుపతి కి ట్లనియె. 49

క. బృహదబ్ధి మేఖలాఖిల
మహీతలక్షత్త్రివరసమక్షమున మహా
మహిమాన్వితుఁగా నన్నును
మహీశుఁగాఁ జేసి తతిసమర్థత వెలయన్. 50

క. దీనికి సదృశముగా మఱి
యేనేమి యొనర్తు నీకు నిష్టం బనినన్
మానుగ నాతోఁ జెలిమి మ
హీనుతముగఁ జేయు మిదియ యిష్టము నాకున్. 51

వ. అనిన విని దుర్యోధనున కెంతయు సంతోషంబుగాఁ గర్ణుం డతనితోడి యిష్ట సఖత్వంబున కొడంబడియె నంతఁ గొడుకు రాజ్యాభిషేకోత్సవంబు సూచి హర్షపరవశుం డయి సూతుండు రథంబు డిగ్గి కర్ణునొద్దకుం బఱతెంచినఁ గర్ణుండును బితృగౌరవంబున సంభ్రమించి వానికి వినయవినమితోత్తమాంగుం డయిన. 52

తే. కడఁగి సూతుండు పుత్త్రికుఁ గౌఁగిలించి
కొని తదీయ మూర్ధాఘ్రాణ మొనరఁ జేసి
యంగరాజ్యాభిషేకార్ద్రమైనశిరముఁ
దడిపె వెండియు హర్షాశ్రుతతుల నొప్ప. 53

వ. దానిం జూచి భీముండు గర్ణుని సూతకులసంభవుంగా నెఱింగి నగుచు నిట్లనియె. 54

క. నీదుకులమునకుఁ దగఁగఁ బ్ర
తోదము గొని రథము గడపఁ దొడఁగుము నృపధ
ర్మోదయుఁ డగు నర్జునుతోఁ
గా దనక రణంబు సేయఁగా నీ కగునే. 55

వ. మఱి యదియునుంగాక, 56

తే. ఉత్తమక్షత్త్రియప్రవరోపయోగ్య
మైన యంగరాజ్యంబు నీ కర్హ మగునె

మంత్రపూత మై గురుయజమానభక్ష్య
మగు పురోడాశ మది గుక్క కర్హ మగునె. 57

వ. అనినం గర్ణుండు వెల్లనయి యెద్దియుం జేయునది నేరక దీర్ఘోష్ణనిశ్వాస
వ్యాకులితవదనుం డయి యాకాశంబువలన నున్న యాదిత్యుం జూచుచు మిన్న
కుండె నంత నంతర్జ్వలితుం డయిన యక్కర్ణుం జూచి భాతృపద్మవన
మధ్యంబున నుండి దుర్యోధనమదాంధగంధసింధురంబు వెలువడి వచ్చి కడు
నలిగి భీమున కిట్లనియె, 58

క. అనిలజ నీ కిట్లని ప
ల్కను దలపను నగునె లేడికడుపునఁ బులి పు
ట్టునె యిట్టి దివ్యతేజం
బునవాఁ డధమాన్వయమునఁ బుట్టునె చెపుమా. 59

సీ. శూరులజన్మంబు సురలజన్మంబును
నేఱులజన్మంబు నెఱుఁగ నగునె
మొగిని దధీచి యెమ్మునఁ బుట్టదయ్యెనే
వాసవాయుధ మైన వజ్ర మదియు
గాంగేయుఁ డన మఱి కార్తికేయుం డన
నాగ్నేయుఁ డన రౌద్రుఁ డనఁగ శరవ
ణోద్భవుం డన గుహుం డుద్భవిల్లఁడె శర
స్తంబజన్ముఁడు గాఁడె ధర్మవిదుఁడు

తే. గృపుఁడు ఘటసంభవుఁడు గాఁడె కీర్తిపరుఁడు
వరుఁడు ద్రోణుండు విప్రులవలనఁ బుట్ట
రై రె సత్క్షత్రియుల్ ఘను లవనిఁ గావఁ
గడఁగి మీజన్మములు నిట్లకావె వినఁగ. 60

వ. వానితోడిదేమి దివ్యలక్షణలక్షితుండును సహజకవచకుండలమండితుండును
గాని ప్రకృతిపురుషుండు గాఁడు తనబాహుబలంబున నీయంగరాజ్యంబునక
కాదు సకలమహీరాజ్యంబునకు నర్హుం డగు ననుచున్నయంత నాదిత్యుం డస్త
గతుం డైన నప్రసందర్శనరంగంబు వెలువడి దుర్యోధనుండు గర్ణుం దోడ్కొని

కరదీపికాసహస్రంబుతో నిజమందిరంబున కరిగెఁ బాండవులును భీష్మద్రోణ విదురకృపాచార్యులతో నిజనివాసంబుల కరిగిరి. 61

ఆ. కుంతియంత సహజకుండలకవచాభి
రాముఁ గర్ణుఁ జూచి రవిసమానుఁ
బ్రత్యభిజ్ఞ నెఱిఁగి ప్రథమపుత్త్రస్నేహ
మెఱుకపడకయుండ నింతి యుండె. 62

క. వినుత ధనుర్విద్యావిదు
ఘనుఁ గర్ణు సహాయుఁ బడసి కౌరవవిభుఁడ
ర్జునువలని భయము సెడి తో
మ్మనఁ జేయిడి నిద్ర వోయె ముదితాత్ముం డై. 63

—:కౌరవపాండవులు గురుదక్షిణార్థంబు ద్రుపదుఁ బట్టఁ జనుట:—

సం. 1-127-1

వ. అంతఁ బ్రభాతం బగుటయు సమయనియమంబులు దీర్చి యాచార్యుండు శిష్యులనెల్ల రావించి మీరు నాకు గురుదక్షిణ యిం డనిన నందఱు మ్రొక్కి యెదుర నిలిచి మీ కెద్ది యిష్టంబు సెప్పుం డనిన వారి యవివేకకారణదారు ణైశ్వర్యావలిప్తుం డైన ద్రుపదు నొడిచిపట్టి తెం డిదియ నాకిష్టం బైన గురు దక్షిణ యని పంచిన. 64

క. వల్లె యని రాజనందను
లెల్లను సమకట్టి రథము లెక్కి దిశల్ భే
దిల్లఁగ గర్జిల్లి నిశా
తోల్లసితకృపాణకార్ముకోద్యతకరు లై. 65

ఉత్సాహము. ఏల దీని నెడయుఁ జేయ నీక్షణంబ యేఁగి పాం
చాలుఁ బట్టి తెత్త మధికశౌర్యలీల మెఱయఁగా
బోలు ననుచుఁ బెరిఁగి రాజపుత్త్రులెల్ల నరిగి పాం
చాలుపురము ముట్టికొని రసంఖ్యబలసమేతు లై. 66

వ. పాండవులును రథంబు లెక్కి ద్రోణుం బరివేష్టించి పిఱుంద నరిగి రంత నర్జు
నుం డాచార్యున కి ట్లనియె, 67

క. వడిగొని కౌరవు లొండొరుఁ
గడవఁగ మును చనిరి వారిగర్వము సూడం
గడిమిని ద్రుపదాధిపుతోఁ
బొడువఁగఁ దమ కలవి యగునె భుజవీర్యమునన్. 68

క. అతగులచే ద్రుపదుఁ డనవ
హితుఁ డై పట్టువడ నంతహీనుఁడె శౌర్యో
న్నతుఁ డధికధనుర్విద్యా
న్వితుఁడు భవత్సఖుఁ డనంగ వినరొకొ వానిన్. 69

వ. అనుచుఁ బాంచాలుపురం బాసన్నంబుగాఁ జనుదెంచు నంతకు ముందఱ చని
దుర్యోధన యుయుత్సు దుశ్శాసని వికర్ణ జలసంధాదు లైన ధార్తరాష్ట్రి
లనేకనృపకుమారసహితు లై పాంచాలుపురం బవరోధించినఁ బాంచాలపతి
యలిగి యపారచతురంగబలసమేతుం డై కౌరవులం దాఁకి. 70

క. శరనికరసహస్రంబులఁ
బరువడి నందఱను గప్పెఁ బ్రావృడ్ధారా
ధర మురుధారాజలముల
సరసిజములఁ గప్పునట్లు సంరంభమునన్. 71

క. కలయ నసిముసలదండం
బులు గొని కాంపిల్యనగరమున జనులెల్లన్
నలిరేఁగి యార్చి కౌరవ
బలసుభటులఁ బొడిచి రాజి బడలు వడంగన్. 72

క. ధృతరాష్ట్రికుమారకు లవ
హితు లై పాంచాలుమీఁద నేసిరి సాంద్రా
తతబాణప్రకరతిరో
హిత మై రవికిరణజాల మేర్పడకుండన్. 73

క. వారలశరములు నడుమన
వారించుచు నధికలాఘవంబున వారిన్
ఘోరశరవిద్ధమర్ములఁ
గారణమున సోమకుండు ఘనుఁడై యేసెన్. 74

క. నానావిధమార్గణముల
నానామార్గముల నేసినం గురువీరుల్
వానిం జూచి భయంపడి
నానాతనుఁగా మనంబునన్ వగచి రనిన్. 75

వ. ఇట్లు పాంచాలుబాణవృష్టికి నిలువోపక కురుకుమారులు కుమారశరనిహత సురారికుమారులుంబోలె వెఱచఱచి పాండవులయొద్దకుం బఱతెంచినం జూచి యర్జునుం డాచార్యధర్మజులకు నమస్కరించి మీర లింద యుండుం డే నీక్షణంబ యప్పాంచాలుం బట్టి తెచ్చెద నని విజృంభించి సంరంభంబున భీమసేనుండు దనకు సేనాగ్రచరుండుగా మాద్రేయులు రథచక్రరక్షకులుగా ద్రుపదరాజ వాహినీసముద్రంబు దఱియం జొచ్చిన. 76

—:భీమార్జునులు ద్రుపదుని సేనను దునుమాడుట:—

సం. అను 1-75-40 పంక్తి

క. కరిఘటలఁ దాఁకి భీముఁడు
కరటికటీకుంభదంతకరముఖముల జ
ర్జరితములఁ జేసె నిష్ఠుర
తరవజ్రనిపాతపటుగదాఘాతములన్. 77

ఉ. దారుణ మా వృకోదరుగదాకులిశాహతి నన్యవాహినీ
వారణసంచయం బభినవక్షతజారుణధార లొప్ప సం
వారితధాతునిర్ఝరవిశాలశిలోచ్చయసంచయాభమై
పేరణంబునం బడియె విక్షతహస్తిపవృక్షపంక్తితోన్. 78

చ. అనిలజుఁ డుగ్రుఁడై ద్రుపదుహస్తిఘటావలి నశ్వసంహతిన్
ఘనరథకోటి భగ్నములుగా సమరంబునఁ జేసి పేదదు

ర్మనుజులఁ జంపనేల యని మానుగ గోపుఁడు గోగణంబులన్
గొనకొని రొప్పునట్టు లధికుం డెగిచెం బృథుదండహస్తుఁ డై. 79

స్రగ్ధర. అంతం గౌంతేయుఁ డత్యాయతభుజుఁడు నరుం డల్గి పాంచాలుదంతి
ధ్వాంతంబున్ వాని వాహోత్తమతుహినతతిం దద్భటోదారతారా
సంతానంబున్ శరాంశూచ్చయవిభవమునన్ శాంతిఁ బొందించి యుద్య
ద్ధ్వాంతారాతిప్రభుం డై తనరుచు వెలిఁగెం దద్రణవ్యోమవీథిన్. 80

క. ఆతనిఁ జూచి సహింపక
యాతతకార్ముకుఁడు ద్రుపదుననుజుఁడు శౌర్యో
పేతుఁడు సత్యజితుఁ డను
నాతఁడు ధీరుఁ డయి తాఁకె నతిరభసమునన్. 81

క. కడఁగి ద్రుపదానుజుఁడు నె
వ్వడిఁ గవ్వడి నేసె నూఱువాఁడిశరములం
గడు నలిగి వాని నన్నియు
నడుమః తునియంగ నేసె నరుఁ డస్త్రములన్. 82

క. వివిధాస్త్రకోవిదుఁడు వా
సవి వానిరథంబుఁ బార్ష్ణిసారథుల మహిం
గువలువడ నేసె నుగ్రా
హవమునకును వాఁడు విముఖుఁ డై చెడి పఱవన్. 83

వ. అంత. 84

క. శరమోక్షణవేగనిరం
తరమండలితోరుచాపదండుఁ డకాండో
ద్ధురదండధరుఁడ వోలెను
హరినందనుఁ దాఁకె ద్రుపదుఁ డత్యుద్ధతుఁ డై. 85

మ. పరమాస్త్రప్రవిశారదుల్ బలయుతుల్ పాంచాలకౌంతేయు లొం
డొరులన్ మార్కొని యేయునప్పుడు దదీయోగ్రాజిరంగంబు దు
స్తరనీరంధ్రనిశాతసాయకతమస్సంఛన్న మైనం బర
స్పరయుద్ధంబులు దక్కి యోధులు నిశాభ్రాంతాత్ము లై రచ్చటన్. 86

—:అర్జునుఁడు ద్రుపదుం బట్టి కట్టి తెచ్చుట:—
సం. 1-128-3

వ. అట్టి మహాద్వంద్వయుద్ధంబున విజిగీషుం డయి పాంచాలుండు పాండవ మధ్యము ధనుర్మధ్యంబు భగ్నంబుగా నొక్కబాణంబున నేసి యార్చిన నలిగి వాసవసుతుం డుద్యతాసిహస్తుం డయి శైలస్థలంబుమీఁదికి లంఘించు కొదమసింగంబునుంబోలె ద్రుపదురథంబుమీఁదికి లంఘించి వానిం బట్టికొనినఁ దత్సైన్యంబు హాహాకారంబు లెసంగ మహార్ణవంబునుంబోలె మ్రోయు చుండె నంత. 87

క. ప్రక్షీణదర్పు ద్రుపదు ర
థాక్షముతోఁ గట్టి తెచ్చి యర్జునుఁడు క్రియా
దక్షుం డయి గురునకు గురు
దక్షిణగా నిచ్చి చేసెఁ దత్సమ్మదమున్. 88

వ. ద్రోణుండును నర్జునుచేసిన పరాక్రమంబునకుఁ బరమహృష్టహృదయుం డై ద్రుపదుం జూచి నగుచు ని ట్లనియె. 89

క. వీ రెవ్వరయ్య ద్రుపద మ
హారాజులె యిట్లు కృపణు లయి పట్టువడన్
వీరికి వలసెనె యహహా మ
హారాజ్యమదాంధకార మది వాసెనొకో. 90

ఆ. ఇంకనైన మమ్ము నెఱుఁగంగ నగునొక్కొ
యనుచు నుల్లసంబు లాడి ద్రుపదు
విడిచిపుచ్చె గురుఁడు విప్రులయలుకయుఁ
దృణహృతాశనంబు దీర్ఘ మగునె. 91

—:ధృతరాష్ట్రుండు యుధిష్ఠిరుని యౌవరాజ్యాభిషిక్తునిం జేయుట:—
సం. 1-79,191

వ. ఇట్లు ద్రుపదుండు ద్రోణుచేత విముక్తుం డయ్యుఁ గోపపాశబద్ధుం డయి యప్పరిభవంబునకుం బ్రతీకారంబు సేయ నమకట్టి బ్రాహ్మణోపాస్తి సేయు

చుండె నంత నిట ధృతరాష్ట్రుండు యుధిష్ఠిరు రాజ్యభారధురంధరుంగా నెఱింగి భీష్మవిదురులతో విచారించి యౌవరాజ్యాభిషిక్తుం జేసిన. 92

చ. నలువురు దమ్ములన్ బలిమి నాలుగుదిక్కులు నోర్చి సర్వభూ
తలమున రాజనందనులదర్ప మడంచుచు భూరివస్తురా
సులు గొనివచ్చి యీఁగొని విశుద్ధయశోనిధి యొప్పె ధర్మజుం
డలఘుఁడు యౌవరాజ్యయుతుఁడయ్యును బెంపున సార్వభౌముఁడై. 93

వ. మఱియును. 94

క. బద్ధపరంపర నొప్పె మ
దోద్ధతగజరథతురంగయుద్ధముల గదా
యుద్ధములఁ జూడ నెందుఁ బ్రసి
ద్ధుఁడు మధ్యముఁడ యను విశిష్టస్తవముల్. 95

చ. అనుపమకార్ముకాదివివిధాయుధ విద్యలయందుఁ గోవిదుం
డనఁగ నజయ్యుఁడై పరగు నర్జునుఁ బోలఁగ నన్యు లెందు లే
రను జనఘోష ముచ్చరిత మయ్యె మరుచ్చలితోచ్చవీచిని
స్వనముఖరాబ్ధివేష్టిత విశాలమహీవలయాంతరంబునన్. 96

క. యము లమితశౌర్యు లరినృప
యము లమలచరిత్రనిరతు లనఁగా నత్యు
త్తమభక్తి నన్నలకు విన
యము మెఱయుచు నుండి రథికులై బహుకళలన్. 97

—:ద్రోణాచార్యుం డర్జునునకు బ్రహ్మశిరోనామకదివ్యబాణం
బొసఁగుట:—

సం. అను 1_80_20 పంక్తి

వ. ఇట్లు పాండుకుమారు లపారగుణంబుల నెల్లవారికి నారాధ్యు లయి పరగుచున్న నందు ధనుర్విద్య నర్జును దృఢముష్టిలాఘవలక్ష్యవేధిత్వదూరాపాత జితశ్రమత్వంబులకు నసిగదాశక్తితోమరాదిప్రహరణప్రవీణతకుం బరమహీపాల

పరాజయోత్పాదనపరాక్రమంబునకుఁ దనవలని భక్తిస్నేహంబులకు మెచ్చి భారద్వాజుండు వానికి బ్రహ్మశిరంబను దివ్యబాణంబు సప్రయోగనివర్తనం బుగా నిచ్చి యిట్లనియె. 98

ఉ. దీని నగస్తినాఁబరగు దివ్యమునీంద్రుఁడు దొల్లి ప్రీతితో
భూనుత యగ్నివేశుఁ డను భూరిమునీంద్రున కిచ్చె వారలున్
మానుగ నాకు నిచ్చిరి క్రమంబున నేనును నీకు నిచ్చితిన్
దీనికి నీవ యర్హుఁడవు తేజమునం గడుఁబెద్ద గావునన్. 99

వ. దీని మానవులయందుఁ బ్రయోగింపకుండునది యల్పతేజులయందుఁ బ్రయుక్తం బయి యిది జగంబులఁ గాల్చు నిన్ను బాధించునట్టి మానవులు గలిగిరేని ప్రయోగించునది వారినశ్రమంబున సాధించునని దాని మహిమ సెప్పి నీవు నీబంధుసమక్షంబున నాకు గురుదక్షిణ యిమ్మది యెయ్యది యనిన నాయుద్ధంబు సేయునపుడు నాతో నెన్నఁడుఁ బ్రతియుద్ధంబు సేయకుండు మిదియ నాకు గురుదక్షిణ యనిన నర్జునుండు వల్లె యని యాచార్యునకు నమస్కరించి దాని కొడంబడియె నంత దుర్యోధనుండు యుధిష్ఠిరయౌవరాజ్యాభిషేకంబు నకు భీమార్జునయములపరాక్రమంబునకు మనంబున సహింపనోపక కర్ణ శకునిదుశ్శాసనులతో మంతనంబుండి యిట్లనియె. 100

—:కణికనీతి:—

సం. 1—81—10

సీ. ఆయుధవిద్యలయందు జితశ్రము
        లనియును రణశూరు లనియు సంత
తోత్సాహు లనియు నత్యుద్ధతు లనియును
        భయమందుచుండుదుఁ బాండవులకు
దానిపై నిప్పుడు ధర్మజు యువరాజుఁ
        జేసె రా జే నేమి సేయువాఁడ
నృపనీతి యెయ్యది నిరతంబుగా మీర
        నాకెఱిఁగింపుఁడు నయముతోడ

ఆ. ననిన వినియుఁ గణికుఁ డనువాఁడు సౌబలు
నాప్తమంత్రి నీతులందుఁ గరము
కుశలుఁ డైనవాఁడు కురుకులవల్లభు
నిష్టమునకుఁ దగఁగ నిట్టు లనియె. 101

తరువోజ. ధరణీశుఁ డుద్యతదండుఁ డై యుచితదండవిధానంబుఁ దప్పక ధర్మ
చరితులఁగా మహీజనుల రక్షించి సద్వృత్తుఁ డగునది సర్వవర్ణములు
వరుసన తమతమవర్ణధర్మముల వర్తిల్లుదురు గడవక దండభీతి
నరిమిత్రవర్జితుఁ డై సమబుద్ధి యగు మహీవల్లభు ననుశాసనమున. 102

క. గుఱుకొని కార్యాకార్యము
లెఱుఁగక దుశ్చరితుఁ డై యహితుఁ డగునేనిన్
మఱవక గురునైనను జను
లెఱుఁగఁగ శాసించునది మహీశుఁడు బుద్ధిన్. 103

క. ధీరమతియుతులతోడ వి
చారము సేయునది మును విచారితపూర్వ
ప్రారబ్ధ మైన కార్యము
పారముఁ బొందును విఘాతపదదూరం బై. 104

క. జనపాలుఁడు మృదుకర్మం
బున నైనను గ్రూరకర్మమున నైనను నే
ర్పున నుద్ధరించునది ద
న్ననపాయతఁ బొంది చేయునది ధర్మంబుల్. 105

క. అమలినమతి నాత్మచ్ఛి
ద్రము లన్యు లెఱుంగకుండఁ దా నన్యచ్ఛి
ద్రము లిమ్ముగ నెఱుఁగుచు దే
శముఁ గాలము నెఱిఁగి మిత్రసంపన్నుం డై. 106

క. బలహీను లైనచో శ
త్రులఁ జెఱుచుట నీతి యధికదోర్వీర్యసుహృ
ద్బలులైనవారిఁ జెఱుపఁగ
నలవియె యక్లేశసాధ్యు లగుదురె మీఁదన్. 107

క. అలయక పరాత్మకృత్యం
బులఁ బతి యెఱుఁగునది దూతముఖమునఁ బరభూ
ములవృత్తాంతము లెఱుఁగఁగఁ
బలుమఱుఁ బుచ్చునది వివిధపాషండతతిన్. 108

క. నానావిహారశైలో
ద్యానసభాతీర్థదేవతాగృహమృగయా
స్థానముల కరుగునెడ మును
మానుగ శోధింపవలయు మానవపతికిన్. 109

తే. వీరు నమ్మంగఁ దగుదురు వీరు నమ్మఁ
దగరు నాకు నా వలవదు తత్త్వబుద్ధి
నెవ్వరిని విశ్వసింపక యెల్లప్రొద్దు
నాత్మరక్షాపరుం డగునది విభుండు. 110

ఉ. ఇమ్మగ నాత్మరక్ష విధియించువిధంబున మంత్రరక్ష య
త్నమ్మునఁ జేయఁగావలయుఁ దత్పరిరక్షణశక్తి నెల్లకా
ర్యమ్ములు సిద్ధిఁ బొందుఁ బరమార్థము మంత్రవిభేద మైనఁ గా
ర్యమ్ములు నిర్వహింపఁగ బృహస్పతికైనను నేరఁబోలునే. 111

క. పలుమఱు శపథంబులు నం
జలియును నభివాదనమును సామప్రియభా
షలు మిథ్యావినయంబులుఁ
గలయవి దుష్టస్వభావకాపురుషులకున్. 112

క. తన కిమ్మగునంతకు దు
ర్జనుఁ డిష్టుఁడపోలె నుండి సర్పమపోలెం
దన కిమ్మగుడును గఱచును
ఘనదారుణకర్మ గరళఘనదంష్ట్రిములన్. 113

క. కడునలుకయుఁ గూర్మియు నే
ర్పడ నెఱిఁగించునది వాని ఫలకాలమునన్
బిడుగును గాడ్పును జనులకుఁ
బడుటయు వీచుటయు నెఱుకపడియెడుభంగిన్ 114

క. తఱి యగునంతకు రిపుఁ దన
యఱకటఁ బెట్టికొని యుండునది దఱియగుడుం
జెఱుచునది ఱాతిమీఁదను
వఱలఁగ మృద్ఘటము నెత్తి వైచిన భంగిన్. 115

క. తన కపకారము మును జే
సిన జనుఁ డల్పుఁ డని నమ్మి చేకొనియుండం
జన దొకయించుకము ల్లయి
నను బాదతలమున నున్న నడవఁగ నగునే. 116

క. బాలుఁడని తలఁచి రిపుతో
నేలిదమునఁ గలసి యునికి యిది కార్యమె యు
త్కీలానలకణ మించుక
చాలదె కాల్పంగ నుగ్రశైలాటవులన్. 117

క. మొనసి యపకారిఁ గడ నిడి
కొని యుండెడు కుమతి దీర్ఘకుజశాఖాగ్రం
బున నుండి నిద్రవోయెడు
మనుజునకు సమాన మగుఁ బ్రమత్తత్వమునన్. 118

చ. తడయక సామభేదముల దానములన్ దయతోడ నమ్మఁగా
నొడివియు సత్య మిచ్చియు జనున్ జననాథకృతాపకారులం
గడఁగి వధింపఁగాఁ గనుట కావ్యమతం బిది గాన యెట్టులుం
గడుకొని శత్రులం జెఱుపఁ గాంచుట కార్యము రాజనీతిమైన్. 119

వ. కావున సర్వప్రకారంబుల నపకారకారణు లయినవారిం బరుల నయిన బాంధవుల నయిన నుపేక్షింపక యాత్మరక్షాపరుండవయి దూరంబు సేసి దూషించునది యనినఁ గణికుమతంబు విని దుర్యోధనుండు చింతాపరుం డై యొక్కనాఁడు ధృతరాష్ట్రున కేకాంతంబున ని ట్లనియె. 120

-:దుర్యోధనుఁడు దండ్రితోఁ దనమనోదుఃఖంబు దెలుపుట:-

సం. 1-129-10

తే. వీరు లని పాండుసుతులకు వెఱతు నేను
వెఱచుటకుఁ దోడుగా నిప్డు విభుఁడ వీవు
పాండవజ్యేష్ఠునకుఁ బ్రీతిఁ బరమయావ
రాజ్య మిచ్చితి కురువృద్ధరాజులొద్ద. 121

వ. దానఁజేసి పౌరజానపదబ్రాహ్మణప్రధానవరులు ధర్మజున కనురక్తు లయి నిన్నును భీష్ముని నాదరింపక ప్రజ్ఞాచక్షుండు రాజ్యరక్షణంబు సేయ సమర్థుండు గాఁడు భీష్ముండు సమర్థుం డయ్యును ముందఱ రాజ్యభారనివర్తనంబు నందుఁ గృతప్రతిజ్ఞుం డయ్యెం గావునఁ బాండవజ్యేష్ఠుం డైన యుధిష్ఠిరునకు రాజ్యాభిషేకంబు సేయుద మతండు తరుణుం డయ్యును గుణవృద్ధుండు ధర్మశీలుండు పరాక్రమవంతు లైన తమ్ములుగలవాఁడు రాజ్యప్రతిష్ఠితుం డయ్యేనేని వృద్ధుల నమాత్యుల బంధుమిత్త్రులను దొల్లింటికంటె మిక్కిలిగాఁ బూజార్హుల నెల్లం బూజించుఁ బితామహుం డైన భీష్ముని సపుత్త్రకుం డైన ధృతరాష్ట్రుని నతిభక్తి నభీష్టభోగానుభవపరులంగా సుఖంబున నునుచు దీనికి విదురుండును నొడంబడు నని యెప్పుడుఁ దమలోఁ విచారింతు రని వింటిఁ గర్ణశూలాయమానంబు లైన మూర్ఖప్రకృతుల పలుకులు విననోపఁ బాండవుల నిప్పురంబువలనఁ బాయునట్లుగాఁ జేయవలయు నేమిసేయుదు ననినఁ గొడుకునకు ధృతరాష్ట్రుం డి ట్లనియె. 122

చ. జనపతి యైన వానికిఁ బ్రచండమహోతములాహవాంతరం
బున మృతిఁ బొందియుండె మఱి పుత్త్రులపైఁ దనరాజ్యభార మె
ల్లను నియమించి యేఁగి గిరులం దప మొప్పఁగఁ జేసి యుండెఁ గా
కనిమిషలోకభోగసుఖ మందఁగఁ బోలునె శాశ్వతంబుగన్. 123

వ. రాజయ్యెడువాఁడు దనరాజ్యభారంబు దాన చూచి యరయవలయు నేను షడంగసహితముగా వేదాధ్యయనంబుసేసియు నర్థశాస్త్రంబునందుఁ గృతనిశ్చయుండ నయి బలంబు గలిగియు నంగవైకల్యంబునం బరచక్రంబులకుం బ్రతివ్యూహంబులు రచియింపనేరమింజేసి రాజ్యంబునకుఁ దగకున్న. 124

ఉ. లోకనుతుండు పాండుఁ డమలుండు మహాగుణరత్నపూర్ణ ర
త్నాకరుఁ డత్యుదారమతి నంధుఁడ నైనను నన్ను రాజుఁగాఁ
జేకొని నాకు భక్తిఁ బని సేయుచు సర్వజగజ్జిగీషుఁ డై
యీకురువంశరాజ్యభర మింతయుఁ దాల్చె బరాక్రమంబునన్. 125

క. పరచక్రపతులచే భీ
కరుఁ డై ధనరాసు లదిమి కప్పము గొని చె
చ్చెరఁ దెచ్చియిచ్చి నన్నును
భరతకులశ్రేష్ఠుఁ డునిచె బహుయజ్ఞములన్. 126

వ. మఱియు వానికంటె గుణంబుల మిక్కిలి యయి జనంబులకు ననురక్తు లై పరగుచున్న పాండురాజకుమారుల నెవ్విధంబునఁ బాపనేర్తు నని దుఃఖించిన ధృతరాష్ట్రునకు దుర్యోధనుం డి ట్లనియె. 127

సీ. పైతృకం బగు లక్ష్మి పాండుభూపతి మున్న
తాల్చుటఁ జేసి తత్తనయుఁ డైన
ధర్మజుఁ డిప్పుడు దాల్చిన నాతనితన
యుండు మఱి దానిఁ దాల్చు మీఁద
నిప్పాటఁ బాండువంశేశుల వసుమతీరా
జ్యార్హు లగుదురు రాజ్యమునకుఁ
బరువడి మే మింతఁ బాసిన మాపుత్త్రి
పౌత్త్రివర్గంబునుఁ బాయు నింక

ఆ. నొరులఁ గొలిచి కుడువనోప మే మట్లు గా
కుండ మమ్ముఁ జేయనోపుదేని
పాండురాజు తొంటిభక్తియు నప్పాండు
తనయులందు దయయుఁ దలఁపకుండు. 128

-:దుర్యోధనుఁడు పాండవులను వారణావతంబునకుఁ బంపు మని తండ్రితోఁ జెప్పుట:-

సం. 1-103-8

వ. ఈరాజ్యంబు మొదలింటంగోలె భవదీయంబయినది ప్రకృతిజనులు వశ్యులు గాకున్నను క్రమాగతం బయి మాకు నప్రయత్నలభ్యం బగుఁ దొల్లి పాండు

రాజు రాజై గుణంబులం బ్రజానురాగంబు వడయుటం జేసి యెల్లవారును ధర్మరాజురాజ్యంబ వలతురు దాని నెఱింగియ కాదె యేను నిత్యదానసమ్మా నంబులం బ్రకృతిజనంబులకు సంతోషంబు సేయుచు నుండుదు నిందుల దుష్టజనులపక్షపాతవచనంబు లుడుగునంతకు నుపాయంబునఁ గొంతిని బాండ వులను తదీయభృత్యామాత్యవర్గంబుతో వారణావతంబునకుం బుత్తము మనకు రాజ్యంబు సుప్రతిష్ఠితం బైన మఱి వార లిందులకు వత్తు రనిన దుర్యోధనునకు ధృతరాష్ట్రుం డిట్లనియె. 129

తరువోజ. ఏ నెల్లప్రొద్దు నాయెడలోనఁ దలఁతు నీయభిప్రాయంబ యిది దారుణంబు
గా న వాకునకుఁ జుల్కన తేరనోపఁ గడఁగి పాండవు లనేకత మెట్టు లనుప
గా నగు మఱి దీని గాంగేయవిదురకలశజాశ్వత్థామగౌతముల్ బుద్ధి
గా నొడంబడుదురె కాదయ్య యనినఁ గౌరవజ్యేష్ఠుండు ఘను డిట్టు లనియె. 130

వ. భవదనుజ్ఞాగౌరవంబున గాంగేయాదులు దీనికి నొడంబడుదురు వారు కౌరవుల కెల్ల సము లై యుండియు నావారల యె ట్లనిన నశ్వత్థామ నాకిష్టుం డగుట నన్నుఁ బాయకుండు పుత్త్రస్నేహంబున ద్రోణుండును భారద్వాజునిభాగి నేయునిం బాయనేరమిం జేసి కృపాచార్యుండును నాయొద్దన యుందురు మఱి భీష్ముండు మధ్యస్థుం డగుటఁ బాండవులం బరిగ్రహింపఁడు విదురుండు పాండవపక్షపాతి యయ్యును నొక్కరుండు నా కహితంబు సేయ నోపండు గావున నిక్కార్యంబున దోషంబు లేదు వినిద్రకరణం బయిన నాహృదయ శల్యంబు బాచి న న్నుద్ధరింపు మని ధృతరాష్ట్రు నెట్టకేలకు నొడంబఱిచి దుర్యోధనుం డప్పుడు, 131

క. వలనుగల మంత్రివరులం
బిలిచి పృథానందనులకుఁ బ్రియముగ మీ రి
మ్ముల వారణావతంబును
వెలయఁగ బొగడుండు వారు విని తగుల నెడన్. 132

వ. అని పంచిన వారును వారణావతంబు ననవరతసురభికుసుమఫలభారనమ్ర శాఖావిశాలతరువనరేఖాలంకృతం బనియును వనజలకేళీకందుకమృగయాది వివిధవిహారహారిప్రదేశాభిశోభితం బనియును నవసుధాధౌతసౌధసుధాకరనికర

ప్రభాపటలప్రధ్వంసితాసితపక్షదోషం బనియును నిరస్తదోషానుషంగమంగళ మహారత్నరాజివిరాజితవిపులపణివీథీవిహసితాలకావిలాసం బనియును మనోరమానేకసుఖానుభోగభోగిమహాభాగజనసమృద్ధం బనియును బుణ్యనదీప్రవాహశోభితం బనియును వర్ణించి యప్పురంబునందు పాండునందనుల జాతకౌతూహలచిత్తులం జేసి యున్నఁ గొండొకకాలంబునకు ధృతరాష్ట్రుండు దుర్యోధనదుష్టవచనప్రబోధితుం డయి యొక్కనాఁడు. 133

-:ధృతరాష్ట్రుండు పాండవులను వారణావతనగరంబునకుఁ బోవఁ బనుచుట:-

సం. 1_132_2

ఉ. పాండుకుమారులం బిలువఁబంచి సుహృన్నివహంబునొద్ద న
ప్పాండుఁ దలంచి నిర్గళితబాష్పకణాళికపోలయుగ్ముఁ డై
పాండుమహీశుకంటె నతిభక్తుల మీ మ్మొకఁ డేను బంచెదం
బాండుయశోర్థులార యిది పథ్యము గాఁగఁ దలంపుఁ డాత్మలోన్. 134

క. విదితంబుగఁ బుణ్యామర
నదీసమీపమున వారణావతనగరం
బది సర్వసుఖాస్పద మని
వదలక వర్ణింతు రెల్లవారును దానిన్. 135

క. మీరును గుంతియు సహపరి
వారమహామాత్యభృత్యవర్గుల రై నా
నారాజ్యలీలతోఁ జని
సారమతిం జేయుఁ డందు సతతోత్సవముల్. 136

వ. పశుపతినివాసం బయిన యప్పుణ్యస్థానంబునం బాండుహితంబుగా నగణ్యగోహిరణ్యాదిమహాదానంబుల బ్రాహ్మణసంతర్పణంబులు సేసి యందుఁ గొండొకకాలం బుండి వచ్చునది యని పంచిన వల్లె యని పాండవులు గాంధారీధృతరాష్ట్రులకు మ్రొక్కి వీడ్కొని దుర్యోధనాదుల నందఱం బ్రియపూర్వకంబుగ సంభావించి భీష్మద్రోణవిదురకృపాదులకు మ్రొక్కి యనేక

వృద్ధబ్రాహ్మణులకు నమస్కారంబు సేసి వారలవలన దీర్ఘాయురారోగ్య స్వస్తివచనంబులతోఁ బునర్దర్శనం బయ్యెడు మని దీవనలు సేకొనుచు జననీసహితంబుగా వారణావతంబునకు గమనోన్ముఖు లయి నంత. 137

-:దుర్యోధనుఁడు లాక్షాగృహనిర్మాణమునకై పురోచనుని వారణావతంబునకుఁ బంపుట:-

సం. 1-132-2

క. తనవగచినకార్యము దీర
కొనుటకు ధృతరాష్ట్రిపుత్త్రికుఁడు పొంగి పురో
చనుఁ బిలిపించి రహస్యం
బున వానికిఁ గరము నెయ్యమున ని ట్లనియెన్. 138

తరలము. అలఘుతేజుల వారణావత మన్పురంబునఁ బాండవే
యులఁ బ్రియంబున నుండఁ బంచె గుణోన్నతుండు కురుప్రభుం
డలయ కిప్పుడ నీవు మున్ చని యందు వారికి నుండఁగా
నిలయముల్ రచియింపు నీదగు నేర్పుఁ జూదము చెచ్చెరన్. 139

వ. నాకుం బరమవిశ్వాసివి నీ వొక్కరుండవ యిది యనన్యవిషయం బయిన కార్యంబు కావున నీవ దీనిం జేయవలయు వాయుజవంబు లయిన వేసడం బులం బూనిన యరదం బెక్కి నేఁడ చని వారణావతంబున లాక్షాసర్జక రసమిశ్రం బై ఘృతతైలార్ద్రం బయిన మృత్తికాపుంజంబున నొక్కచతు శ్శాల విశాలంబుగా నాయుధశాలసమీపంబున మనోహరంబుగా నవిరళసుధా ధవళితంబుగా నిర్మించి యందుఁ బాండవుల నునిచి వార లేమఱి నమ్మి కొండొకకాలం బుండ ని న్నొరు లెఱుంగకుండ నిమ్మయిన యవసరంబునం దద్గృహద్వారంబునందు ఘోరానలంబు దరికొలిపి పగఱపంచత్వం బెఱింగి రమ్ము. 140

క. ఈకార్యసిద్ధి యగుడును
నీకతమున నఖిలధారుణీరాజ్యము నా
కేకాధిష్ఠిత మగు నిది
నీకును నిత్యోపభోగనిలయమ కాదే. 141

-:వారణావత ప్రస్థానము - విదురోపదేశము:-

సం. 1-133-4

వ. అని పంచినం బురోచనుం డతిత్వరితగతి నరిగి దుర్యోధను కఱపినరూపున వారణావతంబున లాక్షాగృహంబు రచియించుచుండె నిట యుధిష్ఠిరభీమార్జున యములుం గ్రమంబునం దొల్లి షోడశపంచదశచతుర్దశత్రయోదశవర్ష జాతు లయి శతశృంగంబుననుండి హస్తిపురంబునకు వచ్చి యందుఁ గౌరవులం గలసి యస్త్రవిద్యలం గఱచుచుం బదుమూఁడేం డ్లుండి యపుడు ధృతరాష్ట్రి నియోగంబున వారణావతంబునకు జననీసహితంబుగాఁ బోవ సమకట్టి మహా జవసత్త్వసమేతంబు లయిన హయంబులం బూనిన రథంబు లెక్కి ధనుర్ధరు లయి హస్తిపురంబు వెలువడునపు డప్పురంబునం గల బ్రాహ్మణక్షత్త్రియ ప్రముఖానేకజనంబులు శోకసంతప్తహృదయు లయి. 142

సీ. ఇప్పాండుపుత్త్రుల నేలొకో ధృతరాష్ట్రుఁ
డేకత మనుపంగ నిచ్చగించె
నిది యధర్మం బని యెఱిఁగి గాంగేయాదు
లేల వారింపరో యెఱుగరొక్కొ
పితృపితామహులచే భృతపూర్వ మై క్రమా
గత మైన రాజ్యంబుఁ గరము నెమ్మిఁ
బాండుసుతజ్యేష్ఠు భరతకులశ్రేష్ఠు
ధర్మజుఁ బూన్పక ధర్మువుడిపి

ఆ. యేల వృద్ధరాజు లెడ సేసిరో పార్థుఁ
డరుగు నెడక మనము నరిగి యతని
యున్నచోన ప్రీతి నుండుద మిం దుండ
నేల యనుచుఁ బౌరు లెల్లఁ దెరలి. 143

వ. తన పిఱుందన వచ్చువారిం బ్రియపూర్వకంబున నూరార్చి పితృవచనంబు సేయకునికి ధర్మవిరుద్ధంబు గావున వారణావతంబునకుం బోయివచ్చెద మని యందఱం గ్రమ్మఱించి చనుచున్న ధర్మనందనుపిఱుంద నొక్కింతనేల యరిగి విదురుం డౌరులు వినియును నెఱుంగరానివచనంబుల బహుప్రకారవచన

రచనావిశారదుం డైన యుధిష్ఠిరున కెల్లకార్యంబులు గఱపి కొడుకులం
గౌఁగిలించుకొని కుంతీదేవికి మ్రొక్కి పాండురాజుం దలంచి బాష్పపూరిత
నయనుం డై క్రమ్మఱ చనియె నిట కుంతియు ధర్మరాజు డాయవచ్చి
యి ట్లనియె. 144

తే. విదురుఁ డేతెంచి యొరులకు వినియు నెఱుఁగఁ
గాని యట్లుండఁ బలికి నిన్ గఱపె బుద్ధి
నట్ల చేయుదు నంటి వీ వతనిమతము
సెప్పనగునేవి యెఱుఁగంగఁ జెప్పుమయ్య. 145

వ. అనిన నగుచు ధర్మతనయుండు విదురువచనంబుల యభిప్రాయంబులు దల్లి
కి ట్లని చెప్పె. 146

ఆ. ఎల్లకార్యగతులు నెఱుఁగుదు రయినను
నెఱుఁగఁ జెప్పవలయు నెఱిఁగినంత
పనియు లేక మిమ్ముఁ బనిచిన కురుపతి
హితుఁడపోలె మీఁద నెగ్గు సేయు. 147

వ. కావున మీర లేమఱక విషాగ్నులవలన నప్రమత్తుల రై యెఱుక కలిగి
యుండునది యని బుద్ధిగఱపి మఱియు దుర్యోధనుచేసెడు దుష్క్రియ
లిమ్ముగా నెఱింగి వానికిం బ్రతీకారంబు సెప్పి పుత్తెంచెద ననియె నని చెప్పిన
విని విదురుబుద్ధికిఁ దమవలనినెయ్యంబునకు సంతసిల్లుచు నిట్లు పాండవులుఁ
గతిపయప్రయాణంబుల వారణావతంబున కరుగునంత. 148

-:పాండవులు జననీసహితంబుగా వారణావతంబుఁ జేరుట:-

సం. 1-134-1

సీ. వారణావతమున వా రెల్లఁ బాండవా
గమనంబు విని సంతసమునఁ బెరిగి
కర మొప్పఁ గరిరథతురగబలాఢ్యు లై
యెదురు వచ్చిరి మహాముదముతోడఁ

గలయంగ గృహములఁ గలువడములు గడు
విలసిల్లె నంబరతలము గప్పి
మలయజమృగమదానిలసలిలంబుల
నిమ్ముగా నార్ద్రీకృతమ్ము లయిన

తే. యంగణుల నొప్పెఁ గర్పూరరంగవల్లు
లంగనలు గయిసేసి యుత్తుంగహర్మ్య
తలము లెక్కిరి తత్పురీవిలసనంబుఁ
జూచుపాండుకుమారులఁ జూచువేడ్క. 149

వ. పాండుకుమారులు ననేకభూసురాశీర్వాదనాదాభినందితు లై ఫాల్గునమాసంబున శుక్లపక్షమున నష్టమియు రోహిణినాఁడు వారణావతంబు సొచ్చి సర్వాలంకారసుందరం బైన రాజమందిరంబున నున్న కొన్నిదినంబులకుం బురోచనుండు దనచేసిన చతుశ్శాల సకలజననయనాభిరామం బై నదానిం జూపినం జూచి పాండుసుతులు సంతసిల్లి పురోచనశిల్పాచార్యులం బూజించి పుణ్యాహరవపుణ్యస్వరంబుగా గృహప్రవేశంబు సేసి రంతం బరాభిప్రాయమాయోపాయప్రయోగవిదుం డైన ధర్మతనయుండు దానికృత్రిమరమణీయత నుపలక్షించి యల్లన భీమున కి ట్లనియె. 150

క. ఈ గృహకుడ్యంబులు లా
క్షాగర్భము లాజ్యతైలగంధులు మఱి శ
స్త్రాగారసమీపము మా
యాగృహ మగు నిది యవశ్య మాగ్నేయం 151

క. దీని తెఱఁ గెఱిఁగినట్ల మ
హానిపుణుఁడు విదురుఁ డురువిషాగ్నులవలనన్
మానుగ నేమఱకుం డని
తాను ప్రబోధించె నేకతమ నను బ్రీతిన్. 152

వ. కావున మన మిందు విశ్వసించి యుండవలవ దవశ్యం బగ్నిభయం బగు ననిన విని భీముం డి ట్లనియె. 153

ఆ. ఇట్టిదేని మనకు నిం దుండఁగా నేల
యరిగి ముందునున్నయంద యుండి
యెఱిఁగి దీనితోన యిప్పురోచనుఁ గాల్చి
పోద మనిన ధర్మపుత్త్రుఁ డనియె. 154

క. ఎఱిఁగితిమి దీనితెఱఁ గే
మఱి కెఱుఁగని యట్లు గూఢమతి నుండుద మిం
దఱముఁ బురోచనుకృతకము
నెఱి నేర్పడునంతకును వినీతాత్మల మై. 155

వ. ఇప్పావగృహప్రకారంబు మన మెఱుంగుట బురోచనుం డెఱింగెనేని దుర్యోధనునియోగంబు విఫలం బగు నట్లు గాకుండ శీఘ్రకారుల మై దీని దహించిన నక్కడ భీష్మవిదురులు విని కోపించినం గురుకులసముద్రక్షోభం బగు మఱి దాహభయంబున మన మొండుగడకుం బోయిన నెఱింగి మనయంతరంబ రోయుచు నద్దురాత్ముండు దుర్యోధనుండు వెండియు మన కపాయంబు సేయు నెట్లనిన. 156

సీ. రాజ్యపదస్థుం డరాజ్యపదస్థులఁ
బక్షబలాఢ్యుఁ డపక్షబలుల
విపులార్థవంతుండు విగతార్థసార్థుల
నవసరం బెఱిఁగి వాఁ డశ్రమమున
దూష్యులఁ దుదిదాఁక దూషించు మనల న
న్నిష్ఠురునకు నది నీతిగాదె
కావున నొరు లెఱుంగక యుండఁ గడు
నమ్మినట్టుల యుండుద మని దినంబు

తే. లెల్ల వేఁటలాడుచు రాత్రు లెల్ల నుద్య
తాయతాయుధహస్తు లై యనుదినంబు
నప్పురోచను వంచించి యనఘు లుండి
రప్రమాదు లై పాండవు లప్పురమున. 157

-:లాక్షాగృహ దహనము:-

సం. 1_135_1

వ. అట హస్తిపురంబున విదురుండు దుర్యోధనుదుర్మంత్రం బంతయు నిమ్మగా నెఱింగి కడువిశ్వాసి నొక్కఖనకు నతికుశలుం బాండవులపాలికిఁ బుత్తెంచిన వాఁడును వచ్చి రహస్యంబునం బాండవులం గని తన్ను నమ్మునట్లుగా విదురు సాభిజ్ఞానవచనంబు లెఱింగించి యీ కృష్ణచతుర్దశినాఁటిరాత్రి పురోచనుండు లక్కయింట దహనంబు దరికొల్పుం గావున నిం దుండి మీకు వెలువడి పోవునట్టి యుపాయంబు మారాజునియోగంబునం జేయవచ్చితి నని చెప్పి లక్కయిల్లు వెలువడునట్లుగా నొక్కబిలంబు నెవ్వరు నెఱుంగకుండం జేసి వారల కెఱింగించిన భీముండు దాని నిమ్మగా శోధించి యెఱింగి యుండునంత. 158

క. ధనదానములను బ్రియభో
జనదానములను విశిష్టసద్ద్విజతతులం
దనుపుచు నుండఁగఁ దత్పుర
మున షణ్మాసములు భరతముఖ్యుల కరిగెన్. 159

వ. ఆకృష్ణచతుర్దశినాఁడు కుంతీదేవి యప్పురంబునం గల బ్రాహ్మణపుణ్యాంగనాజనంబుల కెల్ల నిష్టాన్నపానదానంబులం దుష్టి సేసి దేవపూజ గావించి యున్నెడం బురోచనుపంపిన నిషాదవనిత సపుత్త్రి యైన బహువిధవన్యమూలఫలంబులు దెచ్చి యిచ్చుచుం గుంతిదేవిం బాయక సేవించి పాండవకృత్యంబులు నిత్యంబును నెఱింగించుచుండెడునది నాఁటిరాత్రి యుత్సవంబునం గాలచోదిత యై తానునుం దన యేవురుకొడుకులు నధికమధుపానమదంబున మెయి యెఱుంగక లక్కయింటి పక్కంబున నిద్రవోయిన నర్ధరాత్రంబునప్పుడు భీముండు మేల్కని పురోచనుకంటె ముందఱ దాన యుత్సహించి వానిశయనగృహద్వారంబున ఘోరానలంబు దరికొలిపి చెచ్చెరఁ దల్లిని నన్ననుం దమ్ములను బిలంబులోని కనిచి యాయుధాగారంబుతోడన లాక్షాగారంబు హుతాశనున కశనంబు సేసి ఖనకునకుం దమకుశలగమనం బెఱింగించి బిలప్రవిష్టుం డయి కుంతిని ధర్మార్జుననకులసహదేవులను బిలంబు వెలువరించి తోడ్కొని చనునప్పుడు. 160

సీ. కడునిద్రఁ గానక తొడరుచు వడిగొని
నడవంగ నేరక తడయుచున్న
నెఱిఁగి చెచ్చెరఁ దల్లి నఱకట నిడి ధర్మ
సుత విజయులఁ దనవితతబాహు
యమళంబు నెక్కించి యముల నుత్సంగంబు
లెక్కించికొని భీముఁ డక్కజముగ
నరిగెడురయమునఁ దరులు సాల్పడి మ్రొగ్గఁ
బదఘట్టనంబులఁ జదిసి ఱాలు

ఆ. నుఱుము గాఁగ నిట్లు నెఱయంగ సత్త్వంబు
మెఱసి రాతి రెల్ల నుఱక పవన
తనయుఁ డరిగెఁ బవలు సనినట్లు చీఁకటి
యనక ముండ్లు గండ్లు ననక తెరలి. 161

వ. ఇట వారణావతంబున. 162

చ. అనుపమనిత్యసత్యరతు లై వినయాన్వితు లైన పాండునం
దనులకు ధర్మమూర్తులకు ధర్మ వెఱుంగక యిట్టు లెగ్గు సే
సిన ధృతరాష్ట్రజాధము నశేషసుహృత్సుతబంధుదాహసూ
చన మయి లక్కయి ల్లతికృశానుశిఖాహతిఁ గ్రాఁగె గ్రక్కునన్. 163

వ. తదనంతరంబ ప్రభాతసమయం బగుడును. 164

చ. అతిదురితక్రియాభిరతుఁ డైన పురోచనుతోన భస్మసా
త్కృత మయి చెడ్డ తద్విపులగేహముఁ దత్క్షణదగ్ధ మైన యా
కృతకవిభూతిజాతుషనికేతనమున్ మఱిశస్త్రవేశ్మమున్
ధృతి సెడి చూడఁగా నరుగుదెంచి జనుల్ గడుసంభ్రమంబుతోన్. 165

మధ్యాక్కర. ప్రోవైన భస్మంబు వాయఁ ద్రోచి యబ్బూదిలో నడఁగి
యేవురు గొడుకులతోడ నందొక్కయింతి యత్యుగ్ర
పావకదగ్ధ యై యున్నఁ జూచి యప్పౌరులు దాని
భావించి కుంతియు సుతులు నని శోకపరవశు లగుచు. 166

మ. బలవంతుల్ భరతాన్వయస్థితికరుల్ భాస్వద్భుజావీర్యని
ర్దళితారాతులు భూరిభూభరమహాధౌరేయకుల్ పాండవే
యులు నిష్కారణ మిట్లు వచ్చి ధృతరాష్ట్రోపాయ మాయోత్థిత
జ్వలనజ్వాలలఁ గ్రాఁగిరే యనుచు సంజాతార్తు లై రెంతయున్. 167

వ. అంత విదురప్రేషితుం డయిన ఖనకుండు పౌరులం గలసి భస్మంబు వాయఁ ద్రోచువాఁడపోలె నెవ్వరు నెఱుంగకుండఁ దనచేసినబిలంబు ద్వారంబు గప్పి లక్కయింట నొక్కనిషాదవనిత యేవురుగొడుకులతో దగ్ధ యగుట యెఱింగి గజపురంబునకుం జని తద్వృత్తాంతంబును బాండవులకుశలగమనంబును విదురునకుం జెప్పె నిట వారణావతమ్మున వారెల్ల నిట్టిదారుణంబు దుర్యోధనకారితంబ కా నెఱింగి శోకించి కుంతీపాండవులపంచత్వంబు ధృతరాష్ట్రునకుం జెప్పి పుచ్చిన. 168

-:పాండవులు లక్కయింటఁ జచ్చి రని ధృతరాష్ట్రుండు దుఃఖించుట:-

సం. 1—137—10

ఉ. బాధితశత్రువర్గు లగు పాండుకుమారులదుఃఖవార్త మ
ర్త్యాధము లైన సౌబలదినాధిపసూనులయొద్ద నప్డు దు
ర్యోధనుఁ డాదిగాఁగ సుతు లున్నసభన్ విని దుఃఖితాత్ముఁ డై
యాధృతరాష్ట్రుఁ డా వఱచిన ట్లఱచెన్ వివిధప్రలాపుఁ డై. 169

వ. మఱియు గాంధారిందొట్టి దేవీజనులయాక్రందనధ్వను లంతఃపురంబున నెగసె భీష్మాదికురువృద్ధులును విప్రులుం బౌరులును శోకాక్రాంతు లయిరి విదురుండు పాండవులకుశలస్థితి యెఱింగియు నెఱుంగనియ ట్లందఱం గలసి దుఃఖితుం డపోలె నుండె నంత ధృతరాష్ట్రుండు గొడుకులుం దానును బాంధవులును గుంతీపాండవుల కుదకదానంబు సేసి సంస్కారాదిపరలోకక్రియలు గంగాతీరంబునం జేయ సమకట్టించి తగువారి బ్రాహ్మణుల నపారధనంబులతోడం బుచ్చిన. 170

క. మతిఁ బాండుకుమారులపం
చత విని దుర్యోధనుండు సంతసపడియెన్
హితుఁ డయిన పురోచనుపం
చత కెంతయు జాతదుఃఖచంచలుఁ డయ్యెన్. 171

-:పాండవులు వారణావతమునుండి దక్షిణదిశగా నడచుట:-

సం. 1–137–17

వ. అట పాండవులును భాగీరథి లంఘించి దక్షిణాభిముఖు లయి మారుతమార్తాండమరీచిగోచరంబు గాని గహనంబున నరుగుచు నదికక్షుత్పిపాసాపరవశు లయి నడవనోపక యున్న నెప్పటియట్ల యందఱ నెత్తికొని వాయుతనయుండు వాయువేగంబునఁ జని సాయాహ్నంబున నొక్క వటమహీజాతశీతలంబున నునిచి దాని యగ్రవిటపం బెక్కి నీ రారయుచున్నంత ననతిదూరంబున, 172

మ. ప్రమదాపాదిపయఃప్రపూర్ణ మిది యోఁ బద్మాకరం బంచుఁ ద
త్కమలామోదసుగంధమారుతము వీఁకన్ ము న్నెఱింగించినన్
రమణం బిల్చె సరోవరం బనిలజున్ రాజీవరాజీవస
త్ప్రమదాళివ్రజచక్రవాకబకహంసక్రౌంచనాదంబులన్. 173

వ. ఆదిక్కున కాక్షణంబ యరిగి యక్కొలను గని యందుఁ గృతావగాహుండై కడుపునిండ నీళ్ళు ద్రావి యచ్ఛిద్రకమలపత్త్రపుటికల నీళ్లు గొని భీముండు గ్రమ్మఱి వచ్చునంత. 174

క. ధరణీదిశాప్రసారిత
గురుకరనికరంబు లుడిచికొని దీర్ఘనిరం
తరగతి ఖిన్నుఁడ పోలెను
హరిదశ్వుఁడు విశ్రమించె నస్తాద్రిదరిన్. 175

ఉ. అంబురుహాప్తుఁ డస్తశిఖరాంతరితుం డగుడున్ సమస్తజీ
వంబులు నెల్లచో నిజనివాసముఁ బొందునెడం దమిస్రపుం
జంబులపోలె వెల్వడియె శైలవిశాలగుహాలినుండి నా
గంబులయూథముల్ సరసఘాసపరిగ్రహణోత్సుకంబులై. 176

-:భీముండు నిద్రితు లైన జననీసోదరులను జూచి చింతిల్లుట:-

సం. 1—138—14

వ. భీమసేనుండును దద్వటవృక్షంబుక్రింద నధికపథిశ్రాంతు పయి పయిపుట్టం
బులు పఱచుకొని తమబాహుదండంబులు దలగడలుగా నిద్రితు లయి యున్న
సహోదరులం దల్లిం జూచి పరమదుఃఖితుం డై యాత్మగతంబున. 177

క. త్రిభువనసామ్రాజ్యశ్రీ
ప్రభుఁ డగు ధర్మాత్మజుండు ప్రాకృతజనున
ట్లభిరూక్షతలంబున ని
ట్లభిభూతుం డగునె నిద్ర నతిఖిన్నుం డై. 178

సీ. కుంతిభోజాధిపుకూఁతురు వసుదేవు
చెలియలు మఱియు విచిత్రవీర్యు
కోడలు కౌరవకులవిభూషణుఁ డైన
పాండుమహాదేవి పరమధర్మ
పరు లైన కొడుకులఁ బడసినయది పుష్ప
సుకుమారతరమూర్తి శుచిపరార్ధ్య
శయనతలంబున శయనించియును నిద్ర
వోవనియది డప్పిఁ బొంది కటికి

ఆ. నేలఁ గండ్లు లొత్త నిద్ర వోయినయది
తల్లికంటె నిద్రఁ దగిలి సుతులు
వాలుమృగము లున్న వన మని వగపక
మఱచి యుండి రేమిమాడ్కి యొక్కొ. 179

వ. వీరికి నిద్రాభంగము సేయనోపఁ దమకుం దార మేల్కని నీళ్లు ద్రావుదురు
గాక యని యక్కమలపత్త్రపుటికల నీళ్ళమ్ముగా సంగ్రహించి వెండి
యుం దనమనంబున. 180

క. ఖలుఁడై ధృతరాష్ట్రుఁడు
పుత్త్రులుఁ దానును గూడి మమ్ము ధూరస్థులఁగా
నిలు వెలువరించి లాక్షా
నిలయంబున నునిచెఁ బాపనిష్ఠితబుద్ధిన్. 181

క. కులపాంసనులై యహితం
బులు సేయుచు నుండు చుట్టములఁ బొందక యి
మ్ములఁ నుండువాఁడ పుణ్యుఁడు
వెలయఁగ గ్రామస్థితైకవృక్షమపోలెన్. 182

క. పరహితఫలవంతులు సు
స్థిరమూలాన్వితు లపాపధీరతులు పర
స్పరసంశ్రయమున జీవిం
తురు మనుజులు వనములోని ద్రుమములపోలెన్. 183

వ. అని ధృతరాష్ట్రబాంధవంబు నిందించుచు నిబిడాంధకారనీరంధ్రంబు లయిన దిశలు సూచి యున్నంత జనరభసంబు దవ్వుల వీతెంచిన ముందటం బురంబు గలుగవలయు వీరలు మేల్కానునంతకు నే నిచ్చోట నేమరకుండ వలయు నని. 184

క. ఆకాననాంతరంబునఁ
బ్రాకటభుజవిక్రముండు పాండవవప్ర
ప్రాకారుఁడు జాగరమున
శోకమనస్కుఁడయి పవనసూనుం డుండెన్. 185

వ. తత్సమీపంబున బాలసాలతరుషండమండపంబునుండి హిడింబుఁ డను నొక్క రక్కసుండు వారిదవ్వులం జూచి మై వెంచి రూక్షకేశంబులు విదిచి యావులించి నీల్గి నీరసవన్యమృగమాంసఖాదనజాతనిర్వేదనపరుండ నయి పెద్ద కాలంబునకు మానవమాంసం బాస్వాదింపం గంటి నని తనచెలియలి హిడింబ యనుదానిం బిలిచి యి ట్లనియె. 186

ఉ. ఇందుల కిమ్మెయిన్ మనుజు లెన్నఁడు వత్తురె వత్తురేని యా
నందముఁ బొంది నిర్భయమునన్ శయనింతురె యిట్లు వంటయిల్
కుందెలు సొచ్చె వేగ చని కోమలి వారలఁ జంపి తెచ్చి నా
కొందఁగ వండిపెట్టుము రసోత్కటమానవమాంసఖండముల్. 187

—:హిడింబ భీమసేనునిం జూచి మోహించుట:—

సం. 1—139—1

వ. అని పనిచిన నదియును నతిత్వరితగతిం జని ముందట వారల డాయ శంకించి యొక్కవృక్షంబుమఱువునం గొండొకప్రొద్దుండి. 188

మ. వనజాతాయతనేత్రు నున్నతబృహద్వక్షస్స్థలున్ సింహసం
హననుం బాండవసింహమున్ హృదయజన్మాకారు నుద్యన్మహా
శనికల్పస్థిరబాహుఁ జూచుచు మనోజాతాగ్నిసంజాతవే
దన యై రాక్షసి కామరూపధరమర్త్యస్త్రీస్వరూపంబుతోన్. 189

క. వితతబహురత్నరుచిశో
భితభూషణములు వెలుంగ బెడఁగగు నవపు
ష్పితజంగమలతక్రియ ను
న్నతకుచ సనుదెంచెఁ బవననందను డాయన్, 190

క. రమణి నిజభ్రాతృనియో
గముఁ దలఁపక యపుడు భీముఁ గదిసెఁ బతిస్నే
హము కామినులకు బలవం
తము పెఱనెయ్యములు వేయుఁ దత్సదృశములే. 191

వ. ఇట్లు మన్మథవ్యథాశిథిలితమానమానస యయి తనయొద్దకు వచ్చుదానిం బవమానసూనుం డవమానపూర్వకంబున నీ వెందులదాన వింతప్రొద్దిందుల కేల వచ్చి తెటవోయె దెడగలిగి పొమ్మనిన విని హిడింబ యిట్లనియె. 192

క. జననుత యేను హిడింబుం
డను రక్కసుచెలియలం బ్రియంబున నినుఁ జూ
చినయప్పటఁ గోలెను గడు
మనోభవనిపీడ్యమానమానస నయితిన్. 193

క. నాకుఁ బతి వయిన నిన్నుం
జేకొని మాయన్న యెగ్గు సేయక కాచున్
నాకు మఱి నీవ పతివి గు
ణాకర యిజ్జన్మమున మహాస్నేహమునన్. 194

చ. ఉఱుఁడు సురేంద్రు నైన బలియుండు హిడింబుఁడు వానిబారికిన్
వెఱవనివారలుం గలరె వీరలు ముంద రెఱుంగ రక్కటా
యెఱిఁగిర యేని యిట్లు దమయిండుల నుండినయట్లు మెచ్చకే
మఱి శయనింతురే కడుఁ బ్రమాదము సేసిరి బుద్ధిహీను లై. 195

వ. ఇది హిడింబువనంబు దీనిం జొచ్చి వెలువడుట జముకుత్తుకఁ జొచ్చి వెలు
వడునట్ల యాతం డింతకు వచ్చు వీరితోడి దేమి నీవు నాకుఁ బతివై
ప్రాణంబు రక్షించుకొని నావలన నిష్టోపభోగంబు లందు మేనును గామచారి
ణిని నీకిష్టం బైనచోటికి నిన్ను దోడ్కొని పోవనేర్తు ననిన దానికి భీముం
డి ట్లనియె. 196

క. విను బేల యెట్టికష్టుఁడుఁ
దనపురుషగుణంబు సెడఁగఁ దల్లి ని దోఁబు
ట్టినవారి విడిచి రాగం
బునఁ జపలస్త్రీసుఖంబుఁ బొందునె చెపుమా. 197

వ. అనిన విని హిడింబ వీరి నిందఱ రక్షించుట నీకుఁ బ్రియంబేని యప్పురు
షాదుండు రాకుండ ముంద వీరి నెత్తికొని పోయెద వీరలఁ బ్రబోధింపు మనిన
భీముం డి ట్లనియె. 198

తే. అధికవీరుండు రక్కసుఁ డరుగుదెంచు
నని మనంబున భయ మంది వనజనేత్ర
వీరి సుఖసుప్తు లై యున్నవారి నిద్ర
సెడఁగ బోధింప నోప నాకడిమి వినుము. 199

ఉ. క్రచ్చఱ నొక్కరక్కసుఁడ కాఁడు సురాసురు లెల్ల నొక్క పై
వచ్చిన నీవ చూడఁగ నవార్యబలోన్నతిఁ జేసి వారలన్

వచ్చి వధింతుఁ గాక యిటు వచ్చి శ్రమంపడి యున్న నిచ్చట
న్మెచ్చగు వీరి దైన సుఖనిద్రకు భంగము సేయనేర్తునే. 200

వ. పెక్కులు వలుకక యారక్కసు రాఁబనుపు మని భీమసేనుండు విజృంభించి పలుకుచున్నంత నట హిడింబుండు హిడింబ మసలుటకు మహాక్రోధానల జ్వలితచిత్తుం డయి. 201

సీ. కాలమేఘంబునుబోలె విశాల మై
నీల మై దేహంబు గ్రాలుచుండ
ఘనతటిల్లతలయ ట్లైనిమిదిదంష్ట్రిలు
మెఱవంగఁ బండులు గొఱికి పెలుచ
నతిరోషలోహితాయతవృత్తనేత్రముల్
దిరుగంగఁ బెట్టుచుఁ బరుషకేశ
జాలంబు గాడ్పునఁ దూలంగఁ గాలోప
మానుఁ డై చనుదెంచి మానుషాదుఁ

ఆ. దనుజఁ జూచి కష్టమనుజులఁ గూడి నా
పనుపు సేయ కుండఁ జనునె నీకు
ననుచు నదరిపలుక విని హిడింబయుఁ గడు
వెఱచి భీమసేనుమఱువు సొచ్చె. 202

-:భీమసేన హిడింబాసురుల యుద్ధము:-

సం. 1_141_15

వ. అంత. 203

ఉ. పన్నగవైరివిక్రముఁడు పాండవసింహము దానిఁ జూచి మీ
యన్నను నన్నుఁ జూడుము భయంపడకుండుమ యంచు వాని న
త్యున్నతిఁ దాఁకి రాక్షసవధోచిత నీబలగర్వ మేదఁగా
నిన్ను వధించి యిద్వనము నెట్టన చేసెద నిర్భయంబుగన్. 204

క. చక్కనగు మనిన రక్కసుఁ
డక్కజముగఁ బెరిఁగి యియ్యె యగు నిప్పుడు నీ
యుక్కును బీరముఁ జూచెదఁ
జిక్కక నిలు మనుచుఁ గడు విజృంభించి వడిన్. 205

క. చేసమరికొంచుఁ బొడువఁగ
డాసినఁ దద్భుజముతోన దగ్గఱఁగ జయో
ద్భాసి యయి పట్టికొనియె మ
హాసత్త్వుఁడు భీమసేనుఁ డమ్మనుజాదున్. 206

క. నిరుపద్రవసుఖనిద్రా
నిరతాత్మకు లయిన వీరినిద్రకు నస్మ
చ్చరణభుజఘాతశబ్దం
బరుదుగ విఘ్నంబు సేయు నని వగచి మదిన్. 207

క. వడముడి యారక్కసు న
య్యెడ కష్టధనుఃప్రమాణ మెడగలుగఁగ నె
వ్వడి నీడ్చె నల్పమృగమును
విడువక గజవైరి యీడ్చువిధమునఁ బెలుచన్. 208

వ. అట్టియెడ. 209

చ. చరణహతిన్ మహాతరులు సాల్పడి జర్జరితంబు లై మహిం
దొరఁగఁగ నిట్లు లొందొరులతోడ మదోద్ధతషష్టిహాయన
ద్విరదములట్లు ఘోరరణవీరులు సేసిరి మల్లయుద్ధ ము
ద్ధురబలు లై సమీరణసుతుండు హిడింబుఁడు దద్వనంబునన్. 210

క. భూరిపదఘాతజాతధ
రారేణుప్రకరధూసరశరీరకు లై
వారిద్దఱు నొప్పిరి నీ
హారచ్ఛన్నంబు లయిన యద్రులపోలెన్. 211

క. ఆరాక్షసుండు భీము న
పారభుజాబంధనమున బంధించి మహా
ధీరధ్వని రోదోంతర
పూరిత మగునట్లుగాఁగ బొబ్బిడి యార్చెన్. 212

వ. అమ్మహాధ్వని విని కుంతియుఁ గొడుకులును మేల్కాని తమసమీపంబున నతిమానుషం బైన రూపసౌందర్యంబులతో నున్నహిండింబం జూచి యిచి వనదేవతయో సురకన్యయో యనుచు విస్మయం బంది రంతం గుంతి శాంత వచనంబుల నీ వెందులదాన విట కేలవచ్చి తని యడిగిన నది యి ట్లనియె. 213

సీ. నీలజీమూతంబులీలఁ నాక్షేపించి
నల్ల నై తోఁతెంచు నల్లగృహము
గల హిడింబుం డను బలితంపురక్కసు
చెలియల నాతండు వెలయ మీకు
రోయక యహితంబు సేయ నన్ బంచినఁ
జనుదెంచి యేను మీతనయునందు
బతిబుద్ధిఁ దాల్చి యుద్ధతమన్మ
థా ర్త నై మసలిన నసుర వచ్చి

తే. యలిగి మీతోడ నన్నును గలయఁబట్టి
మ్రింగనున్న నయ్యసురతోడం గడంగి
మల్లయుద్ధంబు సేయుచు నల్లచోట
నున్నవాఁడు మీసుతుఁడు దర్పోన్నతుండు. 214

వ. నన్నును మిమ్మును రక్షించి యారక్కసు నుక్కడంగ నక్రమంబున నిప్పుడు చంపుం జూడుం డనిన నందఱు లేచి యుద్ధతు లై మల్లయుద్ధంబు సేయు చున్న భీమహిడింబులం జూచి రంత నచ్చోటికిం జని యర్జునుండు భీమసేనున కి ట్లనియె. 215

ఉ. తూర్పరుణంబు గాఁదొడఁగె దుష్టనిశాచరవేళ యయ్యెడున్
మార్పు కాలయాపన మమర్పక యప్పిశితాశిఁ బట్టి పా
లార్పఁగ నేల నావుడు బలాఢ్యుఁడు భీముఁడు మల్లవిద్య నే
ర్పేర్పడఁగా హిడింబు బలహీనపరాక్రముఁ జేసెఁ జెచ్చెరన్. 216

క. వడి నసురవాత ముక్కున
నుడుగక రక్తప్రవాహ మొలుకుచు నుండన్
గడకాలు వట్టి వానిని
మడవక పవనజుఁడు నూఱుమాఱులు వీచెన్. 217

ఆ. లావు సెడఁగ నిట్లు వీవంగఁ బడి గత
చేష్టుఁ డయిన యసురఁ జిక్కఁబట్టి
నేలఁ బెట్టి వానికోలెమ్ము బ్రల్లన
విఱిచి నడుము ద్రుంచి వీచి వైచె. 218

వ. అట్టిచిత్రవధం జూచి చిత్రీయమాణచిత్తులై భీమసేనుపరాక్రమంబు వొగడుచు నందఱు హిడింబానుగమ్యమానులై చని రట్లరుగునెడ భీముండు హిడింబరాక కొడంబడక రాక్షసులు వైరంబుఁ దలంచి మాయలు సేయుదురు కావున నీవు మాతోడ రావలవదు నిన్ను విశ్వసింపము నీవును మీయన్న వోయినతెరువున వొమ్మనిన నది భయంపడి వడవడ వడంకుచున్న దానిం జూచి కరుణారసార్ద్రచిత్తుం డయి ధర్మరాజు భీమున కిట్లనియె. 219

తె. వధకు నర్హుఁ డై వచ్చినవానిఁ జంపి
తదియు ధర్మువ యిది చాలనబల దీని
కలుగఁ జన దాత్మరక్షకు నగ్గలంబు
ధర్మరక్షయ యుత్తమధార్మికులకు. 220

క. ఆపద యైనను ధర్మువ
ప్రాపుగ రక్షింపవలయుఁ బరమార్థము ధ
ర్మాపాయమ ధార్మికులకు
నాపద జన్మాంతరమున ననుగత మగుటన్. 221

వ. దీనియందు రాక్షసభావం బుపలక్షింప వలవదు మాకు నాత్మీయబుద్ధియ యుండు ననిన హిడింబ ధర్మరాజునకుం గుంతీదేవికి మ్రొక్కి యేకాంతంబునఁ గుంతి కిట్లనియె నవ్వా సర్వప్రాణులకు సామాన్యం బయ్యును మనోజరాగంబు వనితల కసహ్యం బయి విశేషం బయి యుండు నేను వృకోదరునిమిత్తంబు మదనబాణబాధిత నయి నాచుట్టంబులనుం జెలులను విడిచితి

నాయిష్టంబు మీరు గావింపనినా డిప్పుడ ప్రాణంబులు విడుతు నన్ను రక్షించిన మీకు నిష్టంబు లయిన వాని నెల్లం దలంచి చేయుదు నిమ్మగానియెడ మి మ్మందఱ నెత్తికొని మీమెచ్చిన చోటికిఁ బోవనేర్తు నాపలుకులు నమ్మునది యే నతీతానాగతవర్తమానంబు లెల్లను డెల్లంబుగా నెఱుంగుదు వలయునేని యనాగతంబు సెప్పెద వినుండు ముందట నొక్కసరోవరంబును నొక్క వనస్పతియునుం గల వవి రెండును శాలిహోత్రుం డను మహామునిచేతం దపఃప్రభావంబునం బడయంబడినయవి యక్కొలనినీళ్ళు ద్రావినవారికి నెన్నండును నాఁకలియును నీరుపట్టును లే వవ్వనస్పతియు శీతవాతాతపవర్షం బులవలన రక్షించు మీర లందున్న మీకడకుఁ గృష్ణద్వైపాయనుండు వచ్చి మీకు హితోపదేశంబు సేయు నని చెప్పిన. 222

క. విని కుంతియుఁ బాండవులును
మనమున విస్మయముపడి సమంజసభావం
బున దాని దివ్యవనితయ
యని తద్దయు నాదరించి రప్పుడు కరుణన్. 223

వ. అంత దాని వినయంబునకు ననాగతం బెఱుంగుటకు సంతసిల్లి కుంతి భీమున కి ట్లనియె. 224

-:భీముఁడు తల్లియనుమతంబున హిడింబను పరిగ్రహించుట:-

సం. 1-143-1

వ. అన్న యిది ధర్మ వని మీ
యన్నను నన్నును నతిప్రియంబున నెదలో
మన్నించి యేమి వనిచినఁ
గ్రన్నన మాపనుపు సేయఁ గడ గుము బుద్ధిన్. 225

క. ఇది పరమసాధ్వి దీనిని
మది నొండుగఁ దలఁపవలదు మానుగఁ బుత్త్రా
భ్యుదయ మగు బాండుహితముగ
నిది కార్యం బని పరిగ్రహింపుము నెమ్మిన్. 226

వ. అని భీమసేను నొడంబఱచి హిడింబ కనురాగంబుగాఁ జెప్పి నీవు శుచి వయి యుత్తమస్త్రీగుణంబులు దాల్చి భీమునకు మనఃప్రియంబు సేయుము పగ ళ్ళెల్లను మీయిష్టంబున విహరించి రాత్రులు మాయొద్దన యుండునది యని నియమించిన భీముండును బుత్త్రజన్మం బగు నంతకు దీని మీవచనంబునఁ బరిగ్రహించెద నని వారలసమక్షంబున సమయంబు సేసె నంతఁ బాండవులు జననీసహితంబు శాలిహోత్రునాశ్రమంబునకుం జని ప్రభాతసమయంబున నక్కొలనఁ గృతస్నాను లయి తద్వనస్పతిచ్ఛాయాశీతలతలంబున విశ్రమించి విగతక్షుత్పిపాసు లై సుఖం బున్నంత. 227

-:పాండవులకు వ్యాసుఁడు హితోపదేశము చేయుట:-

సం. 1-144-7

ఉ. పుణ్యతపోమయుండు మునిపూజ్యుఁడు బ్రహ్మసమప్రభుండు బ్ర
హ్మణ్యుఁడు ప్రావృషేణ్యజలదాసితవర్ణుఁ డశేషకిల్బిషా
రణ్యదవానలుం డగు పరాశరనందనుఁ డే గుదెంచెఁ ద
త్పుణ్యచయస్వరూపమునుబోలెఁ గరంబు మనోముదంబుగన్. 228

వ. ఇట్లు వచ్చిన వేదవ్యాసమునీంద్రునకు నంజలు లతిభక్తి నమస్కరించి యాసనార్ఘ్యాదివిధులం బూజించి యున్నవారలం గరుణార్ద్రదృష్టిం జూచి కృష్ణద్వైపాయనుం డి ట్లనియె. 229

పద్మకము. కొడుకుపల్కు విని కూడదు నాక దురాత్ముఁ డై
కడఁగి మీకు నపకారము సేసి ధరిత్రి వె
ల్వడఁగఁ బంచె గడుఁబాపమతిన్ ధృతరాష్ట్రుఁ డె
య్యెడల దుర్జనుల నేమఱి నమ్మఁగఁ బోలునే. 230

వ. దీని నెఱింగి మీకు హితోపదేశంబు సేయవచ్చితి నిఖిలధర్మవిదుల రయి వినీతుల రయిన మీకు బాంధవవియోజనం బయిన యీకర్మంబు పురాకృతంబు దీనికి శోకింపవలవదు కొండొకకాలంబునకు మీరును బాంధవులం గలసి యెప్పటియట్ల రాజ్యంబు సేయుదు రిది శాలిహోత్రు తపఃప్రభావంబున నైన కొలను దీనిజలంబు లుపయోగించినవారికి బుభుక్షాపిపాసలు లే వివ్వనస్పతి

యును శీతవాతాతపవర్షంబులవలన రక్షించు నిందొరు లెఱుంగకుండఁ గార్యార్థుల రై కతిపయదినంబు లుండి యేకచక్రపురంబున కేఁగి యందు బ్రాహ్మణ భావంబున బ్రాహ్మణగోష్ఠి నుండి నారాక ప్రతీక్షించి యుండునది యని కఱపి తనకు వినయావనతు లయి కృతాంజలు లయిన మనుమల దీవించి కౌఁగిలించుకొని బాష్పపూరితనయన యయి మ్రొక్కి యున్నకోడలి నూరార్చి నీకొడుకు ధర్మనిత్యుం డీయుధిష్ఠిరుండు నారాయణభుజంబులంబోని తననలువురుదమ్ముల బలంబున సర్వపార్థివుల శాసించి సార్వభౌముం డై రాజసూయాశ్వమేధాది క్రతువులు సేసి పితృపైతామహం బైన రాజ్యలక్ష్మి ననుభవించుచుం గురు కులంబు నెల్లఁ బవిత్రంబు సేయు నని శోకోపశమనంబు జేసి హిడింబం జూచి దీనిపేరు కమలపాలిక యిది భీమునకు వశవర్తిని యయి పరిచరించి మహాసత్త్వుం డయిన కొడుకుం గాంచు నాతండు మి మ్మందఱ నాపద్విషయంబున నుద్ధరించు నని చెప్పి మునివరుండు తిరోహితుం డైన. 231

క. అమ్మునివరుకఱపిన మా
ర్గమ్మునఁ బాండవులు విగతకల్మషు లవిషా
దమ్మున సుఖ ముండిరి విన
య మ్మొప్పఁగ శాలిహోత్రునాశ్రమభూమిన్. 232

వ. అంత. 233

చ. పవనతనూజుఁ డక్కమలపాలికచేత వినీతుఁ డై మహా
ర్ణవవృతభూమిలోఁ గలవనంబుల హంసబలాకసారసా
రవరుచిరాపగావరసరఃపులినంబులఁ బర్వతంబులన్
వివిధవిహారుఁ డై యనుభవించె నభీష్టమనోజభోగముల్. 234

-:హిడింబయందు ఘటోత్కచుండు పుట్టుట:-

సం. 1—143—27

చ. నరవరుఁ డైన భీమువలనం బ్రభవించె హిడింబకున్ సుతుం
డురుతరభీమరూపుఁడు ఘటోత్కచనాముఁడు విస్ఫురద్భయం
కరవదనంబు శంకునిభకర్ణములున్ వికృతాక్షులుం బయో
ధరవరవర్ణమున్ వికటదారుణదంష్ట్రిలు నొప్పుచుండఁగన్. 235

వ. ఇట్లు సద్యోగర్భంబునం గామరూపధరుం డై ఘటోత్కచుండు పుట్టి తత్క్షణంబ నవయౌవనుండును ననేకాస్త్రశస్త్రకుశలుండును నపరిమితరాక్షసపిశాచ బలపరివృతుండును నై తల్లిదండ్రులకుం గుంతీదేవికి మ్రొక్కిన నగ్రనందనుం డగుట నందఱును గరంబు గారవంబునఁ గొనియాడం గొన్ని దినంబు లుండి యొక్కనాఁ డంజలిపుటఘటితమస్తకుం డయి రాక్షసపిశాచ బలంబులతోడ నాయిమ్ముల నుండెదం బనిగలయప్పుడు నన్నుఁ దలంచునది యక్షణంబ వత్తు నని యందఱిచేత ననుజ్ఞాతుం డై తల్లిం దోడ్కొని యుత్తరాభిముఖుం డయి యరిగె నిట పాండవులును శాలిహోత్రునొద్ద ననేకధర్మశాస్త్రనీతిశాస్త్రంబు లభ్యసించి యమ్మునివరు వీడ్కొని చని విదర్భమత్స్యత్రిగర్తకీచకవిషయంబులు గడచి యేకచక్రం బను నగ్రహారంబు గని. 236

-:పాండవులు ఏకచక్రపురంబున విప్రగృహంబున నుండుట:-

సం. 1_144_1

క. లలితజటాజినకుశవ
ల్కలధరు లై వేద మొప్పఁగాఁ జదువుచు ని
మ్ముల బ్రహ్మచారివృత్తిని
వెలయఁగ నం దుండి రొక్కవిప్రగృహమునన్. 237

క. ధృతిఁ జదువుచు భిక్షార్థము
ప్రతిగృహమున కరుగుచున్న భవ్యుల మౌన
వ్రతులం దృప్తులఁ జేసిరి
సతతము నందుల గృహస్థసద్ద్విజులు దయన్. 238

క. జలజప్రియతేజుల వీ
రల ధీరుల ధరణివలయరాజ్యశ్రీయో
గ్యుల ని ట్లేలొకొ భిక్షు
కులఁ జేసె విధాతృఁ డంచు శోకింప జనుల్. 239

క. పరమాన్నభక్ష్యభిక్షా
పరిపూర్ణ తరంబు లయిన పాత్రము లయ్యే
వురు నిత్యంబు నివేదిం
తురు దల్లికిఁ గరము భక్తితో వినయమునన్. 240

వ. కుంతియును దాని రెండుభాగంబులు సేసి యం దొక్కభాగంబు భీమునకుం బెట్టి దక్కినభాగంబు గడమకొడుకులుం దానునుం గుడుచుచు నిట్లు ప్రచ్ఛన్నులై యేకచక్రపురంబున నున్నంత నొక్కనాఁడు ధర్మార్జునయములు భిక్షార్థం బరిగిన నిట కుంతియు భీముండును దమవిడిసినవిప్రగృహంబున నున్నంత నం దొక్కపెట్ట యార్తధ్వని యెగసిన విని కుంతీదేవి యెంతయు సంతాపించి భీమున కి ట్లనియె. 241

తే. ఇందు సుఖ ముండితిమి యొరు లెఱుఁగకుండ
నేలొకో యిప్పు డీవిప్రునింట నార్త
రవము వీతెంచె దీని నారసి యెఱుంగ
వలయుఁ దత్ప్రతీకారంబు వలయుఁ జేయ. 242

వ. పరోపకారి యైన యీ బ్రాహ్మణునకు నేమి ప్రియము సేయ సమకూరునో యని చింతించుచున్నచో నిప్పు డెద్దియేనియు నొక్కదుస్తరం బయిన దుఃఖం బీగృహస్థున కయ్యెం గావలయు నామనంబు మలమల మఱఁగెడుఁ గావున దీనిం దలఁగి వీరికి మనఃప్రియంబు సేయవలయు. 243

క. కృత మెఱుఁగుట పుణ్యము స
న్మతి దానికి సమము సేఁత మధ్యము మఱి త
త్కృతమున కగ్గలముగ స
త్కృతి సేయుట యుత్తమంబు కృతబుద్ధులకున్ 244

వ. అనిన విని భీమసేనుం డి ట్లనియె. 245

ఆ. ఎఱిఁగి నాకుఁ జెప్పు మిది యేమి యెవ్వరి
వలన నింత యయ్యె వగవనేల
యెంతకడిఁది యైన నిది యేను దీర్చి యీ
విప్రునకుఁ బ్రియంబు విస్తరింతు. 246

వ. అనినం గుంతి యట్ల చేయుదు నని చని దుఃఖపరవశు లయి పరిదేవనంబు సేయుచున్న వారలం జూచి యడుగ నేరక మిన్నకున్నంత బ్రాహ్మణుండు దనబాంధవులు విన ని ట్లనియె. 247

—:బకున కాహారముగాఁ బోవుటనుగూర్చి బ్రాహ్మణ
కుటుంబము విచారించుట:—

సం. 1—145—20

క. నలసారము సంసార మ
ఖిలదుఃఖావహము భయనికేతన మతిచం
చలము పరాధీనం బిం
దుల జీవన మేల నమ్ముదురు తత్త్వవిదుల్. 248

క. ఆదిని సంయోగవియో
గాదిద్వంద్వములు దేహి యగువానికి సం
పాదిల్లక తక్కవు పూ
ర్వోదయకర్మమున నెట్టియోగికి నయినన్. 249

తరువోజ. ఏనును బ్రజలును నీధర్మసతియు నేయుపాయంబున నిబ్బారిఁ గడవఁ
గా నేర్తు మెయ్యది గర్జ మిం దుండఁగా దేగుదమ యొండుగడ కని ముంద
రేనెంత సెప్పిన నెన్నండు వినద యిది యిట్టిదారుణ మిమ్మెయిఁ జేయఁ
గా నున్న విధి యేల కడవంగ నిచ్చుఁ గర్భవిపాకంబు గడవంగ లావె. 250

సీ. మంత్రయుక్తంబుగా మత్పరిణీత యైన
ధర్మచారిణి యగుదాని వినయ
వతిఁ బ్రజావతి నను వ్రత నెట్టు లసురకు
భక్ష్యంబ వగు మని పనుపనేర్తు
ధర్మాభివృద్ధిగాఁ దగువరునకు నీగ
నిల్లడ బ్రహ్మచే నిడఁగఁ బడిన
యిక్కన్య యతిబాల యిం దుద్భవం బగు
దౌహిత్రలాభంబు దలఁగ నెట్లు

ఆ. దీనిఁ బుత్తు మఱి మదీయపిండోదక
నిధిఁ దనూజుఁ గులము నిస్తరించు
వానిఁ బితృగణంబువలని ఋణంబుఁ బా
చిన మహోపకారిఁ జిఱుతవాని. 251

ఆ. ఎట్టు సూచి చూచి యిది పాప మనక య
య్యసురవాతఁ ద్రోతు నదయవృత్తి
నరిగి యేన యిప్పు డసురకు నాహార
మగుదు వీరిఁ బుచ్చనగునె నాకు. 252

వ. అని యాత్మపరిత్యాగంబునందుఁ గృతనిశ్చయుం డై యున్న బ్రాహ్మణుం జూచి బ్రాహ్మణి యి ట్లనియె. 253

క. మనుజులకు నెవ్విధంబున
ననతిక్రమణీయ మైన యాపద్విషయం
బున సంతాపింపఁగఁ జన
దని యెఱిఁగియు నగునె యెట్టు లని శోకింపన్. 254

వ. ఆరక్కసున కే నశనం బయ్యెద మీరు వగవకుండుఁడు భార్యయందుఁ బడయంబడునపత్యంబు నాయందు మున్న పడసితి రేనును ఋణవిముక్త నయితిం బ్రాణవియోగంబు సేసియయినను భార్య పతికి హితంబు సేయ వలయు మఱి యట్లుం గాక. 255

ఆ. పురుషుకంటె మున్ను పరలోక మేఁగిన
సతియ నోఁచినదియు సతులలోనఁ
బురుషహీన యైనఁ బరమపతివ్రత
యయ్యు జగముచేతఁ బ్రయ్యఁబడదె. 256

ఆ. పడిన యామిషంబు పక్షు లపేక్షించు
నట్లు పురుషహీన యయిన యువతిఁ
జూచి యెల్లవారుఁ జులుక నపేక్షింతు
రిదియుఁ బాప మనక హీనమతులు. 257

ఆ. సతివిముక్తి యయినఁ బతికిఁ బునర్దార
సంగ్రహంబు సేఁత శాస్త్రమతము
పతివిముక్తుఁ డయినసతి కన్యపురుషసం
గ్రహము సేఁత లోకగర్హితంబు. 258

వ. కావున నేను భవద్విహీన నయి యొక్కనిమిషం బేనియు జీవింపనేర నేర్చితి నేనియు నిక్కుమారుల రక్షింపనేర నెట్లనిన శూద్రులు వేదశ్రుతిం బ్రార్థించునట్లు కులాచారసదృశులుగానివారికన్యం బ్రార్థించినం దత్ప్రతీకారంబు సేయను నిక్కుమారునందు గుణాధానంబు సేయను నాకొలంది గాదు మత్పరోక్షంబునం బునర్దారపరిగ్రహంబు సేసి గృహస్థధర్మంబును నగ్నిహోత్రంబునుం బుత్త్రిలను రక్షించునది యనుచు మరణవ్యవసాయంబునం దున్న తల్లిని దండ్రిం జూచి కూఁతు రిట్లనియె. 259

ఆ. ఒలసి యెంతకాల ముండిన నేను మీ
దానఁ గాన యొరులధనమ నన్ను
నెన్నఁడయిన నొరుల కిచ్చువో నసురకు
భోజనముగ నిచ్చి పుచ్చుఁ డిపుడ. 260

తే. తండ్రిచేయు తిలోదకదానవిధులు
పొందుఁ బరలోకగత యైన పుత్త్రియందుఁ
బుత్త్రి చేసినవిధులు దత్పురుషుఁ గాని
తల్లిదండ్రులఁ బొందవు ధర్మయుక్తి. 261

వ. మీకు నాయం దయ్యెడు దౌహిత్రలాభంబున కంటె మీరిద్దఱు జీవించిన ననేకపుత్త్రపౌత్త్రలాభం బగు దానంజేసి కులంబు నిలుచుం గావున నన్నుఁ బుచ్చుం డనినఁ గూఁతుం గౌఁగిలించుకొని యేడ్చుచున్న వారలకన్నీళ్లు దుడుచుచు. 262

తే. బాలకుం డొకకొండుకకోల చేతఁ
బట్టికొని యేన రక్కసుఁ గిట్టి చంపి
చులుక వత్తు మీ రేడ్వఁగా వలవ దనుచుఁ
గలయ నూరార్చెఁ దనతొక్కుఁబలుకు లొప్ప. 263

వ. వానియవ్యక్తవచనంబులు విని యందఱు నేడ్పుడిగిన నయ్యవసరంబునం గుంతీదేవి వారల డాయంబోయి. 264

క. ఇది యేమి తెఱఁగు దీనికి
మొద లెయ్యది నాకుఁ దెల్లముగఁ జెప్పుఁడు తీ
ర్చెద నని విగతాసులఁ దన
మృదువచనప్రశ్న మను నమృతమున నెత్తెన్. 265

వ. ఇట్లడిగినఁ గుంతీదేవికి నవ్విప్రుం డిట్లనియె. 266

—:కుంతీదేవికి బ్రాహ్మణుండు తనదుఃఖకారణంబును దెలుపుట:—

సం. 1—148—1

సీ. ఏ నేమి సెప్పుదు దీని నెవ్వరికిని
మానుషంబునఁ దీర్పరానిదాని
నయినను జెప్పెదఁ బ్రియహితవచన యీ
ప్రోలికి నామడనేల నల్ల
యమునానదీగహ్వరమున బకుం డను
రక్కసుం డుండి వాఁ డక్కజముగ
నిందుల కాఁపుల నందఱఁ దొల్లి యి
ల్వరుస మ్రింగుచునున్నఁ బరమసాధు

ఆ. లగు ధరామరేంద్రు లగణిత జపహోమ
దానవిధులఁ జేసి వానివలనఁ
గ్రమము వడసి యొక్కసమయంబుఁ జేసిరి
యొనర దానితెఱఁగు వినుము తల్లి. 267

వ. నిత్యంబు నిలువరుస నొక్కమానిసి రెండెనుపోతులం బూన్చిన శకటంబున
నపరిమితభక్ష్యపిశితమిశ్రాన్నంబు నించికొనిపోయిన దానిని వానిని నయ్యెను
పోతులను భక్షించుచు. 268

ఆ. మనుజభక్షుఁ డిదియ తనకు నప్పనముగా
నొరులవలనిబాధ నొరయకుండ
దీనిఁ గాచుచుండు నీనాటిరాజును
దలఁపఁ డసుర నోర్వ బలిమి లేమి. 269

ఉ. పోలఁగ ధర్మశీలుఁ డయి భూరిబలాధికుఁ డైన ధారుణీ
పాలకురక్ష ము న్వడసి భార్యను బుత్త్రిల నర్థయుక్తితో
నోలిన మేలుగాఁ బడసి యూళ్ళను నున్నది యట్లు గాని నాఁ
డేల గృహస్థవృత్తి సుఖ మేఁగి వనంబున నున్కి కష్టమే. 270

క. అరి యని విప్రులచేతను
ధరణీశులు వోఁకయును మొదలుగాఁ గొన రె
వ్వరు నిప్పాపుఁడుమానిసి
నరి గొనియెడు భక్షణార్థి యై విప్రులచేన్. 271

వ. పెద్దకాలంబునకు నీయిలువరుస నేఁడు మాకు వచ్చె నిచ్చిఁబుతవాని నారాక్షసు నకు భక్ష్యంబు గాఁ బుచ్చనోప నేన పోయెద నని దుఃఖించి పలికిన బ్రాహ్మ ణునకుఁ గుంతి యి ట్లనియె నయ్యా దీనికి సంతాపింప వలవ దీయాపద దలఁగునట్టి యుపాయంబు గంటి నీకుం గొడు కొక్కరుండ వాఁడును గడు బాలుండు బలి గొనిపోవ నర్హుండు గాఁడు నా కేవురుగొడుకులు గలరు వారలలో నొక్కరుం డారక్కసునకు భవదర్థంబుగా బలి గొనిపోయెడు ననిన దాని విన నోడి బ్రాహ్మణుండు చెవులు మూసికొని యి ట్లనియె. 272

మధ్యాక్కర. అతిథి యై వచ్చిన బ్రాహ్మణున్ జీవితార్థి నై నాకు
హితముగా రక్కసువాతఁ ద్రోవ నే నె ట్లొడంబడుదు
మతి నవమానింపఁగా దనిన విప్రుమరణంబు దలఁచు
టతిపాతకము పాతకములలో బ్రహ్మహత్యయ పెద్ద. 273

క. ధృతిసెడి వేఁడెడువానిని
నతిథిని నభ్యాగతుని భయస్థుని శరణా
గతుఁ జంపఁగ నొడఁబడుదు
ర్మతి కిహముం బరముఁ గలదె మదిఁ బరికింపన్. 274

వ. మఱి యాత్మఘాతంబు మహాపాతకంబు దాని కె ట్లొడంబడితం చేని యది యనతిక్రమణీయం బయి యప్రతీకారం బయి యొరులచేతం జేయంబడుటం జేసి నాకుం బాతకంబు లేదు దానిం జేసినవానికి మహాపాతకం బగుం గావున బ్రాహ్మణహింస కే నొడంబడనోప ననినఁ గుంతి యి ట్లనియె. 275

—:బకుఁ జంప భీముని౯ బంపుటకుఁ గుంతి నిశ్చయించుట:—

సం. 1—149—13

క. ఏనును దీనిన తలఁచి మ
హీనుత విప్రవధ యెద సహింపక మఱి నా
సూను సమర్పించితి మ
త్సూను వధింపంగ రక్కసునకు వశంబే. 276

క. ఖలు నసుర నోర్వనోపెడు
బలయుతుఁగా నెఱిఁగి కొడుకుఁ బనిచెదఁగా కి
మ్ముల శతపుత్త్రిలు గలధ
న్యుల కైన ననిష్టఁ డగు తనూజుఁడు గలఁడే. 277

వ. ఈతనిచేతఁ దొల్లియుఁ బెక్కండ్రసురలు నిహతు లయిరి వీఁడు మహాబల సంపన్నుండు మంత్రసిద్ధుం డని భీముం బిలిచి యీబ్రాహ్మణునాపదం దలఁగి నాకు మనఃప్రియంబు సేయు మనిన వల్లె యని భీముం డారక్కసుఁ జంపం బూనె బ్రాహ్మణుండును దనబంధువర్గంబుతో సంతసిల్లె నంత ధర్మార్జుననకులసహదేవులు వచ్చి పరమహర్షపరిపూర్ణుం డై యున్న పవన తనయునాకారం బుపలక్షించి విస్మితు లగుచుండ ధర్మతనయుం డల్లనఁ దల్లికి నిట్లనియె. 278

చ. నరనుతకీర్తి యీయనిలనందనుఁ డెవ్వరితోడనేని భీ
కరసమరంబు సేయ సమకట్టినయట్లు మహాసురాగని
ర్భరమున నున్నవాఁ డితనిభావము సూడఁగ వేఱు వీని సు
స్థిరబలు మీరు పంచితిరొ చెచ్చెరఁ దాన యుపక్రమించెనో. 279

వ. అని యడిగిన ధర్మతనయునకుఁ గుంతీదేవి యీయేకచక్రపురంబున బ్రాహ్మణుల బకాసురుండు బాధించుటయుఁ దమవిడిసినయింటిబ్రాహ్మణుని కైన యాపదయు దానిం దీర్పం బవనతనయు బ్రాహ్మణార్థంబుగాఁ దనసమర్పించుటయుం జెప్పిన విని ధర్మజుండు దుఃఖించి యిది యేమి సాహసంబు సేసితి రొల్లకొడుకులకుంగాఁ దమకొడుకుల విడుచు దుర్బుద్ధులునుం గలరె యిది లోకాచారవిరుద్ధంబు మఱి భీమ సేనుఁడు మీకు విడువందగియెడికొడుకే. 280

సీ. ఇతనివిక్రమ మాశ్రయించియ కాదె య
యొ్యడ లక్కయిల్లు వెల్వడఁగఁ గంటి
మడవిలో నిద్రావశాత్ములై యున్న
మననిద్రఁ జెఱుప గా దని హిడింబు
నెడగల్గఁ గొనిపోయి యెక్కటి సంపిన
దండితశత్రుఁ డీతండ కాఁడె
యితనిబల్మిన కాదె యెంతయు భీతులై
ధృతరాష్ట్రనందనుల్ ధృతియుఁ దఱఁగి

ఆ. నిద్ర లేక తమకు నిలచునుపాయంబు
లొండుదక్కి వెదకుచున్నవారు
బలియు నిట్టిభీము బ్రాహ్మణార్థమ్ముగా
నసురవాతఁ ద్రోతు రవ్వ యిట్లు. 281

వ. అక్కట దుఃఖాతిశయంబున మతిభ్రమణం బయ్యెంగా కేమి యనినఁ గొడు
కునకుఁ గుంతి యి ట్లనియె. 282

ఆ. భ్రమవిమోహలోభభయపరిభూత నై
కొడుకు విడువ నంత వెడఁగ నయ్య
యేను భీముశక్తి యెఱుఁగక పంచిన
దానఁ గాను వినుము వీనిశక్తి. 283

తే. వీఁడుపుట్టినపదియగునాఁడు పెలుచఁ
బడియె నాచేతనుండి యప్పర్వతమునఁ
బడిన వడిఁ జేసి బాలకునొడలు దాఁకి
యచటిరా లెల్ల బెల్లు న గ్గయ్యెఁ జూవె. 284

వ. అట్టి వజ్రకాయుండు వజ్రధరు నయిన నోర్వనోపునట్టిసమర్థుండు రక్కసు
నశ్రమంబునం జంపి యిందుల బ్రాహ్మణులబాధ యుడుచుం బవనతనయు
నుద్దేశించి సంతాపింపవలవదు మనకు సుఖనివాసంబు సేసి పరమోపకారి యైన
యీబ్రాహ్మణునకుఁ బ్రత్యుపకారంబు సేయ సమకూరె. 285

—:కుంతి ధర్మజునకుఁ బరదుఃఖనివారణము పరమపుణ్యం
బని తెలుపుట:—

సం. 1-150-20

సీ. ఉత్తమక్షత్త్రియుం డొరులదుఃఖంబులు
దలఁగంగఁ బుట్టిన ధర్మశీలుఁ
డలయక మృత్యుభయం బైనచో విప్రుఁ
గాచి సత్పుణ్యలోకములు వడయు
ధన్యుఁ డై క్షత్త్రియు దయఁ గాచి బుధలోక
కీర్తనీయం బగు కీర్తి వడయు
వైశ్యశూద్రులఁ గాచి వసుధాతలస్థిత
సర్వప్రజానురంజనము వడయు

ఆ. ననఘ సన్మునీంద్రుఁ డయిన వేదవ్యాసు
వలన దీని నిక్కువముగ వింటి
బ్రాహ్మణులకుఁ బ్రియము పాయక చేయంగఁ
గాన్పచూవె పుణ్యకర్మఫలము. 286

క. జనసుత బ్రాహ్మణకార్యము
సనఁ జేసిన బ్రాహ్మణప్రసాదంబున నీ
కును నీతమ్ములకును నగు
ననవరతశ్రీసుఖాయురైశ్వర్యంబుల్. 287

వ. అనిన విని ధర్మతనయుండు గుంతీదేవికారుణ్యబుద్ధికి బ్రాహ్మణభక్తికి
ధర్మనిత్యతకు సంతసిల్లి తానును భీమసేను నియోగించె నంత భీముం
డవ్విప్రున కిట్లనియె. 288

ఆ. కడుపునిండఁ గుడువఁ గానమి రే యెల్ల
గన్ను వొందకున్నఁ గరము డస్సి
యున్నవాఁడ నాకు నోపుదు రేని యా
హారతృప్తి సేయుఁ దట్టు లయిన. 289

ఇ. బలము పెద్ద గలిగి పాపిష్ఠ రక్కసుఁ
జంపి యిప్పురమునజనుల కెల్ల
హర్ష మే నొనర్తు ననవుడు విప్రుఁడు
దానుఁ జుట్టములును దక్షణంబ. 290

తరలము. పలుదెఱుంగుల పిండివంటలుఁ బప్పుగూడును నేతికుం
డలు గుడంబు దధిప్రపూర్ణ ఘటంబులుం గొనివచ్చి యీ
నలఘుస త్త్వుఁడు మారుతాత్మజుఁ డన్నిటన్ గతఖేదుఁ డై
బలము గల్గి కడంగె నప్పుడు బ్రాహ్మణార్థము సేయఁగన్. 291

—:భీముఁడు బకాసురుని జంపఁబోవుట:—

సం. 1–151–1

వ. ఇట్లు భీమసేనుం డిష్టాన్నోపభోగంబునం దృప్తుం డయి భక్ష్యాన్నపూర్ణం బయినశకటంబు నెక్కి దక్షిణాభిముఖుం డయి బకాసురుం డున్న చోటికిం జని యార్ద్రశుష్కకళేబరదుర్గంధనిందితం బయిన బకస్థానంబు డాయక యెడ గలిగి యమునాతీరంబున శకటంబు నిలిపి యారక్కసుం బిలుచుచు వాని వచ్చునంతకు మిన్నకుండనేల యని కాళ్ళు సేతులుఁ గడిగికొని యాచమించి యాశకటంబుపయి కూడు గుడుచుచుండె నట బకాసురుండును. 292

ఆ. ప్రొద్దు నేఁడు పెద్దవోయె నిత్యము నిట
తెచ్చియిచ్చుబలియుఁ దెచ్చి యీఁగ
నొల్ల కెలుగు లిచ్చుచున్నవాఁ డమ్మను
జాధముండు మెచ్చఁ డయ్యె ననుచు. 293

ఆ. అలిగి యొడుగఱచి యాఁకటిపెలుచన
నిలువనోప కసుర నింగిదాఁకఁ
బెరిఁగి యరుగుదెంచె భీమరూపంబుతో
నుగ్రభంగి భీముఁ డున్నదెసకు. 294

సీ. చనుదెంచి ముందట శకటంబుపై నుండి
యోడక కుడుచుచున్నభీము
దవ్వులఁ జూచి నిత్యము నాకు నియమించి
కొని వచ్చుకూడేల కుడిచె దీవు
గడుఁ గ్రొవ్వి రేకచక్రంబునవారల
కే నింతయెల్లి ద మేల యైతి
నని డాయవచ్చి యయ్యనిలనందనువీపు
బిడికిటఁ బొడచిన బెదర కసుర

ఆ. వలను సూడ కొండు వగవక యెప్పటి
యట్ల కుడుచుచున్న నలిగి బకుఁడు
వీనిబాగు సూడ వే అంచు డాసిన
తరువుఁ బెఱికికొనుచుఁ దా కుదెంచె. 295

వ. అంతకు ముందఱ భీమసేనుం డంతకూడునుం గుడిచి యనంత బలసమేతుం
డై యంతకాకారంబున మల్లసఱచుకొని యార్చుచు. 296

ఉ. ఇంచుకయేని పాపమున కెన్నఁడు రోయక యెల్లవారి బా
ధించి మనుష్యమాంసములు దించును గ్రొవ్వితి వాని నెల్లఁ గ్ర
క్కించెద నీమదాంధ్య ముడిగించెద నిప్పుడ కాలుఁ ద్రొక్కి కే
గించెదఁ జక్కనై నిలుము గిట్టి రణంబున రాక్షసాధమా. 297

—:భీమసేనుఁడు బకాసురుం జంపుట:—

సం. 1—151—15

వ. అనుచు సమీరణసుతుండు దనసమీపంబున నున్న విశాలసాలవృక్షంబు వెఱికి
కొని రక్కసుపై వైచిన వాఁడును దనచేతివృక్షంబున దానిభగ్నంబుఁ జేసె
నిట్లిరువురు నొక్కవడి వృక్షయుద్ధంబు సేసి యాపన్నమహీరుహంబులు
సమసిన మల్లయుద్ధసన్నద్ధు లై. 298

చ. పరువడి నొండొరుం బెనఁగి పట్టుచుఁ ద్రోచుచు నీడ్చుచుం బర
స్పరజయకాంక్షు లైన బకపాండవవీరులపాదఘట్టనన్
ధరణీతలంబు గ్రక్కదలెఁ దన్నికటద్రుమవల్లు లెల్ల జ
ర్జరితము లయ్యె నిష్ఠురవిశాలశిలల్ నుఱు మయ్యె నయ్యెడన్. 299

ఉ. ఇద్దఅహంకృతిధ్వనులు నిద్దఅభూరిభుజారవంబు న
య్యిద్దఅముష్టిఘాతజనితేరితదారుణనిస్వనంబు న
య్యిద్దఅపాదఘట్టితమహీరవమున్ విని చూపఱెల్లనుం
దద్దయు భీతి నచ్చటికిఁ దా రెడగల్గఁగఁ బాఱి రొక్కఁడై. 300

వ. ఇట్లు భీమబకాసురు లాసురంబునం బెనంగి మల్లయుద్ధంబు సేయునెడ. 301

క. కడఁగి వృకోదరుఁ డసురం
బడఁగా ధర వైచి వామపాదంబునఁ జే
ద్పడ వానిఱొమ్ముఁ దాఁచెం
గడుకొని యసురయును లేచి కడునుద్ధతుఁ డై. 302

క. అనిలసుతుఁ బట్టికొని పె
ల్చన త్రోచి కడంగి కనకశైలనికుంజం
బును బోని వానివక్షముఁ
దనదృఢతరముష్టిఁ బొడిచెఁ దద్దయునలుకన్. 303

వ. భీముఁడును వానిహీనసత్త్వంగా నెఱింగి సురహస్తిహస్తానుకారంబు లైన
సవ్యదక్షిణహస్తంబుల నమ్మనుజకంటకుకటికంఠప్రదేశంబులు వట్టికొని. 304

ఉ. దారుణజానుదండఘనదండధరప్రతిముండు భీకరా
కారుఁడు వానివీపు విఱుగంబొడిచెం బిశితంబుతో నవ
ద్వారములన్ మహారుధిరధారలు బోరన నొల్కి మాంసపం
కారుణవారిఘోరనదు లై పఱవన్ విపినాంతరంబునన్. 305

వ. ఇట్లు బకాసురుండు భీముచేత నిహతుం డయి విగతజీవితుం డగుచుండి
యఱచిన నమ్మహాధ్వని విని వానిబాంధవు లైన రక్కసులు పెక్కండ్రు
పఱతెంచిన వారలం జూచి భీముం డి ట్లనియె. 307

తే. ఇంక నెన్నండు రక్కసు లిద్దురాత్మ
నట్లు మనుజులఁ దినకుండుఁ డదరి మనుజ
భక్షణము సేసితిర యేని బకునియట్లు
చత్తు రని రక్కసుల కెల్లఁ జాటె వినఁగ. 307

వ. అంత నారాక్షసులు భీతులై భీముచేసినసమయంబున కొడంబడి నాఁటగోలె నేకచక్రనివాసులకు నుపద్రవంబుఁ జేయ నోడి రట్లు భీముండు బకాసురుం జంపి వానిం జంపుట జగద్విదితంబుగాఁ దత్కళేబరం బీడ్చుకొని వచ్చి నగరద్వారసమీపంబున వైచి యందులవిప్రులకు సంతోషంబు సేసి నిజనివాసంబునకుం జని తద్వృత్తాంతం బంతయుఁ దల్లికి సహోదరులకుం జెప్పియున్నంత. 308

ఉ. వీఁ డొక మంత్రసిద్ధుఁ డగువిప్రుఁ డసాధ్యబలున్ బకాసురున్
నేఁ డనిఁ జంపెనట్టె యితనిం జని చూతమ యంచుఁ జెచ్చెరం
బోఁడిగ వేత్రకీయమున భూసురు లాదిగ వచ్చి చూచి ర
వ్వాఁడిమగంటిమిన్ వెలయువాని వృకోదరు నెల్లవారలున్. 309

క. అని యిట్లు పాండునృపనం
దనులచరిత్రంబు సెప్పెఁ దా వైశంపా
యనుఁడు జనమేజయున కని
జనవినుతచరిత్రపాత్ర సౌజన్యనిధీ. 310

ఆశ్వాసాంతము

క. మలహారినాథ విలస
చ్చళుక్యకులతిలక రాజసర్వజ్ఞ రిపు
ప్రలయప్రతాప పరనృప
లలనాననకమలహారిణలాంఛనమూర్తీ. 311

మాలిని. ప్రణమదఖిలధాత్రీపాలకాలోలచూడా
మణిగణకిరణశ్రీమండితాంఘ్రీ నరేంద్రా
గ్రణి నిఖిలమహీరక్షామణీ రాజనారా
యణ విమలమతీ శీతాంశువంశప్రకాశీ. 312

గ ద్య ము

ఇది సకలసుకవిజనవినుత నన్నయభట్టప్రణీతం బైన శ్రీమహాభారతంబునం
దాదిపర్వంబునం గుమారాస్త్రవిద్యాసందర్శనంబును ద్రుపదగ్రహణ
మోక్షణంబును దుర్యోధనుదుర్మంత్రంబును వారణావతయాత్రయు
జతుగృహదాహంబును విదురోపదిష్టద్వారంబునం బాండవాప
క్రమణంబును హిడింబువధయును హిడింబావివాహంబును
వ్యాససందర్శనంబును ఘటోత్కచసంభవంబును
విప్రగృహంబున నజ్ఞాతచర్యయును
బకాసురవధయును నన్నది
ష ష్ఠా శ్వా స ము.

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము

ఆదిపర్వము—సప్తమాశ్వాసము

శ్రీరాజరాజ వీర
శ్రీరమణీరమ్యగంధసింధురహయశి
క్షారూఢిదక్ష దక్షమ
ఖారిదయాలబ్ధసుస్థిరైశ్వర్యపదా. 1

—:ధృష్టద్యుమ్న ద్రౌపదుల యుత్పత్తివృత్తాంతము:—

సం. 1–153–1

వ. అక్కథకుండు శౌనకాదిమహామునులకుం జెప్పె నట్లు పాండవులు విప్రవేషం బున నేకచక్రపురంబునందు వేదాధ్యయనంబు సేయుచు విప్రగృహంబున నున్న కొన్నిదినంబులకు నొక్కబ్రాహ్మణుండు ద్రుపదుపురంబుననుండి చను దెంచి విశ్రమార్థి యైన నాగృహస్థుండు వాని నభ్యాగతపూజల సంతుష్టుం జేసి యున్నంతఁ గుంతీదేవి గొడుకులుం దాను నవ్విప్రు నతిప్రీతి నుపాసించి యయ్యా మీర లెందుండి వచ్చితి రేదేశంబులు రమ్యంబు లెందులరాజులు గుణవంతు లని యడిగిన నవ్విప్రుం డీ ట్లనియె. 2

చ. సొలయక యెల్లదేశములఁ జూచితి నందుఁ బ్రసిద్ధులైన రా
జుల సుచరిత్రసంపదలుఁ జూచితి నాద్రుపదేశుదేశముం
బొలుపున నొండుదేశములు పోల్పఁగ నెవ్వియు లేవు సద్గుణం
బులఁ బరు లెవ్వరున్ ద్రుపదుఁ బోలఁగలేరు ధరాతలంబునన్. 3

వ. ఆద్రుపదుండు దనకూఁతు నగ్నికుండసముద్భవ యైన దాని నయోనిజ నగణ్య పుణ్యలావణ్యగుణసమన్విత సమరూపుఁ డైన రాజపుత్త్రునకు వివాహంబు సేయం గానక స్వయంవరంబు రచియించుచున్నవాఁ డనినం గుంతియు ధర్మ తనయుండును విస్మితు లై యది యేమి కారణంబున నయోనిజ యయ్యె

నక్కన్య నెవ్విధంబున ద్రుపదుండు వడసె దీని నవి స్తరంబుగాఁ జెప్పు
మనిన నవ్విప్రుండు వారల కి ట్లనియె. 4

సీ. ఆదిభరద్వాజుఁ డను మునికలశంబు
నం దుద్భవించిన యనఘమూర్తి
ద్రోణుండు మఱి పృషతున కుద్భవించిన
ద్రుపదుండు నొక్కటఁ దొడఁగి యిష్ట
సఖు లయి వేదముల్ సదివి ధనుర్వేద
మగ్నివేశులతోడ నర్థిఁ గఱచి
చని ద్రుపదుండు పాంచాలభూములకు రా
జైన భారద్వాజుఁ డతనికడకు

ఆ. నరిగి వానిచేత నవమానితుం డయి
హస్తిపురికి వచ్చి యఖిలకురుకు
మారవరుల నెల్ల మానుగా శస్త్రకో
విదులఁ జేసె లోకవిదితయశుఁడు. 5

వ. ఇట్లు దనవలన విలువిద్య గఱచిన పాండవకౌరవకుమారులం జూచి ద్రోణుండు
నా కవమానంబు సేసిన యప్పాంచాలు నోడించి పట్టికొని తెం డిదియ నాకు
గురుదక్షిణ యగు నని పంచిన వల్లె యని యందఱు నాద్రుపదుపయిం బోయి
వానిచేత నిర్జితు లయిన నర్జునుండు ద్రుపదుతోడ మహాయుద్ధంబు సేసి
వానిం బట్టికొని వచ్చి ద్రోణున కొప్పించిన నతండును. 6

ఆ. ఉల్లసంబు లాడి యోడకు పొమ్మని
ద్రుపదు విడిచిపుచ్చె ద్రోణుచేత
నట్లు విడువఁబడి తదవమానతప్తుఁ డై
పృషతనందనుండు పెద్దయలిగి. 7

వ. రణరంగంబున ద్రోణు వధియించునట్టి కొడుకును నర్జునునకు దేవి యగునట్టి
కూఁతునుం బడయుదు నని బ్రహ్మవిదు లయిన బ్రాహ్మణులనివాసంబులకుం
జని నిత్యంబును బ్రాహ్మణోపాస్తి సేయుచు నొక్కనాఁడు గంగాకూలంబు

నందు వానప్రస్థవృత్తి నున్న యాజోపయాజులనువారి నిద్దఱ ననవరత
వ్రతవ్యాసక్తులం గాశ్యపగోత్రులం గని వారికి నమస్కరించి యందుఁ
గొండుక యయ్యును దపోమహిమ నెవ్వరికంటెఁ బెద్ద యైనవాని నుపయాజు
నుపాసించి యి ట్లనియె. 8

క. మునినాథ నాకు సత్సుత
జననం బగునట్టిక్రతువు సద్విధిఁ గావిం
చినఁ గృతకృత్యుఁడ నగుదుం
గొను మిచ్చెద నీకు లక్షగోధేనువులన్. 9

వ. అనిన నుపయాజుండు దే నిట్టిఫలంబు నపేక్షింప నెవ్వరేని ఫలార్థు లగుదు
రందుల కేఁగు మనిన ద్రుపదుండు వెండియు వానిన యొక్కసంవత్సరం
బారాధించిన నమ్ముని వాని కి ట్లనియె. 10

తే. అనఘచరితుఁడు మాయన్న వనములోనఁ
జనుచు నొక్కనాఁ డొక్కపం డొనరఁ గాంచి
కొనియె శుచి యగు శుచియుఁ గా దని యెఱుంగఁ
బడని భూమితలంబుపైఁ బడినదాని. 11

వ. ఫలార్థి యయినవాఁడు తత్ఫలానుబంధంబు లయినదోషంబులు పరికింపండు
గావున నమ్మునివరుండు నీ కభిమతంబు సేయుం బొ మ్మనిన ద్రుపదుం డరిగి
సంహితాధ్యయనాదిపంచమహాయజ్ఞంబులు సేయుచు శిలోంఛవృత్తి భైక్ష
సంపాదితకుటుంబభారుం డై ఘోరతపోవృత్తి నున్న యాజుం గని నమ
స్కరించి యి ట్లనియె. 12

క. మునినాథ నాకు సత్సుత
జననం బగునట్టి క్రతువు సద్విధిఁ గావిం
చినఁ గృతకృత్యుఁడ నగుదుం
గొను మిచ్చెద నీకు లక్షగోధేనువులన్. 13

వ. అని ప్రార్థించి వెండియు నాద్రుపదుండు యాజున కి ట్లనియె. 14

క. భారతవంశాచార్యుఁడు
భారద్వాజుండు నా కపాయము సేసెన్
ఘోరాజి నతని నోర్చు న
పారపరాక్రము సుపుత్త్రుఁ బడయఁగవలయున్. 15

క. షడరత్ని ధనుర్ధరుఁ డె
య్యెడ నజితుఁడు గాన వాని హీనుంగాఁ జే
యుఁడు నాకుఁ జతుర్వర్గము
వడయుట యని పృషతసుతుఁడు ప్రార్థించె మునిన్. 16

వ. అయ్యాజుండును యాజకత్వంబున కొడంబడి నీకోర్కికిం దగిన యట్టి కొడు కునుం గూఁతురు బుట్టుదు రొడకుండు మని యజ్ఞోపకరణద్రవ్యంబులు సమ కట్టికొని యథావిధి నుపయాజుండు సహాయుండుగా సౌత్రామణి యయిన కోకిలాదేవి పత్నిగా ద్రుపదుం బుత్రకామేష్టి సేయించిన నందు మంత్రాహుతు లం దృప్తుం డయిన యగ్నిదేవువలన. 17

క. జ్వాలాభీలాంగుఁడు కర
వాలబృహచ్చాపధరుఁడు వరవర్మకిరీ
టాలంకారుఁడు వహ్నియ
పోలె రథారూఢుఁ డొక్కపుత్త్రుఁడు పుట్టెన్. 18

వ. మఱియు. 19

తరలము. కులపవిత్రసితేతరోత్పలకోమలామలవర్ణ యు
త్పలసుగంధి లసన్మహోత్పలపత్త్రనేత్ర యరాళకుం
తలవిభాసిని దివ్యతేజముఁ దాల్చి యొక్కకుమారి ద
జ్జ్వలనకుండమునందుఁ బుట్టెఁ బ్రసన్నమూర్తి ముదంబుతోన్. 20

వ. ఇట్లు పుట్టినయక్కొడుకునకుం గూఁతునకు ధృష్టద్యుమ్నుండును గృష్ణయు ననునామంబు లాకాశవాణి జనవిదితంబుగా నుచ్చరించె నట్లు ద్రుపదుండు లబ్ధసంతానుం డయి సంతసిల్లి యాజునకు యథోక్తదక్షిణ లిచ్చి బ్రాహ్మణు లం బూజించి ధృష్టద్యుమ్నుని ధనుర్వేదపారగుం జేయించి యున్నంత నక్కన్య యిపుడు వివాహసమయప్రాప్త యయిన. 21

—: ద్రౌపదీవివాహప్రయత్నము:—

అమూలము.

ఉ. మానితు లైన పాండవకుమారులుఁ గుంతియు లక్క యింట ను
గ్రానలదగ్ధు లై రని ధరామరముఖ్యు లెఱింగి చెప్పఁగా
నానరనాయకుండు విని యాతతశోకమహానలజ్వల
న్మానసుఁ డయ్యె బంధుజనమంత్రిపురోహితవిప్రసన్నిధిన్. 22

వ. మఱియును. 23

సీ. ఇంద్రసమానున కిందీవరశ్యామ
సుందరాంగున కింద్రనందనునకు
దేవిఁగాఁ బ్రీతితో దీని నీఁగాంచితి
నని యున్నచో విధాతృనకు నిట్లు
పాడియె విఘ్న మాపాదింప నమ్మహా
ధ్వరమునఁ బుట్టినసరసిజాక్షి
నే నెట్టి లోరులకు నీ నేర్తు నని దుఃఖ
పరవశుఁ డయి యున్న ధరణిపతికిఁ

ఆ. దత్పురోహితుండు దా నిట్లు లనియె న
ప్పాండవులను గుఱిచి బహువిధంబు
లగు నిమిత్తములు నయంబునఁ జూచితి
నెగ్గు లేదు వారి కెల్ల లగ్గు. 24

వ. తొల్లి దేవేంద్రుండు గొండొకకాలం బదృశ్యుం డై యుండిన నతని గానక శచీదేవి శోకింపంబోయిన నుపశ్రుతింజేసి బృహస్పతి దానికి దేవేంద్రాగమనంబు సెప్పె నని వేదంబుల వినంబడుం గావున నేను నుపశ్రుతిం జూచితి నిది దప్పదు పాండవులు పరలోకగతులు గారు పరమానందంబున నున్నవారు వార లెందుండియు నిందులకు వత్తురు నీవును సుచిత్తుండ వయి స్వయంవరం బిప్పురంబున ఘోషింపం బంపు మిది కన్యాదానంబునందు రాజులకు శాస్త్రచోదితం బనినం బురోహితువచనంబునం జేసి యాఱడి ద్రుప

దుండు నేఁటికి డెబ్బదియే నగు దివసంబునం బౌషమాసంబున శుక్లపక్షంబున నష్టమియు రోహిణినాఁడు స్వయంవరం బని ఘోషింపం బంచి. 25

క. ఎవ్వరికిని మోపెట్టను
దివ్వను శక్యంబు గాని దృఢకార్ముకమున్
దవ్వై దివమునఁ దిరిగెడు
నవ్విలసత్కనకమత్స్యయంత్రముఁ జేసెన్. 26

క. ధరణిఁ గలరాజులెల్లను
బురుదునఁ గాంపిల్యనగరమున కరిగెద రొం
డొరులం గడవఁగ నని భూ
సురవరుఁ డెఱిఁగించెఁ బృషతసుతుకథ యెల్లన్. 27

వ. దాని విని పాండునందను లందులకుం బోవనున్నఁ గొడుకుల యభిప్రాయం బెఱింగి కుంతీదేవి యి ట్లనియె. 28

—:పాండవులు పాంచాలపురంబునకు బయలుదేరుట:—

సం. 1—156—2

క. కడుఁ బెద్దకాల ముండితి
మొదఁబడి యిం దెంతకాల మున్నను మన క
య్యెడులాభ మేమి మఱి యె
ప్పుడు నుచితమె యొరులయిండ్లపొత్తున నుండన్. 29

వ. దక్షిణపాంచాలంబు నగరంబు రమ్యం బనియును బాంచాలపతి పరమధార్మికుం డనియును వింటిమి మఱి యట్లుంగాక. 30

క. అడుగకయు విప్రవరులకు
నడరఁగ నద్దేశమున గృహస్థులు భక్తిం
గుడువఁగఁ బెట్టుదు రెప్పుడుఁ
గడుహృద్యము లయిన మోదకంబులతోడన్. 31

వ. అందులకుం బోవుద మనినం గొడుకులెల్ల వల్లె యని మీపంచినవిధంబ చేయంగలవార మని యొడంబడి తమయున్నయింటిబ్రాహ్మణునకుం జెప్పి వీడ్కొని. 32

—:పాండవులు ద్రుపదుపురంబున కరుగుచు వ్యాసమహర్షిం గనుట:—
సం. 1_157_1

చ. ఉరుసరసీవనంబులు మహోగ్రనగంబులు నేఱులున్ సుదు
స్తరవిపినంబులుం గడచి ధన్యులు పాండుకుమారకుల్ నిరం
తరగతి నేఁగుచుం గనిరి ధర్మసమేతుఁ బితామహుం దమో
హరు హరిమూర్తి నార్తిహరు నాదిమునీంద్రుఁ బరాశరాత్మజున్. 33

వ. కని వినయమ్మున నమ్మునీంద్రునకు నందఱు నమస్కారంబు సేసిన వార లం జూచి కరుణారసపూరితాంతఃకరణుం డయి వ్యాసభట్టారకుం డి ట్లనియె. 34

క. ధర్మసుతుఁ డున్నచోటను
ధర్మువునకు హాని గలదె ధారుణినైనన్
ధర్మువ తాత్పర్యముగా
నిర్మలమతి నెగడునది వినీతాత్ములరై. 35

సీ. తా నొక్కమునికన్య దనకర్మవశమునఁ
బతిఁ బడయంగ నోపక యుపేత
దౌర్భాగ్య యై ఘోరతప మొనరించిన
దానికి శివుఁడు ప్రత్యక్ష మయ్యె
వేఁడుము వర మన్న వేడ్కతోఁ బతిదాన
మని యేనుమాఱు లయ్యబల వేఁడె
నట్లేని నీకు దేహాంతరంబునఁ బతు
లగుదు రేవురు పరమార్థ మనియు

ఆ. హరుఁడు కరుణ నిచ్చె నది యిప్డు పాంచాల
పతికిఁ గృష్ణ యనఁగఁ బంకజాక్షి
యుద్భవిల్లి పెరుఁగుచున్నది తత్స్వయం
వరము సేయుచున్నవాఁడు నేఁడు. 36

వ. మీరు ద్రుపదుపురంబునకుం జక్క నరుగునది యందు మీకు ల గ్గగు నని చెప్పి కృష్ణద్వైపాయనుం డరిగినఁ బాండునందనులు జననీసహితం బనవర తంబు రాత్రులుం బగళ్ళును బయనంబు వోవువా రొక్కనాఁ డర్ధరాత్రం బున గంగయందు సోమశ్రవం బను తీర్థంబున స్నానార్థులై యర్జునుండు ప్రకాశార్థంబును రక్షణార్థంబునుం గా నొక్క కొఱవి సేతఁ బట్టుకొని ముంద ఱం బోవ నందఱు నరుగునెడ నంగారపర్ణుఁ డను గంధర్వుం డంగనా సహితంబు గంగకు నంతప్రొద్దు జలక్రీడార్థంబు వచ్చినవాఁ డప్పాండవుల పాదధ్వని విని యలిగి విల్లు గొని గుణధ్వనిం జేసి వారి కి ట్లనియె. 37

క. ఇల నర్ధరాత్రమును సం
ధ్యలు రెండును భూతయక్షదానవ గంధ
ర్వులు గ్రుమ్మరియెడు ప్రొద్దులు
వెలయఁగ నిం దవనిచరులు వెఱతురు నడవన్. 38

—:అర్జునుఁ డంగారపర్ణుని జయించుట:—

సం. 1—158—9

వ. ఇవ్వేళలయందుఁ గ్రుమ్మరియెడువారి నెంతబలవంతుల నైనను రాజుల నయి నను నిగ్రహింతుము నన్నుఁ డాయకుం డెడగలిగి పొం డే నంగారపర్ణుం డను గంధర్వుండఁ గుబేరుసఖుండ నెప్పుడు నిందు విహరించుచుండుదు నన్నెఱుం గరె యివ్వనంబును గంగాతీరంబును నంగారపర్ణంబులునా జగద్విదితంబులు దీని మానవులు సొరనోడుదు రనిన వాని కర్జునుం డి ట్లనియె. 39

క. నడురేయి సంధ్యలందును
నడవఁగ నోడుదు రశక్తనరు లొరులు భయం
పడుదుమె యే మెయ్యెడ నె
ప్పుడు నడతుమ యధికశక్తిపురుషుల మగుటన్. 40

క. అడవులు నేఱులు నివి నీ
పడసినయవి యట్టె పుణ్యభాగీరథి యి
ప్పుడమిఁ గలజనులకెల్లను
నెడపక సేవ్యంబ కాక యిది నీయదియే. 41

సీ. హైమవతోత్తుంగహేమశృంగంబున
నుండి భూమికి వచ్చి యుదధిఁ గూడె
గంగనా మూఁడుదెఱంగుల నదియు మం
దాకిని నాసత్పథంబునందు
సురసిద్ధమునివియచ్చరసేవ్య యయ్యె న
య్యధమలోకంబునయందు భోగ
వతి యన నొప్పె నున్నతి నిట్లు త్రిభువన
పావని యైన యిప్పరమమూర్తి

ఆ. పార్వతీశమకుటబంధబంధురతరా
వాస గంగ నాడ వచ్చి నీవు
వలవ దనిన నుడుగువారము గాము నీ
విష్ణువచనములకు వెఱతు మెట్లు. 42

వ. అనుచు నిజజననీభాతృసహితుం డయి గంగాభిషేకార్థంబు చనుదెంచు నయ్యర్జునుపయి నంగారపర్ణుం డతినిశితసాయకంబు లేసిన నర్జునుం డలిగి తనచేతికొఱవి విదిల్చి యయ్యమ్ములు దన్నుం దాఁకకుండం గాచికొని వాని కి ట్లనియె. 43

ఆ. వెడఁగ యిట్టిపాటి వెఱపించుటలును మా
యలును నేమిసేయు నస్త్రవిదులఁ
బెక్కు లయ్యు నీబిభీషికల్ నుఱువులు
విరియునట్టు లిందు విరియుఁ జూవె. 44

సీ. అగ్నిదేవుండు బృహస్పతి కిచ్చె ము
న్నతఁడు భరద్వాజుఁ డనఁగఁ బరగు
ముని కిచ్చె నమ్మహాముని భార్గవున కిచ్చె
భార్గవుండును గుంభభవున కిచ్చె
నమ్మహాత్ముండు నా కతిదయ నిచ్చె ని
య్యనలాస్త్ర మని దాని నమ్మహోగ్ర
గంధర్వుపై వైచె ఘనుఁ డింద్రసుతుఁ డంతఁ
దద్రథం బప్పుడ దగ్ధ మయిన

ఆ. నగ్నిదాహభీతి నంగారపర్ణుండు
బమ్మరిల్లి నేలబడిన వానిఁ
గొప్పు వట్టి యీడ్చికొని వచ్చె ధర్మజు
కడకు నింద్రసుతుఁడు కడిమి మెఱసి. 45

క. వానిమనోవల్లభ కుం
భీనసి యనునది గరంబుభీతి నశేషో
ర్వీనాథులార దయఁ బతి
దానము నా కిందు మీకు ధర్మువు పెరుఁగున్. 46

క. అని యఱచుచున్న దానికి
ననఘుఁడు గరుణించి పాండవాగ్రజుఁ డయ్యె
ర్జునుఁ జూచి వీని విడువుమ
యని నోడినవాని హీను నపగతశౌర్యున్. 47

ఆ. అనిన నరుఁడు వల్లె యని వాని కనియె గం
ధర్వ నిన్నుఁ గరుణ ధర్మరాజు
కురుకులేశ్వరుండు శరణశరణ్యుండు
విడువఁ బనిచె నింక వెఱవకుండు. 48

వ. అని వాని నాశ్వాసించి విడిచిన నట్లు నిర్జితుం డై యర్జునున కంగారపర్ణుం
డి ట్లనియె. 49

:—అంగారపర్ణుం డర్జునితో సఖ్యము సేయుట:—

సం. 1-158-35

మ. అని నీచేతఁ బరాజితుండ నయి నాయంగారపర్ణత్వ మిం
కను దాల్పన్ మది నంత నిర్లజుఁడనే గర్వం బడంగన్ రణం
బున ము న్నోడియుఁ బూర్వనామమునఁ బెంపున్ గర్వముం దాల్చువాఁ
డనఘా సత్సభలందు మెచ్చబడునే హాసాస్పదీభూతుఁ డై. 50

వ. నీయాగ్నేయాస్త్రంబున దగ్ధరథుండ నయ్యెను గంధర్వమాయ ననేకరత్న
విచిత్రితం బైన రథంబు వడసి యిది మొదలుగాఁ జిత్రరథుండ నయ్యెద

నీ పరాక్రమంబునకు మెచ్చితి నీతోడిసఖ్యంబు నాకభిమతం బయినయది నాతపంబునం బడయంబడిన చాక్షుషి యనువిద్య నీ కిచ్చెద దీనిం దొల్లి మనువు వలన సోముండు వడసె సోమునివలన గంధర్వపతి యయిన విశ్వావసుండు వడసె నాతనివలన నేను బడసితి నెవ్వండేని మూఁడులోకంబులుం జూడ నిచ్చగించు నాతండు దనయిచ్చకుం దగ నివ్విద్యపెంపున సర్వంబునుం జూచు నేము దీననచేసి కాదె మానవులకు విశేషుల మై వేల్పులచేత శాసింపంబడక జీవించెద మిది కాపురుషప్రాప్తం బై ఫలియింపదు నీవు తాపత్యవంశవర్ధనుండవు మహాపురుషుండవు నీకు సఫలం బగు నీదివ్యవిద్య గొను మిచ్చెద దీనిఁగొనునప్పుడు షణ్మాసవ్రతంబు సేయవలయు నీవు నాకు నాగ్నేయాస్త్రం బిచ్చునది మఱి మహాజవసత్త్వంబులుఁ గామగమనంబులు నయిన గంధర్వహయంబుల మీకేవురకుం జెఱు నూఱేసి యిచ్చెద. 51

సీ. వృత్రుపై గీర్వాణవిభుఁ డల్గి వజ్రంబు
వైచిన నది వాని వజ్రకఠిన
పటుమస్తకంబునఁ బడి పాతరయమునఁ
బదివ్రయ్య లైనఁ దద్భాగచయము
క్రమమున బ్రాహ్మణక్షత్త్రివిట్ఛూద్రుల
యందు వేదంబులు నాయుధములు
హలము శుశ్రూషయు నయ్యె వజ్రంబులు
వాహంబులందు జవంబు నయ్యె

తే. నట్టిజవమున నభిమతం బగుచు నున్న
యట్టి హయసమూహం బయ్యె యవనిపతుల
కఖిలభువనముల్ రక్షించునపుడు సకల
సాధనములలో నుత్తమసాధనంబు. 52

వ. అనిన వాని కర్జునుం డి ట్లనియె. 53

ఆ. ఎంతమిత్రు లైన నెన్నండు నొరులచే
విద్యయును జయంబు విత్తచయము
గొనఁగ నొల్ల నాకుఁ గూర్తేని యనలాస్త్ర
మనఘ నీవు గొనుము హయము లిమ్ము. 54

వ. నీతోడ సఖ్యంబుఁ జేసెద మఱి మమ్ముఁ బరమధార్మికులం బరమబ్రహ్మ
ణ్యుల నేమికారణంబున నుదరిపలికి తనిన గంధర్వుం డి ట్లనియె. 55

క. విమలము లయి లోకత్రిత
యమునఁ బ్రవర్తిల్లు మీమహాగుణములు ని
త్యము విందు నారదప్రము
ఖమునీశ్వరసిద్ధసాధ్యగణములవలనన్. 56

క. మేరునగోత్తంస మహీ
భారదురంధరుల మిమ్ముఁ బాండవుల గుణో
దారుల ధీరుల నెఱుఁగని
వా రెవ్వరుఁ గలరె భరతవంశోత్తములన్. 57

వ. ఏను మిమ్ము నెఱింగియు మీకు నగ్నిపరిగ్రహంబును బ్రాహ్మణసంగ్రహం
బును లేమిం జేసి పరుసంబులు పలికితి మఱియును. 58

ఉ. ఇంతులగోష్ఠి నున్నయతఁ డెంతవివేకము గల్గెనేని య
త్యంతమదాభిభూతుఁ డగు ధర్మువు దప్పు బ్రియం బెఱుంగఁ డే
నెంత వివేకినయ్యును సహింపక యింతులయొద్దఁ బల్కితిన్
వింతయె కామశక్తి యుడివింపఁగ శక్యమె యెట్టివారికిన్. 59

క. సురగరుడవిషోరగయ
క్షరాక్షసపిశాచభూతగంధర్వులు నో
పరు ధిక్కరింప బ్రాహ్మణ
పురస్కృతులఁ బుణ్యమతుల భూతలపతులన్. 60

-:అంగారపర్ణుఁడు కౌరవులకుఁ బురోహితునిఁ
బురస్కరింపుఁ డని చెప్పుట:-

సం. 1-159-17

సీ. అనవద్యు వేదవేదాంగవిశారదు
జపహోమయజ్ఞప్రశస్తు సత్య
వచను విప్రోత్తము వర్గచతుష్టయ
సాధనసఖు సదాచారు సూరి

సేవ్యుఁ బురోహితుఁ జేసిన భూపతి
యేలు నుర్వీతలంబెల్ల నిందుఁ
బరలోకమునఁ బుణ్యపరులలోకంబులు
వడయు జయస్వర్గఫలము నూవె

ఆ. రాజ్య మదియు నుర్వరాసురవిరహితుఁ
డయిన పతికిఁ గేవలాభిజాత్య
శౌర్యమహిమఁ బడయసమకూరునయ్య తా
పత్య నిత్యసత్యభాషణుండ, 61

వ. మీరు ధర్మానిలశక్రాశ్వినులవరంబునం బాండురాజునకుం గుంతీమాద్రులకుం బుట్టినవారలు ధర్మవిదులరు వేదవేదాంగధనుర్వేదపారగుం డయిన భారద్వాజ శిష్యుల రఖిలలోకహితులరుం గావునం బురోహితరహితుల రై యుండఁ దగదు. 62

ఆ. పాండుపుత్త్రి నీవు బ్రహ్మచర్యస్థుండ
వగుటఁ జేసి మన్మథార్తు నన్ను
నొడిచి తిందు రాత్రియుద్ధంబు సేసి కా
మోపభోగనిరతుఁ డోటు వడఁడె. 63

వ. మఱియుఁ గామప్రవృత్తుం డయ్యును మహీపతి మహీసురవరపురస్సరుం డగునేని యెల్లయుద్ధంబు శత్రుల జయించు. 64

ఉ. వేదము వేదియుం గలుగు విప్రవరేణ్యుఁ డగణ్యపుణ్యసం
పాది పురోహితుం డయినఁ బాపము వొందునె భూపతిం బ్రతా
పోదయ కాన మీదగుగుణోన్నతికిం దగ ధర్మతత్త్వసం
వేదిఁ బురస్కరింపుఁడు పవిత్రచరిత్రు మహీసురోత్తమున్. 65

తే. అనిన వానికి నర్జునుం డనియె మమ్మ
ననఘ తాపత్య లని పల్కి తతిముదమున
నేము కౌంతేయులము మఱి యెట్లు సెప్పు
మయ్య తపతి కపత్యుల మైన తెఱఁగు. 66

—:తపతీసంవరణోపాఖ్యానము:—

సం. 1-160-3

వ. అనిన నర్జుననకు నంగారపర్ణు డి ట్లనియె. 67

సీ. ఆదిత్యునకుఁ బుత్త్రి యనఘ సావిత్రికి
నమజ యుత్తమలక్షణామలాంగి
తపతి యన్కన్యక ధవళాయతేక్షణ
యౌవనసంప్రాప్త యైన దానిఁ
జూచి యక్కన్యక సురుచిరగుణముల
కనుగుణుం డగు నిర్మలాభిజాత్యుఁ
బతి నెవ్విధంబునఁ బడయుదునో యని
తలఁచుచున్న యత్తపనుగుఱిచి

ఆ. భక్తిఁ దపము సేసెఁ బ్రభుఁ డజామీఢనం
దనుఁడు భరతకులుఁడు ధర్మవిదుఁడు
సర్వగుణయుతుండు సంవరణుం డను
వాఁడు కృతజపోపవాసవిధుల. 68

చ. గగనమునందు నెందు నధికప్రభ నేను వెలుంగునట్టు లి
జ్జగతిఁ బ్రసిద్ధుఁడై వెలుఁగుసంవరణుండ మదీయపుత్త్రికిం
దగుపతి వీని కిచ్చెద ముదంబున నీలలితాంగి నంచు మా
నుగ నెడ నిశ్చయించెఁ దపనుండు దదీయతపఃప్రసన్నుఁడై. 69

వ. అంత నొక్కనాఁడు సంవరణుండు మృగయావినోదార్థి యయి వనంబునఁ బరిభ్రమించి యధికక్షుత్పిపాసాపీడితపతితతురంగుం డయి యేకతంబ పాదచారి యై చని యొక్కపర్వతవనోద్దేశంబునందు. 70

క. కనియె నొకకన్య గోమలిఁ
గనకప్రభ నిజశరీరకాంతి నుపాంతం
బున వృక్షలతావలిఁ గాం
చనమయముగఁ జేయుచున్నచంద్రనిభాస్యన్. 71

—:సంవరణుఁడు దపతిం జూచి మోహించుట:—

సం. 1—160—25

వ. కని యనిమిషలోచనుం డయి మనంబున నిట్లని వితర్కించె. 72

సీ. త్రిభువనలక్ష్మి యేతెంచి యేకాంత మి
ట్లిలాకో యున్నది యివ్వనమున
గగనమణిప్రభ గగనంబునందుండి
యవనీతలప్రాప్త మయ్యె నొక్కొ
శంభుండు లావణ్యసద్గుణసముదాయ
మింద యిమ్మగ సంగ్రహించె నొక్కొ
దీనియంగముల బొందిన యివ్విభూషణ
శ్రీ యేమిపుణ్యంబుఁ జేసెనొక్కొ

ఆ. యమరకన్యయొక్కొ యక్షకన్యకయొక్కొ
సిద్ధకన్యయొక్కొ శ్రీసమృద్ధి
సర్వలక్షణప్రశస్తాంగి యిది దివ్య
కన్య యగు ననంతకాంతిపేర్మి. 73

చ. నెఱికురులున్ విలోలసితనేత్రయుగంబును నొప్పులొల్కవా
తెఱయును దీనియాననముతెల్వి కరంబు మనోహరంబు నా
యెఱిఁగినయంతనుండి సతి నిట్టి లతాలలితాంగిఁ జూచి యే
నెఱుఁగ సురేంద్రకన్యకలు నిట్టిరె రూపవిలాససంపదన్. 74

వ. అని వితర్కించుచు మదనకర్కశమార్గణలక్షీభూతచేతస్కుం డయి తదీయగుణమయపాశబద్ధుండునుంబోలెఁ గదలనేరక తన్నివేశితచేతనుండునుం బోలెఁ ద న్నెఱుంగక తద్రూపామృతపానంబున ననిమిషత్వంబునం బొందిన తననయనంబులు దానియంద నిలిపి సంవరణుం డక్కన్యక కి ట్లనియె. 75

ఆ. ఎఱుఁగఁ జెప్పు మబల యెవ్వరిదాన వి
ట్లేల యున్నదాన వేతంబ
క్రూరవనమృగములు గ్రుమ్మరుచున్న యీ
విజనవిషమశైలవిపినభూమి. 76

క. అని పలుకుచున్న నృపనం
దనునకు మఱుమాట యీక తామరసనిభా
నన మేఘమధ్యసౌదా
మని వోలె నడంగె దృష్టిమార్గము గడవన్. 77

వ. ఇట్లదృశ్యం బయిన యక్కన్యకం గానక మానవపతి మానరహితుం డయి మహీతలంబుపయిం బడి ప్రలాపించుచున్న నాతనినభినవయౌవనవిభ్ర మోద్భాసితు నంగజాకారుం జూచి తపతి తాను మదనబాణబాధిత యై తనరూపంబుఁ జూపి మధురవచనంబుల ని ట్లెల మోహగతుండ వయి తని పలికిన దానికి సంవరణుం డిట్లనియె. 78

చ. ధరణి నతిప్రతాపబలదర్పములన్ విన నేన పెద్ద నె
వ్వరికిని మున్ భయంపడనివాఁడ భయార్తుఁడ నైతి నిప్డు పం
కరుహదళాయతాక్షి దయఁ గావుము నన్ను భవన్నిమిత్తదు
ర్భరతరపంచబాణహతిఁ బంచతఁ బొందక యుండునట్లుగన్. 79

వ. నన్ను గాంధర్వవివాహంబున వరియింపు మనిన సంవరణునకుఁ దపతి యి ట్లనియె. 80

క. భువనైకదీపకుం డగు
సవితృనకుఁ దనూజ మఱియు సావిత్రికి నే
నవరజ నవినయవర్జిత
నవనీశ్వర వినుము తపతి యను సురకన్యన్. 81

వ. నాయందు నీకుం బ్రియంబు గలదేని మదీయజనకు నడుగుము న న్నిచ్చు నింతులకు స్వాతంత్ర్యంబు లేమి నీ వెఱుంగుదువు గాదె కావున ననవరతజప నియమప్రణిపాతంబుల నాదిత్యు నారాధింపు మని చెప్పి తపతి యాదిత్య మండలంబున కరిగె నంత సంవరణుండు మూర్ఛాగతుం డయి పడియున్న నాతనియమాత్యుండు వచ్చి శీతలపరిషేచనంబు సేసిన మూర్ఛదేఱి యమ్మ హీపతి మహాభక్తి నప్పర్వతంబున నుండి సూర్యు నారాధించుచు. 82

-:వసిష్ఠుఁడు తపతినిఁ గొనితెచ్చి సంవరణునకు
వివాహంబు సేయించుట:-

సం. 1—162—12

చ. ప్రతిహతరాగకోపభయుఁ బంకరుహప్రభవప్రభావు దూ
రితదురితున్ మునీశ్వరవరిష్ఠు వసిష్ఠమహామునిం బురో
హితు నతిభక్తితోఁ దలఁచె నిష్ట మెఱింగి వసిష్ఠుఁడున్ సమా
హితమతి నేఁగుదెంచి కనియెం బ్రభు సంవరణుం బ్రియంబునన్. 83

వ. ఇట్లు దలంచిన పండ్రెండగు దివసంబునకు వచ్చి వసిష్ఠుం డవిరతప్రతోప
వాసకృశీభూతశరీరుం డయి యున్నసంవరణుం జూచి యాతండు తపనసుత
యయిన తపతియందు బద్ధానురాగుం డగుట తనయోగదృష్టి నెఱింగి. 84

చ. జగదభివంద్యుఁ డాక్షణమ సమ్మతి సంవరణప్రయోజనం
బొగి నొనరింపఁగా నయుతయోజనముల్ చని లోకలోచనుం
డగుదిననాథు నాతతసహస్రకరుం గని సంస్తుతించె న
త్యగణిత వేదమంత్రముల నమ్మునినాథుఁ డతిప్రియంబునన్. 85

వ. సూర్యుండును వసిష్ఠమహాముని నతిగౌరవంబున సంభావించి భవదాగమన
ప్రయోజనంబు సెప్పు మనిన వసిష్ఠుం డి ట్లనియె. 86

సీ. అలఘుండు పౌరవకులశేఖరుండు సం
        వరణుఁ డన్వాఁ డనవరతకీర్తి
విదితుండు ధర్మార్థవిదుఁడు నీపుత్త్రికి
        నగణితగుణములఁ దగువరుండు
గావున నతనికి దేవిఁగాఁ దపతి నీ
        వలయుఁ గూఁతులఁ గన్నఫలము దగిన
వరులకు సద్ధర్మచరితుల కీఁగాన్ప
        కాదె నావుడు సూర్యుఁ డాదరించి

ఆ. వరుఁడు రాజవంశకరుఁడు సంవరణుండ
యనుగుణుండు దీని కని కరంబు
గారవమున నిచ్చి యాఋషితోడఁ బు
త్తెంచెఁ దపతిఁ గురుకులాంచితునకు. 87

వ. ఇ ట్లొక్కనిమిషంబున మున్నూటయిఱువదినాలుగుయోజనంబులు పఱచు నాదిత్యరథంబుతో నక్రమంబున నరిగి తపనద త్తయయిన తపతిం దోడ్కొని వచ్చి వసిష్ఠుండు విధివంతంబుగా సంవరణునకుం దపతి వివాహంబు సేయించెఁ గావున మహాత్మ లయిన పురోహితులం బడసినరాజుల కభీష్టంబు లయిన శుభంబు లగుట నిశ్చయం బిట్లు సంవరణుండు దపతి వివాహం బయి. 88

క. ఆతరుణియందుఁ జేతో
జాతసుఖప్రీతిఁ దగిలి శైలాటవులన్
వీతనృపకార్యధర్మ
వ్రాతుం డయి పదియురెండువర్షము లుండెన్. 89

వ. దానంజేసి మహీతలంబున కనావృష్టి యయిన నెఱింగి వసిష్ఠుండు శాంతిక పౌష్టికవిధు లొనరించి సంవరణు దోడ్కొని హ స్తిపురంబున కరిగిన నఖిల ప్రజలకు ననురాగం బయ్యె ననావృష్టిదోషంబునుం బాసె నంత సంవరణు నకుఁ దపతికిం దాపత్యుం డై వంశకరుండు పుట్టె నదిమొదలుగా మీరును దాపత్యుల రయితి రని గంధర్వుండు చెప్పిన నర్జునుండు వెండియు ని ట్లనియె. 90

క. నుతముగ నస్మత్కులభూ
పతులకు నాద్యులకుఁ బుణ్యభాగులకుఁ బురో
హితుఁ డయిన వసిష్ఠమహా
త్మతఁ జెప్పుము వినఁగ వలతు మది నేర్పడఁగన్. 91

వ. అనిన గంధర్వుం డి ట్లనియె. 92

క. ధృతి నెవ్వనినేని పురో
హితుఁగాఁ బుణ్యమునఁ బడసి యిక్ష్వాకుకులో
దితు లైనపతులు రాజ్యో
న్నతి నొప్పంజేసి రుర్వి నానాక్రతువుల్. 93

క. బలమతి కామక్రోధం
బులు రెండు జయింపఁబడి తపోవీర్యబలం

బులఁ జేసి చేయునవి ని
చ్చలు నెవ్వనియేని పాదసంవాహంబుల్. 94

సీ. శమహీనుఁ డైన విశ్వామిత్రు చేసిన
యపకారమునఁ జేసి యాత్మసుతులు
యమసదనంబున కరిగిన వారలఁ
దనతపోవీర్య సత్త్వములపేర్మిఁ
గ్రమ్మఱింపఁగ శక్తి గలిగియు వేల న
య్యంబుధి గడవనియట్ల శాంతుఁ
డయి యెవ్వఁడేని కృతాంతకుఁ గడవంగ
నొల్లండ యట్టియత్యుగ్రతేజుఁ

ఆ. డగు వసిష్ఠముని మహాత్మతఁ జెప్ప నా
యలవి యయ్యె యనిన నవ్వసిష్ఠ
గాధిసుతుల కేమికారణంబున నిట్టి
వైర మయ్యె నెఱుఁగవలతు దీని. 95

-:అంగారపర్ణుఁ డర్జునునకు వసిష్ఠమహిమ సెప్పుట:-

సం. 1_165_2

వ. చెప్పు మని యర్జునుం డడిగిన గంధర్వుం డిట్లని చెప్పెఁ దొల్లి కన్యాకుబ్జంబున గాధిపుత్త్రుండు విశ్వామిత్రుం డనురాజు నిరమిత్రంబుగా ధాత్రి నేలుచు నొక్కనాఁడు మృగయార్థం బరిగి యపారబలసమేతుం డయి ఘోరారణ్యంబునం గ్రుమ్మరి వడంబడి కడు డస్సి వసిష్ఠునాశ్రమం బాశ్రయించిన నమ్మునివరుండు విశ్వామిత్రు నతిప్రీతిం బూజించి వానికిని వాని సేనకు నభిమతంబు లైన యాహారంబులు గురియ నందిని యను తనహోమధేనువుం బంచిన నదియు. 96

క. ఘృతనదులును నోదనప
ర్వతములు దధికుల్యములు నవారితరసపూ
రితబహువిధోపదంశో
న్నతపుంజంబులును దక్షిణంబునఁ గురిసెన్. 97

వ. ఇట్లు చతుర్విధాహారంబుల నందఱం దృప్తులం జేసియున్న యానందినిం జూచి విశ్వామిత్రుండు విస్మితుం డయి యాత్మగతంబున. 98

మధ్యాక్కర. మృదురోమములును శంకునిభకర్ణముల్ మెత్తని వలుఁద
పొదుఁగును నిడుదచన్నులును గురుచ లై పొలుచుకొమ్ములును
సదమలశరదిందుశంఖనిభ మైన చాయయుఁ గలుగు
మొద విది నిధి చేరినట్లు చేరె నిమ్మునికిఁ బుణ్యమున. 99

వ. అని పెద్దయుంబ్రొద్దు చింతించి తత్పరిగ్రహకుతూహలహృదయుం డయి విశ్వామిత్రుండు వసిష్ఠున కి ట్లనియె. 100

తే. దీనికంటెను నొప్పెడివాని నొక్క
లక్షమొదవుల నిచ్చెద నక్షయముగ
రాజ్య మయిన నిచ్చెద జగత్పూజ్య నాకు
నిమ్ము నీహోమధేనువు నెమ్మితోడ. 101

చ. అనిన వసిష్ఠుఁ డి ట్లనియె నంతధనంబును నట్టిరాజ్యముం
గొననగునయ్య యిచ్చెడిపికుఱ్ఱికి నీ కిదియేల యేను దీ
నన పితృదేవతాతిథిజనంబులఁ దృప్తుల జేయుచుండుదున్
జనమత దీనిఁ బ్రోచుటయ చాలుఁ దపస్వుల కేల సంపదల్. 102

వ. దీని నొరున కీఁ గా దనిన నలిగి విశ్వామిత్రుండు నేను క్షత్త్రియుండ నిగ్రహానుగ్రహసమర్థుండ నీవు బ్రాహ్మణుండవు శాంతుండ వేమి సేయనోపుదు దీనికి లక్షమొదవుల నీఁ బోయిన నొల్లవ యిమ్మొదవు నవశ్యంబును బలిమి నైనం బరిగ్రహింతు నని నందినిం బట్టికొనఁ బంచినం బలుకక వసిష్ఠుండు చూచుచుండె. 103

ఆ. పరులవలన బాధ వొరయకుండఁగ సాధు
జనులధనము గాచు జనవిభుండు
కరుణ దప్పి తాన హరియించువాఁ డగు
నేని సాధులోక మేమి సేయు. 104

వ. ఇట్లు విశ్వామిత్రుండు వసిష్ఠహోమధేనువుం బట్టికొనఁ బంచిన నది పట్టిక
జనులవలని కశాదండతాడనంబులం బీడింపంబడి యఱచుచు వసిష్ఠనొద్దకు
వచ్చి యి ట్లనియె. 105

క. న న్నేల యుపేక్షించితి
రిన్నరుల కధర్మపరుల కిచ్చితిరే వి
ద్వన్నాథ యిదియు ధర్మమె
యన్నను విని పలుకకుండె నమ్ముని యంతన్. 106

వ. తదీయాభిప్రాయం బెఱింగి నందినియుఁ దనవత్సంబుఁ బట్టికొనవచ్చిన
జనుల కలిగి చిందఱరేఁగి నిదాఘసమయమధ్యందినదినకరమూర్తియుం బోలె
దుర్నిరీక్ష్య యయి యంగవిక్షేపంబున నంగారవృష్టిఁ గురియుచు వాలంబున
శబరులను శకృన్మూత్రంబుల శకయవనపుండ్రపుళిందద్రవిళసింహళులను
ఫేనంబున దరదబర్బరులను బుట్టించిన. 107

క. నలిరేఁగి కడఁగి తద్బల
ములు విశ్వామిత్రుసైన్యముల కేనుమడుం
గులు పెరిఁగి మూడుయోజన
ములు వాఱఁగ నెగిచె నొక్కమొగిఁ బ్రతిబలమున్. 108

వ. అట్టి బ్రహ్మతేజోజనితం బయిన ప్రభావంబుఁ జూచి విశ్వామిత్రుండు విలక్ష
ముఖుం డై క్షాత్రబలంబు నిందించి యెల్లబలంబులకు మిక్కిలి తపోబలంబ
యని. 109

చ. పొలుపగు రాజ్యసంపదుపభోగము లెల్లఁ దృణంబుగా మదిం
దలఁచి విరక్తుఁ డై విడిచి దారుణశైలవనాంతరంబులన్
వెలయఁ దపంబు సేసి గుణవిశ్రుతుఁ డై పడసెన్ మహాతపో
బలమున సర్వసంపదలు బ్రహ్మఋషిత్వము దివ్యశక్తియున్. 110

వ. ఆవిశ్వామిత్రుం డిక్ష్వాకుకులసంభవుం డైన కల్మాషపాదుం డను రాజునకు
యాజకత్వం బపేక్షించి తత్పురోహితుం డయిన వసిష్ఠుతో బద్ధవైరుం డయి
తదపకారంబు రోయుచున్నంత నొక్కనాఁడు కల్మాషపాదుండు వేఁటపోయి

రమ్యారణ్యభ్రమణఖిన్నుం డయి విశ్రమార్థంబు వసిష్ఠాశ్రమంబునకుం జను వాఁడు దనకభిముఖుం డయి వచ్చువాని వసిష్ఠపుత్త్రుం బుత్త్రశతాగ్రజు నధికతపశ్శక్తియుక్తు శక్తి యనుమహామునిం గని తెరువుదొలంగు మని రాజాభిమానంబున మెచ్చక పలికిన నమ్మునివరుం డి ట్లనియె. 111

ఆ. ఎట్టిరాజులును మహీసురోత్తము లెదు
రరుగుదెంచునప్పు డధికభక్తి
దెరలి ప్రియము వలికి తెరు విత్తు రిట్టిద
ధర్మ మీవు దీనిఁ దలఁప వెట్టు. 112

—:శక్తిమహాముని కల్మాషపాదుని శపియించుట:—

సం. 1—166—7

వ. ఏను ధర్మపథంబున నున్నవాఁడ నేల తొలంగుదు ననిన నలిగి కల్మాష పాదుండు దనచేతికశకోల నమ్మునీంద్రుని వ్రేసిన నవమానితుం డయి కోపా రుణితనయనంబుల నతనిం జూచి నీవు రాక్షసభావంబున నకారణంబ నాకు నికారంబు సేసితి కావున రాక్షసుండ వయి మనుష్యపిశితం బశనంబుగా నుండు మని శాపం బిచ్చినఁ గల్మాషపాదుం డమ్మహామునివరు వసిష్ఠతన యుంగా నెఱింగి నాకు శాపవ్యపాయంబు ప్రసాదింపవలయు నని ప్రార్థించు చున్న నచ్చోటికి విశ్వామిత్రుండు వచ్చి వారలు దన్నెఱుంగకుండ నంతర్హి తుం డయి కల్మాషపాదు నంతర్గతుం డయి యుండ నొక్కరక్కసుం గింక రుం డనువానిం బంచిన వాఁడు విశ్వామిత్రునాదేశంబునను శక్తిశాపంబు ననుంజేసి కల్మాషపాదునంతరాత్మ నావేశించి యున్నంత. 113

తే. రాక్షసావిష్టుఁ డై నప్డు రాజ్యలీల
విడిచి త న్నెఱుంగక తదావేశరహితుఁ
డై న యప్పుడు రాచకార్యంబులందు
బద్ధబుద్ధి యై కల్మాషపాదుఁ డుండె. 114

వ. ఆ కల్మాషపాదు నొక్కనాఁ డొక్కబ్రాహ్మణుం డధికక్షుధార్తుం డయి వచ్చి సమాంసం బయిన భోజనం బడిగిన నిచ్చి పోయిన వాఁ డంతఃపురంబున

నుండి మఱచి యర్ధరాత్రంబునప్పుడు దలంచికొని తనబానసంబు వానిం
బిలిచి యేనొక్కబ్రాహ్మణునకుం గుడువనిచ్చి వచ్చి మఱచి యుండితిం
జెచ్చెర నవ్విప్రునకు మాంసంబుతోఁ గుడువం బెట్టు మని పంచిన వాఁడు
నింతప్రొద్దు మాంసంబు వడయనేర ననిన నప్పు డారాజు రాక్షసాధిష్ఠితుం
డగుటం జేసి మనుష్యమాంసంబుతో నయినం గుడువం బెట్టు మనిన సూప
కారుండు వధ్యస్థానంబునకుఁ జని మనుష్యమాంసంబు దెచ్చి యిమ్ముగా వండి
పెట్టిన నవ్విప్రుండు దన దివ్యదృష్టిం జూచి దానిమానవమాంసంబుగా
నెఱింగి కడునలిగి. 115

క. తివిరి యభోజ్యం బగు మా
నవమాంసముతోడ భోజనము పెట్టిన వాఁ
డవు నీవు మనుష్యాదుఁడ
వవు మని వాఁ డిచ్చె శాప మన్నరపతికిన్. 116

వ. ఇట్లు బ్రాహ్మణశాపంబునం గల్మాషపాదుండు మానుషభావంబు విడిచి రాక్షసు
డై శక్తియొద్దకు వచ్చి నీకారణంబున నిట్టి శాపవ్యాపారంబు సంభవించె
దీనిఫలంబు ముందఱ నీవ యనుభవింపు మని శక్తి నపగతప్రాణుం జేసి
విశ్వామిత్రుచేతఁ బ్రచోదితుం డయి పదంపడి వసిష్ఠపుత్త్రుల నందఱ
వధియించిన. 117

—:పుత్త్రశోకమున వసిష్ఠుఁడు ఆత్మహత్యకుఁ బ్రయత్నించుట:—

సం. 1—166—40

తే. సుతుల రాక్షసనిహతులఁ జూచి పరమ
యోగధరుఁ డయ్యుఁ బుత్త్రవియోగశోక
భరము దాల్చె వసిష్ఠుం డపారభూరి
ధరణిభరము నగేంద్రుండు దాల్చునట్లు. 118

చ. అమితవివృద్ధశోకవివశాత్మకుఁ డై మది నాత్మఘాతదో
షమును దలంప కెంతయు విషాదమునన్ బలవద్దవాగ్నిమ
ధ్యము వడిఁ జొచ్చినన్ బృహదుదగ్రశిఖానల మాక్షణంబ యు
ష్ణము చెడి శీత మయ్యె మునినాథున కుగ్రతపంబు పెంపునన్. 119

ఉ. వంబినశోకభారమునఁ బ్రాణవిమోక్షముఁ గోరి కంఠదే
శంబున రాయి గట్టికొని సన్మునినాథుఁడు నిశ్చితాత్ముఁ డై
యంబుధిఁ జొచ్చినం గడుభయంపడి వార్ధి లసత్తరంగహ
స్తంబుల నెత్తిపట్టె నుచితస్థితిఁ దీరముఁ జేర సమ్మునిన్. 120

చ. సుతశతవర్జితాశ్రమము చూడఁగ నోపక మేరుపర్వతో
న్నతపృథుశృంగ మెక్కి పడినన్ మునివల్లభుదేహబంధ మ
క్షత మయి తూలసంచయనికాశత నొప్పె ననంతసంతత
వ్రతనియమప్రభావు లగు వారలఁ బొందునె దేహదుఃఖముల్. 121

మధ్యాక్కర. వదలక మరణార్థి యగుచు మునినాథవరుఁడు దా నొక్క
నది నుదగ్రగ్రాహవతిఁ బ్రవేశించినను ముని నంట
నది యోడి శతవిధంబులఁ బరిద్రుత యయి స్థలం బయిన
నది యాదిగాఁగ శతద్రునామ యై యన్నది యొప్పె. 122

మధ్యాక్కర. ఘనపాశములఁ జేసి యెల్లయంగముల్ గలయ బంధించి
కొని యొక్క నదిఁ జొచ్చి మునిఁగినను వంతఁ గూరి యన్నదియుఁ
దన దివ్యశక్తి నప్పాశముల విడిచి తన్మునినాథుఁ
బనుగొనఁ దీరంబు చేరఁ బెట్టి విపాశనాఁ బరగె. 123

వ. ఇట్లు పెక్కువిధంబుల నాత్మపరిత్యాగంబునందుఁ గృతనిశ్చయుం డయ్యును నప్రాప్తమరణుం డయి వసిష్ఠుండు నిజాశ్రమంబునకు వచ్చువాఁడు దన పిఱుంద వచ్చుకోడలి నదృశ్యంతి యనుదాని శక్తిభార్య నప్పు డెఱింగి దాని యుదరంబుననుండి షడంగాలంకృతవేదధ్వని గరంబు మధురం బై వీతెంచిన విని విస్మితుం డయి. 124

తే. శక్తిచదువునుబోలె సువ్యక్త మగుచు
వీనులకు నిది యమృతోపమాన మయ్యె
వేదనాదంబు దీనిపుణ్యోదరమున
నున్నవాఁడు సుతుండు విద్వన్నుతుండు. 125

వ. అనవరతవేదాధ్యయనశీలుం డయినశక్తి చదువు వినుచుం బంద్రెండేఁడులు గర్భంబునుండి సకలవేదంబులు ధరియించినవాఁ డీపౌత్రుముఖంబు చూచి

యేను గృతార్థుండ నగుదు నని వసిష్ఠుండు మరణవ్యవసాయనివృత్తుం డై నిజాశ్రమంబున నుండునంత నొక్కనాఁడు రాక్షసరూపధరుం డై రౌద్రాకారంబున వచ్చు కల్మాషపాదుం జూచి యదృశ్యంతి వెఱచిన దాని నోడకుండు మని మునివరుండు హుంకారంబున రాక్షసు వారించి వానిపయి మంత్రపూరితంబు లైన కమండలుజలంబు లొలికిన. 126

—:వసిష్ఠువలనఁ గల్మాషపాదుండు శాపవిముక్తిఁ జెందుట:—

సం. 1_168_5

క. భూపాలకుండు బ్రాహ్మణ
శాపంబున బదియురెండుసంవత్సరముల్
పాపమతి నుండి రాక్షస
రూపము చెడి యపుడు మనుజరూపముఁ దాల్చెన్. 127

వ. ఇట్లు శాపవిముక్తుం డై కల్మాషపాదుండు వసిష్ఠునకు నమస్కరించి ముకుళితకరకమలుం డై మునీంద్రా నీప్రసాదంబున శాపంబువలనం బాసి కృతార్థుండ నయితి ననిన వానికి వసిష్ఠుం డిట్లనియె. 128

చ. గుణముల నొప్పి బ్రాహ్మణులకుం గడుభక్తుఁడ వై సమస్తధా
రుణిప్రజ గూర్పఁగా విగతరోషుఁడ వై సుఖ ముండు మింక బ్రా
హ్మణుల కవజ్ఞ సేయక శమంబును చేకొను మింద్రుఁ డైన బ్రా
హ్మణుల కవజ్ఞ సేసి యవమానముఁ బొందుఁ బ్రతాపహీనుఁ డై. 129

వ. అని కఱపి నట్లచేయుదు నని యమ్మహీపతి వసిష్ఠుఁ దోడ్కొని యయోధ్యాపురంబున కరిగి సకలప్రజానురాగకరుం డయి యమ్మునివరు నతిభక్తిం బూజించుచుఁ దొల్లి రాక్షసుం డయి మదయంతీసహితంబు వనంబునం బ్రుమ్మరియెడికాలం బొక్కబ్రాహ్మణమిథునంబు ఋతుకాలప్రవృత్తి నున్నం గని యాఁకంటి పెలుచన నందు బ్రాహ్మణుం బట్టికొని భక్షించిన నతిదుఃఖిత యై యాబ్రాహ్మణభార్య పరమపతివ్రత యాంగిరసి యనునది పురుషవియోగంబునం బుత్త్రార్థం బయిన నిజప్రయత్నంబు విఫలం బగుటకు శోకించి వనితాసంభోగంబున నీవును నాపురుషునట్ల పంచత్వంబునుం బొందు మని

శాపం బిచ్చి వసిష్ఠువలన నీకుఁ బుత్త్రలాభం బగు నని చెప్పి యగ్నిప్రవే
శంబు సేసినం బదంపడి దీనినంతయు మదయంతివలన నెఱింగినవాఁ డై
తనకుఁ బుత్త్రోత్పాదనసామర్థ్యంబు లేమిం దలంచి కల్మాషపాదుండు
పుత్త్రార్థి యయి వసిష్ఠున కి ట్లనియె. 130

-:వసిష్ఠప్రసాదంబునఁ గల్మాషపాదుఁడు పుత్త్రవంతుఁ డగుట:-

సం. 1-168-11

క. మనుకులపవిత్రుఁ బుత్త్రకు
నినసన్నిభ నాకుఁ బడయు మే నట్లయినన్
మునినాథ నీప్రసాదం
బునఁ బితరులవలన ఋణవిముక్తుఁడ నగుదున్. 131

వ. అని తనభార్య యైన మదయంతి యనుదానిని ఋతుమతి సమర్పించిన
నదియు వసిష్ఠప్రసాదంబున గర్భిణి యయి పండ్రెండేఁడులు గర్భంబు మోచి
వేసరి యొక్కయశ్మశకలంబున నుదరభేదనంబుఁ జేసిన నశ్మకుం డను
రాజర్షి పుట్టె నట యదృశ్యంతికిం బరాశరుం డుదయించి వసిష్ఠనిర్మితజాత
కర్మాదికుం డయి పెరుఁగుచు నొక్కనాఁడు రాక్షసభక్షణంబునం దనజనకు
పంచత్వంబు దల్లివలన విని కోపదహనదందహ్యమానహృదయుం డయి
తపోమహత్త్వంబున నఖిలలోకసంహారంబు సేయుదు నని యున్న మను
మని వారించి వసిష్ఠుం డి ట్లనియె. 132

సీ. వినవయ్య కృతవీర్యుఁ డనుజనపతి దొల్లి
భృగువంశయాజ్యుఁ డై పెక్కుక్రతువు
లొనరించి యగణితధనదానముల వారిఁ
దృప్తులఁ గావించి దివికిఁ జనిన
నతనివంశమునవా రతిధనలుబ్ధు లై
కృతవీర్యధన మెల్లఁ గ్రాప్తి సేసి
కొని డాఁచియున్నవా రని భార్గవులనెల్ల
బలికిన భార్గవుల్ భయము వొంది

తే. కొంద ఱర్థము వారిక కూర్చి యిచ్చి
రవనిసురవంశ్యులకు నిచ్చి రందుఁ గొంద
ఱెవ్వరికి నీక తమతమయిండ్లఁ బాఁతి
కొని సుఖంబుండి రధము లై కొంద ఱందు. 133

వ. అంత నాక్షత్త్రియు లొక్కభార్గవునియిల్లు ద్రొచ్చి యనంతం బయిన యర్థంబుం గని యలిగి రాజధనవంచకు లై రని భార్గవులనెల్ల నిగ్రహించి గర్భంబుల నున్నయర్భకులు మొదలుగా వధియించిన వెఱచి భార్గవులభార్య లెల్ల హిమవంతంబునకుం బాఱిన నందొక్కభృగుపత్ని భయంపడి తన యూరుదేశంబున గర్భంబు ధరియించిన నెఱింగి క్షత్త్రియులు దాని భేదింపసమకట్టి వచ్చిన నంతకుముందఱ. 134

—:భార్గవుం డయిన ఔర్వునిజననము:—

సం. 1—169—20

క. భువనోపప్లవసమయో
ద్భవభానునిభప్రభాసితుం డయి భా
ర్గవుఁ డూరుదేశమున ను
ద్భవించె మహి వెలుఁగుచుండఁ బ్రభ నౌర్వుఁ డనన్. 135

మ. అమితౌజుం డగు వానిఁ జూచి కృతవీర్యామ్నాయజక్షత్త్రియా
ధము లెల్లన్ హతదృష్టు లై కృపణతం దత్పర్వతారణ్యదే
శములం ద్రుమ్మరుచుండి రంధు లయి నిశ్శంకం బతిక్రూరక
ర్మములం దుద్యతు లైనవారికి నశర్మప్రాప్తి గాకుండునే. 136

వ. అట్లాక్షత్త్రియులందఱు నంధు లై భృగుపత్నియొద్దకు వచ్చి మాకు దృష్టిదానంబుఁ బ్రసాదింపవలయు నని వేఁడిన నది వారల కి ట్లనియె. 137

మధ్యాక్కర. ఏను మీదృష్టులు గొన్నదానఁగా నిక్కుమారుండు
భానుతేజుండు మీచేఁ దనగురులు పరిభూతు లయిన
దానికి నలిగి మీపాపబుద్ధికిఁ దగ నిట్లు సేసె
వీని మీ రెఱుఁగరె భార్గవకులము వెలిఁగించువాని. 138

వ. ఇక్ష్వాకుమారుండు నూఱుసంవత్సరములు నాయూరుగర్భంబున నుండి సకల వేదవేదాంగంబులు నేర్చినవాఁడు మహాతపోనిధి మీకుం గరుణించు నితనిం బ్రార్థింపుం డనిన నాక్షత్త్రియులు నతిభక్తు లై యౌర్వుం బ్రార్థించి తత్ప్రసాదంబున దృష్టులు వడసి చని రంత నౌర్వుండు దనపితృబంధుజను లెల్ల నొక్కొటం బరలోకగతు లగుటకు దుఃఖించి సకలలోకప్రళయార్థంబుగా ఘోరతపంబు సేయందొడంగిన. 139

చ. అతనితపంబు పెంపునఁ జరాచరసంభృత మైన విష్టప
త్రితయము భీతిఁ బొందిన ధృతిం బితృలోకనివాసు లైన త
త్పితృవరు లెల్ల వచ్చికడుఁ బ్రీతిఁ నపాకృతగర్వు నౌర్వు న
ప్రతిమతపోవిభాసిఁ గని పల్కిరి తద్దయు శాంతచిత్తు లై. 140

—:పితృదేవత లౌర్వుని శాంతచిత్తునిఁ జేయుట:—

సం. 1-170-14

వ. అయ్యా నీతపోమహత్త్వంబుఁ జూచి లోకంబులెల్ల భయంపడియెడు లోకానుగ్రహంబుగా నీరోషంబు విడువుము మే మసమర్థుల మై క్షత్త్రియులచేత వధియింపంబడినవారము గాము ధనలుబ్ధుల మయి ధనంబు దాఁచినవారము గాము ధనము వలసినం గుబేరుండు దాన మాకుఁ దెచ్చియిచ్చుం దపోమహత్త్వంబున మాకు నాయువు గడుంబెద్ద యైన నిర్వేదించి మనుష్యలోకంబున నుండనొల్లక యాత్మఘాతంబునం బుణ్యలోకంబులు లేమింజేసి దానిం బరిహరించి యాక్షత్త్రియులతో వైరం బమర్చికొని తన్నిమిత్తంబున దేహంబులు విడిచితిమి భార్గవులతేజంబు నొరులు పరిభవింప నోపుదురె కావున నీవు దీనికింగా సర్వజనోపద్రవంబు సేయవలవ దిది మా కభీష్టం బనిన నౌర్వుండు వారల కి ట్లనియె. 141

మత్తకోకిలము. మానితం బగు నాతపోమహిమం ద్రిలోకపరాభవం
బేను జేయ గఁ బూని చేసితి నిట్టి దొక్కప్రతిజ్ఞమున్
దీని నెట్టులు గ్రమ్మఱింతు మదీయభాషిత మెన్నఁడు
న్నేని మోఘము గాదు ధిగ్ధరణీరవీందు లెఱుంగఁగన్. 142

క. మతి మఱచి యని స్తీర్ణ
ప్రతిజ్ఞుఁ డగువానికోపపటుదహన మని
ర్గత మయి వడి నరణిసము
త్థితదహనమపోలె నాత్మదేహము నేర్చున్. 143

క. అలయక నిమిత్తజం బగు
నలుకను క్షమియించి శాంతుఁ డగుపురుషుం డి
మ్ముల రక్షింపఁగ నోపును
పొలుపుగ ధర్మార్థకామములు సమములుగన్. 144

తే. పాపులై క్షత్త్రియాధముల్ భార్గవులకు
నట్లు హింస గావించునాఁ డార్తనాద
మూరుగర్భగతుండ నై యుండి విని
నాఁడ కోప మసహ్య మై నన్నుఁ బొందె. 145

తే. ఎఱుకగలఁ డేని మఱి శక్తుఁ డేని యన్యు
లన్యులకు హింస గావించునపుడు దానిఁ
బూని వారింపకున్న నప్పురుషుఁ డేఁగు
హింసచేసినవారల యేగుగతికి. 146

వ. కావున లోకంబులయందు సామర్థ్యంబు గలిగి పాపప్రతిషేధంబు సేయని వారల నుద్దేశించి యలిగితి నేనును మీవచనం బతిక్రమింప నోడుదు నఖిల లోకదహనోద్యతం బయిన నాకోపదహనంబు నిగ్రహీతం బయిన నన్న దహించు నేమి సేయువాఁడ మీరు సర్వలోకహితులరు నాకును లోకంబులకును హితం బగునట్లుగా నుపదేశింపుఁ డనిన నౌర్వునకుం బితరు లి ట్లనిరి. 147

ఆ. జలములంద యుండు సర్వలోకంబులు
గాన నీమహోగ్రకలుషవహ్ని
జలధిలోన విడిచి సత్యప్రతిజ్ఞుండ
వగుము జలధిజలము నది దహించు. 148

వ. అనిన నౌర్వుండు పితృదేవతాదేశంబునఁ దనకోపానలంబు సముద్రంబులో
వైచిన నది యౌర్వానలంబునా నశ్వముఖంబున నబ్ధిజలంబులం ద్రావుచుండు
నిది వేదంబులయందు వినంబడియెడుకథ గావున నీవును నౌర్వునట్ల
ధర్మవిదుండవు భువనపరిభావి యైన యీక్రోధంబు విడువు మనిన వసిష్ఠ
వచనంబునం బరాశరుండు గోపం బుపసంహరించి రాక్షసవినాశార్థంబుగా
సత్త్రియాగంబు సేయం గడంగిన. 149

-:పరాశరుఁడు రాక్షసవినాశార్థంబు సత్త్రియాగంబు సేయుట:-

సం. 1–172–2

తే. శక్తి రాక్షసనిహతుఁ డై చనిన శోక
దహనహతుఁ డై వసిష్ఠుండు దానిఁ దలఁచి
కడుఁ బ్రశాంతాత్ముఁ డయ్యు రాక్షసవినాశ
మొలసి మనుమని వారింపకుండె నంత. 150

క. ఘోరాకారులు కృతహా
హారవులు సబాలవృద్ధు లయి పడిరి దురా
చారులు రాక్షసులు ముని
ప్రారబ్ధాధ్వరసమిద్ధపావకశిఖలన్. 151

వ. ఇట్లు పరాశరుండు గావించుసత్త్రియాగంబున నైన రాక్షసకులప్రళయంబు
జూచి పులస్త్యపులహక్రతువులు మహామునిసంఘంబులతో వసిష్ఠాశ్రమంబు
నకు వచ్చి. 152

క. అగ్నిహతిఁ జేసి మానవ
భుగ్నివహము మరణబాధఁ బొంగించుచు మూఁ
డగ్నులయొద్దను నాలవ
యగ్ని యనన్ వెలుఁగుచున్న యమ్మునినాథున్. 153

క. పరమతపోనిలయు దినే
శ్వరదీప్తిసహస్రతేజు శాక్త్రేయుఁ బరా
శరుఁ గని యందఱుఁ బ్రార్థిం
చిరి రాక్షసమారణంబు సేయకు మనుచున్. 154

వ. పరాశరుండును బులస్త్యాదిమహామునిప్రార్థితుం డై రాక్షససత్త్రియాగం బుపసంహరించి తన్నియోగంబున నయ్యగ్ని హిమవదుత్తరపార్శ్వంబున వైచిన నదియును బర్వంబుల నందు వృక్షలతాగుల్మశిలాభక్షణంబు సేయు చుండె నని యిట్లు గంధర్వుండు తాపత్యవసిష్ఠౌర్వోపాఖ్యానంబు చెప్పిన విని యర్జునుండు వాని కి ట్లనియె. 155

ఉ. మాకు నతిప్రియుండవు సమస్తవిదుండవు చెప్పుమయ్య యీ
లోకములోనివర్తనములుం దగువారి నెఱుంగు దెవ్వనిం
బ్రాకటధర్మతత్త్వవిదు బ్రాహ్మణముఖ్యుఁ బురోహితుండుగాఁ
జేకొనువార మట్టిబుధసేవితుఁ గానఁగ మాకు నెందగున్. 156

వ. అనిన గంధర్వుండు పెద్దయుంబ్రొద్దు విచారించి యిచ్చోటికిం గుఱంగట నుత్కచం బను పుణ్యతీర్థంబునం దపంబు సేయుచున్నవాని ధౌమ్యుం డను బ్రాహ్మణునిఁ బురోహితుఁగాఁ బ్రార్థింపుం డమ్మహాత్ముండు మీకుఁ బురో హితుం డైన సర్వార్థసిద్ధి యగు ననిన సంతసిల్లి వానికి నాగ్నేయాస్త్రంబు విధ్యుక్తంబుగా నిచ్చి మాకు నీయిచ్చిన హయంబుల నీయంద సంగ్రహించి యుండుము ప్రయోజనంబుగలనాఁడు గొనిపోయెద మని గంధర్వు వీడ్కొని పాండవులు భాగీరథి నుత్తరించి యుత్కచం బను పుణ్యతీర్థంబున కరిగి యందు. 157

—:పాండవులు ధౌమ్యునిఁ బురోహితుఁగా వరియించుట:—

సం. 1—147—6

ఉ. వీతసమస్తదోషుఁ డయి వేడ్కఁ దపం బొనరించుచున్న వి
ఖ్యాతుఁ బురోహితప్రవరుఁగా వరియించిరి భక్తితో జగ
త్పూతచరిత్రు సాధుజనపూజితు ధార్మికు ధౌమ్యు దేవల
భ్రాతృవరున్ మహాత్ము హితభాషణు భూసురవంశభూషణున్. 158

వ. ధౌమ్యుండును వారి నతిప్రీతిం బూజించి పురోహితత్వంబుం బరిగ్రహించె నట్లు తేజోరూపబుద్ధివిభవంబుల బృహస్పతి సదృశుం డై వేదవేదాంగ విదుం డైన ధౌమ్యుం బురోహితుంగాఁ బడసి పాండునందను లశేషమహీ

రాజ్యంబు వడసినంతియ సంతసిల్లి తత్కృతస్వయంవరోత్సవమునకు జనని సహితంబు దక్షిణపాంచాలంబున కరుగువారు ముందఱ ద్రుపదపురంబునకుఁ బోయెడు బ్రాహ్మణులం గని మీ రెందులకుం బోయెద రని యడిగిన వా రి ట్లనిరి. 159

సీ. యజ్ఞసేనప్రభు యజ్ఞమహావేదిఁ
గవచశరాసనఖడ్గబాణ
రథయుక్తుఁ డై మహారథుఁడు ధృష్టద్యుమ్నుఁ
డన నుదయించిన నతనితోడ
నొక్కటఁ బుట్టిన యక్కన్యకను కృష్ణ
నసితోత్పలశ్యామలామలాంగి
మెఱపునుంబోలెను వఱలునుత్పలగంధి
బంధురతనుసౌరభంబు గలుగు

ఆ. దాని ద్రుపదరాజతనయఁ దదీయస్వ
యంవరోత్సవంబు నపుడు చూడఁ
గనినవారు దృష్టి గనిన ఫలం బెల్లఁ
గనినవారు పరమకౌతుకమున. 160

వ. అట్టి మహోత్సవంబు చూడ ద్రుపదపురంబునకుం బోయెద మందులకు నుత్సవదర్శనోత్సుకు లై దర్శనీయులుం దరుణులును నపారభూరిదక్షిణ యజ్ఞకరులును ననేకశస్త్రాస్త్రవిదులును నయిన నానాదేశాధిపతులు నింతకుఁ జనుదెంతు రనంతధనంబును బ్రాహ్మణులకు వా రిత్తు రట్టె మీరునుం వారిం జూడ వచ్చెద రేని యొక్కటఁ బోదము రండు. 161

క. మీయం దీకృష్ణ నుదం
సాయతభుజుఁ జూచి తాన హర్షముతోడం
దోయజముఖి వరియించును
మాయెఱిఁగినకార్య మిది సమంజసబుద్ధిన్. 162

వ. అని మాటలాడుచువచ్చు బ్రాహ్మణులతోడఁ బాండవులు ద్రుపదపురంబున కరుగువా రెదుర. 163

క. కృష్ణమృగాజినధరుఁ దరు
ణోష్ణద్యుతితేజుఁ బంకజోద్భవసదృశుం
గృష్ణద్వైపాయను గత
తృష్ణామయుఁ గాంచి రరుగుదెంచుమహాత్మున్. 164

వ. కని వినయమ్మున నమ్మునీంద్రునకు నందఱు నమస్కరించి కృతాంజలు లై యున్నవారికి హృదయానందంబుగా సత్యవతీనందనుం డాగామిశుభంబు లావేదించి చనినఁ బాండవులును గతిపయదినంబులకు ద్రుపదుపురంబు సొచ్చి నాలుగుసముద్రంబులుంబోలె ఘూర్ణిల్లి మ్రోయుచుం బురంబునాలుగుదిక్కుల విడిసియున్న నానాదేశాగతమహీనాథులబహువిధస్కంధావారంబులఁ జూచుచుం జని యొక్కకుంభకారగృహంబున విడిసి తమ్మెవ్వరు నెఱుంగకుండ బ్రాహ్మణవృత్తి నుండునంతఁ బాంచాలపతి పార్థునకుఁ గూఁతు నీ సమకట్టి పాండవుల నన్వేషించి యెందునుం గానక. 165

—:ద్రౌపదీస్వయంవరము:—

సం. 1-176-11

సీ. వైహాయసం బైన వరమత్స్యయంత్రంబు
నివ్విల్లు మోపెట్టి యెవ్వఁ డేను
శరముల నేయు నశ్రమమున నతఁడ నా
తనయకు వరుఁ డగు ధర్మయుక్తి
నని చాటఁబంచిన నాఘోషణము విని
యుర్వీశు లెల్ల నొండొరులఁ గడవఁ
గడువేడ్కఁ దొడిపూసికట్టివిభూతితోఁ
దమతమచిహ్నముల్ దనరి యెఱుక

ఆ. పడఁగ వేఱువేఱ పన్ని భూతలము గ్ర
క్కదల సైన్యపాదఘట్టనమునఁ
బొలుచుద్రుపదరాజపుత్త్రిస్వయంవర
రంగమునకుఁ జనిరి రమణతోడ. 166

వ. అదియును బురంబు పూర్వోత్తరదిగ్భాగంబునం జందనోదకసంసిక్తసమీ
కృతస్థలం బయి యగాధోన్నతపరిఖాప్రాకారంబులను విశాలద్వారతోరణం
బులను గైలాసశైలవిలాసాపహాసిభాసురగగనతలోల్లేఖిశిఖరరమ్యహర్మ్య
తలంబులను బహుప్రకారంబులైన సారువులనుం జేసి యొప్పుచున్న నందు
యథాస్థానంబుల నానాదేశాధిపతుల నుండం బంచి ద్రుపదుండు వారల నెల్లం
బూజించెఁ బరమబ్రహ్మణ్యు లగు బ్రాహ్మణులతోడం గలసియున్న పాండ
వులును బ్రాహ్మణసమూహంబులో నుండి పాంచాలరాజుసమృద్ధినిం జూచి
సంతసిల్లి రంత. 167

సీ. ధవళవిభూషణ దామానులేపనా
మలినాంగి సితపుష్పమాల చేతఁ
గొని పుష్పసాయకకుసుమేతరం బైన
యాఱగుసాయకం బనఁగ జనులు
ధవళాక్షి రంగమధ్యంబునఁ దనుమధ్య
దా నొప్పి పాంచాలతనయ యున్న
భూసురప్రవరుల పుణ్యాహఘోషంబు
విలసిల్లె నాశీర్వివృద్ధితోడ

ఆ. ద్రుపదపతి పురోహితుండును గృతపరి
స్తరణుఁ డై ప్రయోగదక్షుఁ డగ్ని
ముఖము సేసి వేల్వ మొనసి వివాహోప
కరణవస్తుచయము గాచియుండె. 168

వ. అట్టి యవసరంబున బోరనమ్రోయుజనులయులివును వాదిత్రనాదంబును
వారించి ధృష్టద్యుమ్నుండు మూఁగినరాజలోకంబు నెల్లం జూచి యగ్నిసమీ
పంబున గంధపుష్పధూపదీపార్చితం బైన విల్లును నమ్ములను వైహాయసం
బైన లక్ష్యంబును వారలకుం జూపి యిట్లనియె. 169

తరువోజ. ఈవిల్లు మోపెట్టి యేనుబాణముల నీయంత్రమత్స్యంబు నేసినవాఁడ
భావజప్రతిముఁ డిబ్బాలకుఁ దగినపతి యిది మునిశక్తిఁ బడసినవిద్య
గావున మీ రిష్ట గావింపుఁ డిదియ ఘనతరకార్ముకకౌశలోన్నతియు
లావును గలవారలకు నవసరము లలితయశంబుఁ గల్యాణంబుఁ బడయ. 170

వ. అని ధృష్టద్యుమ్నుండు మూఁగినరాజపుత్త్రులకు నెల్ల నెఱుంగం జెప్పి ద్రుపదరాజపుత్త్రిఁ జూచి యఖిలజలధివేలావలయవలయితమహీతలంబునం గల రాజనందను లెల్ల నీస్వయంవరంబునకు వచ్చినవారు వీరలం జూడు మని దుర్యోధనదుశ్శాసనదుర్ముఖప్రముఖు లయిన ధృతరాష్ట్రనందనుల నూర్వ్వరం దత్సమీపంబున నున్న కర్ణాశ్వత్థామసోమదత్తభూరిశ్రవశ్రుతసేనాదులను బుత్త్రభ్రాతృసమేతు లయియున్న శల్యవిరాటజరాసంధగాంధారపతులను నక్రూరసారణసాత్యకిసాంబసంకర్షణప్రద్యుమ్నకృష్ణకృతవర్మానిరుద్ధయుయుధానప్రముఖు లైన యదువృష్ణిభోజాంధకవరులను సుమిత్రసుకుమారసుశర్మసుదక్షిణసుషేణసేనాబిందుచంద్రసేనసముద్రసేనౌశీనరచేకితానశిశుపాలశ్రేణీమజ్జనమేజయజయద్రథబృహద్రథసత్యవ్రతచిత్రాంగదశుభాంగదభగీరథభగదత్తపౌండ్రకవాసుదేవవత్సరాజప్రభృతు లయిన నానాదేశాధీశులను వేదధ్వనిసనాథం బై యొప్పుచున్న బ్రాహ్మణసమూహంబునుం జూపి. 171

:-రాజపుత్త్రులు మత్స్యయంత్రమును భేదింపఁబోయి భంగపడుట:-

సం. 1-177-22

ఆ. ఇందు లక్ష్య మెవ్వఁ డేసె నాతని వరి
యింపు నెమ్మితోడ నిందువదన
యనిన రాజపుత్త్రి లవ్విల్లు మోపెట్టి
యేయఁ గడఁగి కదలి రెల్లవారు. 172

సీ. అమ్మహోత్సవము నెయ్యమ్మునఁ జూడంగఁ
దివిరి యేతెంచిన దివిజఖచర
గరుడగంధర్వకిన్నరులవిమానముల్
విలసిల్లె నంబరతలమునందుఁ
బణవవీణావేణురణితానుసార మై
రసగీతరవ మెల్ల దెసల నెసఁగె
బోరన వివిధతూర్యారవంబులు మహా
వననిధిధ్వానంబు ననుకరించె

ఆ. దివ్యమాల్యములయు దివ్యానులేపన
ములయు సౌరభంబు వెలయఁ దాల్చి
రంగమధ్యజనులకుం గడుతనుపుగాఁ
జేరి వీచె దివ్యమారుతంబు. 173

చ. అవిరళభస్మమధ్యమున నగ్నికణంబుల పోలె బ్రాహ్మణ
ప్రవరులలోన నేర్పడక పాండవు లేవురు నున్నఁ జూచి యా
దవవృషభుండు కృష్ణుఁడు ముదంబున వారి నెఱింగి పార్థుఁ డీ
యువతిఁ బరిగ్రహించు ననియుం దలఁచెన్ హృదయంబులోపలన్. 174

వ. అంత నారాజనందనులు ద్రుపదరాజనందనం జూచి కందర్పబాణబాధితు లయి
తమ్మును దమసామర్థ్యమ్ము నెఱుంగక యర్థిత్వంబున నవ్విల్లు మోపెట్టఁ
బోయి. 175

క. వడి నౌడు గఱచి వలకేల్
నిడుచన గనయమునఁ బెనఁచి నీల్గి బలం బే
ర్పడ విల్లు వంపనోపక
యుడిగిరి నృపసుతులు గొంద ఱొయ్యన లజ్జన్. 176

క. బలవంతుల బలమఱఁగా
మలువక ప్రమాన్మాత్రనిపాట మాయాధను వి
మ్ములఁ జేసిన మోపెట్టఁగఁ
గొలఁదియె యని డాయ రైరి కొందఱు దానిన్. 177

మ. ఇది యెట్లున్ సమకూర దెవ్వరికి ము న్నీవిల్లు మోపెట్టఁ బో
లదు మోపెట్టియు నంతరిక్షమున నాలక్ష్యంబు భేదింపఁగా
నది బ్రహ్మాదుల కైన నిం దలవి గా దంచున్ విచారించి ని
ర్మదు లై కొందఱు రాజు లేఁగిరి నిజక్ష్మామార్గముల్ చూచుచున్. 178

-:అర్జునుఁడు మత్స్యయంత్రంబు దెగనేయుట:-

సం. 1-179-4

వ, ఇట్లు రాజపుత్రు లవ్విల్లు మోపెట్టనోపక నివృత్తు లయిరి మఱి యదువృష్ణి
భోజాంధకులు కృష్ణానుమతంబున సజ్యకర్మంబునం దనారంభు లయి మిన్న

కుండి రంత శిశుపాలజరాసంధశల్యకర్ణులుదర్పితు లై తమతమలావులు మెఱసి క్రమంబున నలువురు మాషయవముద్గరోమమాత్రంబులు దక్క- గొనయం బెక్కించియు మోపెట్ట నశక్యం బయిన నుక్కు- సెడి స్రుక్కి-న వారలం జూచి యగ్రజుననుమతంబున విప్రసభ వెలువడి విజయుండు ధను స్సమీపంబున కరిగిన నాతనియుత్సాహంబున కచ్చెరువడి కొందఱుబ్రాహ్మ ణులు దమలో ని ట్లనిరి. 179

ఉ. ఇమ్మనుజేంద్రనందను లహీనబలుల్ దృఢదీర్ఘబాహువీ
ర్యమ్ముల వార లోపర శరాసనకర్మమునం దయుక్తద
ర్పమ్మున నిప్డ నవ్వ పఱుపన్ సమకట్టె నితండు విప్రవం
శమ్మున వారి నెల్లఁ దనశక్తి యెఱుంగక దుర్విదగ్ధుఁ డై. 180

క. అనువారు నందుఁ గొందఱు
ఘనుఁ డీతఁడు వీరికంటెఁ గార్ముకవిద్యం
దనరినవాఁ డయు దీనికి
మొనసెంగా కన్యుఁ డిట్లు మొనయంగలఁడే. 181

మ. అమితోత్సాహుఁడు దీర్ఘబాహుపరిఘుం డత్యంతతేజస్వి స
ద్విమలాచారుఁడు విప్రభక్తిపరుఁ డీవిప్రుండు విప్రప్రసా
దమునన్ విప్రుల కెల్ల సంతసముగాఁ దత్కర్మసంసిద్ధి ను
త్తముఁ డై పొందెడమంచు నుండిరి దయన్ ధాత్రీసురుల్ ప్రీతు లై. 182

వ. అంత నయ్యర్జునుండు నవ్వింటిసమీపంబునకు వచ్చి గురువులం దలంచి నమస్కారంబు సేసి ధనువునకుఁ బ్రదక్షిణంబుఁ జేసి మ్రొక్కి- దాని నెత్తి కొని పూర్వపరిచితం బైన విల్లు మోపెట్టి నట్లశ్రమంబున మోపెట్టి జను లా శ్చర్యంబునం బొందుచుండ నేనమ్ముల నమ్మత్స్యయంత్రంబు నాక్షణంబ యురుల నేసినం జూచి బ్రాహ్మణక్షత్త్రియప్రముఖు లయిన జనులెల్ల విస్మితు లయి. 183

చ. ఫలపవనాంబుభోజనశుభవ్రతవృత్తులఁ జేసి చూడ దు
ర్బలతను లయ్యు బ్రాహ్మణు లపారతపోబలసంపదన్ మహా
బలయుతు లట్టివారలకు భవ్యుల కెందు నసాధ్య మెద్దియుం
గలదె చరాచరాఖిలజగంబులఁ బెద్దల కారె సద్ద్విజుల్, 184

క. నిమిషాంతరమున ని ట్లి
శ్రమమున మర్త్యులకు నేయ సమకూరునె యు
త్తముఁ డీతఁడు బ్రాహ్మణరూ
పమున సురేశ్వరుఁడొ హరుఁడో గుహుఁడో. 185

క. అని ధరణినుండి పొగడెడు
జనులనిరంతరరవంబు జలధరమార్గం
బుననుండి పొగడుదివ్యుల
యనవరతరవంబు నొక్కఁ డయి కడునొప్పెన్. 186

క. చెలఁగె సురదుందుభిస్వన
ములు ముదమున భూసురోత్తములు పయిపుట్టం
బులు వీచి వీచి యార్చిరి
వెలయఁగ నరుమీదఁ బుష్పవృష్టియుఁ గురిసెన్. 187

వ. అయ్యవసరంబున ధర్మనందనుండు నకులసహదేవానుగమ్యమానుం డయి నిజనివాసంబునకుం జనియె నిట ధృష్టద్యుమ్నసహితుం డయి యజ్ఞసేనుండు మహాసేనతో నర్జుననకు సహాయుండుగా నరిగె నంత. 188

-:ద్రౌపది యర్జునుని వరించుట:-

సం. 1-179-22

సీ. ధరణీశనందనుల్ దన్నతిప్రీతితోఁ
జూచుచునుండంగ సుందరాంగి
తోయజదళనేత్రి ద్రుపదరాజాత్మజ
కమనీయగజరాజగమనలీలఁ
జనుదెంచి సురరాజసన్నిభు నభినవ
యౌవనోద్భాసితు నసితరత్న
రుచిరాంగు నంగజరూపు ధనంజయుఁ
డనచేతిసితపుష్పదామకమునఁ

ఆ. బొల౯తి ముదముతోడఁ బూజించె నట్టియు
త్సవముఁ జూచి దాని సైప కపుడు
కౌరవేంద్రుఁ డాదిగాఁ గల భూపతు
లెల్ల నలిగి గలయ నేపు రేఁగి. 189

మత్తకోకిలము. ఏల రాఁ బనిచెన్ మహీశుల నెల్ల జుట్టమపోలె ము
న్నేల సత్కృతిఁ జేసె నిందఱ కిమ్మహారథు లుండఁ గా
నేల కన్యక నిచ్చె విప్రున కిందు నేఁడు శఠుండు పాం
చాలుఁ డిప్పుడ వీని నిర్గతసత్త్వుఁ జేయుద మాజిలోన్. 190

క. తనవిద్యపేర్మి నృపసం
దనఁ బడసెను విప్రుఁ డితనితప్పే కడుదు
ర్జనుఁ డీద్రుపదుఁడు నృపతుల
ననయంబున మెచ్చఁ డయ్యె నతిగర్వితుఁ డై. 191

వ. ఏమిదోషంబు సేసియు బ్రాహ్మణుండు వధ్యుండు గాఁడు మనరాజ్యంబును నర్థంబును బ్రాహ్మణార్థంబ కావున నవ్విప్రుతోడి దేమి యని ద్రుపదుపయి నెత్తుదెంచిన ద్రుపదుండును కడుభీతుం డై బ్రాహ్మణులమఱువు సొచ్చె నిట్లు శరణాగతుం డయిన ద్రుపదు నోడకుండు మని బ్రాహ్మణులు దమతమ దండాజినంబు లెత్తికొని ప్రతిబలంబులపయి వీచుచున్నంత వారలం జూచి నగుచు నర్జునుం డి ట్లనియె. 192

క. కడఁగి మదీయాస్త్రము లని
యెడు పటుమంత్రముల నిప్పు డీనృపరిపుల
న్కడిఁదివిషాహులదర్పం
బుడిగించెదఁ దొలఁగి చూచుచుండుఁడు మీరల్. 193

-:అర్జునుండు కర్ణునితో యుద్ధంబు సేసి జయించుట:-

సం. 1-181-3

వ. అని తానును భీమసేనుండును గడఁగి రిపుబలంబుపయి నపరిమితశరంబు లేసె భీమసేనుండు నొక్కవృక్షంబు పెఱికికొని దండహస్తుం డయిన దండధరుం

డునుంబోలె నర్జుననకు సహాయుం డయి నిలిచె నంత నయ్యుద్ధమహాసం
రంభంబు జూచి విస్మితుఁ డై కృష్ణుండు బలదేవున కిట్లనియె. 194

సీ. తాలాభమగువిల్లు దాల్చి విరోధుల
నెగచుచు నున్నవాఁ డింద్రతనయుఁ
డాతనికెలన మహావృక్షహస్తుఁ డై
యున్నవీరుండు వృకోదరుండు
యంత్రంబు నరుఁ డేసినప్పుడు వోయిన
యగ్గౌరవర్ణుండు యమతనూజుఁ
డాతనితోడన యరిగినయిరువురుఁ
గవలవా రర్కప్రకాశతేజు

ఆ. లనిన లక్కయింట నగ్నిదాహంబున
నెట్లు బ్రదికిరొక్కొ యిమ్మహాత్ము
లెట్టిపుణ్యదినమొ యేవురఁ జూచితి
మనుచు సంతసిల్లె హలధరుండు. 195

వ. అంత. 196

క. కుడుపతి సూడఁగఁ గర్ణుఁడు
నరుఁ దాఁకెను శల్యుఁ డనిలనందనుఁ దాఁకెన్
సరభసమున విస్మయ
మందిరి ధరణీదేవమనుజదేవప్రవరుల్. 197

శా. కర్ణుండున్ విజయుండు నొండొరులఁ జుల్కందాఁకి చాపంబు లా
కర్ణాంతం బగుచుండగా దిగిచి యుగ్రక్రోధు లై యేసి రా
పూర్ణం బయ్యెఁ దదీయబాణతతి సంభోభృత్పథం బెల్ల నా
స్తీర్ణం బయ్యె ధరిత్రి యెల్ల నవి సెన్ దిక్చక్ర మెల్లన్ వడిన్. 198

క. వీరుఁ డగు నరుని యేయు న
పారశరావలులనడుమ వారింపంగా
నేరక యేటుడిగి మహా
శూరుఁడు రాధేయుఁ డింద్రజున కిట్లనియెన్. 199

క. నాయెదురఁ జక్కనై యని
సేయఁగ భార్గవునకును శచీవరునకుఁ గొం
తేయుఁ డగు విజయునకుఁ గా
కాయతభుజశక్తి నొరులకలవియె ధరణిన్. 200

క. నీ వప్రాకృతబలుఁడవు
నీవిక్రమమునకు విల్లునేర్పునకు మహీ
దేవకులోత్తమ మెచ్చితి
నావుడుఁ బార్థుండు గర్ణునకు నిట్లనియెన్. 201

మధ్యాక్కర. ఏను నీచెప్పినవారిలోపల నెవ్వఁడఁ గాను
గాని నే సర్వశస్త్రాస్త్రవిద్యలఁ గడుఁ బ్రసిద్ధుండ
భూనుతబ్రహ్మతేజోధికుఁడ నిన్నుఁ బోరిలో నోర్వఁ
గా నున్న వీరుండ నొండు దక్కి లోఁగక చక్క నిలుము. 202

వ. అనిన విని కర్ణుండు బ్రహ్మతేజం బజేయంబని విజయుతోడి యుద్ధం బొల్లక
క్రమ్మఱియె మఱి శల్యభీమసేనులు పెనంగి మల్లయుద్ధంబు సేయునెడ
భీముండు భీమబలంబునం బట్టుకొని శల్యుం ద్రెళ్ళవైచిన, 203

ఆ. పెల్లుఁ దట్లు నేల ద్రెళ్ళి చెచ్చెర లేచి
యొడలు దుడిచికొనుచు నొయ్యఁ జనియె
వానిఁ జూచి నగుచు మానుగా విప్రులు
భూరిసత్త్వ భీముఁ బొగడి రంత. 204

ఆ. పరశురాముఁ డొండె హరుఁ డొండె నరుఁ డొండె
గాక యొరులు గలరె కర్ణు నోర్వ
బలిమి భీముఁ డొండె బలదేవుఁ డొండెఁగా
కొరులు నరులు శల్యు నోర్వఁ గలరె. 205

వ. వీ రెవ్వరో యెందుండుదురో యెఱుంగవలయు నని దుర్యోధనాదు లయిన
రాజపుత్త్రు లెల్ల విస్మితు లయి యున్న వారలం జూచి కృష్ణుం డిట్లనియె. 206

చ. పరులకు దుష్కరం బయిన భూసురకార్యము సేసి తత్స్వయం
వరమునఁ బత్నిఁగాఁ బడసె వారిరుహాయతనేత్రఁ గృష్ణ నీ
ధరణిసురాన్వయోత్తముఁడు ధర్మవిధిం జెపుఁడయ్య యింక నె
వ్వరికిని జన్నె వీని ననవద్యపరాక్రము నాక్రమింపఁగన్. 207

వ. వలవ దుడుంగు డని వారించిన నట్లు కృష్ణుచేత నివారితు లయి రాజపుత్త్రులు దమతమదేశంబులకుం జని రంత భీమార్జునులు బ్రాహ్మణపరివృతు లయి ద్రుపదరాజపుత్త్రిఁ దోడ్కొని వచ్చునంత. 208

సీ. ఉత్సవసందర్శనోత్సుకులై పోయి
కడుఁబెద్దప్రొద్దయ్యెఁ గొడుకు లేల
మసలిరొ కౌరవుల్ విసువక వైరంబు
గావించు పాపస్వభావు లెఱిఁగి
క్రందునఁ జంపిరో యందుల కేవురు
లీలతో నొక్కట నేల యరిగి
రవ్యయుం డయిన వేదవ్యాసువచనంబు
నిక్కంబు గాకుండు నొక్కొ వేల్పు

ఆ. లార భూసురేశులార మీశరణంబ
కాని యొండుగతియుఁ గాన నాకు
శరణ మగుఁడు సుతులఁ గరుణతో రక్షింపుఁ
డనుచు గుంతి వగచి వనరుచుండె. 209

-:అర్జునుండు ద్రౌపదిం దెచ్చి తల్లికి నివేదించుట:-
సం. 1-182-1

వ. అట్టియవసరంబునఁ దల్లియొద్దకు ధర్మరాజును గవలవారు మున్న వచ్చి యున్నఁ దదనంతరంబ భీమార్జునులు ద్రౌపదీసహితు లయి చనుదెంచి మ్రొక్కి మే మొక్కభిక్ష దెచ్చితి మని తల్లికి నివేదించిన నెఱుంగక యప్పటి యట్లకా వగచి కుంతీదేవి సంతసిల్లి దాని మీ రేవురు నుపయోగింపుం డని కొడుకుల నియోగించి భువనత్రయరాజ్యలక్ష్మియుంబోలె నున్న యక్కన్ని యంజూచి లజ్జించి యధర్మభీత యయి ధర్మతనయున కి ట్లనియె. 210

సీ. ఈతన్విఁ దోడ్కొని సీతమ్మ లిరువురు
ప్రీతి నేతెంచి యాభిక్ష యొప్ప
గొను మని నాకుఁ జెప్పినను నేవురు నుప
యోగింపుఁ డంటి నాయుక్తి దొల్లి
యనృత మెన్నండుఁగా దనఘ మీ, రెప్పుడు
మద్వచనాతిక్రమంబు సేయ
రిది లోకమున లేనియది యేమి సేయంగ
నగు నని చింతాకులాత్మ యైనఁ

తే. దల్లి నూరార్చి వాసవతనయుఁ జూచి
పార్థ నీచేతఁబడయంగఁబడిన దీని
నగ్నిసన్నిధిఁ బాణిగ్రహంబు నీవ
చేయు మన ధర్మజునకును జిష్ణుఁ డనియె. 211

వ. పెద్దవాఁ డుండ గొండుకవానికి వివాహం బగుట ధర్మవిరుద్ధంబు గావున దీని నగ్రమహిషిఁగాఁ బరిగ్రహింపుము మానలువుర యనుమతంబును నిట్టిద యనుచున్న యవసరంబున విధిప్రేరణవశంబున. 212

ఉ. ఆ లలితాంగియందు హృదయంబులు దృష్టులు నిల్పి పాండుభూ
పాలతనూజపంచకము పంచశరాహతిఁ బొందె నొక్కతన్
బాలికఁ దొల్లి యేవురకు భామినిఁగా సృజియించి యున్న య
వ్వాలరిబ్రహ్మచెయ్ది పరమార్థముగా కది యేల యొండగున్. 213

వ. ఇట్లు పాంచాలియందు బద్ధానురాగు లయి యున్న తమయేవుర యభిప్రాయం బెఱింగి వేదవ్యాసవచనంబులుం దలంచి ధర్మతనయుండు దమ్ముల కిట్లనియె. 214

క. గురువచనస్థితి మనకే
గురకును నిది పత్నిఁ గాఁ దగుం గావున ని
త్తరుణిని బరిగ్రహింతము
తిరముగ గురువచన మొండుదెఱఁ గేల యగున్. 215

వ. అని పలుకుచున్న యవసరంబున. 216

—:శ్రీకృష్ణ బలరాములు ధర్మరాజాదులఁ జూడవచ్చుట:—

సం. 1—183—2

శా. రాజత్కీర్తులు వచ్చి కాంచి రనఘుల్ రాముండు గృష్ణుండు న
య్యాజామీఢు నజాతశత్రు నృపలోకారాధ్యు నుద్యద్గుణ
భ్రాజిష్ణుం దమమేనయత్తకొడుకున్ బాలార్కతుల్యోజ్జ్వల
త్తేజున్ భ్రాతృచతుష్కమధ్యగతుఁ గౌంతేయాగ్రజున్ ధర్మజున్. 217

వ. కని తమ్మెఱింగించి యతిస్నేహంబున నయ్యుధిష్ఠిరునకుం గుంతీదేవికి మ్రొక్కి భీమార్జుననకులసహదేవులం గౌఁగిలించుకొని పరమసమ్మదరసపూరితహృదయు లై యున్నవారల కుశలం బడిగి ధర్మరా జి ట్లనియె. 218

క. ఒవ్వమిఁ గౌరవులకుఁ గడు
దవ్వయి మఱి విప్రవేషధారులమయి మ
మ్మెవ్వరు నెఱుంగకుండఁగ
నివ్విధమున నున్న నెట్టు నెఱిఁగితి రీరల్. 219

వ. అనిన నగుచు వాసుదేవుం డి ట్లనియె. 220

ఉ. అంబుజమిత్రుఁ డంబుదచయాంతరితుం డగుడుం దదీయతే
జంబు జగజ్జనంబులకు శక్యమె కప్పఁగ మీరు గూఢభా
వంబున నున్న మీదగు నవారితతేజము భూజనప్రసి
ద్ధం బగుఁగాక దానిఁ బిహితంబుగ నెవ్వరుఁ జేయనేర్తురే. 221

:—పాండవులవంశాదికము నెఱింగి రమ్మని ద్రుపదుండు ధృష్టద్యుమ్నుం బనుచుట:—

సం. 1—184—3

వ. సకలరాజసమక్షంబున నిట్టి యతిమానుషం బయిన యద్భుతకర్మం బర్జును నకకా కన్యులకు జేయ శక్యంబె యని యెఱింగింతిమి మీపరాక్రమంబ మిమ్ము నెఱింగించె నధర్మనిరతు లగు ధృతరాష్ట్రదుర్యోధనులు సేసిన లాక్షాగారదాహప్రయోగంబువలన విముక్తుల రయితి రింక మీకు లగ్గగు నని చెప్పి బల

దేవసహితుం డయి వాసుదేవుం డరిగిన నిట ద్రుపదుండు దన కూఁతునకు
వరుం డైనవాఁ డెవ్వఁడో యేవంశంబునవాఁడో వాని చరితం బెట్టిదో యెఱింగి
రమ్మని ధృష్టద్యుమ్నుం బనిచిన నతండు భీమార్జునులద్రౌపదుల పిఱుందన
వచ్చి తన్నొరు లెఱుంగకుండ నక్కుంభకారగృహంబుననుండి యంత
వృత్తాంతంబు నెఱింగిపోయి ద్రుపదున కిట్లనియె. 222

సీ. అయ్యిద్దఱును గృష్ణ నట్లొప్పఁ దోడ్కొని
చని యొక్క ముదుసలిసాని కపుడు
మ్రొక్కి యక్కన్యను మ్రొక్కించి మఱియొక్క
గౌరవర్ణుఁడు పంపఁ గడఁకతోడ
నలువురు భూసురనాథగృహంబుల
కరిగి భైక్షము దెచ్చి యంత గూడు
నొగిన యయ్యవ్వకు నొప్పించియున్న
నయ్యవ్వయు ద్రౌపది నర్థిఁ బిలిచి

ఆ. బలివిధానములకు బ్రాహ్మణాతిథులకు
నన్నకాంక్షులైన యధ్వగులకు
నగ్ర మిందుఁ బుచ్చి యయ్యగ్రశేషంబుఁ
జెలువ రెండుపాళ్ళు సేయు మొనర. 223

క. పెడఁదయురంబును నన్నువ
కడుపును ధృఢకఠినతనువుఁ గల యాతనికిం
దడర నొకపాలు పెట్టుము
వడి నాగాయుతబలంబువాఁ డతఁ డబలా. 224

వ. మఱియు రెండగుపా లన్నలువురకుం బెట్టి తద్భుక్తశేషం బేనును నీవు నుప
యోగింత మని పంచినఁ గృష్ణయు నయ్యవ్వపంచినరూపున నందఱకుం
గుడువంబెట్టి తాను గుడిచి దర్భపూరులు విద్రిచి యందఱకు వేఱువేఱ
శయనమ్ము లిమ్ముగా రచియించి వానిపయి వారల కృష్ణాజినంబులు పఱచి
సుఖశయను లై యున్న వారిపాదంబులకు నుపధానభూత యై శయనించి. 225

ఆ. కలుకుదర్పపూరిపలుపులు భిక్షాన్న
మశన మట్టివారి నతిముదమున
నాదరించెఁ బ్రీతి నాదిగర్భేశ్వరి
యయ్యె సేవగింప దయ్యెఁ గృష్ణ. 226

క. కడవసములుఁ గోలలుఁ గ
ప్పడములు వీరలధనంబు పరికింపఁగ నె
క్కుడిదేశికు లని వగవక
మడవక తనుమధ్య నిండుమనమున నుండెన్. 227

సీ. అంత నయ్యేవురు నయ్యయికథ లొప్పఁ
జెప్పుచు మఱి రథసింధురాశ్వ
విషయంబులును సమవిషమమహావ్యూహ
నిర్భేదనోపాయనిపుణవిధులు
నాయుధవిద్యారహస్యప్రయుక్తులుఁ
బలికిరి పలికినబాసఁ జూడ
నత్యుత్తమక్షత్రియాన్వయు లగుదురు
చరితఁ జూడఁగ విప్రజాతు లగుదు

ఆ. రెఱుఁగరాదు వారి నీరెండుజాతుల
వార కాని కారు వైశ్యశూద్ర
హీనజాతు లనిన నెంతయు సంతస
మందెఁ బృషతపుత్త్రిఁ డాత్మలోన. 228

వ. వెండియు వారల నిమ్ముగా నెఱుంగవేఁడి తనపురోహితుం బుత్తెంచినం బురోహితుండును బ్రాహ్మణసమూహంబుతోడ వచ్చి పాండవులం గని ధర్మరాజునియోగంబున భీమసేనుచేత నర్ఘ్యాదివిధుల నర్చితుం డయి యి ట్లనియె. 229

ఉ. మీ కులగోత్రనామములు మిమ్మును నెమ్మి నెఱుంగవేఁడి చిం
తాకులుఁ డైనవాఁడు ద్రుపదాధిపుఁ డాతనికిం బ్రియంబుగా
నా కెఱిఁగింపుఁ డింతయు ఘనంబుగ నద్భుతయంత్రమత్స్యమున్
వీకున నటులేసిన సువిక్రము నాతఁడు గోరుఁ జూడఁగన్. 230

వ. అనిన విని నగుచు ధర్మతనయుండు ద్రుపదపురోహితున కి ట్లనియె. 231

క. ఇవ్వైహాయస లక్ష్యం
బివ్విల్లు మోపెట్టి నెట్టనేసిన వీరుం
డివ్వనితకు వరుఁ డగు నని
నెవ్వగ మీరాజు చులుకనియమము సేసెన్. 232

తే. అతని నియమించినట్ల యయ్యంత్ర మేసి
యీతఁ డిక్కన్యఁ బడసె నుర్వీశులొద్ద
నేల మమ్ముఁ దా నెఱిఁగెడు నెఱిఁగి యేమి
సేయువాఁ డింక మీపతి సెప్పుమయ్య. 233

క. బలహీనుఁ డైనవానికి
నలవియె మోపెట్టి తివియ నక్కార్ముకముం
గులహీనున కకృతాస్త్రున
కలవియె యాలక్ష్యమేయ నశ్రమలీలన్. 234

—:పాండవులు ద్రుపదమహారాజు గృహంబునకుఁ బోవుట:—

సం. 1—158—25

వ. మీరాజుమనోరథంబు సఫలం బయ్యె వగవ నేల యనిన ధర్మరాజుపలుకు విని పురోహితుండు వోయి ద్రుపదున కెఱింగించిన ద్రుపదుండు ధృష్టద్యుమ్నుం జూచి చాతుర్వర్ణ్యోచితంబు లయిన రథంబులు గొనిపోయి వారలం దోడ్కొని రమ్మని పంచిన వాఁడును నాక్షణంబ పాండవుల పాలికి వచ్చి యీరథంబు లెక్కి మారాజునొద్దకు రం డనినఁ బాండవులు రాజయోగ్యంబు లయి రత్నాంచితంబు లయిన కాంచనరథంబు లెక్కి కుంతీదేవిని ద్రౌపదిని నొక్కరథం బెక్కించి తోడ్కొని ధృష్టద్యుమ్నుతో ద్రుపదరాజనివేశంబున కరుగుదెంచునంత ద్రుపదుండును వారల కనేకవిధంబు లైన వస్తువు లతిప్రీతిం బు త్తెంచినఁ బరార్థ్యంబు లైన యొండు వస్తువులఁ బరిగ్రహింపక సాంగ్రామికంబు లైన యసిచర్మకార్ముకబాణతూణీరథవరూథవాజివారణ నివహంబులఁ బరిగ్రహించి తనయొద్దకు వచ్చువారి. 235

సీ. అజినోత్తరీయుల నతిసంభృత బ్రహ్మ
తేజుల సముదితాదిత్యసముల
నాజానులంబిమహాబాహుపరిఘుల
నత్యున్నతాంసుల నతివిశాల
వక్షుల నవిరళవ్యాయామదృఢకఠి
నాంగుల వృషభాక్షులయినవారిఁ
బాండుకుమారుల భరతవంశేశులఁ
జూచి సుత భ్రాతృ సుహృదమాత్య

ఆ. బంధుజనులతోడఁ బరమవిద్వన్మహీ
సురగణంబుతోడ సోమకుండు
గరము సంతసిల్లె ఘనుల నత్యుత్తమ
క్షత్త్రివంశ్యవరులఁగా నెఱింగి. 236

వ. మఱియుం దనయొద్దకు వచ్చి యశంకితు లయి క్షత్త్రియోచితంబు లైన మహా
ర్హాసనంబుల నున్నవారల రాజపుత్త్రులంగా నెఱింగియు సంశయాపనోదన
పరుం డై ధర్మతనయునకు ద్రుపదుం డిట్లనియె నయ్యా మీరు క్షత్త్రియులరో
మాయావు లయి క్రుమ్మరుచున్న మంత్రసిద్ధులరో కాక కృష్ణాపరిగ్రహణా
ర్థంబు దివంబుననుండి వచ్చిన దివ్యులరో యెఱుంగము మాకు సందేహం
బయి యున్నయది మీకలరూపెఱింగి కాని యిక్కన్య వివాహంబు సేయ
నేర మనిన ద్రుపదునకు ధర్మతనయుం డిట్లనియె. 237

క. క్షత్త్రియులము పాండుప్రియ
పుత్త్రుల మేనగ్రజుండ భూనుతులు మరు
త్పుత్త్రార్జునయము లమలచ
రిత్త్రులు నలువురును వీ రరిందము లెందున్. 238

వ. వీరు కుంతీమహాదేవి లని తన్నునుం దమ్ములనుం దల్లిని నెఱింగించిన ద్రుప
దుం డతిహర్ష రసావేశపరవశుం డయి పెద్దయుం బ్రొద్దునకుఁ దెలిసి
యానందజలభరితనయనుం డగుచు నాపుణ్యంబున లాక్షాగృహదాహంబువలన
విముక్తు ల రయితి రని సంతసిల్లి తద్వృత్తాంతం బంతయు ధర్మతనయువలన

విని ధృతరాష్ట్రదుర్యోధనుల నిందించి సామప్రియ భాషణంబుల నభీష్టసత్కారంబులను వారిం బూజించి యొక్కనాఁడు పుత్త్రమిత్రామాత్యబాంధవబ్రాహ్మణపరివృతుం డయి ద్రుపదుండు సుఖాసీను లయి యున్న పాండవుల కిట్లనియె. 239

క. సుత్రామపుత్త్రుఁ డఖిజన
పాత్త్రుండు విచిత్రవీర్యపౌత్త్రుఁడు శుభచా
రిత్త్రుం డీ విజయుఁడు మ
త్పుత్త్రికి వరుఁ డయ్యె నెట్టి పుణ్యోదయమో. 240

వ. స్వయంవరలబ్ధ యయిన యిక్కన్యక నర్జునుండు ధర్మవిధిం బాణిగ్రహణంబు సేయువాఁ డనిన ద్రుపదునకు ధర్మతనయుం డిట్లనియె నదియెట్లేను వివాహం బైనఁ బదంపడి భీమసేనుండు వివాహం బయిన మఱి యర్జునుండు వివాహం బగుఁగాక ముంద రర్జునకుఁ బాణిగ్రహంబు సేయ నెట్లగు ననిన ద్రుపదుండు ధర్మతనయున కిట్లనియె. 241

తే. అట్ల యగునేని యక్కన్య నభిమతముగ
వసుమతీనాథ నీవ వివాహ మగుము
ధర్మమార్గ మెవ్వరికిని దప్ప నగునె
యనిన నాతని కనియె ధర్మాత్మజుండు. 242

వ. ఏన కా దిక్కన్యక నే మేవురము వివాహం బయ్యెద మస్మన్మాతృనియోగం బిట్టిద యది మాకు నలంఘనీయం బనిన విని విస్మితుం డై ద్రుపదుం డిట్లనియె. 243

క. ఒక్క పురుషునకు భార్యలు
పెక్కండ్రగు టెందుఁ గలదు పెక్కండ్రకు నా
లొక్కత యగు టెయ్యుగముల
నెక్కథలను వినియు నెఱుఁగ మెవ్వరివలనన్. 244

వ. నీవు లౌకికవైదికధర్మస్వరూపవిదుండవు ధర్మాత్మజుండవు నీపలుకులు ధర్మవిరుద్ధంబులు నా నోడుదు మయినను లోకంబున నిది యశ్రుతపూర్వంబు

దీని నింక నీవును నేనును గుంతీదేవియును ధృష్టద్యుమ్నుండును విచారించి యెల్లి నిశ్చయింత మని. 245

—:వ్యాసమహాముని ద్రుపదుని యొద్దకు వచ్చుట:—

సం. 1—186—38

ఉ. ఈహితకార్యసిద్ధి యిది యెట్లొకొ తా సమకూరునంచు సం
దేహముఁ బొంది సోమకయుధిష్ఠిరు లున్నఁ దదీయధర్మసం
దేహనివృత్తిఁబొంపెఁ జనుదెంచెఁ బరాశరసూనుఁ డాత్మతే
జోహృతసూర్యతేజుఁడగుచున్ దిశలెల్ల వెలుంగుచుండఁగన్. 246

వ. ఇట్లు వచ్చిన కృష్ణద్వైపాయనునకుఁ గుంతీదేవియుఁ బాండవులును బాంచాలుండు నతిభక్తి మ్రొక్కి యమ్మహామునిం గాంచనమణిమయోచ్చాసనంబున నునిచి యర్ఘ్యపాద్యాదివిధులం బూజించి యున్న వారల కుశలం బడిగి హితమధురసత్యసంభాషణామృతరసప్రవాహసందోహంబున నందఱం బరమానందహృదయులం జేసియున్న యమ్మునీంద్రునకు ముకుళితకరకమలుండయి ద్రుపదుం డిట్లనియె. 247

క. తనపలుకు లోకమెల్లను
గొనియాడఁగఁ దగిన లోకగురుఁ డీ యమనం
దనుఁ డే మేవురమును నీ
తనుమధ్య వివాహ మయ్యెదము నని పలికెన్. 248

క. మీ రెఱుఁగనట్టి లోకా
చారము గలదయ్య తొల్లి చన్న మహాత్ముల్
ధీరమతు లిట్లు సేసిన
వా రెవ్వరుఁ గలరె యాప్తవచనానుమతిన్. 249

క. విమలమతి యన్యులకు విష
యమె ధర్మాధర్మనిర్ణయము సేయఁగ ది
వ్యమునీంద్ర దీని సువిచా
రము సేయుము ధర్మసంకరము గాకుండన్. 25

వ. అనిన నాద్రుపదునకుఁ గృష్ణద్వైపాయనుసమక్షంబున ధర్మజుం డి ట్లనియె. 251

చ. నగియును బొంకునందు వచనంబు నధర్మువునందుఁ జిత్తముం
దగులదు నాకు నెన్నఁడును ధర్మ వవశ్యము నట్ల కావునన్
వగవక మాకు నేవురకు వారిజలోచనఁ గృష్ణ నీఁదగుం
దగ దను నీవిచారములు దక్కి వివాహ మొనర్పు మొప్పుగన్. 252

వ. మఱియుం దొల్లి గౌతమి యయిన జటిల యను ఋషికూఁతురు తపఃప్రభావంబున నేడ్వురుఋషులకు నొక్కతియ భార్య యయ్యె ననియును దాక్షాయణి యను మునికన్యక యేకనామంబునఁ బ్రచేతసు లనం బరగిన పదుండ్రకు నొక్కతియ భార్య యయ్యె ననియును గథల వినంబడు మఱి యట్లుంగాక. 253

ఆ. గురులలోనఁ బరమగురువు దల్లియ యట్టి
తల్లివచనము విధాతృకృతము
నన్యథాకరింప నలవియే యనినఁ దం
డ్రొఱకు నిట్టు లనియె ద్రుపదవిభుఁడు. 254

వ. ధర్మసూక్ష్మత నిర్ణయింప మన కశక్యంబు త్రిలోకవంద్యుండు త్రికాలప్రవర్తనవిజ్ఞాననిధి యీ కృష్ణద్వైపాయనుండు విచారించి యెద్ది యానతిచ్చె నదియ యిప్పుడు కర్తవ్యం బనిన విని యమ్మునివరుండు ద్రుపదునకి ట్లనియె. 255

సీ. ధర్మతత్త్వజ్ఞుఁ డీ ధర్మతనూజుండు
ధర్మమార్గం బేల తప్పఁ బలుకు
దేవతామూర్తి యిద్దేవి మాధవి యేల
తా నెఱుంగక యనృతంబు వలుకు
వీరలపలుకులు వేల్పులమతమును
నొక్కండ కావున నొండు దక్కి
యీయేవురకుఁ గూఁతు నిచ్చి వివాహంబుఁ
గావింపు మఱి దీనికలతెఱంగు

ఆ. వినఁగ నిష్టమేని విను మని ద్రుపదుచే
యాఁది యింటిలోని కొనకు నరిగి
తాను నతఁడు నేకతమ యుండి వాని కం
తయును జెప్పఁ దొడఁగె ధర్మవిదుఁడు. 256

—: ద్రుపదునకు వేదవ్యాసుండు ఇంద్రసేన యను
పతివ్రతకథ సెప్పుట:—

సం. 1—100—60

వ. ఇది దొల్లి నాలాయని యైన యింద్రసేన యనంబరగిన పరమపతివ్రత మౌద్గ
ల్యుం డను మహామునికి భార్య యయి కర్మవశంబున నమ్మునిం గుష్ఠవ్యాధి
బాధితత్వగస్థిభూతకష్టశరీరు వయోవృద్ధు వలిపలితధరు దుర్గంధవదను దుఃఖ
జీవు నతికోపను విశీర్యమాణనఖత్వచుం బరమభక్తి నారాధించి తదుచ్ఛిష్టంబు
కుడుచుచున్న నొక్కనాఁడు. 257

తే. కుడుచునెడ వానిపెనువ్రేలు కూటిలోన
దునిసిపడియున్న వ్రేల్ పుచ్చి తోయజాక్షి
యేవగింపక యుచ్ఛిష్ట మిష్టలీలఁ
దగిలి కుడుచుచున్నంత నత్తరుణి జూచి 258

వ. దానిదయిన పతిభక్తిగుణంబునకు మెచ్చి మౌద్గల్యుండు ప్రసన్నుం డయి
నీ కెద్దియిష్టంబు వేఁడు మిచ్చెద ననిన నది యిట్లనియె మునీంద్రా నాకుం
గామోపభోగేచ్ఛ పెద్ద గలదు నీవునుం దపశ్శక్తిఁ గామరూపధరుండ వయి
యీ బీభత్సం బగు రూపం బుడిగి మనోహరం బయిన రూపంబునం బంచధా
విభక్తుండ వయి నన్ను రమియించి కామభోగంబులం దనుపు మనిన నమ్మని
దాని కిష్టం బై నవిధంబున నేను దేహంబులు దాల్చి మర్త్యదేవలోకంబులయందు
బ్రహ్మర్షి దేవర్షిపూజితుం డై సూర్యరథం బెక్కి చని యాకాశగంగాజలంబుల
నాప్లుతదేహుం డయి శీతాంశునంశుజాలంబుల వసియించి మేరుకైలాసంబుల
యందుఁ గ్రీడించుచు ననేకస్థానంబుల ననేకసహస్రవర్షంబులు నాలాయని
యైన యింద్రసేన నుపభోగించి తృప్తుం డై మౌద్గల్యుండు దాని విడిచి
ఘోరతపంబు సేసి బ్రహ్మమయుం డై బ్రహ్మలోకంబునకుఁ జనిన నది కామ

భోగంబులం దనియక కాలవశంబున శరీరంబు విడిచి కాశిరా జను రాజర్షికిం బుట్టి పెరుఁగుచుం గన్యాత్వమునఁ బెద్దకాలం బుండి తనదౌర్భాగ్యంబునకు నిర్వేదించి పతిం గోరి పశుపతి నుద్దేశించి యుగ్రతపంబు సేయుచున్నంత. 259

తే. దానికడకుఁ బ్రత్యేకంబ ధర్మవాయు
వాసవాశ్వినుల్ ప్రీతు లై వచ్చి దాని
నాత్మదేహాంశుజులకు దేహాంతరమునఁ
బత్నిఁగాఁ గోరి రధికసౌభాగ్యయుక్తి. 260

వ. అదియును గొండొకకాలంబు జలానిలాహార యై కొండొకకాలంబు నిరాహార యై కొండొకకాలం బేకపాదంబున నిల్చి కొండొకకాలంబు పంచాగ్నిమధ్యంబున నుండి యత్యుగ్రతపంబు సేసిన నీశ్వరుండు ప్రసన్నుం డయి వరంబు వేఁడు మనిన నక్కన్యక నాకుం బతిదానంబుఁ బ్రసాదింపు మని యర్థిత్వంబున నేనుమాఱులు వేఁడినం గరుణించి యీశ్వరుండు నీకు దేహాంతరంబున నేవురుపతు లగుదు రనిన నది యిట్లనియె. 261

ఆ. సతికి నొక్కరుండ పతి గాక యెందును
బతులు పలువు రవుట కతలఁ గలదె
లోకనాథ యిట్టి లోకవిరుద్ధంపు
వరము వడయ నమరవరద యొల్ల. 262

వ. అనిన దానికి రుద్రుం డి ట్లనియె. 263

క. నావచనంబున నీ క
య్యేవురుపతులందు ధర్మ మెడపక యుండుం
గావున నిట్టివరం బిం
దీవరదళనేత్ర యిచ్చితిని దయతోడన్. 264

వ. అనిన నది యట్లేని నయ్యేవురుపతులయందును బ్రత్యేకసంగమంబునను నాకుఁ గౌమారంబును బతిశుశ్రూషాసిద్ధియుఁ గామభోగేచ్ఛయు సౌభాగ్యంబునుం బ్రసాదింపవలయు ననిన రుద్రుండు దానికోరినవరంబులెల్ల నిచ్చి

గంగాతీరంబున నున్న యింద్రు నాయొద్దకుం దోడ్కొని రమ్మని పంచిన వల్లె యని. 265

క. దక్షాధ్వరమథనునకుఁ బ్ర
దక్షిణపూర్వమున మ్రొక్కి తడయక చని ప
ద్మేక్షణ సహస్రచక్షుఁ బ్ర
తీక్షించుచు నుండె సురనదీతీరమునన్. 266

:—ద్రుపదునకు వ్యాసుండు పంచేంద్రోపాఖ్యానంబు సెప్పుట:—

సం. 1—189—1

వ. అట వైవస్వతుండును నైమిశారణ్యంబున సత్త్రియాగదీక్షితుం డయి ప్రాణిహింస సేయకుండుటం జేసి మానవు లప్రాప్తమరణు లయి వర్తించుచున్న దాని సహింపనోపక యింద్రాదిదేవత లందఱు బ్రహ్మపాలికిం జని భట్టారకా మర్త్యులమర్త్యు లయి వర్తిల్లువా రయిన వారికిని మాకును విశేషం బెద్ది యని దుఃఖించిన నయ్యమరుల కమరజ్యేష్ఠుం డిట్లనియె. 267

క. ఎంతకుఁ గృతకార్యుం డగు
నంతకుఁ డీ రంతకును భయంబందక ని
శ్చింతమున నుండుఁ డాతం
డంతము నొందించుఁ దొంటియట్టుల నరులన్. 268

క. ఆవైవస్వతువీర్యము
మీవీర్యముఁ దాల్చి సూర్యమితతేజులు దా
రేవు రుదయింతు రాతని
కావించు విధానమునకుఁ గారణ మగుచున్. 269

వ. అనిన నమరపతిపురోగము లయిన యమరు లెల్ల నమరాపగాసమీపంబునకుం జనునప్పుడు తత్సలిలమధ్యంబున నొక్కకన్యక యేర్పడుచున్న దాని కన్నీళ్ల కనకకమలంబు లయినం జూచి వేల్పులుం దానును విస్మయం బంది యింద్రుఁ డక్కన్యకయొద్దకుం జని యేడ్చెద వెందులదాన వని యడిగిన నది యింద్రున కిట్లనియె. 270

ఆ. నాదురోదసంబు నన్ను నెఱుంగఁగ
వలతయేని యమరవల్లభుండ
నాపిఱుంద రమ్ము నావుడు నప్పుడ
వ్వనితపజ్జ నరిగె వాసవుండు. 271

వ. ఇట్లక్కన్యకపిఱుంద నరుగువాఁడు ముందఱ హిమవదచలకందరాంచిత రత్నవేదికాతలంబున సింహాసనాసీనుం డయి తరుణరూపంబున నొక్క తరుణితోఁ జూదం బాడుచున్న యాదిదేవునిం గని తరుణుండకా వగచి సురపతి కరం బలిగి యి ట్లనియె, 272

మ. అమితస్థావరజంగమం బయిన బ్రహ్మాండంబు దా నింతయున్
మమతాగోచర మీత్రిలోకములు నస్మద్బాహువజ్రానుపా
ల్యము లే నింద్రుఁడ నిట్టి న న్నుఱక లీలన్ జూదమాడంగ ను
త్తమసింహాసన మెక్కి నీకుఁ జనునే దర్పించి నాముందటన్. 273

వ. అనిన రుద్రుం డలిగి రౌద్రాకారంబున వానిం జూచి మదీయ క్రీడాసభంగంబుఁ జేసిన యిద్దుర్మదుం బట్టి తె మ్మని యక్కన్యకం బంచిన నప్పుడు దానికరస్పర్శనంబున విచేష్టితుం డయి మహీతలంబుపయిం బడిన యయ్యింద్రునకు రుద్రుం డి ట్లనియె. 274

క. గర్వించి పలికి తగు నీ
గర్వము భుజవీర్యమును బ్రకాశంబుగ నీ
పర్వతవివరము దెర్చి వి
గుర్వింపుము చూత మనిన గోత్రభిదుండున్. 275

సీ. హరువచనమున నాగిరిరాజవివరంబు
గరములఁ బట్టి చెచ్చెర దినేశ
చండమయూఖముల్ రెండువిధంబు లై
యుండంగఁ దెర్చి యాఖండలుండు
దనయట్టివారల ఘనశరీరుల నందు
నలువుర నన్యుల వెలయఁ జూచి
యే నిట్టు లేలొకో యేనుప్రకారంబు
లయితి నిం దనుచు విస్మయముఁ బొంది

ఆ. యున్నఁ జూచి హరుఁడు గ్రన్న నయ్యింద్రుల
నేవురను మహానుభావ మెసఁగ
మనుజయోనిఁ బుట్టుఁ డని పంచె గీర్వాణ
హితము సేయువొంటె మతిఁ దలంచి. 276

వ. వారలు ధర్మానిలశక్రాశ్వినులు దమకు నాధారకర్తలుగా ధర్మజభీమార్జున నకులసహదేవు లనంగాఁ బుట్టిరి కమలభవప్రముఖనిఖిలసురగణప్రార్థితుం డయి నారాయణుసితాసితకేశద్వయంబు బలదేవవాసుదేవులై దేవహితార్థం బుద్భవించిన నందు వాసుదేవుండు వారలకుఁ గార్యసహాయుం డయ్యె నయ్యింద్రుల కేవురకును నేకపత్నిగాఁ దపంబు సేసి శ్రీమూర్తి యయిన యాజ్ఞసేని యజ్ఞవేదిం బుట్టె నమ్మవేని వీరల పూర్వదేహంబులఁ జూడు మని గృష్ణద్వైపాయనుండు ద్రుపదునకు దివ్యదృష్టి యిచ్చి చూపిన. 277

ఉ. చారుమణిప్రభాపటలజాలవిచిత్రకిరీటమాలికా
భారములన్ సముద్యదినపావకవర్ణములన్ సువర్ణకే
యూరవిభూషణావళుల నొప్పుచునున్న తదీయదేహముల్
ధీరుఁడు సూచెఁ దాళసమదీర్ఘతఁ బొల్చినవాని నేనిటిన్. 278

వ. మఱియు సకలలావణ్యమూర్తి యై వారల కేవురకుఁ బత్నిగాఁ దపంబు సేసిన యకన్యకపూర్వదేహంబును జూచి విస్మితుం డయి హర్షించియున్న ద్రుపదునకు వెండియుం గృష్ణద్వైపాయనుం డి ట్లనియెఁ దొల్లి నితంతుం డను రాజర్షి కొడుకు లనంతబలపరాక్రములు సాల్వేయశూరసేనశ్రుతసేన బిందుసారాతిసారు లనువా రేవురుం బరస్పరస్నేహవినయంబుల నతిప్రసిద్ధు లయి పెరుఁగుచు నౌశీనరపతికన్యక నజిత యను దాని స్వయంవరంబునఁ బడసి వివాహం బయి, 279

క. కాంతివిశేషవిలాసా
నంతశ్రీఁ దనరు నజితయం ధనఘులు నై
తంతువు లేవురుఁ బడసిరి
సంతానము వేఱువేఱ సత్కులమెసఁగన్. 280

వ. తొల్లింటి మహాత్ములయందును నిట్టిచరితంబులు గలవుం గావునఁ బాండవుల కేవురకును ద్రౌపదిం గ్రమంబునఁ బాణిగ్రహణంబు సేయింపు మిది మనచేసిన యది గాదు దైవాధిష్ఠితం బని ద్రుపదు నొడంబఱిచి కుంతియుఁ బాండవులు నున్నచోటికి ద్రుపదసహితుం డయి కృష్ణద్వైపాయనుండు వచ్చి యుధిష్ఠిరున కిట్లనియె. 281

—: ద్రౌపదీవివాహమహోత్సవము :—

సం. 1—190—5

ఆ. నేఁడు పుణ్యదినము నెమ్మితో రోహిణీ
యుక్తుఁ డయి శశాంకుఁ డున్నవాఁడు
మంత్రవంతముగఁ గ్రమంబున నేవురుఁ
బెండ్లియగుఁడు కృష్ణఁ బ్రీతితోడ. 282

వ. అని నిశ్చయించి పంచినం బాంచాలపతియును గరం బనురాగంబునఁ బురం బష్టశోభనంబు సేయించి సమారబ్ధవివాహమహోత్సవుం డయ్యె నంత నిరంతరవిచిత్రమకరికదళీస్తంభకుంభత్సంభృతనవామ్రాశ్వత్థపల్లవమాలాలంకృతద్వారతోరణంబులను జందనోదకసంసిక్తప్రాంగణరంగవల్లీకృతకర్పూరమౌక్తికప్రకరంబులను గౌతుకోత్సవమంగళశృంగారవారాంగనాప్రవర్త్యమాన స్వనియోగకృత్యంబులను నుత్సవసందర్శనాగతానేకరాజన్యసుహృద్బాంధవబ్రాహ్మణసంకులంబులనునుం జేసి యొప్పుచున్న ద్రుపదరాజమందిరంబునం బూర్వోత్తరదిగ్భాగంబున విచిత్రనేత్రవితతవితానముక్తామౌక్తికకుసుమమాలాలంబనాభిరామంబును సమీచీనచీనాంశుకవిరచితస్తంభవేష్టనంబును బ్రత్యగ్రపల్లవశాల్యక్షతాంచితకాంచనపూర్ణకలశోపశోభితంబును లాజాజ్యసంపూర్ణసౌవర్ణపాత్రనవసౌరభబహువిధపుష్పసమిత్కుశాశ్మశమ్యాభిరమ్యంబును నవగోమయశ్యామమరకతమణిప్రభాపటలవిలిప్తహిరణ్మయవేదీమధ్యసముద్ధాగ్నిదీపితమండితంబును సర్వాలంకారసుందరంబు నయిన వివాహమంటపంబునకుం జని నిజపురోహితుం డయిన ధౌమ్యుం డాదిగా ననేకవిద్వన్మహీసురనివహంబుతోఁ గరం బొప్పి. 283

సీ. అనఘులు కృతమంగళాభిషేకులు ధృత
సముచితవేషప్రశస్తరత్న
భూషణుల్ కౌరవపుంగవు లేవురు
నేతెంచి రంతఁ బూర్ణేందువదన
యధికవిదగ్ధపుణ్యాంగనావిరచిత
లలితప్రసాధనాలంకృతాంగి
కమలాక్షి కమనీయకాంతాసహస్రంబు
తోఁ జనుదెంచె నాద్రుపదతనయ

ఆ. భూరిభూసురేంద్రపుణ్యాహరవమును
మంగళప్రగీతమధురరవము
వివిధతూర్యవేణువీణారవంబును
విస్తరిల్లె దిశలవిభవయుక్తి. 284

క. వితతప్రదక్షిణావ
ర్తితదీప్తశిఖానలమున ధృతి వేల్చెఁ బురో
హితుఁ డగు ధౌమ్యుఁడు బుధస
మ్మతుఁడు వివాహప్రయుక్తమంత్రాహుతులన్. 285

వ. ఇట్లు వేల్చి ముందఱ దర్మపుత్రునకు ద్రుపదరాజపుత్త్రిం బాణిగ్రహణంబు సేయించి తొల్లి యేవురకు వివాహంబు సేయునప్పుడు కన్యాత్వంబు దూషితంబు గాకుండ నీశ్వరువరంబునం గౌమారంబు వడసిన యక్కన్యకం గ్రమంబున భీమార్జుననకులసహదేవులకుం బాణిగ్రహణంబు సేయించిన. 286

తే. జనులయాశీరవంబును జదలఁ దివురు
దేవదుందుభినాదంబు దివ్యగంధ
మందగంధవహామోదమానకుసుమ
వృష్టియును మహాముదముతో విస్తరిల్లె. 287

వ. అని వైశంపాయనుండు జనమేజయునకుం జెప్పె నని. 288

ఆశ్వాసాంతము

క. విద్యావిలాసపార్థివ
విద్యాధర నిఖిలరాజవిద్యానిధి శ్రీ
తద్ద్యుతివిశదయశఃప్రస
రద్యోతితసర్వలోక రాజమహేంద్రా. 289

స్వాగతము. రాజరాజ గుణరాజిత రాజ
త్తేజ రాజకులదీప విశిష్టాం
భోజమిత్ర నృపపూజిత
పాదాంభోజ భూవినుత పుణ్యవరేణ్యా. 290

గద్యము

ఇది సకలసుకవిజనవినుత నన్నయభట్ట ప్రణీతం బైన శ్రీమహాభారతంబునం
దాదిపర్వంబున ధృష్టద్యుమ్నద్రౌపదీసంభవకథనంబును గృష్ణద్వైపాయన
సందర్శనంబును గంగాతీరంబున నంగారపర్ణు నర్జునుండు జయిం
చుటయుఁ దాపత్యవసిష్ఠౌర్వోపాఖ్యానంబును ద్రౌపదీ
స్వయంవరంబును బంచేంద్రోపాఖ్యానంబును
ద్రౌపదీవివాహంబును నన్నది
సప్తమాశ్వాసము.

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము

ఆదిపర్వము—అష్టమాశ్వాసము

క. శ్రీవిభవనిత్యనిలయ ద
యావర్జితధారుణీసురాన్వయ వేంగీ
భూవల్లభ నిఖిలజగ
త్పావనశుభచరిత భావభవనిభసుభగా. 1

—:పాండవులు ద్రుపదురాజు పురంబున నిష్టోపభోగంబు
లనుభవించుచు సుఖం బుండుట:—

సం. 1—109—25

వ. అక్కథకుండు శౌనకాదిమహామునులకుం జెప్పెనట్లు పాండవులేవురకుం
బాంచాలిం బరమోత్సవంబున వివాహంబు సేయించి ద్రుపదుం డయ్యేవురకు
వేలువేల యనర్ఘ్యమణిఖచితంబులైన యాభరణంబులను నపరిమితంబులైన
యర్థరాసులను సౌవర్ణంబు లయిన శయ్యాసనపరికరంబులను నూఱేసి భద్ర
గజంబులను నూఱేసి కాంచనరథంబులను వేయేసి కాంభోజహయంబులను
పదివేవురేసి వరవస్త్రాభరణభూషితు లగు దాసదాసీజనంబులను నూఱేసివేలు
పాఁడిమొదవులను నగ్నిసాక్షికంబుగా నరణం బిచ్చిన. 2

క. చతురుదధీవలయనిఖిల
క్షితితలసామ్రాజ్యలక్ష్మికిని మూలం బై
సతి యాజ్ఞసేని పతులకు
నతిముద మొసరించెఁ దుల్య మగు శుశ్రూషన్. 3

సీ. కోడలియుత్తమగుణముల కెంతయు
సంతోషమునఁ బొంది కుంతిదేవి
లలితాంగి హరియందు లక్ష్మిని మఱి చంద్రు
నందు రోహిణి నింద్రునందు శచిని

సవ్వసిష్ఠమునీంద్రునం దరుంధతిఁ బోలి
సుందరి నీపతులందుఁ బ్రీతిఁ
బతిభక్తి యొప్ప నపత్యంబుఁ బడయుము
గురువృద్ధబాంధవాతురవిశిష్ట

ఆ. జనుల నతిథిజనుల సతతంబుఁ బూజింపు
మన్నదానమున ధరామరేంద్ర
వరులఁ దనుపు మఖిలవసుమతీప్రజకెల్లఁ
గరుణ గలుగు మమ్మ కమలనేత్ర. 4

ఉ. పూని పరాక్రమం బెసఁగ భూతలనాథుల నోర్చి వీరులై
యీ నవఖండమండితమహీతలమేలుచు నీపతుల్ పయో
జానన రాజసూయమఖ మాదిగ నధ్వరపంక్తి సేయుచో
మానుగఁ బత్ని వీ వగుము మానితధర్మవిధానయుక్తితోన్. 5

క. ఇందీవరలోచన నీ
యందే నభినందితాత్మ లైనట్టులు నీ
నందనులయందుఁ బౌత్త్రులఁ
యందును నభినంద్య వగుమ యని దీవించెన్. 6

వ. అట వాసుదేవుండు ద్రౌపదిని బాండవులేవురు వివాహం బగుట విని సంతసిల్లి
వారేవురకు వజ్రవైడూర్యమరకతమౌక్తికవిభూషణంబులును నానా దేశవిచిత్ర
వస్త్రంబులును ననేకకరితురగరథరత్నశిబికావిలాసినీనివహంబులుబు త్తెంచిన.7

చ. విలసితరాజ్యలీలఁ బరవీరభయంకరులై గుణంబులన్
వెలయుచుఁ బాండవుల్ విదితవిక్రము లుండుటఁ జేసి దేవతా
దులవలనన్ భయంబు ద్రుపదుం డెఱుఁగండ తదీయదేశముల్
దలరక యొప్పె రోగభయతస్కరడామరవర్జితంబులై. 8

-:చారులవలన పాండవుల యభ్యుదయమును విని
దుర్యోధనుఁడు నిర్వేదించుట:-

సం. 1-19-11

వ. ఇట్లు పాండవులు ద్రుపదుపురంబున నఖిలరాజ్యవిభవసమన్వితు లయి యొక్క
సంవత్సరం బుండునంత నంతయు నెఱింగి దుర్యోధనగూఢచారు లరిగి కర్ణ

దుశ్శాసనసౌబలసోమదత్తపరివృతుం డయి యున్న దుర్యోధనునకు గ్రొక్కి యి ట్లనిరి. 9

సీ. కర్ణశల్యులు మొదల్ గాఁగల భూపతు
లత్యంతబలవంతు లస్త్రవేదు
లుద్ధతుల్ మోపెట్ట నోపనిచాప మ
శ్రమమున మోపెట్టి చదలఁ దిరుగు
నయ్యంత్ర మేసి మీయందఱముందరఁ
గృష్ణఁ దోడ్కొని యొక్క కృష్ణవర్ణుఁ
డెక్కటిరణములో నేపునఁ గానీను
నోడించి జయలీల నున్నయాతఁ

ఆ. డర్జునుండు మఱి మహాబాహుబలమున
శల్యుఁ ద్రెళ్ళ వైచి శత్రువరుల
నెల్లఁ దల్లడిల్ల నెగచినయాతండు
భీమసేనుఁ డమితభీమబలుఁడు. 10

చ. అనిమొన నట్లు దాఁకిన మహారథులన్ ధృతరాష్ట్రరాజనం
దనుల బలాఢ్యులన్ దళితదర్పులఁ జేసినవారు ధర్మనం
దనయము లుగ్రవీరు లని తద్విధ మంతయు నేర్పడంగఁ జె
ప్పిన విని కౌరవప్రభుఁడుఁ బెల్కుఱి తద్దయు దుఃఖితాత్ముఁ డై. 11

వ. అక్కట పురోచనుం డొక్కరుండ లక్కయింట దగ్ధుం డయ్యెం గాకేమి దైవానుకూల్యంబు లేక మానుషం బెంత యయ్యు నేమి సేయుఁ బాండవు లేమి దైవసంపన్ను లైరో యని వగచి యాయవసరంబున ద్రుపదు భేదించి పాండవుల నుత్పాదింపవలయు నె ట్లనిన. 12

ఉ. యాదవవృష్ణిభోజవరు లందఱుఁ బాండవపక్షపాతు ల
చ్చేదివిభుండు వారలన చేకొనువాఁ డగు వీర లెల్ల నా
త్మోదయవృద్ధిఁ బొంఁబెను దదున్నతిఁ గోరుదు రట్లుగావునన్
భేదము సేయఁగా వలయుఁ బెల్చన యందఱుఁ గూడకుండఁగన్. 13

వ. అని దుర్యోధనుండు పాండవపాంచాలవిభేదనోపాయంబుఁ జింతించుచుండె నంత విదురుండు పాండవాభ్యుదయంబును బాంచాలీస్వయంవరంబును దుర్యోధనాదులు భగ్నదర్పు లగుటయు విని సంతసిల్లి పాండవులు ద్రుపదరాజపుత్త్రిం బెండ్లి యై ద్రుపదుపురంబున సుఖం బున్నవా రని ధృతరాష్ట్రునకుం జెప్పిన నతం డి ట్లనియె. 14

ఆ. యజ్ఞసేనుకూఁతు నభిజాత నాలని
యజ్ఞవేదినుదిత యయిన దాని
ననఘవిధి వివాహ మయి పాండునందనుల్
మిగుల మిత్త్రబలసమృద్ధు లయిరి. 15

క. కొడుకులయభ్యుదయము విని
కడుసంతస మయ్యె నిపుడు కౌరవకుల మే
ర్పడ వెలుఁగె నెల్లరాజుల
నొడిచిన భుజవీర్యమున మహోత్సాహమునన్. 16

వ. అని విదురునకు మనఃప్రియంబుగాఁ బలికి యంతఃపురంబునకుం జని యంత స్తాపం బేర్పడకుండ నుండునంతఁ గర్ణదుర్యోధనులు ధృతరాష్ట్రుపాలికిం జని యి ట్లనిరి. 17

-:దుర్యోధనుఁడు తండ్రితోఁ బాండవపాంచాల విభేదనోపాయంబు నాలోచించుట:-

సం. 1-192-25

క. రేయును బగలును విదురుఁడు
నీయొద్దన యునికిఁ జేసి నేరము పలుకన్
మాయిష్టం బెఱిఁగింపఁగ
ధీయుత యెడఁగంటి మిన్నిదివసంబులకున్. 18

క. విదురుఁడు పాండవహితుఁ డని
మొదలన యెఱిఁగియును నతివిమోహంబున న
వ్విదురువచనంబ నిలుపుదు
హృదయంబున నతఁడు పెద్దయిష్టుఁడు మీకున్. 19

వ. అనిన వారలకు ధృతరాష్ట్రుం డి ట్లనియె. 20

సీ. పలుకులఁ జెయ్యులఁ బాండవులకుఁ బ్రీతి
గలయట్ల యుండుదుఁ గాని నాదు
హృదయంబు విదురున కెన్నండు నెఱిఁగింప
నేను మీతలఁచిన యివ్విధంబ
తలఁచుచు నుండుదు దైవసంపద గల
వారలఁ బాండవవరుల నేమి
సేయఁగ నగు నెద్ది చెప్పుఁడిష్టం బింక
ననిన విచిత్రవీర్యాత్మజునకు

ఆ. దుష్టచేష్టితుండు దుర్యోధనుం డిట్టు
లనియెఁ జిత్తగింపు మవనినాథ
పాండురాజసుతులఁ బాంచాలపతియొద్ద
నుండకుండఁ జేయు టుచిత మిపుడు. 21

వ. అది యెట్లనినం బుత్త్రమిత్త్రబాంధవ బలసంపన్నుం డైన ద్రుపదునొద్దఁ బాండవు లుండువా రైన వారలం గృష్ణబలదేవులు యదువృష్ణిభోజాంధక వర్గములతో వచ్చి కూడిన నెవ్వరు సాధింపనోపరు గావున వెడసేయక ద్రుపదుండు పాండవుల విడుచునట్లుగా భేదింత మొండె వలను గలవారలం బంచి కౌంతేయమాద్రేయులను దమలో విరక్తు లగునట్లుగాఁ జేయింత మొండె నతిలలితప్రమదాజనంబులఁ బ్రత్యేకంబ యేవురకుం బ్రయోగించి ద్రౌపదివలనన విరక్తిఁ బుట్టింత మొండె నేవురకు నొక్కతియ యాలగుట కష్టంబని ద్రోవదిఁ బాండవులవలన విగతస్నేహఁ గావింత మొండె నుపాంశుప్రయోగంబుల భీము వధియించి తక్కినవారల బలహీనులం జేయుదము. 22

ఆ. గాడ్పుచూలి పిఱుఁదు గావంగ నర్జును
నోర్వ నమరు లైన నోప రాజి
నతఁడు నిహతుఁ డగుడు నశ్రమంబున
బార్థు నొక్కరుండ కర్ణుఁ డోర్వనోపు. 23

వ. ఈ యుపాయంబులలో నెయ్యది యుచితంబును నపగతదోషంబును నదీర్ఘ సూత్రంబును నగు నట్టిదానిం జెచ్చెర ననుష్ఠించునది యనినఁ గర్ణుం డి ట్లనియె. 24

సీ. ఆర్యవృత్తుండు రాజాన్వయసమ్మతుఁ
డభిమతసంబంధుఁ డయిన వాఁడు
గుణవంతు లగుచున్న కొడుకులు గలవాఁడు
పాంచాలుఁ డేల యప్పాండుసుతుల
వినయసంపన్నుల విడుచువాఁ డగు మఱి
పాండునందను లేకపత్నియందు
కరమనురక్తులు గావునఁ దమలోన
నేల భేదిల్లుదు రెన్నఁ డయ్యు

ఆ. నొక్కసతికిఁ బతులు పెక్కండ్రు గలుటిది
సతులకోర్కిగాన యతివ కృష్ణ
సుందరాంగి వారియం దేల యపరక్త
యగు మనోముదంబుఁ దగులుఁగాక. 25

వ. మఱి భీమసేనుండు దొల్లి మీచేసిన యుపాంశువధల నేమి యయ్యె నింకను నట్ల కావున నీయుపాయప్రయోగంబులన్నియు నుడిగి యిప్పుడ పాండవుల యందు విక్రమంబు ప్రయోగించుట కార్యంబు. 26

చ. ఘన మగు విక్రమంబునన కాదె జగత్త్రితయంబుఁ బాకశా
సనుఁడు జయించె భూతలము సర్వము మున్ భరతుండు విక్రమం
బునన జయించె విక్రమము భూరియశఃప్రియు లైన రాజనం
దనులకు సర్వసాధనము ధర్మువు శత్రునిబర్హణంబులన్. 27

వ. కావునఁ జతురంగబలసాధనసన్నద్ధుల మయి యుద్ధంబునం బాంచాలు భంజించి పాండవుల నొండుగడ నుండనీక తోడ్కొని తెత్త మనినఁ గర్ణు పలుకు లాకర్ణించి ధృతరాష్ట్రుం డిది యకార్యం బగు నయినను మతిమంతులతో విచారించి చేయుద మని భీష్మద్రోణవిదురశల్యకృపాశ్వత్థామసోమదత్తాదులం

బిలువం బంచి యంతయు నెఱింగించిన భీష్ముండు దుర్యోధనుం జూచి యి ట్లనియె, 28

మత్తకోకిలము. ధీరులౌ ధృతరాష్ట్రపాండు లతిప్రశస్తగుణుల్ ప్రసి
ద్ధోరుకీర్తులు నాకు నిద్దఱు నొక్కరూప తలంపఁగా
వీరువా రను నట్టిబుద్ధివిభేద మెన్నఁడు లేదు గాం
ధారి పుత్త్రశతంబునందుఁ బృథాతనూజుల యందునున్. 29

—:భీష్మద్రోణులు దుర్యోధనునకు బుద్ధి సెప్పుట:—

సం. 1-151-1

వ. అప్పాండవులతోడి నిగ్రహంబు సేఁత కెన్నండును నొడంబడనేరఁ బితృ పైతామహం బయిన రాజ్యంబునకు నీయట్ల వారు నర్హులు గావున వారికి నర్ధ రాజ్యం బిచ్చిన నీకును నీబాంధవులకును లోకంబులకును బ్రియంబగు నట్లు గానినాఁ డపకీర్తి యగుఁ గీర్తి నిలుపుటయ కాదె రాజులకు జన్మఫలంబు. 30

ఆ. కీర్తిలేనివానికిని జీవనంబు ని
రర్థకంబ చూవె యవనిమీఁద
నిత్యమయిన ధనము నిర్మలకీర్తియ
యట్టికీర్తి వడయు టశ్రమంబె. 31

క. ఇలఁ గీర్తి యెంతకాలము
గలిగి ప్రవర్తిల్లె నంతకాలంబును ని
త్యుల కారె కీర్తిగల పు
ణ్యులు కీర్తివిహీనుఁ డెందునుం బూజ్యుండే. 32

వ. కీర్తియు నపకీర్తియు జనులకు స్వర్గనరక నిమిత్తంబులు గావున నపకీర్తి పరిహరించి కీర్తిం బ్రతిష్ఠించి పైతృకంబగు రాజ్యంబు పాండవుల కిచ్చి వారి తోడ బద్ధప్రణయుండ వయి కీర్తి నిలుపు మనిన భీష్మపలుకులకు సంతసిల్లి ద్రోణుండు దుర్యోధనున కి ట్లనియె. 33

చ. బహుగుణ ముత్తమోత్తమము పథ్యము ధర్మ్యము సాధుసమ్మతం
బహితబలప్రమాథి విపులార్థయుతం బగుటన్ భవత్పితా
మహువచనంబుఁ జేకొనుము మానుగ వారలతోడ నీవు ని
గ్రహ మొనరింప నేమిటికిఁ గౌరవ సౌబలుల కర్ణశిక్షలన్. 34

మ. విలసద్ధర్మ విశుద్ధవృత్తులు వయోవృద్ధుల్ కుశాగ్రీయ బు
ద్ధులు మధ్యస్థులు కార్యనిర్ణయసమర్థుల్ మానమాత్సర్య దూ
రులునాఁ జాలిన వారి పల్కులకు వైరుద్ధ్యంబు గావించు న
జ్ఞులు భూనాథున కాప్తులున్ సఖులు నై శోషింతు రత్యంతమున్. 35

చ. తనరుచు దైవయుక్తి మెయి ధర్మువు సత్యముఁ దప్పకున్న య
య్యనఘులపైతృకం బయినయంశము మిన్నక వజ్రపాణికై
ననుగొనఁ బోలునయ్య కురునందన పాండుతనూజు లున్న వా
రని విని వారికిం దగు ప్రియం బొనరింపఁ యుక్కి ధర్మువే. 36

వ. వారితో నిగ్రహించుట కార్యంబు గాదు కావునఁ బాండవద్రుపదధృష్టద్యుమ్నకుంతీద్రౌపదులకుఁ బ్రియపూర్వకంబున నుచితభూషణాంబరావళులు వేఱువేఱ యిచ్చిపుచ్చి పాండవుల నిందులకుఁ దోడ్కొని వచ్చువారుగా దుశ్శాసనవికర్ణప్రభృతుల సమకట్టి పంపుమనిన ద్రోణుపలుకు లవకర్ణించి కర్ణుం డిట్లనియె. 37

తే. ముదుసళులు దమ కిమ్ముగాఁ జదివికొండ్రు
గాక పతులకు హిత మగు కర్జ మేల
యొలసి చెప్పుదు రహితులఁ గలపికొనుట
ర్మ వవి రిది నయవిరుద్ధంబు గాదె. 38

వ. మంత్రులు దమతమ బుద్ధిదోషంబుల నెట్లునుం బలుకుదురు వారల సాధుత్వంబును నసాధుత్వంబును నెఱుంగవలయు నెట్లనినఁ దొల్లి నితంతు వను మగధరాజు వికలేంద్రియవర్గుం డయి శ్వాసమాత్రంబ తక్క రాజ్యతంత్రంబునం దసమర్థుం డై యున్న నాతనిమంత్రి యేకప్రధానుం డయి రాజ్యతంత్రంబెల్లఁ దనవశంబ యగుటం జేసి వాని నవమానించి తదీయరాజ్యవిభవం బెల్లఁ జేకొనియె వాఁడును విక్రమహీనుం డయి రాజ్యంబు గోల్పడియెం గావున మంత్రులు హితులపోలె నుండి యహితం బాచరింతురు మీ

యిద్దఱపలుకులు మాకుంజూడ నహితంబు లనిన నలిగి వానికి ద్రోణుం
డిట్లనియె. 39

క. ఉడుగక యే మహితముఁ బలి
కెడువారము నీవు హితవుక్రియ గొనఁగాఁ బ
ల్కెడు వాఁడవు మాకంటెను
గడుహితుఁడవు నీవ కావె కౌరవ్యులకున్. 40

క. నీ కఱపుల నిక్కుఱుకుల
మాకులతలం బొందు టేమి యాశ్చర్యము పా
ప్మ్యాకృతులు గానివారల
వాకులు శిక్షలు నుపద్రవంబుల కావే. 41

వ. అనుచున్న సమయంబున నయ్యిద్దఱ వారించి విదురుండు ధృతరాష్ట్రున
కి ట్లనియె. 42

సీ. ధర్మార్థవిత్తముల్ తథ్యవాదులు వయో
వృద్ధులు మధ్యస్థవిమలమతులు
ద్రోణగాంగేయులు దురితవిదూరులు
ని న్నెద్దిగఱపిరి నెమ్మితోడ
దానిన చేయుట ధర్మువు వారల
కంటె హితుల్ నీకుఁ గలరె యొరులు
దుర్యోధనుండును దుశ్శాసనుండును
గర్ణుండు శకునియుఁ గరము బాలు

ఆ. రెఱుఁగ రిదియు ధర్మ విధి యధర్మం బని
యట్టివారిపలుకు లాచరించి
వినక పాండుసుతుల వేగ రావించి వా
రలకుఁ బ్రీతి నర్ధరాజ్య మిమ్ము. 43

మ. తమకుం దార యజేయు లెవ్వరికి దోర్దర్పంబునన్ దానిపై
శమితారాతిబలుండు వారలకుఁ బాంచాలప్రభుం డిప్డు సు
ట్టము దానయ్యెఁ దదాత్మజుం డయిన ధృష్టద్యుమ్నుడున్ వారితో
సమవీర్యం డొడఁగూడె నిష్టసఖుఁడై సంబంధబంధంబునన్. 44

మ. బలదేవాచ్యుతసాత్యకుల్ దమకు నొప్పన్ మిత్రులుం గూర్పు మం
త్రులుఁగా దైవము మానుషంబుఁ గల నిత్యుల్ నీకు దుర్యోధనా
దులకుం బెం గడుభక్తు లెంతయు వినీతుల్ వీరు లప్పాండుపు
త్త్రులు నీపుత్త్రుల కారె వారిఁ దగునే దూరస్థులం జేయఁగన్. 45

ఉ. ఆహవభూమిలోనఁ బరమార్థము పార్థుఁడు వైరివాహినీ
వ్యూహము వ్రచ్చుచోట మఘవుండును వానికి మార్కొనంగ ను
త్సాహము సేయఁడన్నలఘుసారుల ధీరుల సాహసుల్ నిరు
త్సాహులు ద్రోహులై యెదిరి చత్తురొ మందురొ మానవేశ్వరా. 46

ఉ. ఆయతబాహుఁ డాతనికి నగ్రజుఁ డగ్రణి పోరులందు నా
గాయుతసత్త్వుఁ డుద్ధతయుగాంతకృతాంతనిభుండు భీముఁ డ
వ్వాయుజసవ్యసాచుల నవార్యబలోన్నతిఁ బోలుచున్న మా
ద్రేయు లజేయు లెవ్వరికి దేవసముల్ సమరాంతరంబునన్. 47

క. తమ్ములయట్టుల తనకు వ
శమ్మయి ధర్మువును ధృతియు సత్యముఁగారు
ణ్యమ్మును నొప్పఁగఁ బేర్మి ని
జమ్ముగ మను ధర్మజున కసాధ్యము గలదే. 48

వ. వారల బలపరాక్రమంబు లెల్లవారికి దృష్టపూర్వంబుల యట్టివారితోడ విగ్ర
హంబుసేయు దుష్బుద్ధులం గలరె నీపుణ్యమ్మున నమ్మహాత్ములు జననీసహి
తంబు లక్కయింట బ్రతికిరి నీయందుఁ బురోచనదగ్ధం బయిన దుర్యశఃపం
కంబుఁ బాండవానుగ్రహజలంబులం జేసి కడిగికొనుము దుర్యోధనాపరాధం
బున నఖిలమహీప్రజకు నపాయం బగు నని తొల్లియు నీకుం జెప్పితి నట్లుగా
కుండ రక్షింపు మనిన విని ధృతరాష్ట్రుండు విదురున కిట్లనియె. 49

క. నీవును భీష్ముఁడు ద్రోణుఁడు
భూవినుత విశుద్ధధర్మబుద్ధుల రగుటన్
మీవచనమున రవజ్ఞత
గావింపఁగ నంత కార్యగతి మూఢుఁడనే. 50

—:పాండవులను దోడ్తేర ధృతరాష్ట్రుండు విదురునిఁ బంచుట:—

సం. 1—198—3

వ. మీపంచినవిధంబున నప్పాండవుల కర్ధరాజ్యం బిచ్చెద నని భీష్మవిదుర ద్రోణాదు లయిన బాంధవప్రధానులయు దుర్యోధనాదు లయినపుత్త్రులయు సమక్షంబున నిశ్చయించి యప్పుడ పాండవులం దోడ్తేర విదురుం బంచిన నాతండును ధృతరాష్ట్రశాసనంబున ద్రుపదుపురంబునకుం జని పుత్త్రభ్రాతృ పరివృతుం డై యున్న ద్రుపదుని వాసుదేవసహితు లై యున్న పాండవులనుం గాంచి ధృతరాష్ట్రుండు పుత్తెంచిన వివిధరత్నభూషణాదుల వేలువేల యిచ్చి తానును వారిచేతఁ బ్రతిపూజితుం డై కేశవపాండవసమక్షంబున విదురుండు ద్రుపదున కి ట్లనియె. 51

మ. అభిజాతుండవు ధర్మశీలుఁడవు నీయం డైన సంబంధ మిం
దభిరమ్యం బనురూప మిష్టమని సౌహార్దంబునన్ జాహ్నవీ
ప్రభవుండున్ ధృతరాష్ట్రుఁడుం గృపుఁడుఁ గుంభప్రోద్భవుండున్ యశో
విభవాలంకృతసంతసంబు వడి రుర్వీవంద్యు లిష్టంబునన్. 52

ఉ. తల్లియుఁ బుత్త్రులేవురు నుదాత్తమతుల్ దమయొద్ద వాసినం
దల్లడమంది యందఱును దద్దయు దుఃఖితచిత్తు లైరి నీ
యల్లురఁ బాండుపుత్త్రులఁ బ్రియంబునఁ జూడఁగఁ గోరుచున్న వా
రెల్లజనంబులుం గురుకులేశ్వరుఁ డాదిగ బంధువర్గమున్. 53

క. గురుగుణయుతు లగుకొడుకులఁ
గురుకులము వెలుంగ నయిన కోడలిఁ గృష్ణం
బరమపతివ్రత గొంతిని
గరుణను రాఁబనిచె రాజు గజపురమునకున్. 54

వ. నీచేత ననుజ్ఞాతు లై కాని వీరలు రానేరరు గావున వీరలం బుత్తెంచునది యనిన విదురునకు ద్రుపదుం డి ట్లనియె. 55

చ. ఉవి[illegible]భతేజుఁ డైన ధృతరాష్ట్రుఁడు పంపఁగ నీవు కార్యగౌ
 రవమున వచ్చినప్పుడ తిరంబుగ వీరికి నిష్టసిద్ధి దా
 నవు టది యేమి సందియమె యంబుజనాభుఁడు నీవుఁ బాండవ
 ప్రవరుల కెల్లప్రొద్దును శుభంబ తలంతురు కాదె నెమ్మితోన్. 56

క. నీవును ద్రోణుండును వసు
 దేవతనూజుండు భీష్మధృతరాష్ట్రులు స
 ద్భావమున నెద్ది సేయం
 గా వగచితి రది హితంబ కా కొం డగునే. 57

వ. అనిన వాసుదేవుం డి ట్లనియె. 58

క. ఎవ్వరును నేమిసేయుదు
 రివ్విదురుఁడు పాండవులకు హిత మొనరింపన్
 నెవ్వగ నొండు దలంపకుఁ
 డివ్విదురుల కగు నభీష్ట మిది మొదలుంగాన్. 59

వ. అనిన నందఱకు ధర్మనందనుం డిట్లనియె. 60

క. కురుముఖ్యులు ధృతరాష్ట్ర వి
 దురభీష్ములు గురులు మాకు ద్రుపదప్రభుఁడున్
 గురుఁడు మురాంతకుఁడు జగ
 ద్గురుఁ డిందఱమతమునను నగున్ శుభయుక్తుల్. 61

—:పాండవులు హస్తిపురంబునకు వచ్చుట:—

సం. 1—199—10

వ. అని యుధిష్ఠిరుండు వారియనుమతంబు వడసి తమ్ములు దానును హస్తిపురం
 బునకుఁ బోవ నిశ్చయించి ద్రుపదు వీడ్కొని ప్రయాణోన్ముఖుం డయ్యె
 విట్లు విదురుండు పాండవులఁ గుంతీదేవినిం దోడ్కొని వాసుదేవధృష్ట
 ద్యుమ్ను లపరిమితసేనాసమన్వితు లై తోడరాఁగా వచ్చునంత వారల రాక
 విని ధృతరాష్ట్రుండు వికర్ణచిత్రసేనద్రోణకృపాచార్యుల నెదురు పుత్తెంచి

నం దత్సైన్యసమేతు లయి మహోత్సవంబుతోఁ బాండవులు గజపురప్రవే
శంబు సేయునప్పుడు వారలం జూచి. 62

సీ. పురజనులెల్లను గరమనురక్తులై
ధర్మస్వరూపుఁ డీ ధర్మతనయుఁ
డనుజులుఁ దానును జనుదెంచెఁ బాండుభూ
జనపతి జీవించి మనలఁ గావఁ
బ్రీతితోఁ దా నిప్పు డేతెంచె మే లయ్యె
నిమ్మహాత్ములకుఁ దైవమ్ముఁ బురుష
కారంబుఁ గలుగంగ ధారుణీరాజ్యంబు
వాయునే యాపదల్ వాయుఁ గాక

ఆ. దానహోమజపవిధానముల్ మన కివి
గలవయేని ధరణివలయరాజ్య
మింద యుండి ధర్మనందనుఁ డొనరించు
చుండుఁ గావుతమ యఖండితముగ. 63

వ. అని పౌరులెల్ల దీవించుచుండఁ గౌరవకులనందను లయిన పాండునందనులు
వచ్చి భీష్మధృతరాష్ట్రాదికురువృద్ధులకు మ్రొక్కి సకలజనానురాగం బొన
రించుచు దుర్యోధనాదులతోఁ గలసి యెప్పటియట్ల రాజ్యవిద్యావినోదంబుల
నేనుసంవత్సరంబు లుండునంత నొక్కనాఁడు ధృతరాష్ట్రుండు భీష్మవిదుర
ద్రోణదుర్యోధనాదులసమక్షంబున బాండవుల కి ట్లనియె. 64

ఆ. సర్వలోక కర్మసాక్షి యీ కృష్ణుండు
సాక్షి గాఁగ మీకు సకలవృద్ధ
రాజులొద్ద నర్ధరాజ్య మిచ్చితిఁ బాండు
రాజవిభవ మెల్ల రమణఁ గొనుఁడు. 65

వ. అని ధర్మరాజు నభిషిక్తుం జేసి. 66

క. నెమ్మిఁ జని ఖాండవప్ర
స్థమ్ము నివాసమ్ముఁ జేసి తద్దయు ననురా
గ మ్మెసఁగ నుండుఁ డందుఁ ది
రమ్ముగ నని పనిచెఁ బాండురాజాత్మజులన్. 67

వ. పాండవులును ధృతరాష్ట్రుశాసనంబునను భీష్మాదులయనుమతంబునను వాసు
దేవసహితు లయి ఖాండవప్రస్థమ్మునకుం జని రంత. 68

—:విశ్వకర్మ యింద్రప్రస్థపట్టణమును నిర్మించుట:—
సం. 1-199-28

క. హరి యింద్రుఁ దలఁచె నింద్రుఁడు
కర మనురాగమున విశ్వకర్మను బిలిచెన్
సురపురమున కెనయగు పుర
మరుదుగ నిర్మింపు మర్వి నని కడుఁబ్రీతిన్. 69

సీ. ద్వైపాయనుండును ధౌమ్యుండు నాదిగా
భూసురుల్ సూత్రవిన్యాస మమరఁ
జేసి శాంతికవిధుల్ సేయంగ సుప్రశ
స్తం బైన రమ్యదేశంబునందు
వాసవాదిష్టుఁ డై వసుధకు నేతెంచి
పేర్మితో నవ్విశ్వకర్మపురము
నిర్మించె నదియును నిరుపమలీలలఁ
దనరి యింద్రప్రస్థ మనఁగ నింద్రు

ఆ. పురముతో గుబేరుపురముతో వరుణేంద్రు
పురవరంబుతోడ నురగరాజ
పురవిభూతితోడ నురువిలాసంబుల
సరి యనంగ నొప్పు ధరణిమీఁద. 70

ఉ. ఇమ్ముగ విశ్వకర్మ రచియించిన కాంచనహర్మ్యతుంగశృం
గమ్ములరశ్మిరేఖలు ప్రకాశము లై కడుఁ బర్వి తత్సమీ
పమ్మునఁ బాఱుచున్న ఘనపంక్తులయం దచిరద్యుతిప్రతా
నమ్ములఁ గ్రేణి సేయుచు ననారతమున్ విలసిల్లుఁ దత్పురిన్. 71

చ. అలఘుతరంబు లై తుహినహారసుధారుచి నిందురోచిరా
కులశశికాంత వేదిపృథుకుంజగళజ్జలనిర్ఝరంబులన్

విలసితజాహ్నవీవిమలవీచివిలోలలసత్పతాకలం
బొలుపగుఁ దత్పురీభవనముల్ హిమశైలముఁ బోలి యున్నతిన్, 72

చ. వననిధిలోని రత్నములు వాసుకిమూర్ధజరత్నసంఘముల్
గొనఁగ నశక్యమున్ జనులకున్ సమకూరదు గాన నెప్పుడుం
గొనుఁడు పరార్థ్యరత్నములు గోరినవానిన యిత్తు మన్తెఱం
గునఁ బచరింతు రంగడులఁ గోమటు లప్పురి నిద్ధరత్నముల్. 73

సీ. వలరాజు సచివుల వడువున బెడఁగగు
కర్కశస్తనములఁ గరమువాఁడి
చూడ్కుల నతిరాగసురుచిరాధరముల
మదవిలాసాలసమందగతుల
వక్రాలకంబుల వలుఁదపిఱుందుల
దర్పగద్గదభాషితములఁ జేసి
జనులచిత్తములకు సంక్షోభ మొనరించు
కామినీజనములు గలిగి సకల

తే. కామభోగములకు నదేకాంతగృహముఁ
బోలి పొలిచియు ధర్మార్థములకు నిదియ
యాస్పదంబు నా వర్గత్రయావిరుద్ధు
లైనజనుల కెంతయు నొప్పు నప్పురంబు. 74

క. శరనిధినినాదనిభ మగు
పురఘోషముఁ గీడుపఱిచి పొలుపగుఁ గర మ
ప్పురి బ్రహ్మపురి మహీసుర
వరవేదాధ్యయన రవమవార్యం బగుచున్. 75

చ. పరిఘజలంబులం దమలపంకరుహోత్పలకైరవాదిసుం
దరకుసుమంబులున్ ఘనపథంబున నుజ్జ్వలతారకానిరం
తరకుసుమంబులున్ వెలయుఁ దత్పురవప్రము పాదపీఠికా
శిరముల కొప్ప నర్చనలు సేసిన పువ్వులయవ్విధంబునన్. 76

చ. తమము నడంచుచున్ వెలుఁగు తత్పురగోపురశాతకుంభకుం
భముల విచిత్రసన్మణిగభస్తివితానములన్ విచిత్రవ
ర్ణము లగు సాత్మవాహముల నమ్మక పల్మఱుఁ జూచి యన్యవా
హము లని సంశయప్రణిహితాత్ముఁ డగున్ హరిదశ్వుఁ డెప్పుడున్. 77

చ. సరళతమాల తాల హరిచందన చంపక నారికేళ కే
సర కదలీ లవంగ పనస క్రముకార్జునకేతకీ లతా
గరు ఘనసార సారసహకార మహీరుహరాజరాజి సుం
దర నవనందనావళులఁ దత్పురబాహ్యము లొప్పుఁ జూడఁగన్. 78

మ. అనిలం బప్పురిఁ బౌరచిత్తముల కత్యానంద మొందంగ నం
దిని యన్నేటితరంగలం బెనఁగుచున్ దివ్యద్రుమాకీర్ణనం
దనసందోహముఁ దూఱుచున్ వికచకేతక్యాదినానాలతాం
తనవామోదముఁ బొందుచున్ సుడియు నిత్యంబుం గరం బిష్టమై. 79

వ. ఇట్టి యింద్రప్రస్థపురంబున నింద్రవిలాసంబుతో వ్యాసవాసుదేవానుమతుండై ధర్మతనయుండు ధౌమ్యపురస్సరమహీసురప్రవరవేదఘోషంబులు సకలజనాశీర్వాదనాదంబులు మృదుమధురమంగళసంగీతరవంబులు వివిధతూర్యధ్వనులు నతిసమృద్ధంబులై యెసంగ వర్గచతుష్టయంబునుం బోని యనుజవర్గంబుతో శుభముహూర్తంబునం బురప్రవేశంబు సేసి సర్వప్రకృతిజనానురాగకరుం డయి. 80

చ. అనుజులు నల్వురుం దనకు నత్యనురాగమునన్ విధేయులై
తనరుచు నుండ వేదవిహితం బగు యజ్ఞముపోలె సర్వపా
వనశుభమూర్తియై భువనవంద్యుఁడు ధర్మపరుండు ధర్మనం
దనుఁడు ధరాధిరాజ్యము ముదంబునఁ జేయుచునుండెఁ బేర్మితోన్. 81

సీ. అనఘు వేదాధ్యయనాసక్తు నారభ్య
మాణమహాధ్వరు మనుచరిత్రు
సర్వవర్ణాశ్రమసంరక్షణక్షము
సత్యసంధాను నజాతశత్రు

భరతవంశోత్తముఁ బ్రభు ధర్మనందను
రాజుఁగాఁ బడసి సురాజ యయ్యె
వసుధ యధిష్ఠానవతి యయ్యె మఱి లక్ష్మి
బంధుమంత యయ్యెఁ బరమధర్మ

ఆ. మన్నరేంద్రునందు నాపూర్ణతరశర
దైందవాతపంబునందుఁ బ్రీతి
సమముగా సమస్తజనులచిత్తంబు లా
నందరసభరంబు నొందఁదాల్చె. 82

క. ధరణిప్రజ ధర్మసుతుసు
స్థిరనిర్మలధర్మచరితఁ జేసి రుజాత
స్కరపరరాష్ట్రవిబాధలఁ
బొరయక సంతతసమృద్ధిఁ బొందె విభూతిన్. 83

క. తనరిరి తద్దేశంబున
ననవరతము యజనయాజనాధ్యయనాధ్యా
పనదానములుఁ బ్రతిగ్రహ
మును ననుషట్కర్మములను భూసురవంశ్యుల్. 84

క. పంబి యజనాధ్యయనదా
నంబుల వర్తిల్లె బ్రాహ్మణప్రియ మయి ధ
ర్మ్యం బయి క్షత్రియవైశ్యకు
లం బవిరతపుణ్యకర్మలాలస మగుచున్. 85

క. పరమద్విజశుశ్రూషా
పరు లయి శూద్రాదు లవనిఁ బరగిరి ధర్మ
స్థిరమతు లయి ధర్మజుధ
ర్మరాజ్య మభివృద్ధిఁ బొందె మహిమాన్విత మై. 86

వ. అంత. 87

క. నారదుఁడు వచ్చుఁ దద్వచ
నారంభుల రగుఁడు మీర లని కఱపి మహో
దారుఁడు వారల వీడ్కొని
నారాయణుఁడరిగెఁదత్క్షణమ తనపురికిన్. 88

వ. పాండవులును బరాక్రమప్రణయవశీకృతాఖిలరాజన్యు లయి సుఖం బుండు నంత
నొక్కనాఁడు. 89

—:నారదుఁడు పాండవులపాలికి వచ్చుట:—

సం. 1-200-౬

తరలము. ప్రవిమలాగమతత్త్వవేది తపఃప్రభాసి జగత్త్రియా
శివకరుండు హితోపదేశము సేయఁగాఁ గడువేడ్కతో
దివిజవంద్యుఁడు ప్రీతితోఁ జనుదెంచె నారదుఁ డంబుజో
ద్భవతనూజుఁడు భానుతేజుఁడు పాండవేయులపాలికిన్. 90

మానిని. తమ్ములుఁ దానును ధర్మతనూజుఁడు తత్క్షణసంభృతసంభ్రముఁ డై
యమ్మునినాథవరేణ్యునకున్ వినయమ్మున మ్రొక్కి సమున్నతపీ
ఠమ్మున నుంచి యథావిధి పూజ లొడంబడఁ జేసి మునీశ్వర నె
య్యమ్మున నీ విట వచ్చుటఁ జేసి కృతార్థుల మైతిమి యిందఱమున్. 91

వ. మాపుణ్యంబునంజేసి భవద్దర్శనంబు సంభవించె నని పరమప్రీతహృదయులై
పలికి పరమభక్తిం బాంచాలి మ్రొక్కించి యున్నంత నందఱ నాశీర్వచనం
బుల నభినందించి వారలకుశలం బడిగి నారదుండు ద్రౌపదిం బోవం బనిచి
వారేవురకు నేకాంతంబున ని ట్లనియె. 92

సీ. సర్వధర్మజ్ఞుల రుర్వీశపూజ్యుల
రన్యోన్యనిత్యసౌహార్దయుతుల
రగణితగుణయుక్తిఁ బొగడంగఁ దగువార
లిట్టి మీ కేవుర కిపుడు ద్రుపద
సుతయొక్కతియ ధర్మమతి ధర్మపత్ని యై
నది యీక్రమంబు లోకాగమంబు

లందు విరుద్ధ మీసుందరికారణం
బున మీకు విప్రీతి పుట్టకుండ

ఆ. నుండవలయుఁ బ్రియసహోదరుల్ దొల్లి సుం
దోపసుందు లొక్కయువతి కడరి
విగ్రహించి యసురవీరులు దమలోనఁ
బొడిచి మృత్యునిలయమునకుఁ జనిరి. 93

క. అనిన నది యెట్టు లని యమ
తనయుఁడు గడువేడ్కతోడఁ ద న్నడిగిన నా
తనికిఁ దదీయానుజులకు
నినసన్నిభుఁ డమ్మునీంద్రుఁ డి ట్లని చెప్పెన్. 94

—: సుందోపసుందోపాఖ్యానము :—

సం. 1-201-1

వ. తొల్లి దితిపుత్త్రుం డైన హిరణ్యకశిపువంశంబున నిసుంభుం డనువానికి సుందోపసుందు లన నిద్దఱు గొడుకులు పుట్టి నియతాత్ము లయి తపంబునన కాని సర్వంబునుం బడయం గాదని యేకనిశ్చయు లై వింధ్యాచలంబున కరిగి నిగృహీతేంద్రియు లై నిదాఘకాలం బెల్లఁ బంచాగ్నిమధ్యంబున నిలిచి వాన కాలంబును శీతకాలంబును జలాశయంబుల వసియించి మఱియు వాయుభక్షులు నేకపాదస్థితులు నూర్ధ్వబాహులు నధోముఖులును నై పెద్దకాలంబు తపంబు సేసిన. 95

సీ. వారిదారుణతపోవహ్నిదాహంబున
వింధ్యాద్రిదరుల నావిర్భవించి
యత్యుచ్చ మయి ధూమ మాకాశ మెల్లను
గప్పిన నమరులు గరము వెఱచి
రత్నంబులను వధూరత్నంబులను జేసి
తత్తపోవిఘ్నవిధాననిరతు
లయి ప్రబోధింపంగ నలవి గాకున్నఁ దో
యజగర్భుపాలికి నరిగి యసుర

ఆ. వరులతపముఁ జెఱుపవలయు నావుడుఁ గమ
లాసనుండు త్రిభువనార్చితుండు
సురహితంబుపొంచె సుందోపసుందుల
కడకు వచ్చె వరము కరుణ నీఁగ. 96

వ. ఇట్లు పితామహుండు సుందోపసుందులతపంబునకు మెచ్చి సన్నిహితుం
డయి మీకిష్టం బైన వరం బిచ్చెద వేఁడుం డనిన వారలు వారిజాసనునకు
ముకుళితకరకమలు లయి దేవా మాయిష్టంబు దయసేయ మీకిష్టంబేని మాకుఁ
గామరూపత్వంబును గామగమనత్వంబును సకలమాయావిత్వంబును నన్యుల
చేత నవధ్యత్వంబును నమరత్వంబునుం బ్రసాదింపుం డనిన. 97

ఆ. కమలభవుఁడు వారి కమరత్వ మొక్కటి
దక్కఁ గోర్కులెల్ల నక్కజముగఁ
గరుణ నిచ్చె నిట్లు సరసిజగర్భుచే
వరము వడసి యసురవరులు పెఱిగి. 98

క. అనుపమరాజ్యవిభూతిం
దనరి జగద్విజయకాంక్ష దైత్యులకు ముదం
బొనరఁగ నకాలకౌముది
యనునుత్సవ మొప్పఁ జేసి రగణితబలులై. 99

క. సురగరుడోరగకిన్నరపురములు
వడిఁ జూఱకొనుచు భూలోకమునం
బరగిన రాజర్షిమహీ
సురవరులకు బాధసేయుచును గర్వమునన్. 100

క. ద్విజవరవినిర్మితము లగు
యజనస్వాధ్యాయకవ్యహవ్యతపోదా
నజపంబులఁ బితృదేవత
లజస్రమును దృప్తు లగుదు రని కడునలుకన్. 101

వ. పుణ్యవంతుల నిత్యనైమిత్తికకర్మంబులకు విఘ్నంబులు సేయుచు సింహ
వ్యాఘ్రగజరూపధరులై వనంబులం దిరుగుచు మునిపల్లియలు సొచ్చి మును

లకుఁ బ్రాణభయంబు సేయుచున్న వారల క్రూరకర్మంబులకు వెఱచి వేల్పు
లును మునులును బురాణముని యైన బ్రహ్మపాలికిం జని కృతాంజలు లయి
జగంబులకు సుందోపసుందులు సేయు నుపద్రవంబులు సెప్పిన విని విశ్వ
గురుండు విస్మితుం డయి వా రలన్యుచేత వధ్యులు గారు గావున పరస్పర
యుద్ధంబునఁ బంచత్వంబుఁ బొందవలయు నని విచారించి విశ్వకర్మ రావించి
రూపలావణ్యవతి యైన యొక్క యువతి సృజియింపు మని పంచినఁ బ్రసాదం
బని మ్రొక్కి యప్పుడు. 102

పృథ్వి. తిలాణుమణికోటిసంఘటితదివ్యదేహంబుతోఁ
దిలోత్తమ యనంగ నొక్కయువతీలలామంబు ను
త్పలాక్షి నొనరించె సర్వగుణభాసి రూపక్రియా
కలావిదుఁడు విశ్వకర్మ తనకౌశలం బేర్పడన్. 103

వ. అదియును సురేంద్రప్రముఖబృందారక మునిబృందపరివృతుం డై యున్న
పరమేష్ఠికిం బరమభక్తిం బ్రణమిల్లి పనియేమి యని ముందట నిలిచిన నర
విందసంభవుం డాసుందరిం జూచి సుందోపసుందు లను దైత్యులు దర్పితు
లయి జగంబుల కహితంబులు సేయుచు వింధ్యాచలకందరంబున నున్న
వారు వారలిద్దఱు నీకారణంబునం దమలో నొండొరులతోఁ బొడిచి దండ
ధరుపురంబున కరుగునట్లుగాఁ జేయు మని పంచిన వల్లె యని. 104

సీ. అబ్జజు వీడ్కొని యది దేవసభకుఁ బ్ర
దక్షిణం బొనరించెఁ దత్క్షణంబ
తద్రూపసౌందర్యదర్శనలోలుఁ డై
యజుఁడు నాలుగుదిక్కులందుఁ దనకు
గావించుకొనియె ముఖంబులు మఱి రెండు
కన్నులఁ జూచినం గాదు తృప్తి
యని సురేంద్రుండు సహస్రాక్షుఁ డయ్యె న
య్యమరులు కామమోహాంధు లైరి

ఆ. ముదిత యిట్లు సర్వమోహిని యై మర్త్య
భువనమునకు మెఱుఁగుఁబోలె నొప్పి
యరుగుదెంచె సుందరాంగి వింధ్యాచల
విపినదేశ మెల్ల వెలుఁగుచుండ. 105

క. అమ్మదిత(జూచి యన్నయుం
దమ్ముండు నొక్కట మనోజతాడితు లై రా
గమ్మున నన్యోన్యస్నే
హమ్ములు చెడి దృష్టి నిలిపి రయ్యువతిపయిన్. 106

క. ఘను లయ్యిరువురు నేకా
సనభోజనయాననిలయశయనక్రియలం
దన రెడువా రేక స్త్రీ
వినిహితకాము లయి రపుడు విధినియమమునన్. 107

క. ఇది నావల్లభ యిది నా
హృదయేశ్వరి యనుచు(గోరి యిరువురు మదనో
న్మదు లయి పరిగ్రహించిరి
తదీయకమనీయసవ్యదక్షిణకరముల్. 108

వ. ఇట్లు వట్టుకొని. 109

క. సుందరి మాయిద్దఱలో
నిం దెవ్వరి వలతు చెప్పు మీ వనవుడు(బూ
ర్ణేందుముఖి వారి కను మీ
యం దెవ్వ(డు వొడిచి యొడుచు నతనిన వలతున్. 110

-:సుందోపసుందు లొండరులతో(బోరి చచ్చుట:-

క. అనవుడు(నిద్దఱు(దమలో(
గొనుపడ కొండొరులతోడ భుజబలు లలుకన్
ఘనవజ్రతనులు దా(కిరి
తనర(గ నట(గొండ గొండ(దా(కినభంగిన్. 111

క. విపరీత మతని సుందు(డు
నుపసుందు(డు(దా(కి పొడిచి రొండొరుతోడం
గుపితాత్ము లయి తిలోత్తమ
నెపమున దృఢముష్టిఘాతనిర్ఘాతములన్. 112

క. అన్యోన్యప్రియభాషణు
లన్యోన్యహితైషు లసుర లన్యులపోలెన్
మన్యుపరిప్రేరితులై
యన్యోన్యాభిహతిఁ జనిరి యమపురమునకున్. 113

క. ఇంతులనిమిత్తమున ధృతి
మంతులుఁ బొందుదురు భేదమతి గావునఁ మీ
రింతయు నెఱింగి యొండులు
చింతింపక సమయ మిందు సేయుఁడు బుద్ధిన్. 114

-:నారదుప్రేరితు లయి పాండవులు సమయము సేయుట:-

సం. 1_204_27

సీ. అనిన నారదమహామునిపల్కు చేకొని
దమలో నొడంబడి విమలబుద్ధి
నేవురయందును ద్రోవది ప్రీతితో
నొక్కొక్కయింటఁ దా నొక్కయేఁడు
క్రమమున నుండను గమలాక్షి యెవ్వరి
యింటఁ దా నుండె నయ్యింటివలనఁ
బెఱవారు చనకుండ నెఱుఁగక చనిరేని
వెలయఁగఁ బండ్రెండునెలలు తీర్థ

ఆ. సేవ సేయుచును విశేషవ్రతంబులు
ధీరవృత్తిఁ జలుపువారు గాను
సన్మునీంద్రునొద్ద సమయంబు సేసిరి
రాజనుతులు పాండురాజసుతులు. 115

వ. ఇట్లు హితోపదేశంబు సేసి నారదుం డరిగినం బాండవులు దమచేసిన సమయ
స్థితిం దప్పక సలుపుచు సుఖంబుండఁ గొండొకకాలంబున నొక్కనాఁడొక్క
బ్రాహ్మణుండు ముచ్చులచేతఁ దనహోమధేనువు గోల్పడి వచ్చి యాక్రోశిం
చిన నశ్రుతపూర్వం బయిన యయ్యాక్రోశంబు విని విస్మితుం డయి

విజయుండు విప్రులకయినబాధ దీర్పక యుపేక్షించుట పాతకం బని యప్పుడ యవ్విప్రు రావించి యిది యేమి కారణం బని యడిగిన నర్జునునకు విప్రుం డిట్లనియె. 116

క. యమతనయు ధర్మరాజ్యము
తమరాజ్యమ యని మహాముదంబున విప్రో
త్తము లున్నచోట నే బ
న్నము వడి కోల్పడితి గోధనము ముచ్చులచేన్. 117

సీ. వదలక ముచ్చుల వధియించి నాహోమ
ధేనువుఁ గ్రమ్మఱఁ దెచ్చియిమ్ము
జననుత దానివత్సంబు నిన్నటఁగోలె
నుడుగక యఱచుచు నున్నయదియ
బలుకుల కెడ లేదు బాణాసనము గొని
చనుదెమ్ము నాతోడఁ జట్ట ననిన
ద్రౌపదీసహితుఁ డై ధర్మరాజాయుధా
గారంబునం దున్నఁ గార్ముకంబుఁ
ఆ. బుచ్చికొనఁగఁ దనకుఁ బోలమి యెఱిఁగియు
విప్రునార్తరవము వినఁగనోప
కర్జునుండు నిజశరాసనగ్రహణార్థ
మాయుధాలయమున కరిగె నపుడు. 118

క. ధరణీసురవరులకుఁ గడు
సెర గై నెడ నెఱిఁగి యెడయుఁ జేయుదురె మహా
పురుషు లని నరుఁడు విలు గొని
యరిగెను ముచ్చులపిఱుంద నవ్విప్రువనిన్. 119

వ. ఇట్లరిగి యర్జునుం డతివీరు లయిన చోరుల వధియించి బ్రాహ్మణునకు గోధనంబు నిచ్చి క్రమ్మఱి వచ్చి ధర్మజునకు మ్రొక్కి లోకంబుల మర్యాదలు విచారించి రక్షించుచున్న మనయందు మర్యాదాభంగం బయ్యె నను నింత కంటె దుర్యశం బొం డెద్దియు లేదు గావున నాకు ద్వాదశమాసికవ్రతంబు సలుపవలయు నని పోవసమకట్టియున్న నర్జునునకు యుధిష్ఠిరుం డిట్లనియె. 120

ఆ. క్రూరకర్ము లయ్యు గోబ్రాహ్మణుల కగు
బాధ లుడుచు జనులఁ బాపచయము
లెట్టియెడలఁ బొంద విం(ద్రనందన నీకు
సమయభంగభీతిఁ జనఁగ నేల. 121

వ. మఱి యట్లుంగాక తస్కరవధోపేక్షుల నశ్వమేధభ్రూణహత్యల ఫలం బగు నని వేదంబులయందు వినంబడుఁ దస్కరుల వధియించి బ్రాహ్మణహితంబు చేసిన వాఁడవు నీకు సమయోల్లంఘనప్రాయశ్చిత్తంబు సేయ నేల యనిన నర్జునుం డి ట్లనియె. 122

క. భూజనపరివాదం బ
వ్యాజంబునఁ బరిహరింపవలయును మనకున్
వ్యాజమున ధర్మలోపం
బాజియయా పరిహరింతు రయ్య మహాత్మల్. 123

—:సమయభంగ కారణమున నర్జునుండు తీర్థయాత్రకుం జనుట:—
సం. 1—206—12

వ. కావున వ్రతదానంబు నా కనుగ్రహింపవలయు నని మ్రొక్కి యర్జునుం డగ్రజు వీడ్కొని గురుజనానుమతుం డై యఖిలవేదవేదాంగపారగు లైన బ్రాహ్మణులు ననేకశాస్త్రవిదు లయి వివిధకథాకథనదక్షు లయిన పౌరాణికులును దనకు సహాయులుగా నరిగి సకలతీర్థ సేవ చేయుచు నయ్యైతీర్థంబులందు. 124

ఆ. ధరణిసురుల గురులఁ బరమయోగుల మహా
భాగు లయిన యట్టి భాగవతుల
రాజవంశవరుఁడు బూజించుచును వారి
వలనఁ బుణ్యకథలు వెలయ వినుచు. 125

క. గంగాధరపింగజటా
సంగమమంగళవిశాలచటులతరంగన్
గంగానది సేవించెను
గంగాద్వారమున విగతకల్మషుఁ డగుచున్. 126

వ. అందు నిత్యంబును గంగాస్నానంబు సేసి తత్తీరంబున హోమంబు సేయుచు
వాసవసుతుండు మహీసురవరసహితుం డయి కొన్ని దివసంబులు వసియించి
యొక్కనాఁడు ప్రభాతంబ విధిపూర్వకంబునం గృతాభిషేకుం డయి దేవర్షి
పితృతర్పణంబులు సేసి. 127

-:ఉలూచి యర్జునునిఁ గామించుట:-

సం. 1-260-12

సీ. వేల్వంగ సమకట్టి వెలువడ నున్న న
యైంద్రనందను రుచిరేంద్రనీల
సుందరశ్యామాంగు సురరాజకరికరా
కారమహాబాహుఁ గట్టిఁ జూచి
నలినాక్షి యందొక్క నాగకన్యక కామ
పరవశ యై వానిఁ బట్టి తిగిచి
కొని నాగపురమునకును జని తన నిజరమ్య
హర్మ్యంబునందు నెయ్యమున నునిచె

ఆ. నందు నగ్ని తొంటియట్టు లభ్యర్చితం
బయి వెలుంగుచున్న నర్జునుండు
హోమకార్య మొప్ప నొనరించి యప్పు డ
య్యింతిఁ జూచి నగుచు నిట్టు లనియె. 128

క. తామరసనేత్ర నీపే
రేమీ యెవ్వరితనూజ విట్లేల మహా
వ్యామోహిత వై తనవుడుఁ
గోమలి సురరాజపుత్త్రికున కిట్లనియెన్. 129

వ. ఏ నులూచి యనునాగకన్యక నైరావతకులసంభవుం డయిన కౌరవ్యకూఁతుర
నిన్నుం జూచి మనోజబాణబాధిత నయితి నామనోరథంబు సలుపుము. 130

క. నీగుణములు దొల్లియు నా
గీగీతములందు విని తగిలి యిపుడు మనో

రాగమునఁ జూడఁ గంటిని
భాగీరథియందు నిన్నుఁ బరహితచరితా. 131

వ. అనిన దాని కర్జునుం డి ట్లనియె. 132

మధ్యాక్కర. ద్వాదశమాసికవ్రతము సలుపుదుఁ దరుణి మాయన్న
యాదేశమునఁ జేసి సర్వతీర్థము లాడుచు బ్రహ్మ
వాదులసంగతి బ్రహ్మచర్యసువ్రతుఁడ నై యుండి
నీదుమనోరథ మెట్లు సలుపంగ నేర్తు నే నిపుడు. 133

వ. అనిన నవనతానన యయి నాగకన్యక యర్జునుం జూచి ద్రుపదరాజపుత్త్రియందు మీచేసినసమయంబును భవత్తీర్థాగమననిమిత్తంబును వ్రతంబును నెఱుంగని దానఁ గాను సర్వతీర్థసేవంబును సర్వవ్రతంబులు సలుపుటయును సర్వదాన ధర్మక్రియలును బ్రాణదానంబుతో సమానంబులు గావు నామనోరథంబు విఫలం బయిన మనోజానలంబునం బ్రాణపరిత్యాగంబగుం గావున నన్ను రక్షింపుము దీన నీకు వ్రతభంగంబు గా దనిన నర్జునుండు దాని మనోరథంబు సలిపి యారాత్రి నాగభువనంబున వసియించి నాగకన్యకయందు సద్యో గర్భంబున నిరావంతుం డను కొడుకుం బడసి నాగలోకంబు వెలువడి యాది త్యోదయంబుతోడన గంగాద్వారంబునకు వచ్చి తద్వృత్తాంతం బంతయుఁ దనసహాయు లయిన విప్రులకుం జెప్పి వారలకు హృదయానందంబు సేయుచు. 134

క. వితతయశుఁ డరిగి హిమప
ర్వతపార్శ్వంబున నగ స్త్యవటమును నత్యు
న్నతభృగుతుంగముఁ జూచుచు
ధృతి నేగి హిరణ్యబిందుతీర్థంబునకున్. 135

వ. అందును గోదానభూదానహిరణ్యదానంబు లాదిగాఁ బెక్కుదానంబులు సేసి యజ్ఞార్థంబుగా భూసురోత్తములకు గోసహస్రంబు లిచ్చి ప్రాగ్దేశంబున కరిగి నైమిశారణ్యంబునందు జగన్నాథు నారాయణు నారాధించి యుత్పలినియుఁ గౌశికియు నందయు నపరనందయు గయయు గంగయు గంగాసాగరసంగమం బును జూచుచు. 136

క. ఏలావరరమ్యము లగు
వేలావనములను బవనవిచలద్వీచీ
లాలితసముద్రవిద్రుమ
మాలాపులినస్థలముల మసలుచు లీలన్. 137

వ. కళింగవిషయంబు సొచ్చునంతఁ దోడిబ్రాహ్మణులు కొందఱు కళింగ ద్వారంబునఁ గ్రమ్మఱి యుత్తరకురుదేశంబులకుం జనిన నందుఁ గతిపయ బ్రాహ్మణసహాయుం డయి పార్థుం డరిగి పూర్వసముద్రతీరంబునఁ బురు షోత్తమదేవరకు నమస్కరించి మహేంద్రపర్వతంబు చూచుచు. 138

సీ. దక్షిణగంగ నాఁ దద్దయు నొప్పిన
గోదావరియు జగదాదియైన
భీమేశ్వరంబును బెడఁ గగుచున్న శ్రీ
పర్వతంబును జూచి యుర్విలోన
ననఘ మై శిష్టాగ్రహారభూయిష్ఠ మై
ధరణీసురోత్తమాధ్వరనిధాన
పుణ్యసమృద్ధ మై పొలుచు వేంగీదేశ
విభవంబుఁ జూచుచు విభుఁడు దక్షి

తే. ణాంబురాశితీరంబున కరిగి దురిత
హారి యైన కావేరీమహాసముద్ర
సంగమంబున భూసురేశ్వరుల కభిమ
తార్థదానంబుఁ జేసి కృతార్థుఁ డగుచు. 139

-:అర్జునుండు చిత్రాంగదను వివాహంబగుట:-

సం. 1—207—14

వ. పదమూఁడగుమాసంబున మణిపూరపురంబునకుం జని యందున్న రాజుఁ జిత్రవాహనుం గని వానిచేతం బూజితుం డయి తత్పుత్త్రిఁ జిత్రాంగద యను దాని వివాహంబు గా నపేక్షించిన నయ్యర్జునునభిప్రాయం బాప్తులవలన నెఱిఁగి చిత్రవాహనుం డర్జునున కి ట్లనియె. 140

క. ధన్యుండ వైతి నీకీ
కన్యక నీఁగాంచి యైనఁ గలతెఱఁగు జగ
న్మాన్య యెఱిఁగింపవలయు న
నన్యమనస్కుండ వయి దయన్ విను మనఘా. 141

క. మాకులమునందుఁ దొల్లి ప్ర
భాకరుఁ డను రాజవరుఁ డపత్యము దనకున్
లేకున్న నుమేశ్వరునకుఁ
బ్రాకటముగ భక్తితోఁ దపం బొనరించెన్. 142

వ. పరమేశ్వరుండును వానికిం గరుణించి నీకు నొక్కపుత్త్రుం డుద్భవించు నీకులంబున వారికెల్ల సంతానం బిట్లు యగు నని వరం బిచ్చిన నదిమొదలుగా మావంశంబున వారికెల్ల నొక్కొక్కపుత్త్రుండ కా జన్మించుచు వచ్చిన నిప్పుడు నాకు నిక్కన్యక పుట్టె నేను దీనిం బుత్త్రికరణంబునం బెనిచితి. 143

తే. ఇందుఁ బుట్టిన సుతుఁడు మా కిందువంశ్య
వంశవిస్తారకుండు గావలయు నిదియ
యీలతాంగికి నుంకు వి ట్లీఁగనోపు
దేని పెండిలి యగుమ యీయింతిఁ బ్రీతి. 144

వ. అనిన నర్జునుండు చిత్రవాహనువచనంబున కొడంబడి చిత్రాంగద వివాహం బై. 145

ఉ. అంగజరాజ్యలక్ష్మి పొడ వైనది యొక్కొ యనంగ నొప్పు చి
త్రాంగదయందుఁ బార్థుఁడు మహాప్రణయప్రవణాంతరంగుఁ డై
యంగజభోగసంగమున నమ్మణిపూరపురిన్ సమస్తలో
కాంగణరంగసంగతవిహారయశోంగదుఁ డుండె లీలతోన్. 146

—:అర్జునుఁడు పంచతీర్థంబులం దప్సరసలను
శాపవిముక్తల నొనరించుట:—

సం. 1—208—1

వ. ఇట్లుండి యొక్కనాఁడు తపోధనబ్రాహ్మణసమేతుం డై తత్సమీపంబున సముద్రతీరతీర్థంబులు చూచుచుం జని సౌభద్రం బను తీర్థంబుఁ గని యందు స్నానంబు సేయ సమకట్టిన నర్జునుం జూచి యందులమును లి ట్లనిరి. 147

తరలము. ఇది సౌరంగ నసాధ్య మెవ్వరి కిందువంశవరేణ్య వి
  న్మిడియ కా దివి యేనుతీర్థము లీసముద్రతటంబునన్
  విదితముల్ దురితాపహంబులు వీని నెన్నఁడు నాడనో
  డుదురు సన్మును లిందుఁ గోల్మొసళుల్ గొనున్ వడిఁ జొచ్చినన్. 148

వ. సౌభద్ర పౌలోమ కారంధమ ప్రసన్న భారద్వాజంబు లను నామంబుల దక్షిణ
  సముద్రతీరంబునం బ్రసిద్ధంబు లయిన యిప్పంచతీర్థంబు లిప్పుడు నూతేం
  డ్లగోలె నుగ్రగ్రాహగృహీతంబు లయి దుర్జనగృహీతంబు లయిన రాజుల
  విభవంబులుంబోలె సాధుజనవర్జితంబు లయి యుండు ననిన విని విజయుం
  డశేషతీర్థసేవార్థి నయి వచ్చిన నాకు నీతీర్థంబు లాడకునికి పౌరుషంబు గా దని
  యందు. 149

క. సాహసికుం డై నరుఁ డవఁ
  గాహము సేయుటయు జలము గ్రక్కదల మహా
  గ్రాహము బీభత్సుబృహ
  ద్బాహుబలుం బట్టకొనియెఁ బఱతెంచి వడిన్. 150

ఆ. దాని నశ్రమమునఁ దజ్జలాశయము వె
  ల్వడఁగ వైచె నరుఁడు బాహుశక్తి
  నదియుఁ దత్క్షణంబ యఖినవయౌవనో
  ద్భాసమానదివ్యభామ యయ్యె. 151

ఉ. ఆ లలితాంగిఁ జూచి నరుఁ డద్భుతమంది మృగాయతాక్షి యి
  ట్లేల జలేచరత్వమున నిజ్జలధిన్ వసియించి తిప్పు డి
  ట్లేల సురూపభామ వయి తెందులదానవు నీవు నావుడున్
  బాలిక పాండుపుత్త్రునకుఁ బార్థున కిట్లనియెం బ్రియంబునన్. 152

వ. ఏను వంద యను నప్సరసఁ గుబేరునను౦గ నాసఖులు సౌరభేయియు సమీ
  చియు బుద్బుదయు లతయు ననువారలు నలువురు నాయట్ల యత్తీర్థంబులం
  దున్నవారలు వారిని శాపవిముక్తలం జేసి రక్షింపు మనిన దానికి నర్జునుం
  డి ట్లనియె. 153

క. వనజాక్షి యేమికారణ
మున నుగ్రగ్రాహరూపములు దాల్చితి రీ
రని యడిగిన వేడుక నా
తని కది యిట్లనుచుఁ జెప్పెఁ దద్విధమెల్లన్. 154

వ. వినవయ్య యే మేవురము నఖిలలోకపాలకపురంబులు చూచుచు భూలోకంబు నకు వచ్చి యొక్కవనంబునం దుగ్రతపంబు సేయుచున్నవాని నత్యంత శాంతు నేకాంతచారి నగ్నికల్పు నొక్కబ్రాహ్మణుం గని వానితపంబునకు విఘ్నంబు సేయ సమకట్టి. 155

క. వేడుక నమ్మునిముందటఁ
బాడితి మాడితిమి పెక్కుపరిహాసంబుల్
రూఢిగఁ బలికితి మెట్లుం
జూడఁడు మావలను నీరసుం డన నుండెన్. 156

క. ధృతిహీనులచిత్తముల
ట్లతివలయం దేల తగులు నత్యంతదృఢ
వ్రతులమనంబులు వారల
మతులఁ దృణస్త్రైణములు సమంబుల కావే. 157

వ. ఏము రాగకారణవికారంబులు గావించిన నవి దనకు గోపకారణంబు లయిన నతికుపితుం డయి బ్రాహ్మణుండు మమ్మేవురను మహాగ్రాహంబులుగా శపి యించిన నమ్మునివరునకు ముకుళితహస్తల మై యి ట్లంటిమి. 158

చ. అలుగుదురయ్య విప్రులు మహాపురుషుల్ పరుషాపరాధముల్
దలఁగెడువారు ధర్మువులు దప్పక నల్పెడువారు సత్యముల్
పలికెడువారు వారల కపాయము డెందములం దలంచు మూ
ర్ఖులకు విధాతృచెయ్వున నగున్ దురితంబులు దుర్యశంబులున్. 159

వ. కావున మాచేసినయజ్ఞానంబు సహించి మాకు శాపమోక్షంబుఁ బ్రసాదింపు మనిన నవ్విప్రుండును గరుణించి యెవ్వండేని మీచేత గృహీతుం డయి మీ యున్నజలాశయంబు మిమ్ము వెలువరించు నాతండ మీకు శాపమోక్షకార ణుం డగు ననిన. 160

సీ. అట్టి మహాబాహుఁ డత్యంతబలుఁ డెవ్వఁ
డగునొక్కొ యనుచు నే మరుగుదెంచు
వారము త్రైలోక్యవర్తి నంబుజభవ
ప్రభవు నారదుఁ గని భక్తితోడ
మ్రొక్కిన మమ్ము నమ్ముని చూచి యిట్లేల
వగఁ బొంది కందినవార లనియు
నడిగి మావృత్తాంత మంతయు మాచేత
విని విప్రునలుకయు విధికృతంబుఁ

ఆ. గ్రమ్మఱింప లావె కావున దక్షిణ
జలధితీరమునఁ బ్రశస్తపంచ
తీర్థములకు నేఁగి ధృతి నందు నూఱేఁడు
లుండుఁ డట్లు మీర లుండునంత. 161

క. జననుతుఁడు పాండుతనయుఁడు
ధనంజయుఁ డశేషతీర్థదర్శనకాంక్షం
జనుదెంచి మీకు దయ న
మ్ముని చెప్పిన యట్ల శాపమోక్షము సేయున్. 162

వ. అనిన నన్నారదువచనంబులు విని వచ్చి మహోగ్రగ్రాహముల మై భవదాగ
మనంబు ప్రతీక్షించుచు నిప్పంచతీర్థంబుల నుండి నేఁడు నీకారణంబునం గృతా
ర్థుల మయితి మనిన నర్జునుండును గరుణాయత్తచిత్తుం డయి వందచెప్పిన
యన్నలువురకు శాపమోక్షణంబు సేసిన నమరకన్యక లతిహర్షంబున నమ
రేంద్రనందను దీవించి దేవలోకంబున కరిగి రదిమొదలుగా నిప్పంచతీర్థం
బులు నారీతీర్థంబులనాఁ బరగె నర్జునుండును గ్రమ్మఱి మణిపూరపురంబు
నకు వచ్చి రాజ్యలీల సుఖంబుండి చిత్రాంగదయందు బభ్రువాహనుం డను
పుత్త్రుం బడసి చిత్రవాహనునకు వంశకరుంగా నిచ్చి వాని వీడ్కొని గోక
ర్ణంబుఁ జూచుచుఁ బశ్చిమసముద్రపార్శ్వంబునఁ బ్రభాసం బను తీర్థంబునకుఁ
జని యందులకు ద్వారవతిపురంబు కుఱంగలి యని విని. 163

సీ. అందుల కేఁగి యే నిందీవరశ్యాము
నరవిందనాభు నంబురుహనేత్రు
సన్మిత్రుఁ జూచి నాజన్మంబు సఫలంబు
సేయుదు నఘములు వాయుఁబొంఱె
నదియునుంగాక మున్ గదుఁ డను వానిచే
వింటిఁ దిలో త్తమకంటె రూప
వతి యట్టె సద్గుణాన్విత యట్టె నాకట్టి
భద్రేభగమన సుభద్రఁ జూచు

ఆ. వేడుకయును గలదు విష్ణుభట్టారకు
దయ నభీష్టసిద్ధి దనరు ననుచుఁ
దద్ద సంతసిల్లి తద్ద్వారకాపురి
కరుగ నిశ్చయించె నర్జునుండు. 164

వ. మఱియు నప్పురంబునం దన్నెఱు లెఱుంగకుండవలయు ననియు యాదవులు యతుల కతిభక్తు లనియును మనంబునం దలంచి కృతకయతివేషధరుండై. 165

క. పరమబ్రహ్మణ్యు జగ
ద్గురు గరుడధ్వజు ననంతగుణు నేకాగ్ర
స్థిరమతి యై నిజహృదయాం
తరసుస్థితుఁ జేసి భక్తిఁ దలఁచుచు నుండెన్. 166

క. నరునునికి యెఱిఁగి కృష్ణుఁడు
తిరముగ దయతోఁ బ్రభాసతీర్థమునకు నా
క్కరుఁడ చనుదెంచె సర్వే
శ్వరుఁ డెప్పుడు భక్తులకుఁ బ్రసన్నుఁడ కాఁడే. 167

-:అర్జునుండు ద్వారకానగరంబునకుఁ జనుట:-

సం. 1_210_4

వ. ఇట్లు దనకడకు వచ్చిన యాదిదేవునకు దేవకీనందనునకు నతిసంభ్రమంబున నమస్కరించి పురందరనందనుం డానందజలభరితనయనుం డయి యిట్లనియె. 168

ఉ. ద్వాదశమాసికవ్రతము ధర్మవిధిం జలుపంగ నేఁగి గం
గాదిమహానదీ హిమవదాదిమహాగిరిదర్శనంబు మీ
పాదపయోజదర్శనముఁ బన్నుగఁ జేయుటఁ జేసి పూర్వసం
పాదితసర్వపాపములఁ బాసె భృశంబుగ నాకు నచ్యుతా. 169

వ. అనిన విని నగుచు నబ్జనాభుం డర్జును నతిస్నేహంబునం గౌఁగిలించుకొని
యెల్లవారల కుశలంబును నడిగి యాతని తీర్థాభిగమననిమిత్తంబును సుభద్ర
యందు బద్ధానురాగుం డగుటయు నుపలక్షించి ద్వారకాపురంబునకుఁ దోడ్కొని
యరిగి. 170

ఉ. భ్రాజితశాతకుంభగృహపంక్తులఁ బుష్పితవల్లివేల్లితో
ర్వీజవనావృతిన్ విమలవిద్రుమవజ్రవిచిత్రవేదికా
రాజిఁ గరంబు రమ్య మగు రైవతకాచలకందరంబునన్
రాజకులైకసుందరుఁ బురందరనందను నుంచి లీలతోన్. 171

క. శ్రీపతి గడు నెయ్యంబున
నాపోవక పార్థునొద్ద నారాత్రి ప్రియా
లాపములఁ దగిలి యుండెను
దీపమణుల్ వెలుఁగ భువనదీపుఁడు దానున్. 172

వ. ఇట్లు పరమపురుషు లయిన నరనారాయణులు దమపూర్వజన్మసహవాసంబున
య ట్లప్పుడు పరమానందంబునఁ బరస్పరప్రియమధురసంభాషణంబుల
నొక్కట నుండి యారాత్రి సలిపి రంతఁ బ్రభాతంబ వాసుదేవుండు వాసవ
నందనునంద యుండం బంచి కాంచనరథారూఢుం డయి పురంబునకుం జని
పౌరజన ప్రధానసమక్షంబున రైవతకమహోత్సవంబు ఘోషింపం బంచిన. 173

చ. పొలుపుగఁ బూసికట్టి తొడి భూరివిభూతి ప్రకాశితంబుగాఁ
గలయఁగఁ దత్పురీజనులు కాంస్యమృదంగముకుందవేణుకా
హళపటహధ్వనుల్ చెలఁగ నాటలుఁ బాటలు నొప్ప నెల్లవా
రలుఁ జని చేసి రర్చనలు రైవతకాద్రికి నుత్సవంబుతోన్. 174

చ. గురుకుచయుగ్మముల్ గదలఁ గ్రొమ్ముడులందుల పుష్పముల్ పయిం
దొరఁగ నిదాఘబిందువితతుల్ చెదరన్ మదిరామదంబునం

బరవశ లయ్యు నింపెసఁగఁ బాడుచుఁ దాళము గూడ మెట్టుచుం
దరుణియ లొప్ప నాడిరి ముదంబునఁ దమ్ము జనాలి మెచ్చఁగన్. 175

సీ. సారణ సత్య కాక్రూర విదూరథ
సాంబ సంకర్షణ శంబరారి
భానుసుషేణో గ్రసేన శైనేయాని
రుద్ధ హార్దిక్య గదోద్ధవాది
యాదవు లధికప్రమోదు లై యెక్కటఁ
దరుణులఁ దారును గరికరేణు
హయశిబికారూఢు లయి తదుత్సవమున
కరిగిరి మఱి జగద్గురుఁడు గృష్ణుఁ

ఆ. డింద్రలీలతో నుపేంద్రుండు రుక్మిణీ
దేవి మొదలుగాఁగ దేవులెల్ల
నొప్పుతోడ రాఁగ నప్పర్వతమునకుఁ
జనియె సకలజనులుఁ దనకు నెరఁగ. 176

వ. ఇట్లరిగి జనార్దనుండు ధనంజయుం దలంచి తత్సమీపగతుం డయి తోడ్కొని యాతనికి నప్పర్వతరమణీయప్రదేశంబులం జూపుచు విహరించి యిద్దఱు నొక్క విమలమణివేదికయం దభిమతసంభాషణంబుల నుండునంత. 177

చ. క్వణదణుకింకిణీకలితకాంచనకాంచికలాపమున్ రణ
న్మణికలనూపురంబులు సమధ్వని నొప్పఁగ భక్తిఁ బావనా
రిణి యయి కన్యకాజనపరీత సుభద్ర తదద్రిపూజన
ప్రణతులు సేసె నింద్రసుతుఁ బార్థు నిజేశ్వరుఁగాఁ దలంచుచున్. 178

ఉ. దాని సుభద్రఁగా నెఱిఁగి తత్క్షణజాతమనోజసంచల
న్మానసుఁ డైన యవ్విజయు మానుగఁ జూచి మునీంద్ర నీకుఁ జ
న్నే నలినాక్షులందు మది నిల్పఁగ నంచును మందహాసగ
ర్భాననుఁ డై రథాంగధరుఁ డాతని కిట్లనియెం బ్రియంబునన్. 179

వ. నీవు సుభద్రయందు బద్ధానురాగుండ వగుట తొల్లియు నేనెఱుంగుదు నోడ కుండుము నీకోర్కి వసుదేవ దేవకీదేవులకుం జెప్పి సఫలంబు సేయుదు నని యర్జునునకు హృదయానందంబుగాఁ బలికి యప్పుడ వడిగల చారుల రావించి ద్వారవతియం దర్జునుం డున్నవాఁ డను కుశలవార్త ధర్మజున కెఱింగింప నింద్రప్రస్థపురంబునకు బుచ్చియున్నంత నచ్చటికి వచ్చి బలదేవాదియాదవు లతిభక్తులై యతియకా వగచి యర్జునునకు నమస్కరించి యాతనివలన సర్వతీర్థంబులుఁ దత్సేవాఫలంబులును విని సంతసిల్లి యివ్వర్షాకాలంబు మాయంద యుండి చాతుర్మాస్యంబు సేసి మమ్ముం గృతార్థులం జేయుం డని ప్రార్థించి పార్థుం దోడ్కొని చని వానికి నన్నపానాదివిధులం బరిచరింప సుభద్రం బంచి కన్యాపురంబునందు నివాసంబు సేసిన. 180

—:అర్జునుండు యతిరూపంబున కన్యాపురంబున నుండుట:—

సం. అను 1-114-64 పంక్తి

క. అందు ధృతిమందరుండు పు
రందరనందనుఁడు దనకు రమణీగుణశ్రీ
సుందరి సుభద్ర నెయ్యం
బొందఁగఁ బరిచర్య సేయుచుండఁగ నుండెన్. 181

క. ధీరుఁడు యతిరూపంబున
నారఁగ నిందున్నయాతఁ డర్జునుఁ డని స
త్యారుక్మిణులకుఁ జెప్పె ము
రారాతి రహస్యమున ననంతప్రీతిన్. 182

చ. అలయక నాఁడునాఁటికి లతాంగి యపూర్వము లైన భోజనం
బులు గడుభక్తిఁ బెట్టుచు నపూర్వము లైన వపుర్విలాసయు
క్తులు వెలయించుచున్ ముదముతోఁ బెనిచెన్ మఱి నాఁడునాఁటి క
గ్గల మగుచుండ నెయ్యమును గామవికారము సవ్యసాచికిన్. 183

వ. మఱియును. 184

సీ. అలినీలకుంతలుం డనియును హరి నీల
        సమవర్ణుఁ డనియు నాజానులంబి
తాయతస్థిరబాహుఁ డనియును రక్తాంత
        నలినదళాకారనయనుఁ డనియు
నుత్తుంగఘనవిశాలోరస్కుఁ డనియును
        గవ్వడి యనియును గరమువేడ్కఁ
విప్పచ్చు నెప్పుడు వినియెడునది దన
        వినినట్ల యతిఁ జూచి వీఁడు విజయుఁ

ఆ. డొక్కొ యనుచు సంశయోపేతచిత్త యై
    యుండి యుండనోప నొక్కనాఁడు
    భోజనావసానమున నున్న యమ్ముని
    కిందువదన ప్రీతి నిట్టు లనియె. 185

వ. మునీంద్రా నీయాడని తీర్థంబులుం జూడనిపురంబులు నెఱుంగని రాజకులం
    బును లే వని విచారింతు. 186

సీ. అమరావతికి నెనయనఁగ నివ్వసుమతిఁ
        బరగు నింద్రప్రస్థపురవరంబు
    చూచితిరే పాండుసుతు లందు సుఖమున్న
        వారె మాయత్త యంభోరుహాక్షి
    కుంతీమహాదేవి కుశలయే యమ్మహా
        వీరుఁ డర్జునుఁడు జితారి తీర్థ
    గమనోత్సుకుం డయ్యెఁ గ్రమ్మఱి వచ్చెనే
        యెఱుఁగుదురేని నాకెఱుఁగఁ జెప్పుఁ

ఆ. డనిన నేన చూచె యయ్యర్జునుండ నీ
    యొద్ద నివ్విధమున నున్నవాఁడఁ
    దరుణి నీకు నాకు ధరణీధరుం డను
    జలజభవుఁడు సేసె సంగమంబు. 187

వ. బ్రాహ్మంబు మొదలుగాఁగల యెనిమిదివివాహంబులయందును గాంధర్వ రాక్షసంబులు క్షత్త్రియులకు నుత్తమవివాహంబులు గావున నిది గాంధర్వ వివాహంబున కవసరం బనిన సుభద్ర లజ్జావనతవదన యయి. 188

తే. నన్ను నీ నర్థు లెల్ల నిందున్నవారు
వార యెఱిఁగి చేయుదురు వివాహ మనుచు
వనజనేత్ర యంతఃపురంబునకుఁ జనియె
నరిగెఁ దనలతాగృహమున కర్జునుండు. 189

వ. అయ్యిరువుర యన్యోన్యప్రణయంబులు దనదివ్యజ్ఞానంబునం జేసి దివ్యపురుషుండు పురుషోత్తముం డెఱింగి యర్జునునకు భోజనవిధు లమర్ప రుక్మిణీదేవిం బంచి యొక్కనాఁ డేకాంతంబున దేవకీవసుదేవప్రద్యుమ్నసాంబసంకర్షణసారణసాత్యకులకు నర్జునుస్థితియును నాతనియందు సుభద్రనెయ్యంబును నెఱింగించి తమతొల్లింటి విచారంబున కనుగుణం బగుటకు సంతసిల్లి బలదేవుడు లెఱుంగకుండ సుభద్రార్జునుల వివాహంబు సేయ సమకట్టి తమ నిశ్చయం బయ్యిరువురకుం జెప్పి పశుపతిపూజామహోత్సవవ్యాజ్యంబున నఖిలయాదవభోజాంధకవృష్ణివరులతో నంతర్ద్వీపంబునకుం జని. 190

క. అం దమరబృందవంద్యున
కిందుకళాభరణునకు నుమేశ్వరునకు నా
నందం బొందఁగ నందఱు
నందకధరుఁ డుత్సవం బొనర్పఁగఁ బంచెన్. 191

క. తగఁగ వివాహం బెన్నం
డగునొకొ యెన్నండు సంగమావాప్తియు మా
కగునొకొ యని యెడఁగోరుచు
నొగి నిట యుండిరి సుభద్రయును విజయుండున్. 192

క. హరిఁ దలఁచె సుభద్ర పురం
దరుఁ దలఁచె ధనంజయుండు దడయక వార
య్యిరువురఁ బెండిలి సేయఁగ
వరదులు తద్ద్వారవతికి వచ్చిరి ప్రీతిన్. 193

—:అర్జునుండు సుభద్రను వివాహం బగుట:—

సం. అను 1_144_270

వ. ఇట్లు వాసుదేవుండు వసుదేవాక్రూర సారణసాంబ సాత్యకిసహితంబుగా నంతర్ద్వీపంబుననుండి వచ్చిన యనంతరంబ యమరావతినుండి యమరసిద్ధ సాధ్యమునిగణపరివృతుం డై యమరేంద్రుండు వచ్చె నంత బృహస్పతి యిచ్చిన యుత్తమలగ్నంబున నగ్నియమనిర్ఋతివరుణవాయుధనదేశానాది సురవరులు నత్రిభృగునారదవసిష్ఠవామదేవప్రభృతిమహామునులును సదస్యులుగాఁ గశ్యపప్రజాపతి హోమకర్తగా నరుంధతియు శచియు సత్యభామయు రుక్మిణియు నప్సరోగణంబులతోడం బురంధ్రీ కార్యంబులు నిర్వహింప సుభద్రార్జునుల వివాహమహోత్సవం బతిరమ్యం బయ్యె నంత. 194

తరువోజ. అనిమిషప్రభుఁడు నిజాత్మజు ననఘు నర్జునుఁ బ్రీతితో నభిషిక్తుఁ జేసి
మనుజేంద్రుఁ గాంచనమణిమయోత్తుంగమకుటవిభూషమస్తకుఁ జేసి
యనుపమకేయూరహారాదిభూషణాభిశోభితుఁ జేసి యప్పు డానంద
జనితాంబుకణికార్ద్రిచతుస్సహస్రజలరుహంబులు దాల్చె సమ్మదం బెసగ. 195

మాలిని. నరునకు దయ నిట్లానంద మొందించి యింద్రుం
డరిగె దివికి దివ్యానంతరత్నాంశుజాల
స్ఫురితసురవిమానంబుల్ నభోభాగ మెల్ల
న్మెరసి వెలుఁగుచుండన్ నిర్జరశ్రేణితోడన్. 196

వ. ఇట్లు నారాయణుండు నిజారంభంబు సఫలం బగుటకు సంతసిల్లి సంప్రాప్త మనోరథుం డయిన యప్పార్థుం గౌఁగిలించుకొని యక్షయబాణతూణీర బాణాసనసనాథం బయి పవనజవనహయంబులం బూన్చిన యక్కాంచన రథం బెక్కి సుభద్రం దోడ్కొని యింద్రప్రస్థపురంబున కరుగు మని పంచి యనంతరం బంతర్ద్వీపంబున కరిగిన. 197

క. హరి పంచినమార్గంబునఁ
గురువిభుఁడు సుభద్రఁ దోడుకొని చనునెడఁ ద
త్పురపరిరక్షకు లతిభీ
కరులు పృథుశ్రవసుఁ డాదిగాఁగలవీరుల్. 198

ఉ. వీరుఁడు వీఁడు పాండవుఁడు వృష్ణికులోత్తము లైన సీరిదై
త్యారు లెఱుంగకుండఁగ మహారథుఁ డై తరుణిన్ సుభద్ర నం
భోరుహనేత్రఁ దోడ్కొనుచుఁ బోయెడి నీతనిఁ బోవనిచ్చినన్
ధీరుఁడు మాధవుండు బలదేవుఁడు నల్గుదు రంచు నడ్డ మై. 199

క. వీరఁ బఱతెంచి నలుగడఁ
దాఁకినఁ గడునలిగి ఘోరతరశరహతి న
మ్మూఁకలు విరియఁగ నర్జునుఁ
డాఁకరమున నేసె నుగ్రుఁ డయి రణభూమిన్. 200

చ. హరితనయుండు పార్థుఁడు రయంబున నందఱ నాహవక్రియా
విరతులఁ జేసి యప్పురమువీధుల వేదుల రమ్యహర్మ్యగో
పురములఁ దద్గిరీంద్రమణిభూముల భూరితటాకపంకజా
కరనవనందనావళులఁ గాండమయంబులఁ జేసె నీసునన్. 201

క. అమరేంద్రసుతుఁడు దనకుం
గమలాక్షి సుభద్ర రథముఁ గడపఁగ ననిలో
నమితయదుసైన్యముల న
శ్రమమున నోడించి లబ్ధజయుఁ డయి యరిగెన్. 202

వ. అంత సభాపాలుండు ప్రబలజలధరధ్వానగంభీరభేరీధ్వనిచే నర్జునుపరాక్ర
మం బెఱింగించిన దాని విని యంతర్ద్వీపంబున నున్న బలదేవాదియాదవు
లందఱు నాక్షణంబ పురంబునకు వచ్చి సభాసీను లయి. 203

క. యాదవుల నాదరింపక
యాదవిఁ దోడ్కొని కిరీటి యరిగెను గంభీ
రోదధిఁ గరముల నీఁదం
గా దనక కడంగె నధికగర్వోద్ధతుఁ డై. 204

మత్తకోకిల. ఏల పార్థుపరాక్రమంబు సహింప నాతని నాహవ
వ్యాలు నిప్పుడ పట్టి తెత్తము వాతధూతదవానల
జ్వాలకున్ వనరాశివేల కసంఖ్యయాదవసేనకున్
దేలిపోవక చక్కనయ్యెడు ధీరు లెవ్వరు పోరిలోన్. 205

వ. అని విజృంభించి విలయసమయసముద్ధూతవారాశియుంబోలె ఘూర్ణిల్లుచున్న యాదవవీరుల వారించి వాసుదేవుం జూచి బలదేవుం డి ట్లనియె. 206

క. నీ వెఱుఁగకుండ గర్వము
తో విజయుఁడు దా సుభద్రఁ దోడ్కొని బలిమిం
బోవఁగ నంత 'సమర్థుఁడె
నావుడు గృష్ణుండు రామునకు ని ట్లనియెన్. 207

సీ. భరతకులాగ్రణి పాండవసింహంబు
సర్వధర్మజ్ఞుఁ డాసవ్యసాచి
దనమేనమఱఁదలి ధవళాక్షిఁ దోడ్కొని
చనియె నాతని కది చనదె చెపుడ
యప్పార్థుపిఱుఁద మీ రరుగంగ వాఁ డంత
యశ్రమసాధ్యుఁడె యాహవమున
నఖిలాస్త్రవిదుఁడు ద్రోణాచార్యశిష్యుండు
జితకాశి యని వానిఁ జెప్ప వినరె

ఆ. పలవ దుడుగుఁ డనిన వామనుపలు కను
వేలఁ గడవ దయ్యె వృష్ణి భోజ
యాదవాంబురాశి యట ధనంజయుఁ డవి
జేయుఁ డభిమతార్థసిద్ధిఁ బొంచి. 208

—: అర్జునుఁడు సుభద్రాసహితుం డై యింద్రప్రస్థపురంబునకుఁ జనుట :—

సం. 1-213-13

వ. ఇట్లింద్రప్రస్థపురంబున కభిముఖుం డై యానర్తకదేశంబులకుం జని యందు ముందఱ ముకుందప్రేషితు లయిన దాశార్హవీరులతో నగణ్యారణ్యంబులు గడచుచుఁ బుణ్యతీర్థంబుల నాడుచు నానాజనపదంబుల విహరించుచు వచ్చి యింద్రప్రస్థపురసమీపంబున. 209

ఆ. ఘనభుజుండు నరుఁడు దనతోడ్తుపట్టుణ
విశ్రమించి భువనవిశ్రుతుండు
మతిఁ దలంచి యాత్మహిత మగునట్లుగా
నిష్టమున సుభద్ర కిట్టు లనియె. 210

వ. మన మివ్విధంబునఁ జనునప్పుడు నిన్నుఁజూచి ద్రుపదరాజపుత్త్రి యప్రియంబులు పలుకునో యప్పరమపతివ్రతపలుకు నిక్కువం బగుం గావున నీ వేకతంబ గోపాలబాలికలతో ముందఱ సరిగి యక్కోమలిం గను మని పనిచిన సుభద్రయు నిజేశ్వరుపంచినమార్గంబున నింద్రప్రస్థపురంబునకుం బోయి కుంతీదేవికి ద్రౌపదికి మ్రొక్కిన. 211

తే. పంకజాక్షి నీపతి ప్రతిపక్షవీర
విజయుఁ డయ్యెడు నీవును వీరపుత్త్రి
జనని వగు మని దీవించె సంతసంబు
తోడ వసుదేవపుత్త్రి నాద్రుపదపుత్త్రి. 212

వ. ఇట్లు ద్రోపదిచేత దీవనలు సేకొని కుంతీదేవియొద్ద సుభద్ర యున్నంత నట యర్జునుండును నసంఖ్యాతదాశార్హసైన్యసమేతుం డై యనేకబ్రాహ్మణాశీర్వాదంబు లెసంగ నింద్రప్రస్థపురంబుం బ్రవేశంబు సేసి ధౌమ్యునకు ధర్మరాజునకు భీమునకుఁ గుంతీదేవికి మ్రొక్కి తనకు మ్రొక్కిన కవలం గౌఁగిలించుకొని పరమానందంబున నుండు నంత. 213

క. చెలియలు మఱఁదియుఁ జని యి
మ్ముల నింద్రప్రస్థనగరమున నభిమతబం
ధులయొద్ద నున్నవా రని
జలశయనుఁడు విని కరంబు సంతుష్టుం డై. 214

—:శ్రీకృష్ణబలదేవాదులు పాండవులకుఁ గానుకలు తెచ్చియిచ్చుట:—

సం. 1–123–23

సీ. బలదేవ సాత్యకి ప్రద్యుమ్న వసుదేవు
లాదిగా బెరసిన యాదవాగ్ర

గణ్యులఁ దాను నగణ్యమహావస్తు
వాహనంబులు గొని వాసుదేవుఁ
డనుజకు నరణ మీ నర్థితోఁ జనుదెంచె
హరిరాక యెఱిఁగి ధర్మాత్మజుండు
గరము గౌరవమునఁ గవలను గృష్ణున
కెదురు వుత్తెంచిన నింద్రలీల

ఆ. ఇందువంశవిభుఁ డుపేంద్రుఁ డింద్రప్రస్థ
పురము సొచ్చె నతివిభూతి మెఱసి
యనుజవరులతోడ నంతఁ బ్రత్యుద్గతుం
డై యుధిష్ఠిరుండు హర్ష మెసఁగ. 215

వ. వసుదేవాది యాదవవృద్ధుల కెల్ల మ్రొక్కి బలదేవవాసుదేవ సాత్యకి సారణ
ప్రద్యుమ్నాదుల నుచితప్రియపూర్వకంబున సత్కృతులం జేసిన. 216

ఉ. ఆనకదుందుభిప్రభృతియాదవులుం గురుముఖ్యులున్ మృదం
గానకదుందుభుల్ సెలఁగ నత్యనురాగముతో నిరంతర
శ్రీనుతు లొప్పు నుత్సవము సేసిరి సప్తదినంబు లిష్టస
మ్మానములన్ మహీసురసమాజసమీహితపూజనంబులన్. 217

వ. అంత. 218

క. నిరుపమపరార్ధ్యరుచిసుం
దరరత్నావళుల శోభితము లగువానిన్
వరదుఁడు సహస్రసంఖ్యా
భరణంబులఁ బార్థునకు సుభద్రకు నిచ్చెన్. 219

వ. మఱియును. 220

సీ. అవిరళక్షరితదానార్ద్రగండస్థల
గజసహస్రంబును గనకరత్న
రచిత మై తురగసారధిసహితం బైన
రథసహస్రంబును రమ్యభూష

జాలంకృత స్త్రీసహస్రంబుఁ గాంచన
శిబికాసహస్రంబుఁ జిత్రలలిత
గతి నొప్పు నేనూఱు గాడిదలను సింధు
బాహ్లీక కాంభోజ పారసీక

ఆ. జాత మైన తురగశతసహస్రము లక్ష
గోధనంబు నధిక ఘోరవీర
దర్పయుక్తు లైన దశలక్షదాశార్హ
వరుల నరణ మిచ్చె వాసుదేవుఁడు. 221

క. క్రమమునను గొంతిదేవిని
యమనందను భీముఁ గవల నా ద్రౌపది ను
త్తమరత్నాభరణాదుల
నమరంగ వేర్వేఱ నెయ్యుఁ డయి పూజించెన్. 222

వ. మఱియు బలదేవాభియాదవముఖ్యు లెల్ల సుభద్రార్జునులం బూజించి పాండ
వులచేతం బ్రతిపూజితు లై ద్వారవతికిం జని రుపేంద్రుం డింద్రనందను
తోడి యిష్టవినోదంబుల నింద్రప్రస్థపురంబున నుండె నంత. 223

-:అభిమన్యుప్రభృతుల జననము:-

సం. 1-213-58

ఉ. ధన్యుల కాసుభద్రకు శతక్రతుపుత్త్రున కుద్భవించె స
మ్మాన్యయశుండు పుత్త్రుఁ డభిమన్యుఁడు సైన్యవిభుం డనన్యసా
మాన్యపరాక్రమప్రబలమాన్యుఁడు పుణ్యచరిత్రుఁ డన్యరా
జన్యభయంకరుండు రణశౌర్యుఁడు పాండవవంశకర్త యై. 224

చ. సుతజననోత్సవంబున విశుద్ధయశుండు యుధిష్ఠిరుండు సం
భృతహృదయప్రమోదుఁ డయి పెంపున నిచ్చె సువర్ణ భూషణ
ప్రతతులు గోధనాయుతము బ్రాహ్మణముఖ్యులకున్ నిరంతర
వ్రతులకు వేదవేదులకు వారిజసంభవసన్నిభారికిన్. 225

వ. ఇట్లుదయించిన యభిమన్యుండు దల్లిదండ్రులకు సకలజనులకు నానందం
బొనరించుచు ధౌమ్యనిర్మితజాతకర్మచౌలోపనయనుం డయి పెరుఁగుచు. 226

మత్తకోకిలము. ఆదిఁ గోలెను గృష్ణుచే దయనావృతుం డయి ధౌమ్యుతో
వేద మంగయుతంబుగాఁ జదివెన్ ధనంజయుతో ధను
ర్వేద మిమ్ముగ నభ్యసించెఁ బ్రవీరవైరిపతాకినీ
ఛేదమార్గము లెల్ల నేర్చె నభేద్యవిక్రమసంపదన్. 227

వ. అంత ద్రుపదరాజనందనయుం గ్రమంబునఁ బాండురాజనందనులవలనఁ
బ్రతివింధ్య శ్రుతసోమ శ్రుతకీర్తి శతానీక శ్రుతసేనులను వారిఁ బంచోప
పాండవులను సుపుత్త్రులం బడసిన. 228

క. సుతవంతు లయి విశుద్ధ
శ్రుతనయవంతు లయి పాండుసుతు లతులగుణా
న్వితులు జగజ్జననుత వి
శ్రుతులు మహారాజ్యలీల సుఖ మున్నంతన్. 229

ఉ. ఉరుతరదావపావకశిఖోత్కలితశ్వసనంబులున్ సితే
తరగతి తీవ్రతిగ్మకరధామసహస్రములున్ బహుప్రవా
హరహితనిమ్నగాతతులు నై కడుదీర్ఘము లై నిదాఘవా
సరములు సర్వజీవుల కసహ్యము లయ్యెను దారుణంబు లై. 230

వ. అట్టి ఘర్మదివసంబులు సహింపనోప కర్జునుం డొక్కనాఁడు కృష్ణున
కి ట్లనియె. 231

ఉ. జలరుహనాభ రమ్యగిరిసానువనంబుల వేఁటలాడుచున్
జలుపుద మీ నిదాఘదివసంబుల నీవును నేను నున్మిష
న్నలినరజస్సుగంధియమునాహ్రదతుంగతరంగసంగతా
నిలశిశిరస్థలాంతరవినిర్మితనిర్మలహర్మ్యరేఖలన్. 232

వ. అని పురందరనందనుండు గోవిందుననుమతంబు వడసి మిత్త్రామాత్యభృత్య
సమేతు లయి యిద్దఱు నరిగి యథారుచిప్రదేశంబుల విహరించుచు నొక్క
నాఁడు ఖాండవవనసమీపంబున నొక్కచందనలతాభవనచంద్రకాంతవేదిక

యందు మందశీతలసురభిమారుతం బనుభవించుచు నిష్టకథావినోదంబుల నుండుసంత. 233

-:అగ్ని దేవుఁడు ఖాండవసమీపమున విహరించుచున్న కృష్ణార్జునులకడకు వచ్చుట:-

సం. 1-214-20

మాలిని. అసితపథుఁడు విప్రుం డై మహాక్రాంతలీలన్
మసృణకపిలకేశశ్మశ్రు లొప్పంగఁ దేజం
బెసఁగ ముదముతో నయ్యిద్దఱన్ డాయ వచ్చెన్
వసునిభు లగువారిన్ వాసవిన్ వాసుదేవున్, 234

వ. వారు నవ్విప్రు నతిభక్తిం బూజించిన వారలకు నవ్విప్రుం డి ట్లనియె, 235

క. ఏ నమితభోజనుండ న
హీనాగ్నిబలుండ నాకు నిష్టాన్నము స
మ్మానముగఁ బెట్టుఁ డోపుదు
రేని సుతృప్తుండ నగుదు నే న ట్లయినన్. 236

వ. అనిన నీ కెద్ది భోజనం బిష్టంబు దానిన పెట్టెద మడుగు మనిన వారికి నవ్వి
ప్రుం డి ట్లనియె, 237

ఆ. అగ్ని నేను నాకు నాహార మయ్యింద్రు
ఖాండవంబు దీనిఁ గాల్పఁ గడఁగి
యెగువఁబడితి ముంద రింద్రుపంచిన మహా
దారుణాంబుధరశతంబుచేత, 238

వ. తక్షకుం డను పన్నగేంద్రుఁ డింద్రున కిష్టసఖుం డయి ఖాండవంబునం దుండుటం జేసి దీని నమృతంబు రక్షించున ట్లతిప్రయత్నంబున నింద్రుండు రక్షించుకొని యుండు నది నిమిత్తంబుగా సర్వసత్త్వంబులు నిందు సుఖం బుండు మీరు మహాసత్త్వుల రఖిలాస్త్రవిదుల రమరేంద్రుండు గావించువిఘా తంబులు మీయస్త్రబలంబున వారింప నోపుదు రేనును దీని ననాకులంబున నుపయోగించి కృతార్థుండ నగుదు, 239

క. అవి యగ్నిదేవుఁ డయ్యు
ర్జునదామోదరుల శౌర్యశోభితులఁ బ్రియం
బునఁ బ్రార్థించెను బలసూ
దనరక్షితఖాండవప్రదాహోత్సుకుఁ డై. 240

వ. అనిన విని జనమేజయుండు వైశంపాయనున కి ట్లనియె. 241

ఆ. ఏమికారణమున నింద్రుఖాండవ మగ్ని
దేవుఁ డట్లు గాల్పఁ దివిరె దీని
విప్రముఖ్య నాకు వినఁగ వేడుక యయ్యె
నెఱుఁగఁ జెప్పుమయ్య యిదియు ననిన. 242

-:శ్వేతకి యను రాజర్షి వృత్తాంతము:-

సం. 1-125-11 (అను 1-18)

వ. జనమేజయునకు వైశంపాయనుం డిట్లని చెప్పెఁ దొల్లి శ్వేతకి యను రాజర్షి ఘృతసంపూర్ణదక్షిణానేకాధ్వరుం డయి శతవార్షికసత్త్రయాగంబు సేయ సమకట్టి ఋత్విజులం బ్రార్థించిన ఋత్విజులు నేము నిరంతరక్లేశంబున కోపము నీ వనవరతయజనశీలుండవు నీకు నీశ్వరుండ యాజకత్వంబు సేయ నోపుం గాని యొరు లోప రని విసివి పలికిన నాతండును గైలాసంబున కరిగి కైలాసవాసు నిఖిలలోకవంద్యు నిందుశేఖరు నీశ్వరు నుద్దేశించి యుగ్రతపంబు సేసినఁ బరమేశ్వరుండు ప్రత్యక్షం బయి వాని కి ట్లనియె, 243

క. శ్వేతకి నీతపమున కేఁ
బ్రీతాత్ముఁడ నయితి నీకుఁ బ్రియ మెయ్యది వి
ఖ్యాతముగ నిత్తు దానిన
యాతతమతి వేఁడు మనిన నన్నృపతియున్. 244

వ. దేవా నీప్రసాదంబున శతవార్షికసత్త్రయాగంబు చేసెద నాకు నీవు ఋత్విజుండవు గావలయు నని ప్రార్థించినం గరుణించి యాజకత్వంబు బ్రాహ్మణులకు విధిదృష్టం బగుటం జేసి దాని నొరులకుఁ జేయం గాదు గావున నింక నీవు బ్రహ్మచర్యంబునఁ బండ్రెండేండ్లు నిరంతరఘృతధారం జేసి హుతాశనుఁ

దృష్టుం జేయు మనిన వాఁడును బరమేశ్వరు పంచినవిధంబున నగ్నితర్ప
ణంబు సేసిన సంతుష్టుం డై యీశ్వరుండు వాని పాలికి వచ్చి యిప్పుడ
దుర్వాసు రావించి. 245

క. ఈతఁ డనవరతయజన
ప్రీతుం డీతనికి దురితభీతునకు మనః
ప్రీతిగ నార్త్విజ్యమ్ము మ
హాతేజోధికుఁడ చేయు మని దయఁ బంచెన్, 246

వ. శ్వేతకియుఁ దనకు దుర్వాసుండు ఋషిగణంబులతో ఋత్విజుండుగా నభి
మతం బయిన సత్త్రియాగంబు సేసె నట్లా శ్వేతకి చేసిన నిరంతరఘృతధా
రాకారణంబున నగ్నిదేవుండు దన కగ్నిమాంద్యంబును దేజోహీనతయు
దప్పియు నైనఁ బితామహుపాలికిం జని తనశరీరస్థితి చెప్పినఁ బితామ
హుండును దాని నపరిమితఘృతోపయోగంబున నయిన మహావ్యాధిఁగా
నెఱింగి యగ్నిదేవున కి ట్లనియె. 247

క. ఈ వ్యాధి యొంటఁ దీఱదు
దివ్యౌషధయుక్త మైన దివిజవనంబున్
హవ్యాశన భక్షింపు మ
హావ్యాధిశమంబు దాన నగు నీ కనినన్. 248

క, చని ఖాండవంబుఁ గాల్పఁగ
మొనసి మహాహస్తియూథములఁ బోని ఘనా
ఘనములచే బాధితుఁ డయి
వనజజుకడ కరిగి హవ్యవాహనుఁ డనియెన్. 249

వ, ఏను మీయానతిచ్చినవిధంబున ఖాండవం బుపయోగింపం బోయి తద్రక్ష
కులు గావించు విఘాతంబులు వారింపనేరక యేడుమాఱులు విఫలప్రయ
త్నుండ నైతి నింక నెద్ది యుపాయంబు నాకు నెవ్విధంబున ఖాండవభక్ష
ణంబు దొరకొను నని దుఃఖించిన యతనిం జూచి కమలభవుండు కరుణించి
భావికార్యం బప్పుడు దలంచియుఁ గొంతకాలమునకు నరనారాయణు లను
నాదిమునులు నరలోకంబున దేవహితార్థం బర్జునవాసుదేవు లయి జన్మించి

యాఖాండవసమీపంబున విహరింతురు వారు భవత్ప్రార్థితు లై తమ యస్త్ర
బలంబున నఖిలవిఘ్నంబుల సపనయించి నిరాకులంబున నీకు ఖాండవోప
యోగంబు ప్రసాదింతు రనిన నగ్నిదేవుండు గరంబు సంతసిల్లి కమలజు
వచనం బవలంబంబుగాఁ బెద్దకాలం బుండి తద్వచనమార్గంబున నప్పుడు
కృష్ణార్జునులం గని ఖాండవదహనార్థంబు ప్రార్థించిన నగ్నిదేవున కర్జునుం
డి ట్లనియె. 250

-:అగ్నిదేవుండు కృష్ణార్జునులకుఁ జక్రకార్ముకాదు లొసంగుట:-

సం. 1-215-12

సీ. వారణహస్తానుకారంబు లగు వారి
ధారలు గురియు దుర్వారఘోర
తరవారివాహప్రకరములు వారింప
సురనివహంబుతో సురగణేశు
నైన నోర్వనుశక్తమైన మహాదివ్య
శరసంచయము నాకపరిమితంబు
గల దట్టిసాయకావలికి నాదగుభుజ
బలశీఘ్రసంధానములకుఁ దగిన

ఆ. ధనువు సర్వవహనఘనరథాశ్వములుఁ గృ
ష్ణునకు నాయుధములు ననఘ యిపుడు
లేమిఁ జేసి చూవె యీమహాకార్యంబు
గడఁగకున్నవార మెడయుఁజేసి. 251

వ. అనిన నగ్నిదేవుండును నప్పుడ వరుణుం దలంచి వానిం దనకు సన్నిహితుం
జేసికొని తొల్లి నీకు సోముం డిచ్చిన బ్రహ్మనిర్మితకార్ముకంబు నక్షయతూణీర
యుగళంబును గంధర్వజహయంబులం బూన్చిన రథంబు నియ్యతిరథుం
డయిన యర్జునున కిమ్ము మఱి చక్రంబును గదయును వాసుదేవున కి మ్మని
పంచిన. 252

మ. అమరాహీంద్రవియచ్చరాదుల కజేయం బప్రధృష్యం బభే
ద్యము వజ్రస్థిరమన్యసాధనభిదాదక్షంబు నై సర్వలో
కమనోజ్ఞం బయి దివ్య మై వెలుఁగు నగ్గాండీవ మన్ చాపర
త్నము నిచ్చెన్ వరుణుండు పార్థునకు నుద్యద్విక్రమోద్భాసికిన్. 253

వ. మఱియు బ్రతిపక్షసంక్షయకరంబు లయిన యక్షయబాణంబులు గల తూణీ రంబులును వివిధాయుధభరితం బై సింహలాంగూలకపిధ్వజ విరాజమానం బై మహాంబుధరధ్వానబంధురం బై మనోవాయువేగసిత వాహవాహ్యమానం బై రణితరమణీయమణికింకిణీకలాపాలంకృతం బై సకలదిగ్విజయాధిష్ఠానం బై యొప్పుచున్న దివ్యరథంబు నర్జునున కిచ్చి సహస్రకరసహస్రదుస్సహ మహఃపటలభాసురం బగు దేవదైత్యదానవయక్షరాక్షసపిశాచోరగప్రశమనం బయి వెలుంగుచున్న సుదర్శనం బను చక్రంబును గౌమోదకి యను గదయును నారాయణున కిచ్చె నట్లు సంప్రాప్తదివ్యచాపరథాయుధు లయి యున్న నర నారాయణులం జూచి యగ్నిదేవుం డిట్లనియె. 254

క. ఘనభుజ యిది గాండీవం
బనఁ బరగిన ధనువు దీని వస్త్రావలి పె
ల్చన తాఁకి భగ్న మగు న
త్యనుపమవజ్రాభిహతశిలావలివోలెన్. 255

క. ఈరథ మప్రతిహతము స
మీరజవోపేతహయసమేతము దీనిన్
భూరిబలుఁ డెక్కి సోముఁడు
ధీరుం డయి తొల్లి యెల్లదిక్కుల నోడిచెన్. 256

క. ఈ చక్రము మధుసూదన
నీచేత విముక్త మగుచు నీరిపులఁ గ్రియా
మాచరులఁ జంపి క్రమ్మఱ
నీచేతికి వచ్చు దేవనిర్మితశక్తిన్. 257

-:కృష్ణార్జును లగ్నిహోత్రునిచే ఖాండవంబు దహింపఁజేయుట:-

సం 1-216-28

వ. అని తత్ప్రభావప్రకారంబు చెప్పినఁ గృష్ణార్జునులు సంతసిల్లి సన్నద్ధు లయి రథం బెక్కి యగ్నిదేవుం జూచి సురాసురపరివృతుం డయి సురపతి వచ్చినను జయింతు మింక శంకింపక ఖాండవదహనార్థం బుపక్రమింపు మనిన సగ్ని దేవుండు హర్షించి తైజసం బయిన రూపంబు ధరియించి. 258

చ. పెడిలి సువర్ణపర్వతము పెక్కుదెఱంగుల వ్రయ్యునట్టు ల
ప్పుడు వివిధప్రకారముల భూరిశిఖావలి ఖాండవంబు న
ల్గడఁ గడుఁ బర్వఁగాఁ బెఱిగి కాల్పఁ దొడఁగె హుతాశనుండు సే
డ్పడఁగ వనంబులోని మృగపక్షిభుజంగమభూతసంఘముల్. 259

వ, అంత, 260

సీ. చక్రధరుం డయ్యె జలరుహనాభుండు
గాండీవధరుఁ డయ్యెఁ బాండవుండు
నుండి రథ్యమున కుభయపార్శ్వంబులఁ
దొల్లింటియట్టులు పెల్లురేగి
యనలంబు నాల్గంగ నార్చుచుఁ బఱతెంచి
వనరక్షకులు పార్థునిశితాస్త్ర
ధారల నవగతదర్పు లై యరిగిరి
యమసదనంబున కమితబలులు

ఆ. శిఖియు నుగ్రదీర్ఘజిహ్వలు సాచి యు
ద్ధురసమీరణంబు తోడు సేసి
కొని యుగాంతకాలకుపితానలాకారుఁ
డయ్యె ఖాండవమున కద్భుతముగ. 261

మ. ఘనధూమధ్వజదహ్యమాన లవలీ కర్పూర తక్కోలచం
దన కాలాగరు సల్లకీతరుల యుద్యద్ధూమధూపానువా
సన నొప్పెన్ సురభీకృతంబు లగుచున్ సంక్రీడమానామృతా
శనవిద్యాధరసద్విమానవితతుల్ సావిత్రవర్త్మంబునన్. 262

చ. జ్వలనశిఖాలియున్ విజయు సద్విశిఖాలియుఁ జుట్టుముట్టినం
దలరి భయాకులంబు లగు తద్వనజీవులయార్తనాదమం
దులియుచు నొక్కచెట్ట దివి నుద్గత మయ్యె నమందమందరా
చలపరివర్తన ప్రసభసంక్షుభితార్ణవఘోషఘోర మై. 263

క. నెగయుడు నెగసి పిఱుందం
దగిలెడు మిడుఁగుఱులచేత దగ్ధచ్ఛదమై
గగనమునఁ బఱవనోపక
ఖగనివహము వహ్నియంద కడువడిఁ బడియెన్. 264

క. తనతేజోజాలము ప
ర్విన దగ్ధము లగు ననేకవిధదేహుల దే
హనికాయంబుల బహువిధ
తనువులు గలవాఁడపోలె దహనుం డొప్పెన్. 265

చ. అమితకృశానుదగ్ధ మగు నయ్యమరేంద్రువనంబులోని యు
త్తమసలిలాశయావళుల తప్తజలంబులయం దపేతజీ
వము లయి తేలుచుండె వరవారిచరంబులు వారిపక్షులుం
గమరె నశేషకోకనదకైరవపంక్తులు శైవలంబులున్. 266

క. అలుగులపడి ఖాండవమునఁ
గలయాశీవిషమహోరగము లెల్ల విషా
గ్నులు గ్రక్కుచు నత్యుగ్రా
నలబహులజ్వాలలందు నాశము నొందెన్. 267

వ. అంత దేవత లెల్ల మహావహ్నిశిఖాహతికిఁ వెఱచి దేవేంద్రుపాలికిం బోయి ఖాండవంబునకైన యకాండప్రళయంబు సెప్పిన విని యదరిపడి యింద్రుండు తక్షకరక్షణాపేక్ష ననేకధారాధరనివహంబుతో నతిత్వరితగతి ఖాండవంబునకు వచ్చి హుతాశనుమీఁద మహావారిధారలు గురియించిన. 268

క. ఆవారిధారలెల్ల మ
హావహ్ని శిఖాహతంబు లయి శుష్కము లై
లావఱి నడుమన యడఁగుటఁ
బావకుపయి నొక్కచినుకుఁ బడదయ్యె వడిన్. 269

క. ఉఱుముచు మెఱుముచుఁ బిడుగులు
వఱలఁగ నలుగడలఁ బడ నవారితవృష్టిన్
గుఱుకొని కురియఁగఁ బంచెను
మఱియును నయ్యనలుమీఁద మఘవుం డలుకన్. 270

క. పాండుసుతుఁ డంత నానా
కాండసహస్రముల నేసి ఘనముగఁ జేసెన్
ఖాండవగృహమున ఖండా
ఖండలధారలకుఁ దూఱఁగాకుండంగన్. 271

వ. ఇట్లు కావించిన. 272

తే. దాని వెల్వడనేరక తద్వనంబు
జీవులెల్లను బావకశిఖలఁ జేసి
దగ్ధ లగుచున్నఁ దక్షకతనయుఁ డశ్వ
సేనుఁ డను భుజంగమ మగ్నిశిఖల కపుడు. 273

ఆ. వెఱచి తల్లిఁ దోఁకఁ గఱపించుకొని దివిఁ
బఱచు వానిఁ జూచి పార్థుఁ డలిగి
వానితల్లి శిరముతోన తత్పుచ్ఛంబు
దునిసి యగ్నిశిఖలఁ దొరఁగ నేసె. 274

వ. వెండియు నశ్వసేనునేయ సమకట్టిన యప్పార్థునకుఁ దత్క్షణంబ మోహిని
యను మాయ గావించి యమరేంద్రుఁ డశ్వసేను విడిపించి యందుఁ దక్ష
కుండు దగ్ధుం డయ్యెను కా వగచి కడు నలిగి. 275

-:ఇంద్రుండు కృష్ణార్జునులతోఁ బోరుట:-
సం. 1—218—13

ఉ. ఆనరుమీఁద ఘోరనిశితాశని వైచె నఖండచండరుం
ఝానిలజర్జరీకృతమహాజలధారలతో నిరంతరా
నూనపయోధరప్రకరముద్ధత మై హరిదంతరంబులన్
భానుపథంబు నొక్కమొగిఁ బర్వి భయంకరలీలఁ గప్పఁగన్. 276

ఉ. అన్నవవారివాహనివహమ్ములఁ జూచి భయప్రపన్నుఁడై
యున్నహుతాశనున్ విజయుఁ డోడకు మంచును మారుతాస్త్ర మ
త్యున్నతచిత్తుఁ డేసె నదియున్ విరియించె రయంబుతో సము
త్పన్నసమీరణాహతి నపారపయోదకదంబకంబులన్. 277

వ. అంత. 278

సీ. బలవైరి కృష్ణుపైఁ బార్థుపైఁ గడునల్గి
పంచినఁ గలయంగ బన్ని కడఁగి
సురగరుడోరగాసురసిద్ధగంధర్వు
లార్చుచుఁ దాఁకి యుగ్రాహవంబు
సేసిన నమరులఁ జెచ్చెరఁ బార్థుండు
భంజించె దనదివ్యబాణశక్తిఁ
జక్రధరుండును జక్రబలంబున
గరుడోరగాసురఖచరవరులఁ

ఆ. దత్క్షణంబ విగతదర్పులఁ జేసె న
య్యుద్ధమునకు సురాసురేశు లెల్ల
భీతు లగుట చూచి పెద్దయు విస్మిత
హృదయుఁ డయ్యె సురగణేశ్వరుండు. 279

వ. మఱియును వారలబలపరాక్రమంబు లెఱుంగ వేఁడి శక్రుండు శిలావర్షంబుఁ
గురియించిన. 280

క. నిశితశరవర్షమున ను
గ్రశిలావర్షమ్ముఁ జిత్రగతి నస్త్రకలా
కుశలుఁడు నరుఁ డశ్రమమునఁ
బ్రశాంతిఁ బొందించె నమరపతి వెఱఁగందన్. 281

క. కొడుకుభుజవిక్రమమునకుఁ
గడుసంతసపడియుఁ దృప్తి గానక చల మే
ర్పడఁగ హుతాశను నార్పం
గడఁగి మహారౌద్రభంగిఁ గౌశికుఁడు వడిన్. 282

చ. అరుదుగ దివ్యరత్ననివహంబులఁజేసి వెలుంగుచున్న మం
దరశిఖరంబు నెత్తికొని తద్దహనార్చు లడంగునట్లుగాఁ
దెలరఁగ వైచినం దపనతేజుఁడు పాండుసుతుండు దాని జ
ర్జరితము సేసె వజ్రమయశాతశిలీముఖచండధారలన్. 283

క. ధరణీధరు చక్రమునకుఁ
బురుహూతతనూజు బాణముల కనిలో నె
వ్వరు మార్కొననోపరు సుర
గరుడోరగసిద్ధసాధ్యగణములలోనన్. 284

వ. అంత నొక్క యశరీరవాణి పాకశాసనున కి ట్లనియె. 285

క. పరమమును లయిన తొల్లిటి
నరనారాయణులు కృష్ణనామంబుల ను
ర్వర నుదయించిరి నీ క
య్యిరువుర పేర్మియును వింతయే దివిజేంద్రా. 286

చ. అలఘులు కృష్ణపార్థులు మహాత్ములు యాదవకౌరవాన్వయం
బులు వెలుఁగించుచున్న నృపపూజ్యులు వీరల నీకు నోర్వఁగా
నలవియె వీరు తొల్లియు సురాసురయుద్ధమునాఁడు దైత్యులన్
వెలయఁగ నోర్చి యున్నరణవీరులు గావున మున్నెఱుంగవే. 287

వ. నీ యిష్టసఖుం డయిన తక్షకుం డిం దుండక మున్న దరన కురుక్షేత్రంబున కరిగి ఖాండవప్రళయంబునకుఁ దప్పె ఖాండవం బగ్నిచేత దగ్ధం బగు నని తొల్లి బ్రహ్మవచనంబు గలుగుటంజేసి యిది హుతాశనున కశనం బయ్యె నింక దీనికి వగవం బని లేదనిన దాని విని సురపతి సురగణంబులతో మరలిన. 288

క. బలయుతులు మనుజసింహులు
నలిఁ గృష్ణార్జునులు సింహనాదముల వియ
త్తలమును దిక్కులు బధిరం
బులుగాఁ జేసిరి త్రిలోకములు భయ మందన్. 289

వ. అట్టి యవసరంబున నముచి యనుదనుజునను జుండు మయుం డనువాఁడు ఖాండవంబు వెలువడ నేరక తక్షకుగృహంబునఁ బరిభ్రమించుచున్నంతఁ

దన్నగ్ని చుట్టుముట్టిన నచ్యుతుండును జంపవచ్చిన నతిభీతుం డయి
యర్జును మఱువు సొచ్చిన. 290

క. శరణాగతరక్షణత
త్పరుఁడు ధనంజయుఁడు మయుని ప్రాణము గాచెం
గరుణను శరణాగతు లగు
పురుషుల రక్షించునంత పుణ్యము గలదే. 291

తే. మయుఁడు నశ్వసేనుండును మందపాల
సుతులు నలుగురు శార్ఙ్గకు లతులదావ
దాహభీతి కయ్యార్వురుఁ దప్పి రన్య
జీవులెల్ల నం దపగతజీవు లైరి. 292

—:మందపాలోపాఖ్యానము:—

సం. 1—220—1

వ, అనిన విని జనమేజయుండు వైశంపాయనున కిట్లనియె. 293

క. మయభుజగమోక్షణము ని
ర్ణయముగ నెఱిఁగితి నెఱుంగ నా కర్థిత్వం
బయినది నలుగురు శార్ఙ్గకు
లయుమోక్షణ మెట్లు నిర్మలజ్ఞాననిధీ. 294

వ. అని యడిగిన జనమేజయునకు వైశంపాయనుం డిట్లనియె. 295

క. జనపాల మందపాలుం
డనుమునిముఖ్యుండు దొల్లి యత్యుగ్రతపం
బొనరించె బ్రహ్మచర్యం
బున దివ్యసహస్రవర్షములు నైష్ఠికుఁ డై. 296

క. అమ్ముని యోగాభ్యాసవ
శమ్మున దేహంబు విడిచి చని పుణ్యులలో
కమ్ములు సొరఁ గానక వడిఁ
ద్రిమ్మరి దేవతలఁ గాంచి ధృతి ని ట్లనియెన్. 297

వ. నాకుఁ బుణ్యలోకంబులు లేకుండ నే నేమి దుష్కృతంబు సేసితి ననిన నమ్మ
నీంద్రునకు దేవత లి ట్లనిరి. 298

క. ఎంత తపం బొనరించియు
సంతానము లేనివారు సద్గతిఁ బొందం
గాంతురె నీతప మేటికి
సంతానము వడయు మరిగి సన్మునినాథా. 299

వ. అనిన విని మందపాలుండు మర్త్యలోకంబునకుఁ దిరిగి వచ్చి నాకుం జెచ్చెరం
బెక్కండ్రుపుత్త్రుల నెవ్విధంబునం బడయ నగునో యని చింతించి పక్షుల
యందు వేగంబ యపత్యంబు పెద్ద యగుటం జూచి తాను శార్ఙ్గకుం డై
జరిత యను లావుకపెంటియందు రమియించి దానివలన జరితారి సారిసృక్క
స్తంబ మిత్ర ద్రోణులను వారల నలువురఁ గొడుకులఁ బరమబ్రహ్మ
విదులం బడసి వారల ఖాండవంబున బెట్టి తన పూర్వభార్య యైన లపితయుం
దానును విహరించుచుఁ నొక్కనాఁడు ఖాండవదహనోద్యతుం డై వచ్చుచున్న
యగ్నిభట్టారకుం గని యగ్నిసూక్తంబుల స్తుతియించి యి ట్లనియె. 300

క. నీ వఖిలధర్మమూర్తివి
నావీర్యప్రభవు లయిన నలువురుసుతులన్
లావుకలఁ గరుణఁ గావుము
పావక భువనోపకారపర్యాప్తమతీ. 301

వ. అనిన నమ్మందపాలుప్రార్థనం జేసి యానలువురు శార్ఙ్గకులను నగ్ని
దేవుండు రక్షించువాఁ డయ్యె నంత నిట. 302

క. తనయుల నజాతపక్షుల
ననలశిఖాభీతి చంచలాత్ముల నెటయుం
జననేరని బాలకులను
జననియు వీక్షించి శోకసంతాపిత యై. 303

క. వీరలఁ దోడ్కొని పోవఁగ
నేరను బాలకులఁ బెట్టి నిర్దయబుద్ధిన్
వీరల తండ్రిక్రియం జన
నేరను విధికృతము గడవనేరఁగ లావే. 304

చ. ఇది ప్రళయాగ్నివోలె దెస లెల్లను గప్పఁగ విస్ఫులింగముల్
వదలక వాయుసారథి జవంబునఁ దా నిట వచ్చె నేమి సే
యుదు సుతులార యీబిలము నొయ్యన పోయి చొరుండు దీనిఁ గ
ప్పెద ఘనపాంసుజాలముల భీమశిఖావళి దాఁకకుండగన్. 305

చ. కొడుకుల బ్రహ్మవిత్తములఁ గోరిన యట్టుల వీరి నల్వురం
బడసితి నిమ్మహాత్ముల నపాయము నొందక యుండఁ బెంచుచున్
నడపుమటంచు నన్ను మునినాథుఁడు మీ జనకుండు పంచి యి
ప్పుడ యెటయేనిఁబోయె హుతభుక్ప్రళయంబు దలంప శక్యమా. 306

వ. అని దుఃఖిత యై యున్న తల్లిం జూచి యగ్రతనయుం డైన జరితారి
యి ట్లనియె. 307

తే. బిలము సొచ్చితిమేని నం దెలుక చంపు
నింద యుండితిమేనిఁ దా నేర్చు నగ్ని
యెలుకచేఁజచ్చుకంటె నీజ్వలనశిఖలఁ
గ్రాగి పుణ్యలోకంబులఁ గాంతు మేము. 308

వ. మఱియు మాంసపిండంబుల మయి యున్న మాకు బిలప్రవేశంబున మూషక
భయంబు నియతం బింద యుండిన నగ్నిభయంబు సంశయితం బె ట్లనిన. 309

క. జ్వలనంబు వాయువశమునఁ
దొలఁగుడు జీవనము మాకు దొరకొను గృధ్రం
బుల సంశయయుతకార్యం
బులు గర్తవ్యములు నియతములు మర్త్యమ్ముల్. 310

వ. కావున నీవు మెచ్చినచోటికిఁ బోవనోపము మావలనిమోహంబు విడిచి
యరుగు మేము దహనక్లేశంబునం బొందినను నీవు జీవించి పుత్త్రులం బడయ
నోపుదువు నీ పుణ్యవశంబున మాకు నగ్నిభయంబు దొలంగెనేని నీవు మా

యొద్దకు వచ్చి యెప్పటియట్ల రక్షింతు వని కొడుకు లెల్ల మ్రొక్కినం జూచి
జరితయు బాష్పపూరితనయన యై యాసన్నతరుగుల్మగహనదహనమహో
త్సాహుం డయి వచ్చుహవ్యవాహనుం జూచి ప్రాణభయంబున గగనంబున
కెగసి చనె నంత. 311

క. నలుగురు నాలుగువేద
మ్ములమంత్రము లొప్ప బ్రహ్మముఖములవోలెన్
వెలయంగ సంస్తుతించుచు
నలఘులు మాకభయ మభయి మని రయ్యనలున్. 312

వ. అగ్నిదేవుం డప్పుడు మందపాలుప్రార్థనం దలంచి యన్నలువురు శార్ఙ్గకులు
నున్న వృక్షంబు భక్షింపక పరిహరించిన జరితయు దానిం జూచి సంతసిల్లి
కొడుకులయొద్దకు వచ్చి సుఖం బుండె నంత నక్కడ మందపాలుండు పురం
దరువనంబు దహనుచేత దగ్ధం బగుట యెఱింగి యం దున్న జరితను బుత్త్రు
లం దలంచి యతిదుఃఖితుం డయి లపిత కి ట్లనియె. 313

క. చరణముల నజాతపక్షులఁ
జరణంబులు లేనివారి శార్ఙ్గేయుల న
ల్వుర నొక్కతె యెట దోడ్కొని
యరుగంగా నేర్చు జరిత యాపద గడవన్. 314

క. మఱచునొకొ మఱవకుండియు
నెఱుఁగక యుండునొకొ యనలుఁ డెఱిఁగియు నెడ నే
మఱునొకొ పుత్త్రులఁ గావక
గుఱుకొని నమ్మంగ నగునె క్రూరాత్మకులన్. 315

వ. అనిన విని లపిత యి ట్లనియె 316

క. నా యొద్దన ప్రార్థించిన
వాయుసఖుం డప్పుడు నీకు వరదుం డయి శా
ర్ఙ్గేయుల నలువురఁ గాతును
ధీయుత యని పలికె మఱచితే మునినాథా. 317

వ. ఆవిపి నెయ్యుండ వయి దానియోగక్షేమం బరయం దలంచి తది పులుఁ గెట యేనియుం బఱచుం గా కేమియయ్యెడు వగవకుండు మనిన మందపాలుండు మందస్మితవదనుం డగుచు వసిష్ఠునట్టి పురుషు నైన నరుంధతియట్టి భార్య యైనను నిర్నిమిత్తంబున స్త్రీవిషయంబునందు సంశయింపకుండ దిది స్త్రీలకు నైజంబ యని పలికి లపిత వీడ్కొని ఖాండవంబునకు వచ్చి పుత్త్రసహిత యయి కుశలిని యయి యున్న జరితం జూచి సంతుష్టుం డై నిజేచ్ఛ నరిగె నగ్నిదేవుండు నిట్లు నిర్విఘ్నంబున ఖాండవవనౌషధంబు లుపయోగించి విగతరోగుం డయి కృష్ణార్జునుల దీవించి చనియె నంత. 318

-:ఇంద్రుం డర్జునునకు నాగ్నేయ వారుణ వాయవ్యాది దివ్యబాణంబు లిచ్చుట:-

సం. 1-225-7

క. అతిమానుష మత్యద్భుత
మతి దుష్కర మయిన కేశవార్జునకృతి గో
పతిచూచి మెచ్చి సురవరి
వృతుఁ డయి చనుదెంచెఁ గృష్ణవిజయులకడకున్. 319

క. అనఘులు నరనారాయణు
లన నాదియుగంబునన్ సురాసురనుతు ల
య్యును నపుడు మనుజు లగుటను
వినయంబున మ్రొక్కి రమరవిభునకు నంతన్. 320

వ. ఇంద్రుండు నుపేంద్రార్జునుల నతిస్నేహంబునఁ గౌఁగిలించుకొని యర్జునునకు నాగ్నేయవారుణవాయవ్యాదిదివ్యబాణంబు లిచ్చి వీని కెప్పుడు నిష్టసఖుండ వయి యుండు మని కృష్ణుం బ్రార్థించి దివ్యవిమానారూఢుం డయి దివిజాప్సరోగణసేవితుం డయి దివంబున కరిగె నిట వాసుదేవార్జునులు మయుం దోడ్కొని మగిడి యింద్రప్రస్థపురంబునకు వచ్చి ధర్మరాజునకు మ్రొక్కి ఖాండవదహనప్రకారంబు సెప్పి మయుం జూచి సుఖంబుండి రని. 321

ఆశ్వాసాంతము

క. జనమేజయజనపాలున
కనఘచరిత్రునకుఁ బ్రీతుఁ డయి వైశంపా
యనుఁ డాదిపర్వకథయె
ల్లను నిమ్ముగఁ జెప్పె నని విలాసమహేంద్రా. 322

క. అభిమానమహార్ణవ హరి
నిభవిభవ విభాసమాననిరవద్యరవి
ప్రభ రాజమనోహరవై
రిభయంకరశౌర్య నృపవరేణ్యశరణ్యా. 323

మత్తకోకిలము. రాజభూషణ నిత్యసత్య సరస్వతీవిలసన్ముఖాం
భోజ రాజమనోజ భూజనపూజ్యమాన మహాయశో
రాజహంసపయోజినీవనరమ్యదిఙ్ముఖ విక్రమో
ద్వేజితాహిత విష్ణుసన్నిభ విష్ణువర్ధనభూపతీ. 324

గద్యము

ఇది సకలసుకవిజనవినుత నన్నయభట్ట ప్రణీతం బైన శ్రీమహాభారతంబునం
దాదిపర్వంబున విదురాగమనంబును గృష్ణసందర్శనంబును రాజ్యార్ధలాభం
బును ఖాండవప్రస్థనివాసంబును సుందోపసుందోపాఖ్యానంబును నారదు
వచనంబున ద్రౌపదియందు సమయక్రియయు నర్జునతీర్థాభిగమనం
బును నులూపీసమాగమంబును జిత్రాంగదయందు బభ్రువాహను
జన్మంబును ద్వారకాగమనంబును వాసుదేవానుమతుం డయి
యర్జునుండు సుభద్ర వివాహం బగుటయు సుభద్రాపహ
రణంబును హరణహారికయు నభిమన్యుసంభవం
బును గాండీవదివ్యరథాశ్వలాభంబును ఖాండవ
దహనంబును నగ్నిభయంబు వలన
మయభుజంగ మోక్షణంబును
మందపాలోపాఖ్యానం
బును నన్నది సర్వంబును
నష్టమాశ్వాసము.

శ్రీమహాభారతము నందలి యాదిపర్వము సమాప్తము.

